

ศักยภาพและการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านเชียงเหียน ตำบลเขวา
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

วิทยานิพนธ์
ของ
สุรัชย์ ชนะบูรณ์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

ตุลาคม 2550

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

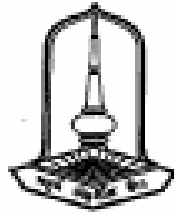

ศักยภาพและการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านเชียงเหียน ตำบลเขวา
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

วิทยานิพนธ์
ของ
สุรัชย์ ชนะบูรณ์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์
ตุลาคม 2550
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนายสุรชัย ชนะบูรณ์
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคณะหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
(อาจารย์ ดร.บุญสม ชอคมาณี)

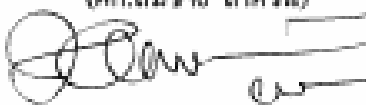
ประธานกรรมการ
(ผู้ทรงคุณวุฒิ)

.....
(รศ.บุญสม ทวีวสินธุ์)

กรรมการ
(ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

.....
(อศ.สมชาย ส้าชวน)

กรรมการ
(กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

.....
(อาจารย์อรรถกฤษณ์พิศกร บุญเสริม)

กรรมการ
(กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

.....
(ผศ.พรชัย ศรีสารคาม)

กรรมการ
(ผู้ทรงคุณวุฒิ)

มหาวิทยาลัยขอนแก่นได้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคณะหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....
(อาจารย์ ดร.ทรงคุณ จันทร์ขจร)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยศิลปและวัฒนธรรมอีสาน

.....
(ผศ.ดร.ไพฑูริย์ สุขศรีงาม)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ ๒1 เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2550

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงอย่างสมบูรณ์ได้ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างดีจาก รองศาสตราจารย์อุดม พิริยสิงห์ ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมชาย ลำควน กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และอาจารย์วรรณศักดิ์พิจิตร บุญเสริม กรรมการควบคุม วิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นอันมีค่า

ขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.บุญสม ยอดมาลี ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พรชัย ศรีสารคาม กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ช่วยกลั่นกรองให้วิทยานิพนธ์ ฉบับนี้มีความสมบูรณ์และทรงคุณค่า

ขอขอบคุณ ชาวบ้านเชียงเหียนทุกคนที่กรุณาให้ข้อมูลและให้การต้อนรับผู้วิจัยเป็นอย่างดี ทุกครั้งที่ลงภาคสนาม

ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อบรรจง ชนะบุรณ์ และคุณแม่สุพัตรา ชนะบุรณ์ ที่ให้การสนับสนุนและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมา

ขอขอบคุณ เพื่อนร่วมรุ่นที่ 1 ปริญญาโท สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ทุกคนที่เป็นมิตรที่ดี และคอยช่วยเหลือซึ่งกันและกันเสมอมา

สุรชัย ชนะบุรณ์

ชื่อเรื่อง	ศักยภาพและการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านเชียงเหียน ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม
ผู้วิจัย	นายสุรชัย ชนะบุรณ์
กรรมการควบคุม	รองศาสตราจารย์อุคม พิริยสิงห์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สมชาย ลำควน และอาจารย์วรรณศักดิ์พิจิตร บุญเสริม
ปริญญา	ศศ.ม. สาขาวิชา วัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่พิมพ์ 2550

บทคัดย่อ

จังหวัดมหาสารคามมีศักยภาพที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทั้งทางตำนานโบราณคดี และวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในบริเวณอำเภอมือง อำเภอนาคู และอำเภอกันทรวิชัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำเภอมืองมีหมู่บ้านเชียงเหียนซึ่งมีศักยภาพพร้อมทั้งทางด้านตำนานและวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องนี้โดยมีความมุ่งหมาย เพื่อศึกษาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของหมู่บ้านเชียงเหียน ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม ในประเด็นตำนานและโบราณคดีตลอดจนศักยภาพในวิถีชุมชนอีก 8 ประเด็น คือ ผลผลิตหมากเหม้า หอมแม่ย่านาง หมอยาสมุนไพร สภาวัฒนธรรม การสวดมนต์ไหว้พระ หอเจ้าปู่ตา บุญบังไฟ และพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียน โดยศึกษาจากบุคลากร จำนวน 33 คน ในบ้านเชียงเหียนเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต จำนวน 16 ชุด

ผลการวิจัยพบว่า หมากเหม้าบ้านเชียงเหียนชาวบ้านได้นำมาปรุงเป็นยาสมุนไพร ทั้งในส่วนที่เป็นราก ลำต้น ใบ และผล โดยทำเป็นยาแก้โรคอัมพฤกษ์ อัมพาต โดยจัดทำจำหน่ายภายในหมู่บ้านและภายนอกหมู่บ้านด้วย สำหรับหอมแม่ย่านางชาวบ้านเชียงเหียนจัดทำพิธีตามความเชื่อของชาวบ้าน มีอยู่ 2 ลักษณะ คือ (1) พิธีบ๊อบน เพื่อให้คลาดแคล้วจากภัยอันตราย และเพื่อให้ประสบความสำเร็จในชีวิต (2) จัดงานพิธีกรรมประจำปีเพื่อบวงสรวงบูชาวิญญาณของแม่ย่านาง เพื่อให้คุ้มครองชาวบ้านเชียงเหียนให้อยู่เย็นเป็นสุข สำหรับหมอยาสมุนไพรชาวบ้านเชียงเหียนกลุ่มหนึ่งประกอบอาชีพเป็นหมอยาสมุนไพร โดยมีการปรุงยาสมุนไพร 4 ชนิด คือ ยาต้ม ยาลูกกลอน ยาฝน และยาผง โดยนำวัตถุดิบมาจากแหล่งต่างๆ ทั่วภาคอีสานและนำยาสมุนไพรเหล่านี้ออกไปจำหน่ายทั้งในจังหวัดมหาสารคามและจังหวัดอื่นๆ ทั่วประเทศไทย สำหรับสภาวัฒนธรรมนั้นชาวบ้านเชียงเหียน ได้จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2546 โดยมีศาลาการเปรียญ วัดโพธิ์ศรีเป็นที่ประชุมคณะกรรมการวัฒนธรรมหมู่บ้าน แต่เนื่องจากขาดงบประมาณสนับสนุน

จากส่วนราชการจึงทำให้สภาพวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียนหยุดชะงักไป สำหรับหอเจ้าปู่ตานั้น ชาวบ้านเชียงเหียนมีพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อของชาวบ้านคล้ายคลึงกับหอแม่ย่านาง กล่าวคือ มีการบ๋าหรือบนของชาวบ้านและมีงานประจำปีเพื่อสังเวชบูชาต่อวิญญาณเจ้าปู่ตาในช่วงวันพุธที่ 2 ของเดือนกุมภาพันธ์ ในการจัดงานบุญบั้งไฟนั้นชาวบ้านมีจุดนัดหมายร่วมขบวนที่วัดโพธิ์ศรีแล้วนำขบวนแห่ไปที่หอแม่ย่านางและหอเจ้าปู่ตา เพื่อทำการสังเวชบูชาจากนั้นจึงนำบั้งไฟไปจุดแข่งชันกัน ที่บริเวณทุ่งนาของหมู่ที่ 18 งานบุญบั้งไฟนี้ชาวบ้านเชียงเหียนมักจะจัดปีเว้นปี สำหรับพิพิธภัณฑสถานบ้านเชียงเหียนตั้งอยู่ในบริเวณบ้านของอาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด อดีตครูศิลปะ มีทั้งชั้นล่างและชั้นบน จัดแสดงโบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่อาจารย์บุญหมั่น ได้เก็บรวบรวมไว้ส่วนพิพิธภัณฑสถานบ้านเชียงเหียนที่อยู่ในบริเวณศาลาวัดโพธิ์ศรีนั้นได้จัดแสดงไหโบราณจำนวน 27 ใบ ซึ่งขุดพบในบริเวณหมู่บ้านเชียงเหียนระหว่างวันที่ 1 ถึง 26 พฤษภาคม 2549 ปัจจุบันคณะกรรมการดูแลรักษาได้จัดแสดงไว้ในห้องลูกทรงเหล็กมีกุญแจล็อกอย่างหนาแน่น โดยผู้เยี่ยมชมสามารถยื่นชมได้ภายนอกทรงเหล็ก สำหรับตำนานกระรอกค่อนผาแดงนางไอ่ ปัจจุบันนี้ยังปรากฏมีกระรอกสีขาวยังอยู่ในบริเวณบ้านเชียงเหียนเป็นจำนวนมาก ที่บริเวณหมู่บ้านใกล้เคียงไม่ปรากฏกระรอกค่อนแต่อย่างใด ชาวบ้านจึงเชื่อว่ากระรอกเหล่านี้สืบเนื่องมาจากตำนานผาแดงนางไอ่

ด้านการจัดการท่องเที่ยวชาวบ้านเชียงเหียนจัดแสดงให้มีการท่องเที่ยวใน 2 แหล่งด้วยกัน คือ พิพิธภัณฑสถานบ้านเชียงเหียนของอาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด และพิพิธภัณฑสถานบ้านเชียงเหียนที่ศาลาการเปรียญวัดโพธิ์ศรี การท่องเที่ยวที่พิพิธภัณฑสถานทั้ง 2 แหล่งนี้นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาเยี่ยมชมได้ในเวลาราชการแต่ก่อนเข้าเยี่ยมชมต้องแจ้งเจ้าหน้าที่ของสถานที่ได้รับทราบ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะบริจาคเงินช่วยบำรุงพิพิธภัณฑสถานจำนวน 5 บาท จนถึง 10,000 บาท นักท่องเที่ยวเหล่านี้บันทึกลงสมุดประจำพิพิธภัณฑสถานในฐานะผู้เยี่ยมชมส่วนใหญ่ จะเขียนชื่อนามสกุลและเงินบริจาคไว้ แต่อีกบางส่วนจะแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปรับปรุงพิพิธภัณฑสถานไว้ด้วย

โดยสรุป การวิจัยครั้งนี้ได้พบศักยภาพของชาวบ้านเชียงเหียนทั้งด้านมรดกทางวัฒนธรรม คือ ตำนานและโบราณวัตถุ นอกจากนี้ยังได้พบวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านเชียงเหียนที่เกี่ยวข้องกับประเพณีพิธีกรรมและความเชื่อจะเห็นได้จากประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีการเลี้ยงเจ้าปู่ตา และแม่ย่านาง ปัจจุบันชาวบ้านเชียงเหียนมีวิถีชีวิตเกี่ยวกับศาสนาพุทธโดยรวม กลุ่มกันสวดมนต์ภาวนาที่วัดโพธิ์ศรีเป็นประจำและชาวบ้านเชียงเหียนกลุ่มหนึ่งมีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพเสริม คือ การเป็นหมอยาสมุนไพร ศักยภาพเหล่านี้ นับว่าเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของชาวบ้านที่สมควรจะอนุรักษ์ ส่งเสริมและสืบทอดไปสู่ลูกหลานต่อไป

TITLE The Potential and Management of Cultural Tourism at Ban Chiang Hian, Tambon Khwao, Amphoe Mueang, Changwat Maha Sarakham

AUTHOR Mr. Surachai Chanaboon

ADVISORS Assoc. Prof. Udom Piriying, Asst. Prof. Somchai Lamduan and Wannasakpijitr Boonserm

DEGREE M.A. **MAJOR** Cultural Science

UNIVERSITY Mahasarakham University **DATE** 2007

ABSTRACT

Changwat Maha Sarakham has potentials to be tourist attractions in terms of legends, archeology, and the ways of living human lives in the areas of Amphoe Mueang, Amphoe Na Dun, and Amphoe Kantharawichai. Particularly, in Amphoe Mueang there is Ban Chiang Hian which has available potentials in terms of legends and the way of living community life. Thus the researcher was interested in examining this title.

This research aimed to examine cultural tourism at Ban Chiang Hian, Tambon Khwao, Amphoe Mueang, Changwat Maha Sarakham in the areas of legend and archeology as well as potential in the way of community in these additional 8 areas: mak - mao fruit products, Mae Ya Nang Holy House, herbal pharmacists, the Cultural Council, chanting prayers and worshipping the Buddha, Chao Pu Ta Holy House, bun - bang fai merit - making festival, and Ban Chiang Hian Museum. The study from 33 persons at Ban Chiang Hian; the instruments used for collecting data comprising 16 forms of interview and observation.

The results of the study revealed that for mak-mao at Ban Chiang Hian, the villagers used parts of mak - mao trees such as roots, leaves, and fruits healing paralysis. The medicines were sold inside and outside the village. For Mae Ya Nang Holy House, Ban Chiang Hian villagers held rituals according to their belief in these 2 types : (1) vow-making ritual for being safe from dangers and to be successful in life, and (2) holding annual ritual to give offerings to the spirit of Mae Ya Nang in order that she would protect Ban Chiang Hian villagers to live in peace. For herbal pharmacists, a group of Ban

Chiang Hian villagers earned their livings as herbal pharmacists by preparing these 4 forms of herbal medicines : boiling medicines, medicinal balls, rubbed medicines as mixture, and medicines powder. Raw materials were brought from different sources throughout northeast Thailand . These herbal medicines were sold in Changwat Maha Sarakham and in other Changwats all over the country. For the cultural council, Ban Chiang Hian villagers established it in 2003. They used the sermon hall at Wat Pho Si as a place for meeting with village cultural council committee members. However, they lacked supporting budgets from the government agency, causing this council to come to a standstill. For Chao Pu Ta Holy House, Ban Chiang Hian villagers held rituals involving their belief in the similar way as Mae Ya Nang Holy House. There were vow-making ritual and annual festival to give offerings to the spirit of Chao Pu Ta on the second Wednesday of February. For holding bang-fai merit - making festival, the villagers had a place of appointment to join the procession at Wat Pho Si. Then the procession moved to Mae Ya Nang Holy House and Chao Pu Ta Holy House to give offerings. After that, they took bang fai (sky rockets) to launch in competition in the rice field area of Mu 18. Ban Chiang Hian villagers often held bang-fai merit-making festival every other year. For Ban Chiang Hian Museum, it was located in the house compound of Achan Bunman Khamisa - at, annex-teacher of art. There were first and second floors for the display of ancient objects and art objects collected by him. For Ban Chiang Hian Folk Art Museum in the area of Wat Pho Si Hall totally 27 ancient jars, unearthed from Ban Chiang Hian area during 1-26 May 2006, were on display. Currently the safety keeping committee had these things on display in tightly locked iron cages. Visitors could stand and see them from outside the cages. For the legend of a white squirrel according to Pha Daeng Nang Ai tale, at present there appear a large number of white squirrels in the area of Ban Chiang Hian, whereas in the areas of other nearby villages such as Ban Khao and Ban Han not the white squirrels were not tounds. Thus the villagers believed that these squirrels were decendants of the squirrel from the legend of Pha Daeng Nang Ai.

In terms of tourism management, Ban Chiang Hian villagers organized tourism at 2 places: Ban Chiang Hian Museum at the house of Achan Bunman Khamisa - at and Ban Chiang Hian Folk Museun at Wat Pho Si Sermon Hall. Tourists could visit these 2

museums free of charge during official hours. However, before visiting, they had to inform the museum officials. Most of the tourists donated 5 baht up to 10,000 baht to help maintain the museums. These tourists wrote in the museum visitor book as visitors. Most of them wrote their first and last name and the donated amounts of money; nevertheless, some of them expressed their ideas concerning improving the museums as well.

In conclusion, this study found Ban Chiang Hian Villagers' potentials in terms of cultural heritages and ancient objects. Moreover, the way of living Ban Chiang Hian People's lives involving their traditions, rituals, and beliefs was found. These things could be seen from the tradition of bang-fai merit-making festival, tradition of offering food to Chao Pu Ta and Mae Ya Nang. At present, Ban Chiang Hian villagers have the way of life concerning Buddhism by getting together to form a group to chant prayers at wat Pho Si in regularity. Also, a group of Ban Chiang Hian villagers is industriousness in doing supplementary career as herbal pharmacists. These potentials could be regarded as the principles of living the villagers' lives which should be conserved, promoted, and inherited for children in the future.

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย	5
ความสำคัญของการวิจัย	5
กรอบแนวคิดและทฤษฎีในการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	8
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
การท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	10
โบราณคดีและประวัติศาสตร์	18
สังคมวัฒนธรรม	24
พื้นที่ที่วิจัย	29
ศักยภาพและการจัดการท่องเที่ยว	33
3 วิธีดำเนินการวิจัย	41
ขอบเขตของการวิจัย	41
วิธีดำเนินการวิจัย	42
4 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสนามที่ศึกษาและการท่องเที่ยว	45
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสนามที่ศึกษา	45
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	53
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทั่วไป	83
5 ศักยภาพและการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียน ตำบลเวา	
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	90
ด้านหมากเหมาและผลิตผลจากหมากเหมา	90
ด้านประเพณีพิธีกรรมที่หอแม่ย่านาง	96

บทที่	หน้า
ด้านหมอยาสมุนไพร	112
ด้านสภาวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียน	133
ด้านการสวดมนต์ไหว้พระ	139
ด้านประเพณีพิธีกรรมที่ดอนปู่ตา	146
ด้านประเพณีงานบุญบั้งไฟ	157
ด้านพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียนของอาจารย์ บุญหมั่น คำสะอาด	167
ด้านพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียน	178
ด้านตำนานกระรอกค่อนผาแดงนางไอ่	188
6 วิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านเชียงเหียน	198
แนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมท่องเที่ยวบ้านเชียงเหียน	
ของกลุ่มราชการ	198
แนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมท่องเที่ยวบ้านเชียงเหียน	
โดยชุมชน	202
7 สรุปผล อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ	231
สรุปผล	231
อภิปรายผล	241
ข้อเสนอแนะ	243
บรรณานุกรม	246
ภาคผนวก	255
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์	256
ภาคผนวก ข แบบสังเกต	291
ภาคผนวก ค รายนามผู้ให้สัมภาษณ์	303

บทที่

หน้า

ภาคผนวก ง	แสดงภูมิสำเนาของนักท่องเที่ยวพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียน และแสดงทัศนระนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถานบ้านเชียงเหียน ของอาจารย์บุญญหมั่น คำสะอาด	307
ประวัติย่อของผู้วิจัย		316

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 ตารางราคาสมุนไพรที่บ้านเชียงเหียน	125
2 ตารางราคาสมุนไพรนอกหมู่บ้านเชียงเหียน	125
3 ตารางบัญชีรายรับรายจ่ายในภาคอีสาน (ร้อยเอ็ด)	128
4 ตารางบัญชีรายรับรายจ่ายภาคเหนือ (เชียงใหม่)	129
5 ตารางแสดงจำนวนนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียน	210
6 ตารางนักท่องเที่ยววัยรุ่นหรือวัยรุ่นสาว	218
7 ตารางนักท่องเที่ยวนิสิตนักศึกษาหรือนักวิชาการ	219
8 ตารางนักท่องเที่ยวที่ชาวบ้านธรรมดาหรือเป็นผู้ไม่มีความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม	221
9 ตารางแสดงจำนวนนักท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียน	220

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แผนที่ตั้งจังหวัดมหาสารคาม	58
2 แผนที่อำเภอเมืองมหาสารคาม	60
3 แผนที่ผังศักยภาพบ้านเชียงเหียน	82
4 ต้นหมากเหมา	91
5 ต้นหมากเหมาที่วัดป่าประชาสงเคราะห์	92
6 ผลหมากเหมา	94
7 ผลิตภัณฑ์สมุนไพรหมากเหมา	94
8 นายโส รัตนพลแสน	95
9 แผนที่ผังแสดงที่ตั้งหอแม่ย่านาง	97
10 แผนที่ผังแสดงบริเวณหอแม่ย่านาง	97
11 ผู้บ่าหรือบน	100
12 ผู้รับบ่าหรือบน	101
13 บ่อน้ำบาดาลแก่น	105
14 ยายสู่ม รัตนพลแสน	106
15 ของบวงสรวงประจำปี	106
16 ประเพณีพิธีกรรมประจำปี	106
17 ยาสมุนไพรชนิดต่างๆ	123
18 ทำหีบห่อยาสมุนไพร	124
19 นายบุญจิต พลแสน	127
20 หอประชุมวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียน	133
21 นายสากล พลแสน	136
22 แผนที่ผังวัดโพธิ์ศรี	140
23 ศาลาการเปรียญวัดโพธิ์ศรี	141
24 ห้องโถงศาลาการเปรียญ	141
25 แผนที่ผังที่ตั้งศาลเจ้าปู่ตา	147

ภาพประกอบ

หน้า

26	ผู้บำหรือบน	149
27	ผู้รับบำหรือบน	149
28	การเก็บบน	152
29	แผนผังศาลปู่ตา	155
30	ศาลเจ้าปู่ตา	155
31	เครื่องสังเวทประจำปี	156
32	บรรยากาศงานประจำปีคอนปู่ตา	156
33	จุดเริ่มต้นแห่งรถขบวนบุญบั้งไฟ	159
34	พิธีการเปิดงานบุญบั้งไฟ	159
35	รถขบวนงานบุญบั้งไฟ	160
36	รถขบวนแห่ตำนานผาแดงนางไอ่	161
37	รถขบวนแห่บั้งไฟ	163
38	ถ้วยรางวัล	164
39	เตรียมการแข่งขันบั้งไฟ	164
40	การแข่งขันกันจุดบั้งไฟ	164
41	แผนผังพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียน	168
42	บริเวณภายนอกพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียน	168
43	ภายในพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียน	169
44	แผนผังแสดงห้องภายในพิพิธภัณฑ์	169
45	วัตถุสิ่งของในพิพิธภัณฑ์ชั้นบนห้องที่ 1	172
46	วัตถุสิ่งของในพิพิธภัณฑ์ชั้นบนห้องที่ 1	172
47	วัตถุสิ่งของในพิพิธภัณฑ์ชั้นบนห้องที่ 2	173
48	วัตถุสิ่งของในพิพิธภัณฑ์ชั้นบนห้องที่ 2	173
49	วัตถุสิ่งของในพิพิธภัณฑ์ชั้นบนห้องที่ 3	173
50	วัตถุสิ่งของในพิพิธภัณฑ์ชั้นบนห้องที่ 3	174
51	แผนผังแสดงบริเวณที่จุดพบไหโบราณ	180
52	ไหโบราณในศาลาการเปรียญ	180
53	จุดพบไหโบราณครั้งที่ 1	181

ภาพประกอบ	หน้า
54 จุดพบไหโบราณครั้งที่ 2	181
55 จุดพบไหโบราณครั้งที่ 3	181
56 แผนผังวัดโพธิ์ศรี	183
57 แผนที่ตั้งแสดงไหโบราณ	183
58 แสดงที่ตั้งไหโบราณ	184
59 เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรี	187
60 กระจกรอกค่อนที่คอนปู้ตา	191
61 กระจกรอกค่อนที่หอแม่ย่านาง	192
62 แผนผังรวมศักราชภาพบ้านเชียงเหียน	195
63 ไหโบราณวัตถุในศาลาการเปรียญ	204
64 พิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียน	215
65 สถานที่ทำพิธีกรรมหอแม่ย่านาง	223
66 สถานที่ทำพิธีกรรมที่คอนปู้ตา	225
67 เทศกาลบุญบั้งไฟ	227

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม (วรรณ วลัยวานิช. 2546 : 19) โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนาอย่างประเทศไทย รัฐบาลให้ความสำคัญแก่การท่องเที่ยวอย่างมาก จึงส่งเสริมการท่องเที่ยวทุกรูปแบบเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย ซึ่งในปัจจุบันรัฐบาลได้เห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยส่งเสริมสนับสนุนศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาชุมชนของตนเองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อกระจายรายได้ให้แก่ชุมชน ตลอดจนเพิ่มจำนวนแหล่งท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายเป็นทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยว

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นสิ่งที่มีอยู่ดั้งเดิมในสังคมไทย ซึ่งได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษมีส่วนช่วยสนับสนุนมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจหลายด้าน เช่น การผลิตสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน การสืบทอดศิลปวัฒนธรรมประเพณี (ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. 2549 : 3-4) ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย เช่น ศิลปะวัฒนธรรม ประเพณี การละเล่นพื้นบ้าน พิพิธภัณฑสถาน พิพิธภัณฑ์ของชุมชน ซึ่งในแต่ละแห่งก็มีภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้ สามารถนำมาใช้เป็นทรัพยากรในการจัดการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ในปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวจำนวนหนึ่งนิยมชมชอบการท่องเที่ยวในแนวนี้

ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวยังที่ต่าง ๆ และส่งผลให้การท่องเที่ยวเกิดการขยายตัว แม้ว่าทรัพยากรในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอาจมีการใช้ไม่สิ้นเปลือง เท่าอุตสาหกรรมการผลิต แต่ทรัพยากรการท่องเที่ยวก็เสื่อมโทรมได้ หากไม่มีการดูแลรักษาที่ดีพอ การดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีสภาพสมบูรณ์และคงอยู่อย่างยาวนาน เป็นเสมือนการรักษาอารยธรรมและความรุ่งเรืองของชาติเอาไว้ ซึ่งการรักษาทรัพยากรเหล่านี้ให้คงอยู่อย่างยาวนาน จำเป็นต้องมีการอนุรักษ์และพัฒนาควบคู่กันไป (ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์. 2547 : เว็บไซต์) ผู้ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทั่วโลก จึงได้หาวิธีและรูปแบบที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยว เพื่อให้เป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ประเทศไทยประกอบด้วยผู้คนหลายเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ วิถีชีวิตที่ดำรงอยู่บนพื้นฐานของความศรัทธา เป็นแนวทางในการปฏิบัติที่สืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรม ที่แสดงออกในรูปแบบของพิธีกรรมและพิธีการ รวมไปถึงการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย การแต่งกาย การรับประทานอาหาร ภาษาพูด และการประกอบอาชีพบางอย่างที่ส่วนหนึ่งแสดงถึงความสามารถในเชิงช่าง สร้างงานฝีมือที่งดงาม ซึ่งเป็นหนึ่งในทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าของประเทศ (Bunditcenter.com. 2549 : เว็บไซต์) จึงถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญอย่างมากของชุมชนเพราะเป็นทรัพยากรที่ไม่ต้องลงทุน แต่สามารถนำมาใช้เป็นทุนทางวัฒนธรรม และใช้ศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ภาคอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แตกต่างจากภูมิภาคอื่นของประเทศ เป็นดินแดนที่มีอารยธรรมเก่าแก่แห่งหนึ่งของโลก ชาวท้องถิ่นประกอบด้วยชนหลายเผ่าที่อพยพย้ายถิ่นฐานมาตั้งหลักแหล่งทำมาหากินกระจายอยู่ทั่วไป และมีการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีเก่าแก่ตามบรรพบุรุษอย่างเคร่งครัด มีลักษณะนิสัยอ่อนโยนซื่อตรง และมีมิตรไมตรีต่อคนทั่วไปจนมีสมญาว่า “ถิ่นไทยดี” มีศิลปะการเล่นพื้นบ้านที่สนุกสนานมีชีวิตชีวา และงานหัตถกรรมอันประณีต และมีคุณค่า (สายสุนีย์ สิงห์ทัศน์. 2547 : เว็บไซต์) ซึ่งถือได้ว่าเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าอย่างมาก และสามารถนำมาใช้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมขึ้น ชุมชนหลายแห่งในภาคอีสานที่มีศักยภาพในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จนมีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับทั้งจากนักท่องเที่ยวและหน่วยงานรัฐบาล เช่น บ้านปราสาทเป็นแหล่งโบราณคดีที่ขุดแต่งใหม่ เป็นแห่งที่ 2 จากการขุดแต่งหลุมพบโครงกระดูกมนุษย์ที่มีสภาพสมบูรณ์และบางส่วนเสียหายหันศีรษะไปทางทิศต่าง ๆ มีการฝังภาชนะดินเผาแบบเคลือบโคลนสีแดง แบบลายเชือกทาบ เครื่องประดับต่าง ๆ เช่น กำไล เปลือกหอย ลูกปัด แหวนสำริด กำไลสำริด เครื่องประดับศีรษะทำด้วยสำริด เป็นต้น จากหลักฐานที่ได้ค้นพบ สันนิษฐานว่าบ้านปราสาทมีชุมชนอาศัยอยู่ ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ มาจนถึงสมัยประวัติศาสตร์ ที่มีหลักฐานของกลุ่มวัฒนธรรมแบบทวารวดี และแบบเขมรโบราณ ในช่วงระหว่าง 2,500-3,000 ปีมาแล้ว โดยแต่ละชั้นดินที่ขุดพบโครงกระดูกมีอายุแตกต่างกัน คือชั้นที่ลึกที่สุด ประมาณ 5.50 เมตร อายุประมาณ 3,000 ปี และชั้นกลางประมาณ 5 เมตร อายุราว 2,500 ปี จนถึงชั้นบนสุดพบภาชนะยุคพimaiค่า ประมาณ 1,000 ปี ซึ่งนับได้ว่าบริเวณบ้านปราสาทแห่งนี้ในช่วงเวลาดังกล่าวน่าจะมีความอุดมสมบูรณ์จนทำให้เกิดการตั้งชุมชนต่อเนื่องกันมาโดยตลอด นอกจากเป็นแหล่งโบราณคดีที่น่าสนใจแล้ว ทางทิศเหนือของหมู่บ้านมีลำน้ำซึ่งเกิดจากต้นน้ำเขาใหญ่ไหลผ่านชื่อว่า “ลำธารปราสาท” ซึ่งถือเป็นลำน้ำศักดิ์สิทธิ์ 1 ใน 9 ของแหล่งน้ำสำคัญที่ใช้ประกอบพิธีสำคัญของประเทศ โดยครั้งแรกเมื่องานพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9 ในปี พ.ศ. 2493 ประกอบพิธีวันกาญจนาภิเษก และพิธีฉลอง 72 พรรษา 6 รอบพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9 ในปี พ.ศ. 2539 และปี พ.ศ. 2542 ตามลำดับบ้านปราสาทได้รับการรับรองมาตรฐานการจัดการโฮมสเตย์ไทย จากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาประจำปี 2547 (Homestayfanclub.com : เว็บไซต์) และยังมีชุมชนอีกหลายแห่งในภาคอีสานซึ่งยังอาจจะไม่เป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไป ที่มีทรัพยากรทางด้านวัฒนธรรมและมีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นได้ (ประเพณี. 2522) การขุดค้นของหน่วยศิลปากรที่ 7 ขอนแก่น ระหว่างวันที่ 22 พฤษภาคม 2522 ถึง วันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2522 พบว่าบริเวณบ้านนาคุณ อำเภอนาคุณ จังหวัดมหาสารคาม เคยเป็นเมืองโบราณมาก่อน เพราะได้พบหลักฐานสถาปัตยกรรมและวัตถุโบราณเป็นจำนวนมาก มีศิลปสัมฤทธิ์ และพระเครื่องดินเผา เป็นต้น และบริเวณใกล้เคียงกับแหล่งขุดค้นนั้น ยังมีคูที่ก่อด้วยศิลาแลงแบบขอมอยู่หลายแห่ง จึงมีข้อสันนิษฐานว่าบริเวณนาคุณนี้น่าจะเป็น เมืองนครจำปาศรี ตามที่มีจารึกไว้ในหนังสือก้อม ซึ่งเป็นหนังสือโบราณขนาดสั้นที่ค้นพบโดยพระอรียานูวัตรเขมจารีเถระ เมื่อ พ.ศ. 2492 ที่วัดหนองทุ่ม ตำบลนาคุณ และจากการขุดค้นพบซากเมืองโบราณนี้ ที่ตั้งเมืองนครจำปาศรี มีลักษณะเป็นรูปไข่ ยาวรี ตามแนวทิศเหนือไปทิศใต้ กำแพงเมืองประกอบด้วยเชิงเทินดิน 2 ชั้น มีคูน้ำอยู่กลาง เชิงเทินดินสูงประมาณ 3 เมตร กว้างประมาณ 6 เมตร คูน้ำกว้างประมาณ 20 เมตรบริเวณเมืองยังพบเศษกระเบื้อง เศษดินเผา จำพวกหม้อไหแตกกระจายอยู่ทั่วไป แสดงว่าเป็นชุมชนขนาดใหญ่ และยังมีโบราณสถานเดินทางจากตัวอำเภอนาคุณไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ตามถนนอำเภอนาคุณ ปากทางไปยังอำเภอวาปีปทุม ประมาณ 2 กิโลเมตร แล้วแยกจากถนนลงไปยังทุ่งนาทางทิศเหนือราว 100 เมตร คู หมายถึงปรางค์ที่ก่อด้วยศิลาอยู่หลายคู เช่น กูสันตรัตน์ กูน้อย และศาลานางขาว เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเจดีย์ที่ก่อด้วยอิฐเป็นเจดีย์ในสกุลช่างสมัยปัลลวะอยู่ถึง 25 องค์

วรรณกรรมสำคัญของอีสาน คือ เรื่องผาแดงนางไอ่และประเพณีบุญบั้งไฟ วรรณกรรมอีสานเรื่องผาแดงนางไอ่ ตามประวัติกล่าวว่าหมู่บ้านเชียงเหียนนั้นเป็นนครนครหนึ่งซึ่งพระยาขอมนั้นได้ให้น้องชายชื่อว่าเชียงเหียนมาสร้างบ้านแปลงเมืองเรียกว่านครเชียงเหียนมีพระยาเชียงเหียนเป็นผู้ครองนครวรรณกรรมเชียงเหียนที่นิยมเล่ามากที่สุด ต่อมาพระยาขอมได้จัดให้มีการแข่งขันบั้งไฟ มีเมืองต่างๆ สนใจจะส่งบั้งไฟเข้าร่วมการแข่งขันมากมาย รวมทั้งทั้งท้าผาแดงแห่งเมืองผาโพงด้วย ผลปรากฏว่าบั้งไฟพระยาเชียงเหียนชนะเพราะขึ้นสูงที่สุด บั้งไฟพระยาขอมซุกดไม่ขึ้น บั้งไฟท้าผาแดงแตกจากเหตุการณ์ในครั้งนี้ได้กลายเป็นนิทานเล่าขานสืบต่อกันมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ เมืองโบราณที่นักโบราณคดี และนักประวัติศาสตร์ หลายคนได้ให้ความสำคัญและได้ค้นคว้าหลักฐานต่าง ๆ ในเมืองแห่งนี้มาช้านานแล้ว เมืองโบราณเชียงเหียนจะมีลักษณะแตกต่างจากเมืองโบราณอื่น ๆ ที่มีอายุสมัยเดียวกับในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ ยังเป็นเมืองโบราณที่มีคูน้ำ

ล้อมรอบเพียงแห่งเดียว (วรรณศักดิ์พิจิตร บุญเสริม. 2549 : 2) เป็นเมืองโบราณสถานที่มั่งร่อย โบราณคดีและโบราณวัตถุอย่างมากมาย เช่น คันพบเครื่องใช้ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เครื่องปั้นดินเผา เครื่องสัมฤทธิ์ เป็นต้น เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2549 ได้มีการขุดค้นพบ ภาชนะดินเผา รูปร่างคล้ายไห สันนิษฐานว่าบรรจุ กระจก ของคนโบราณ และเครื่องเช่น กรมศิลปากรสันนิษฐานว่ามีอายุไม่น้อยกว่า 2,500 ปี การอยู่อาศัยเริ่มแรกเมื่อราว 3,500 ปีก่อนคริสกาล หรือประมาณ 5,500 ปีมาแล้ว (ชูศักดิ์ สุกรนันท์) พิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเขียน เปิดตัวอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2541 ลักษณะตัวอาคารทำมุมฉาก ประกอบด้วย “อาคารบุญหมั่น” ซึ่งชั้นบนจัดแสดงของเก่า ภูมิปัญญาอีสาน ประวัติศาสตร์หมู่บ้านเชียงเขียน กะโหลกเขาวัว เขาควย ด้านล่างเป็นห้องแสดงงานศิลปะ “Boonman Contemporary Art Gallery” จัดแสดงงานศิลปะหลากหลายแขนง “ต้นหมากเหมาหรือต้นหมากส้มสร้อยมีการปลูกมากในหมู่บ้าน จัดเป็นพืชเศรษฐกิจได้ซึ่งต้นหมากเหมา ผลจะใหญ่ ต้นหมากป่าผลเล็ก จะขึ้นตามป่าเขา มีการขยายโดยการเพาะชำขาย ต้นไม้ชนิดนี้ถือเป็นต้นไม้ประจำถิ่นของชาวบ้าน หมากส้มสร้อยถ้าผลเขียวจะมีรสเปรี้ยวอมขม ผลแดงฮามรสเปรี้ยวอมหวาน ชาวบ้านจะมีเนื้อเปรี้ยว ผลดำจะมีรสหวานซึ่งเป็นอาชีพเสริมสร้างของชาวบ้าน จะขายในกิโลกรัมละ 30 บาท 1ช่อ จะมีประมาณ 100 ลูก วิธีการทำขายของนั้นจะสังเกตโดยสังเกตผล ถ้าตัวผู้ไม่มีผลออกแดง ต้นตัวเมียจะออกดอกสีเขียวกลายเป็นเม็ดเล็ก สามารถนำไปทำขายของงุ่นได้อีกทางหนึ่ง ต้นไม้ทุกต้นเป็นยาสมุนไพร เช่น ถ้ำรศฝาคใช้สมานแผล รสขมใช้แก้ปวด รสเผ็ดแก้วิงเวียนศีรษะ หน้ามืด รสร้อนเป็นยาขับเหงื่อ ถ้ำคันแดงใช้บำรุงเลือด อยู่ไฟ ฟอกเลือด ฆ่ากระต่ายโรง ใช้บำรุงร่างกาย แก้ปวดเมื่อย เถวัลย์เปรียง กะใสเส้น ท้องผูก กำแพง 7 ชั้น ผสมกันใช้เป็นยาขับลมระบาย ต้นฝางแดง เอามาทำเสื่อ 11 ตัวผสมกับชะเอม และโคไม้รู้ลิม ผสมกันใช้เป็นยาฟอกเลือด ถูมาไม่เป็นปกติ ฝีนอง อักเสบ และเป็นยาบำรุงกำลัง ในการสวดมนต์เป็นการท่องบทสวดมนต์ การภาวนาธรรมหลายคนเรียกว่าบทสวดมนต์หรือภาวนา ตอนเช้าจะมีการสวดมนต์ ทำวัตรเช้าเย็น ส่วนฆราวาสทำวัตรเช้าเย็นเหมือนกันแล้วแต่ใครจะยกมาทำ พุทธคุณเป็นการสรรเสริญพระพุทธเจ้า ธรรมคุณ คุณธรรม ของสมเด็จพระพุทธเจ้า สังคคุณ เป็นการสรรเสริญพระอาริยะสงฆ์ผู้เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า พระรัตนตรัย ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ความเชื่อเรื่องผีปูด้า ซึ่งเป็นบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วของชาวบ้าน เมื่อมีการตั้งบ้านเรือน ชาวบ้านจะอัญเชิญผีปูด้ามาคุ้มครองชาวบ้าน โดยสร้างศาลาให้เป็นที่อยู่อาศัยภายในหมู่บ้านและเมื่อถึงเวลาจะมีการเลี้ยง โดยการเอาอาหารไปเลี้ยงผีปูด้า เช่น ไก่ และเหล้ามาเช่น ไห้ว ตามธรรมเนียมของชาวบ้าน ซึ่งผีปูด้าเปรียบเสมือนเทพารักษ์เฝ้าบ้าน ทั้งหมดนี้ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรอนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลานได้ปฏิบัติสืบต่อไป

ด้วยเหตุผลดังกล่าว มานี้ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาสภาพการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านเชียงเขียน ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ตามความมุ่งหมายต่อไปนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวยังวัฒนธรรมของหมู่บ้านเชียงเหียน ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือจ่ง จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวยังวัฒนธรรมของหมู่บ้านเชียงเหียน ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือจ่ง จังหวัดมหาสารคาม

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้เกิดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับขีดความสามารถของชาวบ้านเชียงเหียน
2. ทำให้เกิดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการทำงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชาวบ้านเชียงเหียน

กรอบแนวคิดและทฤษฎีในการวิจัย

ในการศึกษาเรื่องศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวยังวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียน ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือจ่ง จังหวัดมหาสารคาม

ในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำกรอบแนวคิดและทฤษฎีมาใช้เพื่อเป็นแนวทางศึกษาวิจัยรวม 3 กรอบแนวคิด คือ

1. กรอบแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรม
2. กรอบแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยว
3. กรอบแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวิถีชุมชน

สรุปสาระจากกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่จะนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยมีดังนี้

1. กรอบแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรม นั้นได้นำแนวคิดมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 2 กรอบ คือ

1.1 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม แนวคิดของสมิท (Elliot Smith, 1906 : 94) แห่งสำนักคิดอังกฤษ เชื่อว่าวัฒนธรรมแพร่กระจายจากจุดกำเนิด ซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางของวัฒนธรรมแล้วแพร่กระจายออกไปในอาณาบริเวณโดยรอบเป็นวงกลม จนกระทั่งถึงทั่วโลก จุดศูนย์กลางของอารยธรรม (หรือวัฒนธรรมที่เจริญสูงสุด) อยู่ที่ Egypt ลักษณะของการแพร่

กระจายตามแนวคิดของ Smilt เป็นวงกลมวงเดียวกระจายรัศมีออกไปเป็นละลอกประจวบกลม ซ้อนๆ กัน จุดศูนย์กลางที่กำเนิดของวัฒนธรรมจะเป็นส่วนที่เข้มข้นที่สุด (หรือเจริญที่สุด) ของวัฒนธรรม วงกลม ถัดไปออกมาจะค่อย ๆ จางลง ๆ ตามระยะที่ห่างจากจุดศูนย์กลาง จนกระทั่งจางหายไปเป็นที่สุดตามวงกลมรอบนอกสุดที่จางหายไป ใช้หลักประวัติศาสตร์สืบย้อน การจุดค้นทางโบราณคดี คู่วิวัฒนาการของวัฒนธรรมบ้านเชียงเหียน โดยผู้วิจัยจะนำกรอบนี้ใช้ใน ด้านตำนานและ โบราณคดีการแสดงความคิด และพฤติกรรมของความคิดที่ติดมากับบุคคลถ้าบุคคล ไปถึงที่ใดวัฒนธรรมก็จะไปถึงที่นั่น ซึ่งวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าไม่มีกลุ่มคนหรือสังคม อาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมควรจะรวมกันเป็นกลุ่มเป็นเครือข่ายเพื่อจะส่งระบบได้สะดวกรวดเร็ว ทางด้านเศรษฐกิจชาวบ้านเชียงเหียนจะเอาผลผลิตของตนเองออกจำหน่ายสู่ตลาด โดยการคมนาคม การขนส่งจะต้องมีสภาพที่ดี การเดินทางต้องสะดวกสบาย รถโดยสารมีวิ่งตลอดเวลา การโดยสาร และการเดินทางต้องใช้ระยะเวลาอันสั้น

1.2 ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ เป็นแนวคิดของบราวน์ (A.R. Radcliffe- Brown) มีข้อสมมุติฐานว่า สังคมเป็นระบบที่ซับซ้อนระบบหนึ่ง ที่มีองค์ประกอบต่าง ๆ หลายส่วนทำงาน ร่วมกันจนเกิดความมีเสถียรภาพ (Stability) มีองค์ประกอบของทฤษฎี 2 ส่วน คือ

- 1) โครงสร้างสังคม (Social Structure) ซึ่งเป็นรูปแบบอันถาวรที่เกิดจากความสัมพันธ์ของพฤติกรรมทางสังคม มีความเกี่ยวพันระหว่างกันทั่วทั้งสังคม
- 2) หน้าที่ทางสังคม (Social Functions) เป็นส่วนที่ทำหน้าที่เชื่อมโครงสร้างสังคมแต่ละส่วนเข้าด้วยกัน ทำให้สังคมทั้งระบบเกิดการประสานงานและทำงานร่วมกันเดอร์ไคม์ นักสังคมวิทยาในกลุ่มโครงสร้าง-หน้าที่ ชาวฝรั่งเศส มองว่า ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม เกิดมาจากความเป็นระเบียบของสังคม และความผาสุกของประชาชน

กรอบแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง นำมาใช้ในการศึกษาวิจัย ดังนี้

1. ทฤษฎีทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรมนำไปใช้เพื่อศึกษาว่าชุมชนบ้านเชียงเหียนมี ศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยว หรือไม่ อย่างไร
2. ทฤษฎีวิวัฒนาการ นำไปใช้เพื่อศึกษา หรืออธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม ของบ้านเชียงเหียน และประวัติบ้านเชียงเหียนมีความเป็นมาอย่างไร
3. ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม นำไปใช้เพื่อศึกษา การแพร่กระจาย ทางแนวคิด แนวการปฏิบัติ การจัดการทางวัฒนธรรมที่ชุมชนบ้านเชียงเหียน ว่าควรทำรูปแบบใด และ ควรส่งเสริมศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านเชียงเหียนในด้านใด
4. ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ นำไปใช้เพื่อศึกษา การดำรงชีวิตของประชาชน บ้านเชียงเหียน มีโครงสร้าง-หน้าที่ทางสังคมอย่างไรบ้าง

2. กรอบแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับศักยภาพและการจัดการท่องเที่ยวที่ได้นำแนวคิดมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 2 กรอบ คือ

2.1 ทฤษฎีมานุษยวิทยา แนวคิดของ เอส จีเมลซ์ (S. Gmelch. 2004 : 39) ได้ให้ความหมายว่าเป็นการศึกษาผลกระทบทางการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นกับประเทศและประชากรในโลกทั้งเจ้าของสถานที่ท่องเที่ยวและผู้มาเยือนผ่านการจัดการทางอุตสาหกรรม การประชาสัมพันธ์ การเดินทาง ที่พัก อาหาร ความบันเทิง และของที่ระลึก ซึ่งจะได้ดึงเอาศักยภาพการทำงานในพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียน ออกมาเผยแพร่แก่นักท่องเที่ยว โดยให้ความเป็นกันเอง ให้คำแนะนำ ความรู้อย่างชัดเจน ตอบตรงประเด็น มีแผนผัง และจะต้องมีความสัมพันธ์กับผู้มาเยือนอย่าง เป็นกันเอง การสร้างกฎเกณฑ์ การรู้จักหน้าที่ตนเอง สถานภาพตนเอง สิทธิ และหน้าที่ ในการปฏิบัติต่อผู้อื่น ซึ่งเป็นการจัดระบบรูปแบบทางสังคมที่ควรทำ

2.2 ทฤษฎีการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ นายศักดิ์ทิพย์ ไกรฤกษ์ ปลัดกระทรวง การท่องเที่ยวและกีฬา (2547 : 2) ที่เชื่อว่าความประทับใจของนักท่องเที่ยวมาจากการได้เห็น ได้ยิน ได้สัมผัส ได้รู้สึก ได้เรียนรู้ ได้มีส่วนร่วม ได้ซื้อและได้เป็นเจ้าของแนวคิดในการพัฒนา หมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP มีวัตถุประสงค์ที่จะเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนที่ผลิตสินค้า OTOP โดยการเชื่อมโยงการผลิตสินค้าเหล่านั้นกับการท่องเที่ยว แนวคิดนี้สืบเนื่องจากนโยบายของรัฐบาล ปัจจุบันที่ประสงค์จะพัฒนาศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวของประเทศ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถ ในการแข่งขันกับประเทศเพื่อนบ้านและเพิ่มมูลค่าของแหล่งท่องเที่ยว ในลักษณะที่เป็นประโยชน์ ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจระดับรากหญ้า ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดขององค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization/WTO) เรื่องการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนกับการขจัดความยากจน ซึ่งมองว่าการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเป็นหนทางหนึ่งในการขจัดความยากจน โดยได้จัดการท่องเที่ยว แบบยั่งยืน ซึ่งจะทำให้เกิดการสร้างอาชีพ รายได้ในท้องถิ่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านและ ธุรกิจชุมชน ทำให้เกิดการสร้างสำนึกร่วมและความภูมิใจของท้องถิ่น ซึ่งนำไปสู่การถ่ายทอด และสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ยั่งยืนสืบไป ความรู้ในการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์โดยชุมชนเห็นจากการศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว ของบ้านเชียงเหียน

3. กรอบแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวิถีชุมชนได้นำแนวคิดมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 2 กรอบ คือ

3.1 ทฤษฎีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแนวคิดของยศ สันตสมบัติ (2544 : 54) แห่งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้วิเคราะห์ถึงสาเหตุการเกิดขึ้นของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ว่ามีที่มาจากค่านิยมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อม ธรรมชาติที่เจริญเติบโตจำนวนมากในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ทั้งนี้ก็ได้อ้างความหมาย

ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากการสัมมนาระดับนานาชาติเรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการอนุรักษ์ป่าและการพัฒนาชุมชน” ที่จัดขึ้น ณ จังหวัดเชียงใหม่เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2540 ซึ่งกล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าเป็นการท่องเที่ยวไปยังแหล่งธรรมชาติโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ทำความเข้าใจกับพัฒนาการทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดความเสียหายต่อระบบนิเวศ อีกทั้งยังช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจตั้งนั้นชุมชนชาวบ้านเชียงใหม่จึงควรรักษาแหล่งนํ้ารักษาระบบนิเวศโดยไม่ตัดไม้ทำลายป่าปลูกป่าทดแทนที่สูญเสียไปรักษาความสะอาดของสถานที่เพื่อจะได้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวและสร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านอีกทางหนึ่งที่จะเพิ่มรายได้เข้าชุมชนต่อไป

3.2 ทฤษฎีการท่องเที่ยวทางเลือก แนวคิดของเดวิด เอ เฟินเนล (David A. Fennell : 1999:46) แห่งภาควิชานันทนาการและการพักผ่อนศึกษา (Departme fo Recreation and Leisure Studies) มหาวิทยาลัยบร็อก (Brock University) ประเทศแคนาดาได้อธิบายความแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism)และการท่องเที่ยวทางเลือก (Alternative Tourism) ไว้ว่าการท่องเที่ยวแบบมวลชนได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางในประเด็นของการที่คนในท้องถิ่นได้รับประโยชน์เพียงเล็กน้อยจากการทำงานในรีสอร์ทหรือโรงแรมขนาดใหญ่ทางการท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ โดยการพัฒนารท่องเที่ยวแบบมวลชนทั้งนี้แนวคิดที่อยู่เบื้องหลังการท่องเที่ยวทางเลือกอยู่ตรงที่มีรูปแบบการท่องเที่ยวซึ่งให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจระยะยาว อีกทั้งเป็นการใช้เทคโนโลยีเท่าที่จำเป็น ขณะเดียวกันก็ไม่ช่วงชิงประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมแต่ตอบสนองต่อความต้องการของคนในท้องถิ่นมากที่สุด ในหมู่บ้านเชียงใหม่มีสถานที่สำคัญ คือ หลายแห่ง ทั้งด้านโบราณคดี สถานที่ท่องเที่ยว พิพิธภัณฑ์ซึ่งเป็นแหล่งที่ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือนมาชมได้ศึกษาค้นคว้า จดบันทึก ถ่ายภาพ เป็นต้น ในการจัดแสดงจะมี 2 ชั้น ชั้นบน 2 ห้อง เป็นที่เก็บของใช้ในสมัยโบราณของชาวอีสาน ส่วนชั้นล่างจัดเป็นงานศิลปะที่โดดเด่นและสวยงาม และอีกหลายประเภทจะจัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงใหม่แห่งนี้

นิยามศัพท์เฉพาะ

ศักยภาพและการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง จิตความสามารถของชาวบ้านเชียงใหม่ ที่ใช้ภูมิปัญญาของตนเอง โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและผู้ใหญ่บ้าน ที่ให้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและประสานงานกับหน่วยงานภายนอกช่วยกันดูแลทั้งทางด้านวิถีชีวิต ศิลปะวัฒนธรรม ประเพณี มรดกทางวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน

เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมซึ่งในงานวิจัยเรื่องนี้ หมายถึง ศักยภาพการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของหมู่บ้านเชียงเหียนจะแบ่งออกเป็นอยู่ 2 ประเภท คือ ดำเนินและโบราณคดี จะประกอบด้วย ดำเนินผาแดงนางไอ่ พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียน พิพิธภัณฑสถานเชียงเหียนของอาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด วิถีชุมชนประกอบด้วย หมากเหมา และผลิตผลจากหมากเหมา ประเพณีพิธีกรรมที่หอแม่ย่านาง หมอยาสมุนไพร สภาวัฒนธรรม ประเพณีพิธีกรรมที่หอดอนปู่ตา ประเพณีงานบุญบั้งไฟ การสวดมนต์ไหว้พระ และ ประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวบ้านเชียงเหียนจะยังรักษาไว้

การท่องเที่ยว หมายถึง การไปเป็นกลุ่ม การเดินทางด้วยความสมัครใจ เพื่อเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่ตัวเองสนใจ ทำให้เกิดความสุข ความเบิกบานใจ และไม่ฝืนใจตนเองในการท่องเที่ยวหมู่บ้านเชียงเหียน

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การเดินทางเพื่อศึกษา เรียนรู้ สัมผัสวิถีชีวิต ศิลปะวัฒนธรรม ประเพณีพิธีกรรมของชาวบ้านในด้านต่าง ๆ อย่างลึกซึ้งโดยมุ่งเน้นไปทางด้านประวัติศาสตร์ เมืองโบราณ วิถีชุมชน ความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิต การทำมาหากินของชาวบ้านเชียงเหียน โดยไม่สร้างผลกระทบต่อวัฒนธรรมของคนในหมู่บ้าน

การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง กระบวนการที่หน่วยงานเข้ามาเกี่ยวข้องในชุมชนโดยมีการจัดตั้ง องค์กร วางแผน วางโครงการ ที่ก่อประโยชน์แก่ชุมชนในหมู่บ้านเชียงเหียนซึ่งชาวบ้านจะเป็นผู้รับนโยบายและให้ความร่วมมือประสานงานที่จะทำให้หมู่บ้านมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่องศักยภาพและการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียน ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้แบ่งเอกสารและงานวิจัยออกเป็น 4 หมวด ดังนี้

1. การท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
2. โบราณคดีและประวัติศาสตร์
3. สังคมวัฒนธรรม
4. พื้นที่ที่ศึกษา
5. ศักยภาพและการจัดการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การศึกษาข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลที่มีผู้เขียนและศึกษาไว้แล้ว ดังนี้

เพียงจันทร์ ลิขิตเอกราช (2535 : 1) ได้วิจัยการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยว : กรณีศึกษางานมหรพรม ไม้ดอกไม้ประดับในจังหวัดเชียงใหม่ได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวสรุปสาระว่า รายการจ่ายของนักท่องเที่ยว ในธุรกิจนำเที่ยวเพื่อเสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย การใช้จ่ายเงินของนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่จ่ายของนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ซึ่งพบว่านักท่องเที่ยวที่เดินทางมาจากจังหวัดเชียงใหม่ 55.7 % เป็นการเดินทางของบริษัทนำเที่ยวต่างประเทศคิดเป็น 30.7 % ซึ่งเป็นบริษัทนำเที่ยว 11.4 % ที่เหลือ 2.1 % เป็นบริษัทนำเที่ยวในจังหวัด จากการสำรวจพบว่านักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวส่วนใหญ่จะเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยมากกว่า โดยนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศส่วนมากจะพักในโรงแรม ประมาณ ร้อยละ 47.94 % ส่วนเกสต์เฮาส์มีผู้พักรองลงมา ส่วนร้านอาหารจะใช้คอฟฟี่ชอปมากที่สุด ส่วนภัตตาคารจะรองลงมา ประเภทแหล่งท่องเที่ยวบันเทิงส่วนใหญ่จะมีอยู่ในตัวเมือง นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศชาวต่างประเทมีความสนใจเท่ากับชาวไทยทุกคนที่มาเที่ยวต่างภูมิภาคในการท่องเที่ยวครั้งนี้

ปวีณา โทณแก้ว (2542 : 1) ได้วิจัยปัจจัยที่กำหนดรูปแบบการใช้จ่ายในการท่องเที่ยวภายในประเทศของคนไทย ได้กล่าวถึงเรื่อง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวภายในประเทศ สรุปสาระว่า โดยทั่วไปถึงแม้การท่องเที่ยวจะไม่ใช้สิ่งจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ แต่การท่องเที่ยวในยุคนี้ก็คือว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากที่สุด เนื่องจากการพักผ่อนหย่อนใจนั้น เป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนาเพื่อการพัฒนาการดำเนินชีวิตของตนให้ดีขึ้น เพราะในช่วงเวลาทำงานนั้น เราก็มักเกิดความเครียดตลอดเวลา เราจะต้องใช้ทั้งกำลังกายและกำลังใจความคิดเป็นส่วนใหญ่ ด้วยเหตุนี้ ร่างกายเราควรจะต้องพักผ่อน เพื่อร่างกายจะสามารถปรับตัวได้ทัน

วิรัช มงคลพันธ์ (2542 : 8) ได้ศึกษาความต้องการและความพร้อมของประชาชนท้องถิ่นในการเข้าร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่ปิง อำเภอถ้ำฝั้น จังหวัดลำพูน ได้กล่าวถึงเรื่อง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สรุปสาระว่า ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า หมายถึงการเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาชื่นชม และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ สภาพสังคมวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรู้ และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศยังได้เสริมแนวคิดและความหมายเพิ่มเติมไปอีกว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึงการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจโดยการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การท่องเที่ยวมีความมั่นคงยั่งยืนอยู่คู่สังคมมนุษย์ และก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ฉะนั้นแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงไม่ใช่เพียงการท่องเที่ยวเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่มุ่งเสนอขายสินค้า หรือบริการทางการท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างเดียว หากยังมุ่งประสานผลประโยชน์ทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ศิริพันธุ์ ไพโรจน์รัตน์ (2543 : 32) ได้ศึกษาความพร้อมของผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดเชียงราย ได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สรุปสาระว่า ปัจจุบันมีผู้ให้คำจำกัดความคำว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) ไว้หลายความหมาย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้ความหมายว่า คือการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยนักท่องเที่ยวจะต้องได้รับความรู้จากการท่องเที่ยวอย่างแท้จริงและไม่เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ทั้งทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ มีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์โดยพิจารณาทั้งในเรื่องทุนธรรมชาติ และทุนทางสังคม ทางธรรมชาติและเป็นวิถีทางที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ในทางเศรษฐกิจด้วยการอนุรักษ์ทรัพยากรเหล่านี้

ขวัญฤทัย บุญยะเสนา (2544) ได้ศึกษาการวิเคราะห์อุปสงค์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอ อุ้มผาง จังหวัดตาก ได้กล่าวถึงเรื่อง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สรุปสาระว่าทัศนคติของนักท่องเที่ยวต่างชาติต่อโครงการปีรณรังค์ท่องเที่ยวไทย ปี 2541 – 2542 ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยออกเป็น 2 กลุ่ม คือนักท่องเที่ยวต่างชาติที่ได้เดินทางมาจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 200 คน และบุคลากรปฏิบัติตามนโยบายการณรงค์ส่งเสริมปีท่องเที่ยวไทย ระดับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน จำนวน 120 คน และในระดับผู้บริหารของหน่วยงาน จำนวน 30 คน นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่ได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย และจังหวัดเชียงใหม่ไม่ได้เดินทางมาเนื่องจากการประกาศเป็นปีรณรังค์ส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย ปี 2541 – 2542 ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีชนพื้นเมือง ชาวไทยภูเขา สิ่งอุปโภคบริโภค ตลอดจนอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราของไทยในขณะที่มาท่องเที่ยวอยู่ในระดับพึงพอใจอย่างมาก การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยจึงจำเป็นต้องมีการสำรวจแนวคิด ทัศนคติของนักท่องเที่ยวเป็นประจำและอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงโดยทั่วไปของนักท่องเที่ยว และมีความจำเป็นจะต้องปรับปรุงพัฒนาการท่องเที่ยว

บุปผา วงษ์พันธุ์ทา (2544 : 21) ได้วิจัยการประเมินศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สรุปสาระว่า การท่องเที่ยว นับเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญของหลาย ๆ ประเทศและมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยการพัฒนาและสร้างความสำเร็จให้กับเศรษฐกิจได้รวดเร็วกว่าอุตสาหกรรมประเภทอื่น ๆ อันเป็นผลจากความก้าวหน้าวิทยาการเทคโนโลยีด้านการคมนาคมและโทรคมนาคม ซึ่งรวมถึงการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ความสะดวกและรวดเร็วในการเดินทาง การเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศ เป็นค่าที่พัก ค่าอาหาร ซื่อสินค้าที่ระลึก ใช้บริการต่าง ๆ มากมาย ซึ่งเป็นผลให้เศรษฐกิจของท้องถิ่นและประเทศโดยรวมมีความเจริญก้าวหน้าขึ้นอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม เมื่อมนุษย์มีการเดินทางจากที่หนึ่งที่เป็นที่อยู่อาศัยไปยังอีกที่หนึ่งทีถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ แม้ว่าจะไม่ใช่สิ่งจำเป็นพื้นฐานหรือปัจจัยสี่ของมนุษย์ นอกจากนั้นการเดินทางท่องเที่ยวไปในถิ่นที่ไม่เคยรู้จัก ไม่เคยเห็น ความประทับใจในสิ่งต่าง ๆ จะสะท้อนให้เกิดความรักและหวงแหนทรัพยากรและมรดกทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน จำเป็นที่จะต้องมีแนวคิดที่เหมาะสมและสอดคล้องกันกับสภาพการณ์ของการท่องเที่ยวในปัจจุบันและอนาคตด้วย จากการใช้แนวคิดด้านการตลาดมาใช้ในการศึกษานั้น จำเป็นที่จะต้องให้ได้ข้อมูลและรายละเอียดต่าง ๆ ให้สามารถสอดคล้องกับ สภาพการณ์ที่เป็นไปของตลาดการท่องเที่ยวและสนองความต้องการของกลุ่มลูกค้าตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

พิมพ์พรณ ขอดเผื่อ (2544 : 21) ได้ศึกษาการจัดการสถานพักแรมราคาประหยัด: กรณีศึกษาศูนย์ฝึกอบรมและปฏิบัติการสาขาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สรุปสาระว่า การพัฒนาสถานบริการที่พักแรมแบบประหยัดในพื้นที่ที่มีศักยภาพของการท่องเที่ยวสูงขึ้น เป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญอย่างมาก ทั้งนี้เพื่อให้พื้นที่นั้น ๆ เพิ่มขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวได้หลาย ๆ รูปแบบและสามารถสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว การตอบสนองความต้องการของลูกค้า

รัฐทิติยา หิรัณยหาด (2544 : 13) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี ได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวบ้านหนองขาว สรุปสาระว่า วัฒนธรรมที่สัมพันธ์ที่สัมพันธ์กับการท่องเที่ยว ได้แก่ โบราณวัตถุสถาน สถานที่สำคัญทางศาสนา งานเทศกาล ประเพณี สินค้าของที่ระลึกในรูปแบบต่าง ๆ ประเทศไทยเป็นหนึ่งในหลายประเทศที่มีความสวยงามทางธรรมชาติวัฒนธรรม อันเก่าแก่ที่ถูกถ่ายทอดและสั่งสมกันมา กิจกรรมการจัดการท่องเที่ยว จึงเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ได้รับนิยมนิยมและได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐภาคเอกชนจำนวนมาก เพราะเป็นกิจกรรมที่สร้างประโยชน์เชิงเศรษฐกิจและสังคมจำนวนมากไม่ว่าจะเป็นการสร้างงานและกระจายรายได้ การพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค ฯลฯ ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวนั้นเป็นถูกใช้เป็นกลยุทธ์หนึ่งของรัฐในการสร้างรายได้เพื่อเข้าประเทศ การพัฒนาประเทศ ด้วยทำเลที่ตั้งวัฒนธรรมในความหมายที่เป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ชุมชนต้องการและคิดว่าจะส่งผลทำให้สามารถเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้นั้น ชุมชนต้องการที่จะบริหารจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง

วรรณอุบล อภิรัชย์ (2544 : 8-9) ได้วิจัยการบูรณาการอังกฤษและเนื้อหาวิชาในการสอนวิชาการจัดการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์สำหรับนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้กล่าวถึงเรื่อง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกลวิธีที่ศึกษาใช้ในการอ่าน สรุปสาระว่า การสอนภาษาอังกฤษและเนื้อหาวิชานั้น การประสานสื่อทางด้านเนื้อหาเข้ากับภาษาอังกฤษ รวมทั้งการปรับระดับภาษาและสื่อในการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนที่มีความสามารถทางด้านภาษาอังกฤษค่อนข้างจำกัดได้รับตัวป้อนที่เข้าใจได้การใช้แนวการสอนแบบบูรณาการนี้จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหาวิชาวิชามากขึ้น และทำให้ผู้เรียนเพิ่มระดับความสามารถทางภาษาอังกฤษ ซึ่งจะเป็นการช่วยให้ผู้เรียนบรรลุผลสำเร็จทางการเรียนได้ง่ายขึ้น ผ่านการใช้สื่ออันหลากหลาย ทั้ง สื่อสิ่งจริง แผนภูมิหรือแผนผัง การสาธิต รวมถึงการสอนกลวิธีก่อนการอ่านและหลังการอ่าน

นภัค วัฒนคุณ (2545 : 11) ได้ศึกษาความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนาการท่องเที่ยว: กรณีเวียงท่ากาน ตำบลบ้านกลางอำเภอสันป่าตองจังหวัดเชียงใหม่ ได้กล่าวถึงเรื่อง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่เวียงท่ากาน สรุปสาระว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการเปิดโอกาสให้แก่สมาชิก ของชุมชนท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมกัน ในการเข้าร่วมรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามาร่วมในฐานะเจ้าหน้าที่หรือนักวางแผน มีการเรียนรู้ร่วมกัน และเข้าร่วมประชุมตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

เบญญา จันทร (2545 : 14-17) ได้การศึกษาแนวทางการพัฒนาตลาดคอนวอย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วม ของชุมชน ได้กล่าวถึงเรื่อง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเรื่องแหล่งท่องเที่ยวบ้านคอนวอย สรุปสาระ ว่า แหล่งท่องเที่ยวประเภท ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม หมายถึง แหล่งท่องเที่ยว หรือทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปะและขนบธรรมเนียมประเพณีที่บรรพบุรุษได้สร้างสม และถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดกันมา ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้ประกอบด้วย งานประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน การแสดงวัฒนธรรม สินค้าพื้นเมือง การแต่งกาย ภาษา ชนเผ่า สวนสนุก สวนสัตว์ แหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น แหล่งท่องเที่ยวควรมีสิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชม ได้แก่ สถานที่ที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์เทศกาล ต่าง ๆ มีสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity & Facilities) ให้นักท่องเที่ยว ได้แก่ ที่พัก ร้านอาหาร ที่จอดรถ ร้านค้า ถนน และสวนสาธารณะ และ มีการเข้าถึง (Accessibility) แหล่งท่องเที่ยว โดยไม่ลำบาก ถ้าสามารถเดินทางเข้าไปได้หลายเส้นทางยิ่งดี ถ้าระยะทางไกลจะทำให้เสียเวลาและ ค่าใช้จ่ายสูงวัตถุประสงค์ในการจัดงานเพื่อเป็นการอนุรักษ์ฟื้นฟูส่งเสริมและเผยแพร่ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมของชาวสกลนครและเป็นการส่งเสริมสนับสนุนการเผยแพร่ผลิตภัณฑ์

ปิยาภรณ์ ณ เชียงใหม่ (2545 : 27) ได้ศึกษาการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เชนิเวศของนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เชนิเวศ สรุปสาระว่า Eco-tourism หรือ Ecotourism เป็นคำที่ใช้เรียกทางการท่องเที่ยวธรรมชาติ เป็นหลัก (Nature-Tourism) แต่ยังไม่มีการใช้ชื่อภาษาไทย มีแต่เพียงการเรียกขานต่างๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเพื่อการระบบนิเวศ นิเวศสัญจร เป็นต้น โดยมีการให้ความรู้ แก่ผู้เกี่ยวข้องและให้ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ชุมชน ท้องถิ่น และสร้างจิตสำนึกในทุกฝ่ายร่วมกันรับผิดชอบต่อระบบนิเวศอย่างยั่งยืน ภายใต้การจัด การอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

ประกอบศิริ กักดีพินิจ (2545 : 23) ได้ศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนริมกว๊านพะเยา : กรณีศึกษาชุมชน บ้านร่องไฮ ตำบลแม่ใส อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับบ้านร่องไฮ สรุปสาระว่า “ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับประชาชนในท้องถิ่นอื่น ๆ หรือประเทศอื่น ๆ เพื่อให้เข้าใจและซาบซึ้งต่อวัฒนธรรมของประชาชนเหล่านั้น ดังนั้น การท่องเที่ยวจึงเป็นการก่อให้เกิดความรู้ และการติดต่อสื่อสาร ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความเข้าใจของคนทั้งโลกเข้าด้วยกัน อันจะนำไปสู่สันติสุขในการอยู่ร่วมกันทั้งปัจจุบันและอนาคต” วิถีชีวิตของสังคมในอดีตที่ผ่านมา ๆ มาที่ปรากฏให้เห็น เช่น แบบบ้าน งานหัตถกรรม เครื่องมือ เครื่องใช้ในการทำมาหากิน และการแต่งกาย เป็นต้น สิ่งที่ทำให้แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้โดดเด่นก็คือ การที่นักท่องเที่ยวสามารถเพิ่มพูนประสบการณ์ ความรู้และมุมมองทางด้านวัฒนธรรมที่กว้างไกล” ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความงาม สดปีญญา อารมณ์และจิตใจ”

พุทธรักษ์ พิจิตร (2545 : 2) ได้วิจัยศักยภาพการท่องเที่ยวในด้านการแข่งขันและการเป็นตลาดท่องเที่ยวแห่งใหม่ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้กล่าวถึงเรื่อง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว สรุปสาระว่า บทบาทของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต่อความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจซึ่งจะใช้แบบจำลองเศรษฐมิติ (Econometric Model) มาใช้ในการวิเคราะห์ ซึ่งงานศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจะคำนวณรายได้และรายจ่ายจากการท่องเที่ยวที่มีต่อรายได้ประชาชาติโดยจะใช้แบบจำลองเศรษฐกิจมหภาค โดยการประมาณสมการโครงสร้างและสมการลดรูป ด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุดแบบธรรมดา สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการทางการท่องเที่ยวตลอดจน โอกาสการพัฒนาการท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังได้รับการสัมภาษณ์จากนักวิชาการของรัฐบาลที่ทำงานในองค์กรท่องเที่ยวนานาชาติและสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวบางส่วน และสัมภาษณ์ผู้ประกอบการที่สนใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและที่สำคัญผู้วิจัยได้เข้าไปสัมผัสและสังเกตด้วยตนเอง

สาคริน บุญพิทักษ์ (2546) ได้วิจัยกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืนกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของแม่บ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ได้กล่าวถึงเรื่อง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับบ้านแม่กำปอง สรุปสาระว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่งเพื่อชื่นชมความงามของธรรมชาติ สภาพทางสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตคนในท้องถิ่นซึ่งเป็นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่นชุมชนเองซึ่งเป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยวนั้น ไม่ว่าจะป็นทรัพยากรธรรมชาติหรือทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ทั้งนักท่องเที่ยวเองและชุมชนที่จะได้รับความเพลิดเพลิน และเป็นการสร้างโดยการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น ส่งผลให้คนในท้องถิ่นเห็นคุณค่าของสังคมชุมชนตนเอง คำว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือ เชิงอนุรักษ์นี้ อาจหมายถึง

การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในพื้นที่ด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ

แอสไปนอลล์ (Aspinall. 2007 : 131) ได้ศึกษาชุมชนในการเปลี่ยนแปลง : ความยั่งยืนทางสังคมและการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อกำหนดความเป็นไปได้ของการใช้การประเมินคุณภาพชีวิตเป็นเครื่องมือตัดสินใจที่มีศักยภาพในการประเมินความยั่งยืนทางสังคมของการพัฒนาการท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่า การประเมินคุณภาพชีวิตสามารถให้การสนับสนุนที่มีมูลค่าเพิ่มแก่ด้านการประเมินทางสังคมและความยั่งยืนทางสังคมได้

เฮิร์ลเบิร์ต (Hurlbert. 2003 : 407) ได้ศึกษาการเรียนรู้จากผู้ที่ไปก่อน : สามกรณีศึกษาการวางแผนกลยุทธ์เพื่อจัดการท่องเที่ยวซึ่งเป็นการพัฒนาในสหรัฐตะวันตกจำนวน 3 รัฐ พบว่า วิธีการที่เปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมนั้นนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตามลำดับความสำคัญของชุมชนซึ่งสะท้อนให้เห็นในนโยบายและกลยุทธ์ที่รับเอามาระบุภาระหน้าที่ที่มองเห็นเมื่อเข้าสู่ขั้นตอนใหม่ของการพัฒนา โดยต้องเตรียมพร้อมสำหรับต้นทุนและผลประโยชน์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเมื่อมีการพัฒนาเศรษฐกิจ

คาเซลลาส (Casellas. 2003 : 2282-A) ได้ศึกษารูปแบบของบาร์เซโลน่านั้นหรือ? ตัวแทนนโยบายและการวางแผนพลวัตในการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า “รูปแบบของบาร์เซโลนา” ในการการพัฒนาการท่องเที่ยวจากทศวรรษที่1980จนถึง1990 ตามแนวคิดแบบเขตเมืองแล้วมาพัฒนาที่ดินการปฏิรูปเขตเมืองในบาร์เซโลนาต้องใช้ลักษณะการประกอบการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวตามลักษณะนโยบายในเมืองใหญ่ในยุโรปและสหรัฐ โดยหุ้นส่วนของรัฐและเอกชนไทยขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงต้องสร้างศูนย์วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวในเมืองขึ้นและควบคุมแรงงานและอุตสาหกรรมโรงแรมตามกฎหมายท้องถิ่นและกฎหมายแห่งชาติจึงสามารถดำเนินไปด้วยดี

มิตซ์ (Mitz. 2007 : 72) ได้ศึกษามุมมองของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า มีมุมมองที่ทับซ้อนในหลายด้าน จำเป็นต้องมีมุมมองที่เป็นระบบมากกว่านี้เพื่อร่วมมือกันภายในอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวผู้มีส่วนได้เสียต้องมองภายในชุมชนและสำรวจคุณค่าและวิสัยทัศน์ที่จะบอกพื้นฐานที่เข้มแข็งเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคต ต้องสร้างผู้นำภายในชุมชนเพื่อรักษาสมรรถภาพทางการผลิตและการทำงานที่มีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างสม่ำเสมอและขอแนะนำให้ผู้มีส่วนได้เสียควรเริ่มใช้เครื่องมือประเมินเพื่อเริ่มสร้างสำนึกในขั้นตอนต่อไปสำหรับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

ไดเอ็ดริช (Diedrich. 2007 : 295) ได้ศึกษาผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนชายฝั่งทะเลเมืองเบลิเช สหรัฐ พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองเบลิเชกำลังมีอิทธิพลทางบวกต่อจิตสำนึกทางการอนุรักษ์แนวหินปะการังและการสนับสนุนของคนในท้องถิ่น

มีสหสัมพันธ์ทางบวกระหว่างระดับการพัฒนาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับผลกระทบทางสังคมวัฒนธรรม และเศรษฐกิจทั้งทางบวกและทางลบ นักท่องเที่ยวชมทางเรือและนักท่องเที่ยวที่ค้างคืนบนเรือส่งผล กระทบทั้งทางบวกและทางลบ บทบาทสำคัญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทะเลจึงอยู่ที่การลด ผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อแนวกันปะการังเมโสอเมริกันให้เหลือน้อยที่สุด วิธีแก้ปัญหา อนาคตของเมืองเบลิเซในฐานะแหล่งท่องเที่ยว คือ จะต้องตระหนักถึงตำแหน่งที่มีประโยชน์ ของเมืองนี้ซึ่งยังมีพลังพอที่จะปรับอนาคตของตัวเองได้

สเต็ม (Stem. 2002 : 3009-B) ได้ศึกษาบทบาทการพัฒนาท้องถิ่นในการจัดการพื้นที่ ที่คุ้มครอง : การศึกษากรณีเปรียบเทียบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศออสเตรเลีย พบว่า ประสิทธิภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งเป็นการอนุรักษ์และกลยุทธ์การพัฒนาในที่ศึกษาครั้งนี้ ผสมปะปนกันที่ใด การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเสนอให้ทางเลือกด้านเศรษฐกิจได้ ที่นั่นโอกาส การท่องเที่ยวและการจ้างงานดูเหมือนจะทำให้คนละทิ้งที่ดินการเกษตรกรรมและที่ดินที่สงบสุข ไปโดยปล่อยให้ป่าแห่งที่สองเกิดขึ้นมาแทน ปรากฏว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีอิทธิพลต่อค่านิยม ในการอนุรักษ์และเจตคติน้อยมาก ปัจจัยอื่นๆ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์และมุมมอง ได้แก่ ความเข้มงวดของกฎหมาย ระดับการศึกษาและผลประโยชน์ทางอ้อมของการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ ได้การท่องเที่ยวเข้าครอบงำเศรษฐกิจ ที่นั่นผลประโยชน์จะขยายกว้างออกไป แต่จะมี ผลกระทบเพิ่มขึ้นด้วย จึงเป็นโอกาสของเจ้าของที่พักและโรงแรมจะต้องปรับปรุงการดำเนินงาน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อเพิ่มผลประโยชน์สำหรับชุมชนท้องถิ่น

ลู (Lu. 2006 : 203) ได้ศึกษาอำนาจการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวและ การอนุรักษ์ : การวางแผนของเกาะแห่งหนึ่งที่มีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมในประเทศไต้หวัน พบว่า เกาะหลันหยูซึ่งมีประชากรดั้งเดิมคือชาวยามิใช้วัฒนธรรมดั้งเดิมแต่เผชิญกับความกดดันจากนโยบาย การอนุรักษ์ธรรมชาติ การกลมกลืนทางวัฒนธรรมกระแสหลักและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เมื่อประเมินผลกระทบจากด้านต่างๆ 3 ด้าน สรุปได้ว่า ใ้มีข้อเสนอแนะเป็นกลยุทธ์ ในการวางแผนและพัฒนาเกาะหลันหยูเพื่อให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของคนพื้นเมืองดั้งเดิมชาวหลันหยู สามารถอยู่ได้ต่อไป

หลิว (Liu. 2003 : 2934-A) ได้ศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการวางแผน การท่องเที่ยว : กรณีศึกษาจากสาธารณรัฐประชาชนจีนและประเทศมาเลเซีย พบว่า เมื่อกำหนด ให้มีพลวัตการท่องเที่ยวควรบรรจุการจ้างงานการท่องเที่ยวในบริษัทที่กว้างขึ้นให้ครอบคลุมประเด็น วัฒนธรรม ศาสนา ชาติพันธุ์ และอุดมคติวิทยาต้องเอาใจใส่เรื่องทรัพยากรมนุษย์ด้านการท่องเที่ยว มากกว่านี้ทั้งนโยบายและแผน มีข้อจำกัดเกี่ยวกับผลประโยชน์ของท้องถิ่นจากการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น

เพราะขาดแคลนทรัพยากรมนุษย์ ขาดทักษะการท่องเที่ยวต่างๆ ที่บูรณาการการท่องเที่ยวไว้ในแผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแล้วและขาดการปลูกฝังโมตรจิตในบุคลากรรวมทั้งกลยุทธ์อีกหลายประการ

บุญโยภาส (Boonyobhas. 1996 : 2701-A) ได้ศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเกาะสมุย ประเทศไทย : วิธีการพัฒนาสภาพแวดล้อมแบบยั่งยืน พบว่า มีวิธีดำเนินการที่ง่ายที่สุดในวิธีการพัฒนาสภาพแวดล้อมอย่างยั่งยืนในการวางแผนการท่องเที่ยว ได้เสนอแนะผลกระทบที่มีศักยภาพ 4 ประการ คือ ศักยภาพการพึ่งพาหลายของดิน การไหลหนีของดิน การปนเปื้อนของน้ำบาดาลและการปลูกผักชำใหม่แล้วประยุกต์ใช้วิธีการพัฒนาสภาพแวดล้อมอย่างยั่งยืนกับเกาะสมุย เมื่อวิเคราะห์ได้แนวทางพัฒนาแล้ว สรุปแนวความคิดการวางแผนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จากเอกสารและงานวิจัยทั้ง 24 เรื่องที่นำเสนอ ผู้วิจัยจะนำความรู้ในเรื่องการท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมศึกษาวิจัยในการจัดการท่องเที่ยว ในประเด็นการท่องเที่ยวในด้านการท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อให้ข้อมูลการศึกษาวิจัยได้รอบด้านและสามารถอธิบายสิ่งที่ต้องการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้

โบราณคดีและประวัติศาสตร์

จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑสถานบ้านฝั้นนี้ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลที่มีผู้เขียนและศึกษาไว้ดังนี้

ผู้จัดการรายวัน (2521) ในการศึกษาเรื่อง พิพิธภัณฑสถานบ้านฝั้น ได้กล่าวถึงเรื่องเกี่ยวกับการจัดแสดง สรุปสาระว่า บ้านฝั้นเป็นพิพิธภัณฑสถานเล็ก ๆ แต่วัตถุสิ่งของที่จัดแสดงนั้น น่าสนใจมาก ผู้ก่อตั้งคือคุณพัชรี ศรีมัธยมกุล ซึ่งเป็นคนเชียงใหม่โดยกำเนิด จบการศึกษาจากคณะคุรุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ชีวิตเกี่ยวเนื่องกับสามเหลี่ยมทองคำ เริ่มต้นจากการเปิดร้านค้าขายของที่ระลึกและของเก่า ตำแหน่งของร้านอยู่ต่ำลงมาจากที่ตั้งบ้านฝั้นในปัจจุบัน ในช่วงปี 2533 คุณพัชรีเริ่มที่จะตระหนักว่า ของเก่าที่ขายอยู่ในร้านจะหมดไป จึงเริ่มความคิดที่จะทำพิพิธภัณฑสถานเพื่อเป็นการอนุรักษ์ของเก่าที่ตนขาย โดยคุณรงค์ วงษ์สวรรค์ นักเขียนและศิลปินแห่งชาติ เป็นผู้ตั้งชื่อของพิพิธภัณฑสถาน โดยให้เพื่อนที่เป็นอาจารย์ที่มหาวิทยาลัยมหิดลแปลเนื้อหาทั้งหมดเป็นภาษาอังกฤษวัตถุประสงค์ส่วนใหญ่ได้มาจากการตระเวนเข้าไปจนถึงจินตอนได้ รวมถึงการค้าของเก่าที่มีของหมูนเวียนเข้ามาตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้ หากวัตถุใดที่มีคุณค่าสำหรับคุณพัชรี

วัตถุจะกลายเป็นงานสะสมสำหรับพิพิธภัณฑ์ และส่วนที่เหลือจะนำขาย และมีการจัดทำบัญชีกำกับ ในขณะนี้มีของที่จัดแสดงประมาณ 300 ชิ้น ส่วนอีกประมาณ 1,680 ชิ้นยังอยู่ในคลัง ด้วยเหตุนี้ ในอนาคตจึงมีโครงการในการขยายพื้นที่จัดแสดง

ธงทอง จันทรางศุ (2526) ได้ศึกษาพิพิธภัณฑ์พระที่นั่งวิมานเมฆและพิพิธภัณฑ์ ในพระราชวังสวนดุสิต ได้กล่าวถึงเรื่องเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์พระราชวังดุสิต สรุปสาระว่า เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เสด็จพระราชดำเนินกลับจากประพาส ทวีปยุโรปในปีพ.ศ. 2440 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดซื้อที่ดินสวนและนาระหว่างคลอง ผดุงกรุงเกษมจรดคลองสามเสนด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ เพื่อจัดสร้างเป็นอุทยานสถาน และพระราชทานนามอุทยานสถานแห่งนี้ว่า “สวนดุสิต” ให้สร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2443 โดยมี พระบรมราชโองการให้รื้อย้ายพระที่นั่งมณเฑาะฐรัตนโรจน์ จากพระจุฑาธุชราชฐาน ณ เกาะสีชัง มาปลูกสร้างขึ้นใหม่ มีสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงกำกับ การออกแบบ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการเฉลิมพระที่นั่งเมื่อวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2444 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จแปรพระราชฐานจากพระบรมมหาราชวัง มาประทับเป็นการถาวร ณ พระที่นั่งวิมานเมฆ เป็นเวลาถึง 5 ปี จนการก่อสร้างพระที่นั่งอัมพรสถานเสร็จสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2449 จึงทรงย้ายไปประทับที่พระที่นั่งอัมพรสถาน โดยทางวัด ได้สร้างอาคารสองชั้นหลังใหม่ขึ้น เชื่อมกับอาคารพิพิธภัณฑ์เดิม การจัดแสดงที่ปรับปรุงใหม่ จึงเป็นการเชื่อมโยงระหว่างประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมและมอญศึกษา มีทั้งข้าวของต่าง ๆ แผนที่ ภาพเขียน งานกราฟฟิก โดยเนื้อหาหลักที่ปรับปรุง คือ อาคารชั้นบนเป็นเรื่องรวม ความเป็นมาของชนชาติมอญและอารยธรรมมอญที่มีมรดกและกว้างทางประวัติศาสตร์ เพิ่มเติมมากไปกว่าเรื่องของการศึกษาท้องถิ่น เช่น หอกเหล็กที่ยังเหลือเท่านั้น

สุภัทรดิศ ดิศกุล (2530) ได้ศึกษาพิพิธภัณฑ์วังสวนผักกาดได้กล่าวถึงเรื่องคุณค่า ของศิลปวัฒนธรรม สรุปสาระว่า พิพิธภัณฑ์วังสวนผักกาดเกิดจากการที่ “เสด็จในกรมฯ” และ “คุณท่าน” ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาและคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม นับเป็นพิพิธภัณฑ์ แห่งแรกของประเทศไทยที่เจ้าของซึ่งเป็นเจ้านายเปิดให้บุคคลภายนอกเข้าชมขณะที่ท่านใช้ที่นี่ เป็นที่ประทับ ตั้งแต่ พ.ศ. 2495 หลังจากที่ “เสด็จในกรมฯ” สิ้นพระชนม์ใน พ.ศ. 2502 “คุณท่าน” ได้ดำเนินการต่อจากที่เสด็จในกรมฯทรงทำไว้โดยเฉพาะการอนุรักษ์โบราณวัตถุ และศิลปวัฒนธรรม มีการก่อตั้งมูลนิธิจุมภฏ-พันธุ์ทิพย์ใน พ.ศ.2511 และท่านได้มอบพิพิธภัณฑ์ วังสวนผักกาดให้เป็นสมบัติของมูลนิธิฯ จนถึงปัจจุบัน

พิพัฒน์ สุนทรสุด (2532) ได้ศึกษาพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดখনอน ได้กล่าวถึงเรื่อง เกี่ยวกับการอนุรักษ์สมบัติทางวัฒนธรรมของชาติ สรุปสาระว่า หนังใหญ่ถือกันว่าเป็นมรดกชั้นสูงที่มีมาตั้งแต่อดีต ปัจจุบันมีเพียงสามคณะเท่านั้นที่ยังคงสืบสานการเชิดหนังใหญ่เอาไว้ คือหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรี หนังใหญ่วัดบ้านดอน จังหวัดระยอง และหนังใหญ่วัดখনอน จังหวัดราชบุรี หนังใหญ่วัดখনอนสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยอดีตเจ้าอาวาสคือท่านพระครูศรีมหาสมุทร (หลวงปู่กล่อม) ท่านได้ชักชวนครูอึ้ง ช่างจาด ช่างจ๊ะ และช่างฟวงมาร่วมกันสร้างตัวหนัง หนังชุดแรกที่สร้างคือ ชุดหนุมานถวายเป็นแหวน ต่อมาได้สร้างเพิ่มอีกรวม 9 ชุด มีตัวหนังรวม 313 ตัว นับเป็นสมบัติของวัดที่ได้ร่วมกันรักษาสืบทอดมาในปี 2532 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเห็นคุณค่าในการแสดงและศิลปะในตัวหนังใหญ่ ทรงมีพระราชดำริให้ทางวัดช่วยอนุรักษ์ตัวหนังทั้ง 313 ตัว และจัดทำหนังใหญ่ชุดใหม่ขึ้นแสดงแทน พร้อมดำเนินโครงการสร้างพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่ขึ้นในวัด โดยมีมหาวิทยาลัยศิลปากรรับผิดชอบงานช่างจัดทำหนังทั้งหมดพิพิธภัณฑ์ได้ดำเนินการปรับปรุงบูรณะหมู่เรือนไทยที่เป็นภูมิจึงและศาลาการเปรียญ คัดแปลงเป็นพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่เพื่อใช้เป็นสถานที่เก็บรักษาตัวหนังใหญ่ชุดเก่าอย่างถูกวิธี สามารถใช้เป็นแหล่งค้นคว้าวิชาการแขนงนี้แก่ผู้สนใจได้โดยทั่วไป

สัญญา สดล้าเลิศ (2542) ได้เขียนเรื่อง พิพิธภัณฑ์วัดท่าพุด ได้กล่าวถึงความเกี่ยวกับตำนานวัดท่าพุด สรุปสาระว่า ตั้งอยู่ริมแม่น้ำท่าจีน ตามตำนานเล่าสืบต่อกันมาว่า มีพี่น้องสองคนนั่งฟังอยู่ใกล้จอมปลวกใหญ่ พอพี่ชายนอนหลับไป น้องชายมองเห็นตัวแมงคาวเรืองคลานออกมาจากจอมปลวกพี่ชาย และกลายเป็นคนเข้าไปในจอมปลวก ต่อมาตนเองก็นอนหลับแล้วฝันว่ามีภูติมาบอกที่ซ่อนขุมทรัพย์ แล้วขอให้ขุดเอาขุมทรัพย์เพื่อนำเงินมาสร้างวัด พอตื่นขึ้นมาสองพี่น้องจึงชวนกันมาขุดคูที่จอมปลวกและพบทรัพย์สมบัติมากมายจึงเอาขุมทรัพย์เพื่อนำเงินมาสร้างวัดและตั้งชื่อวัดว่า “วัดเจตภูติ” ต่อมาจึงเรียกเพี้ยนมาเป็น “วัดตะพุด” และวัดท่าพุดส่วนพิพิธภัณฑ์วัดท่าพุดนั้น ก่อตั้งขึ้นหลังการมรณภาพของท่านพระครูพิศาลสาธุวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดท่าพุด เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 โดยคณะกรรมการของวัดได้มีมติให้จัดทำพิพิธภัณฑ์ของวัดขึ้นด้วยเกรงว่าวัตถุโบราณทั้งหลายจะสูญหาย โดยใช้หอไตรของวัดเป็นพิพิธภัณฑ์ชั่วคราว และเปิดให้ประชาชนเข้าชมครั้งแรกในวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นวันพระราชทานเพลิงศพอดีตเจ้าอาวาส ในการจัดทำพิพิธภัณฑ์ได้มีการรวบรวมโบราณวัตถุเก่าแก่และมีค่า นำมาทำทะเบียนและเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์แห่งนี้

แน่งน้อย ศักดิ์ศรี (2543) ได้ศึกษาพิพิธภัณฑ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พิพิธภัณฑ์ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ ได้กล่าวถึงเรื่องพระบรมมหาราชวัง สรุปสาระว่าอาคารพิพิธภัณฑ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 เพื่อใช้เป็นโรงกษาปณ์ผลิตเงินตราขึ้นใช้ในประเทศ คราวสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี พ.ศ. 2525 ได้มีการบูรณะ

วัดพระศรีรัตนศาสดารามทั้งพระอาราม ในระหว่างนั้นมีชิ้นส่วนเครื่องตกแต่งของอาคารที่ชำรุดเสียหายจำนวนมาก แต่เป็นฝีมือชั้นครูที่น่าจะเก็บรักษาไว้เป็นตัวอย่างให้กับอนุชนรุ่นหลัง นอกจากนี้ยังมีพระพุทธรูปกับสิ่งของที่พระมหากษัตริย์และประชาชนได้ถวายพระแก้วมรกตอีกจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งทรงเป็นแม่กองอำนวยการบูรณะจึงได้ขอพระราชทานอาคารโรงกษาปณ์แห่งนี้มาจัดเป็นพิพิธภัณฑสถานแสดงศิลปวัตถุ ชั้นล่าง จัดแสดงโบราณวัตถุที่เกี่ยวข้องกับพระบรมมหาราชวัง อาทิ ชิ้นส่วนเครื่องตกแต่งสถาปัตยกรรมไทย พระพุทธรูป และรูปจำหลักหิน

บุพบท จิระพงษ์ (2544) ได้ศึกษาพิพิธภัณฑสถานวัดหลวงสอด เพื่อเก็บโบราณวัตถุของวัดสรูปสาระว่า พิพิธภัณฑสถานเมื่อปี พ.ศ.2516 เพื่อเก็บรักษาโบราณวัตถุของทางวัดที่มีมากมายหลายชิ้น โดยเก็บรักษาไว้ในอาคารกุฏิสงฆ์ ซึ่งมีตู้เหล็กใส่กุญแจหลายชั้นรักษาอยู่ และมีผู้ถือกุญแจเป็นกรรมการวัดจำนวน 20 คน อาคารพิพิธภัณฑสถานเป็นอาคารชั้นเดียวได้ถูกสูงจัดเก็บศิลปวัตถุพระพุทธรูปทำจากผลึกแก้วสีต่างๆ แหวนทองคำ บาตรจำลองทำด้วยทองคำของเหล่านี้เก็บไว้ในหีบไม้ใส่กุญแจและใส่ในตู้เหล็กใส่กุญแจและเก็บไว้ในห้องใส่กุญแจ แต่ของเหล่านี้ได้ถูกขโมยตัดกุญแจลักเอาไปจนหมดในวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ.2540 จึงเหลือแต่พระพุทธรูปสัมฤทธิ์ ศิลปะล้านนาองค์ใหญ่ในวิหารอีก 5 องค์ และพระพุทธรูปยืนทำด้วยไม้แกะสลักอีก 2 องค์ทั้งหมดอยู่ในวิหารและกรรมการวัดได้จัดทำลูกกรงใส่กุญแจไว้ ซึ่งก็ยังคงไม่แน่นอนหาเท่าที่ควร นอกจากนั้นยังมีหีบธรรมอีก 6 ใบ ภาพถ่ายโบราณและไม้แกะสลัก และอาวุธ

ประชุม ชุ่มเพ็งพันธุ์ (2545) ได้ศึกษาพิพิธภัณฑสถานวัดเกตการาม ได้กล่าวถึงเรื่องจัดแสดงของพิพิธภัณฑสถาน วัดเกตการามก่อตั้งขึ้นโดยความร่วมมือของศรัทธาวิเทศ เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2542 มีคณะกรรมการวัดเกตการามเป็นผู้ดูแล อาคารของพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้เคยเป็นกุฏิพระครูชัยศีลวิมล (พ.ศ. 2429–2500) เรียกกันว่า “โสมผู้เจ้าหลวง” การเข้าชมพิพิธภัณฑสถานโดยปกติแล้ว คุณลุงจรินทร์ เบน ศรัทธาวิเทศทำหน้าที่ในการดูแล และต้อนรับเยี่ยมผู้ชม หากแต่ยามใดที่ไม่มีผู้ดูแลประจำอยู่ ณ ที่นั้น ผู้ต้องการเข้าชมสามารถที่จะกดกริ่งเพื่อเรียกให้คนมาเปิดประตู เมื่อสอบถามเจ้าอาวาสเพิ่มเติมได้ทราบว่า ก่อนที่จะจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานคณะกรรมการวัดไปดูการจัดแสดงของพิพิธภัณฑสถานวัดร่องเมิงมาก่อน และเห็นว่า ชุมชนวัดเกตการามมีวัตถุทางวัฒนธรรมที่สามารถจัดแสดงได้เช่นกัน จึงต้องการที่จะจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑสถานขึ้นมาเพื่อเก็บรักษาวัตถุที่มีได้ในชีวิตประจำวันในปัจจุบันแล้ว ข้าวของที่จัดแสดงโดยมากเป็นของที่บริจาคมาเพิ่มเติมในระหว่างที่มีการก่อตั้ง ผู้บริจาคคนสำคัญคือ คุณลุงจรินทร์ เบน และคุณอนันต์ ฤทธิเดช (เจ้าของเฮือนรัตนนา หางดง)

ภูธร ภูมะชน (บรรณาธิการ) (2545) ได้ศึกษาพิพิธภัณฑสถานหอโสภณศิลป์ ไว้เป็นที่ยังจัดแสดงจัดแสดงโบราณวัตถุ สรุปลงสาระว่า พิพิธภัณฑสถานหอโสภณศิลป์ก่อตั้งขึ้นในปี 2540

ด้วยความดำริของพระครูโสภณธรรมรัต (อาศรม ชมฺมทีโป) เจ้าอาวาสวัดเชิงท่า เพื่อเป็นสถานที่รวบรวมและจัดแสดงโบราณวัตถุที่ทรงคุณค่าทางศาสนา ศิลปกรรม ประวัติศาสตร์ อันเป็นสมบัติเก่าแก่ของวัดและของส่วนตัวของท่านพระครูโสภณธรรมรัต การจัดแสดงศิลปกรรมโบราณวัตถุเริ่มเมื่อพ.ศ. 2542 และสำเร็จเรียบร้อยในพ.ศ. 2544 ด้วยความร่วมมือของบุคคลหลายฝ่าย อาทิ คณะสงฆ์วัดเชิงท่าและวัด กวศการามราชวรวิหาร ชุมชนวัดเชิงท่าและศิษยานุศิษย์ของท่านพระครูโสภณธรรมรัต รวมถึงนักวิชาการด้านต่าง ๆ จากภายนอก โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชทานดำเนินเปิดพิพิธภัณฑ์หอโสภณศิลป์เมื่อวันที่ 30 มกราคม 2545

ชานนท์ อู๋ (2546) ได้ศึกษาพิพิธภัณฑ์ภาพยนตร์ไทยได้กล่าวถึงเรื่องอาคารพิพิธภัณฑ์สรุปสาระว่า โรงถ่ายหนังศรีกรุง ซึ่งเป็นโรงถ่ายภาพยนตร์เสียงที่ได้มาตรฐานแห่งแรกของไทย แต่ถูกรื้อทิ้งไปเมื่อปี 2508 ไม้ตะขาบ หรือเสลท รูปแบบต่าง ๆ ทั้งเสลทที่ใหญ่ที่สุด เสลทกระดานชนวน รวมถึงเสลททรงกลมหนึ่งเดียวในโลกของโรงถ่ายหนังศรีกรุง ได้จัดแสดงไว้บริเวณทางเข้าด้านหน้าของพิพิธภัณฑ์แฟนพันธุ์แท้หนังไทยต้องร้องอ้อ เมื่อเดินเข้ามาบริเวณโถงชั้นล่างที่จำลองฉากหนังไทยที่มีชื่อเสียง อาทิ ฉากได้ฤกษ์ที่แม่น้ำคางเขนมือล้วงเก็บลูกมะนาว ฉากป้ายรถเมล์จากภาพยนตร์เรื่องกล่อ่ง

ศรีศักร วัลลิโภดม (2546) ได้ศึกษาพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วงได้กล่าวถึงเรื่องเกี่ยวกับบ้านวัดม่วง สรุปสาระว่า วัดม่วงเป็นวัดที่มีอายุเก่าแก่ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำแม่กลองฝั่งตะวันตก ประวัติของวัดม่วงนั้นมีกล่าวไว้ในคัมภีร์ใบลาน ซึ่งเขียนด้วยอักษรมอญ ระบุว่าวัดแห่งนี้เกิดขึ้นในสมัยกรุงอยุธยาตอนปลาย มีอายุนับจากปัจจุบันได้มีน้อยกว่า 300 ปีมาแล้ว พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วงจัดตั้งขึ้นเนื่องในวโรกาสมหามงคลสมัย เถลิงพระชนมพรรษา 5 รอบ ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ วันที่ 12 สิงหาคม 2535 โดยได้รับพระราชทานคำแนะนำจาก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีพิพิธภัณฑ์เปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันศุกร์ ที่ 26 กุมภาพันธ์ 2536 โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิด สิบกว่าปีที่ผ่านมา พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วง ได้ให้บริการความรู้เรื่องมอญ ทั้งแก่ชุมชนบ้านม่วงและชุมชนโดยรอบในละแวกใกล้เคียงทั่วลุ่มน้ำแม่กลอง รวมถึงนักท่องเที่ยวที่สนใจ อย่างไรก็ตามหลังจากสร้างและเปิดพิพิธภัณฑ์แล้ว มีชาวบ้านเห็นคุณค่าและความสำคัญจึงนำเอาโบราณวัตถุทั้งทางโบราณคดีและชาติพันธุ์มาอุทิศให้กับทางวัด เพื่อให้เก็บไว้จัดแสดงอีกมากมาย จึงเกิดปัญหาที่จะต้องก่อสร้างและต่อเติมอาคาร รวมทั้งเพิ่มเติมเนื้อหาการจัดแสดงสอดคล้องกับสิ่งของที่นำมาจัดแสดงเรื่องราว ประเพณี 12 เดือน ของคนมอญในประเทศไทย ซึ่งอยู่บนหลักความเชื่อทางพุทธศาสนา และการนับถือผี และและจัดแสดงข้าวของ เครื่องมือเครื่องใช้อันเกี่ยวเนื่องกับประเพณีและ

วัฒนธรรมมอญ อาทิ เครื่องปั้นดินเผา เครื่องเคลือบ เครื่องทองเหลือง ผ้าฝ้ายพิมพ์ลายห่อคัมภีร์ ผ้าฝ้ายทอพื้นบ้านห่อคัมภีร์ของชาวบ้านม่วง พระบฏ เครื่องแต่งกาย เป็นต้น

สุทธิคุณ กองทอง (2546) ในการศึกษาเรื่อง พิพิธภัณฑสถานพระพุทธรูปวิถีนายก ได้กล่าวถึง เรื่อง การจัดแสดง สรุปลงสาระว่า อาคารพิพิธภัณฑสถานเป็นอาคาร 3 ชั้น ชั้นล่างแบ่งการจัดแสดง ออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนพระพุทธรูปวิถีนายก จัดแสดงประวัติและข้าวของเครื่องใช้ของหลวงปู่ บุญและหลวงปู่เพิ่ม ส่วนที่ 2 จัดแสดงคัมภีร์โบราณจารด้วยตัวอักษรขอมเป็นส่วนใหญ่ห่อด้วยผ้า ห่อคัมภีร์เก่าบรรจุในกลักไม้และหีบพระธรรม สมุดข่อยทั้งสมุดขาวสมุดดำ มีทั้งอักษรไทยและ อักษรขอม สมุดภาพพระมาลัย สมุดภาพพุทธประวัติ พระราชพงศาวดาร ตำราพิชัยสงคราม วรรณคดี ตำรายา ตำราโหราศาสตร์ เลขยันต์และคาถาอาคมต่างๆ ผู้พระธรรม หีบพระธรรม ลายรดน้ำและพานแว่นฟ้า

วิษญูดา ทองแดง (2547) ได้ศึกษาพิพิธภัณฑสถานวัดปรมย์ยิกาวาส ได้กล่าวถึง เมืองโบราณ สรุปลงสาระว่า วัดปรมย์ยิกาวาสวรวิหาร เดิมชื่อวัดปากอ่าว เป็นวัดโบราณสร้างมาตั้งแต่ สมัยอยุธยา ถูกทิ้งร้างหลังจากคราวเสียกรุงครั้งที่ 2 จนถึงพ.ศ. 2317 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช โปรดเกล้าฯให้ชาวมอญมาตั้งบ้านเรือนที่เกาะเกร็ด พระสุเมธจารย์ (เถ้า) พระเถระผู้ใหญ่ฝ่ายรามัญ ได้รวบรวมผู้มีจิตศรัทธาสร้างเจดีย์ทรงรามัญ ชื่อเจดีย์รังกุ้ง รวมทั้งพระพุทธรูปไสยาสน์ขึ้น ต่อมา ท่านได้เป็นเจ้าอาวาสองค์แรกของวัดนี้ .ศ. 2417 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เสด็จพระราชดำเนินทอดกฐิน ณ วัดปากอ่าวและวัดใกล้เคียง ได้เสด็จทอดพระเนตร บริเวณวัดซึ่งเสนาสนะต่างปรักหักพังทรุดโทรม ทรงคำนึงถึงพระเจ้าบรมมหาราชเธอ กรมเสด็จ พระสุวารีรัตน์ราชประยูรณี ซึ่งอภิบาลบำรุงพระองค์มาแต่ทรงพระเยาว์ ทรงรับสั่งอยู่เนื่อง ๆ ว่า ถ้าทรงพระเจริญขึ้นแล้วขอให้ทรงช่วยให้ได้สร้างพระอารามหนึ่ง จึงทรงปฏิสังขรณ์วัดปากอ่าว

ศรัณย์ ทองปาน (2547) ได้ศึกษาพิพิธภัณฑสถานวัดไหล่หินหลวง ได้กล่าวถึง เรื่อง เกี่ยวกับบ้านไหล่หิน สรุปลงสาระว่า วัดไหล่หิน หรือวัดเสถารัตนปีพะตาราม (วัดไหล่หิน หลวงแก้วช้างยืน) เป็นวัดสำคัญแห่งหนึ่งในจังหวัดลำปาง วัดแห่งนี้นอกจากจะมีวิหารโบราณฝีมือช่างเมืองเชียงตุง และซุ้มโขงแบบล้านนาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวแล้ว ภายในบริเวณวัดยังเป็นที่ตั้ง ของ “หอพิพิธภัณฑสถานโบราณล้านนา สุวรรณกัญญาศรัทธาสามัคคี” ซึ่งเป็นพิพิธภัณฑสถานที่บ้านไหล่ หินร่วมกันสร้างขึ้น และได้บริจาควัตถุโบราณต่าง ๆ ปัจจุบันจัดแสดงโบราณวัตถุต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในพิธีกรรม เครื่องใช้ของชาวบ้าน เครื่องรางของขลัง คัมภีร์โบราณ เครื่องดนตรี และชิ้นส่วนสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ฯลฯ โบราณวัตถุเหล่านี้นอกจากเป็นสิ่งที่แสดง ให้เห็นกิจกรรมของชุมชนแห่งนี้ในอดีตแล้ว ยังสะท้อนถึงความเชื่อ ความศรัทธา ที่มีต่อพุทธ ศาสนา รวมถึงความสามารถในเชิงช่างที่สร้างสรรค์ความงามในรูปแบบของสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ

อรรถวรรณ บัณฑิตกุล และบัณรศ บัวคลี่ (2549) ได้ศึกษาพิพิธภัณฑ์บ้านแฮริส ร.ร.ปรีนส์รอยแยลต์วิทยาลัยได้กล่าวถึงเรื่องสถาปัตยกรรม สรุปสาระว่า เรือนแฮริส สร้างเมื่อปี พ.ศ.2448 เดิมเป็นบ้านพักและอาคารอำนวยการของศาสตราจารย์วิลเลียม แฮริส ต่อมาได้ใช้เป็นอาคารคนตรี และห้องซ้อมดุริยางค์ จนกระทั่งพ.ศ. 2523 เกิดอุบัติเหตุเพลิงไหม้เสียหายจนหมด ต่อมาโรงเรียนได้ก่อสร้างบ้านแฮริสขึ้นใหม่ในบริเวณที่ตั้งเก่า โดยอนุรักษ์สถาปัตยกรรมแบบเดิมไว้ทุกประการ และได้ทำพิธีเปิดบ้านหลังใหม่เมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2536 อาคารหลังนี้ได้รับรางวัลสถาปัตยกรรมดีเด่นจากสมาคมสถาปนิกสยาม ในปี พ.ศ. 2539 ปี 2540 ทางโรงเรียนดำริจะก่อสร้างพิพิธภัณฑ์โรงเรียนขึ้น เพื่อเป็นสื่อการเรียนรู้ของนักเรียน หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่โดดเด่นของบ้านแฮริสคือ ภาพเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ที่มีถึง 500 ภาพ รวมทั้งบันทึกประจำวันที่มีชช้นนารุ่นก่อนได้เก็บรักษาเอาไว้ จนเป็นข้อมูลที่สำคัญให้คนรุ่นหลังร.ร.ปรีนส์รอยแยลต์วิทยาลัย 117 ถ.แก้วนารัฐ ต.วัดเกต อ.เมือง จ.เชียงใหม่

จากเอกสารและงานวิจัยทั้ง 15 เรื่องที่นำเสนอ ผู้วิจัยจะนำความรู้ในเรื่องพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านศึกษาวิจัยในเรื่องการจัดการท่องเที่ยว ในประเด็นการท่องเที่ยวในด้านพิพิธภัณฑ์ เพื่อให้ข้อมูลการศึกษาวิจัยได้รอบด้านและสามารถอธิบายสิ่งที่ต้องการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการจัดการเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ได้

สังคมวัฒนธรรม

สันทิต เสริมศรี และคณะ (2529) ได้ศึกษา “ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรม : กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่” จากผลการศึกษาพบว่า อิทธิพลของการท่องเที่ยวมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก

ตุลวัตร ทานิชเจริญ (2536) ได้วิจัยการกล่อมเกลாதงสังคมในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับ แม่หารสรุปสาระว่า มีนักวิชาการหลายท่านได้แปลความหมายของคำว่า Socialization ออกเป็นหลายอย่าง อาทิเช่น สังคมประกิต สังคมกรรม การขัดเกลาทงสังคม ซึ่งครอบคลุมความหมายถึงการสืบทอดแนวคิด อุดมการณ์ที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในด้านการทำมาหากิน และระบบความสัมพันธ์ภายในชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความรู้ ทักษะและความเข้าใจ ตลอดจนตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งมีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง การที่กลุ่มคนได้พัฒนามาเป็นระบบสังคมเฉพาะของเผ่าพันธุ์ สมาชิกภายในสังคมนั้น ๆ ต่างก็มีความสามารถในการผลิต หรือคิดค้นสิ่งต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไป กฎเกณฑ์หรือหลักการเพื่อจะนำไปใช้ปฏิบัติ

ให้เกิดความเหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ประเพณีและการทำมาหากิน รวมถึงสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติด้วยเมื่อยุคสมัยได้เปลี่ยนแปลงไปสภาพสังคมเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วยการกล่อมเกลாதงสังคมเป็นกระบวนการที่บุคคลรับเอาความเชื่อ ค่านิยม เจตคติและพฤติกรรมที่เหมาะสมกับความต้องการของสังคม ซึ่งใกล้เคียงกับนักสังคมวิทยา แต่นักสังคมวิทยาได้แบ่งการเรียนรู้ออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านสถานภาพ บทบาทและปทัสถานทางสังคม นักมานุษยวิทยา การถ่ายทอดลักษณะนี้จัดได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรม โดยผ่านการกระทำและพิธีกรรมต่าง ๆ แต่เป็นสิ่งที่อยู่ในความคิด สำนักของชาวบ้านและจะถ่ายทอดจากชนรุ่นหนึ่งไปยังชนรุ่นต่อ ๆ ไป

รุ่งทิพย์ กล้าหาญ (2539) ได้วิจัยการขัดเกลาทงสังคมด้านความเชื่อโดยผ่านพิธีกรรมในชุมชนชนบท ได้กล่าวถึงเรื่อง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการใช้ชีวิต สรุปสาระว่า ในช่วงระยะเวลาอันยาวนานของการดำรงชีพแบบเร่ร่อนนั้นในที่สุดมนุษย์ก็ได้พบสถานที่ที่อุดมสมบูรณ์ปลอดภัยจากศัตรูแลภัยอันตรายต่าง ๆ สามารถที่จะตั้งถิ่นฐานอยู่ได้เป็นเวลานาน มนุษย์จึงเริ่มอยู่เป็นหลักแหล่งสร้างบ้านเรือนอย่างถาวร เกิดเป็นหมู่บ้านขึ้น สันนิษฐานว่า การดำรงชีวิตแบบถาวรนั้นได้เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 10,000 ปีมาแล้ว มนุษย์เริ่มมีชีวิตความเป็นอยู่ที่สุขสบาย มีเวลว่างมากขึ้นพอที่จะตัดแปลงและปรับปรุงสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ตามธรรมชาติ มีศิลปะและสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นมาก โดยเฉพาะประดิษฐ์อุปกรณ์และเครื่องมือต่าง ๆ ขึ้นใช้ในการดำรงชีวิต มีการค้าขายด้วยวิธีการแลกเปลี่ยนสินค้า การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า มนุษย์เริ่มมีความเจริญก้าวหน้าทางวัฒนธรรมประมาณปี ค.ศ. 1271 พ่อค้าชาวเวนิชชื่อ มาร์โคโปลโล ได้เดินทางจากเวนิชไปยังประเทศจีนโดยล่องเรือไปขึ้นบกที่ประเทศซีเรีย และเดินทางต่อไปยังเปอร์เซีย ธิเบต ผ่านทะเลทรายโกบีไปจนถึงเมืองซังตู ซึ่งเป็นเมืองหลวงของประเทศจีนในสมัยราชวงศ์ซ่งและเมื่อเดินทางกลับเขาได้เดินทางกลับทางบกผ่านลงมาทางใต้ของจีนมาถึงเมืองฟูเจา และลงเรือสำเภาผ่านทะเลจีน แหลมมาลายู ทวีปเอเชียมาขึ้นบกที่เปอร์เซีย เดินทางผ่านเปอร์เซีย แบนะซีเรียไปยังทะเลดำล่องเรือกลับเวนิชโดยใช้เวลาเดินทางถึง 24 ปี มาร์โคโปลโลได้บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับการเดินทางของเขาเป็นภาษาอิตาเลียน ต่อมาผู้แปลบันทึกนี้เป็น ภาษาอังกฤษ ใช้ชื่อว่า “The Travels of Marco Polo” นับว่าเป็นบันทึกการเดินทางฉบับแรกในโลก แม้จะมีผู้คัดค้านว่า บางเรื่องเป็นเรื่องเหลือเชื่อก็ตาม การเดินทางของมาร์โคโปลโล นับเป็นการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ซึ่งสันนิษฐานว่าคงจะเป็นเพราะความอยากรู้อยากเห็น และชอบการผจญภัย ทำให้เขาออกเดินทางท่องเที่ยวไป

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536 : 3) ได้วิจัยทิศทางไทย ได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นกล่าวว่า สรุปสาระว่า ความสำคัญของภูมิปัญญาของชาวบ้าน ที่ควรได้รับการสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนนำมาใช้รู้จักวิธีแก้ปัญหาและการพึ่งพาตนเอง ชุมชนชาวกะเหรี่ยงส่วนใหญ่ ยังคงภูมิปัญญาของตนอยู่ในหลายๆ ด้าน เช่น ด้านระบบการผลิตหรือกระบวนการทำมาหากินระบบการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน ประกอบด้วยครอบครัว เครือญาติ ชุมชนระหว่างชุมชน และระบบความเชื่อประกอบด้วย ศาสนา คุณค่าและพิธีกรรม ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยสนใจอยากจะทราบว่ามีรูปแบบ วิธีการ และเนื้อหาสาระของภูมิปัญญา ในพิธีกรรมของชาวกะเหรี่ยง เป็นอย่างไร และมีปัจจัยเงื่อนไขอะไรบ้างที่ส่งผลต่อการคงอยู่และเปลี่ยนแปลงของภูมิปัญญาท้องถิ่น

จักรพันธ์ เพียรพนัสศักดิ์ (2543 : 2) ได้วิจัยภูมิปัญญาชาวบ้านในพิธีกรรมของชุมชนกะเหรี่ยง ได้กล่าวถึงเรื่อง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิต สรุปสาระว่าวัฒนธรรมในความหมายที่เป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ ที่เกิดจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ จะเห็นได้ว่าการดำเนินวิถีชีวิตของมนุษย์นั้น เกิดจากการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์เป็นระยะเวลาอันยาวนาน โดยอาศัย ศักยภาพที่มีการปรับตัว และแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตจนเหมาะสมกับบริบททางสังคมและสภาพแวดล้อมของตนจึงว่าเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ก่อให้เกิดความเจริญ และเป็นพื้นฐานในการปรับปรุงปรนมาใช้อย่างต่อเนื่อง โดยไม่พึ่งพาอาศัยปัจจัยจากภายนอกมาเป็นตัวกำหนดและมีอิทธิพลมากนัก แต่ช่วงกาลเวลาที่ผ่านมาในช่วง 2-3 ทศวรรษปัจจัยภายนอกเข้ามามีอิทธิพลอย่างมาก ต่อการดำเนินชีวิตของคนเราเป็นอย่างมาก ส่งผลให้ภูมิปัญญาของชาวบ้าน ที่เป็นพื้นฐานความคิดสำหรับการพัฒนาและปรับใช้ได้ อย่างเหมาะสมตามศักยภาพของตนมาตั้งแต่อดีตถูกละเลย ขาดการยอมรับและถูกทำลายลงทำให้ชาวบ้านขาดความมั่นใจในตัวเอง ขาดความภาคภูมิใจ ในการพึ่งพาตนเอง ต้องอาศัยปัจจัยภายนอกมาเป็นตัวกำหนด ซึ่งเป็นการสูญเสียจิตวิญญาณ บนพื้นฐานของบรรพบุรุษที่สั่งสม และใช้เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตมาโดยตลอด และก้าวเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอย่างสับสนและหลุดจากพื้นฐานความคิดและศักยภาพเดิมของตนจนถึงขั้นวิกฤต ตามเหตุปัจจัยที่หนุนเนื่องเข้ามา ปัจจุบันกระแสของความเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วมากไม่ว่าทางด้านเศรษฐกิจและสังคม แต่ที่รอดมาได้และอยู่ได้ถึงวันนี้มีการเดินหน้าถอยหลัง มีทั้งสำเร็จและล้มเหลว มีปัญหาเก่า ปัญหาใหม่เกิดขึ้น บ่อย วนเวียนอยู่

จตุเทพ ยาสมุทร (2543) ได้วิจัยทุนทางสังคมในชุมชนชนบทภาคเหนือได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับทุนทางสังคมและทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน สรุปสาระว่า การช่วยเหลือเกื้อกูลของผู้คนในชุมชนและสังคม จิตสำนึกสาธารณะหรืออื่นๆ การมองเรื่องทุนทางสังคม สังคมยังมีสิ่งที่เป็นเงื่อนไขมิใช่เพียงแค่อาศัยทุนทรัพย์ หรืองบประมาณเพียงประการเดียว แต่สังคมยังมีสิ่งที่เป็นเงื่อนไขอย่างสร้างสรรค์ความเข้มแข็งหรือฟื้นฟูตัวเองได้ โดยเฉพาะจากชุมชน

หลายแห่งที่มีความเข้มแข็งต่อสู้กับกระแสนิยมในโลกโลกาภิวัตน์ได้ นอกจากนี้จะต้องเร่งส่งเสริมแล้ว ยังสามารถสะสมให้มากยิ่งขึ้นและสามารถลดน้อยลงได้เช่นกัน

เจริญ ศิริวงศ์ (2543) ได้วิจัยการปรับตัวด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนเนื่องจากการอพยพ ได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองและการกล่อมเกลากองเมืองและการเมืองสรุปสาระว่า คำจำกัดความของการปรับตัวไว้ว่า การปรับตัวหมายถึง กระบวนการที่บุคคลได้แสดงพฤติกรรม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายต่าง ๆ ในสิ่งแวดล้อมของเขา มนุษย์ทุกคนต้องมีการปรับตัวทราบเท่าที่เขาดำรงชีวิตอยู่ เพื่อสนองความต้องการทั้งกาย จิตใจและสังคม บุคคลจึงมีความจำเป็นที่ต้องใช้การไตร่ตรองและการเลือกสรร

นวพรรณ เนตรคำ (2543) ได้วิจัยการศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยในชนบท ภาคเหนือและภาคใต้ : กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวัฒนธรรมการเมืองสรุปสาระว่า การศึกษาการเมืองโดยพิจารณาจากวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมใดนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาถึงสิ่งที่เรียกว่า “ความโน้มเอียงทางการเมือง” ของคนในสังคม เราจะต้องศึกษาประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม ปรัชญาทางสังคมต่าง ๆ เนื่องจากระบบการเมืองทุกระบบถูกฝังฝังไว้ด้วยแบบแผนของความโน้มเอียงอย่างใดอย่างหนึ่งต่อการแสดงออกในเรื่องการเมือง จะต้องถ่ายทอดโดยกระบวนการกล่อมเกลากองเมืองทางการเมืองของสังคม การกล่อมเกลากองเมืองจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการอธิบายถึงเหตุผลของการมีวัฒนธรรมทางการเมืองในแต่ละสังคม

กัตติกา ณะขว้าง (2544) ได้วิจัยมิติทางสังคมวัฒนธรรมในการใช้สารไอโอดีนเพื่อป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนของหญิงตั้งครรภ์อำเภอปัว จังหวัดน่าน ได้กล่าวถึงเรื่อง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชน สรุปสาระว่า คนในหมู่บ้านมีโอกาสออกไปพบเรื่องราวจากสังคมภายนอก ทำให้ได้รับรู้เรื่องราวใหม่ ๆ ซึ่งทั้งนี้อาจทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนระบบการถ่ายทอดความรู้ และการรับรู้สู่พฤติกรรมปฏิบัติต่อตนเองและครอบครัว ความเชื่อเรื่องโรคขาดสารไอโอดีน ตามการรับรู้ของหญิงตั้งครรภ์เอง และการเรียนรู้เกี่ยวกับโรคขาดสารไอโอดีนทั้งจากประสบการณ์ในชุมชนของหญิงตั้งครรภ์เอง และจากองค์กรภายนอก ได้แก่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และสื่อต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้น่าจะเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้หญิงตั้งครรภ์เกิดการตัดสินใจใช้สารไอโอดีนเพื่อป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนที่จะเกิดขึ้นกับตนเองและบุคคลที่จะคลอดออกมา จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจถึงเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนของหญิงตั้งครรภ์เพื่อนำมาปรับกลยุทธ์การดำเนินงานให้ สอดคล้องกับวัฒนธรรม ความเชื่อ และมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ วัฒนธรรม หมายถึง แบบแผนในการดำเนินงานชีวิตซึ่งจะเกี่ยวข้องกับความคิด (Thoughts) การกระทำ (Actions) ความรู้สึก (Sentiments) ค่านิยม (Value) ความเชื่อ (Believing) ตลอดจนพฤติกรรมสุขภาพ (Health behavior) ของบุคคล ครอบครัว และชุมชนสังคมแต่ละสังคมย่อย

มีลักษณะทางวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ซึ่งจะแตกต่างกันไปในแต่ละสังคมวัฒนธรรม ซึ่งสมาชิกในกลุ่มสังคมได้รับการเรียนรู้มาตั้งแต่เกิดโดยการถ่ายทอดจากบิดา มารดา ญาติผู้ใหญ่ และคนอื่น ๆ ตั้งแต่การเรียนรู้ในการเลือกอาหาร การหาอาหาร ปรุงอาหาร วิธีรับประทานอาหาร กฎเกณฑ์และข้อห้ามในการรับประทานอาหาร ตลอดจนรสนิยมในอาหารค่านิยมและความเชื่อเกี่ยวกับอาหารล้วนถูกหล่อหลอมจากสังคมทั้งสิ้น เนื่องจากวัฒนธรรมอาหารเป็นตัวกำหนดว่าบุคคลในชุมชนควรจะมีบริโภคสิ่งใดเป็นอาหาร หรือควรบริโภคอาหารในลักษณะใดจากการที่ได้รับการอบรมสั่งสอนทั้งทางตรงและทางอ้อมจากผู้อื่นในสังคมและวัฒนธรรม

รัมภา ศิริวงศ์ (2544) ได้วิจัยการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมอาหารล้านนาได้กล่าวถึงเรื่อง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับบ้านลำปางหลวง สรุปสาระว่า สังคมแต่ละสังคมย่อมมีประวัติความเป็นมาไม่เหมือนกัน ทั้งสภาพพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ทำเลที่ตั้งของชุมชน วิธีการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี ขณะเดียวกันก็จะมี การปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เหมาะสมกับสภาวะการณแต่ละยุคแต่ละสมัยเพื่อให้สมาชิกภายในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข สิ่งเหล่านี้เรียกว่า วัฒนธรรม จำเป็นต้องเข้าใจความหมายของวัฒนธรรม วัฒนธรรมแต่ละวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน คือ ระบบคุณค่าที่รวบรวมได้จากประวัติศาสตร์ เป็นคุณค่าทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และแนวคิดที่สัมพันธ์กันเป็นโครงสร้าง มีผลต่อพฤติกรรมของคนในชุมชนในชีวิตจริงทั้งหมด และการปฏิบัติหรือคุณค่าทั้งหมดที่ให้แก่สังคมรวมขึ้นเป็นโครงสร้างทั้งทางด้านการทำงานมหากิน ด้านความเชื่อ การตัดสินใจ ซึ่งทั้งหมดนี้เกี่ยวโยงกันอย่างแยกไม่ออก อันเป็นผลมาจากวิวัฒนาการ

สยามล ชัยรัตนอุดมกุล (2544) ได้วิจัยความรู้และความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวชาวไทย : กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ได้กล่าวถึงเรื่อง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว สรุปสาระว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวที่มุ่งเสนอลักษณะทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นและเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม เป็นการท่องเที่ยวในเชิงการให้ความรู้และความภาคภูมิใจ

สุพิศ จันทะพิงค์ (2544) ได้วิจัยการแก้ไขปัญหาเสพติดโดยกระบวนการประชาสังคม : ศึกษากรณี บ้านเขาโคกแผ่นดิน ตำบล ทานบ อำเภอคะโก จังหวัดนครสวรรค์ได้กล่าวถึงเรื่อง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสารเสพติด สรุปสาระว่า ในวิถีชีวิตของคนเราและแก้ไขปัญหาเหล่านี้ได้นั้น เพราะขึ้นอยู่กับ “ปัญหา” ของชาวบ้านเอง เพื่อแก้ปัญหาทุกชนิดและพัฒนาทุกอย่าง ไม่ว่าจะ การแก้ไขความยากจน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ แก้ไขและป้องกันปัญหาสังคม เช่น อาชญากรรม ยาเสพติด โสเภณี โรคเอดส์ อนุรักษ์และพัฒนา วัฒนธรรม ทั้งนี้ เพื่อให้ชีวิตอยู่รอด มีคุณภาพ มีคุณค่าและมีความสุขตามสมควร เกิดความรู้และระบบความรู้ การสั่งสม ถ่ายทอดกันมา มีลักษณะสำคัญ 4 ประการ ซึ่งประกอบด้วยความรู้และระบบความรู้

และระบบความรู้การสั่งสมและการกระจายความรู้ การถ่ายทอดความรู้ การสร้างสรรค์และ การปรับปรุง

สุภาพ กุมาพันธ์ (2544) ได้ศึกษากระบวนการสั่งสมประกิดทางการเมืองของนักเรียน ประถมศึกษาจังหวัดลำพูน ได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการเมืองของเด็กประถมศึกษา ในเขตเมืองและชนบท สรุปสาระว่า วัฒนธรรมการเมืองมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความสำเร็จ ของระบบการ ปกครองของแต่ละสังคม การที่จะเข้าใจในระบบการเมืองของประเทศใด ๆ ก็ตาม เราต้องศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนในประเทศนั้น ๆ ก่อน เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลที่อยู่ในระบบการเมือง ซึ่งเป็นสิ่งที่สั่งสมและมี ความหมายต่อกระบวนการทางการเมือง เป็นกรอบของพฤติกรรมของระบบการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองมีทั้งอุดมคติทางการเมืองและปทัสถานในการดำเนินการของระบบการเมือง

อรุณี กาพย์ไชย (2545) ได้วิจัยบริบททางวัฒนธรรมที่กำหนดการมีส่วนร่วม ในการส่งเสริมสุขภาพระดับครอบครัวและชุมชน ได้กล่าวถึงเรื่อง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสังคม วัฒนธรรมสรุปสาระว่า วัฒนธรรมเป็นระบบคุณค่า ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตที่ค้ำจุนของคนกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมักจะเน้นในเชิงอุดมคติเพื่อรวมพลังต่อต้านวัฒนธรรมจากภายนอก แต่เป็นลักษณะที่ขาด การเคลื่อนไหวโดยไม่ให้ความสนใจในบริบทและเงื่อนไขทางสังคม นั้นเป็นการมองวัฒนธรรม ทั้งในด้านสังคมและชีวิตของกลุ่มคนที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรม อีกทั้งยังมองวัฒนธรรมว่ามีการ เปลี่ยนแปลงตามสภาวะแวดล้อมและสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อนตั้งแต่ระดับท้องถิ่นไปจนถึงระดับโลก วัฒนธรรมในเชิงสังคมวัฒนธรรมหรือชีวิตวัฒนธรรมว่าเป็นองค์รวมของวิถีคิด คุณค่า และ อุดมการณ์ของสังคมที่มนุษย์สร้างสรรค์และสะสมขึ้นมาในความที่จะแสดงออกถึงจิตวิญญาณ ของความเป็นมนุษย์

จากเอกสารและงานวิจัยทั้ง 13 ฉบับ เรื่องที่นำเสนอ ผู้วิจัยจะนำความรู้ในเรื่องสังคม วัฒนธรรมศึกษาวิจัยในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวในประเด็นการท่องเที่ยวในด้านการท่องเที่ยว เพื่อ ให้ข้อมูลการศึกษาวิจัยได้รอบด้านและสามารถอธิบายสิ่งที่ต้องการที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง ของการจัดการเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมได้

พื้นที่ที่วิจัย

บุญส่ง พลอยขาว (2527 : 35) ได้กล่าวว่าความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับตำนานสรุปสาระว่า พระยาขอมได้ขึ้นครองเมืองสุวรรณโคมคำ หรือเมืองเอกราช พร้อมพระมเหสี คือ นางจันทร์ (ตามตำนานสร้างเมืองสุวรรณโคมคำ มีว่าพระนางอุรสาและพระกุมารสุวรรณมุกทวาร ได้ตั้งเมือง ที่ปากแม่น้ำก๊กชื่อว่า “เมืองสุวรรณโคมคำ) คิดจะปูนบำเหน็จรางวัลให้น้องชายทั้งสองคน

จึงให้น้องชายคนโตไปครองเมืองเชียงเหียน และมีชื่อตามชื่อของเมืองว่า “พระยาเชียงเหียน” ซึ่งเป็นหัวเมืองเอกพร้อมด้วยไพร่พลจำนวนหนึ่งหมื่นคน (ปัจจุบันคือบ้านเชียงเหียน ตำบลเขวาสานเมือง จังหวัดมหาสารคาม) และน้องชายคนเล็กไปครองเมืองศรีแก้ว พร้อมด้วยไพร่พลจำนวนหนึ่งหมื่นคนเช่นกัน (ปัจจุบันคือตำบลสีแก้ว อำเภอมือ จังหวัดร้อยเอ็ด) และหลานชายสามคนได้ไปครองเมืองอีกสามเมือง พร้อมด้วยไพร่พลจำนวนคนละแปดพันคน คือเมืองฟ้าแดดสูงยาง (ปัจจุบันตั้งอยู่บ้านเสมา ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์) เมืองหงส์ (ปัจจุบันคือตำบลเมืองหงส์ อำเภอจัตุรัสศรีพนาลัย จังหวัดร้อยเอ็ด) และเมืองทอง (ปัจจุบันคือบ้านเมืองทอง อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด)

วัฒนชัย พุทธิสตะ (2536 : 5-22-23) ได้ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับผีปู่ตาของชาวบ้านเชียงเหียนศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีปู่ตา ตำบลเขวาสานเมือง อำเภอมือ จังหวัดมหาสารคาม ได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน สรุปสาระว่า ในหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ความเชื่อของชาวบ้านในเรื่องผีปู่ตา เป็นเครื่องแสดงว่าชาวบ้านเชื่อในเรื่องโลกมนุษย์และโลกผี โดยมี “จ๊า” ทำหน้าที่เป็นคนทรง จะทำหน้าที่เป็นคนสื่อระหว่างคนกับผี เชื่อถือในอำนาจและเวทย์มนต์ของมนุษย์เป็นการตอบสนองความต้องการ ชาวบ้านมักจะอัญเชิญผีปู่ตามาคุ้มครองรักษาคนในหมู่บ้าน โดยสร้างศาลให้เป็นที่อยู่อาศัยในหมู่บ้าน และเมื่อถึงเวลาก็จะมีการเลี้ยง โดยการเอาอาหารคือ ไก่ และเหล้ามาเช่นไหว้ ตามถ้อยคำของชาวบ้านเอง ผีปู่ตานั้นเหมือนกับเป็นเทพารักษ์เฝ้าบ้าน “จ๊า” ซึ่งเป็นตัวแทนของเจ้าปู่ เป็นการบอกกล่าวหรือเตือนในสิ่งที่เจ้าปู่ต้องการ หรือไม่ต้องการ คำพูดของเจ้าปู่โดยผ่านจ๊าเวลาที่มีการเข้าทรง เช่นในพิธีเลี้ยงหรือเข้าสิงใครคนใดคนหนึ่งหมู่บ้าน หรือความประสงค์ของเจ้าปู่ โดยการที่เจ้าปู่เข้าไปบอกกล่าวในฝัน ตลอดจนคำทำนายต่าง ๆ

สวิง บุญเจิม (2536 : 534) ได้เขียนหนังสือมรดกอีสาน คลองสิบลี ได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับประเพณี สรุปสาระว่า ฮิตสิบลอง พอจะไขความได้ว่า เป็นจารีตสิบลอง รายการคือ ประเพณีประจำสิบลองเดือนนั่นเอง เป็นจารีตที่จะให้สมาชิกในสังคมได้มีโอกาสร่วมชุมนุมกันทำบุญเป็นประจำเดือนทุก ๆ เดือนของปี ทำให้ประชาชนในย่านใกล้เคียงรู้จักมักคุ้น สามีภรรยาเป็นอันดี และมีผลทางอ้อมคือเมื่อว่างจากการงานอาชีพแล้วก็มีจารีตบังคับให้ทุก ๆ คนเสียดสละทำงานร่วมกันเพื่อสังคมส่วนรวมไม่ให้คนอยู่ห่างถ้าผู้ใดฝ่าฝืน ก็ถูกสังคมลงโทษ

ละมุล ผังดี (2540 : 10-11) ได้เขียนหนังสือเรื่องเมืองเชียงเหียนว่า เป็นเมืองโบราณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และยังมีประวัติเกี่ยวเนื่องกับวรรณกรรมที่สำคัญของอีสานด้วยคือเรื่องท้าวผาแดง-นางไอ่ โดยเป็นเมืองที่พญาขอมพ่อของนางไอ่แต่งตั้งให้น้องชายไป ครอบครองบริเวณที่ตั้งของเมืองเชียงเหียนปัจจุบันอยู่ทางตอนใต้ของตัวเมืองมหาสารคามมีที่ดอนและที่ลุ่มสลับกันไป นอกจากนั้นในบริเวณที่ลุ่มทางตอนเหนือของเมืองยังมีร่องรอยคันดินที่ใช้กักน้ำไว้ใช้

ในการเพาะปลูกหลายแห่ง ปัจจุบันได้มีการขุดค้นพบหลักฐานและร่องรอยหลายแห่ง และจังหวัดมหาสารคามได้พบหลักฐานเศษภาชนะดินเผาลายเขียนสีแบบวัฒนธรรมบ้านเชียง และสมัยต่อมา ในสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ของขอมได้ทำการขยายอำนาจเข้ามาในภาคอีสานและสร้างเมืองต่าง ๆ ขึ้นรวมทั้งเมืองเชียงเหียนซึ่งคือบ้านเชียงเหียน ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ในปัจจุบัน

ทองสร ไชยมูล (2545) ได้ศึกษาโรงเรียนบ้านหันเชียงเหียน ตำบลบ้านเชียงเหียนได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสถานที่ สรุปรายว่า พื้นที่ของชุมชนหมู่บ้านเชียงเหียน หมู่ที่ 3 หมู่ที่ 18 และหมู่ที่ 23 พบว่า สามารถจำแนกแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนออกเป็น 2 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ปวีตรา พูลบุตร (2547 : 3-4-5) ได้วิจัยคุณภาพทางจุลชีววิทยาของตำรับยาสมุนไพรของหมู่บ้านเชียงเหียนจังหวัดมหาสารคามได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสมุนไพร สรุปรายว่า พระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510 ได้บัญญัติความหมายของ “ยาสมุนไพร” ว่า ยาที่ได้จากพฤกษชาติ สัตว์ หรือแร่ซึ่งมิได้ผสมปรุงหรือแปรสภาพ ที่เป็นยาที่มีมุ่งหมายสำหรับการประกอบโรคศิลปะแผนโบราณซึ่งต้องมีการควบคุมคุณภาพมาตรฐานก่อนได้รับอนุญาตให้ขึ้นทะเบียนตำรับยาจากหน่วยงานรัฐ องค์การอนามัยโลกให้ความสำคัญเรื่องการควบคุมคุณภาพของยาสมุนไพรมาก จึงได้สนับสนุนให้ผู้เชี่ยวชาญด้านสมุนไพรจากหลายประเทศร่วมกันจัดทำคู่มือการควบคุมคุณภาพของสมุนไพร สมุนไพรที่ปราศจากสิ่งปนเปื้อนหรือมีปริมาณสิ่งปนเปื้อนอยู่ในเกณฑ์ที่ปลอดภัย จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อร่างกายในระยะยาว การปนเปื้อนที่เป็นสาเหตุสำคัญทำให้สมุนไพรมีคุณภาพต่ำ คือการปนเปื้อนด้วยจุลินทรีย์

พรพรรณ ทิพสิงห์ (2547-2548 : 63-69) ได้วิจัยมรดกภูมิปัญญาสมุนไพรไทยอีสานได้กล่าวถึงเรื่อง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการเลือกสมุนไพร สรุปรายว่า ความสำคัญของชุมชนเชียงเหียน ที่ถ่ายทอดผ่านออกมาทางประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ตลอดจนถึงผ่านออกมาจากหลักฐานทางโบราณวัตถุ โบราณสถานประจำหมู่บ้านหรือ แม้แต่วัฒนธรรมอันดีงามประจำชุมชนของหมู่บ้านเชียงเหียน ทั้งแบบเชิงประวัติศาสตร์และเชิงวัฒนธรรมได้ทำการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของหมู่บ้านเชียงเหียน ตลอดจนสัมภาษณ์ผู้มีความรู้เพื่อหาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของหมู่บ้าน และความสำคัญของสถานที่ต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน

วสัน อุปแสน (2547 : 12) ได้ศึกษาแผนชุมชนภายใต้โครงการบูรณาการแผนชุมชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนและเอาชนะความยากจน ได้กล่าวถึงเรื่อง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการปลูกพืช สรุปรายว่า ตำบลเขวาตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอเมืองมหาสารคาม ระดับความสูง 140 – 160 เมตร จากระดับน้ำทะเล มีเขตติดต่อกับตำบลลาดพัฒนา ตำบลท่าคูม ตำบลหัวแ่ง ตำบลมิตรภาพ อำเภอแกลง ตำบลตลาด (เขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม)

ลักษณะของพื้นที่ตำบลเขาวงจะลาดเทจากทิศใต้ ไปสู่ทิศตะวันออก เพื่อลงสู่ห้วยกะกาง
หนองกระทุ่ม และห้วยใจคำ พื้นที่ด้านเหนือถนนสายแจ้งสนิท – ร้อยเอ็ด มีลักษณะราบเรียบ
เนื่องจาก ตำบลเขาวงมีถนนสายแจ้งสนิท – ร้อยเอ็ด ตัดผ่านตอนกลางของตำบลระหว่าง ก.ม.
ที่ 5 – 16 มีรถโดยสารประจำทางวิ่งผ่านตลอดเวลา การติดต่อสื่อสารทำได้สะดวกและโดยง่าย
จึงได้เปรียบในด้านการบริการต่าง ๆ อีกทั้งที่ตั้งของตำบลอยู่ไม่ไกลจากตลาด จังหวัดมหาสารคาม
การตั้งบ้านเรือนบ้านเรือนจะอยู่ห่างจากถนนไม่เกิน 3 กิโลเมตร

บุรี จัฒติยะวงศ์ , (2549) ให้สัมภาษณ์เรื่อง เมืองเชียงเหียนได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้น
เกี่ยวกับของโบราณสรุปสาระว่า หลักฐานการตั้งชุมชนหลักฐานที่เกี่ยวกับศิลปะโบราณวัตถุสถาน
ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในประเทศไทย ก็แสดงว่าศาสนาพุทธได้เข้ามาในดินแดนประเทศไทยแล้วเรื่องผาแดง
นางไอ่ ซึ่งในเรื่องนิยายปรัมปราจะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในแถบภาคอีสาน ซึ่งจะกล่าวถึงเมืองต่าง ๆ
ไว้หลายเมือง คือ เมืองหนองหานหลวง จังหวัดสกลนคร หนองหานน้อย อำเภอกุมภวาปี
จังหวัดอุดรธานี เมืองคันธาร อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เมืองหงส์ เมืองทอง
จังหวัดร้อยเอ็ด เมืองฟ้าแดด เมืองสงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมืองพางพินนาต หรือเมืองเชียงเหียน

มนตรี พลธานี (2549 : 4-5) ได้ทำโครงการเรื่องโครงการศึกษาข้อมูลท้องถิ่น
บ้านเชียงเหียน ตำบลเขาวง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้น
เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ สรุปสาระว่า ในแบบเชิงประวัติศาสตร์นั้นเนื่องจาก ภายในชุมชน
มีโบราณวัตถุโบราณสถานจำนวนมากที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมแบบทวารวดี แบบขอม
โบราณและวัฒนธรรมของล้านช้าง ที่ว่ามีหลักฐานให้เห็นในปัจจุบันคือ คูเมืองและกำแพงเมือง
โบราณ สระบัว สระแก้ว หนองสิม หนองวงแหวน หุ่นสนามชัย ดอนแก้ว โนนวัดเก่า ศาลปู่ตา
หอแม่สองนาง เป็นต้น ยังมีโบราณวัตถุที่สำคัญหลายอย่าง เช่น หม้อน้ำชัยสมัยโบราณ หม้อดินเผา
แบบมีหู คนโทน้ำทั้งขนาดใหญ่และเล็ก

สังข์ รัตนพลเสน (2549) ให้สัมภาษณ์เรื่อง การปกครองได้กล่าวถึงเรื่อง ความรู้เบื้องต้น
เกี่ยวกับการยึดครองดินแดน สรุปสาระได้ ความว่า บ้านเชียงเหียนหรือเมืองเชียงเหียนในอดีต
โดยบริเวณเคยเป็นดินแดนของอาณาจักรล้านช้างมาก่อน ในสมัยนั้นล้านช้างมีอำนาจในการปกครอง
ดินแดนของอีสานในปัจจุบันนี้จึงเป็นส่วนหนึ่งของลาวได้ปกครองมาตั้งหลายร้อยปีผ่านมาแล้ว
แต่ในสมัยนั้นได้มีชนสองเชื้อชาติซึ่งมีความสัมพันธ์กันมาก คือ ขอม หรือเขมร และลาวต่อมา
ชนชาติขอมก็ได้มีอำนาจเหนือลาว ได้เข้ายึดครองแผ่นดินที่ลาวได้ปกครองอยู่ไปไว้ในปกครอง
ของตน ดินแดนของภาคอีสานในปัจจุบัน เช่น กู่บ้านเขาวงที่ขอมได้สร้างไว้ในอดีต ส่วนพวกลาว
ก็ได้อาศัยอยู่ใน ดินแดนส่วนนี้ โดยอยู่ภายใต้การปกครองของขอมด้วย

อุบล ขัติยะวงศ์ (2549) ให้สัมภาษณ์เรื่อง ตำนานเชียงเหียนได้กล่าวถึงความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับบ้านเชียงเหียน สรุปสาระว่า บ้านเชียงเหียน ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เป็นชุมชนที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน จากตำนานวรรณกรรมเรื่องผาแดงนางไอ่ ตามคำบอกกล่าวเล่าของคนเฒ่าคนแก่ และผู้รู้หลายท่านในหมู่บ้านเชียงเหียน

ศรีศักร วัลลิโภดม (ม.ป.ป.) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “อีสานสมัยต่างๆ” ในอีสาน ได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอดีตกาลสรุปสาระว่า ความเป็นมาของบ้านเชียงเหียน จากท่านผู้รู้หลายท่านที่กล่าวว่า บ้านเชียงเหียนหรือเมืองเชียงเหียนในอดีต ครั้งแรกดินแดนแห่งนี้เคยเป็นดินแดนของประเทศลาวมาก่อน ในสมัยนั้นประเทศลาวมีอำนาจในการปกครองดินแดนของอีสานในปัจจุบันนี้จึงเป็นส่วนหนึ่งของประเทศลาวได้ปกครองมานานหลายร้อยปีผ่านมาแล้ว แต่ในสมัยนั้นได้มีชนสองเชื้อชาติซึ่งมีความสัมพันธ์กันมาก คือ ขอม หรือเขมร และลาวต่อมาชนชาติขอมก็ได้มีอำนาจเหนือลาว ได้เข้ายึดครองแผ่นดินที่ลาวได้ปกครองอยู่ไปไว้ในปกครองของตน เพราะฉะนั้น ดินแดนของภาคอีสานบางส่วนจึงตกเป็นของพวกขอม พวกขอมมีความเจริญรุ่งเรืองมากและมีอำนาจเหนือกว่าพวกลาวในดินแดนอีสานขณะนั้นซึ่งมีหลักฐานที่สำคัญไว้ใช้ศึกษาซึ่งเป็นหลักฐานที่พวกขอมได้สร้างเอาไว้ ซึ่งจะมีให้เห็นอยู่บ้างในดินแดนของภาคอีสานในปัจจุบัน เช่น กู่บ้านเขวาที่ขอมได้สร้างไว้ในอดีต ส่วนพวกลาวก็ได้อาศัยอยู่ในดินแดนส่วนนี้โดยอยู่ภายใต้การปกครองของขอมด้วย เมื่อขอมได้มาปกครองถิ่นอีสานแล้วจึงได้ตั้งถิ่นฐานขึ้น และได้สร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้นเช่น กู่และ ปราสาทสิ่งเหล่านี้ เป็นสถานที่ปฏิบัติกิจทางศาสนา พราหมณ์ ถ้าจะเปรียบ เทียบกับศาสนาพุทธแล้ว ก็คงจะเป็น "วัด" เพราะสมัยนั้น ศาสนาพุทธยังคงไม่เผยแพร่เข้ามาถึงดินแดนส่วนนี้แต่ถ้าเปรียบเทียบกับศิลปะต่าง ๆ ที่มีอยู่ในแถบภาคอีสาน

จากเอกสารการสัมภาษณ์ทั้ง 13 ฉบับ เรื่องที่น่าเสนอ ผู้วิจัยจะนำความรู้ในเรื่องพื้นที่ที่ศึกษาศึกษาวิจัยในเรื่องการจัดการท่องเที่ยว ในประเด็นการท่องเที่ยวในด้านการท่องเที่ยว เพื่อให้ข้อมูลการศึกษาวิจัยได้รอบด้านและสามารถอธิบายสิ่งที่ต้องการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการจัดการเกี่ยวกับพื้นที่ ที่ศึกษาได้

ศักยภาพและการจัดการท่องเที่ยว

มานุพันธ์ พ่วงพลับ (2538 : 17) ได้วิจัยศักยภาพและข้อจำกัดสำหรับการใช้พื้นที่บางกระเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการได้กล่าวถึงเรื่อง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานเดิมของชุมชนในระดับพื้นที่บริเวณต่าง ๆ สรุปสาระว่าการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์เชิงระบบนิเวศน์ โดยอาศัยความเข้าใจทางด้านนิเวศวิทยาช่วยพิจารณาสภาพแวดล้อมธรรมชาติ

พื้นที่นั้น ซึ่งระบบนิเวศธรรมชาติใด ๆ ก็ตาม อันหมายถึง พื้นที่หรือบริเวณที่มีองค์ประกอบสามัญ 2 ประการ ที่สัมพันธ์กันอยู่ คือ สิ่งที่มีชีวิต (พืชและสัตว์) และสิ่งแวดล้อม (ทางกายภาพและทางชีวภาพ) มีความสัมพันธ์ปกติของระบบนิเวศที่อยู่ในระดับดุลของธรรมชาติ แต่ถ้าองค์ประกอบที่เป็นมนุษย์หรือระบบนิเวศที่มีมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยแล้ว จะทำให้เกิด โครงข่ายความสัมพันธ์ และกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นตามมา ซึ่งนำไปสู่กระบวนการเปลี่ยนแปลงของระบบที่ขึ้นกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทางด้านมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อมขณะเดียวกันมนุษย์จะมีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศอื่น ๆ ความสัมพันธ์ของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมนั้นได้ก่อให้เกิดปัญหาในทุกกรณี มีหลายพื้นที่ที่มนุษย์สามารถจะอยู่ร่วมกับ ธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าหากมีการวางแผน

รวีภา หอมเศรษฐี (2541 : 22-24) ได้วิจัยประสิทธิผลของการนำนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวไปปฏิบัติ:กรณีศึกษา จังหวัดเชียงรายได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวสรุปสาระว่า สักยภาพชุมชนกับการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พบว่าการจัดการต้องอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมชุมชน การพึ่งพาตนเอง และเคารพในสิ่งแวดล้อม การสร้างอาชีพเสริม การสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนความรู้กับชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในการจัดการเพื่อเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว ตั้งแต่การเตรียมการจัดการวางแผน การควบคุมดูแล การใช้ทรัพยากร การมีส่วนร่วมในการให้บริการ และการได้รับประโยชน์จากการบริการโดยชุมชน การเสนอกิจกรรม การท่องเที่ยวและสื่อความหมายธรรมชาติ ซึ่งมีผลมาจากการได้รับอนุญาตประกอบธุรกิจนำเที่ยว และการประสานงานระหว่างชุมชน การจัดเตรียมอุปกรณ์เพื่อรักษาความปลอดภัย การปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติ ซึ่งมีผลมาจากการมีศักยภาพทางกายภาพของ ชุมชนเอง และการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นการกระจายรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม การบริหารจัดการและการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในลักษณะเช่นนี้ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะมีศักยภาพสำคัญในการสร้างแรงจูงใจเพื่อให้ชุมชนหันมาอนุรักษ์และพัฒนาธรรมชาติแวดล้อมอย่างยั่งยืน

กฤษดา ยะการ (2543 : 18) ได้ศึกษาความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชน ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่ได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสรุปสาระว่า เป็นการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมธรรมชาติของมนุษย์ที่มีมาแต่โบราณ เนื่องจาก สัญชาตญาณของมนุษย์มีความอยากรู้อยากเห็นสิ่งแปลกใหม่ จึงมีความพึงพอใจที่จะเดินทางท่องเที่ยว ทำให้การท่องเที่ยวมีการพัฒนาเจริญขึ้นเป็นลำดับจนกลายเป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การทำลายสภาพแวดล้อม โบราณวัตถุและโบราณสถาน และความประณีตทางศิลปะเสื่อมลง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การวางแผน และควบคุมการท่องเที่ยว ถ้าหากการท่องเที่ยวปราศจากการวางแผนและขาดการควบคุมที่ดี ย่อมจะทำให้สภาพแวดล้อม

เสื่อมโทรมหรือสูญเสียไป ถ้าหากการท่องเที่ยวมีการวางแผนและการควบคุมที่ดีย่อมช่วยรักษา สภาพแวดล้อมให้ดีขึ้นได้ ถ้าหากการท่องเที่ยวช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรการท่องเที่ยว อยู่ในสภาพที่น่าเที่ยวอาจกล่าวว่าการท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปพร้อมกับการอนุรักษ์ได้ การเปิด โอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา อย่างยั่งยืนนั้นต้องอาศัยแนวคิดพื้นฐาน

ภาวินี เวชสิทธิ์นริภ (2543 : 20) ได้วิจัยศึกษาภาพและปัญหาของการท่องเที่ยวเกษตร ในจังหวัดเชียงใหม่ได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ สรุปสาระว่า นักท่องเที่ยวไม่ให้เกียรติ ไม่ศรัทธาในเรื่องวัฒนธรรมของชาวบ้าน นอกจากนั้นคนหนุ่มสาวยังมีการเลียนแบบนักท่องเที่ยว เช่น การแต่งกาย การกินอยู่ ภาษาที่ใช้ ฉะนั้นควรมีการเตรียมการให้มัคคุเทศก์แนะนำนักท่องเที่ยวให้รู้จักวัฒนธรรม ประเพณี และความคิด ความเชื่อต่าง ๆ ของศาสนา เพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม โดยเฉพาะชาวเขาเผ่าม้ง บ้านแม่สาใหม่ โดยชาวเขาได้รับรายได้จากการแสดงเพียงคนละ 15 บาท ต่อครั้งสำหรับปัญหาและอุปสรรค หากจะมีการพัฒนาให้ชุมชนสะโง๊ะเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ที่มีศักยภาพยั่งยืนในอนาคตต่อไปนั้นพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ระบุว่าไม่มีปัญหาและอุปสรรค ในการพัฒนา นอกจากนั้นประชาชนส่วนใหญ่ยังเห็นด้วยอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาให้ชุมชนสะโง๊ะ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีผลทำให้คุณภาพชีวิตของเกษตรกรดีขึ้น ซึ่งเกษตรกรเสนอแนะว่าควรมีการพัฒนาด้านสาธารณูปโภค การคมนาคม การประชาสัมพันธ์ การจัดการผลประโยชน์ของชุมชนและการรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวระบบการท่องเที่ยว เป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจ มีองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน คือ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว บริการการท่องเที่ยว ตลาดการท่องเที่ยว

นงเยาว์ ใจหื้อ (2544 : 21) ได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องของเรื่องศักยภาพ ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ สรุปสาระว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็น รูปแบบของการท่องเที่ยวประเภทหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะตัวในการให้ความรู้ ด้านการอนุรักษ์ เน้นที่ให้นักได้เข้าไปท่องเที่ยวและได้รับความรู้ไปพร้อม ๆ กับความเพลิดเพลินในพื้นที่ธรรมชาติ และท่องเที่ยวอย่างรู้คุณค่า เคารพในสถานที่นั้น ๆ ก่อให้เกิดประโยชน์ทางด้านการอนุรักษ์ เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมได้ ถือเป็นกระบวนการที่สมบูรณ์ พิจารณาทั้งในเรื่องทุน ธรรมชาติ และทุนสังคม ซึ่งส่งผลกระทบต่อทุนทางเศรษฐกิจที่ดำรงอยู่ได้

บุญทา ชัยเลิศ (2544 : 25-26, 51-52) ได้ศึกษาแผนการตลาดการท่องเที่ยว ของบ้านควายไทย อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับบ้านควาย ไทยสรุปสาระว่าจังหวัดเชียงายเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือสุดของประเทศ เขตที่ราบ

ของจังหวัดนี้นับว่ากว้างใหญ่มากที่สุดในภาคเหนือตอนบน ประกอบกับปริมาณน้ำฝนค่อนข้างมาก จึงเป็นที่ตั้งถิ่นฐานชุมชนอันสำคัญมาแต่โบราณ พื้นที่ของจังหวัดเชียงรายยังมีพรมแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านอีก 2 ประเทศ คือ ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า และประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จังหวัดเชียงใหม่ เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง ส่วนใหญ่มีสถานภาพโสด และมีอายุระหว่าง 25 – 34 ปี มาจากทวีปยุโรปเป็นส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิงมีอายุระหว่าง 16 – 30 ปี เป็นพนักงานบริษัทเอกชนจบการศึกษาระดับปริญญาตรี ปัญหาที่ผู้บริโภคเคยประสบในการบริโภคน้ำผลไม้พร้อมดื่มบรรจุกระป๋อง ส่วนใหญ่จะประสบปัญหาเกี่ยวกับน้ำผลไม้มีรสชาติไม่ถูกใจ ระดับราคาของผู้ผลิตแต่ละยี่ห้อไม่เท่ากัน การแก้ไขสำหรับผู้ประกอบการ คือ ควรให้ความสนใจในความสะดวกและความสะอาดของผลไม้ที่เป็นวัตถุดิบ และสร้างความแตกต่างของ องค์การและผลิตภัณฑ์เพื่อให้ผู้บริโภคยอมรับ ผู้บริโภคแต่ละช่วงอายุมีพฤติกรรมที่แตกต่างกันทางด้านการใช้เหตุผลในการเลือกใช้บริการห้างสรรพสินค้าความถี่ในการไปใช้บริการ มูลค่าการซื้อ

พนิตดา สิงห์ครา (2544 : 7) ได้ศึกษาศึกษาภาพของชุมชนบ้านห้วยฮี้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ได้กล่าวถึงเรื่อง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์สรุปสาระว่าในปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจโลกเป็นอย่างมาก ผู้เชี่ยวชาญด้านเศรษฐกิจทำนายว่าในปี พ.ศ. 2543 อุตสาหกรรมท่องเที่ยว (Tourism Industry) จะเป็นอุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุดในโลก ประเทศไทยได้เริ่มพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างจริงจังตั้งแต่ พ.ศ. 2503 ตลอดเวลา 3 ทศวรรษ ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวอย่างมาก ทั้งในด้านบวกและด้านลบ ในด้านบวกประเทศไทยได้เงินตราจากต่างประเทศเพิ่มขึ้น อันเนื่องมาจากการเพิ่มปริมาณของนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ซึ่งเริ่มต้นเพียงจำนวน 81,340 คน ใน พ.ศ. 2503 และได้เพิ่มจำนวนถึง 5,760,533 คน ใน พ.ศ. 2536 ถ้าพิจารณารายได้ใน พ.ศ. 2503 มีรายได้จากนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศเพียง 196 ล้านบาท และในปี พ.ศ. 2536 มีรายได้จาก นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศเป็นเงิน 127,801 ล้านบาท กระบวนการจัดการการท่องเที่ยวก็จะนำไปสู่ปัญหาของความขัดแย้งกัน เกิดการแข่งขันกันในการประกอบธุรกิจ วัฒนธรรมประเพณีที่ดีก็จะถูกนำมาเผยแพร่สู่สาธารณะชนด้วยเหตุผล เพื่อการค้ามากกว่าความเคารพ ความศรัทธา ทรัพยากรธรรมชาติอันมีค่าออกมาจากป่าได้ ทั้งภาคเอกชนและภาครัฐมากยิ่งขึ้น ภาคเอกชน เช่น โรงแรม บริษัทนำเที่ยว ได้ตื่นตัวและตระหนักเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมอย่างระมัดระวังมากขึ้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวของประเทศโดยตรงได้ตระหนักและเห็นความสำคัญในแนวคิดนี้มาตลอด ทั้งยังได้กำหนดหลักนโยบายหลักของ ททท. ซึ่งได้กล่าวถึงความสำคัญด้านการอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการพัฒนาที่มีทิศทาง

ชัดเจนวัฒนธรรมวิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการจัดการท่องเที่ยว ที่เน้นการมีส่วนร่วมของ ประชาชน ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาค เท่าเทียม ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรวัฒนธรรม เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งดึงดูดความสนใจ ของนักท่องเที่ยว

กมลวรรณ กาญจนกิตติ (2545 : 18) ได้ศึกษาศึกษาภาพของการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ในจังหวัดเชียงใหม่ ได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการเล่นกีฬาสรุปสาระว่าสำนักงานสถิติ แห่งชาติ (2540) ได้สำรวจพฤติกรรม การเล่นกีฬาและการดูกีฬาของประชาชน พ.ศ. 2540 โดยการสุ่มตัวอย่างแบบ Stratified Two-Stage Sampling สัมภาษณ์ หัวหน้าครัวเรือนหรือสมาชิก ของครัวเรือนทั่วราชอาณาจักร จำนวนทั้งสิ้น 26,427 ครัวเรือน มีผู้เล่นกีฬาหรือออกกำลังกาย ประมาณ 16.6 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 30.7 และผู้ที่ไม่เล่นกีฬาหรือออกกำลังกายประมาณ 37.4 ล้านคนหรือร้อยละ 69.3 ผู้ที่เล่นกีฬาที่อยู่ในเขตเทศบาลมี สัดส่วนสูงกว่านอกเขตเทศบาล เล็กน้อย เพศชายมีสัดส่วนของการเล่นกีฬามากกว่าเพศหญิง เหตุผลที่เล่นกีฬาส่วนใหญ่เล่น เพื่อให้ครบตามหลักสูตรของการเรียน รองลงมาคือเล่นเพื่อให้ สุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงและ เพื่อความสนุกสนาน ส่วนเหตุผลที่ไม่เล่นกีฬาคือไม่มีเวลาและ ไม่สนใจ กีฬาที่นิยมเล่นกันมากมี 5 อันดับ คือ ฟุตบอล วอลเลย์บอล กรีฑา บาสเกตบอล และการบริหารร่างกาย ระยะเวลา ในการเล่นกีฬาอยู่ในช่วงประมาณ 30 นาทีถึง 1 ชั่วโมง การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องมีการวางแผน วางนโยบายที่ชัดเจนและมีความสอดคล้องกับความคิดเห็นและเหตุผล ของคนในท้องถิ่นเพื่อจะได้ให้การส่งเสริมในระดับชาติ

คมสัน วาฤทธิ์ (2545 : 12-16) ได้ศึกษาศึกษาภาพของชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา ชุมชนลำน้ำว่า อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน ได้กล่าวถึง เรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการการท่องเที่ยวสรุปสาระว่าการท่องเที่ยวถือเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ที่สำคัญ สามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนอย่างทั่วถึงได้ แต่จะต้องประกอบไปด้วยปัจจัยการบริหาร จัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวแบบ 7- s Model เพื่อมาปรับใช้กับ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีดังนี้ Strategy หมายถึง กลยุทธ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงความผสมกลมกลืนกัน ระหว่างวัตถุประสงค์ การจัดลำดับความสำคัญ การควบคุม และขอบเขตของกิจกรรมต่างๆ Structure หมายถึงโครงสร้างในองค์กรซึ่งเกี่ยวกับการจัดลำดับขั้น และการแบ่งหน้าที่อย่างเหมาะสม System หมายถึงระบบการจัดการข้อมูล ระบบในการดำเนินงาน การปฏิบัติการ การเงิน การจัดการทรัพยากรมนุษย์ และการตลาด Staff หมายถึง บุคลากรผู้จะทำหน้าที่ดำเนินการต่างๆ ที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว Skill หมายถึง ความชำนาญงานที่เกิดประสิทธิภาพของโดยประกอบ ด้วยปัจจัย 3 อย่าง คือความรู้ ทักษะ และทัศนคติต่องาน Style หมายถึง การผสมผสานระหว่าง

Staff และ Skill เนื่องจากแต่ละคนมีหน้าที่ต่างกัน Share หมายถึง การแบ่งปันหรือแลกเปลี่ยน ซึ่งการจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง การกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านั้นต้องคำนึงสภาพที่แท้จริงรวมทั้งข้อจำกัดต่างๆ ของสังคม และสภาพแวดล้อม

จรงค์ อินทนต์ (2545 : 12) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านโป่งร้อน ตำบลใหม่พัฒนา อำเภอ เกาะคา จังหวัดลำปาง ได้กล่าวถึงเรื่อง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สรุปสาระว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจโดยการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้การท่องเที่ยวมีความมั่นคงยั่งยืนอยู่คู่สังคมมนุษย์ และก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น หากยังมุ่งประสานผลประโยชน์ทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม อีกด้วย จึงนับได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้การท่องเที่ยวพัฒนาไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว สามารถสร้างรายได้ เข้าสู่ประเทศและสร้างความพอใจให้แก่ประชาชนเจ้าของท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันก็ปกป้องรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมทางการท่องเที่ยวให้คงอยู่คู่สังคมมนุษย์ บางแห่งมองว่าการท่องเที่ยวเป็นการเผยแพร่เรื่องราววิถีชีวิตวัฒนธรรมตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน บางแห่งอาจมองว่านอกจากการเผยแพร่แล้วน่าจะเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน และบุคคลในชุมชนด้วย หลักสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวแบบ Ecotourism มีดังนี้ การกำหนดขอบเขตของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การควบคุมนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบนิเวศที่มีความเปราะบางทางธรรมชาติ การจัดเตรียมข้อมูลที่เป็นประโยชน์สำหรับนักท่องเที่ยว ส่งเสริมและพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียงเพิ่มขึ้น เพื่อช่วยลดความแออัดให้กับพื้นที่ท่องเที่ยวหลักการนำกฎหมายมาบังคับใช้อย่างจริงจังสำหรับผู้กระทำการฝ่าฝืน

นครินทร์ ชัยแก้ว (2545 : 25) ได้วิจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอ แม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ : พัฒนาการรูปแบบการจัดการและศักยภาพในการพัฒนาที่ยั่งยืนได้กล่าวถึงเรื่อง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับ การท่องเที่ยวสรุปสาระว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Ecotourism” ซึ่งเป็นคำผสมกันระหว่างคำว่า “Ecology” ที่แปลว่า นิเวศวิทยา และคำว่า “Tourism” ที่แปลว่า การท่องเที่ยว ซึ่งคำว่า “Ecotourism” นี้เอง ในวงการท่องเที่ยวและในแวดวงวิชาการได้มีการพยายามที่จะบัญญัติศัพท์ภาษาไทยไว้หลายคำ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ การท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ นิเวศสัญจร โดยหน่วยงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้นำคำนี้เข้าเสนอราชบัณฑิตยสถาน พิจารณา

ใช้อย่างเป็นทางการในประเทศแล้ว เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ หนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) ที่มุ่งให้เกิดการดูแลสิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว โดยความหมายและคำจำกัดความของ คำว่า “Ecotourism” นี้ ต่อมาได้มีการพัฒนาและเพิ่มความสำคัญในประเด็นด้านอื่น ๆ Hector นั้นกำหนดความหมายของคำว่า Ecotourism ที่สำคัญ และเป็นที่ยอมรับถึงเสมอเช่นเดียวกับ Hector นั่นก็คือ Elizabeth Boo (1991) ซึ่งเป็นบุคคลผู้ที่คลุกคลีอยู่กับงานวิจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลาตินอเมริกา และหมู่เกาะแคริบเบียน โดยได้มีการให้ความหมายของ คำว่า “Ecotourism” ว่า เป็นการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์

ประกิจ พันธุ์จรรยา (2545 : 27) ได้ศึกษาศึกษาภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในมหาวิทยาลัยนเรศวร วิทยาเขตสารสนเทศพะเยาได้กล่าวถึงเรื่อง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสรุปสาระว่า ศักยภาพของพื้นที่นั้นเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและยังประกอบไปด้วยด้านอื่น ๆ ได้แก่ ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน ภูมิอากาศ วัฒนธรรมประเพณี ศาสนาและความเชื่อการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ในชุมชนเริ่มมีความห่วงใย ทางด้านที่อยู่อาศัย มีการเปลี่ยนแปลงทั้งรูปแบบและวัสดุที่ใช้ในการสร้างบ้าน อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ ความคาดหวังจากนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมนั้น ประการแรก คือ คาดหวังที่จะได้มีโอกาสสัมผัสกับความ สวยงามของทัศนียภาพของเขียงราย รองลงมาคือ คาดหวังที่จะได้เรียนรู้วิถีชีวิตของประชาชน ท้องถิ่น และชาวเขา และคาดหวังว่าจะได้เรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งปัจจัยที่ต้องการเดินทางคือต้องการเดินทางไปพักผ่อน และไปนั้สการสังคีตศิลป์ และใช้เวลาเดินทางในวันหยุดสุดสัปดาห์

ดารุณี บุญธรรม (2543 : 11) ได้ศึกษาศึกษาภาพของชุมชนมั่งในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาบ้านน้ำคะ ตำบลผาซำน้อย อำเภอปาง จังหวัด พะเยาได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สรุปสาระว่า การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่สุดในโลก แต่เป็นอุตสาหกรรม ที่เปราะบางในเรื่องทรัพยากร ธรรมชาติและวัฒนธรรม ฉะนั้นหากไม่มีการวางแผนการท่องเที่ยวอย่างรอบคอบ อาจส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวมได้ง่าย การได้รับประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจอย่างเดียวไม่เป็นการเพียงพอ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องระบบการจัดการ ในยุคนี้เองที่ทำให้สถานบริการต่าง ๆ ในประเทศไทยได้เติบโตมาจนถึงทุกวันนี้ นอกจากนี้โบราณสถานต่าง ๆ ก็เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในประเทศไทย ซึ่งนับได้ว่าเป็นจุดขายของการท่องเที่ยวที่ต้องบรรจุไว้ในกำหนดการและเส้นทาง การท่องเที่ยว นอกจากนี้เทศกาลและศิลปวัฒนธรรมที่จัดแสดงและผลิตขึ้นมา ก็เป็นสิ่งที่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยว เพราะนักท่องเที่ยวประเภทแรกมีความนิยมที่ต้องการจะใช้ง่าย เพื่อสนอง

ความสะดวกสบายและความอยากได้สิ่งของที่ต้องการจะได้ ส่วนนักท่องเที่ยวประเภทที่สอง เป็นกลุ่มที่ชอบผจญภัย ซึ่งรวมถึงการทัศนศึกษาในแหล่งธรรมชาติ

อุไรวรรณ ทองกาย (2545 : 22) ได้ศึกษาศักยภาพในการพัฒนาสวนพฤกษศาสตร์วรรณคดี ภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสรุปสาระว่า ศักยภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติภูจองนายอย จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพและแนวทางในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติภูจองนายอยเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการศึกษาพบว่าอุทยานแห่งชาติภูจองนายอยมีศักยภาพสูงในด้านพื้นที่ธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศและด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเหมาะสมต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่วนด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นสิ่งแวดล้อมศึกษามีศักยภาพปานกลาง และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนมีศักยภาพต่ำ แนวโน้มที่จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวในประเทศไทยมากยิ่งขึ้น อุปสรรค คือ สิ่งแวดล้อมภายนอกที่ควบคุมไม่ได้ เช่น พระราชบัญญัติของอุทยานแห่งชาติ การห้ามไม่ให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ซึ่งยากต่อการแก้ไข

พัชรกรานต์ อินทะนาค (2546 : 35) ได้วิจัยกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน สำหรับวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวได้กล่าวถึงเรื่อง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวสรุปสาระว่าในการพัฒนาทักษะทางการพูด การเรียน โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อเพิ่มความสามารถในการฟังพูดภาษาอังกฤษและความคิดเชิงวิจารณ์ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง บทเรียนภาษาอังกฤษเทคนิคที่ยึดแนวการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานซึ่งได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับนักศึกษาช่างไฟฟ้า และผลจากการประเมินบทเรียนโดยผู้เชี่ยวชาญ และนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง ได้สรุปว่า บทเรียนที่ได้รับการพัฒนามีประสิทธิภาพอยู่ในระดับที่น่าพอใจ ทั้งบทเรียนและแผนการสอนมีบทบาทสำคัญที่สะท้อนให้เห็นกระบวนการสอนที่ยึดแนวการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน นอกจากนี้ข้อมูลที่รวบรวมได้จากการประเมินขบวนการเรียน และการสอบถามความรู้ และความคิดเห็นหลังการเรียนทำให้สามารถตรวจสอบการร่วมกันทำงานเป็นกลุ่มหรือทีม และความก้าวหน้าในการฟัง-พูด ของนักศึกษาแต่ละคนได้เป็นอย่างดี

จากเอกสารและงานวิจัยทั้ง 15 ฉบับ เรื่องที่น่าสนใจ ผู้วิจัยจะนำความรู้ในเรื่องพื้นที่ที่ศึกษาศึกษาวิจัยในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวในประเด็นการท่องเที่ยวในด้านการท่องเที่ยว เพื่อให้ข้อมูลการศึกษาวิจัยได้รอบด้านและสามารถอธิบายสิ่งที่ต้องการที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง ของศักยภาพและการจัดการท่องเที่ยว

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ขอบเขตในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตและวิธีดำเนินการวิจัยไว้ดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย
2. วิธีดำเนินการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ได้จัดแบ่งขอบเขตออกเป็น 3 ด้าน คือ

1. พื้นที่ (ภาคสนาม) คือบริเวณบ้านเชียงเหียนหมู่ที่ 3 หมู่ที่ 18 และหมู่ที่ 23 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือจ่าง จังหวัดมหาสารคาม
2. ขอบเขตของด้านเนื้อหา มี 2 ส่วน คือ
 - 2.1 เนื้อหาด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียน
 - 2.2 เนื้อหาด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียนขอบเขตด้านเนื้อหามีดังนี้
 1. เนื้อหาด้านศักยภาพ บ้านเชียงเหียน มี 2 ด้าน คือ
 - 1.1 วิธีชุมชน
 - 1.1.1 ด้านหมากเหมาและผลิตผลจากหมากเหมา
 - 1.1.2 ด้านประเพณีพิธีกรรมที่หอแม่ย่านาง
 - 1.1.3 ด้านหมอยาสมุนไพร
 - 1.1.4 ด้านสภาวัฒนธรรม
 - 1.1.5 ด้านประเพณีพิธีกรรมที่ดอนปู่ตา
 - 1.1.6 ด้านประเพณีงานบุญบั้งไฟ
 - 1.1.7 ด้านการสวดมนต์ไหว้พระ
 - 1.2 ด้านตำนานและโบราณคดี
 - 1.2.1 ด้านตำนานกระรอกซ่อนผาแดงนางไอ่
 - 1.2.2 ด้านพิพิธภัณฑสถานบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียน
 - 1.2.3 ด้านพิพิธภัณฑสถานเชียงเหียนของอาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด

3. เนื้อหาด้านการจัดการท่องเที่ยวคือ การจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านเชียงเหียน
เชิงวัฒนธรรม

4. ขอบเขตด้านระยะเวลาในการดำเนินการศึกษา ผู้วิจัยจะดำเนินการศึกษานับตั้งแต่วันที่เดือนมิถุนายน 2549 เป็นต้นไป

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้แยกการดำเนินการศึกษาออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

1.1. ข้อมูลด้านเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1.1.1 การท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1.1.2 โบราณคดีและประวัติศาสตร์

1.1.3 วัฒนธรรมสังคม

1.1.4 พื้นที่ที่ศึกษา

1.1.5 ศักยภาพและการจัดการท่องเที่ยว

1.2 ข้อมูลภาคสนาม

องค์ประกอบสำคัญของข้อมูลภาคสนามมี 2 ส่วน คือ บุคลากรผู้ให้ข้อมูลและเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

บุคลากรผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย รวม 33 คน

1. บุคลากรผู้นำ แยกเป็น 2 ประเภทคือ

1.1 ผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่

ผู้อาวุโส คือ นายบุรี จัตติยะวงศ์ นายสังข์ รัตนพลแสน

หมอสมุนไพโร คือ นายบุญจิต รัตนพลแสน นายสงวน พลธานี

นายประยงค์ พลแสน

1.2 ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ ได้แก่

ผู้ใหญ่บ้าน คือ นายสากล พลแสน

สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) คือ นายราวี โคตรมุงคุณ

ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหันเชียงเหียน คือ นายกมล ฤทธิ์ธำพรหม

เจ้าอาวาสวัดบ้านเชียงเหียน คือ พระอธิการ สมบัติ ฐม.มานน.โท

ผู้ปลูกและจำหน่ายสมุนไพรในหมู่บ้านเชียงใหม่ คือ นายอรุณ
รัตนพลแสน นายประสงค์ พลแสน นายโส รัตนพลแสน

2. บุคลากรผู้ช่วย ได้แก่

ที่ปรึกษาของคณะกรรมการ คือ นายชู มหาโคตร นายวิชัย มหาวงศ์
นายบุญมา รักษาภักดี

ผู้อาวุโสในหมู่บ้านเชียงใหม่เป็นวิทยากร คือ นายโส รัตนพลแสน

ผู้ที่หวังดีช่วยสังคม คือ นายบุญ รัตนพลแสน นายบุญทัน รักษาภักดี

เลขานุการ คือ นายบุญมี อุทัยศรี

3. บุคลากรผู้รู้ ได้แก่

ราชการบำนาญ คือ อาจารย์ประสพสุข วังคะฮาด

นักบวช คือ พระทรงศักดิ์ อุดโร

4. บุคลากรผู้สังเกตการณ์ ได้แก่

อบต. คือ นายอุบล ชัตติยะวงศ์

ผู้ใหญ่บ้าน คือ นายสายสมร รัตนพลแสน นายยนต์ ศิริพัฒน์

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คือ นายบุญสวน คำสีแก้ว

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview)
2. แบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview)
3. แบบสังเกตชนิดมีส่วนร่วม (Participant Observation)
4. แบบสังเกตชนิดไม่มีส่วนร่วม (Non participant Observation)
5. กล้องถ่ายรูป
6. กล้อง วิดีโอ

แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง

ได้จัดแบบสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับบุคลากร ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง จำนวน 10 ชุด
2. แบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง จำนวน 1 ชุด
3. แบบสังเกตชนิดมีส่วนร่วม จำนวน 4 ชุด
4. แบบสังเกตชนิดไม่มีส่วนร่วม จำนวน 1 ชุด

2. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมมาได้ ตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ คือ

2.1 วิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียน ตำบลเขวาสินรินทร์ จังหวัดมหาสารคาม

2.2 วิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียน ตำบลเขวาสินรินทร์ จังหวัดมหาสารคาม

3. ขั้นนำเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้านี้ ในแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

บทที่ 4

สนามและประเด็นที่ศึกษาและการท่องเที่ยว

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสนามที่ศึกษา

สนามที่ผู้วิจัยศึกษาในครั้งนี้ คือ หมู่บ้านเชียงเหียน ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือเือง จังหวัดมหาสารคาม ดังนั้นความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสนามที่ศึกษาจึงได้เรียบเรียงองค์ความรู้เกี่ยวกับ จังหวัดมหาสารคาม อำเภอมือเือง ตำบลเขวาสินรินทร์ และหมู่บ้านเชียงเหียน โดยจะกล่าวถึงเรื่องของจังหวัด อำเภอมือเือง และตำบล แต่เพียงบางส่วนเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ แต่จะเน้นหนัก องค์ความรู้ด้านสนามนี้ที่บ้านเชียงเหียน โดยพุ่งตรงไปยังศักยภาพต่างๆ ทั้ง 10 ศักยภาพ ดังมีรายละเอียดที่จะบรรยายต่อไป

สภาพทั่วไปของจังหวัดมหาสารคาม

สภาพที่ตั้ง

ด้านกายภาพ

ที่ตั้งและขนาด

จังหวัดมหาสารคาม ตั้งอยู่กึ่งกลางของภาคอีสาน ตัวเมืองตั้งอยู่บนเนินสูงของลูกคลื่น ที่เรียกว่ามอ พื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบลูกคลื่น ไม่มีภูเขา เป็นทุ่งนาสลับกับป่าโปร่ง มีแหล่งน้ำสำคัญคือลำน้ำชี ไหลผ่านพื้นที่อำเภอโกสุมพิสัย อำเภอกันทรวิชัย และอำเภอมือเือง ๑ ลำน้ำพองไหลผ่านพื้นที่ตอนเหนือของจังหวัด และเป็นแนวแบ่งเขต จังหวัดมหาสารคามกับ จังหวัดขอนแก่น นอกจากนี้ยังมีลำน้ำขนาดเล็กได้แก่ ห้วยชะขาวในพื้นที่อำเภอมือเือง ๑ ห้วยสายบาตรในพื้นที่อำเภอเชียงยืน ห้วยเสียวในพื้นที่อำเภอบรบือ และอำเภวาปีปทุม ลำน้ำลำพลับพลา ห้วยฉนวน ห้วยห้วย อยู่ในเขตอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย กุดนางใย กุดผักชี กุดแดง อยู่ในเขตอำเภอมือเืองฯ บึงบอน บึงกุย อยู่ในพื้นที่อำเภอโกสุมพิสัย หนองแวง หนองทุ่ม หนองอีเก้ง อยู่ในพื้นที่อำเภวาปีปทุม พื้นที่ของจังหวัดมหาสารคาม เป็นส่วนหนึ่งของแอ่งกระทะ ที่เรียกว่าแอ่งโคราช หินพื้นฐานเป็นหินทราย ดินส่วนมากเป็นดินตะกอนที่น้ำพัดมาทับถมกัน เป็นเวลาช้านาน เรียกว่าดินตะกอนเก่า ดินชนิดนี้มีความอุดมสมบูรณ์น้อย เรียกว่าดินทาม หรือดินตืดเก็บ ส่วนดินตะกอนใหม่มีอยู่ตามลำน้ำชี และลำห้วยต่าง ๆ ซึ่งมีเป็นส่วนน้อย เพียงประมาณ ร้อยละ 8 เท่านั้น และเนื่องจากหินพื้นฐานเป็นหินเกลือ บริเวณรอบ ๆ เมือง จึงเต็มไปด้วยแหล่งเกลือสินเธาว์ บางแห่งเกลือจะปรากฏอยู่บนผิวดิน เป็นสำเกลือสีขาว

เรียกว่าเขียดหรือจี่ทา เต็มไปด้วยความสงบ และเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาของภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ จึงได้ชื่อว่าเป็น “ดักศิลาแห่งอีสาน” เนื่องจากมีสถาบันการศึกษายู่มากมาย หลายแห่ง อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 475 กิโลเมตร ป่าไม้ในเขตจังหวัดมหาสารคามมีน้อย มากเหลือพื้นที่ป่าอยู่ประมาณ 2,800 ไร่ เป็นป่าเขตร้อนที่เรียกว่าป่าโคก บริเวณใกล้แม่น้ำชี มีไม้ประเภทพรวนน้ำจืดครอบคลุมพื้นที่ประมาณครึ่งหนึ่งของพื้นที่จังหวัด และค่อยๆ ลาดเทมาทาง ทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีลำน้ำสำคัญหลายสายไหลผ่าน สภาพพื้นที่สามารถแบ่งออกได้ 3 ลักษณะ พื้นที่ราบเรียบถึงค่อนข้างราบเรียบ ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มริมน้ำ เช่น ที่ราบลุ่มริมแม่น้ำชีในบริเวณอำเภอเมืองมหาสารคาม อำเภอโกสุมพิสัย และทางตอนใต้ของจังหวัด แถบชายทุ่งกุลาร้องไห้

พื้นที่ค่อนข้างราบเรียบสลับกับลูกคลื่นลอนลาด พบทางบริเวณตอนเหนือ ของอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย เป็นแนวยาวไปทางตะวันออกเฉียงถึงอำเภอเมืองมหาสารคาม

พื้นที่ลูกคลื่นลอนลาด สลับกับพื้นที่ลูกคลื่นลอนชัน พบทางตอนเหนือ และตะวันตกของจังหวัด บริเวณนี้มีเนื้อที่ประมาณครึ่งหนึ่งของเนื้อที่ของจังหวัด

ลักษณะภูมิอากาศ

มีปริมาณน้ำฝนทั้งหมด 1,383.1 มิลลิเมตร ซึ่งมากกว่าปี 2544 ที่มีปริมาณ น้ำฝนเท่ากับ 1,269.9 มิลลิเมตร สำหรับปีที่มีปริมาณน้ำฝนมากที่สุดในรอบ 5 ปี (พ.ศ. 2541-2545) คือ ปี 2543 วัดปริมาณน้ำฝนทั้งปีได้เท่ากับ 1,580.7 มิลลิเมตร และฝนจะตกหนักที่สุดใน เดือน พฤษภาคม 2543 วัดได้ 385.6 มิลลิเมตร โดยมีจำนวนวันที่ฝนตกทั้งหมดเท่ากับ 100 วัน (ที่มา : สถานีอุตุนิยมวิทยามหาสารคาม) ในช่วงมรสุมฤดูร้อนจะได้รับลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ที่พัดมาจากมหาสมุทรอินเดีย สภาพโดยทั่วไปจะมีลักษณะฝนตกสลับกับอากาศแห้ง (Wet and Dry Climate) มีปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ยในรอบ 5 ปี (2544-2548) ประมาณ 1,231.8 มม.ปี อุณหภูมิ เฉลี่ยต่ำสุดประมาณ 18.94 องศาเซลเซียส และสูงสุดเฉลี่ยประมาณ 37.27 องศาเซลเซียส โดยมี 3 ฤดู คือ ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคมไปจนถึงเดือนมิถุนายน อุณหภูมิค่อนข้างร้อน อบอ้าว ฤดูร้อน อุณหภูมิเฉลี่ย 34 องศาเซลเซียส ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคม ไปจนถึงเดือนตุลาคม เนื่องจากเป็นระยะที่ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้เข้าสู่ประเทศไทยปริมาณฝนตก ในระยะ 6 เดือน อยู่ในเกณฑ์ตั้งแต่ 1,000 มิลลิเมตร/ปี คิดเป็นปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยต่ำกว่า จังหวัดภาคอีสานที่อยู่รอบๆ บริเวณ ลักษณะฝนของจังหวัดมหาสารคามส่วนใหญ่เป็นฝนจากมรสุม ตะวันตกหรือเฉียงใต้ โดยเริ่มจะมีฝนตกในช่วงเดือนพฤษภาคมหรือบางปีในเดือนเมษายน และมีฝนทิ้งช่วงที่มีปริมาณน้ำฝนตกมากที่สุดจำนวนวันที่ฝนตกตลอดปีอยู่ระหว่าง 50 – 70 วัน ฤดูฝนอุณหภูมิเฉลี่ย 29 องศาเซลเซียส โดยทั่วไปจังหวัดมหาสารคามมีฝนตกไม่สม่ำเสมอบางปี ตกน้อยทำให้การเพาะปลูกได้ผลไม่ดีเท่าที่ควร ส่วนภัยธรรมชาติจากดินฟ้าอากาศนานๆ ปี

จะมีสักครั้งหนึ่ง และฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคมไปจนถึงเดือนกุมภาพันธ์ อุณหภูมิเฉลี่ย 22 องศาเซลเซียส ได้รับลมหนาวจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ มีลมแรงและหนาวมาก อากาศหนาวเย็นจัด มรสุมตะวันออกเฉียงเหนือมีแหล่งกำเนิดบริเวณขั้วโลกหรือพัดผ่านไซบีเรีย และพื้นแผ่นดินใหญ่ของประเทศจีนมาสู่ประเทศไทยทำให้อากาศหนาวเย็นตั้งแต่เดือนตุลาคม จนถึงกุมภาพันธ์เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนเป็นต้นไปจนถึงเดือนกุมภาพันธ์

ประวัติความเป็นมาของจังหวัดมหาสารคาม

จังหวัดมหาสารคามได้รับการแต่งตั้งเป็นเมืองเมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2508 แต่ก่อนหน้านี้จะตั้งเป็นเมืองมหาสารคาม บริเวณนี้เคยเป็นที่อยู่ของมนุษย์มาเป็นเวลานานแล้ว บางยุคบางสมัยก็เป็นชุมชนที่เจริญรุ่งเรือง บางสมัยก็เสื่อมโทรม ในบริเวณเมืองมหาสารคาม มีร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ เมืองมหาสารคามถือว่าเป็นเมืองแหล่งโบราณคดีที่สำคัญ และยาวนานมาหลายร้อยปี เพราะได้พบหลักฐานทางโบราณคดีที่ได้รับอิทธิพลทางพุทธศาสนา ตั้งแต่สมัยคุปตะตอนปลายและปาละวะของอินเดียผ่านเมืองพุกามมาในรูปแบบของศิลปะ สมัยทวารวดี เช่น บริเวณเมืองกันทรวิชัย บ้านโคกพระ และเมืองนครจำปาศรี โดยพบหลักฐานเป็นพระยืนกันทรวิชัยพระพิมพ์ดินเผาตลอดทั้งพระบรมสารีริกธาตุ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ยกบ้านลาดกุดยางใหญ่ขึ้นเป็นเมือง โดยแยกพื้นที่และพลเมืองราวสองพันคน มาจากเมืองร้อยเอ็ด และ โปรดเกล้าฯ ให้ท้าวมหาชัยหรือกวดภวภูตานนท์ เป็นพระเจียรนยาเจ้าเมืองมีท้าวบัวทองเป็นผู้ช่วยขึ้นกับเมืองร้อยเอ็ด ต่อมา โปรดเกล้าฯ ให้แยก เมืองมหาสารคามขึ้นกับกรุงเทพฯ ๑ เมื่อ พ.ศ. 2412 และร้อยเอ็ดได้แบ่งพลเมืองให้อีกเจ็ดพันคน พลเมืองเดิม อพยพมาจาก เมืองจำปาศักดิ์ ท้าวมหาชัยและท้าวบัวทองนั้น เป็นหลานโดยตรงของพระยาขัตติยวงศา หรือสีลัง เจ้าเมืองคนที่ 2 ของเมืองร้อยเอ็ด เดิม กองบัญชาการของเมืองมหาสารคามตั้งอยู่ที่เนินสูงแห่งหนึ่งใกล้กุดนางโย ได้สร้างศาลเจ้าพ่อหลักเมือง และศาลมเหศักดิ์ขึ้นเป็นที่สักการะของชาวเมือง ต่อมาสร้างวัดดอนเมืองแล้วเปลี่ยนชื่อเป็นวัดข้าวฮ้าวหรือวัดชัยภูวาส และได้ย้ายกองบัญชาการไปอยู่ริมหนองกระทุ่ม ด้านเหนือของวัดโพธิ์ศรีปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. 2456 หม่อมเจ้าณพมาศ นวรัตน์ เป็นปลัดมณฑล ประจำจังหวัด โดยความเห็นชอบของพระมหาอำมาตยาธิบดี หรือเส็ง วิริยะศิริ ได้ย้ายศาลากลางมาอยู่ที่ที่ตั้งศาลากลางหลังเดิม หรือที่ว่าการอำเภอเมืองปัจจุบัน และในปี พ.ศ. 2542 ได้ย้ายศาลากลางมาอยู่ ณ ที่ตั้งปัจจุบัน มีผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองหรือผู้ว่าราชการจังหวัด รวม 38 คน และปัจจุบัน พ.ศ. 2547 คือ นายวิทย์ ติมานนท์วรไชย (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธีรชัย บุญมาธรรม) (ธีรชัย บุญธรรม. เสียงจากชุมชนคนสารคาม. มหาสารคาม : คณะอนุกรรมการการผลิตรายการวิทยุเสียงจากชุมชนคนสารคาม, 2545) จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ตั้งอยู่ที่กลาง

ของภาคอีสาน ตัวเมืองตั้งอยู่บนเนินสูงของลูกคลื่น ที่เรียกว่ามอ พื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบลูกคลื่น ไม่มีภูเขา เป็นทุ่งนาสลับกับป่าโปร่ง มีแหล่งน้ำสำคัญคือลำน้ำชี ไหลผ่านพื้นที่อำเภอโกสุมพิสัย อำเภอกันทรวิชัย และอำเภอเมืองฯ ลำน้ำพองไหลผ่านพื้นที่ตอนเหนือของจังหวัด และเป็นแนวแบ่งเขต จังหวัดมหาสารคามกับ จังหวัดขอนแก่น นอกจากนั้นยังมีลำน้ำขนาดเล็กได้แก่ ห้วยคะคาวในพื้นที่อำเภอเมือง ฯ ห้วยสายบาตรในพื้นที่อำเภอเชียงยืน ห้วยเสียวในพื้นที่อำเภอบรบือ และอำเภอวาปีปทุม ลำเตา ลำปลับปลา ห้วยฉนวน ห้วยห้วย อยู่ในเขตอำเภอ พุศัคมภูมิพิสัย กุดนางใย กุดผักชี กุดแดง อยู่ในเขตอำเภอเมือง ฯ บึงบอน บึงกุย อยู่ในพื้นที่อำเภอโกสุมพิสัย หนองแวง หนองทุ่ม หนองอีเก้ง อยู่ในพื้นที่อำเภอวาปีปทุม พื้นที่ของ จังหวัดมหาสารคาม เป็นส่วนหนึ่งของแอ่งกระทะ ที่เรียกว่าแอ่งโคราช หินพื้นฐานเป็นหินทราย ดินส่วนมากเป็นดินตะกอนที่น้ำพัดมาทับถมกันเป็นเวลาช้านาน เรียกว่าดินตะกอนเก่า ดินชนิดนี้ มีความอุดมสมบูรณ์น้อย เรียกว่าดินทาม หรือดินติดเก็บ ส่วนดินตะกอนใหม่มีอยู่ตามลำน้ำชี และลำห้วยต่าง ๆ ซึ่งมีเป็นส่วนน้อยเพียงประมาณ ร้อยละ 8 เท่านั้น และเนื่องจากหินพื้นฐาน เป็นหินเกลือ บริเวณรอบ ๆ เมืองจึงเต็มไปด้วยแหล่งเกลือสินเธาว์ บางแห่งเกลือจะปรากฏอยู่บน ผิวดิน เป็นลำเกลือสีขาว เรียกว่าเอือดหรือจี้ทา ป่าไม้ในเขตจังหวัดมหาสารคามมีน้อยมากเหลือ พื้นที่ป่าอยู่ประมาณ 8,300 ไร่ เป็นป่าเขตร้อนที่เรียกว่าป่าโคก บริเวณใกล้ลำน้ำชี มีไม้ประเภท พรวนน้ำจืด เมืองมหาสารคาม ถือว่าเป็นเมืองแหล่งโบราณคดีที่สำคัญและยาวนานมาหลายร้อยปี เพราะได้พบหลักฐานทางโบราณคดี ที่ได้รับอิทธิพลทางพุทธศาสนา ตั้งแต่สมัยคุปตะตอนปลาย และปลายของอินเดียผ่านเมืองพุกามมาในรูปแบบ ของศิลปะสมัยทวารวดี เช่น บริเวณเมืองกันทรวิชัย บ้านโคกพระ และเมืองนครจำปาศรี โดยพบหลักฐานเป็นพระยืนกันทรวิชัย พระพิมพ์ดินเผา ตลอดจน พระบรมสารีริกธาตุ นอกจากนั้นแล้วยังได้รับอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ ผ่านมาทางชนชาติขอม ในรูปแบบสมัยลพบุรี เช่น กู่สันตรัตน์ กู่บ้านเขวา กู่บ้านแดง และกู่อื่นๆ รวมไปถึงจนถึงทวารวดีและเครื่องปั้นดินเผาของขอมอยู่ตามผิวดินต่างๆ ไปในจังหวัดมหาสารคาม มหาสารคามตั้งอยู่ตอนกลางของภาคอีสาน มีชนหลายเผ่า เช่น ชาวไทยพื้นเมืองพุด ภาษาอีสาน ชาวไทยข้อ และชาวภูไท ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมจารีต ประเพณี “ฮิตสิบสอง” ประกอบอาชีพด้านกสิกรรมเป็นส่วนใหญ่ ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย มีการไปมาหาสู่กัน ช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันตามแบบของชนอีสานทั่วไป เมืองมหาสารคามนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ให้ยกบ้านลาดกุดยางใหญ่ขึ้นเป็นเมือง เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2408 โดยแยกพื้นที่และ พลเมืองราวสองพันคน มาจากเมืองร้อยเอ็ด และ โปรดเกล้าฯ ให้ท้าวมหาชัยหรือกวด ภาภูตานนท์ เป็นพระเจริญราชเดช เจ้าเมืองมีท้าวบัวทองเป็นผู้ช่วยขึ้นกับเมืองร้อยเอ็ด ต่อมาโปรดเกล้าฯ ให้แยกเมืองมหาสารคาม ขึ้นกับกรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. 2412 และร้อยเอ็ดได้แบ่งพลเมืองให้อีกเจ็ดพันคน พลเมืองเดิม

อพยพมาจาก เมืองจำปาศักดิ์ ท้าวมหาชัยและท้าวมะบัวทองนั้นเป็นหลานโดยตรงของพระยา
 ขัตติยวงศาหรือสีลัง เจ้าเมืองคนที่ 2 ของเมืองร้อยเอ็ด เดิมกองบัญชาการของเมืองมหาสารคาม
 ตั้งอยู่ที่เนินสูงแห่งหนึ่งใกล้กุคนางโย ได้สร้างศาลเจ้าพ่อหลักเมือง และศาลมเหศักดิ์ขึ้นเป็น
 ที่สักการะของชาวเมือง ต่อมาสร้างวัดคอนเมืองแล้วเปลี่ยนชื่อเป็นวัดข้าวฮ้าวหรือวัดธัญญาวาส
 และได้ย้ายกองบัญชาการไปอยู่ริมหนองกระทุ่ม ด้านเหนือของวัดโพธิ์ศรีปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2456
 หม่อมเจ้าพนมมาศ นวรัตน์ เป็นปลัดมณฑล ประจำจังหวัด โดยความเห็นชอบของพระมหา
 อำมาตยาธิบดี หรือเส็ง วิริยะศิริ ได้ย้ายศาลากลางมาอยู่ ณ ที่ตั้งศาลากลางหลังเดิม หรือที่ว่าการ
 อำเภอเมืองปัจจุบัน และในปี พ.ศ. 2542 ได้ย้ายศาลากลางมาอยู่ ณ ที่ตั้งปัจจุบัน มีผู้ดำรงตำแหน่ง
 เจ้าเมืองหรือผู้ว่าราชการจังหวัด รวม 38 คน และปัจจุบัน พ.ศ. 2547 คือ นายวิทย์ ลิมานนท์
 วราไชย และนางบัวทอง ได้อพยพผู้คนมาจากเมืองร้อยเอ็ด โดยได้มาตั้งเมืองครั้งแรกที่โนนสูง
 กุคนางโย และภายหลังได้ย้ายเมืองไปอยู่ริมหนองทุ่ม ซึ่งอยู่ตอนเหนือของวัดโพธิ์ศรี ทั้งสอง
 จึงเป็นผู้ก่อตั้งบ้านข้าวฮ้าว คุ่มวัดธัญญาในปัจจุบัน พ.ศ. 2425 มีเขตการปกครอง 2 เมือง
 ถึงโกสุมพิสัยและวาปีปทุม พ.ศ. 2544 มีอำเภอเพิ่มขึ้นอีก 2 อำเภอ คือ พยัคฆภูมิพิสัย และ
 กันทรวิชัย พ.ศ. 2474 ได้รวมเอาท้องที่จังหวัดกาฬสินธุ์มารวมด้วย 5 อำเภอ ต่อมาเมื่อวันที่ 1
 ตุลาคม 2490 จึงแยกกลับคืนขึ้นกับกรมการเมืองมหาสารคามดังนี้

1. กรมการเมืองฝ่ายขวา คือ เมืองแสน เมืองขวา เมืองสาม เชียงสา
2. กรมการเมืองฝ่ายกลาง คือ เมืองกลาง เมืองแพน เมืองนน ชานน
3. กรมการเมืองฝ่ายซ้าย คือ เมืองจัน เมืองซ้าย เมืองรอง เมืองคุก เชียงใต้
4. กรมการเมืองฝ่ายทหาร คือ สุโผ คำมูน เวียงแก
5. กรมการเมืองฝ่ายพราหมณ์ คือ มหามุณี ชามาต
6. พวกในกองรักษาราชการ คือ มหาเสนา
7. พวกตำรวจหน้าซ้าย-ขวา คือ แก้วอาษา
8. พวกตำรวจหลังซ้าย-ขวา คือ ซากักดี
9. พวกกองกลาง หมวดหลวง คือ ไชยวงษ์ ศรีวงษ์
10. พวกรักษาค้าง จำหน่ายของ คือ ศรีหาค้าง

ในสารตราตั้งเมืองทุกเมือง ทางราชสำนักกรุงเทพฯ จะต้องระบุไว้เป็นหลักเกณฑ์
 เดียวกันทั้งหมด เพียงแต่มีรายละเอียดปลีกย่อย แตกต่างกันไปบ้าง สำหรับเมืองมหาสารคาม
 ได้รับการกำหนดหน้าที่เจ้าเมืองไว้

1. ให้พระเจริณราชเดช เจ้าเมืองมหาสารคาม อยู่ในบังคับบัญชาพระขัติยวงษา อุปฮาด ราชวงษ์ ราชบุตร เมืองร้อยเอ็ด ให้อรรคสาข อรรควงษ์ วรรณบุตร และบรรดาท้าวเพี้ย ในเมืองมหาสารคาม อยู่ใต้บังคับบัญชาเจ้าเมืองในสิ่งที่ชอบด้วยราชการ
 2. ให้เจ้าเมือง อรรคสาข อรรควงษ์ วรรณบุตร ปรีกษาหาหรือหาทางทำนุบำรุงท้าวเพี้ยไพร่พลเมืองให้ได้ทำไร่นาให้บ้านเมืองอุดมสมบูรณ์ ตลอดจนหาวิธีการที่จะได้ผู้คนมาอยู่ในเมืองมหาสารคามเพิ่มขึ้น
 3. ชำระคดีความของราษฎรโดยยุติธรรม ถ้าเป็นคดีใหญ่ ให้ส่งไปยังเมืองร้อยเอ็ดตามอย่างธรรมเนียมเมืองเล็กขึ้นกับเมืองใหญ่ และอย่าให้คดีความค้างช้าจนราษฎรได้รับความเดือดร้อน
 4. ให้กำชับกำชาห้ามท้าวเพี้ยราษฎร อย่าให้คบหาพากันกินฝิ่น สูบฝิ่น ขายฝิ่น ซื่อฝิ่น จะอนุญาตให้เฉพาะในหมู่คนจีน และเจ้าภาษีฝิ่นเท่านั้น
 5. ให้กำชับกำชา ดูแลตักเตือนไม่ให้ราษฎรประพฤติดัวเป็นโจรผู้ร้าย ลักทรัพย์สิ่งของ กดขี่ข่มเหงราษฎร
 6. ให้กระทำพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา กระทำสัตยานุัจต่อราชสำนักกรุงเทพฯ ปีละ 2 ครั้ง ในวันตรุษ และวันสารท ในระยะแรกให้ไปกระทำพิธีร่วมกับเมืองร้อยเอ็ด
 7. ร่วมกับเมืองใกล้เคียงปักปันเขตแดนเมือง ให้เห็นขอบทุกฝ่าย จะได้ไม่เป็นที่ทะเลาะวิวาทกันในภายหน้า แล้วใช้ไม้แก่นปักไว้เป็นเขตแดน
 8. ให้มีน้ำใจเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา สร้างวัดวาอาราม และทำนุบำรุงพระภิกษุ สามเณร ให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบไป
 9. ส่งส่วยผลเร็ว โดยแบ่งชายฉกรรจ์ของเมืองมหาสารคามเป็น 3 ส่วน สองส่วนนั้นให้เรียกเก็บส่วยแล้วส่งลงไปกรุงเทพฯ ฯ อีกส่วนหนึ่งเก็บไว้ใช้ราชการในเมืองมหาสารคาม ซึ่งเมืองมหาสารคามจะต้องเรียกเก็บเงินจากชายฉกรรจ์คนละ 2 บาท หรือเป็นผลเร็วคนละ 6 กิโลกรัมต่อปี ทั้งยังจะต้องทำบัญชีชายฉกรรจ์แจ้งลงไปยังราชสำนักกรุงเทพฯ ให้ชัดเจน
- ช่วงปี พ.ศ. 2408-2432 เจ้าเมืองมหาสารคาม คือพระเจริณราชเดช (กวด) มีความขัดแย้งกับพระขัติยวงษา (สาร) เจ้าเมืองร้อยเอ็ด มีเรื่องราวกล่าวโทษฟ้องร้องกันอยู่เสมอ ในที่สุดทางกรุงเทพฯ จึงให้เมืองมหาสารคามแยกออกจากการเป็นเมืองขึ้นของเมืองร้อยเอ็ด ให้มาขึ้นกับกรุงเทพฯ โดยตรง เมื่อปี พ.ศ. 2412 เมืองมหาสารคามต้องส่งส่วยเป็นเอกเทศเป็นเงินส่งส่วยปีละ 35 ชั่ง ต่อมาเมื่อมีผู้คนอพยพมาอยู่มากขึ้น ก็ส่งส่วยมากขึ้นตามสัดส่วนจำนวนคน ในปี พ.ศ. 2425 ต้องส่งส่วยปีละ 60 ชั่ง หรือผลเร็วปีละ 60 หาบ

ในปี พ.ศ. 2515 มีตราสารจากกรุงเทพฯ ฯ มายังหัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออกทั้งหลาย ให้ยกเลิกธรรมเนียม ตั้งข้าหลวงกองสักมาสักเลกตามหัวเมือง แต่ให้ทำบัญชีสำมะโนครัวแจ้ง จำนวนชายฉกรรจ์ลงไปกรุงเทพฯ ฯ พร้อมกันนั้นยังอนุญาตให้เล็อกหรือชายฉกรรจ์ สามารถย้าย สังกัดได้ตามใจสมัคร ส่งผลให้การติดตามเก็บส่วยจากเลกเขยคู่ หรือชายฉกรรจ์ที่ไปทำมาหากิน อยู่ต่างเมือง สามารถโอนมาสังกัดเมือง ที่ตนอาศัยอยู่นั้นได้ง่ายขึ้นเป็นการลดปัญหาหลง ในปี พ.ศ. 2518 พวกฮ่อได้ยกกำลังเข้าตีเมืองเวียงจันทน์ และหนองคาย ทางกรุงเทพฯ ฯ ส่งกองทัพ ไปปราบปราม โดยให้เกณฑ์หัวเมืองต่าง ๆ เข้ากองทัพไปร่วมรบ เมืองมหาสารคามก็ถูกเกณฑ์ ไปร่วมรบด้วยดีความดีความชอบ

ในช่วงปี พ.ศ. 2425-2428 เมืองมหาสารคามมีประชากรเพิ่มมากขึ้น มีเลกหรือ ชายฉกรรจ์ถึง 3,600 คน ส่งส่วยให้กรุงเทพฯ ฯ สองส่วนคือ 2,400 คน ๆ ละ 22 บาท เป็นเงิน 4,800 บาท หรือ 60 ชั่ง

การตั้งเมืองวาปีปทุม และเมืองโกสุมพิสัย

ในปีพ.ศ. 2422 เป็นต้นมา ได้มีการตั้งเมืองขึ้นหลายแห่งในหัวเมืองลาวฝ่าย ตะวันออก เจ้าเมืองมหาสารคาม ได้มีใบบอกขอตั้งบ้านนาเลาเป็นเมืองโดยแยกประชาชน 999 คน ไปตั้งเมือง ได้รับโปรดเกล้าฯ ให้ยกบ้านนาเลาเป็นเมืองวาปีปทุม ให้ส่งส่วยผลเร็วปีละ 25 หาบ หรือเป็นเงินปีละ 6 ชั่ง 5 ตำลึง (500 บาท) ต่อมาได้เกิดความขัดแย้งในกลุ่มผู้ปกครองเมือง มหาสารคามกับเมืองวาปีปทุม ทางกรุงเทพฯ ฯ ต้องส่งเจ้าพระยาภูธราภัยมาสอบสวน และใกล้เกลี้ย การเปลี่ยนแปลงการใช้เงินตรา ในบรรดาหัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออก ราษฎรใช้ลาดทองเหลือง เป็นเงินตราโดยถือเอาน้ำหนักเป็นเกณฑ์ ต่อมาเงินทองเกิดอึดคัก ข้าหลวงประจำอยู่ที่เมือง อุบลราชธานี จึงได้มีใบบอกไปยังกรุงเทพฯ ฯ ขอรับพระราชทานเบี้ย อัฐ ซีก เลี้ยว โสพล มาจำหน่ายให้แก่ราษฎร เพื่อความสะดวกในการแลกเปลี่ยน ทางกรุงเทพฯ ฯ ได้ส่งเงินตรา ในราคาต่าง ๆ ตั้งแต่ อัฐ ถึง โสพล มาจำหน่ายในหัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2430 เป็นต้นมา และต่อมาได้เปลี่ยนเป็นเหรียญ 1 สตางค์ ครึ่งสตางค์ 5 สตางค์ 10 สตางค์ เหรียญสลึง และเหรียญบาท ช่วงปฏิรูปการปกครอง เดิมเมืองมหาสารคาม จัดอยู่ในหัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออก ซึ่งได้แก่บริเวณที่ราบสูงโคราชทั้งหมด รวมทั้งดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2433 หัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออกได้ถูกแบ่งออกเป็น 4 ส่วนคือ

หัวเมืองลาวฝ่ายเหนือ มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองพวน

หัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออกเฉียงเหนือ มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองอุบลราชธานี

หัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออก มีศูนย์กลางอยู่ที่เมือง จำปาศักดิ์

หัวเมืองลาวฝ่ายกลาง มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองนครราชสีมา

เมืองมหาสารคามถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มหัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งต่อมาเปลี่ยนเป็นหัวเมืองลาวทาง มณฑลลาวทาง มณฑลตะวันออกเฉียงเหนือ มณฑลอีสาน แล้วแยกออกเป็นมณฑลร้อยเอ็ดตามลำดับ ต่อมาเมื่อมีฐานะเป็นจังหวัด บรรดาเมืองที่ขึ้นอยู่กับเมืองมหาสารคามเดิม ก็เปลี่ยนเป็นอำเภอ และเลิกระบบการสืบสายโลหิตทางการปกครอง เจ้าเมืองคนสุดท้ายคือ พระเจริญราชเดช (อุน) เปลี่ยนตำแหน่งเจ้าเมืองมาเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด (เว็บไซต์ www.hospital.moph.go.th)

การปกครองแบ่งออกเป็น 11 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ 133 ตำบล 1,842 หมู่บ้าน 1 เทศบาลเมือง และ 10 เทศบาลตำบล

1. อำเภอเมืองมหาสารคาม
2. อำเภอกันทรวิชัย
3. อำเภอโกสุมพิสัย
4. อำเภอเชียงยืน
5. อำเภอนาเชือก
6. อำเภอบรบือ
7. อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย
8. อำเภอนาโพธิ์
9. อำเภอนาคู
10. อำเภอแกลง
11. อำเภอขามเฒ่า
12. กิ่งอำเภอกุฉินารายณ์
13. กิ่งอำเภอชื่นชม

การปกครองส่วนท้องถิ่น หรือ ส่วนภูมิภาค แบ่งเขตการปกครองออกเป็น อำเภอ 1 แห่ง กิ่งอำเภอ 2 แห่ง ตำบล 133 แห่ง หมู่บ้าน 1,842 แห่ง

การปกครองส่วนท้องถิ่น แบ่งเขตการปกครองออกเป็น เทศบาล 11 แห่ง องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) 1 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) แห่ง สภาตำบล แห่ง

ประชากร

จากสถิติทะเบียนราษฎร เดือนมีนาคม 2544 จังหวัดมหาสารคามมีประชากรทั้งสิ้น 940,402 คน เพิ่มขึ้นจากปี 2543 จำนวน 1,790 คน คิดเป็นร้อยละ 0.02 แยกเป็นชายจำนวน 467,815 คน หญิง จำนวน 472,587 คน คิดเป็นร้อยละ 49.75 และ 50.25 ของจำนวนประชากรทั้งหมด

ความหนาแน่นของประชากรปี 2543 จังหวัดมหาสารคาม มีประชากรทั้งสิ้น 940,402 คน พื้นที่จังหวัด 5,419.76 ตารางกิโลเมตร ความหนาแน่นของประชากรโดยเฉลี่ยเท่ากับ 173.5 คนต่อตารางกิโลเมตร จำนวนครัวเรือนของประชากรในจังหวัดมหาสารคาม ปี 2543 มีทั้งหมด 201,106 ครัวเรือน ความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 4.6 คน ต่อครัวเรือน

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

หมู่บ้านหัตถกรรมบ้านหนองเขื่อนช้าง

หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านสองคอน เป็นหมู่บ้านทอผ้าไหม ผ้าฝ้าย และทำเป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป เช่น ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ เสื้อผ้าฝ้าย กางเกงขากวยแบบอีสาน นักท่องเที่ยวสามารถแวะชมซื้อสินค้าที่ระลึกแห่งนี้ การเดินทางจากตัวเมืองไปตามเส้นทางสายมหาสารคาม-โกสุมพิสัย ประมาณ 12 กิโลเมตร แล้วแยกซ้ายระหว่างกิโลเมตรที่ 47-48 ไปตามทางลูกรังหมายเลข 1027 คูบ้านโนนตาล เข้าไปอีก 2 กิโลเมตร จึงจะถึงหมู่บ้านหนองเขื่อนช้าง

วนอุทยานโกสัมพี

ตั้งอยู่ที่ตำบลหัวขวาง อำเภอโกสุมพิสัย ริมฝั่งแม่น้ำชี จากตัวเมืองใช้เส้นทาง 208 ประมาณ 28 กิโลเมตร ถึงสี่แยกโกสุมพิสัย ตรงเข้าทางลาดยาง 450 เมตร วนอุทยานโกสุมพิสัย มีเนื้อที่กว้าง 125 ไร่ ประกาศเป็นวนอุทยานเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2519 ลักษณะเป็นสวนป่ามีต้นไม้หลายชนิด เช่น ต้นยาง ขนาดใหญ่ ต้นตะแบก ต้นกระทุ่ม ฯลฯ แผ่กิ่งก้านสาขาปกคลุมติดต่อกัน มีหนองน้ำธรรมชาติทัศนียภาพร่มรื่น วนอุทยานนี้เป็นที่อาศัยของนกต่างๆ และลิงแสมฝูงใหญ่ จำนวนหลายร้อยตัว รวมทั้งลิงแสมสีทองซึ่งเป็นพันธุ์ที่หายาก

บึงบอน

ตั้งอยู่ที่ ตำบลหัวขวาง ซึ่งอยู่ถัดจากวนอุทยานโกสัมพีไปประมาณ 100 เมตร บึงบอนเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ มีเนื้อที่ 120 ไร่ และมีถนนรอบบึงซึ่งได้รับงบประมาณฯ จาก ททท. โดยมีความกว้าง 5 เมตร ยาว 2,689 เมตร นับว่าเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจอีกแห่งหนึ่ง การเดินทางสามารถใช้เส้นทางเดียวกันกับวนอุทยานโกสัมพี

บ้านแพง

ตำบลแพง เป็นหมู่บ้านที่มีอาชีพการทอเสื่อกก เป็นอาชีพเสริมอีกอาชีพหนึ่ง การเดินทางจากตัวเมืองใช้เส้นทางหมายเลข 208 (มหาสารคาม-โกสุมพิสัย) เลี้ยวซ้ายเข้าเส้นทางโกสุมพิสัย-ขอนแก่น ระหว่างกิโลเมตรที่ 20 - 21 ห่างจากอำเภอโกสุมพิสัย 9 กิโลเมตร และห่างจากตัวเมืองประมาณ 38 กิโลเมตร

วัดมหาชัย

วัดเก่าแก่ในตัวเมือง สร้างขึ้นเมื่อครั้งตั้งเมืองมหาสารคาม โดยท้าวมหาชัย (กวด) เจ้าเมืองคนแรก ภายในวัดประดิษฐาน พระพุทธรูปเก่าแก่และเจดีย์บรรจุอัฐิผู้สร้างเมืองมหาสารคาม มีพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่รวบรวมข้าวของที่มีคุณค่าทางศิลปะไว้

พระพุทธรูปยืนมิ่งเมือง

ประดิษฐานอยู่ที่วัดสุวรรณาวาส ตำบลโลกพระ อำเภอกันทรวิชัย เป็นพระพุทธรูปที่สร้างคู่กับพระพุทธรูปยืนมิ่งมงคล สร้างในสมัยทวารวดี

กุฏิสังครัตน์

อยู่ที่บ้านกุโนนเมือง ตำบลกุสังครัตน์ อำเภอนาดูน มีอาคาร ศิลาลงที่มีสภาพค่อนข้างดี 1 หลัง มีแนวกำแพงศิลาลงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าล้อมรอบสันนิษฐานว่าเป็น ศาสนสถานประจำโรคยศาลที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 สร้างขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษ ที่ 18

สถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงของพระธาตุนาดูน เป็นสถานที่ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพันธุ์ไม้ อนุรักษ์ ขยาย และปรับปรุงพันธุ์ไม้ในภาคอีสาน ภายในสถาบันฯ จะมีอุทยานลานไม้ พิพิธภัณฑสถานธรรมชาติและพิพิธภัณฑสถานอีสาน ซึ่งแต่ละแห่งมีความน่าสนใจเป็นอย่างมาก

อุทยานมัจฉาโขงกุดหวาย อำเภอมือ จังหวัดมหาสารคาม

อุทยานมัจฉาโขงกุดหวาย อยู่ห่างจากตัวเมืองประมาณ 10 กิโลเมตร อยู่ในความดูแลของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืดและต้นไม้ หลายชนิด เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนทั่วไป

ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง อำเภอมือ จังหวัดมหาสารคาม

ตั้งอยู่ถนนหน้าโรงเรียนหลักเมืองมหาสารคาม อนุรักษ์เจ้าพ่อหลักเมืองมาประทับเพื่อเป็นสิริมงคลแก่บ้านเมืองนับเป็นอีกสถานที่หนึ่งที่ชาวจังหวัดมหาสารคามให้ความเคารพนับถือกันมาก

สวนป่าจุฬารักษ์

อยู่บริเวณพิพิธภัณฑสถานบ้านอีสานเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะเป็นป่าธรรมชาติ มีน้ำไหลเฉพาะที่ตลอดเวลาหรือที่เรียกว่าป่าน้ำซับ นอกจากนั้นยังมีพืชและสัตว์ที่ไม่ค่อยพบในที่อื่นๆและหายากเช่นต้นลำพัน,เห็ดถอบ,ปลาคอกิ่ง,งูเขา และปูทูลกระหม่อม หรือปูแป๊ะ เป็นปูน้ำจืดที่สวยงามที่สุดในโลก ตัวขนาดใหญ่กว่าปูนา ลำตัวมีหลายสี เช่นม่วง ส้ม เหลือง และ ขาว และจะพบเฉพาะที่สวนป่าจุฬารักษ์แห่งนี้เท่านั้นอยู่บริเวณพิพิธภัณฑสถานบ้านอีสาน

พระพุทธรูปยืนมงคล

เป็นพระพุทธรูปคู่เมืองมหาสารคาม อยู่ที่ตำบลคันธารราษฎร์ เป็นพระพุทธรูปสมัยทวาราวดี สร้างขึ้นด้วยหินทรายแดง เหมือนพระพุทธมิ่งเมืองกล่าวกันว่าพระพุทธรูปสององค์นี้สร้างขึ้นในเวลาเดียวกันคือ เมื่ออำเภอกันทรวิชัยฝนแล้ง ผู้ชายสร้างพระพุทธรูปมิ่งเมือง ผู้หญิงสร้างพระพุทธรูปยืนมงคล เสร็จพร้อมกันแล้วทำการฉลองอย่างมโหฬาร ปรากฏว่าตั้งแต่ได้สร้างพระพุทธรูปทั้งสององค์แล้ว ฝนก็ตกต้องตามฤดูกาล ทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์แก่ท้องที่นี้มาก อยู่ตำบล คันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย บนทางหลวงหมายเลข 213 ห่างจากตัวเมืองประมาณ 14 กม.

พิพิธภัณฑสถานอีสาน

ตั้งอยู่ทางซ้ายมือก่อนถึงองค์พระธาตุนาดูน ภายในสถาบันวิจัยลัญจกรกษेत्रมีการนำบ้านเรือนอีสานในท้องถิ่นต่าง ๆ มาปลูกไว้บนสนามหญ้ากว้างกว่าสิบหลัง เรือนแต่ละหลังจัดแสดงอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวอีสาน และรวบรวมเกวียนมากกว่า 20 เล่ม มาจัดแสดงไว้เป็นพิพิธภัณฑสถานเกวียนด้วย

คอนกรีตโนนพระ

สำนักสงฆ์คอนกรีตโนนพระมีโบราณสถานประเภทปราสาทก่อด้วยอิฐ ครอบ ๆ บริเวณเป็นป่าธรรมชาติ ล้อมรอบด้วยน้ำ ลักษณะเป็นเกาะกลางน้ำมีสะพานเชื่อมต่อ มีสภาพวัฒนธรรมตำบล และได้ขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งท่องเที่ยวของ อบต.วังแสง และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สนับสนุนงบประมาณปรับปรุงเป็นแหล่งท่องเที่ยวและขอความร่วมมือไปยังศูนย์วัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคามวางผังออกแบบแปลน

ห้วยขอนสัก

เป็นอ่างเก็บน้ำมีเนื้อที่ 1,000 ไร่ เป็นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจแก่ผู้รักธรรมชาติ ตั้งอยู่ที่ตำบลวังยาว อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

วัดหนองเหล็ก

เป็นวัดที่มีความงดงามทางด้านสถาปัตยกรรม ตั้งอยู่ที่บ้านหนองเหล็ก ตำบลหนองเหล็ก อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

บึงกุย

เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ มีเนื้อที่ประมาณ 2,700 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกันหลายตำบล สำหรับตำบลเหล่า ติดต่อกับบ้านดอนตูม บ้านเขวา และบ้านยางสินไชย รวมระยะทาง 3.5 กิโลเมตร ตั้งอยู่ที่ตำบลเหล่า อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

สะดืออีสาน

เป็นศูนย์กลางหรือสะดือของภาคอีสาน อยู่ที่บ้านเขวา ตำบลเหล่า ซึ่งขณะนี้เป็นที่สนใจทั้งภาครัฐ เอกชน ในการผลักดันและสนับสนุนพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งตั้งอยู่ที่ตำบลเหล่า อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

วัดคอนตูมสามัคคีธรรม

เป็นวัดที่ตั้งโดดเด่นริมฝั่งบึงกุยเขตบ้านคอนตูม หมู่ที่ 5 ตำบลเหล่า เป็นแหล่งรวมใจและศรัทธาของมหาชนในทางพุทธศาสนาที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของตำบลและอำเภอรวมทั้งอำเภอและจังหวัดใกล้เคียงตำบลเหล่า อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคามจัดแสดงไว้เป็นพิพิธภัณฑ์เกวียนค้ำ

หินล่อง

พื้นที่ประมาณ 100 ไร่ เป็นลานหินเป็นหลุมมีน้ำขังเหมือนบ่อน้ำ มีบ่อเล็กและบ่อใหญ่ ประมาณ 100 บ่อ ซึ่งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และมีรอยเท้ามนุษย์โบราณตั้งอยู่ที่ตำบลดอนกลาง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ลำห้วยขอนแก่น

อ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่พื้นที่ประมาณ 1,000 ไร่ มีสันอ่างเก็บน้ำ มีการปล่อยปลาเป็นอาหารโปรตีนของชาวบ้าน บริเวณรอบอ่างมีทัศนัธรรมชาตีสวยงามตั้งอยู่ที่ตำบลดอนกลาง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

วัดพุทธมงคล

หลวงพ่อยืนเป็นพระพุทธรูปปางสงระนำมามีความสูงตลอดองค์พระประมาณแปดศอก กว้างสองศอก เนื้อองค์พระสร้างด้วยศิลาแลง เป็นพระพุทธรูปแบบที่นิยมสร้างในสมัยขอมก่อนยุคสุโขทัย พระพักตร์ไปทางทิศทักษิณ สร้างเมื่อปีพุทธศักราช 1399 ตั้งอยู่ที่ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

วนอุทยานแห่งชาติชีหลง

วนอุทยานแห่งชาติชีหลงอยู่ในพื้นที่บ้านวังหว้า หมู่ที่ 6 ตำบลท่าขอนยาง เนื้อที่ประมาณ 200 ไร่ เป็นสวนป่า ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติริมน้ำชีที่ไหลวนเข้าไปตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

วัดป่าบ้านจาน

วัดป่าที่มีการรักษาป่าให้คงสภาพตามธรรมชาติและมีปูชนียสถานพร้อมพระพุทธรูปยืนที่สูงมากตั้งอยู่ที่ตำบลเสือเต่า อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม

โบราณสถานคูบัวมาศ

โบราณสถานคูบัวมาศตั้งอยู่ที่บ้านกกกอก ตำบลบัวมาศ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม มีสภาพเป็นเนินดินขนาดใหญ่อยู่กึ่งกลางพื้นที่ราบลุ่มที่เป็นทุ่งนาปกคลุมด้วยวัชพืชและต้นไม้ขนาดใหญ่ขึ้นหนาแน่น โบราณสถานคูบัวมาศมีรูปลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ความกว้างขนาด 30 เมตร ความยาว 40 เมตร

หนองบ่อ

ถนนลาดยางรอบหนองบ่อมีส่วนป่าไม้ยืนต้น มีสถานที่คาบเกี่ยวเป็นที่เคารพสักการะของชาว อำเภอบรบือ ตำบลหนองสิม จังหวัดมหาสารคาม

ป่าคุณลำพัน

เขตห้ามล่าสัตว์ป่าคุณลำพัน ตั้งอยู่ริมถนนหลวงหมายเลข 219 สายบรบือ-นาเชือก-พยัคฆ์ ห่างจากที่ว่าการอำเภอนาเชือก ประมาณ 3 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดมหาสารคาม 60 กิโลเมตร ป่าคุณลำพัน มีพื้นที่ประมาณ 343 ไร่ สภาพพื้นที่ ของป่าคุณลำพันค่อนข้างมีลักษณะพิเศษ เพราะในผืนป่าแห่งนี้จะมีสภาพป่าอยู่ 2 ลักษณะ คือ ป่าเต็งรัง และป่าที่มีสภาพคล้ายป่าพรุ ซึ่งเป็นอยู่อาศัยของปูกุลกระหม่อมหรือปูกุพากรณ์ ชื่อท้องถิ่น ปูแป้ง ซึ่งได้ประกาศเป็นสัตว์คุ้มครองเมื่อ 2 กรกฎาคม 2541 เป็นปูกุชนิดใหม่ของโลก ที่มีสีสันสวยงามมากและสามารถพบได้แห่งเดียว คือ ป่าคุณลำพัน ตำบลนาเชือก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

ศูนย์ศิลปาชีพบ้านโคกก่อง

สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเสด็จมายังบ้านโคกก่อง หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแดง ทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้ราษฎรยากที่ที่ทอผ้าไหมนำเงินทุนไปประกอบอาชีพการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเพื่อจะทรงรับเข้าเป็นสมาชิกในโครงการต่อไป ขณะนี้พื้นที่รับผิดชอบโครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านโคกก่องมี 9 ตำบล 33 หมู่บ้าน ในเขตอำเภอนาเชือก และอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม เมื่อปี 2537 มีการก่อสร้างอาคารศูนย์ฯในพื้นที่ทั้งหมด 12 ไร่ ตำบลหนองแดง อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

อ่างเก็บน้ำห้วยค้อ

เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ ความจุ 31,481,500 ลบ.ม. บริเวณสันอ่างมีทัศนียภาพสวยงาม ประชาชนในอำเภอนาเชือกใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ออกกำลังกายยามเช้า เย็น เหมาะที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอนาเชือก ตำบลเขวาไร่ อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม

ภาพประกอบ 1 แผนที่ตั้งจังหวัดมหาสารคาม

มหาสารคาม คือ ถิ่นฐานที่อุดมสมบูรณ์ด้วยความงดงามทั้งปวง เมื่อย้อนอดีตไปในยุคของนครจำปาศรี เป็นเมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์ เจริญรุ่งเรืองไปด้วยศิลปวัฒนธรรมความรู้แขนงต่างๆ และเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนา โดยเฉพาะการค้นพบพระธาตุนาดูน จึงเป็นที่มาของคำขวัญจังหวัดว่า “พุทธมณฑลอีสาน ถิ่นฐานอารยธรรม ผ้าไหมล้ำเลอค่า ตักสิลานคร”

สภาพทั่วไปของอำเภอเมืองจังหวัดมหาสารคาม

สภาพที่ตั้ง

อำเภอเมืองมหาสารคามตั้งอยู่ในบริเวณที่มีน้ำไหลผ่านได้แก่ ห้วยคะคางและลำน้ำชีโดยมีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอต่างๆ คือ

ทิศเหนือ ติดกับอำเภอกันทรวิชัย และอำเภอเชียงยืน

ทิศใต้ ติดกับอำเภอบรบือและบางส่วนของอำเภอวาปีปทุม

ทิศตะวันตก ติดกับอำเภอโกสุมพิสัยและบางส่วนของอำเภอเชียงยืน

ทิศตะวันออก ติดกับอำเภอแกดำของจังหวัดร้อยเอ็ด
ในอำเภอเมืองนี้แบ่งการปกครองออกเป็น 14 ตำบล คือ

1. ตำบลท่าสองคอน
2. ตำบลแก่งเลิงจาน
3. ตำบลเกิ้ง
4. ตำบลตลาด
5. ตำบลเวียงนาง
6. ตำบลหนองโน
7. ตำบลหนองปลิง
8. ตำบลโคกก่อ
9. ตำบลบัวคือ
10. ตำบลคอนหวาน
11. ตำบลลาดพัฒนา
12. ตำบลท่าตูม
13. ตำบลห้วยแอ่ง
14. ตำบลเขวา

ภาพประกอบ 2 แผนที่อำเภอเมืองจังหวัดมหาสารคาม

การปกครอง

นับจากวันที่ 22 สิงหาคม พุทธศักราช 2408 เป็นวันที่ทางราชสำนักกรุงเทพฯ ได้มีสารตราตั้งเมืองมหาสารคามเป็นต้นมา ความเปลี่ยนแปลงในเมืองมหาสารคาม ได้เกิดขึ้นหลายด้าน ที่สำคัญได้แก่ ระบบการปกครองของเมืองมหาสารคาม ก็เหมือนกับหัวเมืองต่าง ๆ ในหัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออกทั้งหลาย ซึ่งได้มาจากรูปแบบการปกครองของอาณาจักรล้านช้าง เพียงแต่ดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพบ้านเมืองของตนเอง

บทบาทหน้าที่ของเจ้าเมือง ในสารตราตั้งเมืองทุกเมืองทางราชสำนักกรุงเทพฯ จะต้องระบุไว้เป็นหลักเกณฑ์เดียวกัน ทั้งหมด เพียงแต่รายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกันบ้างเท่านั้น สำหรับเมืองมหาสารคาม ทางราชสำนักกรุงเทพฯ ได้กำหนดบทบาทภาระหน้าที่ของเจ้าเมือง และกรรมการเมืองไว้ดังนี้

1. ให้พระเจริญราชเดช เจ้าเมืองมหาสารคาม อยู่ในบังคับบัญชา พระขัติวงษา อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร เมืองร้อยเอ็ด ให้อรรคสาข อรรควงษ์ วรรณบุตร และบรรดาท้าวเพี้ย ในเมืองมหาสารคามอยู่ใต้บังคับบัญชาเจ้าเมืองในสิ่งที่ชอบด้วยราชการ ต่อมาภายหลังเมื่อยกฐานะเป็นเมืองใหญ่แล้วไปขึ้นกับกรุงเทพฯ โดยตรง จึงไม่ต้องไปฟังบังคับบัญชาของเมืองร้อยเอ็ด
 2. ให้เจ้าเมือง อรรคสาข อรรควงษ์ วรรณบุตร ปรีกษาหรือหาทางทำนุบำรุง ท้าวเพี้ย ไพร่พลเมืองให้ได้ทำไร่นาให้บ้านเมืองอุดมสมบูรณ์ ตลอดจนหาวิธีการที่จะได้ผู้คน มาอยู่ในเมืองมหาสารคามเพิ่มขึ้น
 3. ชำระคดีความของราษฎรโดยยุติธรรม ถ้าเป็นคดีใหญ่ ให้ส่งไปยังเมือง ร้อยเอ็ดตามอย่างธรรมเนียมเมืองเล็กขึ้นกับเมืองใหญ่ และอย่าให้คดีความค้างช้าจนราษฎรได้รับความ เดือดร้อน
 4. ให้กำชับกำชา ห้ามปรามท้าวเพี้ยราษฎร อย่าให้คบหาพากัน กินฝิ่น-สูบฝิ่น- ขายฝิ่น-ซื้อฝิ่น จะอนุญาตให้เฉพาะในหมู่คนจีน และเจ้าภาษีฝิ่นเท่านั้น
 5. ให้กำชับกำชา ดูแลตักเตือนไม่ให้ราษฎรประพฤติตัวเป็นโจรผู้ร้าย ลักทรัพย์ สิ่งของ กดขี่ข่มเหงราษฎร
 6. ให้กระทำพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา กระทำสัตยานุสัยต่อราชสำนักกรุงเทพฯ ปีละ 2 ครั้ง ในวันตรุษและวันสารท ในระยะแรกให้ไปกระทำพิธีร่วมกับเมืองร้อยเอ็ด
 7. ร่วมกับเมืองใกล้เคียงปักปันเขตแดนเมืองให้เห็นชอบทุกฝ่ายจะได้ไม่เป็น ที่ทะเลาะวิวาทกันในภายหน้า แล้วใช้เสาไม้แก่นปักไว้เป็นเขตแดน
 8. ให้มีน้ำใจเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา สร้างวัดวาอาราม และทำนุ บำรุงพระภิกษุ สามเณร ให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบไป ซึ่งพระเจริญราชเดช ได้สร้างวัดขึ้นหลายวัด เช่น วัดเหนือ (หมายถึงเหนือทางต้นน้ำ ปัจจุบันคือวัดมหาชัย) วัดกลาง (วัดอภิสิทธิ์) และวัดใต้ (วัดอุทัยทิศ)
 9. ส่งส่วยผลเร็ว โดยแบ่งชายฉกรรจ์ของเมืองมหาสารคามเป็น 3 ส่วน สองส่วนนั้นให้เรียกเก็บส่วย แล้วส่งลงไปกรุงเทพฯ อีกส่วนหนึ่งเก็บไว้ใช้ราชการ ในเมืองมหาสารคาม ซึ่งเมืองมหาสารคามจะต้องเรียกเก็บเงินจากชายฉกรรจ์คนละ 2 บาท หรือเป็นผลเร็ว คนละ 6 กิโลกรัมต่อปี ทั้งยังจะต้องทำบัญชีชายฉกรรจ์แจ้งลงไปยังราชสำนัก กรุงเทพฯ ให้ชัดเจน
- ราษฎรส่วนใหญ่อพยพมาจากจังหวัดร้อยเอ็ด มาตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่เนินดินแห่งหนึ่ง ซึ่งในพื้นที่ดังกล่าวมีต้นไม้ที่เป็นต้นเขวาจำนวนมาก กระจายอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ในตำบลเขวา ครั้งแรกมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านเขวาปัจจุบัน เพราะมีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์เหมาะสมแก่การ เกษตรกรรม จึงได้ตั้งหมู่บ้านขึ้นและกระจายหมู่บ้านไปเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบัน เพราะมีแหล่งน้ำ

อุดมสมบูรณ์เหมาะสมแก่การเกษตรกรรมจึงได้ตั้งหมู่บ้านขึ้นและกระจายหมู่บ้านไปเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบันเทศบาลเมืองมหาสารคามได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นเทศบาลเมืองมหาสารคามเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2479 มีคณะเทศมนตรีชุดแรก เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2480 โดยนายบุญช่วย อัครการ เป็นนายกรัฐเทศมนตรีสำนักงานเทศบาลเมืองมหาสารคาม ระยะเริ่มแรกได้อาศัยสถานที่สโมสรเสื่อป่าเป็นที่ทำการของสำนักงานเทศบาล จนถึง พ.ศ. 88 จึงย้ายไปอยู่สุขศาลา อำเภอเมืองมหาสารคาม เป็นเวลา 5 ปีเศษ แล้วย้ายสำนักงานมาอยู่ชั้นบนตึกแถว 2 ชั้น (ปัจจุบันคอบริเวณตลาดสด) จนถึง พ.ศ. 01 จึงย้ายมาอยู่อาคารหลังใหม่และต่อมาในปี 19 ได้ย้ายสำนักงานไปสร้างที่ดินซึ่งผู้อุทิศให้จนถึงปัจจุบันและมีเนื้อที่ทั้งสิ้น 24.14 ตารางกิโลเมตร

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและแหล่งประวัติศาสตร์

จังหวัดมหาสารคาม

ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมอีสาน

ตั้งอยู่ในบริเวณวิทยาลัยครูมหาสารคาม ภาพแสดงความเป็นมาของศิลปอีสานตลอดจนศิลปหัตถกรรม เช่น การทอผ้า ลายผ้าต่างๆ นอกจากนั้นก็มียุทธคดีอีสานประเภทโบราณ ซึ่งหาชมได้ยากมาก นอกจากนั้นยังมี ภาพสลักเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณีของชาวอีสานให้ชมด้วย

พิพิธภัณฑวัดมหาชัย

ตั้งอยู่ในตัวเมืองมหาสารคาม เป็นสถานที่เก็บรวบรวมโบราณวัตถุของภาคอีสาน เช่น ใบเสมาหิน พระพุทธรูปในสมัยโบราณ บานประตู คันทวยแกะสลักอายุประมาณ 100-200 ปี นอกจากนี้ยังเป็นที่ยังเก็บรวบรวมวรรณคดีภาคอีสาน และพระธรรม ใบลาน อยู่เป็นจำนวนมาก

สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน

จัดนิทรรศการแบบถาวรไว้ให้ชม เปิดให้ชมในวันและเวลาราชการ และวันเสาร์ เปิดครึ่งวัน ปิดวันอาทิตย์ (หากติดต่อล่วงหน้าสถาบันฯ ก็ยินดีเปิดให้ชมเป็นพิเศษ) ผู้เข้าชมจะได้รับความรู้เกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน ความเป็นมาของการทอผ้า การประยุกต์ผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นเมือง เครื่องจักสานและงานไม้ งานหล่อโลหะ การพัฒนาเครื่องปั้นดินเผา เครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องมือจับสัตว์ เครื่องดนตรี วรรณกรรม จารึกภาษาโบราณ รวมทั้งผลงานศิลปะร่วมสมัยของนิสิต นักศึกษา

แก่งเลิงจาน

เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ ภายในบริเวณเป็นที่ตั้งของสถานีประมง ทำการเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืดให้หลายจังหวัดในภาคอีสาน อยู่ด้านหลังของวิทยาลัยครูมหาสารคาม ห่างจากตัวเมืองประมาณ 3 กิโลเมตร บริเวณโดยรอบของแก่งเลิงจานมีทิวทัศน์สวยงาม ในวันหยุดประชาชนนิยมไปพักผ่อนกันมาก

หมู่บ้านปั้นหม้อ

ตั้งอยู่ที่ตำบลเขวา ห่างจากตัวเมืองไปตามทางสายมหาสารคาม-ร้อยเอ็ด (208) ประมาณ 4 กิโลเมตร และแยกซ้ายเข้าไปอีกประมาณ 1 กิโลเมตร ทางลูกรังอัดแน่น เป็นหมู่บ้านใหญ่ประมาณ 100 หลังคาเรือน ทุกบ้านมีอาชีพปั้นหม้อดินเผา ซึ่งชาวอีสานใช้เป็นหม้อน้ำหม้อแกง กรรมวิธีทำยังเป็นแบบโบราณดั้งเดิม

วนอุทยานชีหลง

อยู่ที่บ้านวังหว้า สภาพพื้นที่บริเวณวนอุทยานเป็นเกาะ ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงเส้นทางน้ำของแม่น้ำชี ซึ่งแต่เดิมลำน้ำชีไหลเวียนอ้อมพื้นที่บริเวณนี้ไปทางทิศเหนือ และไหลวกกลับมาทางทิศใต้ ต่อมาสายน้ำได้ไหลกัดเซาะบริเวณคอคออดจนขาด ทำให้เกิดเส้นทางน้ำสายใหม่ ส่วนเส้นทางน้ำสายเดิมที่มีลักษณะโค้งถูกแยกขาด ทำให้เกิดพื้นที่ตอนกลางมีลักษณะเป็นเกาะ บนเกาะมีถนนตัดโดยรอบ เต็มไปด้วยต้นยางขนาดใหญ่ บรรยากาศร่มรื่นอยู่ที่บ้านวังหว้า ห่างจากตัวเมือง 10 กิโลเมตร ตามเส้นทางที่ไปอำเภอโกสุมพิสัย

พิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำจืด

เป็นแหล่งรวบรวมสัตว์น้ำจืดชนิดต่าง ๆ ไว้ให้นักเรียน นักศึกษา และผู้ที่สนใจได้ศึกษาหาความรู้ ตั้งอยู่ในบริเวณสวนสุขภาพแก่งเลิงจาน ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

สวนสาธารณะกุศโล

เป็นแหล่งท่องเที่ยว มีทิวทัศน์สวยงาม ใช้เป็นสวนสุขภาพ ตำบลตำบลห้วยแอ่ง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับตำบลเขวา

ตำบลเขวา เป็นตำบลหนึ่งใน 13 ตำบล ของอำเภอเมืองมหาสารคาม ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองมหาสารคาม ประมาณ 12 กิโลเมตร

อาณาเขตตำบลเขวา

ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลลาดพัฒนา อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม
 ทิศใต้ ติดกับ ตำบลมิตรภาพ ตำบลหนองกุง อำเภอแกลง จังหวัดมหาสารคาม
 ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลท่าตูม ตำบลห้วยแอ่ง อำเภอเมืองมหาสารคาม
 จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลเวียงนาง เทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม

การปกครอง

ตำบลเขวาแบ่งการปกครองออกเป็น 24 หมู่บ้าน คือ

- หมู่ที่ 1 บ้านเขวา
- หมู่ที่ 2 บ้านคอนคู
- หมู่ที่ 3 บ้านเชียงเหียน
- หมู่ที่ 4 บ้านหัน
- หมู่ที่ 5 บ้านเอียด
- หมู่ที่ 6 บ้านโนนสะพัง
- หมู่ที่ 7 บ้านหนองต้น
- หมู่ที่ 8 บ้านหมี
- หมู่ที่ 9 บ้านสงเปลือย
- หมู่ที่ 10 บ้านเหล่าน้อย
- หมู่ที่ 11 บ้านหม้อ
- หมู่ที่ 12 บ้านดิว
- หมู่ที่ 13 บ้านเขวาเก่า
- หมู่ที่ 14 บ้านกลาง
- หมู่ที่ 15 บ้านโนนเขวาน้อย
- หมู่ที่ 16 บ้านเหล่าวิไล
- หมู่ที่ 17 บ้านเขวา
- หมู่ที่ 18 บ้านเชียงเหียนใต้
- หมู่ที่ 19 บ้านสันติสุข
- หมู่ที่ 20 บ้านโพธิ์สระแก้ว
- หมู่ที่ 21 บ้านหันพัฒนา
- หมู่ที่ 22 บ้านหมีพัฒนา
- หมู่ที่ 23 บ้านเชียงเหียนน้อย
- หมู่ที่ 24 บ้านดิวเหนือพัฒนา

ที่บ้านเชียงเหียนจะแบ่งการปกครองออกเป็น 3 หมู่บ้าน ได้แก่

- 1. หมู่ที่ 3 บ้านเชียงเหียนน้อย
- 2. หมู่ที่ 18 บ้านเชียงเหียนใต้
- 3. หมู่ที่ 23 บ้านเชียงเหียนน้อย

สภาพทั่วไปเกี่ยวกับบ้านเชียงเหียน

สภาพที่ตั้ง (ภูมิศาสตร์)

บ้านเชียงเหียน ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม อยู่ห่างจากอำเภอเมืองมหาสารคามไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 8 กิโลเมตร แบ่งออกเป็น 3 หมู่บ้าน คือ หมู่ 3 มีอาณาเขตก่อนมาทางอำเภอเมืองมหาสารคาม คือ ทางทิศตะวันตกหมู่ 18 อยู่ทางทิศตะวันออกและหมู่ 23 อยู่ทางทิศใต้ อาณาเขตติดต่อดังนี้

อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับบ้านกุดซุย และบ้านลาด ตำบลลาดพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ลักษณะพื้นที่เป็นลุ่มน้ำไหลผ่านคือห้วยคางทำให้พื้นที่ทำนาในบริเวณนี้ของบ้านเชียงเหียนส่วนใหญ่เป็นนาลุ่มน้ำท่วมทุกปีและชาวบ้านเชียงเหียนเรียกนาบริเวณนี้ว่า “นาแซง” เนื่องจากเป็นบริเวณที่มีป่าต้นแซงซึ่งเป็นพืชตระกูลเดียวกับต้นอ้อ นาที่ทำนาในบริเวณนาแซงนี้มีจำนวนไม่มากนัก

ทิศตะวันตก ติดต่อกับบ้านส่อง ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ลักษณะของพื้นที่บริเวณนี้ของที่บ้านเชียงเหียนจะเป็นที่ราบทำนาได้ผลดี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับบ้านหัน ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ลักษณะของพื้นที่ติดกับหมู่บ้านดินดินาได้ผล

ทิศใต้ ติดต่อกับบ้านร่วมใจ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ลักษณะของพื้นที่ในบริเวณนี้ของที่นี่จะเป็นที่ราบและสูงชันในบริเวณขอบของพื้นที่ การทำนาบางที่เป็นนาดอนได้ผลไม่ดีนักแต่ในบริเวณที่ราบได้ผลดี (มนต์ พลธานี : 2549) การจัดการปกครองในรูปของคณะกรรมการหมู่บ้านแล้วเพื่อให้การพัฒนาหมู่บ้านในด้านต่างๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลจึงได้จัดแบ่งหมู่บ้านเพื่อการพัฒนาออกเป็นกลุ่มๆ เรียกว่า คุ่มอีกจำนวน 11 คุ่ม คุ่มละประมาณ 17-20 ครัวเรือน แต่ละคุ่มมีหัวหน้าคุ่มเป็นผู้ดูแลและรับผิดชอบ โดยกำหนดให้สมาชิกแต่ละคุ่มพิจารณาเลือกหัวหน้าคุ่มกันเอง เมื่อมีโครงการพัฒนาจากหน่วยงานของทางราชการ หรือเอกชนเข้าไปดำเนินการภายในหมู่บ้าน ก็สามารถติดต่อประสานงานกับผู้ใหญ่บ้านหรือหัวหน้าคุ่มได้ทันที โดยไม่ต้องเรียกประชุมชาวบ้านให้เสียเวลา เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่มีภารกิจในการประกอบอาชีพ จึงไม่ค่อยมีเวลาเข้าประชุมกันอย่างพร้อมเพรียงมากนัก การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในกิจกรรมการพัฒนา จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหมู่บ้าน จากการสำรวจพบว่าชาวบ้านเชียงเหียนส่วนใหญ่ขาดความกระตือรือร้นในการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน ทั้งนี้เนื่องจากหลายครอบครัวมีภารกิจ

ในการหาเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัวโดยได้เดินทางออกนอกพื้นที่เร่ขายสินค้าเบ็ดเตล็ด เสื้อผ้า และยาสมุนไพร ตามสถานที่ต่างๆ ทั้งที่อยู่ในเขตจังหวัดมหาสารคามและต่างจังหวัดทั่วประเทศไทย เมื่อว่างเว้นจากฤดูกาลทำนาหัวหน้าครอบครัวที่เหลือส่วนมากจึงเป็นผู้หญิง และไม่ค่อยสนใจ จะเข้าร่วมประชุมรับฟังปัญหา และเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านเท่าที่ควร

บ้านเชียงเหียนแบ่งการปกครองออกเป็น 3 หมู่บ้าน คือ

หมู่ที่ 3 นายสากล พลเสน เป็นผู้ใหญ่บ้าน มีบ้านเรือนประมาณ 155 หลังคาเรือน

หมู่ที่ 18 นาย สำรอง โสภชาติ เป็นผู้ใหญ่บ้าน มีบ้านเรือนประมาณ 155

หลังคาเรือน

หมู่ที่ 23 นาย สวาด โคตรมุงคุณ เป็นผู้ใหญ่บ้าน มีบ้านเรือนประมาณ 83

หลังคาเรือน

ที่ตั้งเมืองโบราณเชียงเหียน

เมื่อเดือนมกราคม - กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2523 กรมศิลปากรได้พบเมืองโบราณ มีรูปวงกลมมีคูน้ำล้อมรอบ ที่เรารู้จักกันในนามเมืองเชียงเหียน ซึ่งเป็นเมืองโบราณที่มีขนาด ของตัวเมืองประมาณ 900/350 เมตรมีเนื้อที่ประมาณ 0.30 ตารางกิโลเมตร มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ประมาณ 0.725 กิโลเมตร ตั้งอยู่ในบริเวณใกล้กับที่ราบชั้นบันไดชั้นต่ำมีดินดีและใกล้กับลำน้ำ ห้วยคะคางที่อยู่ทางทิศเหนือ ยังเป็นสาขาลำน้ำชี บริเวณในตัวเมืองโบราณเป็นเนินดินยอดเนิน สูงจากระดับน้ำล้อมรอบ (บุรี ชัตติยะวงศ์, 2549 : สัมภาษณ์) เป็นเพียงแห่งเดียวที่กรมศิลปากร ได้พบเห็นในบริเวณลุ่มแม่น้ำชีตอนกลางเพราะแหล่งโบราณคดีส่วนใหญ่ที่คณะผู้สำรวจ ได้ค้นพบ นั้นมักจะเป็นเนินดินที่มีขนาดเล็กๆ มีขนาดตั้งแต่ 0.008-0.054 ตารางกิโลเมตร และส่วนใหญ่ เคยมีชุมชนก่อนสมัยประวัติศาสตร์เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนแล้วแทบทั้งสิ้น การตั้งเมืองโบราณ เชียงเหียน มีส่วนสัมพันธ์กับลักษณะภูมิประเทศ และสภาพแวดล้อมกล่าวคือ ลำน้ำชีตอนกลางไหล ผ่าน เขตจังหวัดมหาสารคามเป็นตอนที่ไหลผ่านที่ราบต่ำ ตัวลำน้ำคเคี้ยวมีการเปลี่ยนทิศทาง การไหลหลายครั้งจึงปรากฏว่ามีแอ่งน้ำขนาดใหญ่เป็นช่วงๆ ที่ชาวอีสานมักจะเรียกว่า “กุด” มีอยู่มากมายทั้งฝั่งเหนือและใต้ ของลำน้ำในระยะห่างจากลำน้ำในปัจจุบันราว 5-6 กิโลเมตร ทางทิศใต้ของลำน้ำในปัจจุบันในแนวเดียวกันกับเมืองเชียงเหียนและที่ตั้งของศาลากลาง จังหวัดมหาสารคามจะมีร่องรอยของเมืองโบราณอยู่หลายเมือง บริเวณทิศใต้ของเมืองเชียงเหียน ก็เป็นที่ดอนสลับกับพื้นที่ราบอยู่หลายแห่งซึ่งบางแห่งก็เป็นที่ตั้งของหมู่บ้านที่เหล่านี้เคยเป็นเมือง โบราณมาแล้ว เป็นส่วนมากบริเวณใกล้ตัวเมืองก็มีร่องรอยของคนที่ย้ายออกจากตัวเมืองโบราณ ไปทางทิศตะวันตกผ่านบ้านสองนางไยและบ้านค้อใหญ่ไปสู่อบ้านค้อน้อย ซึ่งเป็นเมืองโบราณ อีกแห่งหนึ่งแต่สภาพคูเมืองลบเลือนไปหมดแล้ว สองข้างถนนโบราณสายที่มีร่องรอยของชุมชน โบราณและสระน้ำเป็นระยะๆ โดยเฉพาะตอนที่ 1 ใกล้กับเมืองโบราณเชียงเหียนสระน้ำขนาดใหญ่

และร่องรอยคันดินรูปสี่เหลี่ยมมากขึ้นที่ยอดสูงของเมืองในด้านทิศใต้ ก็ยังมีร่องรอยของทางน้ำไหลผ่านที่ตั้งของเมือง ซึ่งมีเมืองล้อมรอบลงสู่ที่ราบต่ำ ทางตอนเหนือของเมืองเมืองแล้วไหลลงสู่ลำห้วยตะกาง สู่แม่น้ำชีที่ราบต่ำ ทางตอนเหนือของเมืองเป็นที่ราบกว้างใหญ่ปัจจุบันเป็นที่นาไปจดกับที่ลุ่มนั้นเป็นบริเวณที่ราบของริมลำน้ำลำห้วยและกุดหรือบึง ซึ่งเป็นทางเดินของลำแม่น้ำชี คูเมืองโบราณเมืองเชียงเหียนมีกำแพงดินล้อมรอบเมือง (บุรี ชาติยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์) โครงการทำดินที่ขุดขึ้นมาจากการทำนาร่องน้ำมาถมเป็นกำแพงซึ่งมีความกว้างราว 40 เมตร มาตรฐานทั้งข้างนอกและข้างใน พร้อมกับคูน้ำ 2 ชั้น และคลองน้ำมี 1 คลอง ด้านตะวันออกเฉียงใต้ของเมืองพบว่ามีคูน้ำ 2 ชั้นและมีบางช่วงมีคูน้ำ 3 ชั้น เมืองเชียงเหียนมีประตูเมืองทั้งหมด 6 ประตู ลักษณะการสร้างคูน้ำล้อมรอบแหล่งโบราณคดีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเมื่อ 2,000–1,000 ปี ล่วงมาแล้ว นั้นอาจจะมีสาเหตุหลายประการคืออาจจะเพื่อเป็นคูเมืองป้องกันการบุกรุกของศัตรูเข้าศึก ซึ่งเป็นที่กักเก็บน้ำเพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภคของชุมชนภายในเมือง เพื่อเป็นแหล่งอาหาร เป็นเครื่องหมายแสดงขอบเขตของศาสนสถานที่อยู่ภายในแหล่งโบราณคดีหรือเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่กล่าวมาแล้ว อันนี้เป็นปัญหาสำคัญที่ท้าทายผู้ที่อยากรู้อย่างเห็นเป็นอย่างมากแต่ที่คูเมืองเชียงเหียนด้านตะวันออกมีคูน้ำและคันดินขนานไปกับคูเมือง 400 เมตร ภายในคูน้ำนี้มีคันดินกันเป็นช่วงๆ บางช่วงยังมีน้ำขังอยู่ เช่นเดียวกับสระสิ่งนี้คงแสดงถึงระบบชลประทานเก็บกักน้ำไว้ใช้กันบ้างแล้ว ทางใต้ของเมืองเชียงเหียนมีสระน้ำรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสอยู่แห่งหนึ่งเป็นสระที่มีคันดินขนาดใหญ่ขวางกั้นเชื่อมที่ราบระหว่างตัวเมืองเชียงเหียนกับที่ราบสูงของบ้านคอนบม คันดินนี้เป็นเขื่อนกั้นน้ำได้เป็นอย่างดี คือกั้นน้ำที่ไหลมาตามช่วงที่ราบระหว่างคอนสูงของทางใต้ของเมืองให้ไปลงสู่ที่ราบลุ่มตอนเหนือของเมืองทางมุมด้านตะวันออกพร้อมกันนี้ก็ขังน้ำเข้าเก็บกักไว้ในตัวเมือง ตามสระน้ำคูและคูเมือง บริเวณราบลุ่มตอนเหนือของเมืองยังมีร่องรอยของคันดินที่ใช้ในการเก็บกักน้ำไว้ใช้เพื่อการเกษตรระบบการชลประทานของเมืองเชียงเหียน อยู่ห่างจากตัวเมืองไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณ 3 กิโลเมตร เป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ชาวบ้านเรียกว่า “หนองกระทุ่ม” คงเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญมาแต่โบราณ เช่น ตรงบริเวณหนองน้ำทางตะวันออกเฉียงใต้มีสระน้ำขนาดใหญ่อยู่ มีศาสนสถานที่สร้างด้วยศิลาแลงแห่งหนึ่งเรียกว่า “คู່สูงยาง” บริเวณคูมีร่องรอยคันดินที่เป็นถนนโบราณตัดออกไปจากบริเวณคู่งสูงยาง ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือสู่ชุมชนโบราณที่ห่างออกไปสำหรับอาณาบริเวณที่ตั้งตัวเมืองโบราณเชียงเหียนจริง ๆ นั้นมีเขตเมืองดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับบึงสิม

ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ติดกับบึงบอน

ทิศตะวันออก ติดกับบึงหนองขอนแก่น

ทิศใต้ ติดกับบึงสระแก้ว

ทิศตะวันตกเฉียงใต้ ติดกับบึงหว้า

ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ติดกับบึงบ้าน

บึงก็คือคูน้ำที่อยู่รอบ ๆ ที่ตั้งของเมืองโบราณนั่นเอง สำหรับชื่อบึงต่าง ๆ เป็นชื่อที่ชาวบ้านในปัจจุบันเรียกกัน ไม่ได้เกี่ยวกับความเป็นมาของเมืองเชียงเหียน (ทองพูล รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์) แหล่งโบราณคดีบ้านเชียงเหียน ตั้งอยู่ที่บริเวณบ้านเชียงเหียน ตำบลเขวาสี มีลักษณะเป็นเมืองโบราณขนาดใหญ่ ผังเมืองเป็นรูปกลมรี ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 กิโลเมตร มีคูน้ำคันดินล้อมรอบ ประกอบด้วย คันดิน 3 ชั้น คูน้ำ 2 ชั้น คูเมืองด้านทิศตะวันออก และตะวันตก ถูกทางหลวงหมายเลข 23 (มหาสารคาม - ร้อยเอ็ด) ตัดผ่ากลางเมือง ทางด้านนอกตัวเมืองโบราณ มีเนินดินโบราณคดีอีก 5 แห่ง ได้แก่ ดอนข้าวโอ้ ดอนปู่ตา ดอนย่าเต่า ดอนญาคู และหนองนาง

ภูมิประเทศ

ลักษณะพื้นที่ของหมู่บ้านเชียงเหียนเป็นเนินขนาดใหญ่ สูงกว่าระดับพื้นราบทั่วไป มีที่นาและพื้นที่ป่ารอบหมู่บ้าน (บุรี ชัดิยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์) พื้นที่ตั้งของหมู่บ้านจะค่อย ๆ ลาดเอียงจากทางทิศใต้ไปทิศตะวันตก ทิศเหนือ และทิศตะวันออก สภาพพื้นที่ของบ้านเชียงเหียนเป็นหมู่บ้านรูปกลมรี มีคูล้อมรอบ และใกล้กับลำห้วยคะคาง (ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน) ซึ่งไหลผ่านแม่น้ำชี บริเวณในหมู่บ้านเป็นเนิน ดินยอดเนินมีความสูงจากระดับพื้นนาที่มีอยู่รอบ ๆ หมู่บ้านประมาณ 6 เมตร เป็นลักษณะของคูเมืองเก่า มีคูน้ำล้อมรอบหมู่บ้าน

ลักษณะภูมิอากาศ

บ้านเชียงเหียนจัดอยู่ในประเภทมรสุม อากาศร้อนและแห้งแล้ง ฤดูร้อนเวลาร้อนจะร้อนจัดฤดูหนาวอากาศลมจะแรงลักษณะอากาศแบ่งเป็น 3 ฤดู คือ

1. ฤดูหนาว เริ่มประมาณเดือนพฤศจิกายนจนถึงเดือนกุมภาพันธ์ อากาศเย็นจัด
2. ฤดูร้อน เริ่มประมาณเดือนมีนาคมถึงเดือนมิถุนายน อากาศร้อนจัด
3. ฤดูฝน เริ่มประมาณเดือนมิถุนายนถึงเดือนพฤศจิกายน จะมีฝนตกชุก

ปานกลาง ประมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ยประมาณ 110 กิโลเมตร ต่อปี (จังหวัดมหาสารคาม : 1)

ประวัติหมู่บ้าน

บ้านเชียงเหียนในปัจจุบันหรือที่เคยเป็นเมืองเชียงเหียนในอดีตกาล ไม่มีหลักฐานที่พอจะยืนยันได้ว่าสร้างเมื่อใด จากหลักฐานทางโบราณคดีกล่าวว่า บริเวณพื้นที่ดินแห่งภาคอีสาน เคยมีมนุษย์อาศัยมาช้านานแล้ว บ้านเชียงเหียนเคยเป็นชุมชนโบราณมาแล้ว ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ในแถบดินแดนภาคอีสาน ซึ่งจะเห็นได้จากการขุดค้นทางโบราณคดี ก็พบโบราณวัตถุ เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ว่าได้มีการกำหนดอายุโบราณวัตถุที่ค้นพบจากบริเวณเมืองโบราณ เมืองเชียงเหียน เมืองฟ้าแดนสงยางจัดเป็นโบราณวัตถุแบบทวาราวดี มีอายุราว

พุทธศตวรรษที่ 14 ส่วนเมืองฟ่างพิษนาค ซึ่งชาวบ้านแถบนี้เชื่อว่า เป็นบริเวณบ้านเชียงเหียน ในปัจจุบันเป็นบริเวณเมืองเชียงเหียนนี้ เจ้าอ้ายเพชรอภัยผู้สร้างปรากฏคู่ บ้านเขว เป็นผู้ปกครอง มาก่อน ในปัจจุบันบริเวณบ้านเชียงเหียนยังคงเหลือร่องรอยของเมืองโบราณให้เห็นอยู่บ้าง เป็นต้นว่า มีเนินดินขนาดใหญ่ มีคูน้ำคันดินล้อมรอบถึงสองชั้น มีผังเมืองเป็นรูปทรงกลมค่อนข้าง จะเป็นรูปทรงวงรีมาก เมื่อปี พ.ศ. 2523 โครงการโบราณคดี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กองโบราณคดี กรมศิลปากรร่วมกับมหาวิทยาลัยโอทาโก ประเทศนิวซีแลนด์ ได้ทำการสำรวจ และขุดค้นโบราณคดี บริเวณเมืองเชียงเหียนเก่า ทั้งบริเวณที่สันนิษฐานกันว่าเป็นบริเวณที่เป็นวัดเก่า ของเมืองเชียงเหียน ซึ่งเป็นบริเวณที่มีเนินดินสูงสุดภายในหมู่บ้าน จากการสำรวจขุดค้นก็ได้พบ โบราณวัตถุที่เป็นหลักฐานทางโบราณคดี เป็นจำนวนมาก เช่นเครื่องมือที่ทำจากกระดูกสัตว์ กำไลสำริด เบ็ดตกปลาทำจากโลหะสำริด เศษภาชนะดินเผา และโครงกระดูกมนุษย์ด้วย ได้มีการพัฒนาความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น เช่นการขุดคู คันดินล้อมรอบบริเวณที่อยู่อาศัยซึ่งเป็นการปรับตัว ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในขณะนั้น จึงเป็นที่พอจะกล่าวได้ว่า บริเวณนั้นที่แห่งนี้ ได้มีชุมชนตั้งที่อยู่อาศัยมานานแล้วบ้านเชียงเหียน ตั้งอยู่ติดถนนมหาสารคาม-ร้อยเอ็ด ห่างจากเมือง มหาสารคามราว 7 กิโลเมตร อยู่ที่ตำบลเขว อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ประวัติศาสตร์ การเกิดของหมู่บ้าน เป็นเมืองโบราณ ชื่อเมือง บ้านเชียงเหียน สมัยขอมเรืองอำนาจได้มีการขยาย อาณาเขต มาที่เมืองเชียงเหียน และมีอารยธรรมแบบขอมมีเครื่องมือเครื่องใช้ในการดำรงชีวิต เครื่องมือในการออกรบ นอกจากนั้นยังมีศาสตราวุธที่มีรูปแบบอารยธรรมแบบขอมด้วย (บุรี ชัดิยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์) ดำนานวรรณกรรมเรื่องผาแดงนางไอ่ ในหมู่บ้านเชียงเหียน พระยาขอมได้ขึ้นครองเมืองสุวรรณโคมลาคำ หรือเมืองเอกชะชีตา พร้อมพระมเหสี คือ นางจันทร์ ตามตำนานสร้างเมืองสุวรรณโคมลาคำ มีว่าพระนางอุรสาและพระกุมารสุวรรณमुखทวาร ได้ตั้งเมือง ที่ปากแม่น้ำกอกชื่อว่า “เมืองสุวรรณโคมลาคำ” จะปูนบำเหน็จรางวัลให้น้องชายทั้งสองคน จึงให้น้องชายคนโตไปครองเมืองเชียงเหียน และมีชื่อตามชื่อของเมืองว่า “พระยาเชียงเหียน” ซึ่งเป็นหัวเมืองเอกพร้อมด้วยไพร่พลจำนวนหนึ่งหมื่นคน พร้อมให้ช้าง 100 เชือก ม้า 100 ตัว และวัว ควาย ไหลเงินอีกคนละ 100 ไหล และน้องชายคนเล็กไปครองเมืองศรีแก้ว พร้อมด้วยไพร่พล จำนวนหนึ่งหมื่นคนเช่นกัน ปัจจุบันคือตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด และหลานชาย สามคนได้ไปครองเมืองอีกสองเมือง คือเมืองฟ้าแดดสูงยางให้ไปนั่งเมืองฟ้าแดดสูงยางปัจจุบัน ตั้งอยู่บ้านเสมา ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ให้พวกพลเมือง อำมาตย์ ประชาชนพร้อมด้วยไพร่พลจำนวนคนละแปดพันคน ช้าง ม้า วัว ควาย พญาเมืองหงส์ อยู่ที่ไ้ ไปนั่งเมืองทอง อำเภอจัตุรัสพัชรพิमान จังหวัดร้อยเอ็ด และเมืองทอง ปัจจุบันคือบ้านเมืองทอง อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ให้ไพร่พลเช่นกัน พญาขอมจะพาพวกบ่าวไพร่เสนาอำมาตย์

จะมาทำบุญเบิกบ้าน มีการทำบั้งไฟ เลี้ยงฟ้า เลี้ยงฝน โดยมีการส่งศาลฎีกามาเชิญน้องชายเชียงเหียนแล้วไปบอกน้องชายเมืองสีแก้ว บอกหลานฟ้าแดดสูงยาง เมืองหงษ์ ให้ไปทำบุญทุกเดือนหกวันเพื่อจะมีการรวมตัวกันของประชาชนเพื่อนำบั้งไฟมาแข่งแต่ละครั้งการแข่งขันจะมีการมอบรางวัลโดยพญาขอมได้เอานางไอลมาเติมพัน พญาเชียงเหียน เมืองสีแก้ว เมืองหงษ์ ฟ้าแดด สูงยางเอาบ้านเมืองมาพนันขันต่อ ซึ่งผาแดงกันนางไอลเป็นคู่ครองกันมาจากเมืองยาหงษ์ซึ่งทั้งสองนั้นไม่ได้รับศาลฎีกาในการแข่งบั้งไฟ ผาแดงได้เอาบ้านเมืองของตนและทรัพย์สินเงินทอง ไอลเงินมอบให้ทั้งหมดการแข่งขันบั้งไฟผลปรากฏว่าบั้งไฟพญาขอมขลุ่ยไม่ขึ้นบั้งไฟผาแดงแตก บั้งไฟพญาเชียงเหียนขึ้นจากหนองหานไปลงที่อำเภอ เชียงใน จังหวัดอุบลราชธานีจนเป็นสงาน้ำทุกวันนี้อยู่บ้านขางทองเถียงนาสุ่ม การทำบั้งไฟพญาขอมเอาเงินทำเอาใส่ดินประสิวลงกระบอกบั้งไฟตีเงินเป็นกระบอกซึ่งตอนนี้อยู่บ้านคอนดินอยู่ฝั่งหนองหารส่วนผาแดงใช้เหล็กทำเอาแล้วบั้งไฟไปลงที่บ้านหนองเหล็กอยู่ค่ายทหารเมืองอุครธานี และบั้งไฟเชียงเหียนแข่งชนะแต่ก็ไม่ได้อะไรกับมาจึงพากันกลับบ้านเมืองของตน (โต รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

ประวัติความเป็นมาของบ้านเชียงเหียนที่สำคัญก็คือมีสถานที่สำคัญ ๆ หลายแห่ง และยังมีกรกล่าวถึงบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับบ้านเชียงเหียนไว้อีกด้วยสถานที่สำคัญของบ้านเชียงเหียนกล่าวถึงมีดังนี้ คือ

1. มีหนองน้ำล้อมรอบหมู่บ้าน 6 หนอง คือ บึงหว้า บึงสระแก้ว บึงหนองขอนพาดบึงบอน บึงลิ้ม และบึงบ้าน ซึ่งหนองน้ำทั้งหมดนี้สันนิษฐานว่าขุดไว้เพื่อเป็นกำแพงเมืองเป็นคูเมืองเพื่อป้องกันศัตรูข้าศึกที่จะมารุกราน ซึ่งลักษณะของหนองน้ำทั้งหมดนั้นจะโค้งอ้อมบ้านและมีทางออกเป็นช่องระหว่างหนองน้ำแต่ละหนองรอบบ้านเช่นกัน นอกจากนั้นแล้วหนองน้ำยังมีประโยชน์ในการเก็บกักน้ำสำหรับให้คนในเมืองใช้เกษตรกรรมหรือในบ้านใช้โดยไม่อดอีกด้วย

2. อุมพุดตา หรือ คอนปู้ตา อยู่ทางทิศเหนือของบ้านริมบึงลิ้มโดยชาวบ้านเชื่อกันว่าปู้ตาของตนเป็นที่เคารพของชาวบ้าน ทุกคนจะต้องไปสักการะนั่นก็คือเจ้าเมืองเชียงเหียนที่อยู่ในตำนานผาแดงนางไอล ดังนั้นชาวบ้านจึงมีประเพณีจุดบั้งไฟแสนเพื่อเป็นการบูชาปู้ตาของตนเพราะถือว่าเมืองเชียงเหียนนั้นเป็นเมืองที่เคยส่งบั้งไฟแสนเข้าแข่งขันในงานแข่งบั้งไฟของพญาขอมพี่ชาย

3. หอแม่ย่านางหรือเจ้าแม่หอนาง อยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้านเป็นสถานที่ซึ่งชาวบ้านเชียงเหียนให้ความเคารพนับถือเป็นอย่างมากที่มีความศักดิ์สิทธิ์รื่องลงมาจากคอนปู้ตาหรือที่ชาวบ้านเชียงเหียนเรียกว่า “คอนญาพ่อปู่” โดยชาวบ้านเชื่อว่าเป็นน้องสาวของพญาเชียงเหียนชาวบ้านจะนำอาหารไปถวายทุกวันพระและมีการขนานในสิ่งที่ตนปรารถนาโดยของแก่นบนที่เจ้าแม่หอนางชอบมากที่สุด คือ แป้ง กระจก เรือ ลิปดิกไม้แกะสลักและนอกจากนั้นยังต้องมีการแห่บั้งไฟไปถวายทุกปีเหมือนกับที่คอนญาพ่อปู่

4. กุสามชั้น เป็นคันดินสามชั้นซ้อนกันความยาวแต่ละคู่ประมาณ 60 วา ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นประตูหอรบกำแพงเมืองป้องกันการรุกรานของศัตรูอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหมู่บ้าน
5. ท่งสนามชัย มีลักษณะเป็นท่งกว้างอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้านเชื่อกันว่าเป็นสถานที่ใช้ฝึกทหารซ้อมรบและจัดกิจกรรมร่วมกันของชาวเมืองเชียงใหม่
6. หนองหลุมเพาะ มีลักษณะเป็นหลุมขนาดใหญ่ มีลักษณะเป็นหลุมขนาดใหญ่ เชื่อกันว่าเป็นหลุมหลบภัยของชาวเมือง เมื่อเวลาเกิดศึกสงครามและเคยเป็นแหล่งประกอบพิธีกรรมทางศาสนา
7. คอนอัญญาเฒ่า เป็นบุคคลสำคัญของเมืองเชียงใหม่ในช่วงที่มีการอพยพมาจากเมืองสุวรรณภูมิคือ เป็นต้นตระกูลของตระกูลขัติยะวงศ์เนื่องจากเป็นเชื้อพระวงศ์ของเจ้าเมืองร้อยเอ็ดคือท้าวขัติยะวงศ์จึงใช้ชื่อสกุลว่า “ขัติยะวงศ์” และต่อมาได้กลายเป็น “ขัติยะวงศ์” และอัญญาผู้เฒ่านี้เป็นผู้ที่มีความสำคัญอย่างมากในการก่อตั้งบ้านเชียงใหม่เมื่อขอมพ่ายแพ้ โดยเป็นผู้นำทางด้านศาสนาในกลุ่มชาวบ้านเพราะเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับศาสนาอย่างแตกฉาน และจะเป็นผู้ดำเนินการเกี่ยวกับศาสนาทุกเรื่องจึงได้รับการยอมรับนับถือเป็นอย่างสูงเนื่องจากชาวอีสานโดยทั่วไปมีความเลื่อมใสในศาสนาเป็นอย่างสูงอยู่แล้ว เมื่ออัญญาผู้เฒ่าถึงแก่กรรมชาวบ้านนำศพไปฝังไว้ที่คอนทางทิศใต้ของหมู่บ้านและทำศาลไว้ที่คอนเพื่อเป็นที่สักการะ และให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวของชาวบ้านชาวบ้านเชียงใหม่มักมาบนบานเรื่องเกี่ยวกับการไม่ให้ถูกทหารเพื่อเชื่อกันว่าศักดิ์สิทธิ์มากเกี่ยวกับเรื่องนี้ปัจจุบันก็ยังคงเชื่อกันอยู่และนอกจากนั้นเมื่อมีชายหนุ่มในหมู่บ้านอายุครบบรรพชาต้องไปทำการบอกกล่าวที่คอนอัญญาผู้เฒ่าทุกครั้งเพราะถือว่าเป็นผู้นำทางด้านพิธีกรรมทางศาสนาถ้าใครไม่ไปทำพิธีบอกกล่าวจะต้องมีการเจ็บป่วยหรือเหตุที่ต้องมีอุปสรรคขวางกั้น
8. คอนญาคุ อยู่ใกล้ ๆ กับคอนอัญญาผู้เฒ่าโดยที่ญาคุกล่าวว่าเป็นเจ้าอาวาสของวัดเก่าเชียงใหม่ในยุคแรก ๆ ที่มีการอพยพมาจากร้อยเอ็ดซึ่งปัจจุบันได้กลายเป็นวัดร้างไปแล้วเมื่อมณฑลพายัพชาวบ้านจึงนำศพของท่านไปฝังไว้ที่คอนญาคุเพื่อเป็นที่สำหรับชาวบ้านไปสักการะ
9. โนนวัดเก่า เป็นโนนวัดที่อยู่ตรงกลางของหมู่บ้านฝากทิศใต้ของถนนเส้นมหาสารคาม-ร้อยเอ็ดเป็นวัดเก่าตั้งแต่สมัยของที่ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นวัดที่อพยพเชียงใหม่สร้างขึ้นปัจจุบันเหลือแต่ซากศิลาแลงอยู่ไม่มากนักแต่ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นวัดที่พญาเชียงใหม่สร้างขึ้นเพื่อสำหรับคนนับถือศาสนาพุทธขึ้นปัจจุบันเหลือแต่ซากศิลาแลงก็ถือว่าเป็นสถานที่สำคัญก็ยังมีชาวบ้านไปนมัสการพระมาทำบุญอยู่เสมอเรื่อยไป

โบราณสถานบ้านเชียงเหียน

ในอดีตกาลบ้านเชียงเหียนเคยเป็นเมืองที่เจริญรุ่งเรืองมาก่อนชื่อว่าเมืองเชียงเหียน เป็นเมืองโบราณที่นักโบราณคดี และนักประวัติศาสตร์ ได้ให้ความสำคัญและค้นคว้าหลักฐานต่าง ๆ ในเมืองแห่งนี้มาช้านาน เมืองโบราณเชียงเหียนจะมีลักษณะแตกต่างจากเมืองโบราณอื่น ๆ ที่มีอายุสมัยเดียวกับในแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ เป็นเมืองโบราณที่มีคูน้ำล้อมรอบเพียงแห่งเดียวในเมืองโบราณหลาย ๆ เมืองที่มีตั้งอยู่ใกล้กับลำน้ำชี เมืองเชียงเหียน ก็เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายทั้งชาวไทยและต่างประเทศที่ให้ความสนใจในเมืองโบราณแห่งนี้ (มนตรี พลธานี : 2549) เมืองโบราณเชียงเหียน ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองมหาสารคามไม่ไกลนักมี สภาพที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบันเท่าที่พอจะสังเกตเห็นได้คือ สภาพเป็นเมืองที่ตั้งอยู่บนที่ดอนแวดล้อมด้วยทุ่งนาและป่าไม้ ลำน้ำเก่าที่เคยไหลผ่านเมืองนี้ก็ตื้นเขินมานานแล้วโดยเฉพาะตามแนวคูน้ำรอบ ๆ เมือง ระดับคูเมืองนั้นมีระดับสูงกว่าพื้นที่โดยทั่ว ๆ ไปประมาณ 1-2 เมตร มีโบราณสถานที่พบอยู่ตามบริเวณเนินดิน ทั้งสถูป และรูปร่างเดิมของวิหารรอบอุโบสถ ในโบราณวัตถุที่พบเห็นมีความเชื่อที่เป็นคติเก่าแก่แอบแฝงอยู่มากมาย ในโบราณวัตถุที่พบเห็นนั้นที่เด่นชัดมี 2 ประการ ดังนี้คือ

1. อุโบสถแห่งหนึ่งหันด้านหน้าพระอุโบสถไปสู่ทิศใต้ อันเป็นการสร้างอุโบสถหันหน้าสู่ด้านทิศตะวันออก ทั้ง ๆ ที่มีอุโบสถแห่งนี้สร้างอยู่บริเวณตรงกลางเมืองเชียงเหียน ซึ่งเป็นสภาพที่ตั้งวัดบ้านเชียงเหียนในปัจจุบันนี้ และเป็นจุดศูนย์กลางของหมู่บ้านอีกด้วย มิได้มีลำน้ำไหลผ่านทางทิศใต้แต่อย่างใด ชาวบ้านมีความเชื่อในการสร้างชุมชนประจวบ เช่นนี้นับว่าเป็นเรื่องแปลกกว่าการสร้างชุมชนประจวบที่อื่น แม้กระทั่งอุโบสถที่ปรากฏในสมัยอุทองและอยุธยา เพราะในสมัยดังกล่าวนี้ถ้าหากว่าวัดอยู่ห่างจากแม่น้ำลำคลองจะสร้างอุโบสถหรือวิหารหันหน้าสู่สายน้ำเสมอโดยไม่ต้องคำนึงถึงทิศทาง ในกรณีของเมืองเชียงเหียนก็แปลกมาก่อนเช่นกัน เพราะสร้างอุโบสถหันหน้าสู่ทิศใต้ ทั้ง ๆ ที่ไม่มีลำน้ำ หรือ แม่น้ำที่อยู่ใกล้ ๆ ไหลผ่าน

2. พบใบเสมาที่สลักเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับชาคคในพุทธศาสนาและพุทธประวัติ เป็นส่วนใหญ่เป็นจำนวนมาก ในบริเวณโบราณสถานของเมืองเชียงเหียน ชาวบ้านสมัยก่อนเคยพบโบราณวัตถุเหล่านี้เป็นจำนวนมาก แต่ในปัจจุบันไม่ทราบแน่ชัดว่าใครเป็นผู้นำ โบราณวัตถุไปเก็บไว้ เพราะชาวบ้านเองก็ไม่ได้สนใจไม่มีความรู้ความเข้าใจในรูปแบบของศิลปะของโบราณวัตถุเหล่านี้ ชาวบ้านบางคนนำไปทำเป็นคานาเพื่อป้องกันน้ำไหล โดยได้ใช้ใบเสมาขนาดใหญ่ปักโดยรอบเจดีย์และอุโบสถทั้ง 4 ทิศ จะเป็นเขตวิสคามสีมา เขตแดนลูกนิมิตอุโบสถเพราะได้รวมเอาเจดีย์ไว้ด้วย ในส่วนที่เดียวกับพระอุโบสถ ในพระวินัยสงฆ์นั้นก็ไม่น่าจะตรงกันนัก จึงมีความคิดเห็นว่าเป็นศิลปกรรมที่เป็นส่วนนี้ ส่วนใหญ่เป็นแบบทวารวดี แต่เป็นแบบทวารวดีลุ่มแม่น้ำชีตอนกลาง เป็นเอกลักษณ์ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยเฉพาะ ซึ่งจะมีข้อที่แตกต่างไม่เหมือนกับศิลปะ

แบบทวารวดี ที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา แสดงให้เห็นว่าศิลปะทวารวดีแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แฝงคติความเชื่อของชาวแม่แต่คึกค้ำบรรพ์และที่เป็นเช่นนี้ อาจมีความเชื่อจากบรรพบุรุษสมัยนั้น ๆ ผู้เคยสร้างเมืองเชียงเหียนหรือผู้ที่เคยครองมาแล้วเข้ามามีอิทธิพลในการออกแบบศิลปะที่ได้ตกทอดมาจากบรรพบุรุษในดินแดนแถบลุ่มน้ำชีหรือแถบอื่น ๆ เข้ามาครอบครองอยู่ก่อนประวัติศาสตร์ก็เป็นได้ และจากหลักฐานทางโบราณคดีการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์

ตำนาน โบราณคดี

เรื่องผาแดงนางไอ่ก่อนนั้นกัณฑ์กับนางไอ่จะเป็นผัวเมียกันกัณฑ์จะพานางไอ่ไปเยี่ยมปู่ ย่า นอนกินอยู่ที่นั่นจนกระทั่งข้าวปลาอาหารการกินหมดกัณฑ์จึงออกเดินทางไปบน โคนจนมาเจอต้นมะเดื่อฝ่ายกัณฑ์จึงขึ้นต้นมะเดื่อกินจนอิ่มท้องแล้วลงมาส่วนฝ่ายนางไอ่นั้นก็ขึ้นต้นมะเดื่อข้างกินจนอิ่มเช่นกันพอลงมาจากต้นไม้ก็ไม่เจอกัณฑ์ส่วนกัณฑ์กินแล้วก็วิ่งหนีไปเลยจนกระทั่งนางไอ่ซัดเซพเนจรจนไปเจอต้นไม้ใหญ่จึงบนบานกับต้นไม้ว่าถ้าชาติหน้ามีจริงอย่าได้พบเจอกันอีกเลยฝ่ายนางไอ่นั้นได้เกิดเป็นลูกของพญาขอม กัณฑ์เกิดเป็นลูกของพญานาค ทำวังกัณฑ์ได้ขึ้นชื่อนางไอ่ซึ่งคิดว่าอาจจะสวยเลยนำเอาลูกน้องมาเอาบุญเอาสาวและคู่สาว จึงพากันขึ้นมาจากน้ำก็พากันแปลงเป็น กา นก ลงมาเกาะตามต้นไม้ส่วนกัณฑ์แปลงเป็นกระรอกค่อนซึ่งลงมากินหมากก็วิ่งปาลายชานวิ่งเต็นหานางไอ่อยู่ตลอดเวลา นางไอ่จึงเจอกระรอกค่อนตัวนั้นจึงสั่งให้นายพรานไปเอากระรอกค่อนตัวนั้นจะเอามาเป็นหรือตายก็ได้แต่นายพรานกล่าวว่าถ้าเอาตายจะง่ายกว่าพอนายพรานยิงกระรอกค่อนตัวนั้นตกลงจากต้นไม้ตายแล้วซึ่งกระรอกค่อนเป็นลูกของพระอินทร์ กัณฑ์จึงภาวนาว่าถ้าตนตายให้เนื้อของตนกินได้หมดเมืองให้ได้ 8,000 เกวียนพระอินทร์ทราบข่าวจึงเอาแก่นคูจันทร์มารดตัวให้หอมพอกลูกน้องจึงกลับเมืองบาดาลไปบอกสุทโธนาคแล้วจึงนำกำลังไปถล่มเมืองหนองหารในบ้านเอกชะติตาซึ่งคนทั้งเมืองกินกระรอกค่อนจนหมดทุกคนแต่นางไอ่ไม่ได้กิน ผาแดงทราบข่าวจึงกลับมาหานางไอ่ระหว่างทางพอกพญานาคได้แปลงเป็นขอนไม้กั้นทางผาแดงจึงควมม้าข้ามผ่านไปพอมานางไอ่จึงหาข้าวปลาอาหารมาให้ผาแดงกินผาแดงเห็นเนื้อกระรอกแต่ก็ไม่กินพอถึงกลางคืนพอกพญานาคจึงถล่มเมืองพญาขอมล่มลงมาก่อน ผาแดงกับนางไอ่จึงพากันควมม้าหนีกันไปได้เอาหม้อ กลอง กับแหวนแต่ยังวิ่งมาก็ล้มผาแดงจึงบอกให้นางไอ่ทิ้งหม้อพอนางไอ่ทิ้งตรงนั้นจึงกลายเป็นหนองน้ำทันที พอทิ้งกลองตรงนั้นก็เป็นห้วย คลองเล่น ไปอีกนิดจึงทิ้งแหวนแล้วกลายเป็นหนองแหวนจนถึงปัจจุบันต่อมากัณฑ์จึงกลั่นใจตายแล้วเกิดเป็นผีไปสู้รบกับพญานาคอยู่ได้เมืองบาดาลพระอินทร์ทราบเรื่องจึงลงมาบอกให้หยุดการสู้รบโดยให้กัณฑ์กลับไปเมืองตนแต่นางไอ่จะยังกักตัวไว้เมืองบาดาลเช่นเดิม (โส รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

สภาพการทำมาหากิน

อาชีพ

ชาวบ้านส่วนมากประกอบอาชีพการทำนาเป็นอาชีพหลักมาตั้งแต่ครั้งสมัยบรรพบุรุษ จากบริเวณที่นาส่วนใหญ่อยู่ในที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง ดินมีความอุดมสมบูรณ์ ผลผลิตที่ได้ในแต่ละปีก็มีปริมาณมากพอที่จะใช้บริโภคในครัวเรือน และเหลือจำหน่ายได้ สภาพปัจจุบันเนื่องจากแรงงานคนทำนาลดลง ชาวบ้านวัยหนุ่มสาวที่จบการศึกษาภาคบังคับ และไม่มีโอกาสได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ก็หันหน้าเข้าในตัวเมืองเพื่อแสวงหางาน สภาพความแห้งแล้งที่มีอยู่ทั่วไปเช่น ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ชาวบ้านจึงทำนาหว่านกัน จำนวนประมาณครึ่งของ พื้นที่นาทั้งหมดนอกจากการทำนาแล้วชาวบ้านยังได้ปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อบริโภคในครัวเรือนของตนเองและเพื่อจำหน่ายในตัวเมืองโดยจะมีรถโดยสารมารับส่งเข้าไปในตัวเมืองในทุกเช้าตรู่ของแต่ละวัน เมื่อเสร็จสิ้นฤดูกาลการทำนาแล้วประชากรเพศชายของหมู่บ้านเชียงเหียนก็จะออกจากบ้าน และเข้าสู่ตัวเมืองหรือกรุงเทพมหานคร เพื่อหางานทำ และรับจ้างทั่วไป นอกจากนั้นประชากรชายบางส่วนยังได้รวมกลุ่มกันค้าขายเสื้อผ้าสำเร็จรูป สินค้าเบ็ดเตล็ด รวมถึงยาสมุนไพร ซึ่งเป็นที่นิยมแพร่หลายกันในหมู่บ้าน (บุรี ขัตติยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์) ในหน้าแล้งจะมีประชากรหลายคนรวมตัวกันเช่าเหมารถโดยสาร หรือบางคนที่มีรถยนต์เป็นของตนเองก็หาสมัครพรรคพวก ออกแสวงหาตัวยาสมุนไพรตามป่าเขา ตามต่างจังหวัด ตามทุ่งนา มาแปรสภาพเป็นตัวยา เพื่อออกจำหน่ายในท้องถิ่น เมื่อถึงฤดูกาลทำนาชาวบ้านก็หวนกลับมาเพื่อเริ่มต้นการทำนาของตนนอกจากการทำนาแล้วชาวบ้านยังมีการเลี้ยงสัตว์ สัตว์เลี้ยงในหมู่บ้านมี 2 ประเภท ประเภทแรกเป็นสัตว์เลี้ยงไว้ใช้งาน ได้แก่ โค กระบือ และประเภทที่สองเลี้ยงไว้เป็นอาหารและขายได้แก่ สุกร เป็ด ไก่ กบ ปลา เป็นต้น

อาชีพเสริม

การทำงานล่วงเวลาก็เป็นอีกทางเลือกของชุมชนแห่งนี้ได้แก่ ช่างเย็บผ้า ช่างก่อสร้าง ช่างไม้ ชาวบ้านบางกลุ่มจะรวมตัวกันโดยการรับเหมาในหมู่บ้านของตน แต่บางกลุ่มก็ออกไปรับจ้างที่อื่น เช่น ต่างจังหวัดในเมืองหลวงหรือเมืองกรุง นอกจากนี้ก็ยังมีอาชีพรับจ้างอื่น ๆ เช่น คนในโรงงาน เป็นช่างรองเท้า ขายส้มตำ รับจ้างทั่วไป โดยคนที่อยู่ในบ้านเชียงเหียนที่เป็นข้าราชการอยู่ประมาณ 1-2 คน (บุรี ขัตติยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

การทำนา

การทำนาชาวบ้านของชาวบ้านมี 2 แบบ คือ นาดำและนาหว่าน ซึ่งยังคงใช้ควายไถนาแบบสมัยเก่าอยู่ คือการใช้ควายไถนาแต่เดิมนี่การไถนาของชาวบ้านจะใช้รถไถนาเดินตามมากกว่าหรือไม่ก็จ้างคน การเก็บเกี่ยวมี 2 ลักษณะ คือใช้แรงงานคนเกี่ยวและปัจจุบันมีรถ

เกี่ยวข้าวเข้ามารับจ้างแล้ว ส่วนการนวดข้าวก็มี 2 ลักษณะ คือ ฟาดข้าวและจ้างรถฟนข้าว ซึ่งสะดวกสบายและรวดเร็ว จากนั้นจึงขนย้ายข้าวไปเก็บไว้ในเล้าเพื่อขายหรือเก็บไว้บริโภคต่อไป (บุรี ชัตติยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

ลักษณะความเป็นอยู่ของชาวบ้านอยู่อย่างเศรษฐกิจพอเพียงมีอาหารการกิน ก็แบ่งกันกิน เมื่อมาเยือนถึงบ้านก็ต้องหาของมาต้อนรับแขก เพื่อแสดงถึงความเป็นเจ้าบ้านที่ดี เศรษฐกิจในชุมชนแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การค้าขาย กับ การเกษตรกรรม การค้าขาย โดยการเปิดร้านภายในหมู่บ้านของตนเอง ซึ่งมีร้านค้าถาวร 2 แห่ง และอีก 6 แห่ง เปิดจำหน่าย ในหมู่บ้านทั้ง 3 หมู่บ้านมีจำนวน 396 ครั้วเรือนโดยเป็นหมู่ 3 จำนวน 154 ครั้วเรือนหมู่ 23 จำนวน 86 ครั้วเรือน และหมู่ 18 จำนวน 155 ครั้วเรือนซึ่งเป็นอีกอย่างที่อาจทำกำไรให้กับ ชาวบ้าน อันได้แก่ ปลาแห้ง ปลากระป๋อง น้ำปลา กะปิ ยาสีฟัน แปรงสีฟัน สก็อตไบค์ แป็บ ด้านการเกษตรได้แก่ ผักชี ผักกาด ผักบุ้ง สาระแหน่ โหระพา แตงกวา แมงลัก หอม ส่วนอาหาร การกิน เช่น เป็ด ไก่ หมู ไม้ เห็ด กบ ปลา ผักสวนครัว ผักป่าต่าง ๆ พอรุ่งเช้าจะนำไปขาย ในตลาดเช้าที่ตัวเมืองซึ่งจะนำไปส่งขายทุกรายได้ต่อวันดี (บุญรัตน์ พลสน. 2549 : สัมภาษณ์)

สภาพทางสังคมวัฒนธรรม

ขนบธรรมเนียม

ชาวบ้านเชียงเหียน ได้ยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีในการดำรงชีวิตประจำวัน ตามเช่นชาวอีสานทั่วไป โดยการยึดถือปฏิบัติตามฮีตสิบสอง เป็นประเพณีที่ชาวอำเภอเมืองร้อยเอ็ด ได้มีโอกาสร่วมชุมนุมกัน การทำบุญเป็นประจำเดือนทุก ๆ เดือนของรอบปี ผลทางตรงได้รับก็คือ ทุกคนได้มีเวลาเข้าวัดมีโอกาสใกล้ชิดกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาทำให้ประชาชนเกิดความคุ้นเคย กัน มีความสามัคคีเป็นอย่างดี และผลทางอ้อมคือ เมื่อว่างจากงานอาชีพแล้วก็จะมีการบันเทิง บังคับ ให้ทุก ๆ คนเสียสละ และทำงานร่วมกัน เพื่อสังคมส่วนรวม โดยไม่ให้ยุ่ง่าง (อุบล ชัตติยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

ประเพณีพิธีกรรม

งานประเพณีพิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมามี 2 ลักษณะ คือ ประเพณีตามฮีตสิบสอง และประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ซึ่งประเพณีตามฮีตสิบสอง ที่ชาวบ้านปฏิบัติได้แก่ ทำบุญเข้ากรรม ทำบุญคูณลาน บุญเดือนสาม บุญเดือนสี่ บุญเดือนห้า บุญเดือนหก บุญเดือนเจ็ด บุญเดือนแปด บุญเดือนเก้า บุญเดือนสิบ บุญเดือนสิบเอ็ด บุญเดือนสิบสองประเพณีเกี่ยวกับชีวิตที่ถือปฏิบัติ ได้แก่ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดประเพณีเกี่ยวกับการบวช ประเพณีเกี่ยวกับการกินดอง ประเพณี เกี่ยวกับการตาย ซึ่งมีดังนี้

1. ประเพณีตามฮีตสิบสอง

1.1 ทำบุญเข้ากรรม เมื่อถึงเดือนอ้ายหรือเดือนเจียงพระสงฆ์เจ้าจะมีการอยู่บริวาสกรรมเพื่อออกจากอาบัติสังฆาติเสลที่สงฆ์ตัวเองว่าอาจจะต้องหรือต้องจริงๆ เป็นการสร้างความมั่นใจในการครองสมณเพศของตนชาวบ้านเชียงเหียนก็พากันมาทำบุญร่วมกัน เพราะตอนนี้พระสงฆ์ท่านปฏิบัติตนเคร่งครัด อาจจะไม่ค่อยมีเวลาออกมาบิณฑบาตกรรมมาทำบุญกันในเดือนนี้ จึงเชื่อว่าได้ถวายเป็นกุศลร่วมกันและรู้จักบุคคลที่ไม่รู้จักกว้างขวางออกไปอีก (บุรี ชาติยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

1.2 ทำบุญคุณลาน เมื่อตกเดือนยี่หรือเดือนสองตอนเก็บเกี่ยวเสร็จชาวบ้านเชียงเหียนก็จะขนข้าวที่ยังมีได้เกาะ (นวด) ออกมาจากฟางนั้นไปรวมกันไว้ที่ลานเก็บข้าวด้วยความเชื่อว่าข้าวนั้นเป็นพืชเลี้ยงชีวิตที่มีเทพรักษาเทพนั้นมีนามว่า “เจ้าแม่โกสพ” ซึ่งเป็นขวัญข้าวที่เลี้ยงมนุษย์ด้วย และการทำบุญคุณลานนี้ก็จะมีการป่าวประกาศบอกพี่น้องไปร่วมกันทำบุญด้วย ดังนั้นในเดือนยี่นี้จึงมีการพบกันอีกครั้ง โดยใครเป็นไข้ได้ป่วยอะไร ใครมีญาติก็จะได้อาไปรักษากัน (บุรี ชาติยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

1.3 บุญเดือนสาม ในมื่อเพ็ง (วันเพ็ญ) โดยชาวบ้านเรียกบุญนี้ว่า บุญข้าวจีและบุญมาฆบูชา ข้าวจีคือข้าวเหนียวที่ปั้นหุ้มน้ำอ้อยหรือไปปิ้งหรือจี่พอเกรียมแล้วชุบด้วยไข่โรยเกลือทาไข่แล้วนำไปจี่ให้สุกแล้วใส่ภาชนะไปตั้งไว้ในห่อแจก (ศาลาวัด) แล้วนิมนต์พระท่านมาให้ศีลแล้วเอาข้าวที่จี่ใส่บาตรแล้วถวายพระสงฆ์ ชาวบ้านเชื่อว่าทำบุญด้วยข้าวจีได้บุญด้วยมีเรื่องเล่าถึงผู้ที่ถวายขนมแป้งจีแก่พระพุทธเจ้าและพระอานนท์ในสมัยพุทธกาลจนได้บรรลุโสดาบันปฏิผล เมื่อถึงฤดูการเก็บเกี่ยวเสร็จแล้วชาวบ้านก็จะนำข้าวใหม่ของตนเองมาทำข้าวจีถวายพระด้วยความเชื่อว่าการทานจะทำให้เราโชคดีและได้บุญ (บุรี ชาติยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

1.4 บุญเดือนสี่ บุญเดือนสี่ ชาวบ้านจะเรียกว่า บุญพลวส ซึ่งชาวบ้านจะมีการทำบุญพลวสประจำปีขึ้นในเดือนสี่ โดยชาวบ้านเชียงเหียนจะช่วยกันเตรียมงานเพราะถือว่าเป็นงานใหญ่และได้บุญ มีการเตรียมอาหาร ที่พักสำหรับพระสงฆ์ สามเณร และแขกที่มาร่วมงานพิธี เตรียมเครื่องบูชา ได้แก่ หมาก เมี่ยง ฐูป เทียน ข้าวตอก ดอกไม้ เป็นต้น โดยจะมีการแบ่งงานกันคือกลุ่มแม่บ้านรับผิดชอบเรื่องอาหารและเครื่องบูชา พวกผู้ชายรับผิดชอบเกี่ยวกับสถานที่และพิธีกรรม เมื่อถึงวันโฮมจะนิมนต์พระอุปคุตมาประดิษฐานที่ศาลาการเปรียญเพื่อป้องกันมารเข้ามาทำลายพิธี ตอนบ่ายก็จะมีพิธีอันเชิญพระเวสสันดรและนางมัทรีเข้ามาที่วัด ตอนค่ำอาราธนาพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์แล้วเทศน์มาลัยหมั้นมาลัยแสน กลางคืนมีมหรสพ พอใกล้สว่างก็จะมี

การประกาศข่าวเทวดาและอาราธนาเทศน์สังกาส วันรุ่งขึ้นก็จะมีเทศน์มหาชาติทั้งวัน โดยเริ่มตั้งแต่กัณฑ์ทศพรจนถึงกัณฑ์นครกัณฑ์ แล้วเทศน์กัณฑ์พระเวสสันดรอีกครั้งหนึ่งซึ่งกว่าจะเสร็จก็ค่ำพอดี เมื่อจบแล้วชาวบ้านจะจัดขันดอกไม้ ธูป เทียน กล่าวคำการวาระพระรัตนตรัยจบเป็นอันเสร็จสิ้นพิธี (สังข์ รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

1.5 บุญเดือนห้า ประเพณีขึ้นปีใหม่หรือบุญสงกรานต์ ตรงกับวันที่ 13-15 เมษายน ของทุก ๆ ปี ชาวบ้านเชียงใหม่จะมีการทำบุญสงกรานต์ในวันแรกในระหว่างวันที่ 13-15 เมษายนนี้ชาวบ้านในหมู่บ้านก็จะมีสรงน้ำพระพุทธรูปไปเก็บดอกไม้ปามาบูชาพระการเล่นสาดน้ำ มีการรดน้ำผู้ใหญ่เพื่อขอพร คู่บ่าวสาวจะมีการเล่นสาดน้ำกัน เช่น การแข่งกีฬา เด็ก ๆ ก็เล่นสาดน้ำ ซ่อนหา และอื่น ๆ ประเพณีสงกรานต์นี้จะเป็นประเพณีรวมญาติคือคนที่ไปทำงานธุรกิจ จะหยุดงานเพื่อ จะกลับมาบ้าน (บุรี ขัตติยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

1.6 บุญเดือนหก ทำบุญวันวิสาขบูชา ประเพณีบุญเดือนหก หรือบุญบั้งไฟ เนื่องจากชาวบ้าน เชียงเหียนมีความเชื่อว่าบ้านของตนคือเมืองเชียงใหม่ในตำนานผาแดง นางไอ่ และเคยได้ส่ง บั้งไฟเข้าร่วมในประเพณีบุญบั้งไฟของพญาขอม ด้วยประการนี้ชาวบ้านจึงมีประเพณีจุดบั้งไฟแสนเพื่อเป็นการบูชาปู่ตาของตน เพราะถือว่าเมืองเชียงใหม่เป็นเมืองที่เคยส่งบั้งไฟแสนเข้าแข่งขันในงานแข่งบั้งไฟของพญาขอมผู้พี่ บุญบั้งไฟของบ้านเชียงใหม่ถือว่าเป็นประเพณีที่ทั้งชาวบ้านเชียงใหม่และหมู่บ้านใกล้เคียงให้ความสำคัญด้วยความเชื่อดังที่กล่าวมาแล้ว และเมื่อบ้านเชียงใหม่จัดงานบุญบั้งไฟก็จะมีหมู่บ้านใกล้เคียงเข้ามาร่วมด้วยทุกครั้ง (บุคดี อักษร. 2549 : สัมภาษณ์)

1.7 บุญเดือนเจ็ด หรือบุญช่าชะ การสระหรือล้าง ถือเป็นการชำระสิ่งที่เป็นเสถียรจิตใจ ในทำนองเอาของบริสุทธิ์ศักดิ์สิทธิ์ไล่เสนียด เช่น ในกรณีผีเข้าสิงคนไม่สามารถจะขับด้วยการกินยา จะต้องใช้น้ำมันต์หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไล่ผีจึงจะออกการปลุกเอนคร่อมหลุมฝังศพ การตั้งเมืองคร่อมป่าช้า ทำให้ผู้อาศัยเจ็บไข้ได้ป่วยเดือดร้อน จะต้องมีการทำพิธีสวดถอด “รื้อถอน” แล้วเอาคนไปอยู่ ก็จะถือว่าเป็นการชำระแล้วในบุญช่าชะของชาวอีสานนั้น ถือเป็นความเดือนร้อนซึ่งเกิดจากความผิดพลาดเดิมๆ เช่นการปลุกบ้านคร่อมหลุมฝังศพการเกิดอุบัติเหตุ ไม่น่าจะรักษาด้วยทางกายภาพบำบัดแต่ควรต้องรักษาทางจิตบำบัดโดยการรดน้ำมันต์ (ทองพล รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

1.8 บุญเดือนแปด หรือบุญเข้าพรรษาพุทธศาสนิกชนทั่วไปถือเอาวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 เป็นวันทำบุญเข้าพรรษา ซึ่งพระภิกษุสามเณรจะต้องอยู่ประจำวันตลอด 3 เดือน

ตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 ถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ห้ามมิให้ไปค้างที่อื่นนอกจากมีเหตุจำเป็นจริง ๆ ในวันเข้าพรรษานี้ชาวบ้านเชียงเหียนจะไปทำบุญตักบาตรที่วัดมีการถวายภัตตาหารเพลถวาย"เทียนจำพรรษา" ถวายผ้าอาบน้ำฝน ยารักษาโรค อื่น ๆ โดยพระสงฆ์ก็จะเทศนาสั่งสอนและให้ศีลให้พรแก่ชาวบ้าน ซึ่งในวันเข้าพรรษานี้พวกคฤหัสถ์บางคนก็จะปวารณาตนหยุดการกระทำความที่เป็นบาป เช่น การงดดื่มสุราเมรัย เป็นต้น (สมบุรณ์ พลเสน. 2549 : สัมภาษณ์)

1.9 บุญเดือนเก้า หรือบุญข้าวประดับดิน เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว โดยเริ่มวัน 13 ค่ำ เดือน 9 ชาวบ้านจะเตรียมจัดอาหารคาวหวาน หมากพลู บุหรี่ไว้แบ่งออกเป็นสี่ส่วนโดยส่วนที่หนึ่งเลี้ยงดูกันภายในครอบครัว ส่วนที่สองแจกถึงตลอดมิจะลำที่ยึดถือ เช่น ห้ามคนท้องนั่งคาบ้นไค เมื่อตลอดแล้วมีการอยู่กรรมและมีการไปเยี่ยมการอยู่กรรมตามแบบแผนโบราณน้อยลง เนื่องจากไม่ได้ตลอดด้วยหมอดำแยกกันแล้ว แต่ก็ยังคงมีบางรายที่ยึดถือเรื่องการอยู่กรรมอยู่บ้างในปัจจุบัน (บุรี ขัตติยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

1.10 บุญเดือนสิบ หรือบุญข้าวสารท เป็นบุญถวายข้าวสารทแด่พระสงฆ์ นิยมทำกันในวันเพ็ญเดือนสิบ (โส รัตนพลเสน. 2549 : สัมภาษณ์)

1.11 บุญเดือนสิบเอ็ด หรือบุญออกพรรษา การปวารณาเป็นกิจกรรมสำคัญ รายละเอียดว่าด้วยปวารณากรรมที่เป็นส่วนของพระนั้นหาดูได้จากพระวินัยปิฎก (อุบล ขัตติยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

1.12 บุญเดือนสิบสอง หรือบุญกฐิน ถือว่าเป็นบุญมหากุศลเป็นมหกรรมบุญที่มีการเตรียมการมากค่าใช้จ่ายสูง คนไม่มีฐานะทำไม่ได้ กฐินนี้เป็นกาลทาน คือทานมีเวลาจำกัดไว้เพียง 1 เดือน นับจากแรม 1 เวลาค่ำเดือน 11 ถึงเดือน 12 ท้ายฤดูฝนเท่านั้น ถ้าทำในเวลา นอกจากนีถือว่าไม่เป็นบุญกฐิน (บุรี ขัตติยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

1.13 ประเพณีแต่งงาน หนุ่มสาวที่รักใคร่ชอบพอกัน เมื่อตกลงปลงใจว่าจะอยู่กินด้วยกันเป็นสามีภรรยาแล้ว ซึ่งฝ่ายชายจะต้องส่งญาติผู้ใหญ่มาสู่ขอฝ่ายหญิง เมื่อตกลงกันได้แล้วก็ต้องเอาดวงของทั้งสองฝ่ายไปให้หมอดูผูกดวงว่าสมพงษ์กันหรือไม่ต่อจากนั้นก็หากษัยยามในวันแต่งงาน การจัดงานจะจัดขึ้นทั้งที่บ้านของฝ่ายชายและหญิง โดยฝ่ายชายจะเตรียมเครื่องขันหมากและสินสอด ส่วนฝ่ายหญิงจะเตรียมเครื่องสำหรับสมมาญาติผู้ใหญ่ของทางฝ่ายชาย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นหมอนหก ผ้าไหม เตรียมที่นอน และอาหารไว้เลี้ยงรับแขกที่มาร่วมงาน เมื่อได้ฤกษ์ขบวนเจ้าบ่าวก็แห่ขันหมากมาเพื่อทำพิธี ก่อนขึ้นบ้านเจ้าสาว ญาติของเจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะมีการพูดจาถามไถ่กันตามประเพณี เมื่อเสร็จแล้วก่อนจะขึ้นบ้านจะให้เจ้าบ่าวยื่นบนหินลับมีดที่ปูด้วยใบตองแล้วให้น้องเจ้าสาวหรือญาติพี่น้องของเจ้าสาวตักน้ำล้างเท้าให้เจ้าบ่าว จากนั้นจึงขึ้นบ้านไปทำพิธีสู่ขวัญคู่บ่าวสาว เมื่อเสร็จพิธีเจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะถือพานดอกไม้ รูป เทียน

มากราบญาติผู้ใหญ่ พร้อมทั้งมอบของสมมาให้ญาติผู้ใหญ่ฝ่ายชาย ผู้ใหญ่ก็จะผูกแขนให้เจ้าบ่าว เจ้าสาวพร้อมทั้งอวยพรให้ เมื่อเสร็จพิธีจึงส่งตัวเจ้าบ่าวเจ้าสาวเข้าห้องหอให้รับประทานอาหาร ร่วมกัน และเมื่อถึงเวลาค่ำจึงทำพิธีส่งตัวอีกครั้ง (โต รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

1.14 ประเพณีการบวช การบวชนั้นถือว่าเป็นประเพณีที่สำคัญที่สุดในชีวิตชายไทยที่ยึดถือกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงยุคปัจจุบัน เพราะถือว่าเป็นการทดแทนพระคุณบิดามารดา และเป็นการบวชตามประเพณีทางพระพุทธศาสนาที่ให้ผู้ชายที่อายุครบ 20 ปีขึ้นไปจะต้องบวช เพื่อให้ถือว่าเป็นการทดแทนพระคุณพ่อแม่ เมื่อมีการบวชที่บ้านใดชาวบ้านก็จะไปช่วยกันอย่างเต็มความสามารถ เพราะถือว่าได้กุศลแรงโดยไม่ต้องบอกว่าจะไปช่วย โดยอาศัยความเต็มใจของชาวบ้านเอง ผู้ที่จะบวชต้องฝึกการสวดมนต์และขานนาคให้ได้ก่อนถึงวันบวช 1 วัน ผู้ที่จะบวชจะต้องนำดอกไม้ ธูป เทียน ไปกราบญาติผู้ใหญ่และผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อลาสิกขาบท และขอขมาแก่ญาติผู้ใหญ่และขอโหสิกรรมที่เคยล่วงเกินก่อน เพื่อที่จะได้บวชอย่างบริสุทธิ์ใจ เมื่อถึงวันที่กำหนดบวชตอนเช้าทำพิธีโกนผม ตอนสายทำขวัญนาค เมื่อทำขวัญนาคเสร็จจึงแห่ขบวนไปวัด โดยให้พ่ออุ้มบาตรและแม่เป็นผู้อุ้มไตรครอง ส่วนญาติพี่น้องก็ช่วยกันถือเครื่องอัฐบริขารและสิ่งของอื่น ๆ เมื่อถึงวัดจะวนแห่เวียนรอบอุโบสถ 3 รอบ โดยเวียนขวา เมื่อครบแล้วจึงเข้าในพิธีในพระอุโบสถตามประเพณีของชาวบ้าน นาคจะกล่าวคำขอบรรพชาต่อพระอุปัชฌาย์แล้วครองผ้า ขอศีล 10 กับพระอาจารย์ อันเป็นการเสร็จสิ้นพิธี (ทองพูล รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

1.15 ประเพณีการตาย ซึ่งประเพณีของชาวบ้าน เมื่อมีการตายเกิดขึ้น ชาวบ้านจะนำศพไปฝังที่ป่าช้าจะไม่นำศพผู้ตายเข้าภายในบ้าน แต่จะทำพิธีสวดที่บ้านผู้ตายก่อน หลังจากนั้นสักกระยะหนึ่งจึงจะมีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปหาแก่ผู้ตายเรียกว่า บุญแจกข้าว และจะไม่มีเงินเหินดี แต่ถ้าเป็นการตายแบบธรรมดา เช่น ป่วยตาย หรือแก่ชราตาย จะมีการอาบน้ำศพ แต่งตัวแล้วให้นำลงใส่โลงและจะใส่ข้าวของเครื่องใช้ของผู้ตายลงในโลงด้วย เช่น เสื้อผ้า นำเงินฝากผู้ตายให้ไปใช้ในชาติหน้า ที่บ้านจะมีการงันศพ 1 คืน ในคืนที่ 3 จะมีเงินเหินดีพร้อมกับทำบุญแจกข้าว เมื่อครบกำหนดจะนำศพไปเผาที่ป่าช้าโดยจะนำศพเวียนขวารอบกองฟอน 3 รอบ จากนั้นจึงทำพิธีตัดด้วยตราสังข์ที่มัดไว้ด้านหลังศพด้วยน้ำมะพร้าวอ่อน จากนั้นจึงยกศพขึ้นวางบนกองฟอนให้หันศีรษะไปทิศตะวันตก แล้วพระจะทำพิธีจุดกองฟอนเผาทั้งไว้ประมาณ 3 คืน แล้วทำการเก็บกระดูกซึ่งทำกองจี๊เข้าเป็นรูปคน หันหัวออกทางทิศตะวันออก พระชกอนิจจา จบจึงเก็บกระดูกส่วนใส่ผ้าขาวห่อไปเพื่อบรรจุในธาตุส่วนที่เหลือก็ฝังไว้ที่กองฟอนนั่นเอง (บุรี ขัตติยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

ศักยภาพการท่องเที่ยวของหมู่บ้านเชียงเหียน

ตำนานโบราณคดี

การค้นพบไหโบราณที่บ้านเชียงเหียน ก่อให้เกิดการขุดโนนดินโบราณที่จะต้องสร้างเป็นเส้นทางคูขนานทางหลวงเดิม การค้นพบภาชนะดินเผารูปร่างคล้ายไห 1 ใบ โดยการเกิดนิมิตฝันโดยคุณยายอุดม ประชาชนนับหมื่นเดินทางไปกันอย่างเนืองแน่นในวันที่ 10 พฤษภาคม 2549 ว่าจะมีการเปิดไหคว่ำมีทรัพย์สมบัติ แต่ในวันนั้นไหก็ไม่มีการเปิดและยังคงเก็บรักษาไว้อย่างดีในวัดศาลาการเปรียญวัดโพธิ์ชัย ในวันที่ 14 พฤษภาคม ก็มีการค้นพบอีก 4 ใบ แต่แตก 1 ใบ ในวันที่ 26 พฤษภาคม 2549 พบไหชุดใหม่ถึง 22 ใบ เรียงแถววางตั้งอย่างเป็นระเบียบเป็นเมืองเก่าที่มีประวัติศาสตร์การดำรงอยู่ของเผ่าพันธุ์มนุษย์รุ่นแล้วรุ่นเล่า ไม่น้อยกว่า 2,500 ปี แต่รวมไม่น้อยกว่า 30 ใบเลยทีเดียว (วรรณศักดิ์พิจิตร บุญเสริม. 2549 : สัมภาษณ์)

โบราณวัตถุ

ตั้งอยู่ที่บ้านเชียงเหียน ตำบลเขวา จังหวัดมหาสารคาม มีลักษณะเป็นเมืองโบราณขนาดใหญ่ ผังเมืองเป็นรูปกลมรี ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 กิโลเมตร มีคูน้ำคันดินล้อมรอบ ประกอบด้วย คันดิน 3 ชั้น คูน้ำ 2 ชั้น คูเมืองด้านทิศตะวันออกและตะวันตก ทางหลวงหมายเลข 23 (มหาสารคาม - ร้อยเอ็ด) ตัดผ่ากลางเมือง (บุรี ชติยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

ต้นมะขามยักษ์

เป็นต้นไม้คูบ้านคูเมืองเชียงเหียน เป็นต้นที่เก่าแก่มียุถึง 1,000 ปี เอาแก่นต้นมะขามใช้ในการบำรุงเลือด ส่วนรากใช้ในการแก้ขับเลือด ฟอกเลือด ยาลม เป็นต้นทำเครื่องรางของคลั่ง เช่น แหวนแก่นมะขามปลัดจิกช่วยป้องกันผีแม่ม้าย (โส รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

วิถีชุมชน

พิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียน

เครื่องใช้ เครื่องมือ สิ่งจักรสาน เครื่องมือการหาปลา เครื่องไม้เครื่องมือการทำนา และสิ่งอื่นๆ นำมารวบรวมกันไว้โดยเอาบ้านเป็นที่จัด ใช้เวลาสะสมประมาณเกือบ 50 ปี เพียงแต่รอคอยการจัดสถานที่มั่นคงถาวร (สันติภาพ คำสะอาด. 2549 : สัมภาษณ์)

สภาวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียน

การจรรโลงจิตใจไว้ซึ่งความดีโดยมีการจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ พวกฝรั่งเข้ามาดูแหล่งท่องเที่ยวโดยมีอาจารย์ พรชัย ศรีสารคาม

เป็นประธานจัดตั้งขึ้นโดยได้วางโครงการไว้ ซึ่งก็ยังมีการประชุมและวางแผนกันอยู่จนกว่างานจะสำเร็จ (โส รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

หมอยาสมุนไพร

หมอยาบ้านเชียงเหียนนี้จะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้เก็บและกลุ่มผู้ขาย ผู้เก็บยานั้นจะมีหญิงกับชายที่มีความรู้เกี่ยวกับการเก็บยาสมุนไพรได้แก่เจ้าเปรี๊ยะ โคไม่รู้อิม กำแพงเจ็ดชั้นหมอยาจะไปเก็บยามาขายซึ่งจะมีรายได้ประมาณต่อเดือนละ 2,500 – 3,500 บาทต่อคน และอีกส่วนจะตระเวนขายชุดละ 100–1,000 บาท โดยการออกไปขายใช้ระยะเวลา 10–30 วัน จึงจะกลับถึงบ้านซึ่งใช้เวลานานมาก (ประยงค์ พลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

หมากเหมาและผลิตผลจากหมากเหมา

การเกิดของต้นเหมาจะเกิดในป่าบนโลกตามห้วยซึ่งหายากมี 2 พันธุ์ด้วยกัน พันธุ์เหมาใหญ่ พันธุ์เหมาน้อยลักษณะใบหนาเหมาใหญ่ ใบเรียบเหมาน้อยใช้ในการทำยาสมุนไพรใช้ในการประคบพวกที่เป็น อัมพาต อัมพฤกษ์ โดยใช้ราก ใบ ทำให้ฟื้นตัวได้อีกครั้ง (โส รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

การสวดมนต์ไหว้พระ

การสวดมนต์แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือการสวดเช้า และสวดเย็นเพราะเรามีโอกาสทำบุญได้ทั้งเช้าและเย็น ใช้รูป 3 ดอกเทียน 2 ดอก ส่วนมากชาวบ้านเชียงเหียนจะเข้าวัดฟังธรรมนั่งสมาธิ เดินจงกรมภายในวัด บุคคลภายนอกจะเข้ามาทำบุญที่วัดโพธิ์ศรีบ่อ (โส รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

ประเพณีพิธีกรรมที่หอดอนปู่ตา

ความเชื่อเกี่ยวกับผีปู่ตา จะมีการสร้างศาลไว้เช่นไหว้ ชาวบ้านเชียงเหียนมีความเชื่อว่าผีปู่ตา หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า ญาพ่อปู่ เป็นเจ้าเมืองเชียงเหียนในตำนานผาแดงนางไอ่ และเป็นผู้ที่มีอิทธิฤทธิ์มากซึ่งไม่ว่าตนเองจะเกิดมีเรื่องราวสิ่งใดปู่ตาก็จะช่วยเหลือให้ผ่านพ้นไป หรือบันดาลให้สมหวังได้ทุกประการ (บุรี ขัตติยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

ประเพณีงานบุญบั้งไฟ

การจัดบุญบั้งไฟจะจัดทุกเดือน 6 ของทุกปีตามตำนานกล่าวว่าผีปู่ตาเป็นเจ้าเมืองเชียงเหียนที่อยู่ในตำนานผาแดงนางไอ่และมีการส่งบั้งไฟเข้าแข่งขันในครั้งนั้นประเพณีบุญบั้งไฟจึงถือเป็นประเพณีที่ชาวบ้านเชียงเหียนกับหมู่บ้านใกล้เคียงให้ความสำคัญมาก ถ้าปีใดที่หมู่บ้านเชียงเหียนไม่จัดการแข่งบั้งไฟแล้วฝนจะไม่ตกตามฤดูกาล (บุรี ขัตติยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

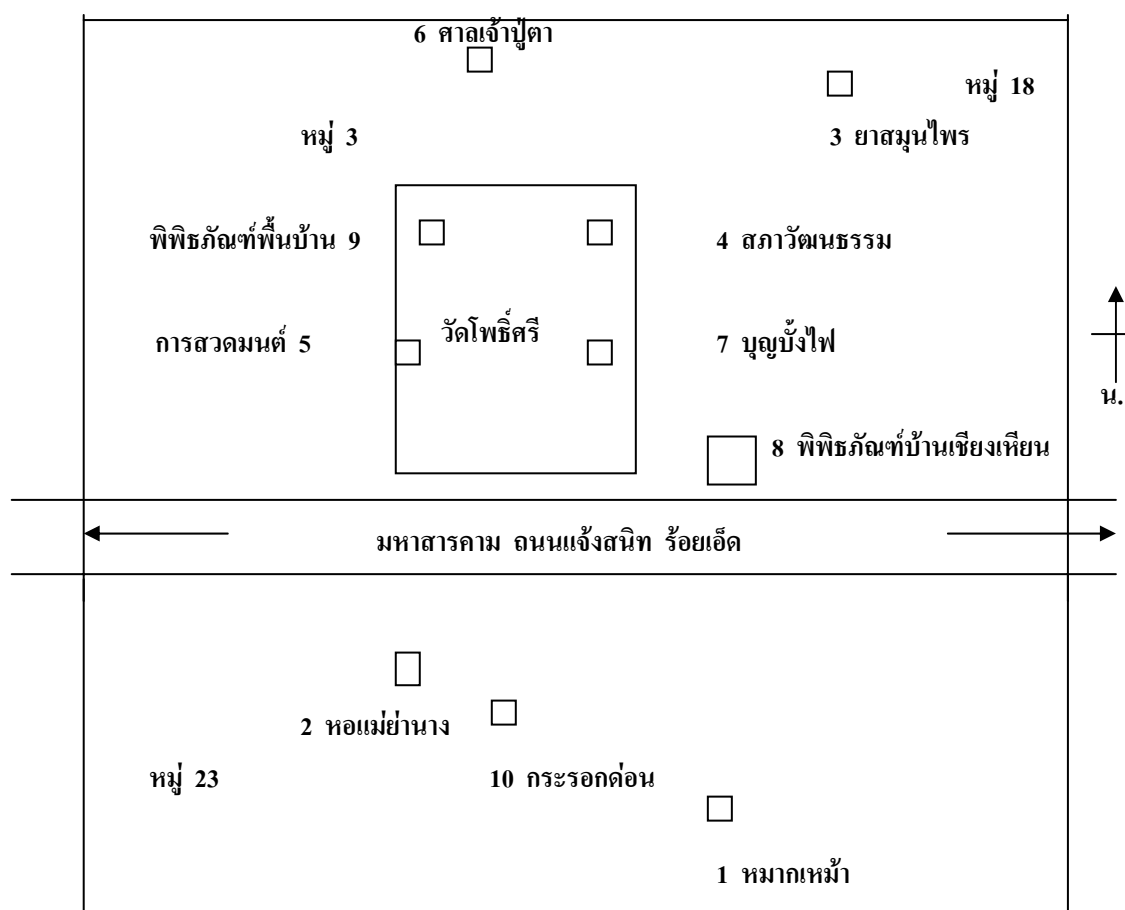
พิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเขียนของอาจารย์ บุญหมั่น คำสะอาด

เครื่องมือ เครื่องใช้ จักรสาน เครื่องมือหาปลา เครื่องมือการทำนา และสิ่งอื่นๆ ได้นำมาจัดแสดงรวบรวมโดยอาจารย์ บุญหมั่น คำสะอาด ใช้เวลาประมาณ 50 ปี และเปิดเป็นทางการให้คนเข้ามาเยี่ยมชม (สันติภาพ คำสะอาด. 2549 : สัมภาษณ์)

ประเพณีพิธีกรรมที่หอแม่ย่านาง

แม่ย่านางสองพี่น้อง ซึ่งมีพี่ชายอยู่คนหนึ่ง ชื่อว่า ปู่ศรีสงคราม ปัจจุบันนี้ชาวบ้านได้สร้างศาลไม้เพื่อให้แม่ย่านางได้ปกป้องรักษาชาวบ้าน ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้านเชียงเขียน ใกล้ริมน้ำเรียกว่าบึงสระแก้ว (สุ่ม รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

จากสภาพดังกล่าวนี้ ปรากฏศักยภาพทางการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมมีจำนวนทั้งหมด 10 ศักยภาพ ตั้งอยู่ที่บริเวณต่างๆ ตามแผนภูมิต่อไปนี้

ภาพประกอบ 3 : แผนผังศักยภาพบ้านเชียงเขียน

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวทั่วไป

1. ความพร้อมในการรับนักท่องเที่ยว

1.1 สภาพการเข้าถึง

- 1) ประเภทพาหนะและวิธีการ รวมถึงความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
- 2) สภาพถนน ประกอบด้วย ลาดยาง ถนนลูกรัง ความกว้าง
- 3) อุปสรรคหรือสิ่งกีดขวางการเดินทาง

1.2 สิ่งอำนวยความสะดวก

- 1) สาธารณูปโภค/สาธารณูปการ/สิ่งอำนวยความสะดวก ประกอบด้วย ประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ แหล่งน้ำดื่ม แหล่งน้ำใช้ ที่จอดรถ ห้องสุขา
- 2) บริการบ้านพัก
- 3) สถานบริการ ประกอบด้วย ร้านอาหาร ร้านของที่ระลึก พิพิธภัณฑ์ ห้องแสดงนิทรรศการ ป้อมยาม/จุด แจ็งเหตุ ศาลานั่งพัก
- 4) ระบบสื่อความหมาย ประกอบด้วย ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่บริการ ข้อมูล ป้ายสื่อความหมาย โสตทัศนูปกรณ์ สื่อสิ่งพิมพ์ นิทรรศการ มัคคุเทศก์
- 5) ระบบการจัดการ ประกอบด้วย การรักษาความปลอดภัย ระบบการกำจัดขยะ

1.3 สภาพแวดล้อม

- 1) การบำบัดน้ำเสีย
- 2) มลพิษทางอากาศ และเสียง
- 3) การถูกทำลายโดยน้ำมีอมนุษย์
- 4) การค้าและการบริการในแหล่งท่องเที่ยว
- 5) การถูกบดบังทัศนียภาพ
- 6) ตั้งอยู่ใกล้แหล่งอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม หรือเกษตรกรรม
- 7) ความสกปรก

1.4 ข้อจำกัดในการรับนักท่องเที่ยว

- 1) ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งในทุฤดูกาล
- 2) เป็นเขตราชการที่ต้องขออนุญาต

1.5 ปริมาณการท่องเที่ยว

- 1) จำนวนนักท่องเที่ยวต่อปี
- 2) ความหนาแน่นของนักท่องเที่ยวในวันเสาร์
- 3) อาทิตย์ และในฤดูท่องเที่ยว

2. ลักษณะของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) มีลักษณะที่สำคัญคือ ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ ตั้งอยู่บนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว นำเอาทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นปัจจัยหรือต้นทุนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งมีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนไปถึงคนรุ่นลูกหลานพร้อมกันนี้มีการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชน ให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการท่องเที่ยว และเป็นผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินการตั้งแต่คิดวางแผนดำเนินการตัดสินใจ ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ การประเมินผลโครงการ และการรับผลประโยชน์ โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ

ชุมชนแต่ละแห่งล้วนมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ชุมชนนั้นมีอยู่ บางชุมชนมีทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ อันได้แก่ น้ำตก ป่าเขาถ้ำน้ำไพร รวมทั้งสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่หลากหลายชนิด บางชุมชนมีความโดดเด่นในด้านสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ อันได้แก่ วัดวาอาราม และโบราณสถานทางพุทธศาสนา หรือมีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่น่าสนใจ รวมทั้งมีร่องรอยทางด้านโบราณคดีปรากฏให้เห็นขณะที่บางชุมชนมีข้อเด่นด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณี หลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีการผลิตที่เอื้อต่อการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวสามารถนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนได้เป็นอย่างดี

3. การเตรียมความพร้อมชุมชนด้านการท่องเที่ยว

ในการเตรียมความพร้อมของชุมชน ชาวบ้านควรมีการประชุมระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อดีและข้อเสียของการท่องเที่ยวรวมทั้งผลกระทบในด้านบวกและด้านลบ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้รับรู้ปัญหาร่วมกัน และช่วยกันค้นหาแนวทางป้องกันตั้งแต่ต้น ทั้งนี้เพื่อปรับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวให้เหมาะสม อันจะช่วยให้การดำเนินกิจการท่องเที่ยวเกิดผลกระทบด้านลบน้อยที่สุด และเป็นการส่งเสริมให้ประชากรในชุมชนมีคุณภาพชีวิตดี มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจอีกทั้งรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

ประชากรแต่ละชุมชนสามารถสนองตอบความต้องการของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวด้วยการใช้ทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทของชุมชน อันเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนที่สำคัญ ชาวบ้านได้ร่วมมือร่วมใจกันคิด ตัดสินใจ วางแผน และดำเนินการท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นการมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม โบราณสถานทางประวัติศาสตร์ พร้อมทั้งส่งเสริมการรักษาศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และ

การรื้อฟื้นภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในด้านวัฒนธรรมระหว่างชาวบ้านกับนักท่องเที่ยว

4. การบูรณาการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนใช้วิธีการบูรณาการ ภายใต้การประสานประโยชน์ของการพัฒนาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ครอบคลุมทั้งมิติด้านสิ่งแวดล้อม มิติด้านเศรษฐกิจ และมิติด้านสังคมและวัฒนธรรม อันเป็นการผสมผสานการพัฒนาต่าง ๆ อย่างเป็นองค์รวมสำหรับมิติด้านสิ่งแวดล้อม มุ่งกระตุ้นชาวบ้านในชุมชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ และการคุ้มครองด้านสิ่งแวดล้อมก่อให้เกิดการเรียนรู้และร่วมมือกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ ระบุปัญหา ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยวเพื่อจำกัดการพัฒนา และดำเนินการจัดการท่องเที่ยว โดยพยายามหลีกเลี่ยงให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด

มิติด้านเศรษฐกิจ มุ่งให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวโดยนำฐานทรัพยากร ซึ่งเป็นสินทรัพย์ร่วมหรือสมบัติสาธารณะมาเป็นต้นทุนในการจัดการท่องเที่ยว มีการกระจายรายได้ อย่างเสมอภาคและยุติธรรม และที่สำคัญชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนเห็นพ้องต้องกันที่จะนำฐานทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ทั้งธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และสถานที่ทางประวัติศาสตร์ มาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีการประชุมปรึกษาหารือระดมความคิดเห็น (เบญจวรรณ วงศ์คำ. 2546 : 233,235,237)

5. กรณีตัวอย่างการจัดการท่องเที่ยวบ้านจี้เหล็ก

องค์ความรู้เกี่ยวกับในการพัฒนาศักยภาพคนและชุมชนให้เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยว นั้นได้มีการดำเนินการในชุมชนที่มีการพัฒนาการจัดการดังกล่าวและได้ผลดีโดยมีวิธีการและขั้นตอนที่เป็นตัวอย่างคือ

5.1 อบรมความรู้ ทักษะการจัดการท่องเที่ยว

เน้นให้เฉพาะอาสาสมัครที่ได้จากการรับสมัครของคณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวบ้านห้วยจี้เหล็กซึ่งการอบรมเน้นเชิงปฏิบัติการ เพื่อสร้างความชำนาญต่อการเป็นมัคคุเทศก์ โดยอาสาสมัครที่เข้าอบรมนั้นมีจำนวนทั้งสิ้น 32 คน สามารถจัดการฝึกอบรม โดยมีเนื้อหาต่าง ๆ ดังนี้

- 1) กฎหมายและนโยบายการท่องเที่ยว
- 2) ความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีในการจัดการท่องเที่ยว
- 3) การใช้คู่มือและสื่อเพื่อการท่องเที่ยว
- 4) การวิเคราะห์สรรหาของดีและแหล่งท่องเที่ยวชุมชน
- 5) การบริหารกิจกรรมท่องเที่ยวในเชิงธุรกิจชุมชน

5.2 การทำแผนปฏิบัติการท่องเที่ยว

ภายหลังจากที่โครงการวิจัยได้ดำเนินการฝึกอบรมตามเนื้อหาที่กล่าวมาแล้ว ทีมโครงการวิจัยได้นำอาสาสมัครเข้าศึกษาดูงานพื้นที่ที่มีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวทั้งรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและรูปแบบธุรกิจ อาทิ ที่บ้านควายไทย ที่ชมรมท่องเที่ยวบ้านโป่ง จังหวัดเชียงใหม่ หลังจากที่ได้ศึกษาดูงานแล้ว ได้ดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านห้วยจี่เหล็ก เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอฯ ซึ่งจัดขึ้นปีละ 9 ครั้ง ตามประเพณีของชุมชน ดังที่ได้คัดสรรกันมาโดยชุมชนและทีมวิจัย

5.3 การจัดกิจกรรมทดลองเปิดการท่องเที่ยว

หลังจากที่โครงการวิจัยได้เตรียมแผนปฏิทินท่องเที่ยวเสร็จแล้ว โครงการวิจัยได้เตรียมความพร้อมสำหรับทดลองการท่องเที่ยวขึ้น กิจกรรมนี้จัดขึ้นเพื่อเสริมศักยภาพของอาสาสมัครและชุมชน โดยเชิญผู้สนใจเข้าร่วมในการท่องเที่ยวทั้งชาวไทยชาวต่างชาติ หน่วยงานราชการ และหน่วยงานเอกชน สื่อมวลชน รวมทั้งสิ้น 29 คน ประกอบด้วย ปลัดอำเภอแม่สรวย ประธาน อบต. วาวิ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเขตเชียงราย-พะเยา ผ่าง สถาบันราชภัฏเชียงราย ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาอำเภอแม่สรวย สื่อมวลชนจากหนังสือพิมพ์เชียงใหม่นิวส์ และนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ซึ่งการทดลองท่องเที่ยวทำให้อาสาสมัครมีทักษะในการบริการและเรียนรู้ความสามารถของตนเองได้ และเพื่อให้รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่คิดขึ้นมีการจัดปรับอย่างถูกต้องต่อไป

5.4 การมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาคีต่าง ๆ

การประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถแบ่งช่องทางการประสานออกได้เป็น 4 ส่วน คือ

5.4.1 ประสานงานภายในชุมชน

เป็นประเด็นที่คณะกรรมการได้จัดให้มีขึ้น โดยการจัดให้มีการประชุมคณะกรรมการและสมาชิกอาสาสมัครท่องเที่ยว เพื่อแลกเปลี่ยนหรือทบทวนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอเพื่อนำไปสู่การมีความพร้อมและความยั่งยืนในการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสม

5.4.2 ประสานหน่วยงานราชการ

การประสานหน่วยงานราชการในท้องถิ่น เป็นเรื่องสำคัญที่จะช่วยในการสนับสนุนกระบวนการพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีบูรณาการรวมของทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์ ทุนพัฒนาชุมชน ความรู้ และการปกป้องสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพเพื่อพึ่งพาตนเอง โดยมีหน่วยงานหลักที่ได้จัดการประสานงานคือ องค์การบริหารส่วนตำบลลาวาวิ/หน่วยงานป้องกันป่าไม้แม่สรวย/โรงเรียนบ้านห้วยจี่เหล็ก/

การท่องเที่ยวเขต 2 เชียงราย/ตำรวจท่องเที่ยวเชียงราย/ฝ่ายปกครองอำเภอ และฝ่ายประสานงาน ชาวเขาอำเภอ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค

5.4.3 ประสานงานหน่วยงานเอกชน

เนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเกิดขึ้นได้ เพราะบทบาท ส่วนหนึ่งเกิดจากองค์กรพัฒนาเอกชน อาทิเช่น มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม สมาคมเพื่อการศึกษา และ วัฒนธรรมชาวอำเภอเชียงราย เป็นผู้มีส่วนร่วมในการจัดการวิจัย และการเตรียมความพร้อม ดังนั้นชุมชนบ้านห้วยจี่เหล็กจึงถือเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของหน่วยงานเหล่านี้เพื่อการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์จัดการท่องเที่ยว

5.4.4 การประสานหน่วยงานต่างประเทศ

กระบวนการประสานงานนอกจากที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เป็นแนวทางการประสาน ภายในประเทศ ซึ่งสามารถเผยแพร่เรื่องราวของการจัดการท่องเที่ยวในระดับหนึ่งพร้อม กันนี้ตลอดช่วงระยะเวลาที่ดำเนินการจัดการวิจัยและจัดการท่องเที่ยว ได้มีนักศึกษา และอาสาสมัคร เข้าร่วมศึกษาเรียนรู้และได้มาท่องเที่ยวบ้านห้วยจี่เหล็ก โดยผ่านหน่วยงานกรีนเวย์ ซึ่งเป็นองค์กร ประสานงานร่วมกันกับสมาคมเพื่อการศึกษาและวัฒนธรรมชาวอำเภอเชียงรายในระดับนานาชาติ จะเป็นหน่วยงานหนึ่งของการประสานต่อไป

5.5 การกำหนดกฎระเบียบในการจัดการการท่องเที่ยว

ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอที่บ้านห้วยจี่เหล็กนั้น มีการแบ่งเป็น หมวดต่าง ๆ คือ

หมวดที่ 1 กรรมการท่องเที่ยวบ้านห้วยจี่เหล็ก

คณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอบ้านห้วยจี่เหล็ก ประกอบด้วย ตำแหน่ง 11 อัตราดำรงตำแหน่งเป็นเวลา 2 ปีภายหลังจากการเลือกและแต่งตั้ง แล้วโดยคัดเลือกจากสมาชิกของกลุ่มท่องเที่ยว

หมวดที่ 2 สมาชิกและระเบียบของกลุ่มท่องเที่ยว

สมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวได้จากการสมัครเข้าร่วมทำกิจกรรมของคนในชุมชน ห้วยจี่เหล็ก โดยสมัครเข้าร่วมกิจกรรมท่องเที่ยวตามความสมัครใจ และความถนัดของแต่ละ ครอบครัวหรือของแต่ละบุคคลตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ เช่น ฝ่ายหัตถกรรม (ผ้า/จักสาน)/ร้านค้า/ วัฒนธรรม/นาเที่ยว ลูกหาบ/พิธีกรรมประเพณี/บ้านพักรับรอง/การแสดง/ช่างตีเหล็ก/สมุนไพร และการเงิน โดยสมาชิกผู้เข้าร่วมกิจกรรมต้องปฏิบัติตามระเบียบคือ

- 1) แต่งกายให้เรียบร้อยเสมอด้วยชุดประจำเผ่า
- 2) รักษาภิยามารยาทตามกฎจารีตอำเภอ
- 3) รับผิดชอบและรักษาความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยว

- 4) รักษาความสะอาดของชุมชนอยู่เสมอ
- 5) ห้ามนำสิ่งเสพติดมาเสพหรือจำหน่ายโดยเด็ดขาด
- 6) ห้ามขายสินค้าให้นักท่องเที่ยวในลักษณะบังคับซื้อ
- 7) คณะกรรมการต้องมีการสรุปกิจกรรมและการเงินทุกครั้ง

หลังจัดกิจกรรม

หมวดที่ 3 ระเบียบของนักท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวที่เข้ามาสัมผัสเรียนรู้ และร่วมกระบวนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอบ้านห้วยจี่เหล็กต้องให้ความร่วมมือในการปฏิบัติเมื่อเข้ามาในชุมชน โดยมีระเบียบดังนี้

- 1) ต้องแจ้งการเข้ามาเที่ยวต่อคณะกรรมการทุกครั้ง
- 2) ให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบของจารีตประเพณีอำเภอบ้านห้วยจี่เหล็ก
- 3) ชุมชนสามารถรับนักท่องเที่ยวได้ครั้งละไม่เกิน 15 คน/ครั้ง
- 4) ห้ามเก็บพืชพรรณธรรมชาติออกจากพื้นที่
- 5) ห้ามนำยาเสพติด อาวุธที่เป็นอันตรายเข้าชุมชน
- 6) รักษาความสะอาดและไม่สร้างความเดือดร้อนให้ชุมชน
- 7) เสียค่าบริการตามที่กำหนดไว้

หมวดที่ 4 รายได้

ค่าใช้จ่ายที่นักท่องเที่ยวต้องชำระต่อการมาเที่ยวชุมชนตามแผนการท่องเที่ยวมีรายละเอียดที่ชุมชนร่วมกันกำหนดคือ

- 1) ค่าที่พัก 60 บาท/คืน/คน
- 2) อาหาร 40 บาท/มื้อ
- 3) มัคคุเทศก์/ลูกหาบ 180 บาท/วัน
- 4) บริจาคการพัฒนาชุมชน 200 บาท/คน
- 5) ชมการละเล่นพื้นบ้าน 900 บาท/คณะ
- 6) บำรุงศาสนสถานพิธีกรรมประเพณี 200 บาท/คณะ

หมวดที่ 5 การจัดสรรรายได้

รายได้ที่เกิดจากการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนได้กำหนดดำเนินการกันไว้คือ

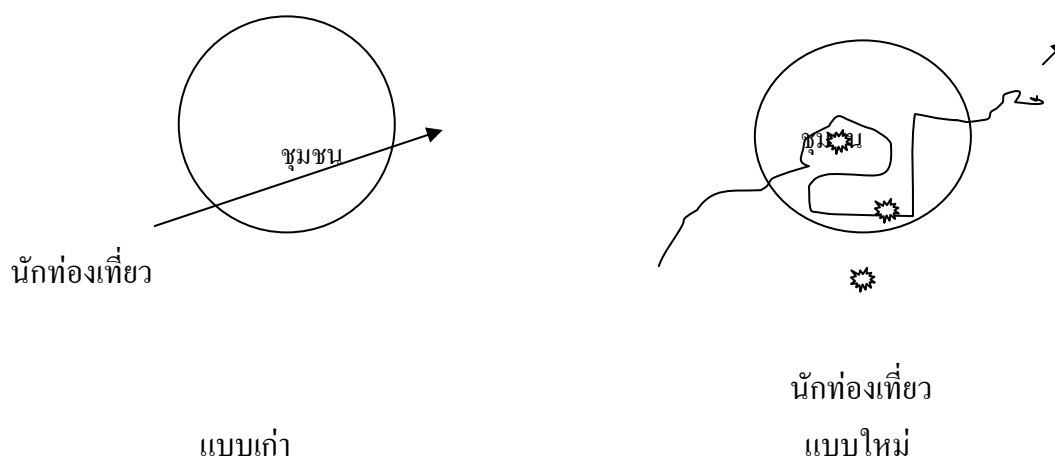
- 1) 60 % เป็นรายได้ของสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวบ้านห้วยจี่เหล็ก
- 2) 15 % สนับสนุนการพัฒนาบ้านห้วยจี่เหล็ก
- 3) 15 % สนับสนุนการศึกษาเด็กในโรงเรียน

4) 10 % สนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่นของ อบต.

(สินธุ์ สโรบล. 2546 : 33,35,37)

ชุกลิน อุณวิจิตร (2544) ได้ศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาชุมชนโดยมีประเด็นเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวสรุประยะได้ว่า ในการจัดการการท่องเที่ยวนั้น จะมีการจัดการอยู่ 2 แบบ คือ แบบเก่า และแบบใหม่ คือการจัดการการท่องเที่ยวแบบเก่านี้ โปรแกรมการท่องเที่ยวและราคาต่าง ๆ จะถูกกำหนดโดยผู้ประกอบการหรือไกด์ ประโยชน์ที่ชุมชนเคยได้รับจากการท่องเที่ยวเป็นเพียงรายได้เล็กน้อยจากการให้ที่พักและค่าข้าวแก่นักท่องเที่ยวเดินป่า การเป็นลูกหาบและการขายของใช้เล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนก็คือการให้ความร่วมมือในฐานะเป็นผู้มีบทบาทรอง และถูกกระทำ (Passive Participant) ในกิจกรรมการท่องเที่ยว ดังนั้น เมื่อองค์กรพัฒนาเอกชน เริ่มสนใจการท่องเที่ยวและจัดกิจกรรมกระตุ้นให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) จึงหมายถึงการเปลี่ยนพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวจากการแหว่ดูอย่างฉาบฉวย เป็นการอยู่นานและนอนพักค้างคืนในหมู่บ้านการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นวิถีชีวิตของชุมชน มีชุมชนเป็นผู้จัดรายการท่องเที่ยวและเป็นมัคคุเทศก์นำชมหมู่บ้านของตนเอง ซึ่งเป็นการพลิกบทบาทและการย้ายอำนาจการคิดและตัดสินใจที่เคยอยู่ภายนอกมาไว้ที่ชุมชนโดยเป็นผู้กระทำ (Active Participant) เสียเอง รูปแบบการท่องเที่ยวจึงเปลี่ยนไป ดังตัวอย่าง

จากการที่องค์กรพัฒนาเอกชนต้องพึ่งพาตนเอง มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.) ได้ริเริ่มนำการท่องเที่ยวเข้าไปในชุมชนหลายแห่งทั่วประเทศที่เป็นพื้นฐานการรวมตัวคืออยู่แล้วมีวิถีการผลิต และมีของดีที่เผยแพร่ได้ เช่น บ้านคีรีวงศ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช บ้านห้วยฮี้ จังหวัดแม่ฮ่องสอน และหมู่บ้านห้วยจี่เหล็กที่จังหวัดเชียงราย เป็นต้น

บทที่ 5

วิเคราะห์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านเชียงเหียน ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ในการวิจัยเรื่องศักยภาพและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของหมู่บ้านเชียงเหียน ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ศักยภาพด้านต่าง ๆ ที่ปรากฏในหมู่บ้านทั้งหมด 2 ประเด็น คือ

1. ด้านวิถีชุมชน คือ สิ่งที่ปรากฏขึ้นจริงในชุมชนจนสามารถก่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในหมู่บ้านเชียงเหียน ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาทั้งหมด 7 ประเด็น คือ

1.1 ด้านหมากเหมาและผลิตผลจากหมากเหมา

1.2 ด้านประเพณีพิธีกรรมที่หอเมย่านาง

1.3 ด้านหมอยาสมุนไพร

1.4 ด้านสภาพวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียน

1.5 ด้านการสวดมนต์ไหว้พระ

1.6 ด้านประเพณีพิธีกรรมที่หอคอนปู่ตา

1.7 ด้านประเพณีงานบุญบั้งไฟ

2. ด้านตำนานและโบราณคดีประกอบด้วยศักยภาพด้านต่าง ๆ ที่ปรากฏให้เห็นในชุมชนอยู่ 3 ประการ คือ

2.1 ด้านพิพิธภัณฑสถานบ้านเชียงเหียนของอาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด

2.2 ด้านพิพิธภัณฑสถานบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียน

2.3 ด้านตำนานกระรอกค่อนผาแดงนางไอ่

ศักยภาพทั้ง 2 ประเด็นหลักและ 10 ประเด็นย่อยนี้สามารถนำเสนอรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

1. ด้านหมากเหมาและผลิตผลจากหมากเหมา

1.1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับหมากเหมาและผลิตผลจากหมากเหมา

ลักษณะทั่วไป

ต้นหมากเหมาจัดเป็นพืชประเภทไม้ยืนต้นเกิดตามแหล่งธรรมชาติ

ก้านใบใหญ่ ใบสีเขียวเรียวเป็นวงรี ลำต้นหนา ตรง แตกกิ่งสาขาออก เมล็ดเล็กเขียวเต็มที
รับประทานได้รสชาติเปรี้ยวหวาน มี 2 พันธุ์ด้วยกัน คือ พันธุ์เหมาใหญ่ พันธุ์เหมาเล็ก

บริเวณที่เกิดต้นหมากเหม้า

หมากเหม้า ส่วนมากจะเกิดตามธรรมชาติบริเวณสวน ทุ่งนา ตามหมู่บ้าน วัด เฉพาะที่มีดินร่วน และปลูกในกระถาง

ประโยชน์ต้นหมากเหม้า

ใช้ในการทำฟืน ก่อไฟ หุงข้าว ปรงอาหาร ใช้เป็นยาสมุนไพรเพื่อรักษา โรคภัยไข้เจ็บชนิดต่างๆ เช่น แก้กิดสีดวงทวาร โรคระเพาะ บำรุงเลือด ขับเลือด แก้โรคระดูขาว (โส รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 4 ต้นหมากเหม้า

1.2 หมากเหม้าที่บ้านเชียงเหียน

1.2.1 แหล่งที่เกิดของหมากเหม้า

1) บริเวณที่หนาแน่น

ต้นหมากเหม้าจะปรากฏตามหัวไร่ปลายนา ตามไร่ หรือสวน ตลอดจนบริเวณรอบๆ หมู่บ้านบางครั้งจะเกิดในที่นาของชาวบ้าน 2 – 3 ต้น ส่วนมากจะเกิดที่บ้านเชียงเหียนตามคูนาคู่แต่เดิวนี้อะหมดแล้ว เพราะคนส่วนมากจะตัดไปทำยาสมุนไพร

2) บริเวณทั่วไป

ต้นหมากเหม้าจะเกิดตามป่า ตามโคกในบริเวณป่าละเมาะภายในวัด และรอบๆ หมู่บ้าน แต่ส่วนมากจะพบตามคูนาคู่ของชาวบ้าน (โส รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 5 ต้นหมากเหม้าที่วัดป่าประชาสงเคราะห์

1.2.2 ประโยชน์ที่ได้จากต้นหมากเหม้า

ประโยชน์ของต้นหมากเหม้า มีดังนี้

ใบ ใช้ทำยาประคบ นำใบต้นหมากเหม้าไปหั่นสับแล้วโขกให้ละเอียด โดยตาก 7 หมอก 7 แดด จากนั้นก็ไปเข้ายาอีก เช่น เสกา ใช้เปลือก ส้มโสม ใช้เปลือก เป่าใหญ่ ใช้เปลือก ค้างคาว ใช้เปลือก เครือเถาขี้กา ใช้เถา รังมดดำ ใช้รัง การบูรใช้เปลือก ผสมกัน ให้ครบส่วนอย่างละ 1 จีด จากนั้นก็นำไปห่อผ้าขาวมัดด้วยเชือกหนึ่งแล้วนำมาประคบตามร่างกาย ที่มีอาการ ห้อ 1 ใช้ได้ 2 เดือน สามารถแก้โรคอัมพฤกษ์ อัมพาต การเดินทางใช้ระยะเวลา 30 วัน พักที่โรงแรม อาหารที่รับประทาน ส้มตำ ไก่ปิ้ง ต้นรุ่งเซ้าก็แยกกันขายตามข้างทางและตามร้าน ขายไปทั่วภาคอีสานและภาคอื่นๆ รายได้เฉลี่ยต่อคนวันละ 500 บาท และต่อเดือนเดือนละ 20,000 บาท ต่อคนรายอาห้อละ 107 บาท

ผลใช้ทำยาประคบ โดยนำผลต้นหมากเหม้าไปหั่นผลสับแล้วโขกให้ละเอียด โดยตาก 7 หมาก 7 แดด แล้วนำผลไปเข้ายาอีก เช่น สมอไทย มะขามป้อม ลูกเลี่ยม ใช้ผลอย่างละ 3 ลูกสับให้ละเอียดเช่นกันตากแดดเช่นกันผสมกันแล้วก็ห่อผ้าขาวมัดด้วยเชือกแล้วนี้้งแล้วนำมาประคบตามร่างกายที่มีอาการ ห้อ 1 ใช้ได้ 2 เดือน สามารถแก้โรคอัมพฤกษ์ อัมพาต การเดินทางใช้ระยะเวลา 30 วัน พักที่โรงแรม อาหารที่รับประทาน ส้มตำ ไก่ปิ้ง ต้นรุ่งเซ้าก็แยกกันขายตามข้างทางและตามร้านขายไปทั่วภาคอีสานและภาคอื่นๆ รายได้เฉลี่ยต่อคนวันละ 500 บาท และต่อเดือนเดือนละ 20,000 บาท ต่อคนรายอาห้อละ 107 บาท

รากใช้ทำยาต้ม โดยนำเอารากต้นหมากเหม้าตัดท่อนขนาด 4 นิ้ว แล้วตาก 7 หมอก 7 แดด แล้วนำไปเข้ายาอีก เช่น จีเหล็ก กำแพงเจ็ดชั้น มะตูม กำลึงเสื่อโคร่ง พญาซางสาร ตัดท่อนมาต้ม ห่อ 1 ใช้ได้ 7 วัน แก้โรคกระเพาะ การเดินทางใช้ระยะเวลา 30 วัน พักที่โรงแรม อาหารที่รับประทาน ส้มตำ ไก่ปิ้ง ตื่นรุ่งเช้าก็แยกกันขายตามข้างทางและตามร้านขายไปทั่วภาคอีสานและภาคอื่นๆ รายได้เฉลี่ยต่อคนวันละ 500 บาท และต่อเดือนเดือนละ 20,000 บาท ต่อคนรายอาหอละ 107 บาท

ลำต้นใช้ทำยาประคบ นำลำต้นหมากเหม้าไปหั่นสับแล้วโขก ให้ละเอียดโดยตาก 7 หมอก 7 แดด จากนั้นก็ไปเข้ายาอีก เช่น เสกา ใช้เปลือก ส้มโอง ใช้เปลือก เป้าใหญ่ ใช้เปลือก ค้างคาว ใช้เปลือก เกรือเถาจี้กา ใช้เถา รังมดดำ ใช้รัง การบูรใช้เปลือก ผสมกันให้ครบส่วนอย่างละ 1 ชีด จากนั้นก็นำไปห่อผ้าขาวม้ามัดด้วยเชือกหนึ่งแล้วนำมาประคบตามร่างกายที่มีอาการ ห้อย 1 ใช้ได้ 2 เดือน สามารถแก้โรคอัมพฤกษ์ อัมพาต การเดินทางใช้ระยะเวลา 30 วัน พักที่โรงแรม อาหารที่รับประทาน ส้มตำ ไก่ปิ้ง ตื่นรุ่งเช้าก็แยกกันขายตามข้างทางและตามร้านขายไปทั่วภาคอีสานและภาคอื่นๆ รายได้เฉลี่ยต่อคนวันละ 500 บาท และต่อเดือนเดือนละ 20,000 บาท ต่อคนรายอาหอละ 107 บาท

เปลือก ใช้ทำยาประคบ โดยเอาเปลือกต้นหมากเหม้าไปตาก 7 หมอก 7 แดด จากนั้นก็ไปเข้ายาอีก เช่น จีเหล็ก พญาเสื่อโคร่ง ต้นโอง อย่างละ 3 ชื่นแล้วจากนั้นก็นำไปห่อผ้าขาวม้ามัดด้วยเชือกแล้วนำมาประคบตามร่างกายที่มีอาการ ห้อย 1 ใช้ได้ 2 เดือน สามารถแก้โรคอัมพฤกษ์ อัมพาต การเดินทางใช้ระยะเวลา 30 วัน พักที่โรงแรม อาหารที่รับประทาน ส้มตำ ไก่ปิ้ง ตื่นรุ่งเช้าก็แยกกันขายตามข้างทางและตามร้านขายไปทั่วภาคอีสานและภาคอื่นๆ รายได้เฉลี่ยต่อคนวันละ 500 บาท และต่อเดือนเดือนละ 20,000 บาท ต่อคนรายอาหอละ 107 บาท (บุญจิต รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

ตัวอย่างกรณีผู้จำหน่ายต้นหมากเหม้า

1. นายสงวน พลธานี บ้านเลขที่ 210 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ส่งขายทั่วภาคอีสานและภาคอื่นๆ
2. นายบุญสวน คำสีแก้ว บ้านเลขที่ 72 หมู่ที่ 3 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ส่งขายทั่วภาคอีสานและภาคอื่นๆ (สงวน พลธานี. 2549 : สัมภาษณ์)

วิธีการใช้ประโยชน์จากรากต้นหมากเหม้ามีดังนี้

การเอาราก ใบ เมล็ด และไม้หมากเหม้าที่หามาไปหั่นเป็นท่อนๆ แล้วตากแดด 7 หมอก 7 แดด แล้วนำมาคัดเลือกเอาส่วนที่ดีมาจัดการปรุงยา ดังนี้

ใช้ทำยาประคบ ส่วนผสม คือ นาราก ใบ ผล และลำต้น
ใช้ผ้าขาวห่อมัดอย่างดี นำไปนึ่งซัก 20 นาที ได้แล้วประคบตามหลัง ศีรษะ และลำตัว สามารถใช้
รักษาแก้อัมพฤกษ์ อัมพาต

ใช้ทำยาต้มรับประทาน ส่วนผสม ราก ใบ ผล ลำต้น โดยการนำไป
ต้มในน้ำจนเดือดแล้วกลั่นกรองใส่ภาชนะนำมาดื่ม สามารถใช้รักษาแก้ริดสีดวงทวาร โรคกระเพาะ
บำรุงเลือด ขับเลือด แก้โรคระดูขาว (โต รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 6 ผลหมากเหมี้า

ภาพประกอบ 7 ผลិតกัณฑ์สมุนไพรมหากเหมี้า

1.2.3 การจัดจำหน่ายผลิตผลหมากเหม้า

ใช้ทำยาประคบ คือ นำราก ใบ ผล และลำต้นใช้ผ้าขาวห่อมัดอย่างดี นำไปนึ่งประมาณ 20 นาที ได้ที่แล้วประคบตามหลัง ศีรษะ และลำตัว สามารถใช้รักษาแก้ อัมพฤกษ์ อัมพาต

ใช้ทำยากิน ส่งจำหน่ายภายในหมู่บ้าน และในจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ โดยใช้รถยนต์ขนยาไปขายในต่างจังหวัด เช่น ขอนแก่น ร้อยเอ็ด สกลนคร เป็นต้น

การบรรจุหีบห่อ

บรรจุห่อด้วยกระดาษ ใช้เชือกหรือตอกมัดเป็นห่อ มีทั้งยาต้ม และยาประคบ

บุคคลผู้นำผลิตภัณฑ์ส่งจำหน่าย

ชาวบ้านจะนัดเวลากันก่อนประมาณ 1 เดือน เพื่อเตรียมห่อยา โดยเขียนบอกถึงสรรพคุณของยาแล้วติดฉลากยาบรรจุใส่ห่อมัดด้วยเชือกหรือตอก พอถึงเวลาที่กำหนดจากนั้นก็ไปรวมตัวกันที่บ้านหัวหน้าแล้วต่างคนต่างเอาห่อยาของตัวเอง มีทั้งยาต้ม ยาประคบ ขนใส่รถยนต์ที่เตรียมไว้แล้วออกสู่ต่างจังหวัด เช่น จังหวัดขอนแก่น ร้อยเอ็ด เป็นต้น ลงไปพัก 30 วันซื้ออาหารรับประทานกันเอง มีทั้ง ส้มตำ ปิ้งไก่ ลาบ เป็นต้น

พอรุ่งเช้าของวันต่อมาก็ได้แยกกันนำยาต้มและยาประคบเดินออกเร่ขาย ตามหมู่บ้านและข้างทางไปถึงร้านขายยา แต่ละวันได้วันละ 500 บาท ถ้าครบเดือนประมาณ เดือนละ 5,000 บาท ต่อคน ในบางครั้งถ้ามีเวลาที่จะลงกรุงเทพฯ ส่งขายเดินขายเฉลี่ยได้วันละ 300 บาท ถ้ารายเดือนประมาณ 3,500 บาท ต่อคน การขายจะคล้ายคลึงกันเหมือนขายห่อยาที่ต่างจังหวัด (บุรี ชติยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 8 นายโส รัตนพลแสน

สรุปสาระสำคัญของภาพด้านผลิตผลหมากเหม้า

ต้นหมากเหม้าเป็นไม้ยืนต้นที่เกิดโดยธรรมชาติและชาวบ้านบางส่วนนิยมปลูกตามสวนของตนเองโดยจะปลูกครั้งละ 1 – 2 ต้น บางคนปลูกมากบางคนปลูกน้อย วิธีการดูแลรักษาจะใส่ปุ๋ยรดน้ำ พรวันดินอยู่ทุกวัน

การจัดจำหน่ายสมุนไพรหมากเหม้า ชาวบ้านเชียงใหม่จะจำหน่ายทั้งที่บ้านเชียงใหม่และในต่างจังหวัดทั่วประเทศไทย

ประโยชน์ใช้ได้หลายอย่าง เช่น ทำฟืน หุงข้าว ปรุงอาหาร และที่สำคัญใช้ทำยารักษาโรคมะเร็งไข้เจ็บ

ที่บ้านเชียงใหม่มีต้นหมากเหม้าปรากฏตามหัวไร่ปลายนา ตามไร่หรือสวน ตลอดจนบริเวณรอบ ๆ หมู่บ้าน ชาวบ้านเชียงใหม่จะนำ ราก ลำต้น ผล ใบ ใช้ปรุงยาสมุนไพร มีทั้งยาต้มและยาประคบ เพื่อรักษาโรคมะเร็งไข้เจ็บต่างๆ เช่น อัมพาต อัมพฤกษ์ กะโงก เป็นต้น โดยนำมาปรุงใช้เป็นยาต้ม และยาประคบ

2. ด้านประเพณีพิธีกรรมที่หอแม่ย่านาง

2.1 ประวัติความเป็นมา

ตามตำนานกล่าวว่าแม่ย่านางสองพี่น้องคือเป็นบรรพบุรุษดั้งเดิมของชาวบ้านเชียงใหม่ในยุคสมัยไทยลาวโดยแม่ย่านางสองพี่น้องนี้มีผู้ชายคนหนึ่ง ชื่อ ปู่ศรีสงคราม ปัจจุบันนี้ชาวบ้านได้สร้างหอเจ้าปู่ตาไว้เป็นที่สิงสถิตของปู่ศรีสงครามบริเวณหมู่ที่ 18 ด้านทิศเหนือของบ้านเชียงใหม่ ริมคูน้ำ เรียกว่า บึงสระแก้ว สรุปว่า น้องสาว 2 คน สิงสถิตอยู่ที่หอแม่ย่านางซึ่งตั้งอยู่บริเวณหมู่ที่ 23 ด้านทิศใต้ของบ้านเชียงใหม่ ส่วนพี่ชาย คือ ปู่ศรีสงครามมีศาลอยู่ด้านทิศเหนือของหมู่บ้าน

สถานที่ตั้ง

ศาลแม่ย่านางอยู่หมู่ที่ 23 ในที่ดินสาธารณะมีเนื้อที่ประมาณ 3 ไร่ ด้านทิศใต้ติดกับบึงสระแก้ว ทิศตะวันตกติดกับที่ดินของเอกชน ทิศตะวันออกติดกับถนนบ้านร่วมใจ ทิศเหนือติดกับที่ดินของเอกชน เช่นกัน

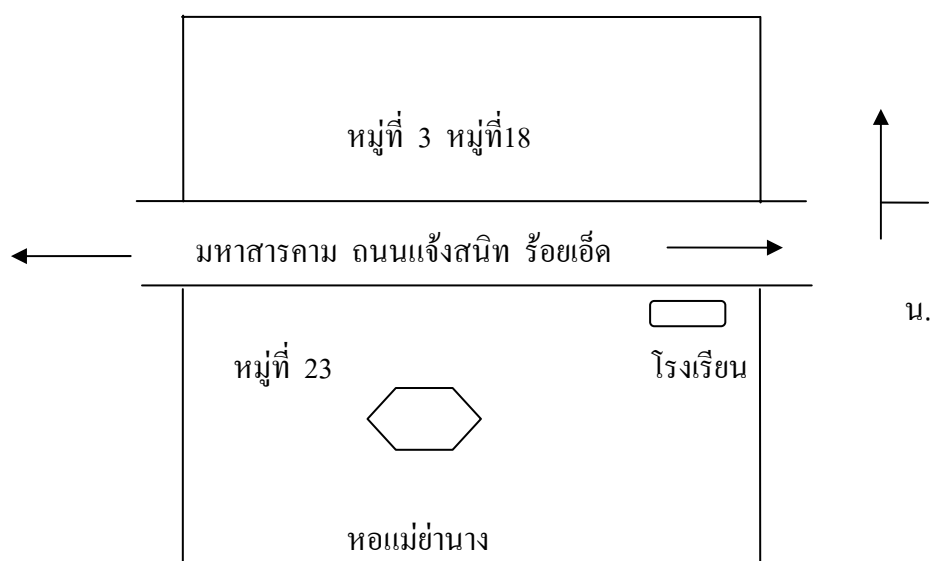
ตัวอาคาร

ลักษณะรูปทรงเป็นไม้ทั้งหลังตัวอาคารมีขนาด 3 × 3 เมตร วัตถุประสงค์ประมาณ 1.50 เมตร ใช้ตั้งอยู่บนฐานคอนกรีตขนาด 6 × 10 เมตร เสาปูนจำนวน 6 ต้น หลังคามุงด้วยสังกะสี พื้นของตัวอาคารจะมีอยู่ 2 ระดับคือ ระดับระเบียงซึ่งอยู่ต่ำกว่าระดับพื้นห้องที่อยู่สูงกว่าค้ำระเบียงประมาณ 1 คืบ ภายในระเบียงและภายในห้องเรือนจะที่อยู่สูงเป็นที่ประดิษฐานเครื่องบูชาชนิดต่างๆ (บุญทัน รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

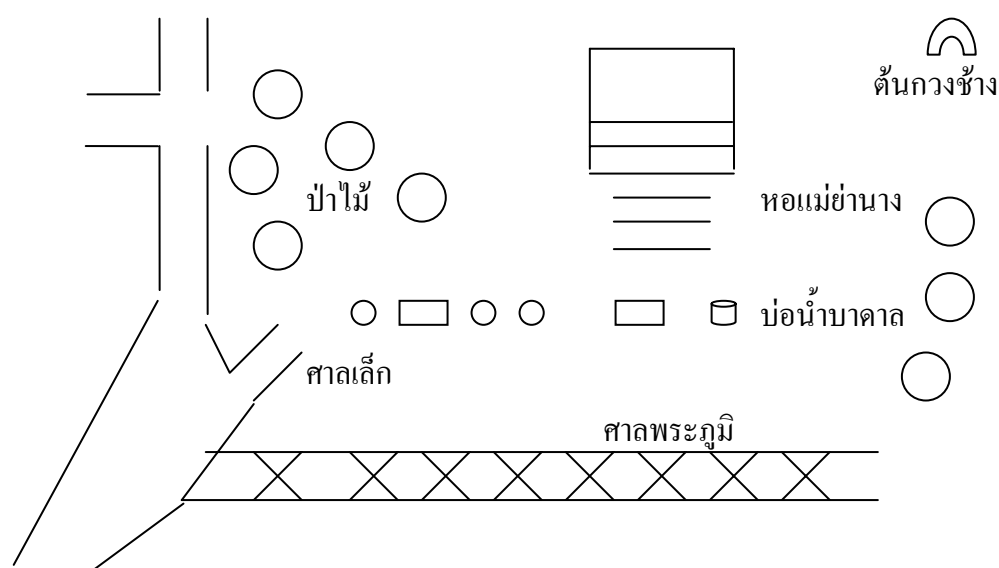

2.2 บุคลากรประจำหอแม่ย่านาง

มีบุคลากรผู้ดูแลสถานที่หอแม่ย่านางเป็นประจำอยู่ 1 คน คือชายสุ่ม รัตนพลแสน อยู่บ้านเลขที่ 62 หมู่ที่ 23 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีหน้าที่ เป็นผู้ทรงพิธีหรือเรียกว่า กระจำ และผู้ช่วย 1 คน คือ ชายตุ รัชชากักดี อยู่บ้านเลขที่ 30 หมู่ที่ 23 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เป็นผู้ช่วยมีหน้าที่จัดเตรียมดอกไม้รูปเทียน

ภาพประกอบ 9 แผนผังแสดงที่ตั้งหอแม่ย่านาง

ภาพประกอบ 10 แผนผังแสดงบริเวณหอแม่ย่านาง

2.3 ประเพณีพิธีกรรม

พิธีกรรมที่หอแม่ย่านางนี้ของชาวบ้านเชียงเหียนนี้จะนำผู้คนมาทำพิธีกรรม มีชาวบ้านเชียงเหียนทั้ง 3 หมู่บ้านและรวมทั้งชาวบ้านอื่นๆ ด้วย โดยแบ่งพิธีกรรมออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. พิธีกรรมตามโอกาสการบ้าน มี 2 ประเภทได้แก่ บ้านน เพื่อให้คลาดแคล้วจากภัยอันตรายต่างๆ และบ้านนเพื่อให้ประสบความสำเร็จในชีวิตในด้านต่างๆ

2. พิธีกรรมประจำปี คือ จัดในวันพุธที่ 2 ของเดือน 7

พิธีกรรมเหล่านี้มีรายละเอียดที่จะนำเสนอต่อไป

1. พิธีกรรมตามโอกาสการบ้าน

สำหรับพิธีบ้ำหรือบนนั้นชาวบ้านเชียงเหียนจะเข้ามาทำการบ้ำหรือบนบานศาลกล่าวเพื่อประโยชน์ต่างๆ 2 ประเด็นด้วยกัน คือ

1.1 บ้ำหรือบนเพื่อให้คลาดแคล้วจากภัยอันตรายต่างๆ

1.2 บ้ำหรือบนเพื่อให้ประสบความสำเร็จในชีวิตในด้านต่างๆ

การบ้ำหรือบนเพื่อให้คลาดแคล้วจากภัยอันตรายนั้นมีบุคลากร

ผู้มาทำพิธีกรรมที่หอแม่ย่านางนี้แล้วประสบผลสำเร็จตามที่ตนต้องการมีจำนวนเป็นอันมาก

ในที่นี้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์บุคลากร 1 ท่าน คือนางหนูดี รัตนพลแสน บุคคลท่านนี้ได้มาทำการบ้ำ

หรือบนที่หอแม่ย่านางให้ตนหายจากอาการป่วยเมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2548 เวลา 7.00 น.

โดยนำวัตถุสิ่งของมาประกอบการบน ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่ พวงมาลัย 2 อัน หวี 2 อัน

เครื่องสำอาง 1 อัน ลิบสติง 2 อัน กระจก 2 อัน กลัวย 2 หวี ข้าวเหนียว

หลังจากนั้นอีก 13 วันเขาได้ขออนกลับมาทำการแก้บน

เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2548 เวลา 9.00 น. โดยขุดน้ำบาดาล 1 บ่อที่ใกล้หอแม่ย่านางเป็นการแก้บน

(หนูดี รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

ตัวอย่างการบ้าน (การทำบ้านจะทำได้ทุกเวลา) การบ้ำเพื่อแก้บน

จากการหายเจ็บป่วย

กรณีของนางไหม สายทะเล มาบ้านนเพื่อให้ตนหายจากอาการเจ็บป่วย

จะมีวิธีการขั้นตอน 6 ขั้นตอน คือ

1. เตรียมเครื่องสังเวย เครื่องบูชา

2. กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย

3. กล่าวคำนอบน้อมพระรัตนตรัย

4. กล่าวคำนมัสการพระพุทธเจ้า

5. บอกกล่าวคำขอบ้านนต่อแม่ย่านาง

6. กล่าวคำอาลา

13 เมษายน 2548 เวลา 7.00 น. ยายสุ่ม รัตนพลแสน ผู้เป็นกระจำ ได้นำนางไหม สายทะเล เดินทางไปที่หอแม่ย่านางพร้อมด้วยเครื่องสังเวทเครื่องบูชาดังต่อไปนี้

1. ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่
2. ข้าวเหนียว
3. หวี 2 อัน
4. ตลับแป้ง 1 ตลับ
5. ลิบสติก 2 อัน
6. กระจก 2 บาน
7. กล้วย 2 หวี
8. ยาทาเล็บ 2 ขวด
9. พวงมาลัย 2 พวง

เมื่อถึงหอแม่ย่านางแล้วนายสุ่มและนางไหมได้ช่วยกันนำเครื่องสังเวทและเครื่องบูชาทั้งหมดขึ้นไปวางบนระเบียบงหอแม่ย่านาง แล้วยายสุ่มจึงเริ่มทำพิธีการบ้านดังต่อไปนี้

เริ่มแรกได้กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย คือ

อิมินา สักกาเรนะ พุทธัง อภิภูชะยามิ

อิมินา สักกาเรนะ ชัมมัง อภิภูชะยามิ

อิมินา สักกาเรนะ สังฆังพุทธัง อภิภูชะยามิ

ต่อไปกระจำจะกล่าวคำนอบน้อมต่อพระรัตนตรัย ดังนี้

อะระหัง สัมมาสัมพุทธโธ ะกะวะวา พุทธัง ะกะวะวันตัง อะภิวาเทมิ

(กราบ)

สวากขาโต ะกะวะวะตา ชัมโม ชัมมัง นะมัสสามิ (กราบ)

สุปะฏิปันโน ะกะวะวะโต สวากะสังโฆ สังฆัง นะมามิ (กราบ)

ต่อจากนั้นกระจำ คือ ยายสุ่ม กล่าวคำนอบน้อมต่อพระพุทธเจ้าด้วย

ถ้อยคำดังต่อไปนี้

นะโม ตัสสะ ะกะวะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

(ตั้งนะโม 3 จบ)

ต่อจากนั้นกระเจ้าจะกล่าวแก่แม่ย่านางด้วยคำต่อไปนี้

แม่ย่านาง วันนี้ลูกหลานจะมาบ้านขอให้นางไหม สายทะเลที่มานั่งอยู่กับลูกหลานนี้พร้อมทั้งเครื่องบูชาสักการะให้หายจากอาการเจ็บป่วยด้วยเดื่อ ให้แม่ย่านางช่วยด้วยเดื่อ! ถ้านางไหมหายจากอาการเจ็บป่วยแล้วลูกหลานก็จะนำเครื่องสังเวทมาถวายเดื่อ (กราบ 3 ครั้ง)

ต่อจากนั้นกระเจ้าและนางไหมนั่งพักผ่อนทำใจให้สบายประมาณครู่หนึ่ง จึงได้กล่าวคำอำลาถ้อยคำว่า

แม่ย่านาง บัดนี้ลูกหลานสิเมียบ้านแล้วเดื่อ แม่ย่านางเอ๋ยเมื่อจบคำอำลาแล้ว นายสุมและนางไหมพากันก้มลงกราบ 3 ครั้ง เป็นอันเสร็จพิธีบ้านแล้วจึงพากันกลับบ้าน (ไหม สายทะเล. 2549 : สัมภาษณ์)

แนวคิดของผู้วิจัย

การทำพิธีกรรมบ้านที่หอแม่ย่านางนี้หากมองผิวเผินจะมีลักษณะเป็นความเชื่อเรื่องวิญญาณของบรรพบุรุษหรือความเชื่อในเรื่องผีसाงเทวดา ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของชาวโลก ทั้งชาวตะวันตกและชาวตะวันออก หากมองให้ลึกซึ้งในวิธีการขั้นตอนการบ้านของชาวบ้านเชียงเหียนนี้ก็จะเห็นว่าการบ้านนั้นได้อิงอาศัยความเชื่อความศรัทธาในทางพระพุทธศาสนา หลักฐานที่ปรากฏก็คือ มีการนอบน้อมบูชาพระรัตนตรัยอยู่ถึง 3 ขั้นตอน ก่อนที่จะกล่าวคำบ้าน พฤติกรรมอย่างนี้แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านเชียงเหียนได้นำเอาความเชื่อเรื่องผีसाงเทวดามาผสมกลมกลืนกับความเชื่อความศรัทธาทางพระพุทธศาสนาได้อย่างเหมาะสมทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านเชียงเหียนมีหลักทางจิตใจแห่งพระพุทธศาสนาและหลักแห่งผีसाงเทวดา

ภาพประกอบ 11 ผู้บ้านหรือบน

ภาพประกอบ 12 ผู้รับบ้าน

กรณีบ้านหรือบนเพื่อให้ประสบผลสำเร็จในชีวิตด้านต่างๆ นั้นมีบุคลากรผู้มาทำพิธีกรรมที่หอแม่ย่านางนี้แล้วประสบผลสำเร็จตามที่ต้องการมีจำนวนเป็นอันมาก ในที่นี้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์บุคลากรท่าน 1 คือ นางทองสุข มหาวงศ์ บุคคลท่านนี้ได้มาทำการบ้านหรือบนที่หอแม่ย่านาง เพื่อให้ตนขายรองเท้าได้ เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2549 เวลา 07.00 น. โดยนำวัตถุสิ่งของมาประกอบการบน ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่ ข้าวเหนียว พวงมาลัย 2 พวง หวี 2 อัน ตลับแป้ง 1 ตลับ ลิบสติค 2 อัน กระจก 2 บาน กล้วย 2 หวี ยาทาเล็บ 2 ขวด ผ้าสไบ 2 ผืน

หลังจากนั้นอีก 8 วัน เขาได้ย้อนกลับมาทำการแก้บนเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2549 เวลา 08.00 น. เพราะมีความสำเร็จในการขายรองเท้า (ทองสุข มหาวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

ตัวอย่างการแก้บน

1. การแก้บนโดยทั่วไป

กรณีของนายทองสุข มหาวงศ์ มาแก้บนหลังจากที่ตนประสบความสำเร็จขายรองเท้าได้ตามความต้องการในการแก้บนนั้นจะมีวิธีการขั้นตอนดังต่อไปนี้

วันที่ 11 ตุลาคม 2549 นายสุข มหาวงศ์ ได้นำนายทองสุข มหาวงษ์ เดินทางไปที่หอแม่ย่านางพร้อมด้วยเครื่องสังเวทเครื่องบูชาดังต่อไปนี้

1. ดอกไม้ 5 คู่
2. หมาก 4 คำ ยา 4 กรอก
3. ธูป 2 ดอก เทียน 2 เล่ม
4. รองเท้า 4 คู่

เมื่อนำเครื่องสังเวทเครื่องบูชาไปวางไว้บนศาลเจ้าแม่แล้วพระเจ้าจะ
กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยว่า

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภะคะวา พุทธัง ภะคะวันตัง อะภิวาเทมิ
(กราบ)

สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม ธัมมัง นะมัสสามิ (กราบ)
สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ สังฆัง นะมามิ (กราบ)
จากนั้นพระเจ้าจึงกล่าวคำนมัสการพระรัตนตรัย ดังนี้
อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภะคะวา พุทธัง ภะคะวันตัง อะภิวาเทมิ

(กราบ)

สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม ธัมมัง นะมัสสามิ (กราบ)
สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ สังฆัง นะมามิ (กราบ)
ต่อจากนั้นพระเจ้ากล่าวคำนอบน้อมต่อพระพุทธเจ้า ดังนี้
นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ

(ตั้งนะโม 3 จบ)

หลังจากนั้นพระเจ้าจะบอกกล่าวต่อแม่ย่านางเพื่อให้รับทราบ
การมาขอแก้บนด้วยถ้อยคำต่อไปนี้

มือนี้ได้พาลูกหลานมาแก้บนแล้วเด้อ แม่ย่านางขอเชิญเทวดาแม่ย่านาง
มาช่วยรับไปเสวยด้วยเด้อ ลูกหลานเอารองเท้ามาถวายแล้วเด้อ ให้แม่ย่านางมารับไปเด้อ

หลังจากกล่าวคำถวายแม่ย่านางแล้วพระเจ้าและผู้มาแก้บนคือ
นายทองสุข มหาวงศ์ พากันก้มลงกราบ 3 ครั้ง หลังจากนั้นต่างนั่งรอเวลาอยู่ครู่หนึ่งเพื่อให้
แม่ย่านางได้รับและเสวยสิ่งของเหล่านั้น ต่อจากนั้นพระเจ้าจึงกล่าวคำอำลาแม่ย่านาง

ขณะนี้ลูกหลานจะกลับบ้านแล้วเด้อ ขอให้ลูกหลานกลับไป
โดยมีความสุขสวัสดิ์มีความปลอดภัยให้กลับถึงบ้านโดยความสวัสดิ์ทุกคนเด้อ

เมื่อกกล่าวคำอำลาเสร็จแล้วพระเจ้าและผู้มาบ้นจึงพากันกราบลง 3 ครั้ง
แล้วก็พากันกลับบ้าน

2. การแก้บนกรณีพิเศษ

ในกรณีการแก้บนด้วยถาวรวัตถุมีปรากฏให้เห็นเด่นชัด คือ กรณีของ
นางหนูดี รัตนพลแสน ผู้มาบ้นเพื่อให้ตนปลอดภัยจากภัยอันตราย เมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2548
เวลา 7.00 น. โดยนำวัตถุสิ่งของมาประกอบการบน คือ ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่ ข้าวเหนียว
พวงมาลัย 2 พวง หวี 2 อัน ตลับแป้ง 1 ตลับ ลิบสติก 2 ขวด กระจก 2 บาน กล้วย 2 หวี

ภาพประกอบ 13 บ่อน้ำบาดาลแก้งบน

หลังจากนั้นได้ย้อนกลับมาทำการแก้งบนเมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2548 เวลา 09.00 น. โดยวัตถุประสงค์ของที่นำมาแก้งบนคือ ขุดบ่อน้ำบาดาลที่บริเวณหอแม่ย่านางนั้นจำนวน 1 บ่อ (หนูดี รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

ประวัติของผู้ทำหน้าที่รับการบ่ากรบ

ยายสู่มเป็นลูกสาวของนายทอง นางรุน รักษาภักดี เกิดที่บ้านเลขที่ 62 หมู่ที่ 23 บ้านเชียงเหียน เมื่ออายุได้ 18 ปี จึงแต่งงานกับนายมานิตย์ รัตนพลแสน หลังจากแต่งงานแล้วสองสามีภรรยาได้พากันไปทำมาหากินที่เมืองเวียงจันทร์ประเทศลาวจนถึงปี พ.ศ. 2517 จึงได้พากันกลับคืนมายังบ้านเชียงเหียน โดยมาซื้อที่ดินได้ 13 ไร่ 3 งาน ยายสู่มมีบุตรธิดากับนายมานิตย์ จำนวน 6 คน โดยเกิดที่เวียงจันทน์ 1 คน นอกนั้นเกิดที่บ้านเชียงเหียน เมื่อยายสู่มอายุได้ 50 ปี ก็ได้รับหน้าที่เป็นกระเจ้าแทนมารดา คือ นางรุน รักษาภักดี ปัจจุบันนี้ยายสู่มได้พักอาศัยอยู่กับลูกสาวคนที่หกโดยสร้างบ้านหลังใหม่ขึ้นเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2549 (สู่ม รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

2.4 พิธีกรรมประจำปี

ที่หอแม่ย่านางจะมีพิธีกรรมประจำปีในวันพุธที่ 2 ของเดือน 7 โดยมีวิธีการขั้นตอนในการกระทำพิธีกรรมดังต่อไปนี้

- 2.4.1 การเตรียมการเพื่อกระทำพิธีกรรม
- 2.4.2 การดำเนินการในการทำพิธีกรรม
- 2.4.3 การสรุปผลการกระทำพิธีกรรม

ขั้นตอนต่างๆ เหล่านี้มีรายละเอียดที่จะได้กล่าวต่อไปนี้

2.4.1 การเตรียมการเพื่อกระทำพิธีกรรม

ในช่วงเตรียมการนี้จะมีการเตรียมการ เตรียมสถานที่ เตรียมวัสดุสิ่งของ กล่าวคือ สำหรับบุคคลที่เป็นผู้นำพิธีกรรมชาวบ้านจะมอบหมายให้ยายสุม รัตนพลแสน ซึ่งมีตำแหน่งเป็นกระเจ้าของหมู่บ้านเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมโดยมีคนอื่นๆ เป็นผู้ร่วมในพิธีกรรม คือ

ก. ผู้ช่วยกระเจ้า คือ ยายตุ รักษากักดี

ข. ผู้เตรียมเครื่องบูชาเครื่องสังเวศ ยายสุม รัตนพลแสน ซึ่งมีการเตรียมหมาก 4 คำ ยา 4 กรอก ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่ ข้าวเหนียว ขนมหวาน ผลไม้ต่างๆ เครื่องสำอางต่างๆ

ค. ผู้ทำความสะอาดเรียบร้อยบริเวณศาล ยายสุม รัตนพลแสน

ง. ผู้ดูแลศาล ยายสุม รัตนพลแสน

2.4.2 การดำเนินการในการทำพิธีกรรม

จัดในวันพุธที่ 2 ของเดือน 7 ที่หอแม่ย่านาง ระหว่างเวลา 09.00 – 11.00 น. จะมีพิธีกรรมการบวงสรวงแม่ย่านางโดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

09.00 น. ชาวบ้านมารวมตัวกันที่หอแม่ย่านาง

09.30 น. กระเจ้า คือ ยายสุม รัตนพลแสน พร้อมด้วยผู้ช่วย

คือ นางตุ รักษากักดี ได้ช่วยกันนำเครื่องบูชาและเครื่องสังเวศเหล่านี้คือ

หมาก 4 คำ ยา 4 กรอก

ข้าวเหนียว

น้ำ

ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่

ผลไม้และขนม ต่างๆ

กระจก ยาทาเล็บ ตลับแป้ง

รองเท้า กระเป๋

หวี ลิบสติค

10.00 น. หัวหน้าพิธีกรรม คือ ยายสุม รัตนพลแสน ได้กล่าวคำบูชา

พระรัตนตรัยว่า

อะระหัง สัมมาสัมพุทธโธ ะคะคะวา พุทธัง ะคะคะวันตัง อะภิวาเทมิ

(กราบ)

สวากขาโต ะคะคะวะตา ัมโม ัมมัง นะมัสสามิ (กราบ)

สุปะฏิปันโน ะคะคะวะโต สวอะคะสังโฆ สังฆัง นะมามิ (กราบ)

จากนั้นกระเจ้าจึงกล่าวคำนมัสการพระรัตนตรัย ดังนี้

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภะคะวา พุทธัง ภะคะวันตัง อะภิวาเทมิ

(กราบ)

สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม ธัมมัง นะมัสสามิ (กราบ)

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ สังฆัง นะมามิ (กราบ)

ต่อจากนั้นกระเจ้ากล่าวคำนอบน้อมต่อพระพุทธเจ้า ดังนี้

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

(ตั้งนะโม 3 จบ)

หลังจากนั้นกระเจ้าจะบอกกล่าวต่อแม่ย่านางเพื่อให้รับทราบ

การมาขอเก็บนด้วยถ้อยคำต่อไปนี้

มีวันนี้ได้พาลูกหลานมาบวงสรวงประจำปีแล้วเด้อ ลูกหลานได้นำเครื่องสังเวย คือ ผลไม้ นานาชนิด ตลอดจนขนมต่างๆ ลูกหลานของเชิญเทวดาแม่ย่านางมาช่วยรับไปเสวยด้วยเด้อ ลูกหลานนำเอาเครื่องตกแต่งตัวประกอบด้วย กระจก ยาทาเล็บ ตลับแป้ง รองเท้า กระจเป่า หวี ลิปสติก มาถวายด้วยเด้อ ขอเชิญแม่ย่านางรับไปใช้สอยให้มีความสุขเด้อ

เมื่อกล่าวคำสังเวยจบแล้ว นางสุม รัตนพลแสน กับนางตุรักษาภักดี ได้ช่วยกันยกสิ่งของขึ้นเช่นไหว้แม่ย่านาง

11.00 น. เสร็จการเช่นไหว้แล้ว กระเจ้าได้กล่าวคำขอผลไม้และขนมต่างๆ จากเทวดาแม่ย่านางเพื่อนำมาแจกจ่ายให้ผู้ร่วมพิธีได้รับประทานกัน

11.30 น. กระเจ้า ได้กล่าวคำอำลาต่อแม่ย่านาง 2 พี่น้องว่า ตอนนี้นี้ลูกหลานจะกลับบ้านแล้วเด้อ ขอให้ลูกหลานกลับไปโดยมีความสุขสวัสดิ์ มีความปลอดภัยให้กลับถึงบ้านโดยความสวัสดิ์ทุกคนเด้อ

2.4.3 สรุปพิธีกรรมเจ้าแม่หอย่านางหลังจากทำพิธีกรรมเสร็จแล้วจะมีการสรุปพิธีกรรมดังนี้

หลังจากบวงสรวงเสร็จแล้วชาวบ้านพากันกลับสู่หมู่บ้านของตน ส่วนผู้นำพิธีกรรมคือ ขายสุม รัตนพลแสน ได้ร่วมกันจัดเก็บวัตถุสิ่งของที่ใช้ในพิธีกรรม เช่น เสื่อ สาด อาสนะ ต่างๆ ให้เรียบร้อย ส่วนสิ่งของบางอย่างที่เป็นเครื่องสังเวยก็ยังคงอยู่ที่ศาลนั้น โดยไม่เก็บกลับบ้านแต่ประการใด

ภาพประกอบ 14 ชายสุ่ม รัตนพลแสน

ภาพประกอบ 15 ของบวงสรวงประจำปี

ภาพประกอบ 16 ประเพณีพิธีกรรมประจำปี

งานพิธีกรรมสิบสองเดือน

ประเพณีตามฮีตสิบสอง มีรายละเอียดดังนี้

1. ทำบุญเข้ากรรม เมื่อถึงเดือนอ้ายหรือเดือนเจียงพระสงฆ์เจ้าจะมีการอยู่บวราศกรรมเพื่อออกจากอาบัติสังฆาติเสลที่สงฆ์ตัวเองว่าอาจจะต้องหรือต้องจริงๆ เป็นการสร้างความมั่นใจในการครองสมณเพศของตนเอง ชาวบ้านเชียงเหียนก็พากันมาทำบุญร่วมกัน เพราะตอนนี้พระสงฆ์ท่านปฏิบัติตนเคร่งครัด อาจจะไม่ค่อยมีเวลาออกมาบิณฑบาตการทำบุญกันในเดือนนี้จึงเชื่อว่าจะได้ตามข่าวคราวกัน (บุรี ชติยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

2. ทำบุญคุณลาน เมื่อตกเดือนยี่หรือเดือนสองตอนเก็บเกี่ยวเสร็จ ชาวบ้านเชียงเหียนก็จะชวนข้าวที่ยังมิได้เคาะ (นวด) ออกมาจากฟางนั้นไปรวมกันไว้ที่ลานเก็บข้าว ด้วยมีความเชื่อว่าข้าวนั้นเป็นพืชเลี้ยงชีวิตที่มีเทพรักษา เทพนั้นมีนามว่า “เจ้าแม่โกสพ” ซึ่งเป็นขวัญข้าวที่เลี้ยงมนุษย์ด้วย และการทำบุญคุณลานนี้ก็จะมีการป่าวประกาศบอกพี่น้องไปร่วมกันทำบุญด้วย ดังนั้นในเดือนยี่นี้จึงมีการพบกันอีกครั้ง โดยใครเจ็บไข้ได้ป่วยอะไร ใครมีญาติอะไรก็จะบอกกัน (บุรี ชติยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

3. บุญเดือนสาม ในมื่อเพ็ง (วันเพ็ญ) โดยชาวบ้านเรียกบุญนี้ว่า บุญข้าวจีและบุญมาฆบูชา ข้าวจีคือข้าวเหนียวที่ปั้นหุ้มน้ำอ้อยหรือไปปิ้งหรือจี่พอเกรียมแล้วชุบด้วยไข่โรยเกลือทาไข่แล้วนำไปจี่ให้สุกแล้วใส่ภาชนะไปตั้งไว้ในหอแจก (ศาลาวัด) แล้วนิมนต์พระท่านมาให้ศีลแล้วเอาข้าวใส่บาตรแล้วถวายพระสงฆ์ ชาวบ้านเชื่อว่าทำบุญด้วยข้าวจีได้บุญด้วย มีเรื่องเล่าถึงผู้ที่ถวายขนมแป้งจีแก่พระพุทธเจ้าและพระอานนทในสมัยพุทธกาลจนได้บรรลุโสดาบันปฏิผลเมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวเสร็จแล้วชาวบ้านก็จะนำข้าวใหม่ของตนเองมาทำข้าวจีถวายพระด้วยความเชื่อว่าการทานจะทำให้เราโชคดีและได้บุญ (บุรี ชติยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

4. บุญเดือนสี่ บุญเดือนสี่ ชาวบ้านจะเรียกว่า บุญผะเหวด ซึ่งชาวบ้านจะมีการทำบุญผะเหวดประจำปีขึ้นในเดือนสี่ โดยชาวบ้านเชียงเหียนจะช่วยกันเตรียมงานเพราะถือว่าเป็นงานใหญ่และได้บุญ มีการเตรียมอาหาร ที่พักสำหรับพระสงฆ์ สามเณร และแขกที่มาร่วมงานพิธี เตรียมเครื่องบูชา ได้แก่ หมาก เหมียง รูป เทียน ข้าวตอก ดอกไม้ เป็นต้น โดยจะมีการแบ่งงานกันคือ กลุ่มแม่บ้านรับผิดชอบเรื่องอาหารและเครื่องบูชา พวกผู้ชายรับผิดชอบเกี่ยวกับสถานที่และพิธีกรรม เมื่อวันโฮมจะอันเชิญพระอุปคุตมาประดิษฐานที่ศาลาการเปรียญเพื่อป้องกันมารเข้ามาทำลายพิธี ตอนบ่ายก็จะมีพิธีอันเชิญพระเวสสันดรและนางมัทรีเข้ามาที่วัด ตอนค่ำอาราธนาพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์แล้วเทศน์มาลัยหมื่นมาลัยแสน กลางคืนมีมหรสพ พอใกล้สว่างก็จะมีการประกาศป่าวเทวดาและอาราธนาเทศน์สังกาส วันรุ่งขึ้นก็จะมีเทศน์มหาชาติทั้งวัน โดยเริ่มตั้งแต่กัณฑ์ทศพรจนถึงกัณฑ์นครกัณฑ์ แล้วเทศน์กัณฑ์พระเวสสันดรอีกครั้งหนึ่ง

ซึ่งกว่าจะเสร็จก็ค่ำพอดี เมื่อจบแล้วชาวบ้านจะจัดขันดอกไม้ ธูป เทียน กล่าวคำการวาระพระรัตนตรัย จบเป็นอันเสร็จสิ้นพิธี (สังข์ รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

5. บุญเดือนห้า ประเพณีขึ้นปีใหม่หรือบุญสงกรานต์ ตรงกับวันที่ 13-15 เมษายน ของทุกๆ ปี ชาวบ้านเชียงใหม่จะมีการทำบุญสงกรานต์ในวันแรกในระหว่างวันที่ 13-15 เมษายนนี้ชาวบ้านในหมู่บ้านก็จะมีสรงน้ำพระพุทธรูปไปเก็บดอกไม้ป้ามานูชาพระการเล่นสาดน้ำ มีการรดน้ำผู้ใหญ่เพื่อขอพร คู่บ่าวสาวจะมีการเล่นสาดน้ำกัน เช่น การแข่งกีฬา เด็กๆ ก็เล่นสาดน้ำ ช้อนหา และอื่นๆ ประเพณีสงกรานต์นี้จะเป็นประเพณีรวมญาติคือ คนที่ไปทำงานธุรกิจจะหยุดงาน เพื่อจะกลับบ้าน (บุรี ชัดยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

6. บุญเดือนหก บุญวิชาบุญชา ประเพณีบุญเดือนหกหรือบุญบั้งไฟ เนื่องจากชาวบ้านเชียงใหม่มีความเชื่อว่าบ้านของตนคือเมืองเชียงใหม่ในตำนานผาแดง นางไอ่ และเคยๆ ได้ส่งบั้งไฟเข้าร่วมในประเพณีบุญบั้งไฟของพญาขอม ด้วยประการนี้ชาวบ้านจึงมีประเพณีจุดบั้งไฟ แสนเพื่อเป็นการบูชาปู่ตาของตน เพราะถือว่าเมืองเชียงใหม่เป็นเมืองที่เคยส่งบั้งไฟแสนเข้า แข่งขันในงานแข่งบั้งไฟของพญาขอมผู้ที่ บุญบั้งไฟของบ้านเชียงใหม่นั้นถือว่าเป็นประเพณี ที่ชาวบ้านเชียงใหม่และหมู่บ้านใกล้เคียงให้ความสำคัญด้วยความเชื่อดังที่กล่าวมาแล้ว และเมื่อ บ้านเชียงใหม่จัดงานบุญบั้งไฟก็จะมีหมู่บ้านใกล้เคียงเข้าร่วมด้วยทุกครั้ง (บุตดี อักษร. 2549 : สัมภาษณ์)

7. บุญเดือนเจ็ด หรือบุญช่าสะ การสระหรือล้าง ถือเป็นการชำระสิ่งที่เป็น เสนียดจัญไร ในทำนองของบริสุทธิศักดิ์สิทธิ์ไล่เสนียด เช่น ในกรณีผีเข้าสิงคนไม่สามารถ จะขับด้วยการกินยาจะต้องใช้น้ำมันต์หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไล่ผีจึงจะออก การปลุกเรื้อนคร่อมหลุมฝังศพ การตั้งเมืองคร่อมป่าช้า ทำให้ผู้อาศัยเจ็บไข้ได้ป่วยเดือดร้อน จะต้องมีการทำพิธีสวดตลอด “รื้อถอน” แล้วเอาคนไปอยู่ก็จะถือว่าเป็นการช่าสะแล้ว ในบุญช่าสะของชาวอีสานนั้นถือเป็นการฟ่อนคายแก้ไข ความเดือดร้อนซึ่งเกิดจากความผิดพลาดเดิมๆ เช่น การปลุกบ้านครอบหลุมฝังศพ การเกิดอุบัติเหตุ ไม่น่าจะรักษาด้วยทางกายภาพบำบัดแต่ควรต้องรักษาทางจิตบำบัดโดยการรดน้ำมันต์ (ทองพล รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

8. บุญเดือนแปด หรือบุญเข้าพรรษา พุทธศาสนิกชนทั่วไปถือเอาวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 เป็นวันทำบุญเข้าพรรษา ซึ่งพระภิกษุสามเณรจะต้องอยู่ประจำตลอด 3 เดือน ตั้งแต่ วันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 ถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ห้ามมิให้ไปค้างที่อื่นนอกจากมีเหตุจำเป็นจริงๆ ในวันเข้าพรรษานี้ชาวบ้านเชียงใหม่จะไปทำบุญตักบาตรที่วัดมีการถวายภัตตาหารเพล หวายเทียน จำพรรษา ถวายผ้าอาบน้ำฝน ยารักษาโรคอื่นๆ โดยพระสงฆ์ก็จะเทศนาสั่งสอนและให้ศีลให้พร แก่ชาวบ้าน ซึ่งในวันเข้าพรรษานี้พวกคลุห้สัถย์บางคนก็จะพิจารณาตนหยุดการกระทำสิ่งที่เป็นบาป เช่น การงดดื่มสุราเมรัย เป็นต้น (สมบูรณ์ พลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

9. บุญเดือนเก้า หรือบุญข้าวประดับดิน เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว โดยเริ่มวัน 13 ค่ำ เดือน 9 ชาวบ้านจะเตรียมจัดอาหารคาวหวาน หมากพลู บุหรี่ไว้แบ่งออกเป็นสี่ส่วน โดยส่วนที่หนึ่งเลี้ยงดูกันภายในครอบครัว ส่วนที่สองแจกถึงตลอด มีชะล้าที่ยึดถือเช่น ห้ามคนท้องนั่งคาบ้นใด เมื่อคลอดแล้วมีการอยู่กรรมและมีการไปเยี่ยม การอยู่กรรมตามแบบแผนโบราณน้อยลง เนื่องจากไม่ได้คลอดด้วยหมอดำแยกันแล้ว แต่ก็ยังคงมีบางรายที่ยึดถือเรื่องการอยู่กรรมอยู่บ้างในปัจจุบัน (บุรี ชัดิยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

10. บุญเดือนสิบ หรือบุญข้าวสาก เป็นบุญถวายข้าวสากกัณฑ์แด่พระสงฆ์ นิยมทำกันในวันเพ็ญเดือนสิบ (โส รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

11. บุญเดือนสิบเอ็ด หรือบุญออกพรรษา การปวารณาเป็นกิจกรรมสำคัญ รายละเอียดว่าด้วยปวารณากรรมที่เป็นส่วนของพระนั้นหาได้จากพระวินัยปิฎก (อุบล ชัดิยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

12. บุญเดือนสิบสอง หรือบุญกฐิน ถือว่าเป็นบุญมหากุศลเป็นมหกรรมบุญที่มีการเตรียมการ ค่าใช้จ่ายสูง คนไม่มีฐานะทำไม่ได้ กฐินนี้เป็นกาลทาน คือทานมีเวลาจำกัดไว้เพียง 1 เดือน นับจากแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงเดือน 12 ท้ายฤดูฝนเท่านั้น ถ้าทำในเวลานอกจากนี้ถือว่าไม่เป็นบุญกฐิน (บุรี ชัดิยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

13. ประเพณีแต่งงาน หนุ่มสาวที่รักใคร่ชอบพอกันเมื่อตกลงปลงใจว่าจะอยู่กินด้วยกันเป็นสามีภรรยาแล้ว ซึ่งฝ่ายชายจะต้องส่งญาติผู้ใหญ่มาสู่ขอฝ่ายหญิง เมื่อตกลงกันได้แล้วก็ต้องเอาดวงของทั้งสองฝ่ายไปให้หมอดูผูกดวงว่าสมพงษ์กันหรือไม่ ต่อจากนั้นก็หาฤกษ์ยามในวันแต่งงาน การจัดงานจะจัดขึ้นทั้งที่บ้านของฝ่ายชายและหญิง โดยฝ่ายชายจะเตรียมเครื่องขันหมากและสินสอด ส่วนฝ่ายหญิงจะเตรียมเครื่องสำหรับสมมาญาติผู้ใหญ่ของทางฝ่ายชาย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นหมอนหก ผ้าไหม เตรียมที่นอน และอาหารไว้เลี้ยงรับแขกที่มาร่วมงาน เมื่อได้ฤกษ์ขบวนเจ้าบ่าวก็แห่ขันหมากเพื่อทำพิธี ก่อนขึ้นบ้านเจ้าสาวญาติของเจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะมีการพูดจาถามไถ่กันตามประเพณี เมื่อเสร็จแล้วก่อนจะขึ้นบ้านจะให้เจ้าบ่าวยื่นบนหินลับมีดที่ปูด้วยใบตองแล้วให้น้องเจ้าสาวหรือญาติผู้ใหญ่ของเจ้าสาวตักน้ำล้างเท้าให้เจ้าบ่าว จากนั้นจึงขึ้นบ้านไปทำพิธีสู่ขวัญคู่บ่าวสาว เมื่อเสร็จพิธีเจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะถือพานดอกไม้ รูป เทียนมากราบญาติผู้ใหญ่ พร้อมทั้งมอบของสมมาให้ญาติผู้ใหญ่ฝ่ายชาย ผู้ใหญ่ก็จะผูกแขนให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวพร้อมทั้งอวยพรให้ เมื่อเสร็จพิธีจึงส่งตัวเจ้าบ่าวเจ้าสาวเข้าห้องหอให้รับประทานอาหารร่วมกัน และเมื่อถึงเวลาค่ำจึงทำพิธีส่งตัวอีกครั้ง (โส รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

14. ประเพณีการบวช การบวชนั้นถือว่าเป็นประเพณีที่สำคัญที่สุดในชีวิตชายไทยที่ยึดถือกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะถือว่าการทดแทนพระคุณบิดามารดา

และเป็นการบวชตามประเพณีทางพระพุทธศาสนาที่ให้ผู้ชายที่อายุครบ 20 ปีขึ้นไปจะต้องบวช เพื่อเป็นการทดแทนพระคุณพ่อแม่ เมื่อมีการบวชที่บ้านใดต่อชาวบ้านจะไปช่วยกันอย่างเต็มความสามารถ เพราะถือว่าได้กุศลแรงโดยไม่ต้องบอกว่าจะไปช่วยโดยอาศัยความเต็มใจของชาวบ้านเอง ผู้ที่จะบวชต้องฝึกการสวดมนต์และขานนาคให้ได้ก่อนถึงวันบวช 1 วัน ผู้ที่จะบวชจะต้องนำดอกไม้ ธูป เทียน ไปกราบญาติผู้ใหญ่และผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อลาสิกขาบทและขอมาญาติผู้ใหญ่และขอโหสิกรรมที่เคยล่วงเกิน เพื่อที่จะได้บวชอย่างบริสุทธิ์ใจ เมื่อถึงวันที่กำหนดบวชตอนทำพิธีโกนผม ตอนสายทำวัณนาค เมื่อทำวัณนาคเสร็จจึงแห่ขบวนไปวัดโดยให้พ่ออุ้มบาตรและแม่เป็นผู้อุ้มไตรครอง ส่วนญาติพี่น้องก็ช่วยกันถือเครื่องอัฐบริขารและสิ่งของอื่นๆ เมื่อถึงวัดจะวนแห่เวียนรอบอุโบสถ 3 รอบ โดยเวียนขวาเมื่อครบแล้วจึงเข้าพิธีในพระอุโบสถตามประเพณีของชาวบ้าน นาคจะกล่าวคำขอบรรพชาต่อพระอุปัชฌาย์แล้วครองผ้าขอศีล 10 กับพระอาจารย์อันเป็นการเสร็จสิ้นพิธี (ทองพูล รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

15. ประเพณีบุญบั้งไฟ จะจัดหลังจากทำบุญเบิกบ้านไปแล้ว แต่จะกำหนดวันไหนจะขึ้นอยู่กับการตกลงกันเองของชาวบ้าน โดยเลือกเอาวันที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ว่างและตรงกัน บุญบั้งไฟนี้ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นการขอฝนก่อนการทำนา หากปีไหนไม่มีการทำบุญบั้งไฟปีนั้นฝนจะตกต้องตามฤดูกาล เป็นผลให้ได้ผลผลิตข้าวในนาน้อยตามไปด้วย ชาวบ้านเชียงเหียนถือว่าบุญบั้งไฟของหมู่บ้านมีความสำคัญไม่แพ้กับบุญบั้งไฟที่โยธธ ทั้งนี้เนื่องจากเมืองเชียงเหียนคือเมืองหน้าด่านหนึ่งในห้าของพระยาขอม ซึ่งปรากฏอยู่ในวรรณกรรม “ผาแดง นางไอ่” ของภาคอีสาน บางปีทำบั้งไฟแสน มีการบอกบุญไปยังบ้านที่เคยเป็นเมืองเก่าด้วยกัน เช่น บ้านสีแก้ว บ้านผักแว่น บางปีทำพอเป็นประเพณี (บุรี ชัตติยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

16. ประเพณีการตาย ซึ่งประเพณีของชาวบ้านเมื่อมีการตายเกิดขึ้นชาวบ้านจะนำศพไปฝังที่ป่าช้าจะไม่นำศพผู้ตายเข้าภายในบ้าน แต่จะทำพิธีสวดที่บ้านผู้ตายก่อน หลังจากนั้นสักกระยะหนึ่งจึงจะมีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปหาแก่ผู้ตายเรียกว่า บุญแจกข้าว และจะไม่มิงันเฮือนดี แต่ถ้าเป็นการตายแบบธรรมดา เช่น ป่วยตาย หรือแก่ชราตาย จะมีการอาบน้ำศพ แต่งตัวแล้วให้นำลงใส่โลงและจะใส่ข้าวของเครื่องใช้ของผู้ตายลงในโลงด้วย เช่น เสื้อผ้า นำเงินฝากผู้ตายให้ไปใช้ในชาติหน้า ที่บ้านจะมีการงันศพ 1 คืน ในคืนที่ 3 จะมิงันเฮือนดีพร้อมกับทำบุญแจกข้าว เมื่อครบกำหนดจะนำศพไปเผาที่ป่าช้าโดยจะนำศพเวียนขวารอบกองฟอน 3 รอบ จากนั้นจึงทำพิธีตัดด้วยตราสังข์ที่มัดไว้ล่างหน้าศพด้วยน้ำมะพร้าว จากนั้นจึงยกศพขึ้นวางบนกองฟอนให้หันศีรษะไปทิศตะวันตก แล้วพระจะทำพิธีจุดกองฟอนเผาทั้งไว้ประมาณ 3 คืน แล้วทำการเก็บกระดูกซึ่งทำกองจี๊เข้าเป็นรูปคน หันหัวออกทางทิศตะวันออก พระชกอนิจจาจบจึงเก็บกระดูกส่วนหนึ่งใส่ผ้าขาวห่อไปเพื่อบรรจุในธาตุส่วนที่เหลือก็ฝังไว้ที่กองฟอนนั่นเอง (บุรี ชัตติยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

สรุปสาระสำคัญของภาพด้านหอแม่ย่านาง

การทำพิธีที่หอแม่ย่านางมีดวงวิญญาณสิงสถิตอยู่สองคนเป็นหญิงสาวสวย ที่หอแม่ย่านางจะมีบุคคลเฝ้าสถานที่อยู่ 1 คน คือ ขายส้ม รัตนพลแสน จะทำหน้าที่ในการจุดรูป จุกเทียนและผู้ช่วย 1 คน คือ ขายตุ รัชชากักดี จะทำหน้าที่ช่วยจัดสิ่งของถวาย

การจัดงานประเพณีที่หอแม่ย่านางนั้นจะมีการจัดอยู่ 2 แบบ คือ การบ๋าน และประเพณีประจำปี

ในพิธีกรรมบ๋านทุกวันพุธตลอดทั้งปี เวลามีคนมาบ๋านก็มาหากระจำ แล้วไปที่ศาลก็จะมีการเตรียมรูป 5 คู่ เทียน 5 คู่ ไปบ๋านเรื่องที่ยากจะบนมีทั้งให้ตัวเองคลาดแคล้ว จากภัยอันตรายและประสบความสำเร็จในชีวิต ส่วนการแก้บนจะทำวันไหนก็ได้

งานประเพณีประจำปีที่หอแม่ย่านางจัดขึ้นในวันพุธที่ 2 ของเดือน 7 ในแต่ละปี เพื่อบวงสรวงแม่ย่านางให้อยู่เย็นเป็นสุขบันดาลให้ฝนตกตามฤดูกาลจะได้ทำนาเมื่อถึงวันงานกระจำ และผู้ช่วยพร้อมทั้งชาวบ้านจะมาทำพิธีเช่นไหว้โดยมีเครื่องสังเวยทั้งของกินและของใช้ และเครื่องบูชา คือ ดอกไม้ รูปเทียน เมื่อกระทำพิธีเสร็จแล้วกระจำจะนำเครื่องสังเวยประเภทอาหารคาวหวานมาแจกจ่ายให้ชาวบ้านได้กินกันโดยทั่วหน้า

3. ด้านหมอยาสมุนไพร

3.1 ประวัติความเป็นมา

หมอยาสมุนไพรคนแรก ๆ ของหมู่บ้านเชียงเหียน คือ นายสิบมา อัครเนตร ตั้งบ้านเรือนอยู่ หมู่ที่ 18 นายสิบมา อัครเนตร บุคลิกเฉพาะส่วนตัว คือสวมหมวก ถือไม้เท้า สะพายย่ามยาสมุนไพรเดินทางไปขายยาที่ตัวเมืองมหาสารคามและต่างจังหวัด สมุนไพรที่นำคิดตัวไปมีทั้ง ยาต้มและยาฝน มีสรรพคุณ แก้ไข้ต่าง ๆ แก้ปวดเมื่อย แก้ริดสีดวงทวาร เป็นต้น

ผู้เจ็บป่วยบางรายจะไปหาหมอสิบมาถึงที่บ้าน เพื่อรับการรักษาจากยาฝน โดยใช้หินศิลาแลงนำมาฝนเพื่อให้ผู้เจ็บป่วยหายจากโรคร้ายไข้เจ็บ โดยมีค่ารักษาประมาณครั้งละ 100 บาทถึง 300 บาท

คุณหมอสิบมาเดินทางไปขายยาในที่ต่าง ๆ บางครั้งใช้เวลาถึง 7 วัน จึงจะกลับมาบ้านสักครั้งหนึ่ง การรับค่ารักษานั้นบางครั้งหมอสิบมาก็รับเป็นข้าว ปลา อาหาร แทนเงินทองก็มี

เครื่องยาของหมอสิบมาที่สำคัญ คือ หอยทะเล หินทะเล และรากยาสมุนไพร นำสิ่งเหล่านี้มาฝนเป็นยาเย็นเพื่อใช้รักษาการเจ็บไข้ต่าง ๆ

ปัจจุบัน หมอสิบมา อัครเนตร ได้สิ้นชีวิตไปแล้วอัฐิของท่านบรรจุอยู่ในซุ้มประตูโขงของวัดโพธิ์ศรี

ศิษย์เอกของหมอสิบมาคนหนึ่งซึ่งยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน คือ นายบุญจิต พลแสน หมอบุญจิต ตั้งบ้านเรือนอยู่บ้านเลขที่ 74 หมู่ 3 ของบ้านเชียงเหียนนี้ ปัจจุบันบ้านหลังนี้ถือว่าเป็นศูนย์กลางของยาสมุนไพรของบ้านเชียงเหียน

นายบุญจิต ได้ไปศึกษาวิธีการตากสมุนไพรที่อำเภอนาคูนได้ความรู้ว่าการตากยาสมุนไพรของอำเภอเขาฉกรรจ์ใช้ผ้าพลาสติกคลุมทำให้ได้ประโยชน์ 2 อย่าง คือ เป็นการอบสมุนไพรภายในตัวและทำให้สมุนไพรไม่ปลิวกระจัดกระจาย

หมอบุญจิต ได้ทดลองปรุงยา รักษาโรคไข้จับสั่น นอกเหนือไปจากที่ได้เรียนมาจากครูหมอสิบมา อัครเนตร แล้วได้ปรุงยาประเภทอื่น ๆ อีกหลายชนิดจนมีความชำนาญ

หมอบุญจิต รัตนพลแสน ได้พากันหมอยาพื้นบ้านทำยาสมุนไพรออกไปขายตามจังหวัดต่างๆ ตั้งแต่เหนือจรดใต้บางครั้งก็ออกไปต่างประเทศลงไปถึงมาเลเซีย (บุญจิต พลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

หมอยาสมุนไพรในหมู่บ้านเชียงเหียนมีทั้งหมด 16 คน

1. นายสงวน พลขำนิ หมอยาต้ม ยาฝน ยาดอง
2. นายอรุณ รัตนพลแสน หมอยาต้ม ยาฝน ยาดอง
3. นายโส รัตนพลแสน หมอยาต้ม ยาฝน ยาดอง
4. นายประยงค์ พลแสน หมอยาต้ม ยาฝน ยาดอง
5. นายอภิรมย์ พลแสนหมอยาต้ม ยาฝน ยาดอง
6. นายบุรี จัติยะวงศ์ หมอยาต้ม ยาฝน ยาดอง
7. นาย ทองพูล รัตนพลแสน (คนที่ 1) หมอยาต้ม ยาฝน ยาดอง
8. นายบุญเลิศ พลลาก หมอยาต้ม ยาฝน ยาดอง
9. นายบุญมี พลลาก หมอยาต้ม ยาฝน ยาดอง
10. นายทองพูล รัตนพลแสน (คนที่ 2) หมอยาต้ม ยาฝน ยาดอง
11. นายทองใบ จัติยะวงศ์ หมอยาต้ม ยาฝน ยาดอง
12. นายสมศรี จัติยะวงศ์ หมอยาต้ม ยาฝน ยาดอง
13. นายทองสุข ทำเนบ หมอยาต้ม ยาฝน ยาดอง
14. นายบุญดี อักษร หมอยาต้ม ยาฝน ยาดอง
15. นายบุญสวน คำสีแก้ว หมอยาต้ม ยาฝน ยาดอง
16. นายบุญจิต พลแสน หมอยาต้ม ยาฝน ยาดอง

สมุนไพรที่ปลูกภายในหมู่บ้านเชียงเหียน มี 11 ชนิด คือ

1. ต้นฟ้าทะลายโจร

ปลูกในช่วงเดือน พฤษภาคม - เดือนธันวาคม

การเก็บอายุต้น 1ปี

วิธีการใช้ถอนทั้งต้น แล้วผึ่งแดด 7 วัน 7 หมอก มัดต้มใส่หม้อ

รักษาโรคความดัน

2. เจตมูลเพลิงแดง และ เจตมูลเพลิงขาว

ปลูกในช่วงเดือน พฤษภาคม - เดือนธันวาคม

การเก็บอายุต้น 1 ปี

วิธีการใช้ ขุดเอาราก แล้วผึ่งแดด 7 วัน 7 หมอก ผสมกับยา

ขับเลือด หัดสกุลเทศ และหัดสกุลไทย

รักษา โรคท้องอืด ท้องเฟ้อ จุกเสียด

3. ว่านริดสีดวงและว่านชักมดลูก

ปลูกในช่วงเดือน พฤษภาคม - เดือนธันวาคม

การเก็บอายุต้น 1 ปี

วิธีการใช้ ขุดเอาราก แล้วฝังแดด 7 วัน 7 หมอกแล้วหั่นเป็นแว่นๆ

7 แว่น

รักษาโรคริดสีดวงและโรکشักมดลูก

4. ต้นไพลเหลือง ต้นไพลขาว และ ต้นไพลดำ

ปลูกในช่วงเดือน พฤษภาคม - เดือนธันวาคม

การเก็บอายุต้น 1 ปี วิธีการใช้ ขุดเอาหัว แล้วฝังแดด 7 วัน 7 หมอก

ส่วนผสม ต้นไพลขาว และ ต้นไพลดำ หั่นเป็นแว่น ๆ หั่นต้นละ

7 แว่นแล้ว

รักษาโรคปวดหัว

5. เป้าใบเล็ก

ปลูกในช่วงเดือน พฤษภาคม - เดือนธันวาคม

การเก็บอายุต้น 1 ปี

วิธีการใช้ ขุดเอาราก แล้วฝังแดด 7 วัน 7 หมอกแล้ว

ส่วนผสม ต้นกำแพงเจ็ดชั้น ใช้ต้นราก ต้นกฤษณาใช้ต้นราก

ต้นเถาวัลย์เปรียง ใช้ต้นราก ต้นกรงสะเดิน ใช้ต้นราก ต้นโคไม้รูล้ม ใช้ต้นราก

ต้นชันทองพยับขาว ใช้ต้นราก

รักษาโรคกระเพาะ และโรคปวดหลัง

6. จันทน์หอม และ จันทน์แดง

ปลูกในช่วงเดือน พฤษภาคม - เดือนธันวาคม

การเก็บอายุต้น 1 ปี

วิธีการใช้ ถากเปลือก เอาแก่น ผ่าเป็นท่อนยาว 4 นิ้ว ส่วนผสม

หอยทะเลใช้เปลือก ลิ่นทะเล แสนปากังใช้ราก แสนงูเห่าใช้ราก กำแพงเจ็ดชั้นใช้ราก

ม้ากระทืบโรงใช้เถาวัลย์ โรคทะนงแดงใช้ราก ตากวงใช้ต้นผ่าเป็นท่อนยาว 4 นิ้ว ตาไก่

ใช้ลำต้น ผ่าเป็นท่อนยาว 4 นิ้ว ห่อด้วยผ้าขาวสี่เหลี่ยมจตุรัส รักษาโรค ใช้รากสด

7. คีปลี

ปลูกในช่วงเดือน พฤษภาคม - เดือนธันวาคม

การเก็บอายุต้น 1 ปี

วิธีการใช้ ใช้ลูกตากแดด 7 วัน 7 หมอกจนใช้ 3 ลูก

ส่วนผสม เจตมูลเพลิงแดง เจตมูลเพลิงขาว

รักษาเป็นยาบำรุงเลือด

สมุนไพรที่เกิดตามธรรมชาติ

1. ต้นม้ากระทืบโรง ใช้ลำต้น ตากแดด 7 วัน 7 หมอก แล้วหั่นเป็นแว่นๆ 3 แว่นแล้วต้ม เป็นยาบำรุงเลือด บำรุงร่างกาย
2. ต้นรังร้อน ใช้ลำต้น ตากแดด 7 วัน 7 หมอก แล้วหั่นเป็นชิ้นส่วนผสม ต้นหัดสกุลเทศ และหัดสกุลไทย 3 ส่วนให้เท่ากันแล้วต้ม
3. ตัวผู้ตัวเมีย ใช้ลำต้น ตากแดด 7 วัน 7 หมอก แล้วหั่นเป็นชิ้นส่วนผสม ต้นหัดสกุลเทศ และหัดสกุลไทย ผสม 3 ส่วนให้เท่ากันแล้วต้ม

3.2 สภาพปัจจุบันของหมอยาสมุนไพร

หมอยาสมุนไพรที่บ้านเชียงเหียนนี้ ส่วนใหญ่จะเก็บสมุนไพรมาจัดการหั่นหรือฝานเป็นท่อนแล้วตากให้แห้งหลังจากนั้นจะบรรจุเข้าหีบห่อเพื่อนำไปจำหน่ายยังสถานที่ต่างๆ ทั่วประเทศ

ยาสมุนไพรที่บ้านเชียงเหียนผู้วิจัยจะศึกษาใน 3 ขั้นตอนด้วยกันคือ

3.2.1 การเก็บยาสมุนไพร

3.2.2 การปรุงยาสมุนไพร

3.2.3 การจำหน่ายสมุนไพร

การเก็บยาสมุนไพรในที่นี้ หมายถึง การไปหาสมุนไพรตามต่างๆ เช่นที่สวนสมุนไพรของหมู่บ้านหรือสวนอื่นๆ นอกจากนั้นยังมีการไปหาสมุนไพรที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติแถวป่าเขาลำเนาไพร เพราะฉะนั้นในการเก็บสมุนไพรนี้จึงแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

3.2.1. การเก็บสมุนไพรจากแหล่งที่ปลูกไว้

สมุนไพรที่ปลูกจะมีทั้งภายในบ้านเชียงเหียนและนอกบ้านเชียงเหียน ทั้ง 2 แหล่งนี้ผู้เก็บยาสมุนไพรมีวิธีการเก็บดังนี้

1. โคน เช่น ไม่ปรากฏสมุนไพรที่ปลูกไว้ทั้งที่บ้าน

เชียงเหียนและบ้านอื่นๆ

2. ขูด เช่น ต้นขมิ้นชัน ต้นขมิ้นขาว ต้นขมิ้นเหลือง
ต้นว่าน ต้นไพล ต้นข่า ต้นกระชาย ต้นกระชายขาว ต้นตะไคร้
 3. ตัด , เด็ด เช่น ต้นตะไคร้ ต้นกะเพรา ต้นจิง
 4. ถอน เช่น ต้นแห้วหมู ต้นหอม ต้นกระเทียม
 5. ถาก เช่น ต้นแก่นมะขาม ต้นแค ต้นทับทิม
- (บุญจิต พลเสน. 2549 : สัมภาษณ์)

สมุนไพรนอกบ้านเชียงใหม่คือ วิธีการเก็บสมุนไพรดังกล่าวจะเก็บทั้งในหมู่บ้านเชียงใหม่และหมู่บ้านอื่นๆคือ

1. หมู่บ้านหัน เก็บสมุนไพรประเภทยาฝนคือ ต้นเครือขมิ้น ใช้หัวในการทำยาฝนมีสรรพคุณในการรักษาอาการปวดหลังหรือโรคเก๊า
2. หมู่บ้านเอียด เก็บสมุนไพรประเภทยาดม คือ ต้นเถาวัลย์เปรียง ต้นชันทองพญาบาทต้นตุมกา ต้นกำแพงเจ็ดชั้น ต้นไมยราพ มีสรรพคุณในการรักษาอาการปวดหลังและโรคกระเพาะอาหาร

สมุนไพรที่ปลูกไว้นั้นส่วนมากจะเป็นพืชล้มลุกมีขนาดเล็ก ส่วนสมุนไพรในบริเวณป่าจะมีทั้งพืชล้มลุกและพืชยืนต้น

ตัวอย่างพืชล้มลุกที่เป็นสมุนไพร

1. ว่านหางจระเข้ เป็นพืชล้มลุกที่ปลูกในสวน อายุหลายปี สูง 0.5-1 เมตร ข้อและปล้องสั้น ใบเดี่ยว เรียงรอบต้น กว้าง 5-12 ซม. ยาว 0.3-0.8 เมตร อวบน้ำมาก สีเขียวอ่อนหรือสีเขียวเข้ม ภายในมีวุ้นใส ได้ผิวสีเขียวมีน้ำยางสีเหลือง ใบอ่อนมีประสีขาว ดอกช่อ ออกจากกลางต้น ดอกย่อย เป็นหลอดห้อยลง สีส้ม บานจากล่างขึ้นบน วิธีใช้ให้เลือกใช้ใบล่างสุดของต้นก่อน ล้างน้ำให้สะอาด ปอกเปลือกสีเขียวออกด้วยมีดสะอาด ล้างน้ำยางสีเหลืองออกให้หมด เพราะอาจระคายเคืองผิวหนัง และทำให้มีอาการแพ้ได้ ผานเป็นแผ่นบางปิดแผล หรือชูดเอาวุ้นใสปิดพอกรักษาแผลสด แผลเรื้อรัง แผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก แผลไหม้เกรียมจากแสงแดด และการฉายรังสี อาจใช้ผ้าพันแผลที่สะอาดพันทับ เปลี่ยนวันใหม่วันละครั้ง เข้าเย็น จนกว่าแผลจะหาย ใช้วุ้นสดกินรักษาแผลในกระเพาะอาหารได้ดี และใช้เป็นส่วนผสมในเครื่องสำอางหลายประเภท เช่น แชมพูสระผม สบู่ ครีมกันแดด เป็นต้น สารที่ออกฤทธิ์เป็นกลัยโคโปรตีน ชื่อ Aloctin A ซึ่งมีฤทธิ์ลดการอักเสบ และเพิ่มการเจริญทดแทนของเนื้อเยื่อ บริเวณที่เป็นแผล แต่มีข้อเสีย คือ สลายตัวได้ง่ายเมื่อถูกความร้อน ไม่ควรทิ้งวุ้นสดไว้เกิน 24 ชั่วโมง น้ำยางสีเหลืองจากใบเคี้ยวให้แห้ง เรียกว่า ยาคำ เป็นยาระบายชนิดเพิ่มการบีบตัวของลำไส้ใหญ่

2. บัวบก เป็นพืชล้มลุกที่ปลูกในสวน อายุหลายปี เลื้อยแผ่ไปตามพื้นดิน ชอบที่ชื้นแฉะ แตกรากฝอยตามข้อ ไหลที่แผ่ไปจะงอไปจากข้อ ชูขึ้น 3-5 ใบ ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่ เส้นผ่าศูนย์กลาง 2-5 ซม. ขอบใบหยัก ก้านใบยาว ดอกช่อ ออกที่ซอกใบ ขนาดเล็ก 2-3 ดอก กลีบดอกสีม่วง ส่วนที่นำมาใช้เป็นยา คือ ใบสดใช้เป็นยาภายนอก รักษาแผลเปื่อย แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก โดยใช้ใบสด 1 กำมือ ล้างให้สะอาด ตำละเอียด คั้นเอาน้ำทาบริเวณแผลบ่อย ๆ ใช้กากพอกด้วยก็ได้ แผลจะสนิทและเกิดแผลเป็นชนิดนูน (Keloid) น้อยลง สารที่ออกฤทธิ์คือ กรด Madecassic, กรด Asiatic และ Asiaticoside ซึ่งช่วยสมานแผล และเร่งการสร้างเนื้อเยื่อ ระวังการเจริญเติบโตของเชื้อแบคทีเรีย ที่ทำให้เกิดหนองและลดการอักเสบ มีรายงานการค้นพบฤทธิ์ฆ่าเชื้อรา อันเป็นสาเหตุของโรคกลาก ปัจจุบันมีการพัฒนายาเตรียม ชนิดครีม ให้รักษาแผลอักเสบจากการผ่าตัด น้ำต้มใบสดดื่มลดไข้ รักษาโรคปากเปื่อย ปากเหม็น เจ็บคอ ร้อนใน กระจายน้ำ ขับปัสสาวะ แก้ท้องเสีย

3. ตะไคร้หอม พืชล้มลุกที่ปลูกในสวน อายุหลายปี สูง 0.75-1.2 เมตร แตกเป็นกอ เหง้าใต้ดินมีกลิ่นเฉพาะ ข้อและปล้องสั้นมาก กาบใบสีเขียว ปนม่วงแดง ยาวและหนาหุ้มข้อและปล้องไว้แน่น ใบเดี่ยว เรียงสลับ กว้าง 2-3 ซม. ยาว 100 ซม. แผ่นใบและขอบใบสากและคม นิ่มกว่าใบตะไคร้เล็กน้อย ทำให้ปลายห้อยลงปรกดินกว่า ดอกช่อ สีน้ำตาลแดง แทงออกจากกลางต้น ผลแห้ง ไม่แตกส่วนที่นำมาใช้เป็นยาเหง้า ใบ และกาบ มีน้ำมันหอมระเหย ซึ่งมีขายในชื่อว่า Citronella Oil ใช้เป็นยาทาแก้นุง และเป็นสารแต่งกลิ่น ในเครื่องสำอางบางชนิด

4. วานชักมดลูก พืชล้มลุกที่ปลูกในสวน สูงได้ถึง 1 เมตร หัวใต้ดินขนาดใหญ่ อาจยาวถึง 10 ซม. เนื้อสีส้มถึงสีส้มแดงใบเดี่ยว เรียงสลับ ออกเป็นกระจุกเหนือดิน รูปวงรีหรือรูปวงรีแกมใบหอก กว้าง 15-20 ซม. ยาว 40-90 ซม. มีแถบสีม่วงกว้างได้ถึง 10 ซม. บริเวณกลางใบดอกช่อเชิงลด ออกที่บริเวณกาบใบ ก้านดอกยาว 15-20 ซม. กลีบดอกสีแดงอ่อน ใบประดับสีม่วง เกสรตัวผู้ที่เป็นหมัน แปรรูปคล้ายกลีบดอกสี เหลืองผลแห้งแตก ส่วนที่นำมาใช้เป็นยาเหง้า-ใช้เหง้ารักษาอาการประจำเดือนมาผิดปกติ ช่วยย่อยอาหาร

5. โดไม้รูล้ม พืชล้มลุกที่ปลูกในสวน ลำต้นสั้นใบเดี่ยว เรียงสลับเป็นวง รูปขอบขนานหรือรูปใบหอกกลับ กว้าง 2-6 ซม. ยาว 10-25 ซม. มักแผ่ราบไปกับผิวดิน ขอบใบหยักฟันเลื่อย ท้องใบมีขนมากกว่าหลังใบดอกช่อ แทงออกจากกลางต้น ก้านช่อแตกแขนงได้ ดอกย่อยขนาดเล็ก กลีบดอกสีม่วง ออกเป็นกระจุกที่ปลายก้านดอก

รองรับด้วยใบประดับแข็งผลแห้ง ไม่แตกส่วนที่นำมาใช้เป็นยาใบใช้ใบต้มน้ำกินเป็นยาขับปัสสาวะ ขับพยาธิได้เดือน และกระตุ้นกำหนด

6. ว่านมหากาฬ พืชล้มลุกที่เกิดในป่า ปลูกในสวน มีรากขนาดใหญ่ ลำต้นอวบน้ำ เลื้อยทอดยาวไปตามพื้นดิน ชูยอดตั้งขึ้น ปลายยอดมีขนนุ่มสั้น ปกคลุม ใบเดี่ยว เรียงสลับ เวียนรอบต้นรูปใบหอกกลับ กว้าง 2.5-8 ซม. ยาว 6-30 ซม. ขอบใบหยักห่างๆ หลังใบสีม่วงเข้ม มีขนสั้นใบสีเขียว ท้องใบสีเขียวแกมเทา ดอกช่อ ออกที่ปลายยอด กลีบดอกสีเหลืองทอง ผลแห้ง ไม่แตกส่วนที่นำมาใช้เป็นยารากและใบสดใช้ตำ พอกแก้ปวด บวมจากแมลงสัตว์กัดต่อย ถอนพิษปวดแสบ ปวดร้อน ใช้ใบสดทดลองกับผู้ป่วยโรครีมและงูสวัด สรุปว่า สารสกัดจากใบทำให้อัตราการกลับมาเป็นใหญ่ของโรคลดลง

7. อ้อยแดง พืชล้มลุกที่ปลูกในสวน ปลูกเป็น ไม้ล้มลุก

สูง 2-5 เมตร ลำต้นสีม่วงแดง มีใบสีเขียวปกคลุม ไม่แตกกิ่งก้านใบเดี่ยว เรียงสลับ กว้าง 2.5-5 ซม. ยาว 0.5-1 เมตร. ดอกช่อ ออกที่ปลายยอด สีขาวผล แห้ง ขนาดเล็ก อ้อยมีหลายพันธุ์ แตกต่าง กันที่ความสูง ความยาวของช่อ และสีของลำต้นส่วนที่นำมาใช้เป็นยาต้น-ใช้ลำต้นเป็นยาขับปัสสาวะ โดยใช้ลำต้นสด 70-90 กรัม หรือแห้ง 30-40 กรัม หั่นเป็นชิ้น ต้มน้ำแบ่งดื่มวันละ 2 ครั้ง ก่อนอาหาร แก้ไตพิการ หนองใน และขับนิ่วรายงานว่าอ้อยแดงมีฤทธิ์ขับปัสสาวะในสัตว์ทดลอง

ตัวอย่างไม้ยืนต้นที่เป็นสมุนไพร

1. มะพร้าว พืชยืนต้นที่ปลูกในป่าสวน ผลมีขนาดใหญ่ ลำต้นมีลักษณะสูง 25 เมตรส่วนที่นำมาใช้ทำยาคือน้ำมะพร้าว มีเกลือโปแตสเซียม และน้ำตาล กลูโคสสูง อาจทำให้น้ำตาลในเลือดสูง มีเกลือคลอไรด์ และโซเดียมต่ำกว่าผงน้ำตาลเกลือแร่ สูตรองค์การอนามัยโลก ที่ใช้กับโรคท้องเสีย ทำให้ชุ่มคอ บำรุงธาตุไฟ ช่วยกระตุ้น การหายใจ มีฤทธิ์ขับปัสสาวะเล็กน้อย

2. สนั่น พืชยืนต้นที่ขึ้นในป่าโปร่ง ป่าดิบต้นลำสูง 5-10 เมตรใบเดี่ยว เรียงสลับรูปใบหอกกว้าง 2-3 ซม. ยาว 5-10 ซม. ท้องใบสีขาว ขอบใบหยัก ชี้ฟัน ก้านใบสีแดงดอกช่อ ออกที่ซอกใบ แยกเพศ อยู่คนละต้น ไม่มีกลีบดอกผลแห้ง แตกได้ส่วน ที่นำมาใช้ทำยาคือเปลือก-เป็นยาบำรุงหัวใจ แก้ไข้ ต้มน้ำอาบแก้ไข้ แก้หวัด คัดจุมูก ในเปลือก ต้นพบสาร Salicin มีฤทธิ์ลดไข้ แก้ปวดเช่นเดียวกับแอสไพริน (Aspirin) ในน้ำคั้นใบสด แก้พิษงูสวัด

3. สารภี พืชยืนต้นที่ขึ้นในป่าโปร่ง ป่าดิบต้น

ลำสูง 10-15 เมตร ใบค่อนข้างเหนียวและหนาดอกเดี่ยวหรือช่อ ออกเป็นกระจุกตามกิ่ง กลีบดอกสีขาว กลิ่นหอม ร่วงง่าย มีเกสรตัวผู้สีเหลืองจำนวนมากผลมีรูปลักษณะคล้ายกระสวยส่วนที่นำมาใช้ทำยาคือดอกแห้ง-ตำรายาไทยใช้ดอกแห้งปรุงยาหอม บำรุงหัวใจให้ชุ่มชื้น ชูกำลัง จัดอยู่ในพิกัดเกสรทั้งห้า

4. กฤษณา พืชยืนต้นที่ขึ้นในป่าโปร่ง ป่าดิบลำต้น สูง 10-

15 เมตร ลำต้นตรง เปลือกเรียบสีเทา เนื้อไม้อ่อน ไม้ดอกช่อ ออกเป็นช่อเล็กๆ ที่ซอกใบและปลายกิ่ง ดอกย่อยขนาดเล็ก กลีบดอกสีขาวแกมเขียวผลแห้ง รูปวงรี เปลือกแข็ง มีขนสีเทา เมื่อแก่จะแตก กลีบเลี้ยงเจริญติดอยู่กับผลส่วนที่นำมาใช้ทำยาคือแก่น แก่นไม้กฤษณาที่มีสีดำ และมีกลิ่นหอม ใช้ผสมยาหอม แก้อ่อนเพลียบำรุงกำลัง แก้ลมวิงเวียนศีรษะ คุมธาตุ บำรุงโลหิต และหัวใจ อาเจียน ท้องร่วง แก้ไข้ต่างๆ บำบัดโรคปวดบวมตามข้อปัจจุบันนี้หาเนื้อไม้กฤษณาเพื่อใช้ทำยายากขึ้น และมีราคาแพง

5. มะตูม พืชยืนต้นที่ขึ้นในป่าโปร่ง ป่าดิบลำต้นสูง 10-15

เมตรใบประกอบแบบนิ้วมือ เรียงสลับ ดอกช่อ ออกที่ซอกใบ และที่ปลายกิ่ง กลีบดอกด้านนอกสีเขียวอ่อน ด้านในสีนวล ใบและดอกมีกลิ่นหอมผล เป็นผลสด เนื้อในสีเหลือง ส่วนที่นำมาใช้ทำยาคือผลดิบแห้ง-ใช้ขังคัม ทำให้สดชื่น หายอ่อนเพลีย แก้ท้องเสีย แก้บิดผลสุกเป็นยาระบายช่วยย่อยอาหาร

6. มะละกอ พืชพืชยืนต้นที่ปลูกในสวนรูปลักษณะไม้

ยืนต้น สูง 3-6 เมตร ไม่มีแก่น ต้นอวบน้ำ มียางขาวใบเดี่ยว เรียงสลับ รอบต้นบริเวณยอดรูปฝ่ามือเว้าเป็นแฉกลึก 7 แฉก ขนาดใหญ่ดอก มีหลายประเภท คือดอกตัวผู้ ดอกตัวเมีย และดอกสมบูรณ์เพศเป็นดอกเดี่ยว หรือช่อ 2-3 ดอก สีนวลผล เป็นผลสด รูปยาวรี ทรงกระบอก หรือกลม เมล็ดสีดำส่วนที่นำมาใช้เป็นยารากและก้านใบ-ขับปัสสาวะ ยางขาวจากผลดิบมีเอ็นไซม์ย่อยโปรตีนได้แก่ Papain และ Chymopapain ใช้ย่อยเนื้อสัตว์ให้เปื่อย นำมาใช้ในอุตสาหกรรมอาหารกระป๋อง ในอุตสาหกรรมยาใช้เอ็นไซม์ผลิตเป็นยาเม็ด ลดอาการบวม การอักเสบจากบาดแผลหรือการผ่าตัด

การเก็บสมุนไพรที่เกิดตามธรรมชาติ

แหล่งธรรมชาติที่ชาวบ้านเชียงใหม่เดินทางไปเก็บยา

สมุนไพรนั้นมีหลายแหล่งทั้งในจังหวัดมหาสารคามและภายนอกจังหวัดมหาสารคามแหล่งภายในจังหวัดมหาสารคามเช่น ที่ป่าโคกใหญ่อำเภอนาโพธิ์และที่ป่าคูใหญ่อำเภอเมืองส่วนแหล่ง

ที่อยู่ภายนอกจังหวัดมหาสารคาม เช่น ป่าผาน้ำน้อย อำเภอนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด และป่าสาบคือ อำเภอสางคือ จังหวัดชัยภูมิ

วิธีการเก็บสมุนไพรในป่าธรรมชาติของชาวบ้านเชียงเหียน

คงใช้วิธีการเดียวกันกับที่เก็บสมุนไพรจากที่เก็บสมุนไพรจากแปลงปลูกของชาวบ้านคือ

1. การโค่นสมุนไพรที่ถูกโค่นเพื่อนำมาเป็นยา เช่น

ต้นมะขามป้อม ต้นกำแพงเจ็ดชั้น ต้นเล็บแมว

1.1 เมื่อพบต้นยาสมุนไพรที่มีขนาดพอเหมาะ

ต่อการใช้เป็นยาคือมีอายุประมาณ 8-9 ปี

1.2 จัดการโค่นด้วยเครื่องมือคือมีด ขวาน หรือเลื่อย

โดยให้สูงจากพื้นดินประมาณ 1-2 เมตร

1.3 จัดการหั่นต้นออกเป็นท่อนๆ เพื่อนำไปใช้เป็น

ยาสมุนไพร

1.4 นำเอาใบไม้แห้งและใบไม้สดมาสุ่มรวมกันที่ตอไม้

ซึ่งถูกโค่นเพื่อจะได้เป็นปุ๋ยช่วยให้ตอไม้แตกกิ่งก้านเพื่อประโยชน์ในวันข้างหน้าต่อไป

2. การขุดสมุนไพรที่ถูกขุดเพื่อนำมาเป็นยา เช่น ต้นขิง

ต้นชะลิ้น ต้นตาลเดี่ยว

2.1 เมื่อพบต้นยาสมุนไพรที่มีขนาดพอเหมาะ

ต่อการใช้เป็นยาคือมีอายุประมาณ 1 ปี

2.2 จัดการขุดด้วยเครื่องมือคือจอบหรือเสียมโดยคงลำ

ต้นเอาไว้ประมาณ 1 - 3 ฟุต

2.3 จัดการล้างน้ำให้สะอาดผานเป็นแฉ่นๆ

เพื่อจะนำมาใช้เป็นยาสมุนไพร

2.4 นำเอาพืชมาปลูกทดแทนโดยการใช้หัวพันธุ์

หรือต้นพันธุ์

3. การตัด เดี๋ยสมุนไพรที่ถูกตัด เดี๋ยเพื่อนำมาเป็นยา เช่น

ต้นโหระพา ต้นตะไคร้หอม ต้นกะเพรา ต้นขิง ต้นเถาวัลย์เปรียง ต้นกำลังวัวเถลิง ต้นสลอด

ต้นกระดังงาไทย ต้นหญ้าต้น ต้นหนวดแมว ต้นทองพันชั่ง ต้นเถาไม้กระเทียมโรง ต้นลั่นทม

3.1 เมื่อพบต้นยาสมุนไพรที่มีขนาดพอเหมาะ

ต่อการใช้เป็นยาคือมีอายุประมาณ 7-8 เดือน

3.2 จัดการตัด เด็ดด้วยเครื่องมือคือมีดหรือกรรไกรตัดกิ่ง

โดยให้สูงจากพื้นดินประมาณ 1 เมตร

3.3 จัดการพร้อมตัดเป็นท่อนใบและกาบจะนำมาใช้

ประโยชน์

3.4 นำเอาฟืชมาปลูกทดแทนโดยการใช้เมล็ด

หรือกิ่งปักชำ

4. การถอน สมุนไพรที่ถูกถอนเพื่อนำมาเป็นยาได้แก่

ต้นค้อแลน ต้นรังเข็ด ต้นงวงช้าง ต้นแก่นางนิ ต้นหนาวเดือนห้า ต้นกวาวเครือ ต้นกวาวเครือแดง

ต้นรากสามสิบ ต้นโสมจีน ต้นไม้เท้ายายหม่อม ต้นหญ้าแห้งหมู ต้นลูกใต้ใบ ต้นหญ้าหนวดแมว

ต้นฟ้าทะลายโจร

4.1 เมื่อพบต้นยาสมุนไพรที่มีขนาดพอเหมาะ

ต่อการใช้เป็นยาคือมีอายุประมาณ 8-9 เดือน

4.2 จัดการการถอน ด้วยเครื่องมือคือเด็ดหรือกรรไกรตัด

กิ่งโดยให้สูงจากพื้นดินประมาณ 4-8 เมตร

4.3 จัดการฝังลมหรือตากให้แห้งพร้อมทั้งแห้งใบ

และกาบจะนำมาใช้ประโยชน์

4.4 นำเอาฟืชมาปลูกทดแทนโดยการใช้เมล็ดขยายพันธุ์

5. การตาก สมุนไพรที่ถูกตากเพื่อนำมาเป็นยาได้แก่

ต้นทับทิม ต้นแค ต้นป่าหมู ต้นประดงแดง ต้นแก่นฮาน ต้นมะนาว ต้นมังคุด

5.1 เมื่อพบต้นยาสมุนไพรที่มีขนาดพอเหมาะ

ต่อการใช้เป็นยาคือมีอายุประมาณ 5-7 เดือน

5.2 จัดการตากเครื่องมือคือเด็ดหรือเสียมและจอบ

โดยให้สูงจากพื้นดินประมาณ 0.51 เมตร

5.3 จัดการโดยการฝานเป็นชั้นบางๆ พร้อมทั้งเปลือกต้น

และเปลือกรากที่จะนำมาใช้ประโยชน์

5.4 นำเอาฟืชมาปลูกทดแทนโดยการใช้เมล็ดปลูก

หรือต้นกล้า (บุญจิต พลเสน. 2549 : สัมภาษณ์)

3.2.2 การปรุงยาสมุนไพร

การปรุงยาสมุนไพร หมายถึง การนำเอายามาหั่น ผานแล้วตากให้แห้งแล้วจึง ตวง ชั่ง หาปริมาณของยาโดยสัดส่วนที่ต้อง ตามส่วน ตามขนาดของยาที่เตรียมไว้ โดยยาสมุนไพรจะแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ ยาต้ม ยาลูกกลอนยาฝน ยาผง

1. วิธีการปรุงยาต้ม : ที่บ้านเชียงเหียนมียาต้มอยู่ 3 ขนาน คือยาแก้ปวด หลังยาแก้แก้ และยาขับเลือด

ตัวอย่างการปรุงยาแก้ปวดหลัง

1.1 ตัวยาประกอบด้วย คั่วย ต้นคูกใส

(ขันทองพยาบาท) ต้นคูกใหญ่ (ขันทองพยาบาท) ต้นแฮ่นกวาง (กำลังวัวเถลิง) ต้นขามป้อม (ขามป้อม) ต้นกำแพงเจ็ดชั้น (ตะลุมบก) ต้นส้มมอ (ส้มมอ) ต้นกาลิน (กาหัด) ต้นทรายเคน (กรงสะเดาไฟล) ต้นเถาวัลย์เปรียง (พลีพวน) รวม 9 ชนิด

1.2 นำเอายามาฝาน แล้วตากแดดให้แห้ง 7 แดด

1.3 ผสมกันโดยสัดส่วนเท่าๆกัน

1.4 จัดใส่ถุงพลาสติก นำไปจำหน่าย

2. วิธีการปรุงยาลูกกลอน : ที่บ้านเชียงเหียนจะมียา ลูกกลอนอยู่ 3 ชนิด คือ ยาแก้โรคไอเรื้อรัง ยาแก้ริดสีดวงทวาร และ ยาบำรุงร่างกาย

ตัวอย่างการปรุงยาลูกกลอนบำรุงร่างกาย

2.1 ตัวยาประกอบด้วย ต้นพวงพลิ (พวงสวรรค์)

ต้นควลน้ำ (นมแมว) ต้นสมัน (หยิกไม้ทอง) ต้นปีกปีแดง (เจตมูลเพลิงแดง) ต้นปีกปีขาว (เจตมูลเพลิงขาว) ต้นคิปลี (คิปลี) รวม 6 ชนิด

2.2 นำเอายามาฝาน หั่นแล้วตากแดดให้แห้ง 7 แดด

2.3 ผสมกันโดยสัดส่วนเท่าๆกัน

2.4 จัดใส่ถุงพลาสติก นำไปจำหน่าย

3. วิธีการปรุงยาฝน : ที่บ้านเชียงเหียนจะมียาฝนอยู่ 2 ขนาน คือยาแก้หนาว ยาแก้ฮัมพาดและ ยาแก้เบาหวาน

ตัวอย่างการปรุงยาแก้เบาหวาน

3.1 ตัวยาประกอบด้วยต้นไฟล (หวานไฟ)

ต้นขมิ้นชัน (ขมิ้นชัน)

7 แคน

3.2 นำเอาขามาฝาน ตัด หัว หั่นแล้วตากแดดให้แห้ง

3.3 ผสมกันโดยสัดส่วนเท่าๆ กัน

3.4 จัดใส่ถุงพลาสติก นำไปจำหน่าย

4. วิธีการปรุงยาผง : ที่บ้านเชียงใหม่จะมียาผงอยู่

3 ขนานคือ ยาแก้ปวดเมื่อย ยาแก้กระเพาะและยาแก้ปวดไขข้อ

ตัวอย่างการปรุงยาแก้ปวดเมื่อย

4.1 ตัวยาประกอบด้วย กระจาย กะแอน ระแอน

4.2 นำเอาขาบหรือตากแดดให้แห้ง 7 แคน

4.3 ผสมกันโดยสัดส่วนเท่าๆ กัน

4.4 จัดใส่ถุงพลาสติก นำไปจำหน่าย

(บุญจิต พลเสน. 2549 : สัมภาษณ์)

5. การบรรจุหีบห่อสมุนไพรที่บ้านเชียงใหม่

5.1 ยาต้ม บรรจุโดย ห่อถุงพลาสติกแล้วมัดด้วยดอ

5.2 ยาลูกกลอน บรรจุ ลงซองพลาสติก

5.3 ยาผง บรรจุ ลงซองพลาสติก

5.4 ยาฝน บรรจุ ห่อด้วยกระดาษมันสีขาวแก้วใช้

ดอหรือยางรัดมัด (บุญสวน คำสีแก้ว. 2549 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 17 สมุนไพรชนิดต่างๆ

ภาพประกอบ 18 ทำหีบห่อยาสมุนไพรมะพร้าว

3.2.3 การจำหน่ายยาสมุนไพรมะพร้าว

การจำหน่ายยาสมุนไพรมะพร้าวของชาวบ้านเชียงเหียนจะจำหน่ายภายในชุมชนบริเวณภาคอีสานและภายนอกชุมชนในบริเวณภาคอื่นๆของประเทศ ในการจำหน่ายยาสมุนไพรมะพร้าวในหมู่บ้านเชียงเหียนมีวิธีการจำหน่าย 2 แบบ คือ

1. จำหน่ายที่บ้าน

การจำหน่ายที่บ้านจะมี 2 ลักษณะ คือ

1.1 จัดวางจำหน่ายที่บ้าน ได้แก่ นาย ประยงค์

พลเสน บ้านเลขที่ 100 หมู่ 18

1.2 เดินจำหน่ายภายในหมู่บ้านหมอยาบางคน

เช่น นาย บุญจิต พลเสน บ้านเลขที่ 74 หมู่ 3 ถ้ามีเวลาว่างก็จะเดินไปใต้ถุน เพื่อนบ้านที่มีความเจ็บไข้อย่างไรบ้างต้องการยาชนิดใดบ้างเมื่อทราบความประสงค์แล้วก็จะปรุยกะมาให้ตามความต้องการ (อ่อน จำปาศรี. 2549 : สัมภาษณ์)

ตาราง 1 ราคาสมุนไพรที่บ้านเชียงเหียน

รายการ	ราคา/หน่วย	หมายเหตุ
1. สมุนไพรชนิดห่อเล็ก	20 บาท	3 ซอง 40 บาท
2. สมุนไพรห่อใหญ่	50 บาท	3 ซอง 80 บาท
3. ยาลูกกลอนชนิดห่อเล็ก	20 บาท	3 ซอง 30 บาท
4. ยาลูกกลอนชนิดห่อใหญ่	30 บาท	2 ซอง 40 บาท
5. ยาผงซองเล็ก	10 บาท	3 ซอง 10 บาท
6. ยาผงซองใหญ่	20 บาท	3 ซอง 20 บาท
7. ยาฝนแห้งเล็ก	10 บาท	2 ซอง 5 บาท
8. ยาฝนแห้งใหญ่	20 บาท	3 ซอง 35 บาท

2. การจำหน่ายนอกบ้าน

สถานที่จำหน่ายนอกบ้านจะมี 2 ที่ คือ ในตัวเมืองมหาสารคาม และนอกมหาสารคาม (โสด รัตนพลแสน, 2549 : สัมภาษณ์)

ตาราง 2 ราคาสมุนไพรนอกหมู่บ้านเชียงเหียน

รายการ	ราคา/หน่วย	หมายเหตุ
1. สมุนไพรชนิดห่อเล็ก	20 บาท	3 ซอง 50 บาท
2. สมุนไพรห่อใหญ่	50 บาท	3 ซอง 100 บาท
3. ยาลูกกลอนชนิดห่อเล็ก	20 บาท	4 ซอง 30 บาท
4. ยาลูกกลอนชนิดห่อใหญ่	30 บาท	4 ซอง 45 บาท
5. ยาผงซองเล็ก	10 บาท	2 ซอง 20 บาท
6. ยาผงซองใหญ่	20 บาท	3 ซอง 50 บาท
7. ยาฝนแห้งเล็ก	10 บาท	2 ซอง 15 บาท
8. ยาฝนแห้งใหญ่	20 บาท	3 ซอง 40 บาท

2.1 การจำหน่ายในตัวเมืองมหาสารคาม

ในการจำหน่ายยาสมุนไพรที่ตลาดเช้าเทศบาล

เมืองมหาสารคามนั้นจะมีการเตรียม ยาต้ม ยาลูกกลอน ยาผง ยาฝน ไปขายและใช้กระดาษห่อมัดตอกอย่างดีไปขายตอนเช้าถึงตอนเที่ยงพักกินข้าวที่ตลาดแล้วกลับตอนเย็นก็พักโรงแรมคืนเช้าเก็บของแล้วกลับบ้าน (โส รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

ก. เริ่มเดินทางออกจากบ้านโดยเดินทาง

รถมอเตอร์ไซด์

ข. เดินทางต่อเข้าไปโดยการขับรถมอเตอร์

ไซด์หาโรงแรม

ค. พักอยู่ที่ในโรงแรมพักตง ทานข้าวใช้วิธีซื้อ

ข้าวมีทั้งส้มตำ ไก่ย่างซื้อมากินบางครั้งก็ทานที่โรงแรมพักอยู่ที่โรงแรมอยู่ถึง 7 วัน

ง. ขายสมุนไพรที่จังหวัดมหาสารคาม

โดยการแบ่งหน้าที่กันไปโดยต่างคนต่างขายใส่กระเป๋ามีทั้งยาต้ม ยาลูกกลอน ยาฝน และยาผง มีทั้งขนาดเล็กและขนาดกลางและขนาดใหญ่ไปขายทั้งตามบ้าน ตามร้านขายยา ตามตลาดขายจนหมดจึงกลับถึงบ้าน

จ. สรุปผลการขายสมุนไพรดังนี้

คือมีทั้งความสุขที่ได้ขายในตัวเมืองในตลาดสดเพราะอยู่ใกล้บ้านตนเองและก็สะดวกในการเดินทาง

ฉ. ปัจจุบันที่มีการขายยาสมุนไพรที่ตัวเมือง

มหาสารคาม โดยเดินทางไปกลับโดยไม่ต้องพักแรมแต่อย่างใด

2.2 การจำหน่ายนอกมหาสารคาม

การจำหน่ายสมุนไพรนอกมหาสารคาม

จะไปจำหน่าย 2 แห่ง คือ

2.2.1 บริเวณภาคอีสาน

การจำหน่ายในภาคอีสาน มีกรณีตัวอย่าง

ของนาย สงวน พลขำนิ ได้เดินทางออกจากบ้านเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2549 ถึงวันที่ 30 กุมภาพันธ์ 2549 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ก. เริ่มเดินทางออกจากบ้านโดยออกจาก

บ้านขึ้นรถปิกอัพ

ข. เดินทางเข้าไปขายสมุนไพร

ที่จังหวัดร้อยเอ็ด โดยขึ้นรถสามล้อเครื่องเข้าไปหาที่พัก

ค. พักอยู่ในตัวเมืองจังหวัดร้อยเอ็ด

พักที่บ้านเช่า ซื้อข้าวและซื้ออาหารสำเร็จทั้ง ลาบก้อยในตลาดพักอยู่ที่จังหวัดร้อยเอ็ดเกือบ 1 เดือน

ง. ขายสมุนไพรที่จังหวัดร้อยเอ็ด

โดยใช้วิธีการนำเอาสมุนไพรใส่ไว้ในกระเป๋ามีทั้ง ยาต้ม ยาสุกกลอน ยาฝน และ ยาผง มีทั้งขนาดเล็กและขนาดกลางและขนาดใหญ่แล้วพายเดินขายไปตามหมู่บ้าน ร้านขายยาและนั่งขายตามทาง เมื่อขายหมดแล้วจึงเดินทางกลับบ้านตนเอง

จ. สรุปผลการขายสมุนไพรครั้งนี้

คือการขายยาสมุนไพรนั้นจะได้รับประสบการณ์และการท่องเที่ยวบ้างในบางครั้ง

(สงวน พลธานี. 2549 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 19 นายบุญจิต พลเสน

ตาราง 3 บัญชีรายรับรายจ่ายในภาคอีสาน (ร้อยเอ็ด)

รายการ	รายรับ
1. ยาต้มห่อละ 20, 50 บาท	10,000 บาท
2. ยาลูกกลอนห่อละ 20,30 บาท	8,000 บาท
3. ยาฝนห่อละ 10, 20 บาท	1,000 บาท
4. ยาผงห่อละ 10, 20 บาท	2,000 บาท
รวม (คนหนึ่ง)	21,000 บาท
รายการ	รายจ่าย
1. ค่าน้ำมัน	2,000 บาท
2. ค่าที่พัก	1,000 บาท
3. ค่าอาหารการกิน	2,000 บาท
4. ค่าเครื่องต้ม	300 บาท
รวม	5,000 บาท
หักแล้วคงเหลือ	16,000 บาท

2.2.2 จำหน่ายที่ภาคอื่นๆ ของประเทศไทย

กรณีตัวอย่างของนายอรุณ รัตนพลแสน

เดินทางไปเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2548 ไปที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. เริ่มเดินทางออกจากบ้านโดยเดินทาง

รถปิกอัพ

2. เดินทางต่อเข้าไปในภาคเหนือ

โดยการต่อรถโดยสารที่ บ.ข.ส. แล้วต่อสามล้อเครื่องหาบ้านเช่าพัก

3. พักอยู่ที่ภาคเหนือในบ้านเช่า

ทานข้าวใช้วิธีการหุงหาซื้อข้าวมีทั้งแกงอ่อม ลาบสุก ส้มตำมากินบางครั้งก็ทานที่โรงแรม

พักอยู่ที่โรงแรมอยู่ถึง 1 เดือน

4. ขายสมุนไพรที่ภาคเหนือ

จังหวัดเชียงใหม่โดยการแบ่งหน้าที่กันโดยต่างคนต่างขายใส่กระเป๋ามีทั้งยาต้ม ยาลูกกลอน ยาฝน และยาผง มีทั้งขนาดเล็กและขนาดกลางและขนาดใหญ่ไปขายทั้งตามบ้าน ตามร้านขายยา ตามตลาดและทางที่มีคนพลุกพล่าน เมื่อขายหมดก็กลับบ้าน

5. สรุปผลการขายสมุนไพรครั้งนี้

คือการเดินทางคู้่มากได้ไปที่วภาคเหนือไปฟังคนพูดเนื้อ ฟังสำเนียงที่แตกต่างจากบ้านเรากับสถานที่ท่องเที่ยวแปลกตาอีกด้วย (อรุณ รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

ตาราง 4 บัญชีรายรับรายจ่ายภาคเหนือ (เชียงใหม่)

รายการ	รายรับ
1. ยาต้มห่อละ 20, 50 บาท	13,500 บาท
2. ยาลูกกลอนห่อละ 20,30 บาท	8,000 บาท
3. ยาฝนห่อละ 10, 20 บาท	5,000 บาท
4. ยาผงห่อละ 10, 20 บาท	3,000 บาท
รวม (คนหนึ่ง)	29,500 บาท
รายการ	รายจ่าย
1. ค่าน้ำมัน	5,000 บาท
2. ค่าบ้านเช่า	3,200 บาท
3. ค่าอาหาร	2,000 บาท
4. ค่าเครื่องคั่ว	800 บาท
รวม	11,000 บาท
หักแล้วคงเหลือ	18,500 บาท

สรุปสาระศึกษภาพด้านหมอยาสมุนไพร

ต้นตำรับวิชาหมอยาสมุนไพรคือนายสิบมา อัครเนตรเป็นหมอยาสมุนไพรประจำหมู่บ้านมาก่อนจนนาย บุญจิต พลเสน มาศึกษาเล่าเรียนกับพ่อสิบมา อัครเนตร ท่านได้พาไปสถานที่จริงขึ้นเขาหาเก็บยาและบอกรักษาของตัวยา ลักษณะใบ ลำต้น ก้านและได้เก็บยาสมุนไพรลงมาด้วยสมัยนั้นจะมียาต้มและยาฝนเท่านั้นจนในที่สุดนาย บุญจิต พลเสน ก็ได้จบหลักสูตรตำราวิชาและนำวิชาที่ได้ไปทดลองเก็บยา ปรุงยา จำหน่าย เองบ้าง

การเก็บยาจะมีวิธีการเก็บอยู่ 2 วิธีโดยเก็บในหมู่บ้านเชียงเหียน และภายนอกหมู่บ้านเชียงเหียนการเก็บในหมู่บ้านเชียงเหียนนั้นจะมีวิธีการเก็บโดยการคัดเลือกตัวยาซึ่งมีอยู่ในชุมชนและในหมู่บ้านเชียงเหียน โดยจะเอาตัวยาที่ใช้ทำยาเท่านั้น โดยวิธีการโค่นเพื่อเอาลำต้นและแก่นแต่ไม่ปรากฏพบยาสมุนไพร การขุด เพื่อเอาราก เช่น ต้นขมิ้นชัน ต้นว่าน การตัด เด็ด เพื่อเอาใบ เช่น ต้นกะเพรา ต้นขิง การถอนเพื่อเอาราก เช่น ต้นหอม ต้นกระเทียม การตากเพื่อเอาเปลือก เช่น ต้นมะขามแก่น ต้นแค เป็นต้น

การเก็บนอกหมู่บ้านเชียงเหียนนั้นจะขึ้นเก็บตามเขาและออกหาตามหมู่บ้านที่มียาเช่น บ้านหันจะไปเอายาฝนเช่น ต้นเครือขมิ้นและบ้านเอี้ยคจะไปเอายาต้มเช่น ต้นเถาวัลย์เปรียง ต้นตูมกาสมุนไพรที่ปลูกไว้นั้นนั้นจะมีการปลูกพืชล้มลุกเป็นบางส่วนเช่น ต้นขิง ต้นตะไคร้ ต้นหอม เป็นต้น

พืชสมุนไพรในบริเวณป่าจะมีทั้งพืชล้มลุกและพืชยืนต้น โดยจะไปเก็บตามป่าเขา ลำเนาไพรในสถานที่มียา

พืชล้มลุกจะเก็บตามป่าเขา เช่น ว่านหางจระเข้ ใบบัวบก ตะไคร้หอม ว่านชักมดลูก โศไม่รู้อุ้ม ว่านมหากาฬ อ้อยแดง เป็นต้น

พืชยืนต้นจะเก็บตามป่าตามเขา เช่น ต้นมะพร้าว สนัน สารภี กฤษณา มะตูม กานพลู มะละกอ เป็นต้น

การเก็บยาสมุนไพรตามป่าธรรมชาติจะตระเวนไปในจังหวัดมหาสารคาม และนอกจังหวัดมหาสารคาม

วิธีการเก็บสมุนไพรในป่าธรรมชาติของชาวบ้านเชียงเหียนที่เก็บสมุนไพรจากแปลงปลูกชาวบ้าน คือการที่โค่น แก่น ขุด ตัด, เด็ด ถอน ตาก

โค่นเพื่อนำมาเป็นยา เช่น ต้นมะขามป้อม ต้นกำแพงเจ็ดชั้น ต้นเล็บแมว เลือกอายุที่พอเหมาะใช้มีดหรือขวานในการโค่น ได้ยามาก็มาหั่นออกเป็นท่อนๆ เมื่ออยากใช้ต้วยาก็ใช้ได้อีกควรใช้ฟางสุ่มที่โคนไว้เพื่อต้นยาจะได้ขึ้นใหม่

ขุด เพื่อนำมาเป็นยา เช่น ต้นขิง ต้นขมิ้น ต้นตาลเด็ยว กัดเอาต้นยา ที่มีอายุพอเหมาะใช้จอบหรือเสียมในการขุดเอายามาฝานเป็นแว่นๆ ปลุกทดแทนโดยการใช้หัวพันธุ์ หรือต้นพันธุ์

ตัด เด็ด เพื่อนำมาเป็นยา เช่น ต้นโหระพา ต้นตะไคร้หอม ต้นกะเพรา ใช้จอบหรือเสียมโดยเลือกขนาดที่โตเต็มที่ ใช้โดยใช้มือเด็ดนำยาที่เก็บมาตัดเป็นท่อนวิธีการปลุกต้น แทนใช้เมล็ดหรือปักชำ

ถอน เพื่อนำมาเป็นยา เช่น ต้นค้อแลน ต้นรังเข็ด ต้นกวาวเครือ ต้นรากลิบ ต้นหญ้าแห้งหมู โดยคัดเลือกที่อายุพอเหมาะใช้มือถอนต้นเอาตัวยามาฝั่งลมหรือ ตากให้แห้งวิธีการปลุกทดแทนโดยการใช้เมล็ดพันธุ์

ถากเพื่อนำมาทำยา เช่น ต้นทับทิม ต้นแค ต้นมะนาว ต้นป่าหนู ต้นประดงแดง โดยคัดเลือกที่อายุพอเหมาะใช้จอบหรือเสียมเอาตัวยามาฝานเป็นชิ้นบางๆ วิธีการปลุกทดแทนใช้เมล็ดปลุกหรือต้นกล้า

วิธีการปรุงยาสมุนไพรเป็นการนำเอายามาหั่นมาฝาน ตากแดด ให้แห้งแล้งดวง ซึ่ง หาปริมาณของยา โดยมีตัวยา 4 ขนาน คือ ยาต้ม ยาลูกกลอน ยาฝน ยาผง

ยาต้มที่บ้านเชียงเหียนมี 3 ขนาน คือ เป็น ยาแก้ปวด ยาแก้แก้ และยาขับเลือด ยาลูกกลอนบ้านเชียงเหียนมี 3 ขนาน คือ รักษาโรคไอเรื้อรัง ยาริดสีดวงทวาร และ ยาบำรุงร่างกาย

ยาฝนบ้านเชียงเหียนมี 3 ขนาน คือ เป็น ยาแก้ไอ ยาแก้ไอพาด และ ยาแก้เบาหวาน

ยาผงบ้านเชียงเหียนมี 3 ขนาน คือ เป็น ยาแก้ปวดเมื่อย ยาแก้ กระเพาะ และ ยาแก้ปวดข้อ

การบรรจุหีบห่อยาสมุนไพร

ขึ้นเขาไปหาโดยการสังเกตต้นยาที่จะทำยาได้โดยมีวิธีการคัดเลือกว่า ต้นไม้ชนิดไหนที่โคน เอลาดัน แก่น ขุด เอาราก ตัด เด็ด เอาใบ ถอนเอาราก ถากเอาเปลือก

ปรุงยา จะนำไปฝาน หั่น ตากแดด และนำยามาผสมกันตามตัวยา โดยได้ออกมามีทั้ง ยาต้ม ยาลูกกลอน ยาฝน และ ยาผง

วิธีการบรรจุหีบห่อใส่กระดามัดดอกอย่างดีและแยกประเภทยา เขียนฉลากยาไว้ในห่อแยกเป็น 4 ขนาน คือ

ยาต้ม บรรจุกุโดย ห่อถุงพลาสติกแล้วมัดด้วยดอ

ยาลูกกลอน บรรจุกุ ลงซองพลาสติก

ยาผง บรรจุกุ ลงซองพลาสติก

ยาฝน บรรจุกุ การห่อกระดาษมันสีขาวแก้วมัดด้วยดอหรือยางรัด
สมุนไพรมะจะจำหน่าย 2 แห่งในบ้านเชียงเหียนและนอกบ้านเชียงเหียน
ในบ้านเชียงเหียนจะเดินขายภายในหมู่บ้านรายได้ที่ขายได้

ทั้งหมด 5,000บาท

นอกบ้านเชียงเหียนจะออกนอกหมู่บ้านรายได้ที่ขายได้

ทั้งหมด 8,000 บาท

การจำหน่ายในตัวเมืองมหาสารคาม

จะใช้รถมอเตอร์ไซด์จะห่อยาต้ม ยาลูกกลอน ยาฝน และยาผง
พายยามขายตามตัวเมืองตามตลาดและหาอาหารสำเร็จรูปปรับประทานพักค้างคืนที่โรงแรม

การจำหน่ายนอกเมืองมหาสารคามจะจำหน่ายอยู่ 2 แห่ง

ภาคอีสานจะเดินทางออกจากบ้านโดยใช้รถปิกอัพเข้าร้อยเอ็ด
พักค้างคืนที่โรงแรม 1 เดือนกินอาหารสำเร็จรูปจะมีทั้งยาต้ม ยาลูกกลอน ยาฝน และยาผง
สะพายยามขายตามในตัวเมืองและนั่งขายตามทางคนเดินรายได้ที่ขายได้ทั้งหมด 16,000 บาท

จำหน่ายในประเทศไทยจะขึ้นรถโดยสารเข้าเชียงใหม่พักค้างคืน
1 เดือนที่โรงแรมและรับประทานอาหารพื้นเมืองในตอนเช้าขายยามี่ทั้งยาต้ม ยาลูกกลอน ยาฝน
และยาผง ใใส่ยามไปขายตามหมู่บ้านตัวเมืองรายได้ 18,500 บาท

4. ด้านสภาวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียน

4.1 ประวัติความเป็นมา

กระทรวงวัฒนธรรมมีการวางระเบียบกระทรวงวัฒนธรรมว่าด้วยสภาวัฒนธรรมพุทธศักราช 2546 และกำหนดให้สภาวัฒนธรรมทุกระดับจัดให้มีธรรมนูญสภาวัฒนธรรมของตนเองเพื่อให้การดำเนินงานวัฒนธรรมของประชาชนและชุมชนของความสามารถในการบริหารเชิงยุทธศาสตร์ทางวัฒนธรรม สามารถดำเนินงานอย่างมีพลังและเป็นองค์กรร่วมที่มีบูรณาการอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่มีความสมดุลและยั่งยืน

อาศัยอำนาจตามความในข้อที่ 11 แห่งระเบียบกระทรวงวัฒนธรรมว่าด้วยสภาวัฒนธรรมพุทธศักราช 2546 สภาวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียน จึงออกธรรมนูญสภาวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียนโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการบริหารสภาวัฒนธรรมซึ่งมีมติในการประชุมเมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2546 (นายภิเศก วัฒนมงคล. 2549 : สัมภาษณ์)

สถานที่ตั้ง

การประชุมสภาวัฒนธรรมชาวบ้านจะนัดกันประชุม ทั้ง 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 3 หมู่ที่ 18 และหมู่ที่ 23 ร่วมกันประชุม ณ ที่ศาลาการเปรียญวัดโพธิ์ศรี บ้านเชียงเหียน จะตั้งอยู่หน้าถนนแจ้งสนิท มหาสารคาม- ร้อยเอ็ด มีเนื้อที่ประมาณ 9 ไร่

ตัวอาคาร

ศาลาการเปรียญนี้ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของบริเวณวัดโพธิ์ศรีเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กจำนวน 2 ชั้น มีขนาด 15 x 30 เมตร ชั้นบนใช้เป็นที่อยู่จำพรรษาของพระภิกษุสามเณร ชั้นล่าง ส่วนหนึ่งใช้เป็นพิพิธภัณฑสถานบ้านเชียงเหียนและพื้นที่ส่วนใหญ่ของชั้นล่างจะประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นอาสน์สงฆ์ยกสูงขึ้นไปประมาณ 1 เมตร พื้นที่ที่เหลือใช้เป็นที่นั่งสำหรับการประชุมของชาวบ้านเชียงเหียน (สากุล พลเสน. 2549 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 20 : หอประชุมวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียน

4.2 คณะกรรมการวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียน

คณะกรรมการวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียนมีนาย สากล พลเสน ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3 เป็นประธานกรรมการโดยมีคณะกรรมการอื่นๆ ประกอบด้วย คือ (สากล พลเสน. 2549 : สัมภาษณ์)

1. นายสากล พลเสน ตำแหน่ง ประธานสภา บ้านเลขที่ 19
หมู่ที่ 3 ตำบลเขวา
2. นายสวาท โคตรมุงคุณ ตำแหน่ง รองประธานสภา บ้านเลขที่ 1
หมู่ที่ 23 ตำบลเขวา
3. นายสำรอง โสภชาติตำแหน่ง รองประธานสภา บ้านเลขที่ 136
หมู่ที่ 18 ตำบลเขวา
4. นายอุบล ชัดิยะวงศ์ ตำแหน่ง เจริญยิก บ้านเลขที่ 90
หมู่ที่ 18 ตำบลเขวา
5. นายสามารถ มหาโคตร ตำแหน่ง เลขานุการ บ้านเลขที่ 109
หมู่ที่ 18 ตำบลเขวา
6. นายบุศดี โคตรมุงคุณ ตำแหน่งกรรมการ บ้านเลขที่ 93
หมู่ที่ 3 ตำบลเขวา
7. นายถาวร พลโสม ตำแหน่งกรรมการ บ้านเลขที่ 20
หมู่ที่ 23 ตำบลเขวา
8. นายสมพงษ์ รัตนพลเสน ตำแหน่งกรรมการ บ้านเลขที่ 81
หมู่ที่ 23 ตำบลเขวา
9. นายราวี โคตรมุงคุณ ตำแหน่งกรรมการ บ้านเลขที่ 253
หมู่ที่ 18 ตำบลเขวา
10. นายสุนทร พลเสน ตำแหน่งกรรมการ บ้านเลขที่ 11
หมู่ที่ 3 ตำบลเขวา
11. นายบุศดี สวรรคสร ตำแหน่งกรรมการ บ้านเลขที่ 17
หมู่ที่ 3 ตำบลเขวา
12. นายทองสุข ทำเนบตำแหน่งกรรมการ บ้านเลขที่ 129
หมู่ที่ 3 ตำบลเขวา
13. นายกองใจ รักษาภักดี ตำแหน่งกรรมการ บ้านเลขที่ 49
หมู่ที่ 3 ตำบลเขวา

- หมู่ที่ 3 ตำบลเขวาสินรินทร์
- หมู่ที่ 18 ตำบลเขวาสินรินทร์
- หมู่ที่ 18 ตำบลเขวาสินรินทร์
- หมู่ที่ 18 ตำบลเขวาสินรินทร์
- หมู่ที่ 18 ตำบลเขวาสินรินทร์
- หมู่ที่ 18 ตำบลเขวาสินรินทร์
- หมู่ที่ 18 ตำบลเขวาสินรินทร์
- หมู่ที่ 18 ตำบลเขวาสินรินทร์
- หมู่ที่ 18 ตำบลเขวาสินรินทร์
- หมู่ที่ 18 ตำบลเขวาสินรินทร์
- หมู่ที่ 23 ตำบลเขวาสินรินทร์
- หมู่ที่ 23 ตำบลเขวาสินรินทร์
- หมู่ที่ 18 ตำบลเขวาสินรินทร์
- หมู่ที่ 18 ตำบลเขวาสินรินทร์
- หมู่ที่ 23 ตำบลเขวาสินรินทร์
14. นายบุญทัน แผงสีพล ตำแหน่งกรรมการ บ้านเลขที่ 82
 15. นายพัน รัตนพลแสน ตำแหน่งกรรมการ บ้านเลขที่ 23
 16. นางสาวลี รัตนพลแสน ตำแหน่งกรรมการ บ้านเลขที่ 15
 17. นายอ้วน ศิลปชัย ตำแหน่งกรรมการ บ้านเลขที่ 103
 18. นายประยงค์ พลแสน ตำแหน่งกรรมการ บ้านเลขที่ 100
 19. นายพรชัย เรืองทอง ตำแหน่งกรรมการ บ้านเลขที่ 25
 20. นายสงวน พลขำนิ ตำแหน่งกรรมการ บ้านเลขที่ 210
 21. นายเสถียร นิลเมตร ตำแหน่งกรรมการ บ้านเลขที่ 292
 22. นายเสถียร นิลเนตร ตำแหน่งกรรมการ บ้านเลขที่ 118
 23. นายอุทัย มั่นขันธ์ ตำแหน่งกรรมการ บ้านเลขที่ 51
 24. นายแสง ราตรีภักดี ตำแหน่งกรรมการ บ้านเลขที่ 45
 25. นายยนต์ ศิริภักดี ตำแหน่งกรรมการ บ้านเลขที่ 12
 26. นางทองสร ไชยมูล ตำแหน่งกรรมการ บ้านเลขที่ 122
 27. หนูทิน อรวลต่อ ตำแหน่งกรรมการ บ้านเลขที่ 28
 28. นางบุญฤทธิร์ พันขันธ์ ตำแหน่งกรรมการ บ้านเลขที่ 51

29. นางสาว รัตนแสน ตำแหน่งกรรมการ บ้านเลขที่ 62
หมู่ที่ 23ตำบลเขวา
- 30 นายบุญทัน รัตนพลแสน ตำแหน่งกรรมการ บ้านเลขที่ 74
หมู่ที่ 23 ตำบลเขวา

สมาชิกสภาวัฒนธรรมบ้านเชียงเหียนจะมาจาก 3 หมู่บ้าน ดังนี้

1. จากหมู่ที่ 18 จำนวน 14 คน
2. จากหมู่ที่ 23 จำนวน 9 คน
3. จากหมู่ที่ 3 จำนวน 7 คน

ประธานสภาวัฒนธรรม คือ นาย สากลแสน พลแสน มาจากหมู่ที่ 3 ส่วนรองประธาน 2 คน มาจากหมู่ที่ 18 และหมู่ที่ 23 หมู่บ้านละ 1 คน

ส่วนเลขานุการและเหรัญญิก ทั้งคู่มาจากหมู่ที่ 18 จึงน่าสังเกตว่า ตามปกติทั้ง 2 คนนี้ทำจะอยู่หมู่เดียวกันกับประธานสภาวัฒนธรรม คือ ที่เป็นดังนี้ก็เพราะความสัมพันธ์ในการทำงานไม่ทั่วถึงจึงต้องขยายหมู่บ้านออกเป็น 3 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 3 หมู่ที่ 18 และหมู่ที่ 23

ภาพประกอบ 21 นายสากล พลแสน

4.3 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการวัฒนธรรมหมู่บ้าน

ก. ประชุมสามัญภายในหมู่บ้านเชียงเหียน สาระในที่ประชุมมีดังนี้

1. ประชุมภายในปีละ 1 ครั้ง
2. สถานที่ประชุมศาลาการเปรียญวัดโพธิ์ศรีบ้านเชียงเหียน

3. การประชุมคณะกรรมการต้องมีกรรมการเข้าประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการ

4. โครงการปี 47 มีดังนี้
 - 4.1 โครงการจัดตั้งสภาวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียน
 - 4.2 โครงการจัดตั้งที่ดินเป็นที่ประชุม
 - 4.3 โครงการหมู่บ้านวัฒนธรรมจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด
 - 4.4 โครงการจะให้หมู่บ้านเป็นโฮมสเตย์
 - 4.5 โครงการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมบุญบั้งไฟ
5. โครงการปี 48 (ใช้โครงการตามปี 47 ตามเดิม)
6. โครงการปี 49 มีดังนี้
 - 6.1 โครงการสร้างพิพิธภัณฑสถานสำหรับเก็บรักษาโบราณวัตถุ
 - 6.2 โครงการจัดซื้อที่ดินเวนคืนที่วัดเดิมเพื่อจัดสร้างพิพิธภัณฑสถาน
 - 6.3 โครงการของงบประมาณจากกรมศิลปากรมาสร้างพิพิธภัณฑสถาน

สำหรับเก็บของโบราณวัตถุ

ข้อตกลงตามมติสภาวัฒนธรรม ว่าดังนี้

ในปี 47 ข้อตกลง ดังนี้

1. จัดตั้งเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรม
2. จัดตั้งเป็นที่ประชุมประชาคมของหมู่บ้านเชียงเหียน
3. จะเชิญชาวต่างชาติ และชาวไทยมาเที่ยวชมโบราณวัตถุ

บ้านเชียงเหียน

4. จะให้คนต่างชาติและคนไทยมาท่องเที่ยวเพื่อหารายได้เข้า

ชุมชน

5. ยึดถืองานประเพณีงานบุญบั้งไฟให้มีการจัดทุกปี

ในปี 47 จะคล้ายปี 49

พิพิธภัณฑสถานที่วัดโพธิ์ศรี

1. จะเก็บรักษาโบราณวัตถุไว้ที่บ้านเชียงเหียนและสร้าง
2. จะเวนคืนที่ดินจากที่สาธารณะเดิมเพื่อจัดสร้างพิพิธภัณฑสถาน

คงถาวร

3. กรมศิลปากรยินยอมให้สร้างพิพิธภัณฑสถานเพื่อเก็บโบราณวัตถุ

(หม้อดินเผา) ที่บ้านเชียงเหียน

จะแบ่งหน้าที่ตามลำดับต่อไปนี้

มีหน้าที่เป็นผู้รับนโยบายจากส่วนราชการมาเผยแพร่
 รองประธาน มีหน้าที่รับนโยบายจากประธาน
 กรรมการ มีหน้าที่รับหลักการปฏิบัติ
 เลขานุการ มีหน้าที่บันทึกข้อมูลที่ประชุม
 เกร็ดอุยิก มีหน้าที่เก็บเงิน เบิกจ่าย (โครงการไม่มีงบประมาณ

สนับสนุน)

คณะกรรมการ มีหน้าที่ตรวจสอบโครงการแล้วอนุมัติความเห็นชอบ
 จากประชาคมชาวบ้านทั้ง 3 หมู่บ้าน (สากล พลเสน. 2549 : สัมภาษณ์)

สรุป

การประเมินผล ตามที่ได้ติดตามการทำงานของสภาวัฒนธรรมอำเภอ
 และจังหวัด ในการประชุมแต่ละครั้ง สังเกตพบว่า โครงการที่จัดตั้งนโยบายขึ้นมาในส่วนมาก
 จะละเลยไม่ปฏิบัติตามเนื่องขาดการติดต่อประสานงาน การติดตาม ขาดงบประมาณและขาดการ
 ประสานงานในหมู่บ้าน

สรุปสาระสำคัญของภาพด้านสภาวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียน

ให้สภาวัฒนธรรมทุกระดับจัดให้มีรัฐธรรมนูญสภาวัฒนธรรมของตนเอง
 เมื่อ พ.ศ. 2546 เพื่อให้งานวัฒนธรรมด้านความสามารถในการบริหารเชิงยุทธศาสตร์ทางวัฒนธรรม
 อาศัยอำนาจตามความในข้อที่ 11 แห่งระเบียบกระทรวงวัฒนธรรมว่าด้วย สภาวัฒนธรรม
 พุทธศักราช 2546 สภาวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียน จึงออกรัฐธรรมนูญสภาวัฒนธรรมหมู่บ้าน
 เชียงเหียน โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการบริหารสภาวัฒนธรรม ซึ่งมีมติในการประชุม
 เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2546

การประชุมสภาวัฒนธรรมมีความเห็นลงมติให้ประชุมที่วัดโพธิ์ศรี
 บ้านเชียงเหียนจัดประชุมและคัดเลือกคณะกรรมการ เพื่อประสานงาน จำนวน 30 คน
 โดยคัดเลือกจาก 3 หมู่บ้านโดยมีนาย สากล พลเสน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3 เป็นประธาน
 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการวัฒนธรรมหมู่บ้าน

การประชุมสามัญภายในหมู่บ้านเชียงเหียนจะมีปีละ 1 ครั้ง
 โดยจะประชุมที่ศาลาการเปรียญวัดโพธิ์ศรีบ้านเชียงเหียน ในการประชุมคณะกรรมการ
 จะต้องไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมด

โครงการที่ลงมติ มีดังนี้

โครงการปี 47 - 48 มีดังนี้

1. โครงการจัดตั้งสภาวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียน
2. โครงการหมู่บ้านวัฒนธรรมจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด
3. โครงการจะให้หมู่บ้านเป็นโฮมสเตย์
4. โครงการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมบุญบั้งไฟ

โครงการปี 49 มีดังนี้

1. โครงการสร้างพิพิธภัณฑสถานสำหรับเก็บรักษาโบราณวัตถุ
2. โครงการจัดซื้อที่ดินเวนคืนที่วัดเดิมเพื่อจัดสร้างพิพิธภัณฑสถาน
3. โครงการของงบประมาณจากกรมศิลปากรมาสร้างพิพิธภัณฑสถาน

5. ด้านการสวดมนต์ไหว้พระ

5.1 ประวัติความเป็นมา

ในสมัยพุทธกาล พระเจ้าพิมพิสาร กษัตริย์ผู้คล้อยเกล้าวันมกช ได้เฝ้าพระพุทธเจ้าซึ่งประทับอยู่ที่เขาคิชฌกูฏ ใกล้เมืองราชคฤห์ ซึ่งเป็นเมืองหลวงของแคว้น พระเจ้าพิมพิสารได้กราบทูลว่า นักบวชในศาสนาอื่นมีวันประชุมสนทนาเกี่ยวกับหลักธรรม คำสอนในศาสนาของเขา แต่พระพุทธศาสนานั้นยังไม่มี พระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตให้พระสงฆ์ประชุมสนทนาธรรมและแสดงพระธรรมเทศนาแก่ประชาชนตามคำขออนุญาตของพระเจ้าพิมพิสาร และเมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาในประเทศไทย พุทธศาสนิกชนจึงถือเอาวันดังกล่าวมาเป็นวันธรรมสวนะเพื่อถือศีลปฏิบัติธรรม ประกอบบุญกุศล และกระทำกิจของสงฆ์มาตั้งแต่นั้นมา สมัยสุโขทัย พระพุทธองค์จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ประชุมสนทนาและแสดงธรรมเทศนาแก่ประชาชน ในวัน 8 ค่ำ เดือน 14 ค่ำและ 15 ค่ำ (บุรี ชัตติยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

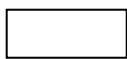
สถานที่ตั้ง

การสวดมนต์ในวันพระชาวบ้านจะมารวมตัวกันที่ศาลาการเปรียญ วัดโพธิ์ศรีบ้านเชียงเหียน ตั้งอยู่หน้า ถนนแจ้งสนิท สายมหาสารคาม-ร้อยเอ็ด

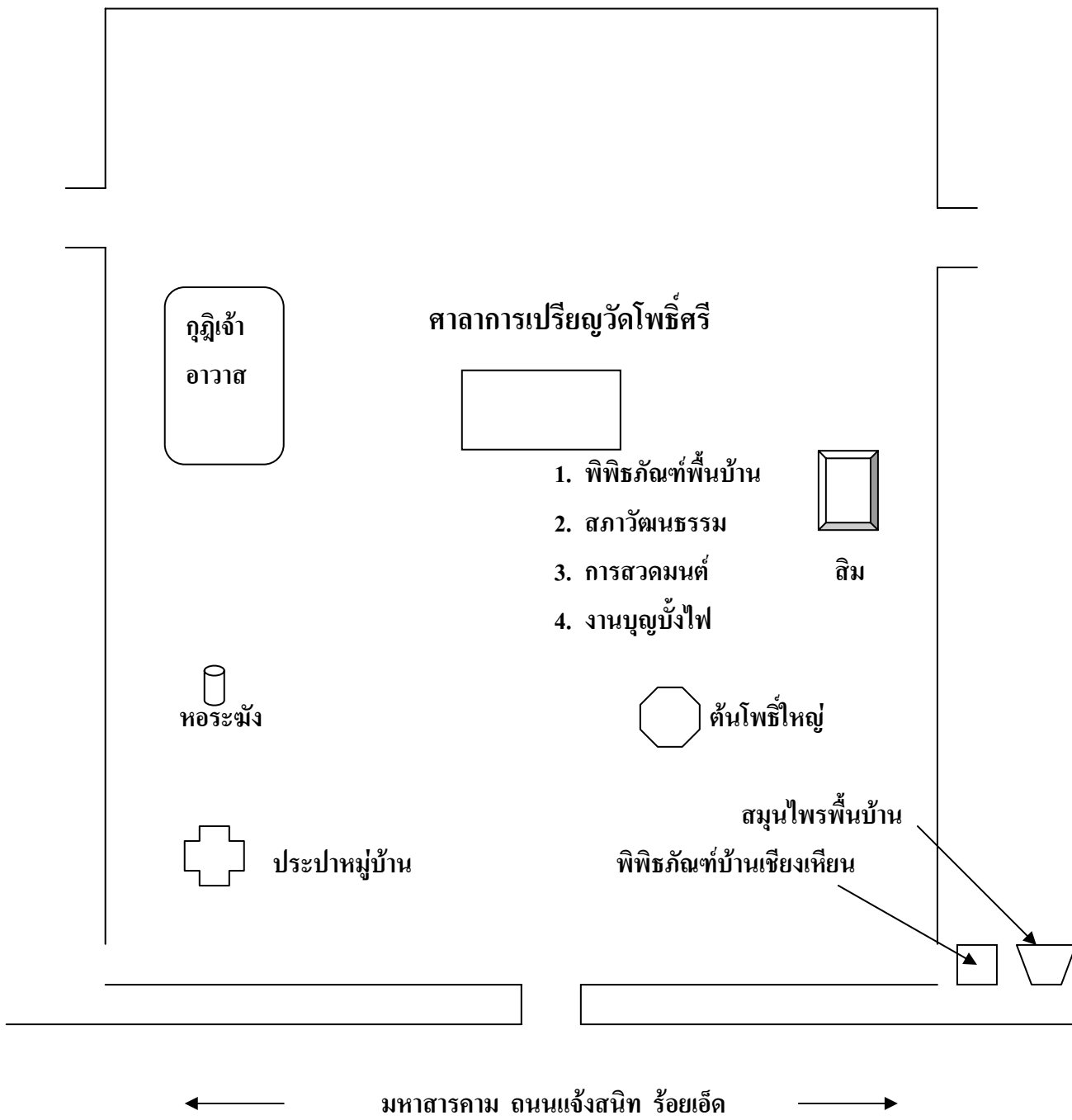
ตัวอาคาร

ศาลาการเปรียญนี้ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของบริเวณวัดโพธิ์ศรีเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กจำนวน 2 ชั้น มีขนาด 15 x 30 เมตร ชั้นบนใช้เป็นที่อยู่ของพระภิกษุสามเณร ชั้นล่างส่วนหนึ่งใช้เป็นพิพิธภัณฑสถานบ้านเชียงเหียนและพื้นที่ส่วนใหญ่ของชั้นล่างจะประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นอาสน์สงฆ์ยกสูงขึ้นประมาณ 1 เมตร พื้นที่ที่เหลือใช้เป็นที่นั่งสำหรับอุบาสกอุบาสิกาผู้มาทำบุญฟังธรรมในวันธรรมสวนะบริเวณนี้เองใช้เป็นที่สวดมนต์ไหว้พระของชาวบ้านเชียงเหียนด้วย (บุรี ชัตติยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

ศาลปู่ตา

ภาพประกอบ 22 แผนผังวัดโพธิ์ศรี

ภาพประกอบ 23 ศาลาการเปรียญวัดโพธิ์ศรี

5.2 คณะบุคลากร

ผู้นำกล่าวบทสวดมนต์ คือ พระอธิการสมบัติ ฌม.มานน.โท ส่วนนายบุรี ชัดิยะวงศ์ เป็นมัคทายกอยู่บ้านเลขที่ 125 หมู่ที่ 18 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือจ่าง จังหวัดมหาสารคาม และผู้ช่วยมัคทายกอีก 2 คน คือ นายโส รัตนพลแสน อยู่บ้านเลขที่ 208 หมู่ที่ 18 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือจ่าง จังหวัดมหาสารคาม และนายบุญ รัตนพลแสนวงศ์ อยู่บ้านเลขที่ 119 หมู่ที่ 18 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือจ่าง จังหวัดมหาสารคามและผู้ร่วมในพิธีอีกจำนวน 30 คน ได้จัดเตรียม ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่ อาหารคาวหวาน เช่น ปลา ไข่ ข้าว ผลไม้ มาถวาย (โส รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 24 ห้องโถงศาลาการเปรียญ

5.3 บทสวดมนต์

ชุดเล็ก

กราบพระประธาน
 นะโม 3 จบ
 นมการสิทธिकाถา 3 จบ
 สัมพุทธะ 3 บท
 นโมการัญฐกคาถา 8 บท
 มงคลสูตร 17 วรรค
 รัตนสูตร 3 บท
 อติปิโส 3 จบ
 อภัยปรีต 3 จบ
 ใช้เวลาประมาณ 30 นาที

ชุดใหญ่

กราบพระประธาน
 นะโม 3 จบ
 สัมพุทธะ 3 บท
 นโมการัญฐกคาถา 8 บท
 มงคลสูตร 3 บท
 กรณียเมตตสูตร 28 วรรค
 อภัยปรีต 3 จบ
 เทวตาอุโยชนคาถา 3 บท
 มงคลจักรวาฬใหญ่ 54 วรรค
 ชัยมงคลคาถา 18 วรรค
 มงคลจักรวาฬน้อย 30 วรรค
 โภชนทานุโมทนาคาถา 6 วรรค
 เทวะตาทิสัมมันตะนะคาถา 15 วรรค
 คาถาป้องกันภัยสิบทิศ 10 วรรค
 ใช้เวลาประมาณ 1.30 ชั่วโมง

(โส รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

5.4 วิธีการขั้นตอนในการสวดมนต์

ชาวบ้านเชียงใหม่จะสวดมนต์ในวันพระหรือวันสวณะ ขึ้น 8 ค่ำ กับ 15 ค่ำ และแรม 8 ค่ำ กับแรม 15 ค่ำของทุกเดือน (หากตรงกับเดือนขาด อาจเป็นแรม 14 ค่ำ) เดือนละ 4 ครั้งหรือ 4 วัน แต่ละวันจะสวด 2 ครั้ง คือ เช้า 1 ครั้ง เย็น 1 ครั้ง โดยมีวิธีการขั้นตอนดังนี้

1. สวดมนต์เช้า เริ่มตั้งแต่เวลาตี 3 โดยจะสวด โดยใช้บทสวดมนต์ ชุดเล็ก และชุดใหญ่ตามลำดับ คือ

- 1.1 คำบูชาพระรัตนตรัย
- 1.2 ปุพพภาคนมการ
- 1.3 นะโม 3 จบ
- 1.4 พุทธาภิกุติ
- 1.5 ชัมมาภิกุติ
- 1.6 สังฆาภิกุติ
- 1.7 รัตนัตตยัปณามคคาถา
- 1.8 สังเวคปริกิตตนปาฐะ
- 1.9 แผ่เมตตา
- 1.10 กรวดน้ำ

2. สวดมนต์ชุดใหญ่

- 2.1 คำบูชาพระรัตนตรัย
- 2.2 ปุพพภาคนมการ
- 2.3 พุทธานุสสติ
- 2.4 พุทธาภิกุติ
- 2.5 ชัมมานุสสติ
- 2.6 ชัมมาภิกุติ
- 2.7 สังฆานุสสติ
- 2.8 สังฆาภิกุติ

(บุรี ขัตติยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

บทบาทหน้าที่ของการสวดมนต์

บทบาทหน้าที่ประจำได้แก่ การสวดมนต์ เช้า- เย็น ทุกวันพระ 8 ค่ำ และ 15 ค่ำ ทั้งข้างขึ้นข้างแรมนั่งสมาธิและฟังการบรรยายธรรมการถือศีลข้อห้ามต่างๆ อย่างเคร่งครัด

บทบาทหน้าที่พิเศษ ได้แก่ การสวดมนต์ในงานเทศกาลนอกเหนือจากวันพระ คือ พิธีทำบุญเนื่องด้วยประเพณีในครอบครัวของพุทธศาสนิกชน เป็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของคนไทยทั่วไป ส่วนมากทำกันเกี่ยวกับเรื่องฉลองบั้ง เรื่อง สิริมงคลบั้ง เรื่องตายบั้ง ในเรื่องเหล่านี้ นิยมทำบุญทางพระพุทธศาสนา เช่น ทำบุญเลี้ยงพระและตักบาตร เพราะประเพณีนิยมจึงเกิดมีพิธีกรรม ที่จะต้องปฏิบัติและสืบทอดต่อไป ในเรื่องพิธีทำบุญจึงเป็นเรื่องที่จะต้องศึกษา อีกส่วนหนึ่ง ซึ่งจะนำมากล่าวในหมวดนี้ โคนแยกออกเป็น 2 ประเภท คือ 1. ทำบุญงานมงคล 2. ทำบุญงานอวมงคลงานแต่ละประเภทมีความมุ่งหมายและเหตุผลตลอดถึงระเบียบปฏิบัติพิธีแตกต่างกันออกไป เป็นกรณี ๆ อีกหลายอย่าง (บุญ รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

ว. วชิร เมธี ได้เขียนหนังสือ คลื่นนอกคลื่นในโดยกล่าวถึงเรื่องสวดมนต์สร้างพลังจิต มีสาระว่า การสวดมนต์ เป็นการสร้างสมาธิที่ดีมากวิธีหนึ่ง นักวิทยาศาสตร์เขาทำการวิจัยแล้วบอกว่าผลจากการสวดมนต์อย่างมีสตินี้ให้ผลถึงเซลล์เซลล์ต่างๆ ในร่างกายของเราเมื่อได้รับพลังจิต ซึ่งเป็นสมาธิจากกานสวดมนต์นี้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีส่งผลออกมาทางกายเป็นความสดชื่น รื่นโรจน์ เบิกบาน ผ่องใส ผิวพรรณผุดผ่องมีน้ำมีนวลหน้าตาก็ดูมีสง่าราศรีอ่อนเยาว์กว่าวัยส่วนผู้ที่มิมีสภาพจิตประาะบางไม่เข้มแข็งทนทานต่ออุปสรรคขวากหนามต่างๆ ได้เป็นอย่างดีเหมือนคนที่ไม่มีกำลังแต่พอเปลี่ยนมาเป็นวังออกกำลังทุกเช้าอาทิตย์เดียวเท่านั้นจะเห็นว่าร่างกายมันกระชับมันแน่นมันฟิตทำบ่อยๆ ไปจะกลายเป็นคนที่กระฉับกระเฉงแข็งแรงเกิดภูมิต้านทานโรค เช่นเดียวกับคนที่สวดมนต์เมื่อจิตใจมีคุณภาพจิตกระชับจิตแน่นจิตมีพลังเกิดวิกฤตการณ์ขึ้นมาเมื่อไรจิตที่เข้มแข็งนี้ก็จะยอมรับจิตที่เข้มแข็งก็เหมือนกับเสาที่แข็งแรงพร้อมที่จะเป็นรากฐานให้ตึกใหญ่ๆ ได้อย่างมั่นคง

สรุปสาระด้านศักยภาพการสวดมนต์ให้ไว้พระ

ตามประวัติพระพุทธเจ้าจะให้พระสงฆ์ฉันภัตตาหารประทุมสนทนาธรรมและแสดงพระธรรมเทศนาแก่ประชาชนตามคำขออนุญาตของพระเจ้าพิมพิสาร เมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาในประเทศไทย พุทธศาสนิกชนจึงถือเอาวันดังกล่าวเป็นวันสวณะเพื่อถือศีล ปฏิบัติธรรม ประกอบบุญกุศล และกระทำกิจของสงฆ์มาตั้งแต่สมัยสุโขทัย พระพุทธองค์จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ประชุมสนทนาและแสดงธรรมเทศนาแก่ประชาชนในวัน 8 ค่ำ เดือน 14 ค่ำ และ 15 ค่ำ และมีการจัดเตรียมอาหารมาถวายด้วย

ผู้นำกล่าวบทสวดมนต์ คือ พระอธิการ สมบัติ ฐม.มานน.โท ส่วนนายบุรี ขัติยะวงส์ เป็นมัคทายก อยู่บ้านเลขที่ 125 หมู่ที่ 18 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม และผู้ช่วยมัคทายกอีก 2 คน คือ นายโส รัตนพลแสน อยู่บ้านเลขที่ 208 หมู่ที่ 18 ตำบลเขวา

อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม และนายบุญ รัตนพลแสนวงศ์ อยู่บ้านเลขที่ 119 หมู่ที่ 18 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ในการสวดมนต์จะใช้บทสวด 2 บท

ในภาคเช้าจะใช้บทสวดชุดเล็ก สวดภาคเช้า มีบทสวด 8 บท ใช้เวลาประมาณ 30 นาที

ในภาคบ่ายจะใช้บทสวดใหญ่ โดยมีบทสวดจำนวน 14 บท โดยใช้เวลาสวดประมาณ 1 ชั่วโมง 30 นาที

สวดมนต์พิเศษ (ถ้ามีเวลา)

บทบาทหน้าที่ประจำได้แก่ การสวดมนต์ เช้า-เย็น ทุกวันพระ 8 คำ และ 15 คำ ทั้งข้างขึ้นข้างแรมนั่งสมาธิและฟังการบรรยายธรรมการถือศีลข้อห้ามต่างๆ อย่างเคร่งครัด

บทบาทหน้าที่พิเศษ ได้แก่ การสวดมนต์ในงานเทศกาลนอกเหนือจากวันพระ คือ พิธีทำบุญเนื่องด้วยประเพณีในครอบครัวเป็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของคนไทยทั่วไป ส่วนมากทำกันเกี่ยวกับเรื่องฉลองบั้ง เรื่อง สิริมงคลบั้ง เรื่องตายบั้ง ในเรื่องเหล่านี้จะนิยมทำกันในพิธีเลี้ยงพระและตักบาตรจึงมีการสืบทอดจนมาถึงปัจจุบันนี้

คุณค่าของการสวดมนต์ไหว้พระ สรุปได้ว่า การสวดมนต์นั้นถือเป็นการสร้างพลังจิตเกิดจากการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีส่งผลออกมาทางกายเป็นความสดชื่น รื่นเริง เบิกบาน แจ่มใส ผู้ที่มีจิตใจเบิกบานอดทนก็จะมีสุขภาพที่ดีโรคร้ายจะไม่มากำกาย เราซึ่งจะแสดงว่าให้ร่างกายเราต่อสู้กับอุปสรรคขวากหนามต่างๆ ได้

6. ด้านประเพณีพิธีกรรมที่ดอนปู่ตา

6.1 ประวัติความเป็นมา

ตามตำนานผีปู่ตาหรือเข็บ้านจะเป็นผีคุ้มครองหมู่บ้านจะมีการตั้งศาล เช่นไผ่จะมีความเชื่อกันมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือมากกว่าภาคอื่น ๆ

ตามความเชื่อของชาวบ้านเชียงเหียนศาลปู่ตานี้เป็นที่สิงสถิตย์ของดวงวิญญาณปู่ศรีสงคราม ท่านผู้นี้เป็นพี่ชายของแม่ย่านางสองพี่น้องซึ่งดวงวิญญาณสิงสถิตย์อยู่ที่หอแม่ย่านางที่หมู่ 23 ในปัจจุบันนี้

ศาลปู่ตาแห่งนี้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2540 ด้วยจำนวนเงินประมาณ 30,000 บาท โดยได้รับเงินบริจาคจากฟ้าป่าสามัคคีของชาวกรุงเทพฯที่นำมาทอดที่หมู่บ้านเชียงเหียนนี้ ภายในศาลปู่ตานี้ยังมีศาลพระภูมิประมาณ 3 หลังและศาลปู่ตาน้อยอีกประมาณ 3 หลังศาลพระภูมิและศาลปู่ตาน้อยนี้เกิดขึ้นจากการแก้บนของชาวบ้านที่มาขอป่าขอบนแล้วประสบความสำเร็จ

ปัจจุบันนี้รอบๆบริเวณศาลปู่ตานี้ได้ใช้ทำประโยชน์โดยเพาะพันธุ์กล้าไม้ทั้งไม้ดอกและไม้ใบเพื่อนำไปแจกจ่ายแก่ชาวบ้านดังกล่าว (บุญมา อุทัยศรี. 2549 : สัมภาษณ์)

6.2 การทำพิธีกรรมที่ดอนปู่ตาในปัจจุบัน

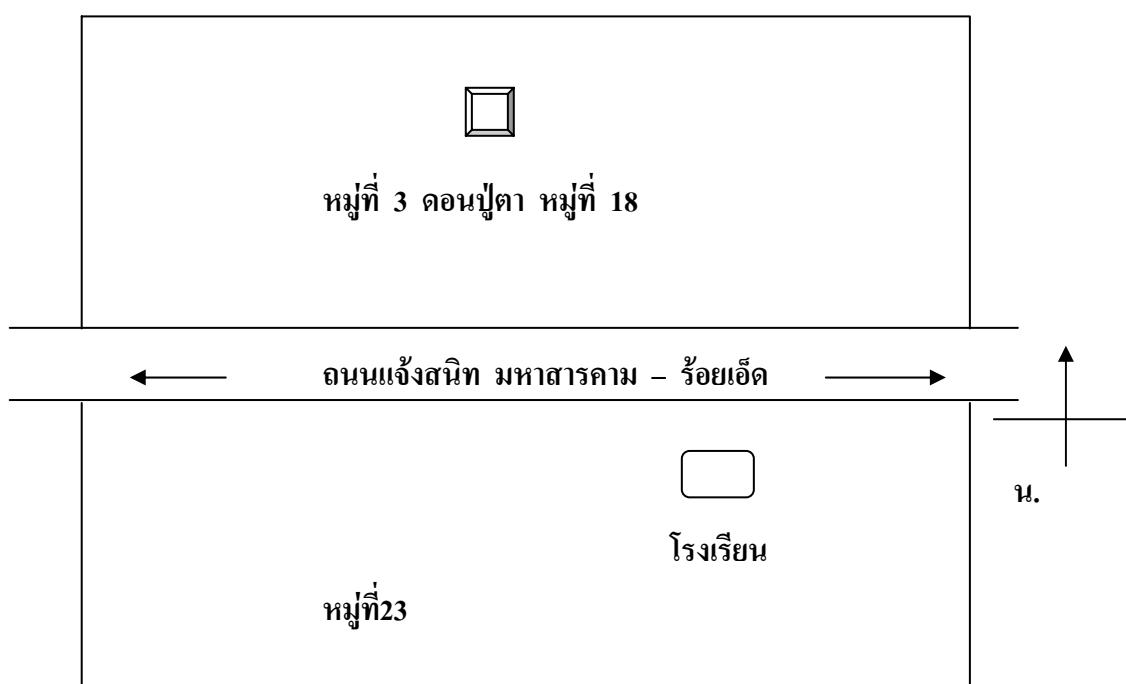
บริเวณที่ตั้ง

ศาลปู่ตาจะอยู่บริเวณตอนเหนือของหมู่ที่ 3 ที่ตั้งของศาลอยู่ในเนื้อที่สาธารณะประมาณ 10 ไร่ ด้านทิศเหนือติดกับบึงสิมด้านทิศใต้ติดกับถนนภายในหมู่บ้านที่ 3 ทิศตะวันออกติดกับที่ดินของชาวบ้านและทิศตะวันตกใกล้ติดกับถนนที่เชื่อมกับถนนภายในหมู่บ้าน

ตัวอาคาร

ศาลปู่ตานี้จะมีส่วนประกอบอยู่ 2 ส่วน คือส่วนที่เป็นกำแพงแก้วรอบนอกจะมีพื้นที่เท่ากับ 10 X 10 เมตรและตัวอาคารด้านในจะก่อรูปขึ้นไปเป็นลักษณะมณฑป 4 หน้า มีขนาดสี่เหลี่ยมจัตุรัส 4.5 X 4.5 เมตรบริเวณกำแพงแก้วจะประกอบด้วยลูกกรงคอนกรีตรอบ ๆ แล้วเทพื้นคอนกรีตปูทับด้วยกระเบื้องปูพื้นที่บริเวณตัวอาคารมณฑปจะสร้างอยู่กึ่งกลางของพื้นที่กำแพงแก้วนั้น โดยมีความสูงของตัวอาคารประมาณ 10 เมตรภายในอาคารจะมีฐานที่ยกพื้นขึ้นไปสูงจากพื้นประมาณ 5 เมตรที่ห้องสี่เหลี่ยมบนฐานจะมีสิ่งของเครื่องบูชาและเครื่องสังเวทต่าง ๆ เช่นรูปคน รูปสัตว์ พวงมาลัยและเครื่องใช้สอยสำหรับผีปู่ตาวางไว้ (บุญหนา โคตรมุงคุณ. 2549 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 25 : แผนที่ที่ตั้งศาลเจ้าปู้ตา

6.3 บุคลากรประจำที่คอนปู้ตา

ผู้เฝ้ารักษาศาลคอนปู้ตาคือนาย บุญมา อุทัยศรี อยู่บ้านเลขที่ 96 หมู่ที่ 3 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคามทำหน้าที่เป็นพ่อจ๋า ส่วนผู้ช่วย 2 คน นายชาติ โคตรมุงคุณ อยู่บ้านเลขที่ 218 หมู่ที่ 18 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม และ นายบุญหนา โคตรมุงคุณอยู่บ้านเลขที่ 25 หมู่ที่ 18 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ทำหน้าที่ในการเตรียมดอกไม้ธูปเทียน (บุญมา อุทัยศรี. 2549 : สัมภาษณ์)

ประเพณีพิธีกรรม

พิธีกรรมที่คอนปู้ตาของชาวบ้านเชียงเหียนนี้ผู้คนที่มาทำพิธีกรรม มีทั้งชาวบ้านเชียงเหียนทั้ง 3 หมู่และรวมทั้งชาวบ้านอื่น ๆ ด้วยโดยแบ่งพิธีกรรมออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. พิธีกรรมตามโอกาสการบ้านมืออยู่ 2 วิธี คือบ้ำหรือบน เพื่อให้คลาดแคล้วจากภัยอันตรายต่าง ๆ และบ้ำหรือบนเพื่อให้ประสบความสำเร็จในชีวิตด้านต่าง ๆ
2. พิธีกรรมประจำปี คือ จัดในวันพุธที่ 2 ของเดือน 6

พิธีกรรมเหล่านี้มีรายละเอียดที่จะนำเสนอต่อไป

1. พิธีกรรมตามโอกาสการบ้าน

สำหรับพิธีบ๋าหรือบนนั้นชาวบ้านเชิงเทียนจะเข้ามาทำการบ๋าหรือบนบานศาลกล่าวเพื่อประโยชน์ต่างๆ ใน 2 ประเด็นด้วยกันคือ

1.1 บ๋าหรือบนเพื่อให้คลาดแคล้วจากภัยอันตรายต่าง ๆ

1.2 บ๋าหรือบนเพื่อให้ประสบความสำเร็จในชีวิตด้านต่าง ๆ

กรณีบ๋าหรือบนเพื่อให้คลาดแคล้วจากภัยอันตรายนั้นมี

บุคลากรผู้มาทำพิธีกรรมที่ดอนปู่ตานี้แล้วประสบผลสำเร็จตามที่ตนต้องการมีจำนวนมากเป็นอันมาก ในที่นี้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์บุคลากรท่าน 1 คือ นาย ชาย อัดนา บุคคลท่านนี้ได้มาทำการบ๋าหรือบนที่ดอนปู่ตาเพื่อให้ตนหายจากอาการป่วย เมื่อวันที่ 20 ธันวาคมเวลา 0800 น.โดยนำวัตถุสิ่งของมาประกอบการบน เหล้า ไก่ปิ้ง ข้าวเหนียว ยาสูบ ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่

หลังจากนั้นอีก 7 วันเขาได้ย้อนกลับมาทำการแก้บน

เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม เวลา 08.00 น. โดยวัตถุสิ่งของที่นำมาแก้บนคือเหล้า 1 ขวด ไก่ปิ้ง 1 ตัว ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่ (ชาย อัดนา. 2549 : สัมภาษณ์)

กรณีบ๋าหรือบนเพื่อให้ประสบผลสำเร็จในชีวิตด้านต่าง ๆ

นั้นมีบุคลากรผู้มาทำพิธีกรรมที่ดอนปู่ตานี้แล้วประสบผลสำเร็จตามที่ตนต้องการมีจำนวนมากเป็นอันมากในที่นี้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์บุคลากรท่าน 1 คือนายอุบล ชัดิยะวงศ์ บุคคลท่านนี้ได้มาทำการบ๋าหรือบนที่ดอนปู่ตาเพื่อให้ตนประสบความสำเร็จในการเลือกตั้ง อบ.ต. เมื่อวันที่ 13 กันยายน 2549 เวลา 08.00 น. โดยนำวัตถุสิ่งของมาประกอบการบน เหล้า ไก่ปิ้ง ยาสูบ ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่

หลังจากนั้นอีก 7 วันเขาได้ย้อนกลับมาทำการแก้บน

เมื่อวันที่ 27 กันยายน 2549 เวลา 08.00 น.โดยวัตถุสิ่งของที่นำมาแก้บนคือ เหล้า 1 ขวด ไก่ปิ้ง 1 ตัว ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่ (อุบล ชัดิยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

ตัวอย่างคำกล่าวการบ้าน

นายบุญมา อุทัยศรี จะไปถึงศาลปู่ตาก่อน ชาวบ้านผู้บ้านจะตามไปที่หลังน้ดเจอกันที่ศาลปู่ตาขั้นแรกชาวบ้านก็จะเตรียมรูป 5 ดอกเทียน 5 คู่ พอถึงศาลปู่ตาพ่อก็จะจุดรูป 3 ดอก เทียน 2 เล่มกราบ 3 ครั้งจากนั้นพ่อก็กล่าววว่า (คำบูชาพระรัตนตรัย) พุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา อิมัง พานัง เปรััง ลิงคะรัง มะลา ปะทีปัง พะหุ ปุบผัง พุทธเส

ปุ่ชเมะ กล่าวนะโม 3 จบอะระหัง สัมมาสัมพุทธโธ ภาคะวา พุทธังภาคะวันตัง อะภิวาเทมิฯ
 กราบ 1 ครั้ง สวากขาโต ภาคะวะตา ชัมโม ชัมมัง นะมัสสามิฯ กราบ 1 ครั้ง สุปะฏิปันโน
 ภาคะวะโต สวาระกะสังโฆ สังฆังนะมามิ นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต
 สัมมาสัมพุทธัสสะ แล้วพูดว่าวันนี้ลูกหลานมาบ้านนี้ให้ นายอุบล ชัดยะวงส์ไป ส้มครั๊ดเลือก
 อ.บ.ต.ขอให้พ่อปู่ตาช่วยให้ประสบความสำเร็จเด้อถ้าได้ลูกหลานจะนำเหล้า ไห ไก่โต มาถวายพ่อปู่
 ตา เด้อ กล่าวเสร็จกราบ 3 ครั้ง แล้วก็ลาพ่อปู่ตากลับบ้านลูกหลานลากลับแล้วเด้อจะกลับไปทำมา
 หากินแล้วเด้อจากนั้นก็กลับบ้าน

ภาพประกอบ 26 ผู้รับบ้านน

ภาพประกอบ 27 ผู้บ้านหรือบน

การบำหรือบนที่คอนปุตานี้จะมีผู้ทำหน้าที่แทนเชื่อมโยง
 วิญญาณของคอนปุตาคือ 1 คนคือนายบุญมา อุทัยศรี หรือพ่อจ๋า ท่านผู้นี้จะทำหน้าที่รับการบำบน
 และรับการแก้บนผู้ใดจะทำการบำบนหรือการแก้บนต้องมีท่านผู้นี้เป็นผู้เชื่อมโยงจะทำตามลำพัง
 ไม่ได้เช่นมีกรณีกรณิบำหรือบนเพื่อให้ประสบผลสำเร็จในชีวิตด้านต่าง ๆ นั้นมีบุคลากรผู้มาทำ
 พิธีกรรมที่คอนปุตานี้แล้วประสบผลสำเร็จตามที่ตนต้องการมีจำนวนมากเป็นอันมากในที่นี้ผู้วิจัย
 ได้สัมภาษณ์บุคลากรท่าน 1 คือ

นายสันติภาพ คำสะอาด บุคคลท่านนี้ได้มาทำการบำ
 หรือบนที่คอนปุตาคือให้ตนสอบทำงานการไฟฟ้าเมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2548 เวลา 07.00 น.
 โดยนำวัตถุดิบของมาประกอบการบน เหล้า ไก่ปิ้ง ข้าว ยาสูบ ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่

หลังจากนั้นอีก 7 วันเขาได้ย้อนกลับมาทำการแก้บน
 เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2548 เวลาโดยวัตถุดิบของที่นำมาแก้บนคือเหล้า 1 ขวด ไก่ปิ้ง 1 ตัว
 ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่ (สันติภาพ คำสะอาด. 2549 : สัมภาษณ์)

ตัวอย่างคำกล่าวการแก้บน (ตั้งแต่วันที่ 06.00 น.-10.00 น.)

กรณี นาย สันติภาพ คำสะอาด ได้มาแก้บนจากที่ตนเองได้
 บนไว้เพื่อให้สอบเข้าทำงาน การไฟฟ้าได้ เมื่อสอบได้แล้ว นายสันติภาพ จึงกลับมาทำการแก้บน
 ที่ศาลปุตาคือมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

06.00 น. พ่อจ๋า คือ นายบุญมา อุทัยศรี จะออกไป

รที่ศาลปุตาคือ

06.30 น. นายสันติภาพ คำสะอาด ผู้แก้บนเดินทาง

มาถึงศาลปุตาคือ พร้อมด้วยเครื่องสังเวยและเครื่องบูชาดังนี้

ธูป 5 คู่ เทียน 5 คู่

ไก่ปิ้ง 1 ตัว เหล้า 1 ขวด

ยา 2 กรอกหมาก 2 กำ

08.00 น. พ่อจ๋า กล่าวคำ บูชาพระรัตนตรัยด้วยถ้อยคำ

ดังต่อไปนี้

พุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา อิมัง ธาณัง เปรัง

สิงคะรัง มาลา ปะทีปัง พะหุ ปุบผัง พุทธเส

ปุเชมะ (กราบ)

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ะคะคะวา พุทธังคะคะวันตัง
อะภิวาเทมิ (กราบ)

สวากขาโต ะคะคะวะตา ัมโม ัมมัง

นะมัสสามิ (กราบ)

สุปะฏิปันโน ะคะคะวะโต สาวะกะสังโฆ

สังฆังนะมามิ (กราบ)

ต่อจากนั้นจึงกล่าวคำนอบน้อมพระพุทธเจ้าด้วยถ้อยคำ

ดังต่อไปนี้

นะโม ตัสสะคะคะวะโต อะระหะโต

สัมมาสัมพุททัสสะ (ว่า 3 จบ)

ต่อจากนั้น พ่อจ๋า คือ นายบุญมา อุทัยศรี กล่าวคำ

เพื่อบอกเล่าแก่พ่อปู่ตาด้วยถ้อยคำต่อไปนี้

วันนี้ ลูกหลานพา นายสันติภาพ คำสะอาด มาขอเก็บ

แล้วเคี้ยว ขอบเชยเทวดาพ่อปู่ตามาเสวยอาหารที่ลูกหลานนำมาเก็บนเคี้ยว พ่อปู่ตาลูกหลานนำเหล่า

1 ขวด ไก่ปิ้ง 1 ตัว มาถวายพ่อปู่ตาแล้วเคี้ยว รับประทาน

09.00 น. พ่อจ๋า นำเครื่องเสวยไปถวายบนศาลปู่ตา

แล้วพากันนั่งรอประมาณครึ่งชั่วโมงจึงขอรับเสวยอาหารจากพ่อปู่ตาโดยเหลือเอาหนองไก่ 1 หนอง
กับตับไตไว้ที่ศาลนอกนั้นนำ กลับไปที่บ้าน

พ่อจ๋า คือ นาย บุญมา อุทัยศรี ได้กล่าวคำอำลาพ่อปู่ตา

ด้วยคำ ว่า ลูกหลานจะกลับบ้านแล้วเคี้ยว พ่อปู่ตา ขอให้ลูกหลานเดินทางกลับบ้านตลอดรอดฝั่งเคี้ยว
เทวดาพ่อปู่ตาจากนั้น จึงสนทนาปราศรัยกันอีกสักครู่หนึ่งแล้วแล้วแยกย้ายกันกลับบ้าน

ภาพประกอบ 28 การแก้บน

หลังจากได้สำเร็จตามความประสงค์แล้วได้ย้อนกลับมาทำการแก้บนเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2548 เวลา 08.30 น. โดยวัตถุดิบของที่นำมาแก้บนคือ เหล้า 1 ขวด ไก่ต้ม 1 ตัว ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่ ดังภาพต่อไปนี้

2. พิธีกรรมประจำปี

ที่ตอนปู่ตานี้จะมีพิธีกรรมประจำปี คือ ในวันพุธที่ 2 ของเดือน 6 โดยมีวิธีการขั้นตอนในการกระทำพิธีกรรมดังต่อไปนี้

2.1 การเตรียมการเพื่อกระทำพิธีกรรม

2.2 การดำเนินการในการทำพิธีกรรม

การสรุปผลการกระทำพิธีกรรม

ขั้นตอนต่างๆเหล่านี้มีรายละเอียดที่จะได้กล่าวต่อไปนี้

2.1 การเตรียมการเพื่อกระทำพิธีกรรม

ในช่วงเตรียมการนี้จะมีการเตรียมกาลเตรียมสถานที่เตรียมวัตถุดิบของ กล่าวคือ สำหรับบุคคลที่เป็นผู้นำพิธีกรรม ชาวบ้านจะมอบหมายให้ ซึ่งมีตำแหน่งเป็น พ่อจ้าวของหมู่บ้านเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมโดยมีคนอื่น ๆ เป็นผู้ร่วมในพิธีกรรม คือ

1. ผู้ช่วยพ่อจ้าว คือ มี 2 คน นายชาติ โศตรมวงคุณ

และนายบุญหนา โศตรมวงคุณ

2. ผู้เตรียมเครื่องบูชาเครื่องสังเวศ นายบุญมา อุทัยศรี ซึ่งมีการเตรียมเหล่า 1ขวด ไก่ต้ม 1 ตัว ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่
3. ผู้ทำความสะอาดเรียบร้อยบริเวณศาล นายบุญมา อุทัยศรี และ ผู้ช่วย นายชาติ โคตรมุงคุณ นายบุญหนา โคตรมุงคุณ
4. ผู้ดูแลศาล นาย บุญมา อุทัยศรี

2.2 การดำเนินการในการทำพิธีกรรม

ในวันพุธที่ 2 ของเดือน 6 เวลา 09.00 น. ถึงเวลา 12.00 น. มีขั้นตอนในการทำพิธีกรรมดังนี้

09.00 น. ชาวบ้านเตรียมอาหารคาวหวานมาพร้อมกันที่คอกปู้ตา

10.15 น. พ่อจ๋า เริ่มทำพิธีกรรมดังนี้

1. จัดของเซ่นไหว้ศาลปู้ตา คือ เหล้า 1 ขวด ข้าวเหนียว ไก่ต้ม 1 ตัว ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่ ไข่ 100 ฟอง

2. พ่อจ๋า กระทำพิธีกรรม จุดธูปเทียน

กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย ว่า

พุทธบูชา ชัมมะบูชา สังฆะบูชา อิมัง ชานัง

เปรััง สิงคะรัง มาลา ปะทีปัง พะหุ ปุบผัง พุทธเส ปุเชมะ (กราบ)

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภาวะวา พุทธังกะ

คะวันตัง อะภิวาเทมิ (กราบ)

สวากขาโต ภาวะวะตา ชัมโม ชัมมัง นะมัส

สาสามิ (กราบ)

สุปะฏิปันโน ภาวะวะโต สาวะกะสังโฆ

สังฆังนะมามิ (กราบ)

ต่อจากนั้นจึงกล่าวคำนอบน้อมพระพุทเจ้าด้วย

ถ้อยคำดังต่อไปนี้

นะโม ตัสสะภาวะวะโต อะระหะโต

สัมมาสัมพุททัสสะ (ว่า 3 จบ)

ต่อจากนั้น พ่อจ๋า คือ นาย บุญมา อุทัยศรี
กล่าวคำเพื่อบอกเล่าแก่พ่อปู่ตาด้วยถ้อยคำต่อไปนี้

วันนี้ลูกหลานได้นำเครื่องสังเวยเครื่องบูชา
มาสักการะแก่พ่อปู่ตาขอให้เทวดาพ่อปู่ตารับไว้เสวยเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ลูกหลานสืบไป

11.00 น. พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เสร็จแล้ว
จึงถวายอาหารเพลแก่พระสงฆ์ หลังจากนั้นชาวบ้านจึงรับประทานอาหารร่วมกัน

11.40 น. เตรียมบั้งไฟโดยนำไปถวายพ่อปู่ตา 2 บั้ง
และใช้จุดเสียงทอยจำนวน 4 บั้งแยกการเสียงทอยออกเป็น 4 เรื่องคือ

บั้งที่ 1 เสียงทอย ให้แก่ ผู้คนชาวบ้านเชียงเหียน

บั้งที่ 2 เสียงทอย ให้แก่ สัตว์เลี้ยง

บั้งที่ 3 เสียงทอย ให้แก่ ข้าว ปลาอาหาร

บั้งที่ 4 เสียงทอย ให้แก่ ดิน ฟ้า อากาศ

ถ้าบั้งไฟที่เสียงทอยจุดแล้วขึ้นสวยงามแสดงว่า
จะเกิดความสันติสุขในหมู่บ้านแต่หากบั้งไฟบั้งใดไม่ขึ้นหรือมีอันแตกก็แสดงว่า จะเกิดความยากเข็ญ
ในหมู่บ้าน

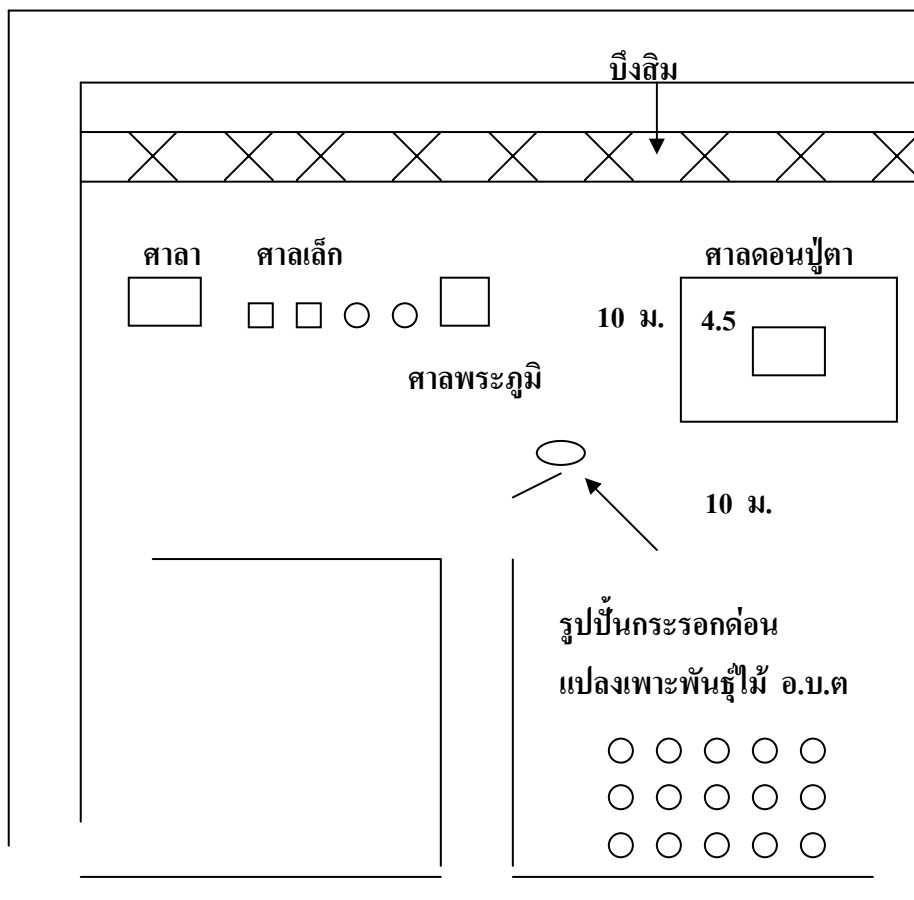
12.00 น. ชาวบ้านต่างพากันแยกย้ายกันกลับบ้าน

2.3 สรุปงานพิธีกรรมดอนปู่ตาหลังจากทำพิธีกรรมเสร็จแล้ว

จะมีการสรุปพิธีกรรมดังนี้

หลังจากการบวงสรวงเสร็จแล้วชาวบ้านพากันกลับสู่
หมู่บ้านของตนส่วนผู้นำพิธีกรรมคือพ่อจ๋า ได้ร่วมกันจัดเก็บวัตถุสิ่งของที่ใช้ในพิธีกรรม เช่น
เสื่อ สาน อาสนะ ต่างๆ ให้เรียบร้อย ส่วนสิ่งของบางอย่างที่เป็นเครื่องสังเวยก็ยังคงอยู่ที่ศาล
นั้น โดยไม่เก็บกลับบ้านแต่ประการใด

ภาพประกอบ 29 แผนผังศาลปู่ตา

ภาพประกอบ 30 ศาลเจ้าปู่ตา

ภาพประกอบ 31 เครื่องสังเวยประจำปี

ภาพประกอบ 32 บรรยากาศงานประจำปีดอนปู่ตา

สรุปสาระสำคัญของภาพด้านดอนปู่ตา

ที่ดอนปู่ตานั้นมีวิญญาณเจ้าปู่ศรีสงครามสิงสถิตย์อยู่ในศาลเจ้าปู่ตาชาวบ้านก็ยังคงให้ความนับถือปู่ตาอยู่เสมอจะนำของมาเช่น ไหว้ท่านไม้ขาดสายต่างมาบ้านเพราะศรัทธาในตัวท่านที่ดลบันดาลให้ลูกหลานอยู่สบาย ทำงานก็โชคดีและทำให้ชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุขในแต่ละปีจะทำงานประจำปีละ 2 ครั้งเพื่อขอฟ้าขอฝนจากพญาแถนให้ฝนตกตามฤดูกาล

ผู้ดูแลศาลคอนปู้ตาประจำ คือ นาย บุญมา อุทัยศรี จะเป็นคนรับของที่เช่นไหว้คอนปู้ตาและผู้ช่วยอีก 2 คน คือ นาย ชาลี โคตรมุงคุณ และ นาย บุญหนา โคตรมุงคุณมีหน้าที่ช่วยในการจัดเตรียมสิ่งของเช่นไหว้และเตรียมดอกไม้ ธูป เทียน

พิธีกรรมที่ชาวบ้านกระทำกันเป็นประจำที่คอนปู้ตาจะมี 2 งาน คือ การบ่าบนและงานประจำปี สำหรับพิธีบ่าบนนั้นทำในวันพุธของทุกวันส่วนการแก้บนวันไหนก็ได้ชาวบ้านเชียงเหียนจะกระทำเพื่อประโยชน์ 2 ประการคือ

บ่าหรือบนเพื่อให้แคล้วคลาดจากภัยอันตราย

บ่าหรือบนเพื่อให้ประสบความสำเร็จในชีวิต

ในการบ่าหรือบนทั้ง 2 ประเด็นนั้น สามารถทำได้ทุกวันที่ศาลคอนปู้ตา โดยมีกิจกรรม 2 ขั้นตอน คือ ทำการบน และแก้บนซึ่งจะต้องใช้เครื่องบูชาและเครื่องสังเวยดังนี้

เครื่องบูชามีดอกไม้ ธูป เทียน เป็นต้น ใช้สำหรับการบน

เครื่องสังเวยมีเหล้า 1 ไหไก่ 1 ตัว เป็นต้น ใช้สำหรับการแก้บน

สำหรับพิธีกรรมในงานประจำปี ชาวบ้านจะจัดกันปีละ 1 ครั้ง คือในวันพุธเดือนพฤษภาคมของทุกปี เมื่อชาวบ้านมาพร้อมกันในเวลา 10.00 น.แล้ว ผู้ทำพิธีกรรมจะดำเนินการบูชาพระรัตนตรัยแล้วกระทำสังเวยต่อเจ้าพ่อคอนปู้ตาจนถึงเวลา 11.30 น.จึงนิมนต์พระมาสดมภ์ฉัตรเพด จากนั้นมีการแบ่งอาหารกันรับประทาน ประมาณ 12.00 น.เป็นอันเสร็จพิธีกรรม

7. ด้านประเพณีงานบุญบั้งไฟ

7.1 ประวัติความเป็นมา

เมืองสุวรรณโคฒคำหรือเอกราชิตา อยู่ทางทิศใต้ของเมืองหนองแส มีพระยาขอมเป็นผู้ปกครองมีนางจันทร์เป็นมเหสี มีธิดาสาวสวยคนหนึ่ง ชื่อไอ้คำ พระยาขอมมีน้องชายสองคน ให้ไปปกครองเมืองเชียงเหียนและเมืองสีแก้ว มีหลาน 3 คน ให้ไปครองเมืองฟ้าแดดเมืองหงส์ และเมืองทองนางไอ้คำอายุได้ 15 ปี มีความงามดังไปทั่วทุกทิศ จนกระทั่งไปเข้าหูของท้าวผาแดงแห่งเมืองผาโพง ท้าวผาแดงจึงขี่ม้าแอบมาหานางไอ้คำ และได้สมักรักใคร่กันแล้วสัญญากันว่าจะทำพิธีสู่ขอและแต่งงานกันตามประเพณีในไม่ช้านี้

มีเมืองอีกแห่งหนึ่งชื่อศรีสัตตนาคนหุต มีสุทโชนาครองเมือง มีโอรสชื่อ กังคี สุทโชนาครนี้อยู่มาจากหนองแส เพราะผัดใจกันกับสุวรรณนาคผู้เป็นสหาย เนื่องมาจากการแบ่งเนื้อเม่น คือสุทโชนาครไม่พอใจเพราะได้น้อยคิดว่าสุวรรณนาคเล่นไม่ซื่อจึงเกิดการทะเลาะกันเป็นสงครามอันยิ่งใหญ่ เตือดรื้อนถึงพระอินทร์ต้องส่งเทพบุตรลงมาห้ามศึกสงครามและเทพบุตร

ได้แบ่งเขตให้ทั้งสองอยู่ คือสุวรรณนาคปกครองฝั่งใต้สุด โชนาคครองฝั่งเหนือและตะวันออก โดยแบ่งลงไปจดฝั่งทะเลนาคทั้งสองจึงขุดคลองจากหนองแสลงสู่ทะเล โดยสุวรรณนาคขุดแม่น้ำน่านหรือโพระมิง ตั้งเมื่อนันทบุรี ส่วนสุดโชนาคขุดแม่น้ำโขงและตั้งเมืองศรีสัตตนาคนหุต ครั้นถึงกลางเดือนหกพระยาขอมจะทำบุญบั้งไฟ จึงมีใบบอกบุญไปยังหัวเมืองต่าง ๆ ที่เป็นบริวารให้ทำบั้งไฟไปร่วมจุดในงาน ท้าวผาแดงไม่ได้รับใบบอกบุญแต่ได้ทราบข่าว จึงจัดบั้งไปหมื่นไปร่วมบุญด้วย และได้พนางไ้อ้คำเป็นครั้งที่ 2 และได้รับการต้อนรับอย่างดี ในการจุดบั้งไฟ พระยาขอมให้มีการพนันกันว่า ถ้าบั้งไฟของใครชนะจะได้ทรัพย์สมบัติและนางสนมกำนัล สำหรับท้าวผาแดงนั้นจะยกนางไ้อ้คำให้ ในเวลาจุดปรากฏว่าบั้งไฟของเมืองอื่น ๆ ขึ้นหมด ส่วนของพระยาขอมไม่ขึ้น และของท้าวผาแดงแตกกลางบั้ง แต่พระยาขอมก็เฉยเสีย ไม่ทำตามสัญญา เจ้าเมืองต่าง ๆ จึงพากันกลับหมด ส่วนท้าวผาแดงก็กลับเมืองของตนพร้อมกับความทุกข์เพราะความรักและบั้งไฟไม่ขึ้น (บุรี ขัตติยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

ประวัติบุญบั้งไฟ (ภาคอีสาน)

ประเพณีบุญบั้งไฟ กำเนิดจากไหนนั้น ยังไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจน แต่ก็ยังปรากฏ ประเพณีนี้ในภาคเหนือ (เรียกว่า ประเพณีจิบอกไฟ) ส่วนหลักฐานเอกสารในภาคอีสาน ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่อง ผาแดง-นางไ้อ้ ซึ่งกล่าวถึงตำนานบุญบั้งไฟบ้าง ส่วนความเป็นมาและตำนานเกี่ยวกับบุญบั้งไฟมีหลายประการ ด้วยผู้รู้หลายท่านได้กล่าวไว้ เช่น สิริวัฒน์ คำวันสา ได้ให้ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับต้นเหตุความเป็นมาของประเพณีบุญบั้งไฟ ในแง่ต่างๆ ไว้ว่าด้านศาสนาพราหมณ์ มีการบูชาเทพเจ้าด้วยไฟเป็นเครื่องบูชาเทพเจ้าบนสวรรค์ การจุดบั้งไฟเป็นการละเล่นอย่างหนึ่งและเป็นการบูชาเพื่อให้พระองค์บันดาลในสิ่งที่ตนเองต้องการ ด้านศาสนาพุทธ เป็นการฉลองและบูชาเนื่องในวันวิสาขบูชา มีการนำเอาดอกไม้ไฟแบบต่างๆ บั้งไฟ น้ำมัน ไฟรูปเทียนและดินประสิว มีการรักษาศีล ให้ทาน การบวชนาค การสดสรง การนิมนต์พระเทศน์ ให้เกิดอานิสงส์ ด้านความเชื่อของชาวบ้าน ชาวบ้านเชื่อว่ามิโลกมนุษย์ โลกเทวดา และโลกบาดาล มนุษย์ อยู่ภายใต้อิทธิพลของเทวดา การรำผีฟ้า เป็นตัวอย่าง แห่งการแสดงความนับถือเทวดา เทวดา คือ "แถน" "พญาแถน" เมื่อถือว่ามีพญาแถนก็ถือว่า มีฝน ฟ้า ลม เป็นอิทธิพลของพญาแถน หากทำให้พญาแถน โปรดปรานหรือพอใจแถนก็จะบันดาลความสุข จึงมีพิธีบูชาแถน การใช้บั้งไฟเชื่อว่าเป็นการบูชาพญาแถน ซึ่งแสดงความเคารพและแสดงความจงรักภักดีต่อแถน ชาวอีสานส่วนใหญ่จึงเชื่อว่าการจุดบูชาบั้งไฟเป็นการ ขอฝนพญาแถน และมีนิทานปรัมปราลักษณะนี้อยู่ทั่วไป แต่ความเชื่อนี้ยังไม่พบหลักฐานที่แน่นอน ในวรรณกรรมอีสาน ยังมีความเชื่ออย่างหนึ่ง คือ เรื่องพญาคันคาก พญาคันคากได้รับกับพญาแถนจนชนะแล้ว ให้พญา

แถบบันดาลฝนตกลงมายังโลกมนุษย์พระมหาปริชา ปริญาโน เล่าถึงมูลเหตุการณืทำบุญบั้งไฟไว้ว่า บนสวรรค์ชั้นฟ้ามีเทพบุตร นามว่า วัสสการเทพบุตร เทพบุตรองค์นี้เป็นผู้บันดาลให้ฝนตกลงมายังโลกมนุษย์ สิ่งหนึ่งที่เทพเจ้าองค์นี้ชอบ ก็คือ การบูชาไฟ ไครบูชาไฟถือว่าบูชาท่านแล้วท่านจะบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล อาศัยเหตุนี้คนจึงพากันทำการบูชาไฟด้วยการทำบุญบั้งไฟและถือเป็นประเพณีจนทุกวันนี้ (นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2536 : 34)

7.2 ประเพณีงานบุญบั้งไฟที่บ้านเชียงเหียน

สถานที่ตั้ง

บริเวณการจัดพิธีกรรมบุญบั้งไฟชาวบ้านจะนัดชุมนุมกันที่วัดโพธิ์ศรี บ้านเชียงเหียนตั้งอยู่หน้าถนนแจ้งสนิท สายมหาสารคาม-ร้อยเอ็ดภายในบริเวณวัด ทิศเหนือเหนือติดกับหมู่ที่ 3 ทิศใต้ติดกับหมู่ที่ 23 ทิศตะวันออกติดกับพิพิธภัณฑ์หมู่ที่ 18 และทิศตะวันตกติดกับหมู่หมู่ที่ 3 (สากล พลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 33 จุดเริ่มต้นแห่งถบวนบุญบั้งไฟ

ภาพประกอบ 34 พิธีการเปิดงานบุญบั้งไฟ

ภาพประกอบ 35 รถขบวนงานบุญบั้งไฟ

ภาพประกอบ 36 รถขบวนแห่ตำนานผาแดงนางไอ่

7.3 บุคลากรคณะกรรมการจัดงานบุญบั้งไฟ มีดังนี้

7.3.1 ประธานกรรมการ นายสากล พลเสน บ้านเลขที่ 19 หมู่ที่ 3 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมะนัง จังหวัดมหาสารคาม

7.3.2 รองประธาน นายสำรอง โสภชาติ บ้านเลขที่ 236 หมู่ที่ 18 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมะนัง จังหวัดมหาสารคาม

7.3.3 รองประธาน นายสวัสดิ์ โคตรมุงคุณ บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 23 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมะนัง จังหวัดมหาสารคาม

7.3.4 เลขานุการ นายสามารถ มหาโคตร บ้านเลขที่ 109 หมู่ที่ 3 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมะนัง จังหวัดมหาสารคาม

7.3.5 นายบุญทัน อินทเรืองศรี บ้านเลขที่ 118 หมู่ที่ 3 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือจ่าง จังหวัดมหาสารคาม

7.3.6 เจริญชัย นาย บุญจิต พลเสน บ้านเลขที่ 37 หมู่ที่ 3 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือจ่าง จังหวัดมหาสารคาม

7.3.7 รองเจริญชัย นายทองสุข ทำเนียบ บ้านเลขที่ 129 หมู่ที่ 3 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือจ่าง จังหวัดมหาสารคาม

7.3.8 ที่ปรึกษา ร.ต.ต.สมบุญ พลเสน บ้านเลขที่ 28 หมู่ที่ 3 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือจ่าง จังหวัดมหาสารคาม

7.3.9 ที่ปรึกษา นายบุรี จิตติยะวงศ์ บ้านเลขที่ 125 หมู่ที่ 18 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือจ่าง จังหวัดมหาสารคาม (สากล พลเสน. 2549 : สัมภาษณ์)

กรณีตัวอย่างการจัดงานบุญบั้งไฟบ้านเขวาสินรินทร์ 2548 ตั้งแต่วันที่ 25-27 กุมภาพันธ์ 2548 ผู้วิจัยจะนำเสนอสภาพของงานตามขั้นตอนต่อไปนี้
ขั้นเตรียมงาน

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2548

06.00 น. เริ่มตั้งขบวนแห่ที่วัดโพธิ์ศรี

06.30 น. ขบวนแห่พากันแห่ไปรอบๆหมู่บ้านเขวาสินรินทร์ เริ่มจากหมู่ที่ 3 หมู่ที่ 18 และหมู่ที่ 23 แล้วพากันข้ามถนนแจ้งสนิทไปยังสถานที่จัดประกวดขบวนแห่คือโรงเรียนบ้านหันเขวาสินรินทร์

09.00 น. เริ่มการประกวดขบวนแห่

12.00 น. หยุดพักเพื่อให้ขบวนแห่ต่างๆรวมทั้งคณะกรรมการได้รับประทานอาหารกลางวันโดยเฉพาะคณะกรรมการนั้นได้ใช้เวลาในการพิจารณาตัดสินขบวนแห่ต่าง ๆ

14.00 น. มีการตัดสินขบวนแห่ซึ่งปรากฏผลดังนี้

1. รางวัลที่ 1 ได้แก่ หมู่ที่ 18 แม้ว่าคนพ้องจะไม่ครบขบวนสวยงามมาก
2. รางวัลที่ 2 ได้แก่ หมู่บ้านหันพัฒนา ขบวนแห่ครบครันงดงามแต่ขบวนบั้งไฟไม่ครบ
3. รางวัลที่ 3 ได้แก่ หมู่ที่ 3 ทั้งขบวนพ้องและขบวนบั้งไฟบกพร่อง
4. รางวัลชมเชย อันดับ 1 ได้แก่ หมู่ที่ 23 นางรำแข็งมีจำนวนไม่ครบตามที่กำหนดไว้

5. รางวัลชมเชย อันดับ 2 ได้แก่ บ้านร่วมใจ

หมายเหตุ

สำหรับบ้านคือนั้นคณะกรรมการตัดสินไม่ให้ประกวดเพราะ
มีการทะเลาะวิวาทกันในงาน

วันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2548

06.00 น. เริ่มจัดตั้งขบวนแห่ที่วัดโพธิ์ศรี

06.30 น. ขบวนแห่ทั้ง 6 ขบวน เคลื่อนขบวนไปรอบๆ

หมู่ที่ 3 แล้วเคลื่อนไปที่ศาลเจ้าปู่ตา

07.00 น. ที่ศาลดอนปู่ตาการกระทำพิธีกรรมการขอฝนเพื่อให้ฝนตก
ต้องตามฤดูกาลมีการนำบั้งไฟน้อยไปถวายจำนวน 7 บั้ง แล้วทำการจุด 1 บั้งเพื่อเสี่ยงทายหากบั้ง
ไฟขึ้นสวยงามแสดงว่า ปีนั้นน้ำท่าจะอุดมสมบูรณ์พอเพียงการทำนาจะได้ผลดีหากบั้งไฟนั้นแตก
ในปีนั้นจะเกิดน้ำท่วมหรือฝนแล้งทำให้ข้าวปลาเสียหาย

07.30 น. ถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุสงฆ์ที่วัดโพธิ์ศรีโดยอุบาสก
อุบาสิกาที่ไม่ได้ไปร่วมในขบวนแห่

08.00 น. ขบวนแห่บั้งไฟจะผ่านหมู่ที่ 3 ข้ามถนนแจ้งสนิท
ไปยังหมู่ที่ 23 และตรงไปที่หอแม่ย่านาง

09.00 น. ขบวนบั้งไฟถึงหอแม่ย่านางผู้นำพิธีกรรมนำบั้งไฟ 12 บั้ง
พร้อมทั้งเครื่องสังเวยและเครื่องบูชาเข้าไปคารวะแม่ย่านาง 2 ฟัน้องโดยมิได้จุดบั้งไฟเพื่อเสี่ยงทาย
เพราะชาวบ้านเชื่อว่า แม่ย่านางเป็นผู้หญิงต้องการความสงบไม่ชอบเสียงดังที่เกิดจากการจุดบั้งไฟ

10.00 น. ขบวนบั้งไฟแห่ผ่านหมู่ที่ 23 ข้ามถนนแจ้งสนิทกลับมา
ที่หมู่ที่ 18 ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของวัดโพธิ์ศรีหลังจากพักผ่อนแล้วจึงพากันไปยังท้องทุ่งนา

11.00 น. ขบวนบั้งไฟถึงบริเวณท้องทุ่งนา เพื่อจัดเตรียมติดตั้งบั้งไฟ
ที่จะใช้จุดแข่งขัน

11.30 น. คณะกรรมการตัดสินบั้งไฟเตรียมการที่จะจัดการแข่งขัน
โดยมีการเตรียมการดังต่อไปนี้

1. เตรียมคนส่องกล้อง 1 คน
2. คนจับเวลา 2 คน
3. เตรียมรางวัลต่างๆ คือ
 1. รางวัลที่ 1 10,000 บาท พร้อมถ้วยรางวัล
 2. รางวัลที่ 2 5,000 บาท พร้อมถ้วยรางวัล

3. รางวัลที่ 3 3,000 บาท พร้อมถ้วยรางวัล
4. รางวัลชมเชยอีก 2 รางวัลละ 1,000 บาทและ 500 บาท

ตามลำดับ

15.00 น. จัดแข่งขันการจุดบั้งไฟ

16.30 น. ประกวดรางวัลการจุดบั้งไฟซึ่งมีผลดังนี้

1. รางวัลที่ 1 ได้แก่ หมู่ที่ 23 ใช้เวลา 2.20 วินาที
2. รางวัลที่ 2 ได้แก่ หมู่ที่ 3 ใช้เวลา 2.07 วินาที
3. รางวัลที่ 3 ได้แก่ หมู่บ้านหันพัฒนาใช้เวลา 1.85 วินาที
4. รางวัลชมเชยที่ 1 ได้แก่ หมู่ที่ 18 ใช้เวลา 1.70 วินาที
5. รางวัลที่ชมเชยที่ 2 ได้แก่ บ้านร่วมใจใช้เวลา 1.20วินาที

วันที่ 27กุมภาพันธ์ พ.ศ.2548

08.00น. ชาวบ้านพากันไปเก็บสัมภาระที่จัดตั้งนั่งร้านสำหรับจุดบั้งไฟ จากทุ่งนาของหมู่ที่ 18 ส่วนทางบ้านก็พากันรื้อโครงที่จัดแต่งรถขบวนแห่พร้อมทั้งเก็บกวาด ทำความสะอาดบริเวณวัดโพธิ์ศรีบริเวณศาลเจ้าปู่ตาและบริเวณหอแม่ย่านางช่วยกันปิดกวาดถนนเข้า หมู่บ้านสายต่างๆให้สะอาดเรียบร้อย

ภาพประกอบ 37 รถขบวนแห่บั้งไฟ

ภาพประกอบ 38 ถ้วยรางวัล

ภาพประกอบ 39 เตรียมการแข่งขันบั้งไฟ

ภาพประกอบ 40 การแข่งขันกันจุดบั้งไฟ

สรุปสาระการดำเนินงานบุญบั้งไฟบ้านเชียงเหียน

ชาวบ้านใช้เวลาเตรียมงานประมาณ 15 วันโดยมีการเตรียมการต่าง ๆ ดังนี้

1. จัดทำบั้งไฟของแต่ละหมู่บ้าน
2. จัดเตรียมฝักซ้อมเชิงบั้งไฟประกอบคนตรีพื้นบ้าน
3. จัดการตกแต่งรถเอंबั้งไฟและรถในขบวน
4. จัดเตรียมเสื้อผ้าและเครื่องตกแต่งร่างกายของนางพื่อน
5. บุญบั้งไฟส่วนหนึ่งได้มาจากการบริจาคของชาวบ้านหลังคาละ

50 บาทและอีกส่วนหนึ่งได้จากการบริจาคของ ส.ส. อบจ. อ.บ.ต.

6. เตรียมกรรมการตัดสินบั้งไฟจำนวน 5 คน ได้แก่

1. นายบุคดี โคตรมุงคุณ
2. นายรุณ รัตนพลแสน
3. นายสากล พลแสน
4. นายสำรอง โสภชาติ
5. นายสวาสดี โคตรมุงคุณ

ในการดำเนินงานระหว่างวันที่ 25-27 กุมภาพันธ์ 2548 มีรายละเอียดดังนี้

25 กุมภาพันธ์ 2548 มีการจัดการประกวดแห่ขบวนบั้งไฟจาก 6 หมู่บ้าน คือ บ้านเชียงเหียน 3 หมู่บ้าน บ้านหัน บ้านร่วมใจ และบ้านดิวโดยจัดการประกวดกันที่โรงเรียนบ้านหันเชียงเหียนตอนหันระหว่างเวลา 09.00 น. ถึง 15.00 น.

26 กุมภาพันธ์ 2548 มีรายละเอียดดังนี้

ภาคเช้านำขบวนแห่บั้งไฟไปคารวะห่อปู่ตาและห่อแม่ย่านางเพื่อถวายบั้งไฟเสี่ยงทาย พร้อมทั้งเครื่องสังเวยและเครื่องบูชา

ภาคบ่ายจัดการประกวดการจุดบั้งไฟที่บริเวณทุ่งนาหมู่ที่ 18 ระหว่างเวลา 15.00 น. ถึง 17.00 น.

27 กุมภาพันธ์ 2548 มีการจัดเก็บวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ พร้อมทั้งจัดกระทำความสะดวกที่บริเวณหมู่บ้าน

แนวความคิดของผู้วิจัย

งานบุญบั้งไฟของชาวบ้านเชียงเหียนนี้จัดขึ้นมาตามความเชื่อดั้งเดิมในเรื่องศัพทญาณเป็นความเชื่อของมนุษย์ในสมัยโบราณที่มีต่อผีสงเทวดากรณีนี้ชนเผ่าไทลาวเชื่อว่า

ปู่พญาเถนผู้เป็นบรรพบุรุษของตนหลังจากสิ้นชีวิตแล้วได้ขึ้นไปเกิดบนสวรรค์ชั้นฟ้าเป็นผู้มีหน้าที่
กระทำให้ฝนตกลงมายังพื้นแผ่นดินปีใดเกิดความแห้งแล้งชาวบ้านจึงพากันสร้างบั้งไฟแล้วจุดบั้งไฟ
ให้วิ่งขึ้นไปบนท้องฟ้าเพื่อเตือนพญาเถนให้คลบนันดาลฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล

ประเพณีบั้งไฟนี้ได้นำเอาพระพุทธศาสนาเข้าไปผสมผสานอยู่บ้าง เช่น
การใช้วัดเป็นที่นัดหมายของขบวนแห่บั้งไฟหรือการทำบุญเลี้ยงพระในวันที่สองของการจัดงาน
และชาวบ้านต่างก็ถือกันว่าประเพณีพิธีกรรมอย่างนี้จัดเป็นงานบุญงานกุศลจึงได้เรียกชื่องานนี้ว่า
งานบุญบั้งไฟ

งานบุญบั้งไฟนี้ ถือเป็นวัฒนธรรมที่บูรณาการวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ

เข้าด้วยกัน คือ

1. วัฒนธรรม ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ทางเทคโนโลยีรวมทั้ง ปังจ้อย 4
ประการ ได้แก่ อาหาร เสื้อผ้าอาภรณ์อาคารสถานที่และยารักษาโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดขึ้น
ในระหว่างงาน
2. วัฒนธรรมทางสังคม คือ ต้องสร้างระเบียบแบบแผนกฎกติกา
มารยาทที่เกี่ยวข้องกับงานนี้เพื่อให้การจัดงานมีความสงบเรียบร้อยราบรื่นอย่างดี
3. วัฒนธรรมด้านจิตใจ ในงานนี้ได้สร้างคุณธรรมให้แก่ชาวบ้าน
โดยใช้มีความรู้สึกสามัคคีร่วมมือร่วมใจ มีความอดทนอดกลั้น มีความมานะบากบั่น ช่วยให้งาน
ของหมู่คณะดำเนินไปได้เป็นอย่างดี
4. วัฒนธรรมทางด้านปัญญา โดยที่ชุมชนในแต่ละหมู่บ้านจะต้องใช้
ความรู้ความสามารถในการจัดทำบั้งไฟ การประดับประดาตกแต่งรถ การฝึกซ้อมแข่งบั้งไฟ
พร้อมทั้งเตรียมเครื่องสัมภาระทั้งหมด เพื่อให้ผลงานออกมาดีเด่นงดงาม

2. ศักยภาพด้านตำนานและโบราณคดีพบว่ามียุคภาพที่สำคัญอยู่ 3 ประเด็น คือ

2.1 ด้านพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเขียนของอาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด

2.1.1 ประวัติความเป็นมา

พิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเขียนเป็นพิพิธภัณฑ์เอกชนเกิดจากความมุ่งมั่นของอาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด ในการสร้างสรรค์ผลงานด้านวัฒนธรรมเพื่อการศึกษาและสร้างความเข้าใจในรากเหง้า ความเป็นมาและเป็นไปของชีวิตสังคมและชีวิตผู้คนในท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย อาจารย์บุญหมั่น ได้สะสมสิ่งประดิษฐ์คิดค้นจากฝีมือคนอีสาน เช่น วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือใช้ในการทำนา หาบปลา ตลอดจนงานหัตถกรรมต่าง ๆ มารวบรวมไว้แล้วจัดแสดงที่บ้านพักของตนเอง

พิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเขียน ได้เปิดตัวอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2541 หลังจาก อาจารย์บุญหมั่นสิ้นชีวิตในปี พ.ศ. 2544 บุตรชาย คือ นายสันติภาพ คำสะอาด ได้ดำเนินการปรับปรุงเพิ่มเติมพิพิธภัณฑ์เหล่านี้ จนมีสภาพอย่างที่เห็นในปัจจุบัน (สันติภาพ คำสะอาด. 2549 : สัมภาษณ์)

2.1.2 การจัดพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเขียน

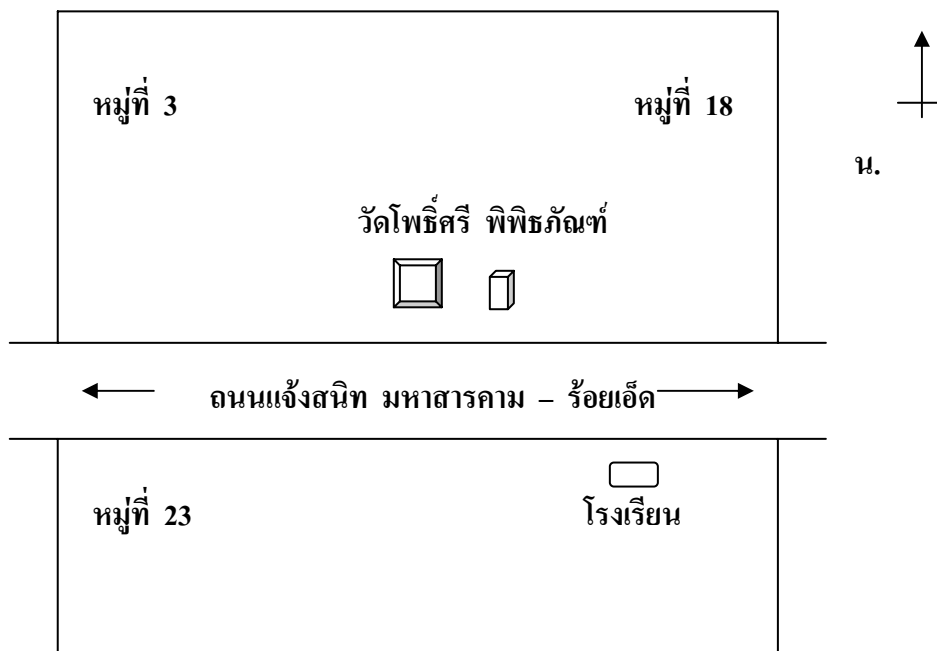
สถานที่ตั้ง

พิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเขียน ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 18 บ้านเชียงเขียน ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ห่างจากตัวเมืองประมาณ 7 กิโลเมตร บนถนนแจ้งสนิทแจ้งสนิท เส้นทางมหาสารคาม-ร้อยเอ็ด

ตัวอาคาร

ตัวอาคารพิพิธภัณฑ์ เป็นอาคาร 2 ชั้น ประกอบด้วยห้องจัดแสดงผลงานด้านศิลปวัตถุ และโบราณวัตถุ จำนวน 3 ห้อง คือ ชั้นล่าง เป็นห้องโถงใหญ่ 1 ห้อง ชั้นบน เป็นห้องพิเศษ แสดงศิลปวัตถุอันมีค่า 1 ห้อง และห้องโถงอีก 1 ห้อง

ภาพประกอบ 41 แผนผังพิพิธภัณฑบ้านเชียงเหียน

ภาพประกอบ 42 บริเวณภายนอกพิพิธภัณฑบ้านเชียงเหียน

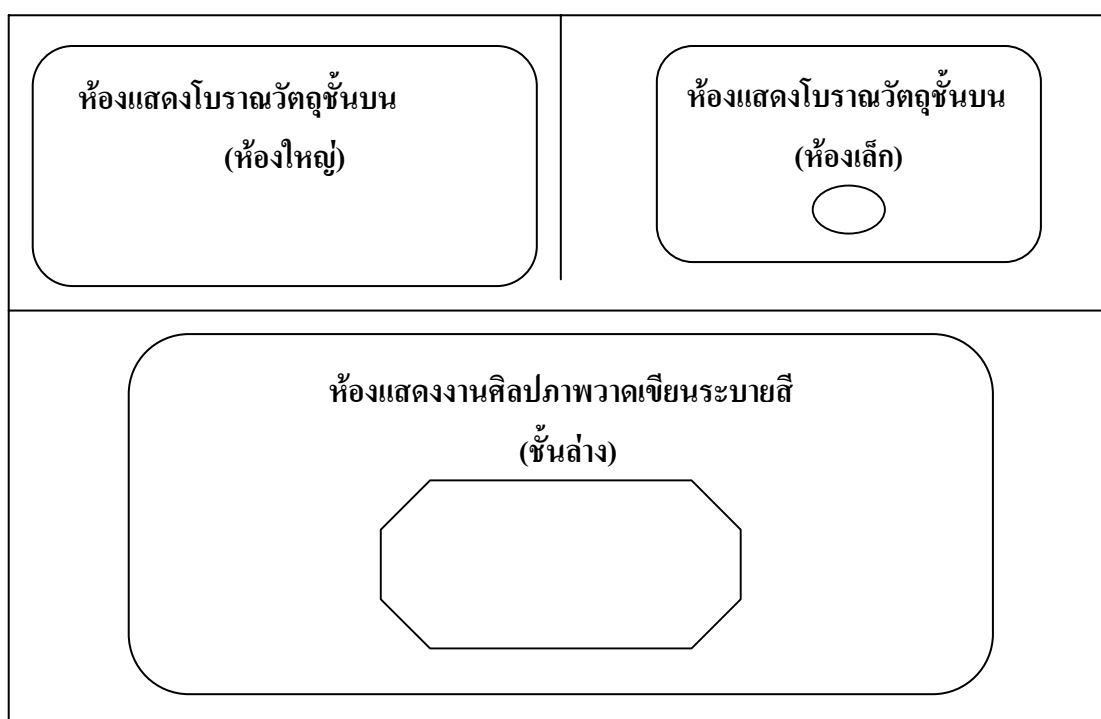

ภาพประกอบ 43 ภายในพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียน

2.1.3 บุคลากรประจำพิพิธภัณฑ์

คนดูแลรักษาตัวอาคารพิพิธภัณฑ์ คือ ยายสงวนจิต คำสะอาด และหลานอีก 2 คน คือ เด็กหญิงวราพร คำสะอาด กับ นางสาวนิตยา เสนเจ็ด อยู่หมู่ที่ 18 บ้านเลขที่ 1 บ้านเชียงเหียน ตำบลเขวาสันติ อำเภอมะนัง จังหวัดมหาสารคาม มีหน้าที่ดูแลรักษาของเก่าโบราณในพิพิธภัณฑ์ (สงวนจิต คำสะอาด. 2549 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 44 แผนผังแสดงห้องในพิพิธภัณฑ์

2.1.4 การจัดห้องพิพิธภัณฑ์

ตามแผนผังนี้ มีห้องพิพิธภัณฑ์จำนวน 3 ห้อง คือ ชั้นบน 2 ห้อง
ชั้นล่าง 1 ห้อง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ (สันติภาพ คำสะอาด. 2549 : สัมภาษณ์)

ก. ห้องแรกชั้นบน

จัดแสดงผลงานภูมิปัญญาอีสานด้านต่างๆ คือ

1. ด้านอารยธรรมโบราณ เช่น ดาบ ไม้เท้า ปืน หอก ซอก
ไม้ตะพด
2. ด้านของโบราณคดี เช่น เครื่องปั้นดินเผา ไหโบราณ
โลโบราณ ไม้แกะสลัก คนโทโบราณ เครื่องไม้
3. ด้านเครื่องดีด สี ดี เป่า เช่น แคน พิณ ฉาบ โปงกลาง
กลอง ฉิ่ง
4. ด้านเครื่องมือการทำนา เช่น เกวียน คราด เคียว ข้องหาปลา
หมวก ฆ้องลอย ไซคักปลา ลอบ
5. ด้านเครื่องหนัง เช่น กระจับปาย กระจับป้อ ใบเล็ก ใบใหญ่
6. ด้านเครื่องมือสิ่งทอ เช่น กระจับป้อ ที่ปั่นลวด กี่
7. ด้านของใช้สมัยโบราณ เช่น ตะเกียงเจ้าพายุ ลูกคิด กระจับป้อ
ตะเกียงไป่เก่า ตะเกียงเขมร ก่องข้าว น้ำเต้า กระจับป้อแขวนคอควาย ลูกกระจับป้อ ตะกรุด
ภาพนครวัด ภาพคนแจกัน ที่เขียนหรีโบราณ
8. ด้านชาดสัตว์ เช่น เขี้ยว เขาแพะ หัวกะโหลกแพะ เขากวาง
หด นกอินทรี
9. ด้านชาดสัตว์ เช่น กระจับป้อ กล้วย เขาวัว กล้วย งาช้าง
เขากวาง เขาก้าง เขาสมัน เขาลียงผา เขากวายน้อย เขาป่าสัญญาณ ขอลอ เขี้ยวหมู เขากวางหด
อุ้งตีนหมี ขาไก่ป่า ขาฟาน หนวดเม่น เขากวางน้อย
10. ด้านเครื่องมือถางหญ้า เช่น กรรไกรตัดหญ้า เลื่อย

ข. ห้องที่สองชั้นบน (ห้องเล็ก) (สันติภาพ คำสะอาด. 2549 :
สัมภาษณ์)

จัดแสดงวัตถุโบราณต่างๆคือ

1. ด้านวัตถุมงคล เช่น พระเครื่อง (หลายองค์) พระพุทธรูป
(หลายองค์) และของป้อนกันตัว หมากจิกใหญ่ พระปางสค์มมาร โคนสมอ พระสังกัจจาน
พระพิฆเนศ

ใส่แว่น

ชั้นหมวก

2. ด้านภาพปั้น เช่น รูปปั้นหล่อคนนั่งทอเกี่ยวกับสะพานกล้อง

3. ด้านงานบวช เช่น ผ้าพะเหวด เครื่องบวชนาค ลูกประคำ

4. ด้านสัตว์ไม้ เช่น ควายไม้ ช้างไม้

ก. ห้องโถงชั้นล่าง

จัดแสดงภาพจิตรกรรมฝีมืออาจารย์ บุญหมั่น ดังนี้

(สันติภาพ คำสะอาด. 2549 : สัมภาษณ์)

1. ภาพรวมผลไม้ จำนวน 1 ภาพ
2. ภาพรวมผลไม้และผักสวนครัว จำนวน 1 ภาพ
3. ภาพลายไทย จำนวน 12 ภาพ
4. ภาพระบายสี จำนวน 2 ภาพ
5. ภาพวาดระบายสีตัวเอง จำนวน 1 ภาพ
6. ภาพแรเงา จำนวน 1 ภาพ
7. ภาพน้ำท่วมหมู่บ้านเชียงเหียน พ.ศ. 2521 จำนวน 1 ภาพ
8. ภาพถ่ายที่โรงเรียนเพาะช่าง จำนวน 1 ภาพ
9. ภาพวัด 1 จำนวน ภาพ
10. ภาพก่องข้าวน้อยธาตุ จำนวน 1 ภาพ
11. ภาพสถานที่ท่องเที่ยว จำนวน 1 ภาพ
12. ภาพโล่ ชาม บาตร จำนวน 1 ภาพ
13. ภาพปลูกต้นไม้ในกระถาง จำนวน 1 ภาพ
14. ภาพปลูกต้นไม้เป็น (กอ) ธรรมชาติ จำนวน 1 ภาพ
15. ภาพถ่ายตัวเอง จำนวน 2 ภาพ
16. ภาพหญิงสาว จำนวน 1 ภาพ
17. รวมผลรางวัลอีกมากมาย

ภาพประกอบ 45 วัตถุสิ่งของในพิพิธภัณฑ์ชั้นบนห้องที่ 1

ภาพประกอบ 46 วัตถุสิ่งของในพิพิธภัณฑ์ชั้นบนห้องที่ 1

ภาพประกอบ 47 วัตถุสิ่งของในพิพิธภัณฑ์ชั้นบนห้องที่ 2

ภาพประกอบ 48 วัตถุสิ่งของในพิพิธภัณฑ์ชั้นบนห้องที่ 2

ภาพประกอบ 49 วัตถุสิ่งของในพิพิธภัณฑ์ชั้นล่างห้องที่ 3

ภาพประกอบ 50 วัตถุสิ่งของในพิพิธภัณฑ์ชั้นล่างห้องที่ 3

ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียน

1. นางประสพสุข วัจนะฮาดครู โรงเรียนบ้านหันเชียงเหียนในปัจจุบัน ได้นำนักเรียนมาเยี่ยมชมเพื่อศึกษาหาความรู้ที่พิพิธภัณฑ์นี้เป็นประจำทุกปีได้ให้พิพิธภัณฑ์เหล่านี้ ถือเป็นแหล่งข้อมูลความรู้ด้านศิลปะและโบราณคดีอันสำคัญของหมู่บ้าน ที่ไม่ปรากฏในหมู่บ้านใกล้เคียงเป็นแหล่งให้ความรู้ที่เป็นรูปภาพ ทำให้นักเรียนมีความเข้าใจได้ดี เพราะเหตุนี้ จึงควรอนุรักษ์ไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ต่อไป แต่เนื่องจากทุกวันนี้ พิพิธภัณฑ์กำลังเสื่อมโทรมลงจึงควรมีการบูรณะซ่อมแซมให้สมบูรณ์เช่นเดิม

2. นายสว่าง ศรีสมบัติ ตำแหน่งครู ชำนาญการพิเศษ (ค.ศ.3) คณะศิลปกรรม วิทยาลัยอาชีวศึกษา ในฐานะเป็นรุ่นน้องได้ประทับใจในงานศิลปะมากและได้ไปเยี่ยมชมงานศิลปะ โดยเฉพาะการวาดเขียนลายประยุกต์แบบลายไทยประกอบเรื่องราวอีสานชื่อภาพประกอบมาจากตำนานผาแดงนางไอ่โดยจะรวบรวมเขียนลายสมุดวาดเขียนปกแข็งเล่มใหญ่ไว้หลายเล่มและจะพบเขาสัตว์มากมาย

ประวัติอาจารย์ บุญหมั่น คำสะอาด

อาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด เกิดเมื่อวันที่ 6 สิงหาคมพ.ศ.2482 โดยมีบิดา มารดาชื่อ คุณพ่อบุคดี คำสะอาด คุณแม่บุญศรี คำสะอาด และ อาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด ได้เข้าเรียนเมื่อ อายุ 8 ขวบ ที่โรงเรียนบ้านหันเชียงเหียน ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แล้วเรียนต่อ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ที่โรงเรียนเรืองวิทยา แล้วศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5-6 จากโรงเรียนสารคามพิทยาคม

ในปีพ.ศ. 2501 ศึกษาต่อที่โรงเรียนเพาะช่างอีก 3 ปี จบปี 2504 และเข้ารับราชการในวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2505 จนได้ตำแหน่ง ครูจัตวา ที่โรงเรียนการช่างสตรี คณะวิชาศิลปกรรม แผนกวิชาจิตรศิลป์ คณะวิชาศิลปกรรม ต่อมาได้แต่งงานกับนางสงวนจิต คำสะอาด บุตรีตาด้วยกัน 6 คนเป็นชาย 3 คน และ หญิง 3 คน ดังนี้

1. นายวรยุทธ คำสะอาด อาชีพ ทำงานที่สนามบินสุวรรณภูมิ
จังหวัดกรุงเทพฯ
2. นางสาวพุทธชาติ คำสะอาด อาชีพ รับราชการ จังหวัดร้อยเอ็ด
3. นางนาคยา เสนเข็ด อาชีพ ค้าขาย จังหวัด สุราษฎร์ธานี
4. นางสาวระกาเดือน คำสะอาด (เสียชีวิตแล้ว)
5. นายสุรียา คำสะอาด อาชีพ ทำงาน(ทำงานไม่เป็นหลักแหล่ง)
จังหวัดระยอง
6. นายสันติภาพ คำสะอาด อาชีพ ทำงานบริษัทมาตพุด จังหวัดระยอง
อาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด เริ่มเข้าสู่เวทีแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2529
ได้ร่วมแสดงงานศิลปกรรมแห่งชาติมีผลงานดังนี้
 1. ในปี พ.ศ. 2529 แสดงงานศิลปกรรมแห่งชาติ ชื่อภาพ (ทางไป)
 2. ในปี พ.ศ. 2530 แสดงงานศิลปกรรมแห่งชาติ ชื่อภาพ (ลายอีสาน)
 3. ในปี พ.ศ. 2531 แสดงงานศิลปกรรมแห่งชาติ ชื่อภาพ (ลายไทยอีสาน)
 4. ในปี พ.ศ. 2532 แสดงงานศิลปกรรมแห่งชาติ ชื่อภาพ (เสมาฟ้าแดง)
 5. ในปี พ.ศ. 2533 แสดงงานศิลปกรรมแห่งชาติ ชื่อภาพ (ธาตุภาคทอง
กล่องข้าวน้อย) ได้รับรางวัลเกียรติยศอันดับที่ 3 รับเหรียญทองแดง
 6. ในปี พ.ศ. 2534 แสดงงานศิลปกรรมแห่งชาติ ชื่อภาพ (ทุ่งโมง
จรรโลงธรรม)
 7. ในปี พ.ศ. 2535 แสดงงานศิลปกรรมแห่งชาติ ชื่อภาพ
(บั้งไฟพญานาค)
 8. ในปี พ.ศ. 2536 แสดงงานศิลปกรรมแห่งชาติ ชื่อภาพ
(หมาสรวงจุงทรวง)
 9. ในปี พ.ศ. 2537 แสดงงานศิลปกรรมแห่งชาติ ชื่อภาพ (ท่าขอนแก่น
วังสามหมอ)
 10. ในปี พ.ศ. 2538 แสดงงานศิลปกรรมแห่งชาติ ชื่อภาพ (ลมพัดพร้าว
เรื่องราวขอนแก่น)

ได้รวบรวมผลงานส่งตลอด 10 ปี จนได้รับรางวัลเกียรติยศอันดับ 3 สองปีซ้อนและได้เข้าร่วมแสดงเวที บัณฑิต 2 ครั้ง คือแสดงผลงานภาคอีสาน

ในปี พ.ศ. 2534 ชื่อภาพ (น้ำตากลาลงดิน)

ในปี พ.ศ. 2536 ชื่อภาพ (น้ำตากลาลงดิน 2)

ด้านสังคม

ในปี 2534 ได้ออกโทรทัศน์ รายการทำพิสูจน์ เรื่อง ลายไทยอีสาน โดยไม่ต้องร่าง

ในปี 2536 ได้ออกโทรทัศน์ รายการตามไปดูพิศดารทั่วไทย เรื่อง ฟ้อนรำ เขียนราย

ในปี 2537 ได้รับเกียรติเป็นแขก สาขาศิลปกรรมไปชมเมืองหลวง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ในปี 2540 ออกโทรทัศน์รายการ เจาะใจ เรื่อง ผู้เขียนลายไทยอีสาน 100 เล่ม

ในปี 2541 ได้จัดบ้านพักอาศัยให้เป็นพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านอีสานเพื่อเป็นแหล่ง ศึกษาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสาน

ในปี 2542 ได้ออกโทรทัศน์ รายการ เส้นสายสามสี

นอกจากนั้นยังได้รับเกียรติเป็นกรรมการตัดสินการประกวดที่เกี่ยวกับ ศิลปวัฒนธรรมอีสานสงวนสิทธิ์ ทั้ง ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ระดับภาค และ ระดับชาติ อยู่เป็นประจำ

ผลงานดีเด่น ด้านวิชาการเขียนหนังสือตำราต่าง ๆ จำนวน 9 เล่ม ได้แก่

1. อคีต
2. กลอนลำ
3. ปรัชญาอีสาน
4. ลายไทยอีสาน
5. ภาษาอีสาน
6. ความคิด สร้างสรรค์ ศิลปกรรม
7. รวบรวมศิลปะของข้าพเจ้า
8. รวบรวมด้านศิลปะความพื้นฐาน
9. รวบรวมด้านไสยศาสตร์

อาจารย์ บุญหมั่น เสียชีวิตลงด้วยโรคเบาหวานเมื่อปี 2544 สิริรวมอายุได้ 62 ปี (สันติภาพ คำสะอาด. 2549 : สัมภาษณ์)

สรุปสาระสำคัญของภาพด้านพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียน

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้เป็นของเอกชน จัดขึ้นโดยนายสันติภาพ คำสะอาด โดยเปิดตัวอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2541 โดยจัดตั้งเพื่อให้บุคคลภายนอกได้เข้ามาเยี่ยมชม และศึกษาโดยแรงบันดาลใจจากบิดาคือ อาจารย์บุญญมั่น คำสะอาด ได้รวบรวมศิลปวัตถุไว้จำนวนมากแต่ไม่ทันได้จัดสร้างพิพิธภัณฑ์ ก็สิ้นชีวิตเสียก่อน ทำให้นายสันติภาพ คำสะอาด ผู้เป็นบุตรชายได้สานต่อเจตนารมณ์ของบิดาจัดสร้างพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียน คือปรากฏจนถึงทุกวันนี้เพื่อคนรุ่นหลังจะได้รู้ถึงวิถีชีวิตของคนในสมัยก่อนและสามารถเผยแพร่บุคคลภายนอกต่อไป

ตัวพิพิธภัณฑ์ในปัจจุบันเป็นเรือน อิฐ ครึ่งไม้ 2 ชั้น ตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ประมาณ 1 ไร่ เป็นบ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 18 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

จำนวนห้องพิพิธภัณฑ์ มี 3 ห้อง โดยอยู่ชั้นล่าง 1 ห้องและชั้นบนอีก 2 ห้อง ในแต่ละห้องจะจัดแสดงศิลปวัตถุและโบราณวัตถุต่างๆ ดังนี้

ห้องชั้นบน (ห้องใหญ่)แสดงเกี่ยวกับ อาวุธยุทโธปกรณ์ ศิลปะหัตถกรรม โบราณ เครื่องดนตรี ดิด สี ดี เป่า ของเก่าโบราณ และเครื่องหนัง

ห้องชั้นบน (ห้องเล็ก) แสดงเกี่ยวกับ ซากสัตว์ วัตถุมงคล และงานประติมากรรม

ห้องชั้นล่าง จัดแสดงงานศิลปกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นผลงานของ อาจารย์บุญญมั่น โดยเฉพาะมีชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า “Boonman Contemporary Art Gallery”

ปัจจุบันผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ คือ นางสาวนจิต คำสะอาด ภรรยาหม้าย ของอาจารย์บุญญมั่น คำสะอาด พร้อมด้วยหลานสาว 2 คน คือ นางสาวนิตยา เสนเข็ด และเด็กหญิงวราพร คำสะอาด

2.2 ด้านพิพิธภัณฑสถานบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียน

2.2.1 ประวัติความเป็นมา

แหล่งโบราณคดีของบ้านเชียงเหียน ได้เคยมีการขุดค้นมาแล้ว อย่างน้อย 2 ครั้ง ครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ.2517-2518 โดย Chster Gorman กับ พิสิฐ เจริญวงศ์ ซึ่งผลการขุดค้นครั้งนั้นกำหนดอายุว่า มีมนุษย์อาศัยเริ่มแรกเมื่อราว 3500 ปีก่อนคริสกาล (หรือประมาณ 5500 ปีมาแล้ว) แต่ผลอายุดังกล่าวยังไม่ค่อยได้รับการยอมรับกันนัก ในการขุดครั้งนั้นได้พบโบราณวัตถุสมัยก่อนประวัติศาสตร์หลายอย่าง อาทิ โครงกระดูกมนุษย์ที่มีเครื่องสำริด ผังร่วมอยู่ด้วยหลายโครง เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่ามีการอยู่อาศัยของชุมชนต่อเนื่องจนถึงสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ด้วย (นายมนตรี พลธานี. 2546 : 16) ส่วนการขุดค้นครั้งที่ สอง ดำเนินการเมื่อปี พ.ศ. 2524 โดยนักโบราณคดีจากกองโบราณคดี กรมศิลปากร (นายอำพัน กิจงาม : 14) ผลการขุดค้นครั้งนี้ พบว่าแหล่งโบราณคดีบ้านเชียงเหียนมีชั้นดินลึกประมาณ 6 เมตร ชั้นดินล่างสุดที่แสดงถึงการเริ่มต้นอยู่อาศัยในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ กำหนดอายุได้ราว 3300 - 2000 ปีมาแล้ว โดยได้พบโบราณวัตถุหลายประเภท เช่น เครื่องมือสำริด เครื่องมือเหล็ก และหลุมศพ 6 หลุม ชั้นดินตอนกลาง จัดเป็นสมัยประวัติศาสตร์ อายุราว 2000 - 1500 ปีมาแล้ว ได้พบภาชนะดินเผาเนื้อหยาบ ภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง ส่วนชั้นดินด้านบนสุด พบหลักฐานที่แสดงถึงการอยู่อาศัยของผู้คนยุคปัจจุบัน

กรมศิลปากรได้เคยมาสำรวจถึง 2 ครั้ง พบว่า ดินบริเวณนี้ลึกประมาณ 7 เมตร แบ่งออกได้ 11 ชั้น มีความพิเศษอยู่ตรงที่ว่า ตั้งแต่ชั้นที่ 5-11 จะมีหลักฐานการอาศัยอยู่ของมนุษย์ทุกชั้น เช่น เครื่องมือที่ใช้เป็นของมีคมทำด้วยหิน เครื่องประดับหิน และหม้อกระเบื้องอยู่ตามชั้นดินทุกชั้น

การพบโบราณวัตถุที่ทางกรมศิลปากรขุดพบทั้ง 2 ครั้งนี้บางส่วนได้เก็บไว้ที่กุฏิชั้นบนของเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน

การพบโบราณวัตถุครั้งหลังสุดเกิดขึ้นเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2549 เกิดจากการฝันของนางคม รักษาภักดี อายุ 52 ปี บ้านเลขที่ 57 หมู่ 23 บ้านเชียงเหียน อาชีพขายผักที่ตลาดโดยในวันที่ 30 เมษายน 2549 นางคมได้ฝันถึงชายชราผู้หนึ่งมาสั่งให้ไปขุดหาโบราณในบริเวณริมถนนใหญ่หมู่ที่ 23 ที่กำลังก่อสร้างอยู่เพื่อว่าจะได้พบสมบัติบางอย่าง

วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2549 นางคมพร้อมด้วยพรรคพวกก็นำอุปกรณ์ไปขุดหาใช้เวลาไม่นานก็พบไหขนาดใหญ่ใบ1มีความสูง 60 ซม. กว้าง 30 ซม. น้ำหนัก 100 กก. มีลักษณะกลมรีคล้ายรูปไข่ ฝังอยู่ใต้ดินลึกประมาณ 3 เมตร อยู่ในลักษณะวางตั้งมีโครงกระดูก

มนุษย์วางอยู่บนปากไห นางคม และพรรคพวกนำโหมมาไว้ที่บ้านของตน 3 วัน ในวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2549 จึงนำไปไว้ที่ศาลาวัดโพธิ์ศรี

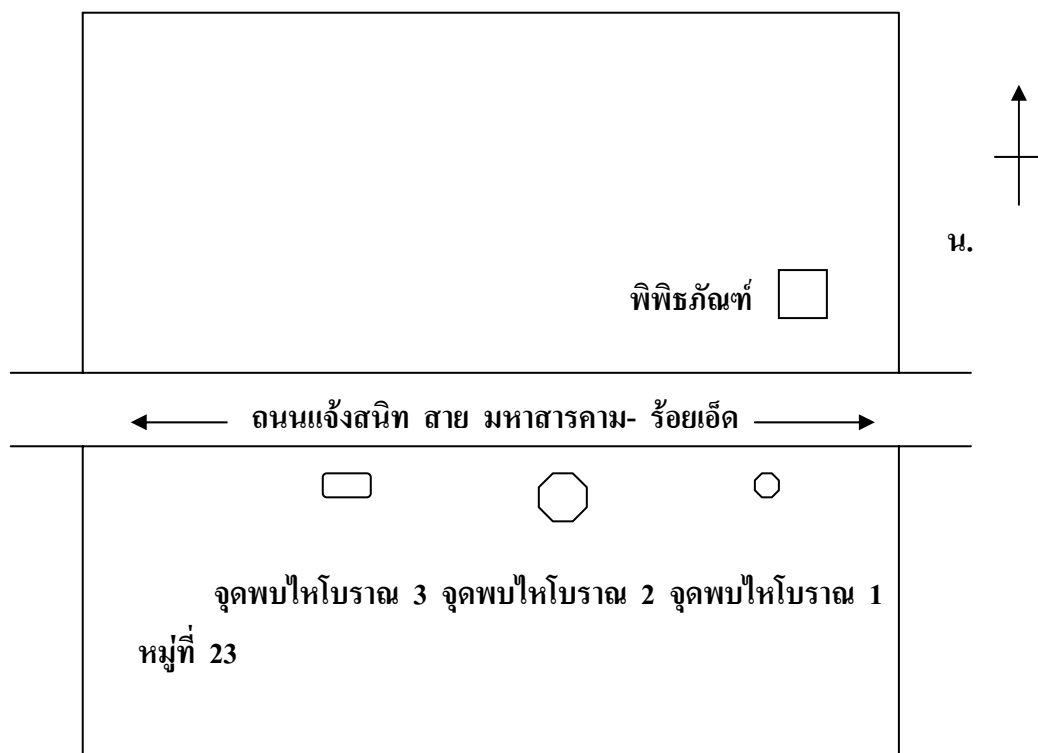
10 พฤษภาคม 2549 มีการนัดหมายว่าจะทำการเปิดไหเพื่อตรวจสอบสิ่งของซึ่งอยู่ภายในแต่ชาวบ้านเชียงเหียนส่วนใหญ่คัดค้านจึงไม่ได้ทำการเปิดไหแต่ประการใด ชาวการชุดค้นพบไหโบราณนี้แพร่กระจายไปอย่างรวดเร็วทำให้บุคคลผู้สนใจต่างเดินทางมาชมกันเป็นจำนวนมากประกอบกันในวันที่ 4 พฤษภาคม 2549 นั้นได้มีการชุดพบไหโบราณอีกจำนวน 4 ใบ ชำรุดเสียหาย 1 ใบ ภายในไหที่ชำรุดพบกระดูกมนุษย์โบราณและดินที่อัดแน่นอยู่ภายในโดยปราศจากสมบัติที่มีค่า เช่น เงินทอง เป็นต้น

จากการชุดพบไหโบราณในระยะแรกนี้ทำให้ชาวบ้านนำไปผูกเป็นตัวเลขได้เลขออกมาเป็น 344 แล้วนำไปซื้อหอยบนดินของรัฐบาลปรากฏว่าเลขหอยบนดินในงวดนั้นออกเป็นเลข 344 จึงทำให้ชาวบ้านผู้ซื้อหอยถูกรางวัลกันเป็นจำนวนมาก

26 พฤษภาคม 2549 ได้มีการชุดพบไหโบราณโดยจำนวน 22 ใบ วางเรียงกันอย่างเป็นระเบียบอยู่ริมถนนมาทางจังหวัดมหาสารคามโดยห่างจากจุดที่พบไหใบแรกประมาณ 100 เมตรเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรที่ 9 จังหวัดขอนแก่นสันนิษฐานมีอายุไม่น้อยกว่า 2,500 ปี

ปัจจุบันนี้ไหโบราณทั้งหมดนำไปเก็บไว้ที่ศาลาการเปรียญวัดโพธิ์ศรี โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านดูแลรักษาอย่างใกล้ชิด (โครงการจัดทำเว็บไซต์สารสนเทศข้อมูลท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม)

ภาพประกอบ 51 แผนผังแสดงบริเวณที่จุดพบไหโบราณ

ภาพประกอบ 52 ไหโบราณในศาลาการเปรียญ

ภาพประกอบ 53 จุดพบไหโบราณ ครั้งที่ 1

ภาพประกอบ 54 จุดพบไหโบราณโบราณ ครั้งที่ 2

ภาพประกอบ 55 จุดพบไหโบราณโบราณ ครั้งที่ 3

2.2.2 สถานที่ตั้ง

ที่จัดแสดงของโบราณคดีในปัจจุบันจัดที่ศาลาการเปรียญวัดโพธิ์ศรีและกุฏิเจ้าอาวาสซึ่งตั้งอยู่ในหมู่บ้านเชียงเหียน

ห้องเก็บของโบราณคดี แยกออกเป็น 2 สถานที่ดังนี้

แห่งแรกอยู่ชั้นบนของกุฏิเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีบ้านเชียงเหียน จะเก็บของโบราณไว้บนกุฏิวัดตั้งแต่ พ.ศ. 2544 ไว้ในชั้นบนของวัดจะเป็นโบราณวัตถุที่เก่าแก่ค้นพบในหมู่บ้านเชียงเหียน เช่น เรือโบราณ หม้อ เศษหินโบราณ ส่วนของโบราณบางชิ้นก็แตกหักพังไม่เป็นชิ้นเป็นอันเก็บไว้บนโต๊ะตัวเดียวกองทับถมกันได้มาจากหมู่ 23 บ้านเชียงเหียนแล้วมาเก็บไว้โดยไม่มีใครมาดูแลปล่อยทิ้งไว้

แห่งที่สองอยู่ชั้นล่างของศาลาการเปรียญวัดโพธิ์ศรี

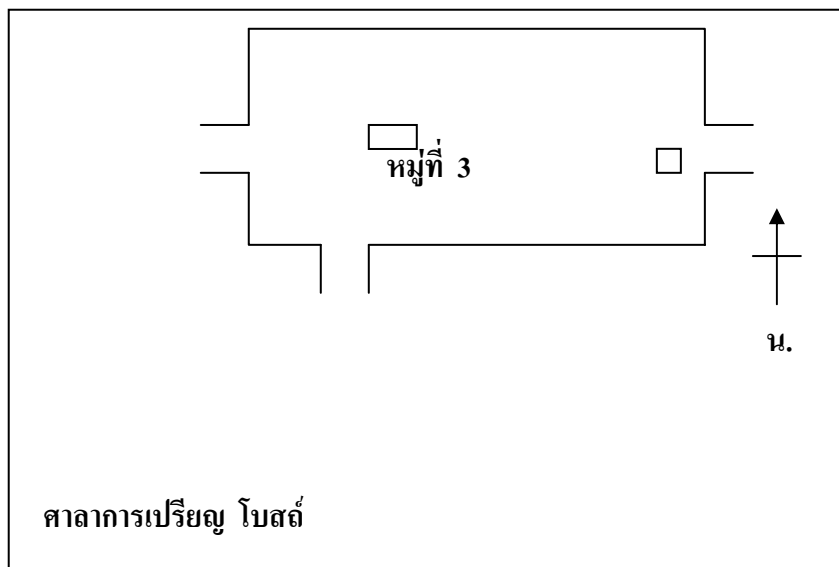
จะเก็บไหโบราณทั้ง 27 ใบไว้ในห้องกรงเหล็กอย่างดีโดยจะเรียงไปตามลำดับจากทิศเหนือลงมาทิศใต้เก็บรักษาไว้ที่ศาลาการเปรียญภายในวัดโพธิ์ศรี โดยจะให้คนเข้าชมได้แต่ห้ามแตะต้อง

ผู้เฝ้าไหโบราณจะมีคณะกรรมการมาสับเปลี่ยนดูแลไหโบราณ โดยมีทั้งหมด 18 คน วันละ 2 คน โดยเฝ้าเช้า 2 คนและเย็น 6 คนทุกวัน

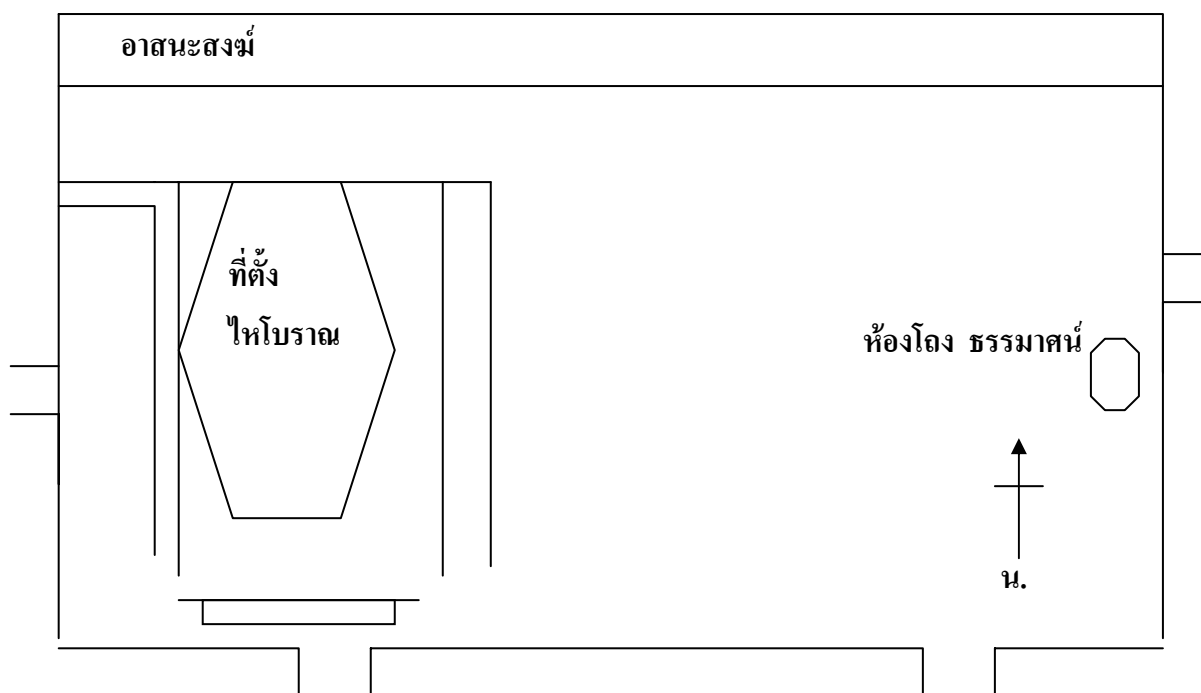
หน่วยงานที่ดูแล คือ ปลัดอำเภอเมือง กำนันตำบล ผู้ใหญ่บ้านเชียงเหียนทั้ง 3 หมู่บ้าน อ.บ.ต. บ้านเชียงเหียน ทั้ง 3 หมู่บ้านผู้ช่วยทั้ง 3 หมู่บ้าน กรมศิลปากรจากจังหวัดขอนแก่น เขต 9 และกรมศิลปากรจากกรุงเทพฯ มีภารกิจเกี่ยวกับการคุ้มครอง ป้องกัน อนุรักษ์ บำรุงรักษา พิพิธภัณฑสถาน ส่งเสริม สร้างสรรค์ เผยแพร่ จัดการศึกษา ค้นคว้า วิจัย พัฒนา สืบทอดศิลปะและทรัพย์สินมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ เพื่อธำรงคุณค่าและเอกลักษณ์ของความเป็นชาติ อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของสังคมไทยและความมั่นคงของชาติและจะทำการประสานไปยังสำนักงานศิลปากรที่ 9 จ.ขอนแก่น เพื่อมาตรวจสอบและดำเนินการตามขั้นตอนต่อไป (บุญทัน อินทเรืองศรี. 2549 : สัมภาษณ์)

ต่อไปนี้เป็นแผนผังแสดงการเก็บไหโบราณที่บ้านเชียงเหียน

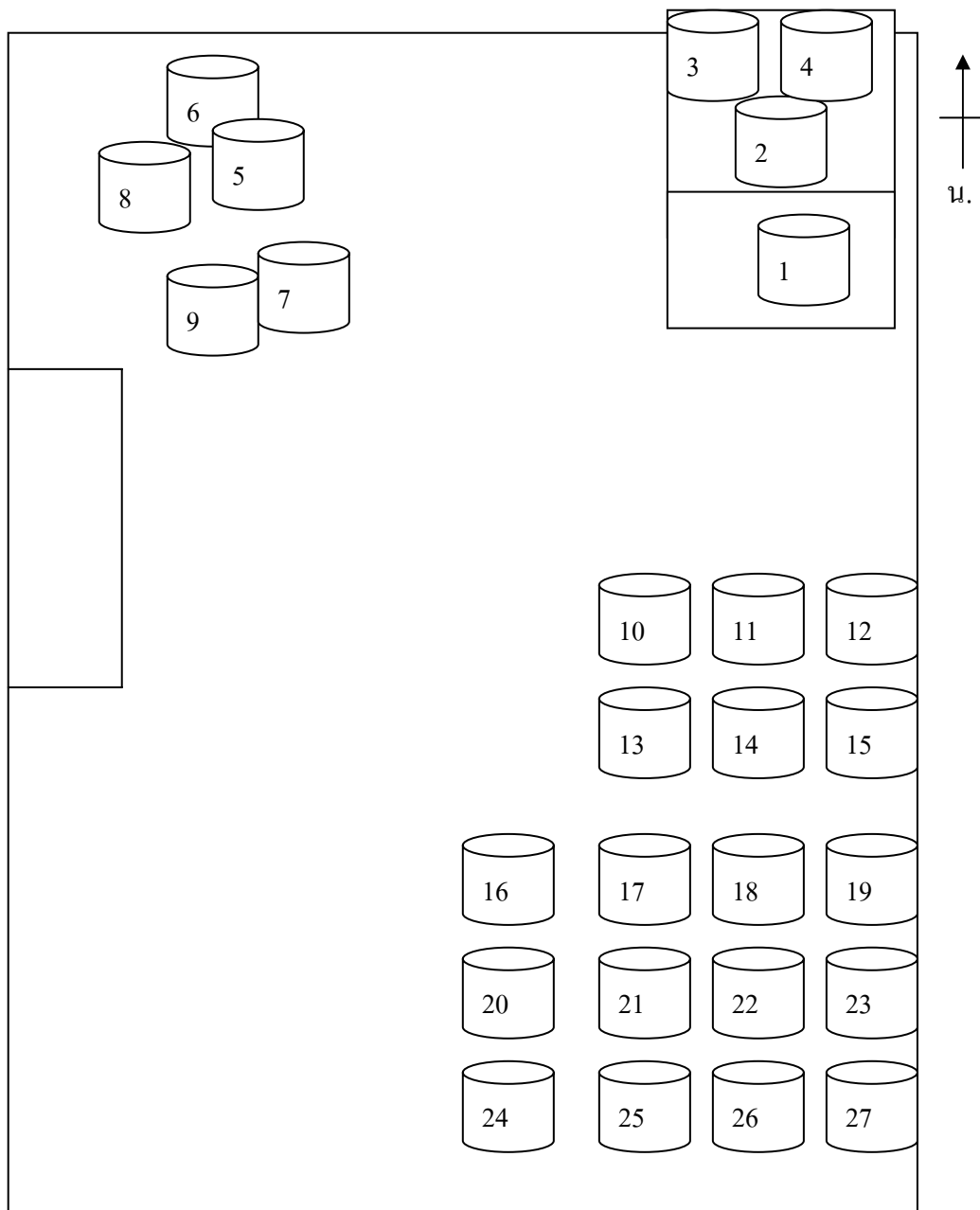

ภาพประกอบ 56 แผนผังวัดโพธิ์ศรี

ภาพประกอบ 57 แผนที่ตั้งแสดงไพโรราณ

ภาพประกอบ 58 แสดงที่ตั้งไหโบราณ

การเรียงไหโบราณ

ไหที่ 1 จุดพบครั้งแรกวางบนโต๊ะ

ไหที่ 2-4 จุดพบครั้งที่สองวางบนโต๊ะ

ไหที่ 5-27 จุดพบครั้งที่สามวางบนพื้น

2.2.3 บุคลากรผู้ดูแลรักษาโบราณวัตถุ

โบราณวัตถุเหล่านี้จะมีคณะกรรมการดูแลรักษาโดยมีรายละเอียดดังนี้

นายชุมพล สานิพันธ์ ปลัดอำเภอเมืองมหาสารคาม ประธานกรรมการ

นายบุญมี พลลาภ รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเขวา รองประธาน

กรรมการ

นายบุญเหลือ พลเสน กำนันตำบลเขวา รองประธานกรรมการ

1. นาย สากล พลเสน บ้านเลขที่ 19 หมู่ที่ 3 ตำบลเขวา อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม กรรมการ

2. นายบุญทัน อินทเรืองศรี บ้านเลขที่ 118 หมู่ที่ 3 ตำบลเขวา
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม กรรมการ

3. นายอำนาจ พลเสน บ้านเลขที่ 70 หมู่ที่ 3 ตำบลเขวา อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม กรรมการ

4. นายบุญสวน คำสีแก้ว บ้านเลขที่ 72 หมู่ที่ 3 ตำบลเขวา อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม กรรมการ

5. นายสามารถ มหาโคตร บ้านเลขที่ 109 หมู่ที่ 3 ตำบลเขวา
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม กรรมการ

6. นายสมร รัตนพลเสน บ้านเลขที่ 50 หมู่ที่ 18 ตำบลเขวา
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม กรรมการ

7. นายสมศรี รัตนพลเสน บ้านเลขที่ 190/1 หมู่ที่ 18 ตำบลเขวา
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม กรรมการ

8. นายจันทร์แดง ละครชัย บ้านเลขที่ 49 หมู่ที่ 18 ตำบลเขวา
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม กรรมการ

9. นายราวี มหาโคตร บ้านเลขที่ 253 หมู่ที่ 18 ตำบลเขวา อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม กรรมการ

10. นายวิชัย มหาวงศ์ บ้านเลขที่ 295 หมู่ที่ 3 ตำบลเขวา อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม กรรมการ

11. นายยนต์ ศิริพัฒน์ บ้านเลขที่ 12 หมู่ที่ 23 ตำบลเขวา อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม กรรมการ

12. นายเฉลิมศักดิ์ สอนจิตร บ้านเลขที่ 83 หมู่ที่ 23 ตำบลเขวา
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม กรรมการ

13. นายสมศักดิ์ คุณโสง บ้านเลขที่ 24 หมู่ที่ 23 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือจ่าง จังหวัดมหาสารคาม กรรมการ
14. นาย ตติยรัตน์ รักษาภักดี บ้านเลขที่ 59 หมู่ที่ 23 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือจ่าง จังหวัดมหาสารคาม กรรมการ
15. นายสมพงษ์ รัตนพลแสน บ้านเลขที่ 81 หมู่ที่ 3 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือจ่าง จังหวัดมหาสารคาม กรรมการ
16. สมาชิก อปพร. ทั้ง 3 หมู่บ้าน ทูกราย กรรมการ
17. นายเทพนิมิต อัครการ วัฒนธรรมอำเภอมือจ่าง กรรมการและเลขานุการ คณะกรรมการการเงิน ประกอบด้วย
- 17.1 นายบุญดี โคตรมุงคุณ ราษฎรหมู่ 3 ประธานกรรมการ
- 17.2 นายบุญมี รัตนพลแสน ราษฎรหมู่ 3 รองประธานกรรมการ
- 17.3 นายสมศรี รัตนพลแสน ราษฎรหมู่ 18 รองประธานกรรมการ
- 17.4 นายอ้าย ศิลปะชัย ราษฎรหมู่ 23 กรรมการ
- 17.5 นายอำนาจ พลขำนิ ราษฎรหมู่ 18 กรรมการ
- 17.6 นายบุญทัน รัตนพลแสน ราษฎรหมู่ 23 กรรมการ
- (สากล พลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เยี่ยมชมด้านโบราณคดี

เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรี พระอธิการสมบัติ รักษาภักดี ฉายา ชม.มานน.โท กล่าวไว้ว่า ของโบราณวัตถุได้ขุดพบอยู่ริมถนนหมู่ที่ 23 พบกระดูกอยู่บนปากไหและชาวบ้านเอามาเก็บรักษาไว้ลักษณะไหจะมีอายุประมาณ 2,500 ปี และเชื่อกันว่าถ้าใครนำของเก่าไปเก็บไว้ที่บ้านจะเกิดสิ่งไม่ดีกับตัวเองจึงควรบูชาไว้ที่วัดโพธิ์บ้านเชียงเหียนกรมศิลปากรมีโครงการจะจัดสร้างพิพิธภัณฑ์ไหโบราณ โดยจะจัดซึ่งที่ดินในบริเวณหมู่ที่ 23 จำนวน 2 ไร่ ทุกวันนี้มีนักท่องเที่ยวและผู้สนใจเข้าชมไหโบราณอยู่เป็นประจำจะซื้อที่ดิน 2 ไร่ฝั่งหมู่ที่ 23 จัดทำเป็นที่เก็บไหโบราณวัตถุในแต่ละเดือนจะมีนักท่องเที่ยวมาชมพิพิธภัณฑ์ประจำ

ภาพประกอบ 59 เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรี

สรุปสาระสำคัญของภาพด้านโบราณคดี

หมู่บ้านเชียงเหียนเป็นเมืองโบราณประวัติศาสตร์ โดยผู้ค้นพบเมื่อ พ.ศ. 2517-2518 โดย Chester Gorman กับ พิสิฐ เจริญวงศ์ ซึ่งผลการขุดค้นครั้งนั้นกำหนดได้ว่ามี การอยู่อาศัยเริ่มแรกเมื่อราว 3500 ปีก่อนคริสกาล (หรือประมาณ 5500 ปีมาแล้ว) แต่ผลอายุ ดังกล่าวยังไม่ค่อยได้รับการยอมรับกันนัก ในการขุดค้นครั้งนั้นได้พบโบราณวัตถุสมัยก่อน อาทิ โครงกระดูกมนุษย์เครื่องสำริด ฟังร่วมอยู่ด้วยหลายโครง เป็นต้น (มนตรี พลธานี. 2546 : 16) ส่วนการขุดค้นครั้งที่ สอง เมื่อปี พ.ศ. 2524 โดยนักโบราณคดีจากกองโบราณคดี กรมศิลปากร (อำพัน กิจงาม. 2524 : 14)

ผลจากการขุดค้นครั้งนี้ พบว่าแหล่งโบราณคดีบ้านเชียงเหียนมีชั้นดินลึก ประมาณ 6 เมตร ชั้นดินล่างสุดที่แสดงถึงการเริ่มต้นอยู่อาศัยในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ กำหนด อายุได้ราว 3300 - 2000 ปีมาแล้วโดยได้พบโบราณวัตถุหลายประเภท เช่น เครื่องมือสำริด เครื่องมือเหล็ก และหลุมศพ 6 หลุม ชั้นดินตอนกลาง จัดเป็นสมัยประวัติศาสตร์ อายุราว 2000-1500 ปีมาแล้ว

คณะกรรมการดูแลรักษาโบราณวัตถุ คือให้โบราณมีทั้งหมด 18 คน โดยจะมีประธานกรรมการ 1 คนรองประธานกรรมการ 2 คน กรรมการ 15 คนโดยกลางวัน 2 คน กลางคืน 3 คน

การจัดห้อง

ห้องแรกชั้นบนของกุฏิเจ้าอาวาส

จะเก็บของโบราณไว้ในวัดบนกุฏิวัดชั้นบนตั้งแต่

ปีพ.ศ. 2544 ไร่บนโต๊ะ เช่น เรือโบราณ พังพาด ฆ้อง เหล็กไหลให้ผู้คนได้มาศึกษาเอง โดยจะไม่มีคนมาดูแลและเฝ้าเลย

ห้องที่สองชั้นล่างในศาลาการเปรียญวัดโพธิ์ศรีบ้านเชียงเหียน จะเก็บไหโบราณไว้ในกรงอย่างดีและมีคณะกรรมการ ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปเฝ้าที่วัดเฝ้าครั้งละ 2 คน ตอนเช้า 1 คน ตอนบ่าย 1 คนจะสลับกันอยู่ อย่างนี้ทุกวันคอยให้คำปรึกษาและคำแนะนำผู้มาเยือนและมีการจัดตั้งตู้บริจาคในการบูรณะวัดอีกด้วย บริเวณภายในศาลาการเปรียญวัดเป็นที่เก็บของโบราณวัตถุ ที่ขุดพบส่วนมากจะมีคนเข้ามาสังเกตกันมากเพราะเป็นของเก่าแก่ที่หาได้ยาก ซึ่งสามารถทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวให้บุคคลภายนอกเข้ามาดูศึกษาได้ และดึงรายได้มาพัฒนาจัดสร้างที่เก็บไหโบราณวัตถุไว้ในหมู่บ้านเชียงเหียนอาจจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในประวัติศาสตร์ก็ได้

2.3 ด้านตำนานกระรอกค้อนผาแดงนางไอ่

2.3.1 ประวัติความเป็นมา

เมืองสุวรรณโคฒคำหรือเอกราชอยู่ทางทิศใต้ของเมืองหนองแสมีพระยาขอม เป็นผู้ปกครองมีนางจันทร์เป็นมเหสีมีธิดาสาวสวยคนหนึ่งชื่อไอ้คำพระยาขอมมีน้องชายสองคน ให้ไปปกครองเมืองเชียงเหียนและเมืองสีแก้ว มีหลาน 3 คน ให้ไปครองเมืองฟ้าแดด เมืองหงส์ และเมืองทองนางไอ้คำอายุได้ 15 ปี มีความงามดังไปทั่วทุกทิศ จนกระทั่งไปเข้าหูของท้าวผาแดง แห่งเมืองผาโพง ท้าวผาแดงจึงขี่ม้าแอบมาหานางไอ้คำ และได้สมักรรักใคร่กัน แล้วสัญญากันว่าจะทำพิธีสู่ขอและแต่งงานกันตามประเพณีในไม่ช้านี้

มีเมืองอีกแห่งหนึ่งชื่อศรีสัตตนาคนหุตมีสุทโชนาครองเมืองมีโอรสชื่อภังคีสุทโชนาคอพยพมาจากหนองแส เพราะพิศใจกันกับสุวรรณนาคผู้เป็นสหาย เนื่องมาจากการแบ่งเนื้อแผ่นดิน คือสุทโชนาคไม่พอใจเพราะได้น้อยคิดว่าสุวรรณนาคเล่นไม่ซื่อจึงเกิดการทะเลาะกันเป็นสงครามอันยิ่งใหญ่ เดือดร้อนถึงพระอินทร์ต้องส่งเทพบุตรลงมาห้ามศึกสงครามและเทพบุตรได้แบ่งเขตให้ทั้งสองอยู่คือสุวรรณนาคปกครองฝั่งใต้สุทโชนาคครองฝั่งเหนือและตะวันออก โดยแบ่งลงไปจดฝั่งทะเล นาคทั้งสองจึงขุดคลองจากหนองแสลงสู่ทะเล โดยสุวรรณนาคขุดแม่น้ำน่านหรือโพระมิง ตั้งเมืองนันทบุรีส่วนสุทโชนาคขุดแม่น้ำโขง และตั้งเมืองศรีสัตตนาคนหุต

ครั้นถึงกลางเดือนหกพระยาขอมจะทำบุญบั้งไฟ จึงมีใบบอกบุญไปยังหัวเมืองต่างๆ ที่เป็นบริวารให้ทำบั้งไฟไปร่วมจุดในงาน ท้าวผาแดงไม่ได้รับใบบอกบุญ แต่ได้ทราบข่าว จึงจัดบั้งไฟหมื่นไปร่วมบุญด้วย และได้พบนางไอ้คำเป็นครั้งที่ 2 และได้รับการต้อนรับอย่างดี

ในการจุดบั้งไฟพระยาขอมให้มีการพนันกันว่า ถ้าบั้งไฟของใครชนะจะได้ทรัพย์สมบัติและนางสนมกำนัล สำหรับท้าวผาแดงนั้นจะยกนางไอ่คำให้ ในเวลาจุดปรากฏว่าบั้งไฟของเมืองอื่น ๆ ขึ้นหมด ส่วนของพระยาขอมไม่ขึ้น และของท้าวผาแดงแตกกลางบั้ง แต่พระยาขอมก็เฉยเสียไม่ทำตามสัญญาเข้าเมืองต่าง ๆ จึงพากันกลับหมด ส่วนท้าวผาแดงก็กลับเมืองของตนพร้อมกับความทุกข์ เพราะความรักและบั้งไฟไม่ขึ้นท้าวภักดีลูกชายสุทโชนาค ได้แปลงกายมาร่วมงานบุญบั้งไฟ และหลงรักนางไอ่คำ แต่ไม่มีโอกาสเข้าใกล้นางได้จึงพกเอาความรักกลับไป ครั้นถึงเมืองศรีสัตตนาคนหุตแล้วก็ไม่เป็นอันกินอันนอนจึงลาพ่อเพื่อจะมาหานางไอ่คำอีกท้าวสุทโชนาคได้ห้ามไว้ แต่ก็ไม่สามารถจะห้ามปรามได้ เมื่อมาถึงเมืองเอกราชแล้วท้าวภักดีแปลงกายเป็นกระรอกค่อน (กระรอกเผือก) ส่วนบริวารก็แปลงเป็นสัตว์ต่าง ๆ กระรอกค่อนภักดีแขวนกระดิ่งทองคำไว้ที่คอด้วย ได้ปีนป่ายกระโดดไปตามต้นไม้ใกล้ปราสาทของนางไอ่คำ นางไอ่คำเห็นกระรอกค่อนก็อยากได้จึงให้ตามนายพรานมาจับกระรอกค่อน นายพรานได้ยิงกระรอกค่อนทำให้กระรอกค่อนตาย ก่อนตายกระรอกค่อนได้อธิษฐานว่า “ขอให้เนื้อของข้าจงเอรีดอโรย และมีพอกินแก่คนทั้งเมือง” ชาวเมืองก็พากันแบ่งเนื้อกินยกเว้นพวกแม่ม่ายฝ่ายบริวารของภักดีเห็นเจ้านายของตนเสียก็รีบกลับไปบอกท้าวสุทโชนาค ท้าวสุทโชนาคโกรธมากจึงเกณฑ์พลนับหมื่นเพื่อถล่มเมืองพระยาขอมใครกินเนื้อภักดีต้องเอาให้ตายหมด กองทัพพญานาคจึงมุ่งสู่เมืองพระยาขอมทันที

วันนั้นเองท้าวผาแดงซึ่งรักนางไอ่คำจนทนอยู่ไม่ได้จึงรีบขึ้นม้าบักสามจากเมืองผาโพงมาเมืองเอกราชเมื่อมาถึงนางไอ่คำก็ต้อนรับด้วยความดีใจ พร้อมทั้งจัดหาอาหารมาเลี้ยง เมื่อท้าวผาแดงรู้ว่าเป็นเนื้อกระรอกก็ไม่กินแล้วบอกนางไอ่คำว่ากระรอกตัวนี้มีใช้กระรอกธรรมดาเป็นท้าวภักดีแปลงตนมาใครกินเนื้อกระรอกแล้วบ้านเมืองจะถล่มถึงตาย พอตกกลางคืนกองทัพพญานาคก็มาถึงเมืองแผ่นดินปฐพีจึงถล่มโครมครามไปทั่ว ท้าวผาแดงจึงให้นางไอ่คำเตรียมข้าวของบางสิ่งที่จะเอาไปได้ เช่น แหวน ช้อง และ กลองประจำเมืองแล้วรีบขึ้นม้าซ้อนท้ายตนเองควมม้าบักสามออกจากเมืองทันที พญานาครู้ว่านางไอ่คำหนีไปจึงติดตามไปติด ๆ แผ่นดินก็ถล่มไม่หยุด นางไอ่คำต้องโยนช้องและกลองทิ้ง สุดท้ายก็โยนแหวนทิ้งเพราะเข้าใจว่าพญานาคตามมาเอาสิ่งเหล่านี้ แต่พญานาคก็ยังตามมาอีก ม้าบักสามก็หมดแรงลงทำให้พญานาคตามมาทันแล้วเอาหางเกี่ยวตัวนางไอ่คำลงมาจากหลังม้า ส่วนท้าวผาแดงก็ควมม้าหนีต่อไปพญานาคก็ตามไปอีกเพราะท้าวผาแดงมีแหวนของนางไอ่คำติดตัวไปด้วย ท้าวผาแดงจึงทิ้งแหวนเสียตนเองจึงปลอดภัย พญานาคจึงอุ้มเอานางไอ่คำลงไปเมืองบาดาล บ้านใครที่กินเนื้อของกระรอกค่อนก็ได้ถล่มกลายเป็นน้ำหมดเหลือแต่บ้านของแม่ม่ายที่ไม่ได้กินจึงกลายเป็นดอนแม่ม่ายจนถึงทุกวันนี้

ท้าวผาแดงกลับไปถึงเมืองผาโพงแล้วเสียใจที่สูญเสียคนรักไปต่อหน้าต่อตา จึงอธิษฐานต่อเทพดาว่าจะขอตายเพื่อไปต่อสู้อานางไอ่คำกลับคืนมาว่าแล้วก็กลืนใจตายบนปราสาท แล้วไปเป็นหัวหน้าผีได้นำกองทัพผีไปสู่กับพวกนาค ต่อสู้กันอยู่นานทำให้น้ำในบึงในหนองขุนดินบนบกกลายเป็นฝุ่นตลบไปหมดครั้นไปถึงพระอินทร์ต้องลงมาระงับศึกให้พวกผีกลับเมืองผี ให้นำคนกลับเมืองบาดาล ส่วนนางไอ่คำให้อยู่ที่เมืองบาดาลไปก่อนรอพระศรีอาริย์มาตัดสินว่า ใครจะเป็นสามีที่แท้จริงของนาง ดังนั้นนางไอ่คำจึงรอที่เมืองบาดาลจนกว่าจะถึงวันนั้น (เว็บไซต์ <http://www.isangate.com>.)

2.2.2 ที่อยู่ของกระรอกก่อนในปัจจุบัน จะอยู่ในบริเวณต่อไปนี้

1. ศาลปู่ตา

ตามตำนานกล่าวว่ากระรอกก่อนเป็นทหารคอยรับใช้พ่อปู่ตาตั้งแต่สมัยขอมเรืองอำนาจกระรอกก่อนเป็นสัตว์ประเภทเลี้ยงลูกด้วยนมจะคลอดลูกทีละ 2 ตัวลักษณะตัวจะมีสีขาวทั้งตัวมีทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่กระรอกก่อนจะอาศัยตามต้นไม้โดยการสร้างรังโดยใช้ใบไม้สร้างรังแบบรังนกบางครั้งก็สร้างอยู่ในโคนต้นไม้มีปล้องเข้าไปหลบลักษณะนิสัยชอบกระโดดโลดเต้นเข้าไปในหมู่บ้านโดยไปเล้าข้าวเปลือกของชาวบ้านแทะกินข้าวที่เล้าจนเกือบหมดเหลือเพียงเปลือกข้าวทิ้งไว้และตามสวนเช่นกันไปกินผลไม้ทุกชนิดของชาวบ้านเช่น กกล้วย มะพร้าวของชาวบ้านจนหมดสวนเหลือเพียงเปลือกและลูกมะพร้าวแห้งตกลงตามพื้นเต็มไปหมดเวลาออกหากินจะหากินช่วงเช้าและช่วงเย็นจะชอบกินผลไม้ส่วนใหญ่มีทั้ง กกล้วย ฝรั่ง มะขาม พุทรา มะพร้าว เป็นต้น

ลักษณะการออกหากินจะกระโดดไปตามสายไฟฟ้าแล้วหาจังหวะช่วงไม่มีคนกระโดดขึ้นต้นกล้วยกัดกินกล้วยเหลือเปลือกไว้ ต้นมะพร้าวจะเจาะกินน้ำมะพร้าวกินเนื้อด้วยแล้วมันปล่อยให้ผลแห้งก็หล่นลงพื้นในวันเลี้ยงอาหารกระรอกก่อนนั้นส่วนมากจะเลี้ยงในวันพระ (วันศีล) ทุกวันและในช่วงการบ่าบน และการแก้บน จะเลี้ยงกระรอกมีทั้งข้าว กล้วยจะนำไปวางไว้ตามต้นไม้สักแป๊บกระรอกก่อนก็จะลงมากินข้าว กล้วยที่เตรียมเอาไว้แต่แปลกกว่าที่ดอนปู่ตากระรอกก่อนที่นี้ไม่ชอบกินข้าวแต่ชอบกินกล้วยเพราะสังเกตว่าข้าวจะแห้งติดต้นไม้ไม่อยู่ตลอดเวลา (ชาติ โศตรมุงคุณ. 2549 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 60 กระจอกค่อนที่ดอนปู่ตา

2. หอแม่ย่านาง

กระจอกค่อนที่ศาลแม่ย่านางนั้นกล่าวว่าป็นทหารคอยอารักขาแม่ย่านางเป็นผู้คอยติดตามเฝ้าพระราชวัง จำเริญถามแม่ย่านางว่าท่านมีอายุกี่ปีแม่ย่านางกล่าวว่า 800 ปีตามตำนานกระจอกค่อนเป็นสัตว์เลื้อยคลานด้วยนมสามารถเก็บอาหารไว้ที่พุงแก่ได้อายุโดยเฉลี่ยของกระจอกประมาณ 5-6 ปี แต่บางตัวอายุยืนนานถึง 20 ปีลักษณะกระจอกสีขาวมีตัวเล็กและตัวใหญ่นิสัยชอบโอดโศกระโศกเดินบนสายไฟ ตามต้นมะพร้าว การกินอาหารชอบหาเองตามต้นกล้วยชอบกินผลกล้วยทิ้งเปลือกไว้ ต้นมะพร้าวชอบกินน้ำมะพร้าวตามต้นป็นขึ้นต้นมะพร้าวโดยการเจาะกินน้ำแล้วผลแห้งก็หล่นลงพื้นนิสัยที่แย่ของกระจอกค่อนมีนิสัยชอบหากินข้าวตามเล้าข้าวของชาวบ้านตามสวนเช่นกันชอบกินผลไม้แทบทุกชนิดที่ชาวบ้านปลูกไว้จะนามากินก็สลายไปหมดแต่ชาวบ้านก็ยอมปล่อยให้กินเพราะกระจอกค่อนถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใครจะไปทำลายหรือฆ่าไม่ได้โดยเด็ดขาดถ้าใครทำก็จะมีอันเป็นไปถึงแก่ความตาย

กระจอกค่อนที่หอแม่ย่านางนั้นจะมีวันเลี้ยงทั้งในวันศีลและวันที่มาบ้านบนและแก้บนกับวันงานประจำปีก็จะเอากล้วย ข้าว ไปเลี้ยงกระจอกค่อนทุกครั้งโดยทำพิธีเสร็จทุกครั้งก็จะเอาข้าวให้แก่ผู้บ้านบนและแก้บนนำไปเลี้ยงกระจอกค่อนโดยเอาไปวางไว้ที่โคนต้นไม้สักครู่กระจอกได้กลิ่นก็จะลงมาจากโคนต้นไม้มากินกล้วย ข้าว จะลงมาประมาณ 20 ตัวได้แต่บางครั้งก็มากกว่านั้นแต่ถ้าคนวางไว้เข้าใกล้กระจอกค่อนก็จะหนีหรือไม่ลงมากินนั่นเอง (สุ่ม รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 61 กระจอกค่อนที่หอแม่ย่านาง

2.2.3 วิธีชีวิตของชาวบ้านเชียงเหียนที่เกี่ยวข้องกับกระจอกค่อนในปัจจุบัน พวกที่เชื่อถือ

1. เชื่อ และเลื่อมใส

ในการเลื่อมใสกระจอกค่อนหรือกระจอกผีปูดาคำเชื่อของชาวบ้านเชียงเหียนกระจอกค่อนเป็นผู้คอยรับใช้ผีปูดาคู่ในสมัยก่อนจะคอยติดตามอารักขาตลอดเวลา (ทหารพระราชวัง) ฉะนั้นการเลื่อมใสผีปูดาก็เปรียบเหมือนการเลื่อมใสกระจอกค่อนถ้าไม่มีผีปูดาวชาวบ้านก็อาจจะไม่เลื่อมใสกระจอกค่อนก็เป็นได้ดังนั้นในพิธีบ้านและงานประจำปีช่วงนี้กระจอกค่อนจะได้รับเศษอาหารจากปูตา และแม่ย่านางในช่วงที่ถวายของเสร็จโดยจะเอาข้าวหรือกล้วยให้เจ้าหรือชาวบ้านเอาไปวางไว้บนต้นไม้ (ชาติ โศตรมุงคุณ. 2549 : สัมภาษณ์)

2. เชื่อ แต่ ไม่เลื่อมใส

ช่วงที่กระจอกค่อนออกหากินจะชอบออกหากินตอนเช้าและเย็นชอบไต่ตามสายไฟฟ้าป็นสายโหนดตามต้นไม้ชอบกัดแทะกินน้ำมะพร้าว กินกล้วยตามสวนและยิ่งกว่านั้นไปกินข้าวในเล้าของชาวบ้านเชียงเหียนจนเกือบหมดเหลือแค่เปลือกทิ้งไว้แต่ชาวบ้านเชียงเหียนก็ไม่คิดใจจะปล่อยให้กระจอกค่อนเป็นอิสระเพราะกระจอกค่อนถ้าใครหลบหลู่หรือทำอันตรายก็จะมียันเป็นไปถึงกับเสียชีวิต (สุ่ม รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

พวกที่ไม่เชื่อถือแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ไม่เชื่อ แล้ว ไม่ทำร้าย

ชาวบ้านเชียงเหียนไม่เชื่อว่ากระจอกค่อนเป็นสัตว์ร้ายถือว่ากระจอกค่อนเป็นสัตว์เลี้ยงของปูตาและแม่ย่านางไม่เชื่อว่ากระจอกค่อนจะทำร้ายคนถ้าใครไปรังแกมันหรือฆ่าเอามาเป็นอาหารก็จะเกิดอุบัติเหตุหรือบางครั้งนอนไหลตายก็เป็นได้แต่คนเหล่านี้ไม่คิด

จะทำร้ายกระรอกก่อนโดยปล่อยให้หากินตามธรรมชาติต่อไป (ทองสุข ทำเนบ. 2549 : สัมภาษณ์)

2. ไม่เชื่อ+ทำร้าย

กรณี นายบุรี ชัดิยะวงศ์ อายุ 70 ปี ผู้ไม่เชื่อถือว่ากระรอกก่อนจะศักดิ์สิทธิ์ ได้มีประสบการณ์ดังนี้

ขณะเมื่ออายุประมาณ 15 ปี นายบุรีได้นำบ่วงไปดักได้กระรอกก่อนมา 1 ตัว จึงนำมาฝึกเพราะแล้วรับประทานแต่รู้สึก รสชาติ ไม่อร่อยทำให้คลื่นเหียนอาเจียนออกมา นับจากนั้นนายบุรีไม่เคยกินกระรอกก่อนอีกเลย (บุรี ชัดิยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

สรุปสาระสำคัญทางด้านตำนานกระรอกก่อน

ประวัติผาแดงนางไอ่

ตามตำนานผาแดงนางไอ่ที่ว่ากึ่งกึ่งลูกชายสุทโธนาท ได้แปลงกายมาร่วมงานบุญบั้งไฟและหลงรักนางไอ่คำ แต่ไม่มีโอกาสเข้าใกล้นางได้จึงพกเอาความรักกลับไป ครั้นถึงเมืองศรีสัตตนาคนหุตแล้วก็ไม่เป็นอันกินอันนอนจึงลาพ่อเพื่อจะมาหานางไอ่คำอีกที่วสุทโธนาทได้ห้ามไว้แต่ก็ไม่สามารถจะห้ามปรามได้ เมื่อมาถึงเมืองเอกธิตาแล้วที่ว่ากึ่งก็แปลงกายเป็นกระรอกก่อน (กระรอกเผือก) ส่วนบริวารก็แปลงเป็นสัตว์ต่าง ๆ กระรอกก่อนกึ่งก็แขวนกระดิ่งทองคำไว้ที่คอด้วย ได้ปีนป่ายกระโดดไปตามต้นไม้ใกล้ปราสาทของนางไอ่คำ นางไอ่คำเห็นกระรอกก่อนก็อยากได้จึงให้ตามนายพรานมาจับกระรอกก่อน นายพรานได้ยิงกระรอกก่อนทำให้กระรอกก่อนตาย

ที่อยู่ของกระรอกก่อนในปัจจุบัน จะอยู่ในบริเวณต่อไปนี้

กระรอกก่อนจะอาศัยอยู่ตามโพรงไม้ และบริเวณสวนผลไม้ของชาวบ้าน

1. ศาลปู่ตา

ตามตำนานกล่าวว่ากระรอกก่อนจะอาศัยตามต้นไม้โดยการสร้างรังโดยใช้ใบไม้สร้างรังแบบรังนกบางครั้งก็สร้างอยู่ในโคนต้นไม้มีปล้องเข้าไปหลบในช่วงการบ้านและการเก็บ จะมีการเลี้ยงกระรอกก่อน มีข้าว กกล้วย จะนำไปวางไว้ตามต้นไม้กระรอกก่อนก็จะลงมากินข้าว และกล้วยที่ชาวบ้านวางไว้

2. หอแม่ย่านาง

กระรอกก่อนที่หอแม่ย่านางนั้นจะมากสักหน่อยเพราะต้นไม้อุดมสมบูรณ์กระรอกก่อนจะอาศัยอยู่ตามโพรงไม้โดยในวันคืนและวันบ้านและเก็บกับงานประจำปี ชาวบ้านก็จะนำกล้วย ข้าวไปเลี้ยงกระรอกก่อนทุกครั้งโดยเอาไปวางไว้ที่โคนต้นไม้ให้กระรอกก่อนลงมากิน

กระรอกค่อนกับชาวบ้านเชียงเหียน

วิถีชีวิตของชาวบ้านเชียงเหียนที่เกี่ยวข้องกับกระรอกค่อนในปัจจุบัน

พวกที่เชื่อถือ

1. เชื่อ และ เลี้ยงดู

ในพิธีบ่าบและงานประจำปีช่วงนี้กระรอกค่อนจะได้รับเศษอาหารจากปู้ตา และแม่ย่านางในช่วงที่ถวายของเสร็จโดยชาวบ้านจะนำข้าว กล้วยให้จ้ำหรือชาวบ้านเอาไปวางไว้บนต้นไม้

2. เชื่อ แต่ ไม่เลี้ยงดู

ชาวบ้านเชียงเหียนก็ไม่ตั้งใจจะปล่อยให้กระรอกค่อนเป็นอิสระ เพราะกระรอกค่อนถ้าใครลบหลู่หรือทำอันตรายก็จะมีอันเป็นไปถึงกับเสียชีวิต

พวกที่ไม่เชื่อถือแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ไม่เชื่อ แล้ว ไม่ทำร้าย

กระรอกค่อนจะทำร้ายคนถ้าใครไปรังแกมันหรือฆ่าเอามาเป็นอาหารก็จะเกิดอุบัติเหตุหรือบางครั้งนอนไหลตายก็เป็นที่ได้แต่คนเหล่านี้ไม่เชื่อ โดยจะให้กระรอกค่อนหากินเองตามธรรมชาติ

2. ไม่เชื่อ + ทำร้าย

กรณี นาย นุรี จัตติวงษ์ อายุ 70 ปีผู้ไม่เชื่อถือว่ากระรอกค่อนจะศักดิ์สิทธิ์ เคยทานกระรอกค่อนเมื่ออายุ 15 ปี แต่รู้สึก รสชาติ ไม่อร่อยทำให้คลื่นเหียนอาเจียนออกมานับจากนั้น ไม่เคยกินกระรอกค่อนอีกเลย

ชาวบ้านเชียงเหียนจะปล่อยให้กระรอกค่อนหากินเองตามธรรมชาติ เพราะถือเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้านและเป็นสัตว์ที่สวยงาม

กระรอกค่อนค่อนถือเป็นสัตว์ที่สวยงาม ตัวเล็ก ที่นักท่องเที่ยวจากภายนอกก็สนใจมาดูกระรอกค่อน ว่าหากิน อาศัยอยู่อย่างไร

ในบางครั้งชาวบ้านเชียงเหียนก็มาบ่าบ โดยให้ตัวเองอยู่เย็นเป็นสุข บางครั้งก็บ่าบไปทำงานจนประสบผลสำเร็จมาหลายคนแล้ว

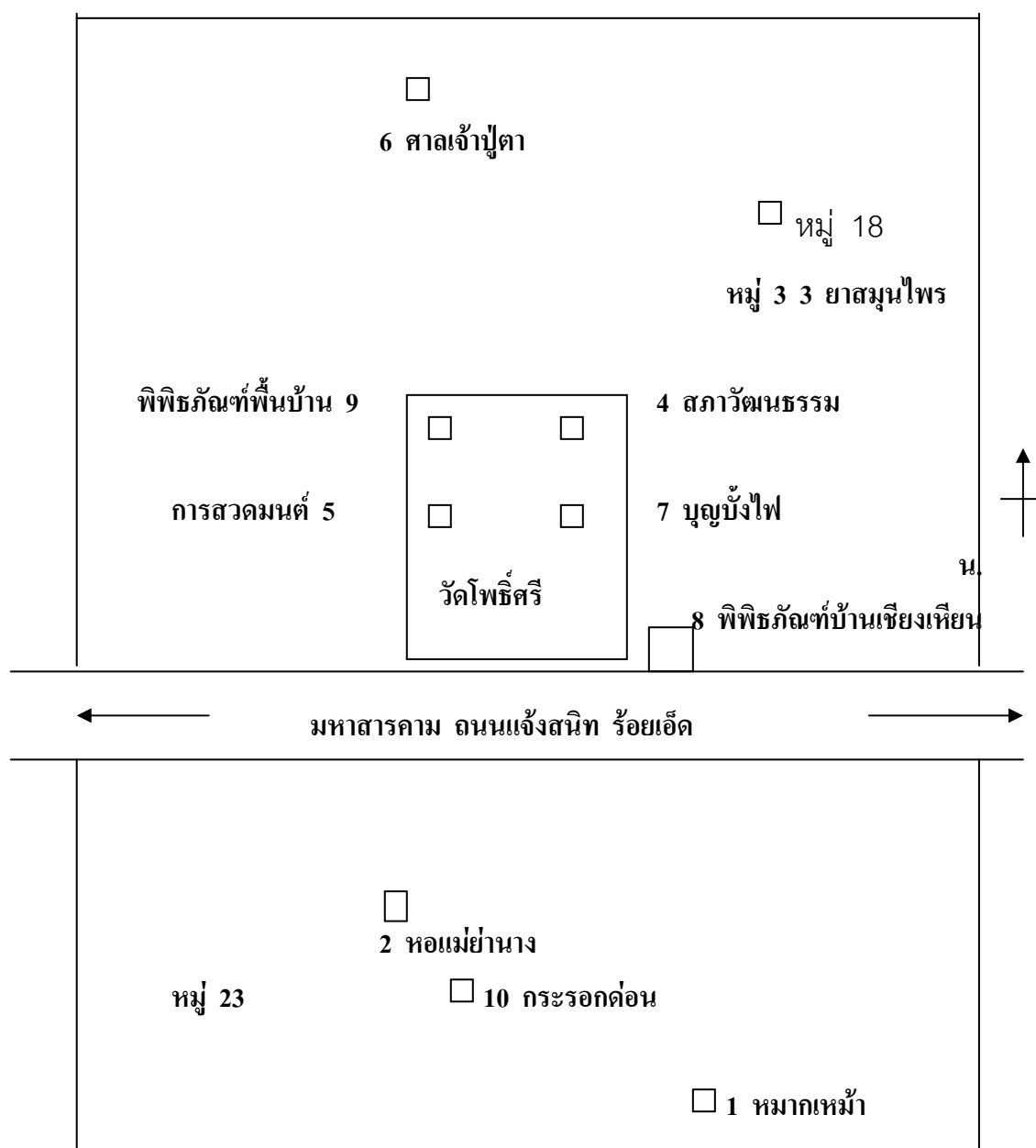
สรุปศักยภาพการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านเชียงเหียน

บ้านเชียงเหียนประกอบด้วย 3 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 3 หมู่ที่ 18 และ หมู่ที่ 23 หมู่บ้านเหล่านี้มีถนนหลวงสายมหาสารคาม – ร้อยเอ็ด คือ ถนนแจ้งสนิทตัดผ่านกลางหมู่บ้าน ทำให้แยกหมู่บ้านทั้ง 3 ออกจากกัน คือ หมู่ 3 และหมู่ 18 อยู่ทางตอนเหนือของถนนส่วนหมู่ 23 จะอยู่ทางตอนใต้ของถนน

บ้านเชียงเหียนมีวัดของพระพุทธศาสนา มหานิกายอยู่ 2 วัด คือ วัดโพธิ์ศรี
ซึ่งอยู่ในหมู่บ้านและวัดป่าประชาสงเคราะห์ซึ่งอยู่นอกบริเวณหมู่บ้านทางด้านใต้ของถนนหลวง
มหาสารคาม –ร้อยเอ็ด

จากสภาพดังกล่าวนี้ ปรากฏศักยภาพทางการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม
มีจำนวน ทั้งหมด 10 ศักยภาพ ตั้งอยู่ที่บริเวณต่างๆ ตามแผนภูมิต่อไปนี้

ภาพประกอบ 62 แผนผังรวมศักยภาพบ้านเชียงเหียน

1. ศักยภาพด้านผลิตผลหมากเหม้า จะปรากฏอยู่ในบริเวณหมู่ที่ 23 รอบๆ วัดป่าสงเคราะห์และมีประปรายอยู่ในบริเวณบ้านของชาวบ้านเชียงเหียน ทั้ง 3 หมู่บ้าน
2. ศักยภาพด้านหอมเย่านาง หอมเย่านางนั้น ตั้งอยู่ที่บริเวณที่ดินสาธารณะของหมู่ที่ 23 มีต้นไม้ใหญ่ๆ ขึ้นปกคลุมที่บริเวณตัวศาลหอมเย่านางเพิ่งจะก่อสร้างเป็นอาคารไม้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2544 นั้นเอง จำนวนที่ดินของหอมเย่านางมีประมาณ 10 ไร่ ด้านทิศใต้หอมเป็นแอ่งน้ำ ชื่อว่า บึงสระแก้ว
3. ศักยภาพด้านหอมยาสมุนไพร จะตั้งอยู่ในหมู่ที่ 18 โดยมีนายบุญจิตรัตนพลแสน เป็นหัวหน้าหอมยาและมีการผลิตและจำหน่ายยาสมุนไพร ได้มีการสร้างแปลงปลูกยาสมุนไพรมากที่สุดที่หมู่บ้านนี้และมีการผลิตยาสมุนไพรมากกว่า หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 23
4. ศักยภาพด้านสภาวัฒนธรรม สภาวัฒนธรรมนี้ใช้ที่ทำการชั่วคราวที่ศาลาการเปรียญ วัดโพธิ์ศรี ได้มีการประชุมวางแผนการดำเนินงานทางด้านวัฒนธรรมที่ศาลาแห่งนี้ ระหว่างปี 2547 ถึง 2549 ในปัจจุบันนี้บทบาทของสภาวัฒนธรรมลดน้อยลงไปเพราะขาดการสนับสนุนด้านองค์ความรู้และงบประมาณจากส่วนกลาง คือ วัฒนธรรมอำเภอ และจังหวัด โครงการต่างๆ เช่น โครงการจัดสร้างอาคารวัฒนธรรมหมู่บ้าน เป็นต้น จึงชลดไว้จนถึงปัจจุบันนี้
5. ศักยภาพด้านการสวดมนต์ไหว้พระ อุบาสก อุบาสิกา บ้านเชียงเหียน จะมาทำบุญใส่บาตรในวัฒนธรรมสวณะแล้วร่วมกันอยู่บำเพ็ญศีลภาวนาที่ศาลาวัดโพธิ์ศรีร่วมกันรับศีล 8 แล้ว ร่วมกันสวดมนต์ภาวนาทั้งภาคเช้า และ ภาคค่ำ พร้อมทั้งอยู่จำศีลที่วัดโพธิ์ศรีนั้นตลอดวัน 1 คืน 1 ในทุกวันพระ 8 ค่ำ และ 15 ค่ำ ตลอดระยะเวลา 3 เดือน ในพรรษา ส่วนอีก 9 เดือนออกพรรษา อุบาสก อุบาสิกา บ้านเชียงเหียนจะมาทำบุญที่วัดแต่เพียงอย่างเดียวโดยไม่ได้ถือศีล ภาวนาตลอดวัน 1 คืน 1 เหมือนเดิม เช่น ที่ปฏิบัติในเวลาเข้าพรรษา
6. ศักยภาพด้านประเพณีพิธีกรรมคอนปู้ตา คอนปู้ตานี้ตั้งอยู่บริเวณทิศเหนือของวัดโพธิ์ศรีอันเป็นเขตของหมู่ที่ 3 บริเวณนั้น ปัจจุบันนี้ต้นไม้ใหญ่ๆ ได้ถูกโค่นลงไปเพื่อจะสร้างถนนและปรับปรุงพื้นที่ใช้เพาะพันธุ์ไม้ต่าง ๆ เพราะฉะนั้น คอนปู้ตาในปัจจุบันจึงโล่งเตียนเป็นส่วนใหญ่ ปราศจากต้นไม้ใหญ่น้อยอย่างที่ปรากฏอยู่ที่หอมเย่านางที่คอนปู้ตานี้ ใช้ปีนสถานที่จัดงานประเพณี 2 งาน คือ
 1. งานบวงสรวงสังเวชประจำปีของคอนปู้ตาจัดขึ้นในเดือน 6
 2. งานประเพณีลอยกระทงเป็นประเพณีของชาวบ้านไม่เกี่ยวกับบูชาสังเวช ปู้ตา จัดขึ้นใช้สถานที่วัดคอนปู้ตานี้ประกวคางนพมาศและลอยกระทงในยามค่ำคืน

7. ศักยภาพด้านประเพณีบุญบั้งไฟ ชาวบ้านเชียงเหียนจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟในเดือนยี่ (กุมภาพันธ์) ของทุกปี โดยบางปีจัดเป็นงานใหญ่มีการประกวดขบวนแห่ประกวดขบวน เชิงบั้งไฟ เวทีประกวด นั้นจะจัดทำขึ้นที่โรงเรียนบ้านหันเชียงเหียนส่วนการนัดรวมตัวกันก่อนไปเวทีการประกวดขบวนบั้งไฟจะรวมตัวกันที่วัดโพธิ์ศรีแล้วพากันแห่ไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ ทั้ง 3 หมู่บ้านนั้น วัดสุดท้ายของงาน จะนำบุญบั้งไฟไปจุดที่ท้องนาซึ่งอยู่ด้านทิศเหนือของดอนปู่ตานั้นบางปี บุญบั้งไฟก็จะกระทำกันเป็นงานเล็ก ๆ เฉพาะในหมู่บ้านเชียงเหียนเท่านั้นไม่มีการประกวด การจุดบั้งไฟมีเพียงขบวนแห่บั้งไฟเพื่อนำไปถวายแก่หอแม่ย่านางและนำไปจุดเสี่ยงทายที่ดอนปู่ตาเท่านั้น

8. ศักยภาพด้านพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียน พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ตั้งอยู่ใกล้กับวัดโพธิ์ศรีเป็นพิพิธภัณฑ์ของเอกชน คือ อาจารย์ บุญหมั่น คำสะอาด ได้ปรับปรุงบ้านพักของตนเองสร้างเป็นที่พิพิธภัณฑ์ขึ้นมา

เริ่มแรก อาจารย์บุญหมั่น ได้สะสมโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุต่าง ๆ เก็บไว้เป็นจำนวนมากแต่ยังไม่ทันจะได้จัดการให้เป็นสัดส่วน ท่านก็สิ้นชีวิตเสียก่อน ต่อมาบุตรชายคนเล็ก คือ นายสันติภาพ คำสะอาด ได้ปรับปรุงบ้านพักแห่งนี้ให้เป็นพิพิธภัณฑ์ โดยจัดตั้งโบราณวัตถุและศิลปวัตถุไว้ในหัวห้องต่าง ๆ จำนวน 3 ห้อง โดยอยู่ชั้นล่าง 1 ห้อง ชั้นบนอีก 2 ห้อง ปัจจุบันนี้ ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ คือ นางสงวนจิต คำสะอาด เปิดบริการให้ผู้สนใจได้เข้าเยี่ยมชมทุกวันชมทุกวันระหว่างเวลา 09.00 น. -15.00 น.

9. ศักยภาพด้านพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านโบราณคดี พิพิธภัณฑ์นี้ ใช้สถานที่ศาลาวัดโพธิ์ศรีและกุฏิเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีนั้นที่ศาลาวัดโพธิ์ศรีจัดแสดงไหโบราณที่ขุดค้นพบเมื่อเดือน พฤษภาคม 2549 จำนวน 27 ใบที่กุฏิเจ้าอาวาสเป็นที่เก็บรวบรวมโบราณวัตถุบางส่วนที่ขุดค้นพบที่บริเวณบ้านเชียงเหียนนี้ในระยะเวลาระหว่างปี 2517- 2524

10. ศักยภาพด้านตำนานกระรอกค่อน ที่หมู่บ้านเชียงเหียนนี้มีกระรอกสีขาวจำนวนหลาย 100 ตัว อยู่ตามต้นไม้ใหญ่ต่างๆ เช่น ต้นโพธิ์ใหญ่ในวัดโพธิ์ศรี บริเวณศาลปู่ตา บริเวณ หอแม่ย่านางและบริเวณป่า บริเวณสวนผลไม้ของชาวบ้านกระรอกสีขาวเหล่านี้ ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นกระรอกที่เกี่ยวข้องกับตำนานผาแดงนางไอ่ เพราะเหตุนี้ จึงไม่มีใครกล้าทำร้ายกระรอกค่อนสีขาวเหล่านี้ หากไปทำร้ายเข้าจะมีอันเป็นไปต่าง ๆ นานา ถึงขนาดสิ้นชีวิตก็มีอยู่หลายราย

บทที่ 6

วิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านเชียงเหียน

วิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของหมู่บ้านเชียงเหียน ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวจากเอกสารงานวิจัย และจากการสัมภาษณ์กลุ่มนักท่องเที่ยว ผู้นำท้องถิ่น ผู้รู้ในท้องถิ่น และผู้นำในการจัดการโดยแบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ส่วนดังต่อไปนี้

1. แนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมท่องเที่ยวบ้านเชียงเหียนของหน่วยงานราชการ
2. แนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมท่องเที่ยวบ้านเชียงเหียนโดยชุมชน

แนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมท่องเที่ยวบ้านเชียงเหียนของหน่วยงานราชการ

ด้วยกระแสการพัฒนาที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลาในปัจจุบัน เป็นสาเหตุให้การพัฒนาพื้นที่ที่รับผิดชอบโดยคณะกรรมการพัฒนาจังหวัด (กพจ.) จำเป็นที่จะต้องกำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาจังหวัดมหาสารคามในระยะยาว (10) ปี เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาให้เป็นไปในทิศทางที่เป็นไปได้ โดยสอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาและจุดอ่อนของจังหวัดเพื่อสอดคล้องกับจุดแข็งและโอกาสในการพัฒนาจังหวัดมหาสารคามมีทรัพยากรธรรมชาติที่มีศักยภาพในการพัฒนาหลายด้าน

แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของหน่วยงานราชการ

จากที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวในจังหวัดมหาสารคามนั้น ได้พบว่า กระทรวงการท่องเที่ยวได้มอบให้ศูนย์การท่องเที่ยวกีฬาและนันทนาการของจังหวัดมหาสารคามเป็นผู้นำในการประสานงานจัดทำแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวจังหวัดมหาสารคามเมื่อพ.ศ. 2546–2555 เพื่อใช้แผนปฏิบัติการชี้แนะแนวทางการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งได้วิเคราะห์ภาพแวดล้อมและศักยภาพการท่องเที่ยวจังหวัดมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคามถือเป็นแหล่งศิลปวัฒนธรรมที่หลากหลายและทรงความหมาย มีความสำคัญในการบริหารจัดการให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งศิลปวัฒนธรรมของจังหวัด ในลักษณะเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกับแหล่งศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดอื่น ๆ ในภาคอีสาน โดยมีจังหวัดมหาสารคามเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้ที่ตั้งของจังหวัดเป็นจุดกึ่งกลางของภาคอีสานที่เรียกว่า

สะดืออีสานและมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติของภาคอีสาน เช่น พระธาตุนาดูน ซึ่งถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดมหาสารคาม และแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณ เช่น ใต้แก่ กู่สันตรัตน์ กู่น้อย และศาสนานางขาว (อำเภอนาดูน) กู่บ้านแดง (อำเภอวาปีปทุม) และมีเมืองโบราณ ใต้แก่ บ้านเชียงเหียนเมืองโบราณ (อำเภอเมือง) เตาเผาบ้านเจียบ (อำเภอกันทรวิชัย) ที่เป็นแหล่งให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติได้เข้าเที่ยวชมกัน

สรุปสาระได้ว่า จังหวัดมหาสารคามถือเป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญสามารถสังเกตนักท่องเที่ยวได้จะมีชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาเที่ยวในเมืองไทยมาก เช่น พระธาตุนาดูน ซึ่งถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดมหาสารคาม และแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณ เช่น ใต้แก่ กู่สันตรัตน์ กู่น้อย และศาสนานางขาว (อำเภอนาดูน) กู่บ้านแดง (อำเภอวาปีปทุม) และมีเมืองโบราณ ใต้แก่ บ้านเชียงเหียน เมืองโบราณ (อำเภอเมือง) เตาเผาบ้านเจียบ (อำเภอกันทรวิชัย) ซึ่งเป็นสถานที่คนพลุกพล่านมาก

จากการศึกษารายละเอียดข้อมูลในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแนวจากแผนผู้วิจัย ได้พบว่า สามารถจำแนกแผนยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว(หนังสือยุทธศาสตร์การพัฒนา จังหวัดมหาสารคามในระยะเวลา 10 ปี พ.ศ. 2546 – 2555) ไว้ 6 ประการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนามหาสารคามเป็นศูนย์กลางการศึกษาเป็นการพัฒนาตามจุดมุ่งหมายของวิสัยทัศน์ที่กำหนดจากจุดแข็งและโอกาส จึงมีทิศทางการพัฒนาให้จังหวัดมหาสารคามเป็นเมืองศูนย์กลางทางการศึกษาหรือเมืองแห่งการเรียนรู้ (Learning City) มีการสนับสนุนการศึกษาและการฝึกอบรมในทุกระดับเน้นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่ยังมีโอกาสได้พัฒนาความรู้พื้นฐานพัฒนาทักษะและพัฒนาอาชีพ โดยให้ภาคเอกชน จัดทำโครงการพัฒนาฝีมือแรงงานจัดให้รู้จักการอ่านหนังสือพิมพ์ครบทุกหมู่บ้านครบโดยจัดเป็นห้องสมุดประชาชนในระดับตำบลครบทุกตำบล และการจัดสร้างระบบบริการสาธารณะ ที่จะสนับสนุนการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ให้มีห้องสมุดประชาชน จัดให้มีพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ทันสมัยสามารถเปิดห้องสมุดของสถาบันการศึกษาให้สาธารณชนเข้าไปศึกษาได้ มีการบริการอินเทอร์เน็ตครบทุกตำบลส่งเสริมจัดให้มีพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านและภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมให้เมืองมหาสารคามเป็นเมืองที่มีบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมให้เมืองมหาสารคามเป็นเมืองที่มีบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ สรุปสาระได้ว่า เมืองมหาสารคามนั้นเป็นเมืองการศึกษาที่มีประชาชนมาเล่าเรียนมากและควรจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนที่เข้ามาศึกษาด้วย

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้วางแผนกำหนดเป้าหมายเพื่อให้คนมีคุณภาพ โดยอาศัยหลักการเพื่อสร้างชุมชนที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ อันมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วนคือ สังคมคุณภาพที่ยึดหลักความสมดุล ความพอดี สร้างทุกคนให้เป็นคนดี คนเก่ง

พร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม สังคมแห่งการเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงโลก สามารถสังเคราะห์ปัญหา รักษาและต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม สังคมสมานฉันท์ และเอื้ออาทรต่อกัน ดำรงรักษาเอกลักษณ์สังคมไทยที่พึงพาเกื้อกูลกัน มีสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งตลอดจนเครือข่ายชุมชนทั่วจังหวัด สรุปสาระได้ว่า จังหวัดมหาสารคามได้วางแผนและกำหนดเป้าหมายวางไว้อย่างดีเพื่อจะพัฒนาให้เป็นเมืองที่พึ่งพาตนเองได้พร้อมสร้างคนที่มีฝีมือให้รู้จักช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาเมืองให้น่าอยู่และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนองค์ประกอบของเมืองที่น่าอยู่จะเกี่ยวข้องกับโครงสร้างต่าง ๆ เช่น ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านกายภาพ และด้านการบริหาร และการจัดการแต่ในกรอบของการศึกษาในองค์ประกอบเกี่ยวกับเมืองน่าอยู่ คือ ให้ประชาชนมีความสุข สะดวกสบาย สุขภาพดี ทั้งกายและใจ มีความปลอดภัยในทรัพย์สิน กายภาพของเมืองมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ด้วยการวางผังเมืองที่มีข้อกำหนดและการใช้ที่ดินอย่างชัดเจนมีการวางแผนจัดบริการ โครงสร้างพื้นฐานได้ทันต่อความต้องการของประชาชนมีระบบคมนาคมที่ปลอดภัยและไม่สิ้นเปลืองและไม่เป็นภัยต่อสิ่งแวดล้อม มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ สวนสาธารณะ มีสภาพแวดล้อมที่ดี สรุปได้ว่าควรจะพัฒนาให้เป็นเมืองที่น่าอยู่ ให้มีแต่ความสุข เป็นเมืองที่มีการคมนาคมสะดวกสบายปลอดภัย

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างฐานรากชุมชนให้เข้มแข็ง คือ การที่ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ของเมืองชนบทรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน โดยมีการเรียนรู้ การจัดการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชนแล้วถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่า กลุ่ม ชุมรม สหกรณ์บริษัท องค์กร ชาวบ้าน เครือข่ายอื่น ๆ ในสังคมด้วยการศึกษาเข้มแข็งต้องพิจารณาจากใน 3 มิติ ได้แก่ คน ครอบครัว สังคม

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน โดยมีทิศทางให้ประชาชนจังหวัดมหาสารคาม มีความเป็นอยู่ที่ดี มีกิน มีใช้ แบบเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถพึ่งตนเองได้ เน้นการพัฒนาภาคการเกษตรไปสู่ระบบการพึ่งพาจากภายนอก เช่น สารเคมี และปุ๋ยเคมี โดยให้รู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรู้คุณค่าและเหมาะสม เน้นการพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่าของผลผลิตเพื่อเพิ่มรายได้มากกว่าการเพิ่มปริมาณส่งเสริมและพัฒนาอาชีพนอกภาคการเกษตร เพื่อเพิ่มรายได้และสร้างงาน ได้แก่ อุตสาหกรรมในครัวเรือน ชุมชน วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก โดยเน้นวัตถุประสงค์ในพื้นที่เพื่อลดปัญหาแรงงานและสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันครอบครัว

ยุทธศาสตร์ที่ 6 การพัฒนาไปสู่ความเป็นศูนย์กลางด้านศิลปวัฒนธรรมศักยภาพการท่องเที่ยวของจังหวัดมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคามถือเป็นจังหวัดที่แหล่งธรรมชาติ

เกี่ยวข้องกับแหล่งศิลปกรรมมากกว่า 20 แห่ง เช่น อำเภอนาคนูน มีแหล่งโบราณวัตถุและแหล่งโบราณสถานที่มีอายุตามยุคสมัยต่าง ๆ ได้มีการค้นพบพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งในอดีตเป็นที่ตั้งของเมืองจำปาศรี และเป็นที่ตั้งของพระธาตุนาคนูนที่เป็นปูชนียสถานสำคัญของจังหวัด นอกจากนี้ยังมีชุมชนโบราณอื่น ๆ ได้แก่ คูสำนรัตน์ คู่น้อย และศาลนางขาว (อำเภอนาคนูน) คูบ้านแดง (อำเภอวาปีปทุม) และมีเมืองโบราณ ได้แก่ บ้านเชียงเหียน เมืองโบราณ (อำเภอเมือง) เตาเผาบ้านเจียบ (อำเภอกันทรวิชัย) สถานที่สำคัญเหล่านี้ส่วนใหญ่มีที่ตั้งอยู่ท่ามกลางแหล่งธรรมชาติอย่างกลมกลืน

จากข้อมูลเบื้องต้นนี้ ผู้วิจัยนำข้อมูลเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวจังหวัดมหาสารคามมาเป็นข้อมูลสนับสนุนในการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดมหาสารคามเพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนขึ้น การวิเคราะห์แนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่บ้านเชียงเหียน ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่บ้านเชียงเหียนที่เป็นทางการ โดยอ้างอิงข้อมูลจากแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งสามารถสรุปผลได้ดังนี้

จากยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัดมหาสารคาม มุ่งเน้นการจัดการท่องเที่ยวในภาพรวม ยังไม่มีการเข้ามาจัดการท่องเที่ยวในบ้านเชียงเหียนในขณะนี้ยังไม่มีการจัดการท่องเที่ยวและขาดงบประมาณ แต่ทั้งนี้ก็เล็งเห็น ความสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บ้านเชียงเหียนเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญของจังหวัดมหาสารคาม

สำหรับแผนยุทธศาสตร์ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่บ้านเชียงเหียนที่จังหวัดเล็งเห็นและมีความสำคัญ ในระบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่บ้านเชียงเหียนในภาพรวมในขณะนี้คือ

ด้านความพร้อมของบ้านเชียงเหียน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีส่วนหนึ่งและทางวัฒนธรรมอีกส่วนหนึ่งที่นักท่องเที่ยวต่างนิยมเดินทางมาเยี่ยมชมอยู่มิได้ขาด มักจะมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเป็นจำนวนมากเฉพาะทางโบราณคดีเท่านั้น ส่วนทางวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ยังไม่ปรากฏเด่นชัดว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะฉะนั้น การบริการในการท่องเที่ยว (Tourism Service) ทั้งในด้านอาหาร เครื่องดื่ม และสินค้าของที่ระลึก (OTOP) ก็ยังไม่ปรากฏเด่นชัด

การตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Market) ถึงแม้ปัจจุบันยังไม่มีการตลาดเป็นทางการเป็นเพียงการบอกเล่าปากต่อปาก ในการที่จะพยายามทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในบ้านเชียงเหียนอย่างต่อเนื่อง แต่ทั้งนี้ก็ยังขาดการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่นักท่องเที่ยว เป็นข่าวสารการท่องเที่ยวของจังหวัดและข้อมูลประวัติศาสตร์ในบ้านเชียงเหียน ซึ่งถือว่ามีความจำเป็นมาก

ที่กล่าวมานี้เป็นข้อมูล สิ่งที่ทางจังหวัดได้สังเกตเห็น และพร้อมที่จะเข้ามาช่วยเหลือพัฒนาและดำเนินการจัดการท่องเที่ยวในระบบที่ถูกต้องเหมาะสม ถึงแม้จะยังไม่สามารถจะเข้ามาดำเนินการจัดการให้เป็นรูปธรรมได้อย่างเต็มรูปแบบ แต่ก็ได้วางแนวทางไว้เพื่อรอการพัฒนาในอนาคต (ชาญยุทธ หาญคำภา. 2550 : สัมภาษณ์)

แนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมท่องเที่ยวบ้านเชียงเหียนโดยชุมชน

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านเชียงเหียนนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งบุคลากรมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวมาเป็นประจำจำนวน 2 แหล่ง คือ

กลุ่มบุคลากรจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านเชียงเหียน

1. พิพิธภัณฑสถานบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียน
2. พิพิธภัณฑสถานเชียงเหียนของอาจารย์ บุญหมั่น คำสะอาด

ในการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวทั้ง 2 แหล่ง นี้ ผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นในการศึกษาแต่ละแห่งดังนี้

1. โบราณวัตถุและศิลปวัตถุประจำแหล่งท่องเที่ยว
2. การจัดแสดงโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ
3. บุคลากรผู้จัดการในการท่องเที่ยว
4. บุคลากรผู้เดินทางมาท่องเที่ยว
5. มูลค่าทางเศรษฐกิจที่ได้จากนักท่องเที่ยว

ผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 2 แหล่ง คือ พิพิธภัณฑสถานบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียน และพิพิธภัณฑสถานเชียงเหียนของอาจารย์ บุญหมั่น คำสะอาด เป็นลำดับต่อไป

1. พิพิธภัณฑสถานบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียน
 - 1.1 โบราณวัตถุและศิลปวัตถุประจำแหล่งท่องเที่ยว

บ้านเชียงเหียนเคยเป็นชุมชนโบราณมาแล้ว ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ในแถบดินแดนภาคอีสาน ซึ่งจะเห็นได้จากการขุดค้นทางโบราณคดี ก็พบโบราณวัตถุ เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ได้มีการกำหนดอายุโบราณวัตถุที่ค้นพบจากบริเวณเมืองโบราณ เมืองเชียงเหียน เมืองฟ้าแดดสงยาง จัดเป็นโบราณวัตถุแบบทวารวดี

เมื่อปี พ.ศ. 2523 โครงการโบราณคดี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กองโบราณคดี กรมศิลปากรร่วมกับมหาวิทยาลัยโอทาโก ประเทศนิวซีแลนด์ ได้ทำการสำรวจ

และขุดค้นโบราณคดี บริเวณเมืองเชียงเหียนเก่า ทั้งบริเวณที่สันนิษฐานกันว่าเป็นบริเวณที่เป็นวัดเก่าของเมืองเชียงเหียน ซึ่งเป็นบริเวณที่มีเนินดินสูงสุดภายในหมู่บ้าน จากการสำรวจขุดค้นก็ได้พบโบราณวัตถุที่เป็นหลักฐานทางโบราณคดี เป็นจำนวนมาก เช่น เครื่องมือที่ทำจากกระดูกสัตว์ กำไลสำริด เบ็ดตกปลาทำจากโลหะสำริด เศษภาชนะดินเผา และโครงกระดูกมนุษย์ด้วยและข้อ 3 คุม

จากการกำหนดอายุที่พบจากการสำรวจและขุดค้นทางโบราณวัตถุในเบื้องต้นพบว่าเมื่ออายุประมาณ 1,000 – 2,000 ปีผ่านมาแล้ว เป็นชุมชนที่การพัฒนาการมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ การพบโบราณวัตถุครั้งหลังสุดเกิดขึ้นเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2549 เกิดจากการฝันของนางคม รักษาภักดี อายุ 52 ปี บ้านเลขที่ 57 หมู่ 23 บ้านเชียงเหียน อาชีพขายผักที่ตลาดโดยในวันที่ 30 เมษายน 2549 นางคมได้ฝันถึงชายชราผู้หนึ่งมาสั่งให้ไปขุดหาโบราณในบริเวณริมถนนใหญ่หมู่ที่ 23 ที่กำลังก่อสร้างอยู่เพื่อว่าจะได้พบสมบัติบางอย่าง

วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2549 นางคมพร้อมด้วยพรรคพวกก็นำอุปกรณ์ไปขุดหาให้ใช้เวลาไม่นานก็พบไหขนาดใหญ่ใบ 1 มีความสูง 60 ซม. กว้าง 30 ซม. น้ำหนัก 100 กก. มีลักษณะกลมรีคล้ายรูปไข่ ฝังอยู่ใต้ดินลึกประมาณ 3 เมตร อยู่ในลักษณะวางตั้งมีโครงกระดูกมนุษย์วางอยู่บนปากไห นางคมและพรรคพวกนำไหมาไว้ที่บ้านของตน 3 วัน ในวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2549 จึงนำไหไปไว้ที่ศาลาวัดโพธิ์ศรี

10 พฤษภาคม 2549 มีการนัดหมายว่าจะทำการเปิดไหเพื่อตรวจดูสิ่งของซึ่งอยู่ภายในแต่ชาวบ้านเชียงเหียนส่วนใหญ่คัดค้านจึงไม่ได้ทำการเปิดไหแต่ประการใดข่าวการขุดค้นพบไหโบราณนี้แพร่กระจายไปอย่างรวดเร็วทำให้บุคคลผู้สนใจต่างเดินทางมาชมกันเป็นจำนวนมากประกอบกันในวันที่ 4 พฤษภาคม 2549 นั้นได้มีการขุดพบไหโบราณอีกจำนวน 4 ใบ ชำรุดเสียหาย 1 ใบภายในไหที่ชำรุดพบกระดูกมนุษย์โบราณและดินที่อัดแน่นอยู่ภายในโดยปราศจากสมบัติที่มีค่า เช่น เงินทอง เป็นต้น

จากการขุดพบไหโบราณในระยะแรกนี้ทำให้ชาวบ้านนำไปผูกเป็นตัวเลขได้เลขออกมาเป็น 344 แล้วนำไปซื้อหอยบนดินของรัฐบาลปรากฏว่าเลขหอยบนดินในงวดนั้นออกเป็นเลข 344 จึงทำให้ชาวบ้านผู้ซื้อหอยถูกรางวัลกันเป็นจำนวนมาก

26 พฤษภาคม 2549 ได้มีการขุดพบไหโบราณโดยจำนวน 22 ใบวางเรียงกันอย่างเป็นระเบียบอยู่ริมถนนมาทางจังหวัดมหาสารคามโดยห่างจากจุดที่พบไหใบแรกประมาณ 100 เมตรเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรที่ 9 จังหวัดขอนแก่นสันนิษฐานมีอายุไม่น้อยกว่า 2,500 ปีจนครบจำนวน 27 ใบ สันนิษฐานว่าเป็นของเก่าแก่อายุประมาณ 2,000–3,500 ปี (เบิ่ง รัตนพลแสน. 2550 : สัมภาษณ์)

1.2 การจัดแสดงโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ

โบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่พิพิธภัณฑน์จัดแสดงไว้ 2 แห่งคือ

1.2.1 ที่กุฏิเจ้าอาวาสและที่ชั้นล่างศาลาการเปรียญวัดโพธิ์ศรีเฉพาะที่กุฏิเจ้าอาวาสนั้นจะมีโบราณวัตถุศิลปวัตถุที่ขุดพบระหว่างปี พ.ศ. 2523 ถึง พ.ศ. 2548 โดยในปัจจุบันนี้ยังคงเหลืออยู่เพียงบางชิ้นโบราณวัตถุบางอย่าง เช่น โครงกระดูกมนุษย์จะคงอยู่คงไว้ในหลุมแล้วกลบฝังไว้ในบริเวณเดิม

1.2.2 เฉพาะไหโบราณที่เพิ่งค้นพบ เมื่อปี พ.ศ. 2547 จำนวน 27 ใบนั้นปัจจุบันได้จัดแสดงวางให้คนได้ศึกษาที่บริเวณชั้นล่างของศาลาการเปรียญวัดโพธิ์ศรีส่วนที่ยังเป็นไหสมบูรณ์จะจัดวางเรียงกันไว้ในห้องลูกทรงเหล็กโดยมีการจัดเวรยามเฝ้าตลอด 24 ชั่วโมง ส่วนเศษภาชนะที่แตกหักจะจัดใส่ถาดจำนวนประมาณ 10 ใบวางไว้ในนอกห้องลูกทรงทางด้านทิศตะวันตก (ชาอุชัย อินทรเรืองศรี. 2550 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 63 ไหโบราณวัตถุในศาลาการเปรียญ

1.3 บุคลากรผู้จัดการในกรท่องเที่ยว

จากการศึกษาข้อมูลภาคสนามที่บ้านเชียงเหียนการจัดการท่องเที่ยว ยังไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน ส่วนใหญ่จะให้ให้นักท่องเที่ยวเดินชม โบราณวัตถุที่จัดไว้ในพิพิธภัณฑน์ ทั้ง 2 แห่ง คือ พิพิธภัณฑน์บ้านเชียงเหียนของอาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด และพิพิธภัณฑน์พื้นบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียนที่ศาลาการเปรียญวัดโพธิ์ศรี มีเพียงบางเวลาเท่านั้นจะมี นายเบ้ง รัตนพลแสน ช่วยอธิบายถึงความเป็นมาของไหโบราณที่ขุดได้ แม้ว่าการท่องเที่ยวจะยังไม่มีรูปแบบและแนวทางที่ชัดเจนนักแต่ชุมชนชาวบ้านเชียงเหียนก็ได้พยายามดำเนินการไปตามภูมิปัญญาของชาวบ้าน โดยมีส่วนร่วมในการให้บริการนักท่องเที่ยวซึ่งในแต่ละวันจะมีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน เริ่มตั้งแต่ขั้นเตรียมการขั้นดำเนินการ

การจัดการท่องเที่ยวที่พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน โบราณคดีบ้านเชียงเหียน

1. ชั้นเตรียมการ

ในระยะแรกมีการจัดตั้งบุคลากรผู้ดูแลแล้วโดยมีรายละเอียด

ดังต่อไปนี้

นายชุมพล สานิพันธ์ ปลัดอำเภอเมืองมหาสารคาม

ประธานกรรมการ

นายบุญมี พลลาภ รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเขวา

รองประธานกรรมการ

นายบุญเหลือ พลเสน กำนันตำบลเขวา รองประธานกรรมการ

นายสากล พลเสน บ้านเลขที่ 19 หมู่ที่ 3 ตำบลเขวา

อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม กรรมการ

นายบุญทัน อินทเรืองศรี บ้านเลขที่ 118 หมู่ที่ 3 ตำบลเขวา

อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม กรรมการ

นายอำนาจ พลเสน บ้านเลขที่ 70 หมู่ที่ 3 ตำบลเขวา

อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม กรรมการ

นายบุญสวน คำสีแก้ว บ้านเลขที่ 72 หมู่ที่ 3 ตำบลเขวา

อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม กรรมการ

นายสามารถ มหาโคตร บ้านเลขที่ 109 หมู่ที่ 3 ตำบลเขวา

อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม กรรมการ

นายสมร รัตนพลแสน บ้านเลขที่ 50 หมู่ที่ 18 ตำบลเขวา

อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม กรรมการ

นายสมศรี รัตนพลแสน บ้านเลขที่ 190/1 หมู่ที่ 18

ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม กรรมการ

นายจันทร์แดง ละครชัย บ้านเลขที่ 49 หมู่ที่ 18 ตำบลเขวา

อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม กรรมการ

นายราวี มหาโคตร บ้านเลขที่ 253 หมู่ที่ 18 ตำบลเขวา

อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม กรรมการ

นายวิชัย มหาวงศ์ บ้านเลขที่ 95 หมู่ที่ 3 ตำบลเขวา

อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม กรรมการ

- นายยนต์ ศิริพัฒน์ บ้านเลขที่ 12 หมู่ที่ 23 ตำบลเขวาสินรินทร์
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม กรรมการ
- นายเฉลิมศักดิ์ สอนจิตร บ้านเลขที่ 83 หมู่ที่ 23 ตำบลเขวาสินรินทร์
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม กรรมการ
- นายสมศักดิ์ คุณโสง บ้านเลขที่ 24 หมู่ที่ 23 ตำบลเขวาสินรินทร์
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม กรรมการ
- นายตติยรัตน์ รักษาภักดี บ้านเลขที่ 59 หมู่ที่ 23 ตำบลเขวาสินรินทร์
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม กรรมการ
- นายสมพงษ์ รัตนพลแสน บ้านเลขที่ 81 หมู่ที่ 3 ตำบลเขวาสินรินทร์
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม กรรมการ
- สมาชิก อปพร. ทั้ง 3 หมู่บ้านทุกราย กรรมการ
- นายเทพนิมิต อัครากร วัฒนธรรมอำเภอเมือง กรรมการ
- และเลขานุการ

คณะกรรมการการเงินประกอบด้วย คือ

1. นาย บุคดี โคตรมุงคุณ ราษฎรหมู่ 3 ประธานกรรมการ
2. นาย บุญมี รัตนพลแสน ราษฎรหมู่ 3 รองประธาน
3. นาย สมศรี รัตนพลแสน ราษฎรหมู่ 18 รองประธาน

กรรมการ

กรรมการ

4. นาย อ้วย ศิลปะชัย ราษฎรหมู่ 23 กรรมการ
5. นาย อำนาจ พลขำนิ ราษฎรหมู่ 18 กรรมการ

ต่อมาภายหลังมีนักท่องเที่ยวนำเข้ามาชมจำนวนน้อยลงจึงเหลือบุคลากรในการทำงานเพียง 5 คน คือ

1. นายอำนาจ พลแสน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
2. นายชาญชัย อินทรเรืองศรี กรรมการ
3. นายสุวัตร ละครชัย กรรมการ
4. นายพรศักดิ์ คำภูเงิน กรรมการ
5. นายบุญชัย นามเคน กรรมการ

โดยคณะกรรมการเหล่านี้จะทำหน้าที่ผลัดเปลี่ยนกันมาดูแลความปลอดภัยในศาลาการเปรียญวัดโพธิ์ศรี และนักท่องเที่ยวยุคใหม่รวมถึงคอยอำนวยความสะดวก

ในเรื่องต่าง ๆ เช่น คอยตอบข้อซักถามที่นักท่องเที่ยวสอบถามในบางครั้งจะทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครมานำเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียนในกรณีที่มีแขกผู้ใหญ่หรือทางจังหวัดและต่างประเทศติดต่อมา

ในการทำหน้าที่จะผลัดเปลี่ยนกัน ครั้งละ 2 คน กลางวัน 2 คน กลางคืน 2 คนมาดูแลความปลอดภัยในวัดโพธิ์ศรีศาลาการเปรียญ และนักท่องเที่ยวรวมถึงอำนวยความสะดวกในเรื่องต่าง ๆ เช่น คอยตอบข้อซักถามที่นักท่องเที่ยวสอบถาม รวมถึงทำหน้าที่ดูแลให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับของทางวัด

นอกจากนี้ยังมีเจ้าหน้าที่ของทางวัด อีก 3 คน และงานที่ทำหน้าที่ดูแลสวน บำรุงต้นไม้ ทำความสะอาดและคอยปูเสื่อ

2. ขั้นตอนการ จะมีการเตรียมสถานที่และวัสดุอุปกรณ์เป็นประจำทุกวัน ซึ่งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเชียงเหียน เปิดให้บริการ ตั้งแต่เวลา 05.00 - 06.00 น. ดังนั้นเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานจะต้องทำการลงเวลา และเริ่มปฏิบัติงานในหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบในการดูแลพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียน จะมีการออกดูแลสถานที่ เช่น การทำความสะอาด การจัดแต่งสวน บำรุงต้นไม้ และคอยปูเสื่อ และในทุก ๆ เช้าจะมีมีคทาขกไปจัดดอกกับบูชาพระอยู่อย่างนี้ทุกวัน โดยเฉพาะในงานเทศกาล และวันสำคัญต่างๆ จะมีนักท่องเที่ยวมาชมมากจะมีการผลัดเปลี่ยนกันตลอดทั้งคืนทั้งวัน

3. ขั้นสรุป

หลังจากนักท่องเที่ยวเยี่ยมชมเสร็จแล้วก็จะมีการจดใส่สมุดบันทึกประจำของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียนพร้อมทั้งบริจาคเงินบำรุงตามแต่ศรัทธา

1.4 บุคลากรผู้เดินทางมาท่องเที่ยว (มีตารางอยู่ภาคผนวก)

จากสมุดบันทึกการเข้าชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียนระหว่างเดือนมิถุนายน 2549 – มีนาคม 2550 ได้ปรากฏข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวหมู่บ้านเชียงเหียนตามประเด็นต่าง ๆ คือ จำนวนนักท่องเที่ยว จำนวนเงินที่บริจาคให้พิพิธภัณฑ์ ภูมิสำเนาของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวผู้มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียนจะมาจากจังหวัดต่าง ๆ ทั้งในภาคอีสาน และภาคอื่น ๆ คือ

1. ภาคอีสาน

ในเขตภาคอีสานมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียนเกือบจะทุกจังหวัด คือ

ตัวอย่างนักท่องเที่ยว (ภาคอีสาน)

1. จังหวัดร้อยเอ็ด นักท่องเที่ยวคือ นางอรสา ศรีชาติ
2. จังหวัดสกลนคร นักท่องเที่ยวคือ นายขวัญชัย ชื้อตรง

3. จังหวัดกาฬสินธุ์ นักท่องเที่ยวคือ นางสาวราญ บรรพต
 4. จังหวัดอุบลราชธานี นักท่องเที่ยวคือ นางคำปุ่น จันทป
 5. จังหวัดขอนแก่น นักท่องเที่ยวคือ นายสวิช ชวาล
 6. จังหวัดบุรีรัมย์ นักท่องเที่ยวคือ เด็กหญิงจิรวรรณรัตน์
- รองทุ่ง
7. จังหวัดชัยภูมิ นักท่องเที่ยวคือ เด็กชายปริญญา
- โชคบัณฑิต
8. จังหวัดยโสธร นักท่องเที่ยวคือ นางสาวเพ็ญมณี
- เกรียงไกร
9. จังหวัดอุดรธานี นักท่องเที่ยวคือ นางมณีวรรณ สังสุทธา
 10. จังหวัดนครพนม นักท่องเที่ยวคือ นางสาวเอื้อ คำเพ็ง
 11. จังหวัดเลย นักท่องเที่ยวคือ นายทิพย์ภรณ์ สังสุทธา
 12. จังหวัดนครราชสีมา นักท่องเที่ยวคือ นายราวี ไม้ลา
 13. จังหวัดมหาสารคาม นักท่องเที่ยวคือ นายสมศักดิ์ ฟองทา
 14. จังหวัดสุรินทร์ นักท่องเที่ยวคือ นางวิไลพร เสริมแก้ว
 15. จังหวัดหนองคาย นักท่องเที่ยวคือ พระครูปลัดสัญญา
- กนตจาโร
16. จังหวัดศรีสะเกษ นักท่องเที่ยวคือ เด็กหญิงนิลวรรณ
- กางเมือง
17. จังหวัดมุกดาหาร นักท่องเที่ยวคือ นางดวงใจ เจริญศรี
2. ภาคอื่น ๆ
- นักท่องเที่ยวที่มาชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน โบราณคดีบ้านเชียงเขียน
จากภาคอื่น ๆ ของประเทศเท่าที่ปรากฏในสมุดจดบันทึกของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน โบราณคดี
บ้านเชียงเขียน มีดังนี้
1. จังหวัดสมุทรปราการ นักท่องเที่ยวคือ เด็กหญิงอินทร ทาทิวัน
 2. จังหวัดกรุงเทพมหานคร นักท่องเที่ยวคือ นางอุบล โคตรมุงคุณ
 3. จังหวัดเพชรบูรณ์ นักท่องเที่ยวคือ นางพัชชยา แก้วมา
 4. จังหวัดเชียงราย นักท่องเที่ยวคือ นางสุนิรัตน์ อุปพรรณ
 5. จังหวัดชุมพร นักท่องเที่ยวคือ พระปะยุทธ อตุโล
 6. จังหวัดพัทลุง นักท่องเที่ยวคือ นางสาวพร นาสุบิน
 7. จังหวัดชลบุรี นักท่องเที่ยวคือ นางสาวสุพาชัย ไพรสวรรณ

8. จังหวัดนนทบุรี นักท่องเที่ยวคือ นางพรรณิ พิริยะคณานนท์
9. จังหวัดแพร่ นักท่องเที่ยวคือ นางสาวพงษ์ ไชยแก้ว
10. จังหวัดปทุมธานี นักท่องเที่ยวคือ นางอุทัย ปิณฑ์
11. จังหวัดจันทบุรี นักท่องเที่ยวคือ นายหัสนัย ป้อมศรี
12. จังหวัดสมุทรสาคร นักท่องเที่ยวคือ นายวิชัย ทากุดเรือ
13. จังหวัดนครปฐม นักท่องเที่ยวคือ นายสุชาติ พงษ์เวียง
14. จังหวัดระยอง นักท่องเที่ยวคือ นายเด่นกล้า รัตนพลแสน
15. จังหวัดสระแก้ว นักท่องเที่ยวคือ นางสาวดุลลรักษ์ ยืนนาน
16. จังหวัดลพบุรี นักท่องเที่ยวคือ นางสาวสุญ ศรีมุงคุณ

ระหว่างเดือนมิถุนายน 2549 ถึงเดือนมีนาคม 2550 นั้นปรากฏว่า นักท่องเที่ยวจากจังหวัดต่าง ๆ เข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียน มีความหนาแน่นลดหลั่นกันต่อไปนี้

- 1) เดือนมิถุนายน 2549 จำนวน 7 จังหวัด
นักท่องเที่ยวนอกจากภาคอีสานทั้งหมด เพราะเพิ่งจะขุดพบข้อมูลข่าวสารจึงยังไม่แพร่กระจายออกไปมากนัก
- 2) กรกฎาคม 2549 จำนวน 22 จังหวัด
นักท่องเที่ยวมาจากอีสานและภาคอื่น ๆ เพราะข้อมูลข่าวสารได้แพร่ออกไปมากแล้วนักท่องเที่ยวจากจังหวัดต่างๆ ในภูมิภาคอื่น ๆ เช่น จังหวัดกรุงเทพมหานคร เป็นต้นจึงพากันมาเยี่ยมชม
- 3) สิงหาคม 2549 จำนวน 7 จังหวัด
นักท่องเที่ยวมาจากภาคอีสาน 5 จังหวัดและภาคกลาง 2 จังหวัด เพราะจากภาคอีสานจะรับข้อมูลข่าวสารเร็วกว่าต่างจังหวัด
- 4) กันยายน 2549 จำนวน 11 จังหวัด
นักท่องเที่ยวมาจากภาคอีสาน 9 จังหวัด ภาคกลาง 2 จังหวัด เพราะจากภาคอีสานจะรับข้อมูลข่าวสารเร็วกว่าเนื่องจากอยู่ใกล้ภาคอีสาน
- 5) ตุลาคม 2549 จำนวน 9 จังหวัด
นักท่องเที่ยวมาจากภาคอีสาน 8 จังหวัด ภาคกลาง 1 จังหวัด เพราะจากภาคอีสานจะมีการรับข่าวสารแพร่กระจายสู่พื้นที่ใกล้เคียงมากกว่าต่างจังหวัด
- 6) ธันวาคม 2549 จำนวน 14 จังหวัด
ภาคอีสาน 7 จังหวัด ภาคกลาง 3 จังหวัด ภาคเหนือ 3

จังหวัด และภาคใต้ 1 จังหวัด เพราะจากภาคอีสานจะมีการส่งข้อมูลข่าวสารแพร่กระจายสู่ภาคอื่น ๆ

7) กุมภาพันธ์ 2550 จำนวน 10 จังหวัด

ภาคอีสาน 5 จังหวัด ภาคเหนือ 3 จังหวัด ภาคกลาง 1 จังหวัด และภาคใต้ 1 จังหวัด เพราะภาคอีสานจะรับข่าวสารก่อนแล้วแพร่กระจายออกสู่ต่างจังหวัด

8) มีนาคม 2550 จำนวน 10 จังหวัด

ภาคอีสาน 6 จังหวัด ภาคเหนือ 2 จังหวัด ภาคกลาง 1 จังหวัด และภาคใต้ 1 จังหวัด

นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่จะมาจากภาคอีสานและในภาคอีสานนี้เองนักท่องเที่ยวที่เยี่ยมชมมากที่สุดจะมาจาก 3 จังหวัด คือ จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่อยู่ไกล ๆ จะเป็นนักท่องเที่ยวประเภทนักวิชาการบางคนในพื้นที่บ้านเชียงเหียนที่ไปประกอบอาชีพการงานในพื้นที่อื่น ๆ แล้วย้อนกลับมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ที่บ้านของตนบ้าง

ตาราง 5 แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียนตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2549-มีนาคม 2550

เดือน/ปี	จำนวนนักท่องเที่ยว	เงินบริจาค	หมายเหตุ
มิถุนายน 2549	624 คน	10,800 บาท	
กรกฎาคม 2549	2,764 คน	70,800 บาท	
สิงหาคม 2549	1,913 คน	35,800 บาท	
กันยายน 2549	442 คน	8,000 บาท	
ตุลาคม 2549	646 คน	19,300 บาท	
ธันวาคม 2549	204 คน	3,800 บาท	
กุมภาพันธ์ 2550	136 คน	600 บาท	
มีนาคม 2550	128 คน	4,900 บาท	

คำอธิบายประกอบตาราง 5

จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียน ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2549 – มีนาคม 2550 เรียงจำนวนมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด เป็นดังนี้

1. กรกฎาคม 2549 จำนวนนักท่องเที่ยว 2,764 คน
2. สิงหาคม 2549 จำนวนนักท่องเที่ยว 1,913 คน
3. ตุลาคม 2549 จำนวนนักท่องเที่ยว 646 คน
4. มิถุนายน 2549 จำนวนนักท่องเที่ยว 624 คน
5. กันยายน 2549 จำนวนนักท่องเที่ยว 442 คน
6. ธันวาคม 2549 จำนวนนักท่องเที่ยว 204 คน
7. กุมภาพันธ์ 2550 จำนวนนักท่องเที่ยว 136 คน
8. มีนาคม 2550 จำนวนนักท่องเที่ยว 128 คน

ในเดือนกรกฎาคม 2549 และเดือนสิงหาคม 2549 นั้นมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเป็นจำนวนมากประมาณ 2,000 คนต่อเดือน เพราะช่วงนั้นเป็นช่วงที่เพิ่งจะบุกค้นพบไหโบราณจำนวนทั้งหมด 27 ใบ คนส่วนใหญ่ที่มาเยี่ยมชมมีความมุ่งหมายจะมาหาตัวเลขเพื่อนำไปเสี่ยงโชคซื้อลอตเตอรี่ทั้งสลากกินแบ่งและสลากกินรวบในระยเวลานั้นมีคนเป็นจำนวนมากจนเป็นข่าวลือถึงกันทำให้ผู้คนหลั่งไหลทยอยเข้ามาชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียนเป็นจำนวนมากดังกล่าวแล้วจำนวนนักท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียนได้ลดลงตามลำดับจนกระทั่งเดือนมีนาคม 2550 จำนวนนักท่องเที่ยวเหลือเพียง 100 คน คนเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเข้ามาเยี่ยมชมเพื่อศึกษาความรู้ด้านศิลปะและโบราณคดีมากกว่าที่จะมาหาและเพื่อนำไปซื้อลอตเตอรี่ดังเช่นที่เคยปรากฏในเดือนกรกฎาคมและสิงหาคมในปี 2549

1.5 มูลค่าทางเศรษฐกิจที่ได้จากนักท่องเที่ยว

จำนวนเงินบริจาคที่ทางพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียนได้รับจากนักท่องเที่ยว เรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุดดังนี้

1. กรกฎาคม 2549 ได้รับบริจาค 70,800 บาท
2. สิงหาคม 2549 ได้รับบริจาค 35,800 บาท
3. ตุลาคม 2549 ได้รับบริจาค 19,300 บาท
4. มิถุนายน 2549 ได้รับบริจาค 10,800 บาท
5. กันยายน 2549 ได้รับบริจาค 8,000 บาท
6. ธันวาคม 2549 ได้รับบริจาค 4,900 บาท
7. กุมภาพันธ์ 2550 ได้รับบริจาค 3,800 บาท
8. มีนาคม 2550 ได้รับบริจาค 600 บาท

เงินบริจาคดังกล่าวนี้ จะได้จากนักท่องเที่ยวแต่ละคน ซึ่งบริจคน้อยที่สุดตั้งแต่ 1 บาท ถึง 10 บาท ซึ่งส่วนใหญ่จะได้จากนักเรียนที่เข้ามาเยี่ยมชมการบริจาคจำนวนปานกลางจะอยู่ในระดับคนละ 20-100 บาท ผู้บริจาคให้มากที่สุด 5,000 บาท คือ นางสุจิตรา ทวีทรัพย์ ผู้ที่มาบริจาคเงินจำนวนมากนี้ มีแรงบันดาลใจจากการดูรางวัลลอตเตอรี่ที่ได้ตัวเลขจากที่บ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียนแห่งนี้

การจัดการเกี่ยวกับเงินบริจาคจากนักท่องเที่ยว

ปัจจุบันนี้มีเงินบริจาคที่รวบรวมไว้แล้วประมาณแสนกว่าบาท เงินจำนวนนี้ชาวบ้านเชียงเหียนนี้ได้ร่วมกันแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อดูแลรักษาคณะกรรมการดังกล่าวจะได้นำเงินไปฝากธนาคารไว้โดยมีผู้รับผิดชอบร่วมกัน จำนวน 3 คน คือ

1. ตัวแทนหมู่ที่ 3 1 คน
2. ตัวแทนหมู่ที่ 18 1 คน
3. ตัวแทนหมู่ที่ 23 1 คน

เงินจำนวนนี้ชาวบ้านได้ปรึกษาหารือกันว่าจะนำไปสมทบกันเงินทุนจากรัฐบาลเพื่อจัดสร้างอาคารพิพิธภัณฑสถานบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียนต่อไป

2. พิพิธภัณฑสถานบ้านเชียงเหียนของอาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด

ในการศึกษาสภาพการจัดการท่องเที่ยวที่พิพิธภัณฑสถานที่เกิดขึ้นจากความมุ่งมั่นกับการสร้างสรรค์งานวัฒนธรรมเพื่อการศึกษาและสร้างความเข้าใจในรากเหง้า ความเป็นมาและเป็นไปของชีวิตสังคมและชีวิตผู้คนในท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย โดยนายบุญหมั่น คำสะอาด ซึ่งมีความสนใจเรื่องโบราณวัตถุอย่างมาก ตั้งแต่ พ.ศ. 2536 เป็นการสะสมสิ่งละอันพันละน้อย ซึ่งเป็นสิ่งประดิษฐ์ คิดขึ้นจากฝีมือคนอีสาน มุ่งคงไว้สออุปกรรม เครื่องใช้ เครื่องมือ สิ่งจักสาน เครื่องมือ การหาปลา เครื่องมือการทำนา กะโหลก เขาวัว เขาควย เป็นต้น ฯลฯ ใช้เวลาสะสมเกือบ 50 ปี ซึ่งมีมากกว่า 10,000 ชิ้น นับนับเป็นสิ่งที่น่าสนใจมากซึ่งบางอย่างหาชมได้ยากมาก ซึ่งท่านได้สะสมมาตลอดชีวิตของท่านและมีความตั้งใจที่จะให้ผู้คนได้รู้ถึงรากเหง้าของตัวเอง ได้รู้ถึงวิถีชุมชนของคนไทยอีสาน

งานศิลปะ “Boonman Contemporary Art Gallery” จัดแสดง งานศิลปะหลากหลายแขนงโดยมีงานของนายบุญหมั่น คำสะอาด เป็นหลัก และจุดหมุนเวียน เป็นเวทีแสดงผลงานศิลปะของชุมชนโดยมีพิพิธภัณฑสถานบ้านเชียงเหียน ก็ได้เปิดตัวอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2541 เมื่อเดือนพฤษภาคม 2548 พิพิธภัณฑสถานบ้านเชียงเหียนที่ปรับปรุงใหม่ได้เปิดตัวอย่างเป็นทางการอีกครั้ง (สันติภาพ คำสะอาด. 2549 : สัมภาษณ์)

1. การจัดแสดงโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ

ตามแผนผังนี้มีห้องพิพิธภัณฑ์จำนวน 3 ห้อง คือ ชั้นบน 2 ห้อง ชั้นล่าง 1 ห้อง ซึ่งมีรายละเอียด

ก. ห้องแรกชั้นบน

จัดแสดงผลงานภูมิปัญญาอีสานด้านต่าง ๆ คือ

1. ด้านอายุขุทโศปกรณ์ เช่น ดาบไม้เท้า ปืน หอก ซอก
ไม้ตะพด
2. ด้านของโบราณคดี เช่น เครื่องปั้นดินเผา ไหโบราณ
โลโบราณ ไม้แกะสลัก คนโทโบราณ เครื่องไม้
3. ด้านเครื่องดีด สี ดี เป่า เช่น แคน พิณ ฉาบ โปงกลาง กลอง
ฉิ่ง
4. ด้านเครื่องมือการทำนา เช่น เกวียน คราด เคียว ข้องหาปลา
หมวก ฆ้องลอย ไซค์กปลา ลอบ
5. ด้านเครื่องหนัง เช่น กระจับปาย กระจับป้อ ใบเล็ก ใบใหญ่
6. ด้านเครื่องมือสิ่งทอ เช่น กระจับป้อ ที่ปั่นลวด กี่
7. ด้านของใช้สมัยโบราณ เช่น ตะเกียงเจ้าพายุ ลูกคิด กระจับป้อ
ตะเกียง ไม้เท้า ตะเกียงเขมร ก่องข้าว น้ำเต้า กระจับป้อแขวนคอควาย ลูกกระจับป้อ ตะกรุด
ภาพนครวัด ภาพคนแจกัน ที่เขียนหรีโบราณ
8. ด้านชาดสัตว์ เช่น เขี้ยว เขาแพะ หัวกะโหลกแพะ เขากวาง
หูด นกอินทรี
9. ด้านชาดสัตว์ เช่น กระจับป้อ กล้วย เขาวัว กล้วย งาช้าง
เขากวาง เขาก้าง เขาสมัน เขาลียงผา เขากวายน้อย เขาป่าสัญญาณ ขอลอ เขี้ยวหมู อั้งดินหมี
ขาไก่ป่า ขาฟาน หนวดเม่น เขากวางน้อย
10. ด้านเครื่องมือถางหญ้า เช่น กรรไกรตัดหญ้า เลื่อย
(สันติภาพ คำสะอาด. 2549 : สัมภาษณ์)

ข. ห้องที่สองชั้นบน (ห้องเล็ก)

จัดแสดงวัตถุโบราณต่าง ๆ คือ

1. ด้านวัตถุมงคล เช่น พระเครื่อง (หลายองค์) พระพุทธรูป
(หลายองค์) และของป้องกันตัว หมากจิกใหญ่ พระปางสค์มมาร โคนสมอ พระสังกัจจาน
พระพิฆเนศ

ใส่แว่น

ชั้นหมวก

2549 : สัมภาษณ์)

2. ด้านภาพปั้น เช่น รูปปั้นหล่อคนนั่งท่องเที่ยวสะพานก້อง

3. ด้านกายบวช เช่น ผ้าพะเหวด เครื่องบวชนาค ลูกประคำ

4. ด้านสัตว์ไม้ เช่น ควายไม้ ช้างไม้ (สันติภาพ คำสะอาด.

ค. ห้องโถงชั้นล่าง

จัดแสดงภาพจิตรกรรมฝีมือของอาจารย์ บุญหมั่นคำสะอาด ดังนี้

1. ภาพรวมผลไม้ จำนวน 1 ภาพ
2. ภาพรวมผลไม้และผักสวนครัว จำนวน 1 ภาพ
3. ภาพลายไทย จำนวน 12 ภาพ
4. ภาพระบายสี จำนวน 2 ภาพ
5. ภาพวาดระบายสีตัวเอง จำนวน 1 ภาพ
6. ภาพแรเงา จำนวน 1 ภาพ
7. ภาพน้ำท่วมหมู่บ้านเชียงเหียน พ.ศ. 2521 จำนวน 1 ภาพ
8. ภาพถ่ายที่โรงเรียนเพาะช่าง จำนวน 1 ภาพ
9. ภาพวัด จำนวน 1 ภาพ
10. ภาพก่องข้าวน้อยธาตุ จำนวน 1 ภาพ
11. ภาพสถานที่ท่องเที่ยว จำนวน 1 ภาพ
12. ภาพโล่ ชาม บาตร จำนวน 1 ภาพ
13. ภาพปลูกต้นไม้ในกระถาง จำนวน 1 ภาพ
14. ภาพปลูกต้นไม้เป็น (กอ) ธรรมชาติ จำนวน 1 ภาพ
15. ภาพถ่ายตัวเอง จำนวน 2 ภาพ
16. ภาพหญิงสาว จำนวน 1 ภาพ
17. รวมผลรางวัลอีกมากมาย (สันติภาพ คำสะอาด. 2549 :

สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 64 พิพิธภัณฑสถานบ้านเชียงเหียน

3. บุคลากรผู้จัดการในการท่องเที่ยว

บุคลากรผู้ดูแลพิพิธภัณฑสถานบ้านเชียงเหียนของอาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด มีดังนี้

- 1.1 นางสาวนจิต คำสะอาด
- 1.2 เด็กหญิงวราพร คำสะอาด
- 1.3 นางสาวนิตยา แสนเข็ด
- 1.4 นายสันติภาพ คำสะอาด

นายสันติภาพ คำสะอาด เป็นคนดำเนินงานจัดสร้างพิพิธภัณฑสถานบ้านเชียงเหียนของอาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด ขึ้นมาเมื่อ พ.ศ. 2541 ได้นำสิ่งของโบราณวัตถุที่อาจารย์บุญหมั่นสะสมมากกว่า 50 ปีมาจัดตั้งวางไว้มากมายทั้งซึ่งเป็นสิ่งประดิษฐ์ กัดขึ้นจากฝีมือคนไทย วัสดุอุปกรณ์ เครื่องใช้ เครื่องมือ สิ่งจักสาน เครื่องมือการหาปลา เครื่องมือการทำนา กะโหลกเขาวัว เขาควย เป็นต้น ฯลฯ ซึ่งมีมากกว่า 10,000 ชิ้น นั้นนับเป็นสิ่งที่น่าสนใจมากซึ่งบางอย่างหาชมได้ยากมาก ซึ่งท่านได้สะสมมาตลอดชีวิตของท่าน และมีความตั้งใจที่จะให้ผู้คนได้รู้ถึงรากเหง้าของตัวเอง ได้รู้ถึงวิถีชุมชนของคนไทยอีสาน งานศิลปะ “Boonman contemporary Art Gallery” จัดแสดงงานศิลปะหลากหลายแขนงโดยมีงานของนายบุญหมั่น คำสะอาด เป็นหลัก และจะหมุนเวียนเป็นเวทีแสดงผลงานศิลปะของชุมชน เมื่อเดือนพฤษภาคม 2548 พิพิธภัณฑสถานบ้านเชียงเหียนที่ปรับปรุงใหม่ได้เปิดตัวอย่างเป็นทางการอีกครั้ง

นางสาวนจิต คำสะอาด จะทำหน้าที่ดูแลพิพิธภัณฑสถานบ้านเชียงเหียนของอาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด ตั้งแต่เวลา 08.30 น. – 16.30 น. และผลัดเปลี่ยนกันกับหลานสาวอีก 2 คน เมื่อหลานสาวเลิกเรียนแล้วก็จะมาดูแลความปลอดภัยในพิพิธภัณฑสถานบ้านเชียงเหียนของอาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด และให้บริการนักท่องเที่ยว รวมถึงอำนวยความสะดวกในเรื่องต่าง ๆ เช่น

คอยตอบข้อซักถามที่นักท่องเที่ยวสอบถามรวมถึงทำหน้าที่ดูแลให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของทางพิพิธภัณฑสถานบ้านเชียงเหียนของอาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด พร้อมทั้งบริจาคเงินบำรุงตามแต่ศรัทธา (สงวนจิต คำสะอาด. 2549 : สัมภาษณ์)

4. บุคลากรผู้เดินทางมาท่องเที่ยว

จากสมุดบันทึกการเข้าชมพิพิธภัณฑสถานบ้านเชียงเหียนของอาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด ระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2549 – มีนาคม 2550 ได้ปรากฏข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้านเชียงเหียนตามประเด็นต่าง ๆ คือ

1. จำนวนนักท่องเที่ยว
2. จำนวนเงินที่บริจาคให้พิพิธภัณฑสถานบ้านเชียงเหียน
3. การแสดงทัศนะของนักท่องเที่ยว (มีตารางอยู่ภาคผนวก ง)
 - 3.1 ทัศนะของนักท่องเที่ยวที่บันทึกไว้อาจแบ่งเนื้อหาสาระได้ดังนี้

3.3.1 แสดงความชื่นชมยินดี เช่นข้อความว่า

สุดยอด

ประทับใจมาก ๆ

ขอคารวะศิลปินผู้ยิ่งใหญ่

น่ารักจัง

เท่ห์ สวยและน่ารัก

ชื่นชมและประทับใจมาก ๆ

สบายใจจริง ๆ ครับ

ประทับใจในความพยายามมากค่ะ

3.3.2 ให้ข้อคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ เช่นข้อความว่า

งานของพ่อผู้ยิ่งใหญ่ขอให้อนุรักษ์

ยินดีที่ได้พบและสัมผัสผู้อนุรักษ์สิ่งของที่เป็นมรดกของอีสาน

ให้คงอยู่สืบไป

ประทับใจมากขอขอบคุณ ที่กรุณาอนุรักษ์ไว้ในโอกาส

คนรุ่นหลังได้ดู

ดีมากครับ ควรแก่การอนุรักษ์ ภูมิใจที่อีสานเรามีสถานที่นี้

ให้ลูกหลานได้ดู

เป็นพระคุณอย่างสูงที่เปิดโอกาสให้เข้าชมสถานที่นี้

มีความประทับใจที่สุดในทุก ๆ สิ่งที่อนุรักษ์ไว้มาก

3.3.3 ให้แง่คิดด้านศิลปวัฒนธรรม เช่นข้อความว่า

เป็นศิลปะและวัฒนธรรม

ชีวิตสั้นศิลปะยืนยาว

รู้สึกว่างานศิลปะที่พบเป็นสิ่งที่น่าทึ่งและประทับใจ

ในความพยายามของอาจารย์มากค่ะ

ควรส่งเสริมเป็นวัฒนธรรมอีสาน

ประทับใจมากขอให้สืบทอดเป็นมรดกให้ลูกหลาน

ยินดีที่ได้พบและสัมผัสผู้อนุรักษ์สิ่งของที่เป็นมรดกของอีสาน

ให้คงอยู่ไปละ

ประทับใจในคุณค่าของรูปภาพและเสรีภาพ

3.3.4 ทักษะอื่น ๆ เช่นข้อความว่า

จัดเป็นสถานที่ที่ให้ความรู้แก่ชนรุ่นหลังได้ดีมากสมควรจัดเป็น

พิพิธภัณฑ์ตลอดไปขอขอบคุณในความกรุณาของเจ้าบ้านที่ให้ความอนุเคราะห์ในการเข้าชมในครั้งนี้

ชอบและประทับใจมากขอให้สืบทอดเป็นมรดกให้ลูกหลาน

ได้ศึกษาต่อไป

ให้ความรู้

เท่ห์สวยจังเลย

ประทับใจมาก ๆ ครับ

อาจารย์บุญหมั่น คำสะอาดเก่งจริง ๆ

ประทับใจมากเลยขอชมเชยจัดได้เยี่ยมให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา

และเยี่ยมชมต่อไป

เขาควยท่านเท่ห์มาก ๆ

ลายตา ของเยอะ

เป็นที่ภาคภูมิใจในหมู่บ้าน

เป็นที่น่าชื่นชมและประทับใจมาก ๆ ภูมิใจแทนคนทั้งประเทศ

ขอขอบคุณอาจารย์ที่ให้มีโอกาสได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเราชาวอีสาน

ชื่นชมในผลงานสวยมาก

ได้ชมแล้วมีความรู้สึก ภูมิใจในผลงานที่ออกมาโดยได้เห็น

ความมุ่งมั่นและความจริงใจของอาจารย์บุญหมั่น และครอบครัวที่จะดำเนินการให้พิพิธภัณฑ์แห่งนี้

ยังยืนรอยู่คู่บ้านเชียงเหียนตลอดไป

รู้สึกประทับใจจริง ๆ ที่ได้มาเที่ยวมาพักผ่อนสบายใจจริง ๆ ครับ
เป็นสิ่งที่น่าทึ่งอีกของไทย

ขอขอบคุณชายและขอชื่นชมและกล่าวสวัสดิคุณลุงที่เก็บสะสม
ของมีค่าที่อนุชนรุ่นหลังหาชมไม่ได้ในอนาคต

สวยมาก

2. ทักษะที่แสดงออกนั้นจะสอดคล้องกับนักท่องเที่ยวผู้ให้ทัศนะดังนี้

2.1 นักท่องเที่ยววัยรุ่นหรือวัยรุ่นหนุ่มสาวจะแสดงความชื่นชมยินดี

เช่น ดังตัวอย่างตามตาราง 6

ตาราง 6 นักท่องเที่ยววัยรุ่นหรือวัยรุ่นหนุ่มสาว

ผู้ให้ทัศนะ	ข้อความแสดงความคิดเห็น
1. นางสาวพรรณธินา ม่วงดี	ชอบและประทับใจทุกครั้งที่มาจะได้คิดถึงปูหมั่น
2. นายสุรศักดิ์ พงษ์ผด	ประทับใจมาก ๆ
3. นางสาวศิริพร โทคา	ประทับใจในพยายามมากค่ะ
4. นางสาวนิตา แซ่เตียว	ชื่นชมในผลงานสวยงามมาก
5. นายพิศุทธิ์ บันผัน	งาม
6. เด็กหญิงรินรต บำรุงศิลป์	ประทับใจมาก

2.2 นักท่องเที่ยวที่เป็นนิสิตนักศึกษาหรือนักวิชาการจะให้แง่คิด
ด้านต่าง ๆ คือ ดังตัวอย่างตามตาราง 7

ตาราง 7 นักท่องเที่ยวที่เป็นนิสิตนักศึกษาหรือนักวิชาการ

ผู้ให้ทัศนะ	ข้อความแสดงความคิดเห็น
1. นางสาว พัชรมาส คุณวงศ์ นักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยพยาบาลมหาสารคาม	ขอบคุณคุณยายที่กรุณาเขียนสิ่งที่มีค่ามหาศาลและน่าประทับใจ น่าศึกษาหาความรู้มาก ๆ ค่ะ
2. นางสาวศิริ ศรีชัย	ประทับใจมากเลยขอชมเชยจัดได้เยี่ยมให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและ เยี่ยมชมต่อไป
3. นายภาณุวัตร มะลิวัลย์	ได้ชมแล้วมีความรู้สึกภูมิใจในผลงานออกมาโดยได้เห็นความ มุ่งมั่นและความจริงใจของอาจารย์บุญหมั่นและครอบครัวที่จะ ดำเนินการให้พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ยั่งยืนอยู่คู่บ้านเชียงเหียนตลอดไป
4. นางฐานิตา ระเบียบโพธิ์	ชื่นชมและประทับใจมาก ๆ ภูมิใจแทนคนทั้งประเทศ ขอขอบคุณอาจารย์ที่ให้สิ่งดี ๆ เกิดขึ้นกับเราชาวอีสาน
5. นางสมลี ภูมิแสน	เป็นพระคุณอย่างสูงที่เปิดโอกาสให้เข้าชมสถานที่นี้ มีความ ประทับใจที่สุดในทุก ๆ สิ่งที่คุณรักไว้มาก
6. นายสุขขอยใจใส	วัตถุสิ่งของที่อาจารย์บุญหมั่น อนุรักษ์ไว้เป็นประโยชน์แก่ ลูกหลานปลื้มมาก

2.3 นักท่องเที่ยวที่เป็นชาวบ้านธรรมดาหรือเป็นผู้ไม่มีความรู้
ด้านศิลปวัฒนธรรมจะให้ข้อคิดสั้น ๆ ง่าย ๆ ดังตาราง 8

ตาราง 8 นักท่องเที่ยวที่เป็นชาวบ้านธรรมดาหรือเป็นผู้ไม่มีความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม

ผู้ให้ทัศนะ	ข้อความแสดงความคิดเห็น
1. นางกรรณิการ์ สมจิตร	สวยมาก
2. นายรังโรจน์ สิริินยา	ประทับใจ
3. นางวันเพ็ญ แวนศิลา	เพลินดี
4. นางกนกวรรณ ถนอมนิรัชชัย	ได้ความรู้ดี
5. นายวิเชียร อินทรนันท์	ประทับใจ
6. นางวิชุดา อะเวลา	ให้ความรู้
7. นางพรณี อุตราช	รู้สึกประทับใจมาก

2.4 แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียน ของอาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2549 ถึงมีนาคม 2550 ดังตาราง 9

ตาราง 9 แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียนของอาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด

เดือน/ปี	จำนวนนักท่องเที่ยว	เงินบริจาค	หมายเหตุ
พฤษภาคม 2549	19 คน	3,631 บาท	
มิถุนายน 2549	26 คน	13,720 บาท	- บริจาคโดยคุณลุง
กรกฎาคม 2549	30 คน	1,320 บาท	ถวัลย์ คัชณี และทีม
สิงหาคม 2549	29 คน	2,870 บาท	จากศูนย์วัฒนธรรม
กันยายน 2549	10 คน	1,360 บาท	แห่งประเทศไทย
ตุลาคม 2549	5 คน	390 บาท	
พฤศจิกายน 2549	6 คน	150 บาท	
ธันวาคม 2549	23 คน	500 บาท	
มกราคม 2550	6 คน	980 บาท	
กุมภาพันธ์ 2550	24 คน	1,000 บาท	
มีนาคม 2550	29 คน	570 บาท	

คำอธิบายประกอบตาราง 9

1. จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียน ของอาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2549 – มีนาคม 2550 เรียงจำนวนมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด เป็นดังนี้

1. กรกฎาคม 2549 30 คน
2. สิงหาคม 2549 29 คน
3. มีนาคม 2550 29 คน
4. มิถุนายน 2549 26 คน
5. มกราคม 2550 26 คน
6. พฤษภาคม 2549 24 คน
7. กุมภาพันธ์ 2550 23 คน
8. ธันวาคม 2549 19 คน

9. กันยายน 2549 10 คน

10. พฤศจิกายน 2549 6 คน

11. ตุลาคม 2549 5 คน

เนื่องจากพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียน ของอาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด นี้เพิ่งจะจัดสร้าง
ขึ้นในปี พ.ศ. 2548 โดยนาย สันติภาพ คำสะอาด ได้รวบรวมทุนทรัพย์มาจัดสร้างเพื่อสืบทอด
เจตนารมณ์ของอาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด ผู้เป็นบิดา จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมจึงมีไม่มาก
นัก เพราะยังไม่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายประกอบทั้ง นายสันติภาพ คำสะอาด ต้องไปประกอบ
อาชีพการงานที่จังหวัดระยอง ปัจจุบันจึงปล่อยให้เป็นภาระการดูแลรักษาแก่นางสงวนจิต คำสะอาด
ผู้เป็นมารดา พร้อมด้วยหลานสาวอีก 2 คน ที่กำลังอยู่ในวัยเรียนระดับชั้นประถมศึกษาและ
มัธยมศึกษาตอนปลาย เมื่อเวลานักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมผู้ดูแลทั้ง 3 ไม่มีความรู้ความสามารถ
ที่จะอธิบายขยายความเกี่ยวกับศิลปะและโบราณวัตถุที่จัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ์นั้น ให้ผู้มาเยี่ยมชม
ได้มีความรู้ความเข้าใจเรื่องนี้ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้จำนวนผู้เข้ามาเยี่ยมชมมีไม่มากเท่าที่ควร

5. มูลค่าทางเศรษฐกิจที่ได้จากนักท่องเที่ยว

จำนวนเงินบริจาคที่ทางพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียน ของอาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด
ได้รับบริจาคจากนักท่องเที่ยวเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุดดังนี้

1. มิถุนายน 2549 13,720 บาท
2. พฤษภาคม 2549 3,631 บาท
3. สิงหาคม 2549 2,870 บาท
4. กันยายน 2549 1,360 บาท
5. กรกฎาคม 2549 1,320 บาท
6. กุมภาพันธ์ 2550 1,000 บาท
7. มกราคม 2550 980 บาท
8. มีนาคม 2550 570 บาท
9. ธันวาคม 2549 500 บาท
10. ตุลาคม 2549 390 บาท
11. พฤศจิกายน 2549 150 บาท

เงินบริจาดังกล่าวนี้ จะได้จากนักท่องเที่ยวแต่ละคน ซึ่งบริจาดน้อยที่สุด
ตั้งแต่ 20 บาท ถึง 50 บาท ซึ่งส่วนใหญ่จะได้จากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมการบริจาค
จำนวนปานกลางจะอยู่ในระดับคนละ 100 – 150 บาท ผู้บริจาคให้มากที่สุด 12,000 บาท
คือ นายถวัลย์ ดัชนี และทีมจากศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ผู้ที่มาบริจาคเงินจำนวนมากนี้

เพราะเป็นศิลปินแห่งชาติผู้มีความรู้ความเข้าใจในงานศิลปะและวัฒนธรรมและมีความเห็นอกเห็นใจในอาจารย์ บุญหมั่น คำสะอาด ผู้มุ่งมั่นสร้างสรรค์พิพิธภัณฑ์แห่งนี้จึงพยายามรวบรวมเงินจำนวนนี้มาให้เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายประจำพิพิธภัณฑ์ต่อไป

งานเทศกาลของชาวบ้านเชียงเหียน

แหล่งท่องเที่ยวบ้านเชียงเหียนอีกลักษณะหนึ่ง คือ แหล่งท่องเที่ยวตามเทศกาล จะมีอยู่ 3 แหล่ง คือ

1. ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับหอยแม่ย่านาง
2. ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับหอยเจ้าปู่ตา
3. เทศกาลงานบุญบั้งไฟ

1. ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับหอยแม่ย่านาง

พิธีกรรมที่จัดขึ้นที่หอยแม่ย่านางจะมี 2 ลักษณะ คือ

1. พิธีกรรมตามโอกาสการบ้านมี 2 ประเภท ได้แก่ บ้านบ่อให้ตลาดแล้ว จากภัยอันตรายต่าง ๆ และบ้านหรือบนเพื่อให้ประสบความสำเร็จในชีวิตด้านต่าง ๆ

2. พิธีกรรมประจำปี คือ จัดในวันพุธที่ 2 ของเดือน 7 นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปชมการจัดพิธีกรรมบ้านได้ที่บริเวณบ้านพักของกระจำ คือ อยู่บ้านเลขที่ 62 หมู่ที่ 23 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จะกระทำพิธีกรรมบ้านทุกวันพุธของสัปดาห์ โดยเริ่มเตรียมสังเวทและเครื่องบูชาที่บ้านของกระจำนั้นแล้วนำเครื่องสังเวทและเครื่องบูชาไปที่หอยแม่ย่านางเพื่อกระทำพิธีบ้านนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยวจะเข้ามาชมพิธีบ้านและบนได้ดังนี้

2.1 ติดต่อกับกระจำเพื่อจะได้ทราบว่าเมื่อใดจะทำการบ้านในวันนี้

หรือวันพุธหน้า

2.2 เข้าไปสังเกตการณ์การเตรียมเครื่องสังเวทที่บ้านของกระจำ

3. สังเกตการณ์ทำพิธีบ้านที่หอยแม่ย่านาง

4. นัดหมายกับกระจำและผู้บ้านถึงวันที่จะมาแก้บนเพื่อจะได้เฝ้าสังเกตการณ์

การแก้บนต่อไป

ภาพประกอบ 65 สถานที่ทำพิธีกรรมห่อแม่ย่านาง

สำหรับนักท่องเที่ยวที่จะเยี่ยมชมพิธีกรรมการบวงสรวงที่ห่อแม่ย่านางมีแนวทางการเยี่ยมชมดังนี้

1. ก่อนถึงวันพุธที่ 2 ของเดือน 7 ให้เข้าชมการเตรียมการจัดการบวงสรวงที่บ้านของกระจำ คือ นางสุม รัตนพลแสน อยู่บ้านเลขที่ 62 หมู่ที่ 23 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม

2. ในวันพุธที่ 2 ของเดือน 7 นักท่องเที่ยวจะได้ชมพิธีกรรมการบวงสรวงที่ห่อแม่ย่านางดังรายการต่อไปนี้

ในวันพุธที่ 2 ของเดือน 7 ระหว่างเวลา 09.00 น. - 11.00 น. จะมีพิธีกรรมการบวงสรวงแม่ย่านาง โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

09.00 น. ชาวบ้านมารวมตัวกันที่ห่อแม่ย่านาง

09.30 น. กระจำ คือ ขยายสุม รัตนพลแสน พร้อมด้วยผู้ช่วย คือ นางตุ รัชยาภักดี ได้ช่วยกันนำเครื่องบูชาและเครื่องสังเวยเหล่านี้คือ

หมาก 4 คำ ยา 4 กรอก

ข้าวเหนียว

น้ำ

ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่

ผลไม้และขนมต่าง ๆ

กระจก ยาทาเล็บ ตลับแป้ง

รองเท้า กระเป๋า

หวี ลิบสติ๊ก

10.00 น. หัวหน้าพิธีกรรม คือ ขายสุ่ม รัตนพลแสน ได้กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยว่า

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภะคะวา พุทธัง ภะคะวันตัง อะภิวาเทมิ (กราบ)

สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม ธัมมัง นมัสสามิ (กราบ)

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ สังฆัง นะมามิ (กราบ)

จากนั้นกระจำจึงกล่าวคำนมัสการพระรัตนตรัย ดังนี้

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภะคะวา พุทธัง ภะคะวันตัง อะภิวาเทมิ

(กราบ)

สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม ธัมมัง นมัสสามิ (กราบ)

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ สังฆัง นะมามิ (กราบ)

ต่อจากนั้นกระจำจะกล่าวคำนอบน้อมต่อพระพุทธเจ้า ดังนี้

นะโมตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (ตั้งนะโม 3

จบ)

หลังจากนั้นกระจำ จะกล่าวบอกต่อแม่ย่านางเพื่อให้รับทราบการมากระทำพิธีบวงสรวง ประจำปีดังถ้อยคำต่อไปนี้

มือนีได้พาลูกหลานมาบวงสรวงประจำปีแล้วเด้อ ลูกหลานได้นำเครื่องสังเวทคือ ผลไม้ นานาชนิด ตลอดจนขนมต่าง ๆ ลูกหลานขอเชิญเทวดา แม่ย่านางมาช่วยรับไปเสวยด้วยเด้อ ลูกหลานนำเอาเครื่องตกแต่งตัวประกอบด้วย กระจก ยาทาเล็บ ตลับแป้ง รองเท้า กระเป๋า หวีลิปสติก มาถวายด้วยเด้อ ขอเชิญแม่ย่านางรับไปใช้สอยให้มีความสุขเด้อ

เมื่อกกล่าวคำสังเวทจบแล้ว นางสุ่ม รัตนพลแสน กับนางตุ รัชภักดิ์ ได้ช่วยกันยกสิ่งของขึ้นเช่นไหว้แม่ย่านาง

11.00 น. เสร็จการเช่นไหว้แล้ว กระจำได้กล่าวคำขอผลไม้และขนมต่าง ๆ จากเทวดาแม่ย่านางเพื่อนำมาแจกจ่ายให้ผู้ร่วมพิธีได้รับประทานกัน

11.30 น. กระจำ ได้กล่าวคำอำลาต่อแม่ย่านาง 2 ฟัน้องว่า ตอนนีลูกหลานจะกลับบ้านแล้วเด้อขอให้ลูกหลานกลับไปโดยมีความสุข สวัสดิ์ มีความปลอดภัยให้กลับถึงบ้านโดยความสวัสดิ์ทุกคนเด้อ

เสร็จคำกล่าวคำอำลาทุกคนก็แยกย้ายกันกลับบ้านของตน

2. ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับหอเจ้าปู่ตา

พิธีกรรมที่จัดขึ้นที่ดอนปู่ตาจะมี 2 ลักษณะ คือ

1. พิธีกรรมตามโอกาสบ้านมี 2 ประเภท ได้แก่ บำหรือบนเพื่อให้แคล้วคลาดแล้วจากภัยอันตรายต่าง ๆ และบำหรือบนเพื่อให้ประสบความสำเร็จในชีวิตด้านต่าง ๆ

2. พิธีกรรมประจำปี คือ จัดในวันพุธที่ 2 ของเดือน 6 นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปชมการจัดพิธีกรรมบ้านได้บริเวณบ้านพักของพ่อจ๋า คือบ้านเลขที่ 65 หมู่ที่ 23 ตำบลเขวาสินรินทร์ จังหวัดมหาสารคาม จะกระทำพิธีกรรมบ้านทุกวันพุธของสัปดาห์ โดยเริ่มเตรียมเครื่องสังเวยและเครื่องบูชาที่บ้านพ่อจ๋านั้นแล้วนำเครื่องสังเวยและเครื่องบูชาไปที่หอดอนปู่ตาเพื่อกระทำพิธีบ้าน นักท่องเที่ยวจะเข้ามาชมพิธีบ้านและบ่นได้ดังนี้

21. ติดต่อกับจ๋าเพื่อจะได้ทราบว่ามิใช่ใครจะกระทำการบ้านในวันนี้หรือวันพุธหน้า

2.2 เข้าไปสังเกตการณ์การเตรียมเครื่องสังเวยที่บ้านของจ๋า

2.3 สังเกตการณ์ทำพิธีบ้านที่หอดอนปู่ตา

2.4 นัดหมายกับจ๋าและผู้บ้านถึงวันที่จะมาเก็บเงินเพื่อจะได้เฝ้าสังเกตการณ์การเก็บเงินต่อไป

ภาพประกอบ 66 สถานที่ทำพิธีกรรมที่ดอนปู่ตา

สำหรับนักท่องเที่ยวที่จะเยี่ยมชมพิธีกรรมการบวงสรวงเจ้าปู่ตา มีแนวทางการเยี่ยมชมดังนี้

1. ก่อนถึงวันพุธที่ 2 ของเดือน 6 ให้เข้าชมการเตรียมการจัดการบวงสรวงที่บ้านของจ๋า คือ นายบุญมา อุทัยศรี อยู่บ้านเลขที่ 96 หมู่ที่ 23 ตำบลเขวาสินรินทร์ จังหวัดมหาสารคาม

2. ในวันพุธที่ 2 ของเดือน 6 นักท่องเที่ยวจะได้ชมพิธีกรรมการบวงสรวงที่ดอนปู่ตาดังรายการต่อไปนี้

ในวันพุธที่ 2 ของเดือน 6 ระหว่างเวลา 09.00 น. - 12.00 น. มีดังนี้

09.00 น. ชาวบ้านเตรียมอาหารคาวหวานมาพร้อมกันที่คอนปู้ตา

10.15 น. จำเริ่มทำพิธีกรรมดังนี้

1. จัดของเช่น ไหว้ศาลปู้ตา คือ เหล้า 1 ขวด ข้าว ใก่ต้ม 1 ตัว ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่ ไข่ 100 ฟอง
2. พ่อจำ กระทำพิธีกรรม จุดธูปเทียนกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย ว่า
พุทธบูชา ัมมะบูชา สังฆบูชา อิมัง ชานัง เปรััง สิงคะรัง มาลา
ปะทีปัง พะหุ ปุบผัง พุทธเส ปุ้หมะ (กราบ)
อะระหัง สัมมาสัมพุทธโธ ะคะคะวา พุทธังคะคะวันตัง อะภิวาเทมิ
(กราบ)

สวากขาโต ะคะคะวะตา ัมโม ัมมัง นะมัสสามิ (กราบ)

สุปะฏิปันโน ะคะคะวะโต สวาอะคะสังโฆ สังฆัง นะมามิ (กราบ)

ต่อจากนั้นกระจำจะกล่าวคำนอบน้อมต่อพระพุทธเจ้า ดังนี้

นะโมตัสสะ ะคะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

(ว่า 3 จบ)

ต่อจากนั้นพ่อจำ คือ นายบุญมา อุทัยศรี กล่าวคำเพื่อบอกเล่าแก่พ่อปู้ตาด้วยถ้อยคำต่อไปนี้

วันนี้ลูกหลานได้นำเครื่องสังเวทเครื่องบูชามาสักการะแก่พ่อปู้ตา ขอให้เทวดาพ่อปู้ตาได้รับไว้เสวยเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ลูกหลานสืบไป

11.00 น. พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เสร็จแล้วจึงถวายอาหารเพลแก่พระสงฆ์หลังจากนั้นชาวบ้านจึงรับประทานอาหารร่วมกัน

11.40 น. เตรียมบั้งไฟโดยนำไปถวายพ่อปู้ตา 2 บั้ง และใช้จุดเสี่ยงทายจำนวน 4 บั้ง แยกการเสี่ยงทายออกเป็น 4 เรื่อง คือ

บั้งที่ 1 เสี่ยงทาย ให้แก่ ผู้คนชาวบ้านเชียงเหียน

บั้งที่ 2 เสี่ยงทาย ให้แก่ สัตว์เลี้ยง

บั้งที่ 3 เสี่ยงทาย ให้แก่ ข้าวปลาอาหาร

บั้งที่ 4 เสี่ยงทาย ให้แก่ ด่าน ดิน ฟ้า อากาศ

ถ้าบั้งไฟที่เสี่ยงทายจุดแล้วขึ้นสวยงามแสดงว่า จะเกิดความสันติสุขในหมู่บ้านแต่หากบั้งไฟ บั้งใดไม่ขึ้นหรือมีอันแตกก็แสดงว่า จะเกิดความยากเข็ญในหมู่บ้าน

12.00 น. ชาวบ้านต่างพากันแยกย้ายกันกลับบ้าน

3. เทศกาลงานบุญบั้งไฟ

เทศกาลงานบุญบั้งไฟชาวบ้านจะจัดขึ้นในปลายเดือนกุมภาพันธ์ก่อนจะถึงวันงาน ชาวบ้านแต่ละคุ้มได้ช่วยกันเตรียมการด้านต่าง ๆ ซึ่งนักท่องเที่ยวจะเข้าไปสังเกตการณ์หรือเยี่ยมชม ได้ดังนี้

1. ชมการเตรียมฝักซ้อมขบวนเซิ้งบั้งไฟของหมู่บ้านต่าง ๆ
2. เข้าสังเกตการณ์และเยี่ยมชมการตกแต่งบั้งไฟของหมู่บ้านต่าง ๆ
3. เข้าสังเกตการณ์และเยี่ยมชมการตกแต่งขบวนรถผาแดงนางไอ่

ภาพประกอบ 67 เทศกาลงานบุญบั้งไฟ

การสังเกตการณ์และเยี่ยมชมการจัดงานเทศกาลงานบุญบั้งไฟของชาวบ้านเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ 25 – 27 กุมภาพันธ์ 2548 ดังมีรายละเอียดดังนี้

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548

06.00 น. เริ่มตั้งขบวนแห่ที่วัดโพธิ์ศรี

06.30 น. ขบวนแห่พากันแห่ไปรอบ ๆ หมู่บ้านเชียงใหม่ เริ่มจากหมู่ที่ 3 หมู่ที่ 18 และหมู่ที่ 23 แล้วพากันข้ามถนนแจ้งสนิทไปยังสถานที่จัดประกวดขบวนแห่คือ โรงเรียนบ้านหันเชียงใหม่

09.00 น. เริ่มการประกวดขบวนแห่

12.00 น. หยุดพักเพื่อให้ขบวนแห่ต่าง ๆ รวมทั้ง คณะกรรมการได้รับประทานอาหารกลางวันโดยเฉพาะคณะกรรมการนั้นได้ใช้เวลาในการพิจารณาตัดสินขบวนแห่ต่าง ๆ

14.00 น. มีการตัดสินขบวนแห่ซึ่งปรากฏผลดังนี้

1. รางวัลที่ 1 แก่ หมู่ที่ 18 ว่าคนเพื่อนจะไม่ครบขบวนสวยงามมาก
2. รางวัลที่ 2 ได้แก่ หมู่บ้านหันพัฒนาขบวนแห่ครบครันงดงามแต่ขบวน
บั้งไฟไม่ครบ
3. รางวัลที่ 3 ได้แก่ หมู่ที่ 3 ทั้งขบวนเพื่อนและขบวนบั้งไฟบกร่อง
4. รางวัลชมเชย อันดับ 1 ได้แก่ หมู่ที่ 23 นางรำแข่งมีจำนวนไม่ครบ
ตามที่กำหนดไว้
5. รางวัลชมเชย อันดับ 2 ได้แก่ บ้านร่วมใจ

หมายเหตุ

สำหรับบ้านตัวนั้นคณะกรรมการตัดสินไม่ให้ประกวดเพราะมีการทะเล
วิวาทกันในงาน

วันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548

06.00 น. เริ่มจัดตั้งขบวนแห่ที่วัดโพธิ์ศรี

06.30 น. ขบวนแห่ทั้ง 6 ขบวน เคลื่อนขบวนไปรอบ ๆ หมู่ที่ 3 แล้วเคลื่อน
ไปที่ศาลคอนปู่ตา

07.00 น. ที่ศาลคอนปู่ตาการกระทำพิธีกรรมการขอฝนเพื่อให้ฝนตก
ต้องตามฤดูกาลมีการนำบั้งไฟน้อยไปถวายจำนวน 7 บั้ง แล้วทำการจุด 1 บั้ง เพื่อเสี่ยงทาย
หากบั้งไฟขึ้นสวยงามแสดงว่าปีนี้น้ำท่าจะอุดมสมบูรณ์พอเพียงการทำนาจะได้ผลดีหากบั้งไฟ
นั้นแตกในปีนั้นจะเกิดน้ำท่วมหรือฝนแล้งทำให้ข้าวปลาเสียหาย

07.30 น. ถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุสงฆ์ที่วัดโพธิ์ศรี โดยอุบาสก อุบาสิกา
ที่ไม่ได้ไปร่วมในขบวนแห่

08.00 น. ขบวนแห่บั้งไฟจะผ่านหมู่ที่ 3 ข้ามถนนแจ้งสนิทไปยังหมู่ที่ 23
และตรงไปที่หอแม่ย่านาง

09.00 น. ขบวนบั้งไฟถึงหอแม่ย่านางผู้นำพิธีกรรมนำบั้งไฟ 12 บั้งพร้อมทั้ง
เครื่องสังเวยและเครื่องบูชาเข้าไปคารวะแม่ย่านาง 2 ฟัน้อง โดยมีได้จุดบั้งไฟเพื่อเสี่ยงทาย
เพราะชาวบ้านเชื่อว่าแม่ย่านางเป็นผู้หญิงต้องการความสงบไม่ชอบเสียงดังที่เกิดจากการจุดบั้งไฟ

10.00 น. ขบวนบั้งไฟแห่ผ่านหมู่ที่ 23 ข้ามถนนแจ้งสนิทกลับมาที่หมู่ที่ 18
ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของวัดโพธิ์ศรีหลังจากพักผ่อนจึงพากันไปยังท้องทุ่งนา

11.00 น. ขบวนบั้งไฟถึงบริเวณท้องทุ่งนา เพื่อจัดเตรียมติดตั้งบั้งไฟ
ที่จะใช้จุดแข่งขัน

11.30 น. คณะกรรมการตัดสินบั้งไฟเตรียมการที่จะจัดการแข่งขัน
โดยมีการเตรียมการดังต่อไปนี้

1. เตรียมคนส่องกล้อง 1 คน
 2. คนจับเวลา 2 คน
 3. เตรียมรางวัลต่าง ๆ คือ
 - ก. รางวัลที่ 1 10,000 บาท พร้อมถ้วยรางวัล
 - ข. รางวัลที่ 2 5,000 บาท พร้อมถ้วยรางวัล
 - ค. รางวัลที่ 3 3,000 บาท พร้อมถ้วยรางวัล
 - ง. รางวัลชมเชยอีก 2 รางวัลละ 1,000 บาทและ 500 บาท ตามลำดับ
- 15.00 น. จัดแข่งขันการจุดบั้งไฟ
- 16.30 น. ประกวดรางวัลการจุดบั้งไฟซึ่งมีผลดังนี้
- ก. รางวัลที่ 1 แก่ หมู่ที่ 23 ใช้เวลา 2.20 วินาที
 - ข. รางวัลที่ 2 ได้แก่ หมู่ที่ 3 ใช้เวลา 2.07 วินาที
 - ค. รางวัลที่ 3 ได้แก่ หมู่บ้านหันพัฒนาใช้เวลา 1.85 วินาที
 - ง. รางวัลชมเชยที่ 1 ได้แก่ หมู่ที่ 18 ใช้เวลา 1.70 วินาที
 - จ. รางวัลที่ชมเชยที่ 2 แก่ บ้านร่วมใจใช้เวลา 1.20 วินาที
- วันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548

08.00 ชาวบ้านพากันไปเก็บสัมภาระที่จัดตั้งนั่งร้านสำหรับจุดบั้งไฟจากทุ่งนาของหมู่ที่ 18 ส่วนทางบ้านก็พากันรื้อโครงที่จัดแต่งรถขบวนแห่พร้อมทั้งเก็บกวาดทำความสะอาดบริเวณวัดโพธิ์ศรีบริเวณศาลดอนปู่ตาและบริเวณหอแม่ย่านางช่วยกันปิดกวาดถนนเข้าหมู่บ้านสายต่าง ๆ ให้สะอาดเรียบร้อย

สรุปศักยภาพและการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านเชียงเหียน ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ศักยภาพและการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านเชียงเหียน ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคามจะมีอยู่ 2 ลักษณะคือ

1. แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมท่องเที่ยวบ้านเชียงเหียนของหน่วยงานราชการ
2. แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมท่องเที่ยวบ้านเชียงเหียนโดยชุมชน ในการศึกษาเรื่อง ศักยภาพและการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านเชียงเหียน ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคามสรุปผลได้ดังนี้
 - 2.1 แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมท่องเที่ยวบ้านเชียงเหียนของหน่วยงานราชการ หน่วยงานรัฐบาลที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว คือ กระทรวงรับมอบหมายให้ศูนย์การท่องเที่ยวกีฬาและนันทนาการจัดตั้งแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว

จังหวัดมหาสารคาม ระหว่าง พ.ศ. 2546 – 255 เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติการชี้แนะแนวทางการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดมหาสารคามโดยแผนยุทธศาสตร์นี้บ้านเชียงเหียนถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งซึ่งเน้นการท่องเที่ยวเกี่ยวกับโบราณคดีซึ่งมีเมืองโบราณสมัยทวารวดีและมีไหโบราณที่ขุดค้นพบในปี พ.ศ. 2549 จำนวน 27 ใบ

2.2 แนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมท่องเที่ยวบ้านเชียงเหียน โดยชุมชนนั้นมีการจัดการอยู่ 2 ลักษณะ คือ

2.2.1 การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีนักท่องเที่ยวมาเป็นประจำ

2.2.2 การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีนักท่องเที่ยวมาตามเทศกาล

สำหรับทางราชการนั้นได้วางยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวใช้เป็นนโยบายพื้นฐาน แต่ยังไม่มีการปฏิบัติการเป็นรูปธรรม

ส่วนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นมีการจัดการอยู่ 2 ลักษณะ คือ

1. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีนักท่องเที่ยวมาเป็นประจำ

2. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีนักท่องเที่ยวมาตามเทศกาล

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งมีนักท่องเที่ยวมาเป็นประจำนั้นมีอยู่ 2 แห่ง คือ

1. พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียน

2. พิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียน ของอาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีนักท่องเที่ยวมาตามเทศกาลนั้นแบ่งเป็น 3 แห่ง

คือ

1. พิธีกรรมเกี่ยวกับหอยแม่ย่านาง

2. พิธีกรรมเกี่ยวกับคอนเจ้าปู่ตา

3. เทศกาลงานบุญบั้งไฟ

บทที่ 7

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องศักยภาพและการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียน ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือจ่าง จังหวัดมหาสารคาม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) การเก็บข้อมูลภาคสนามที่หมู่บ้านเชียงเหียน ทั้ง 3 หมู่ คือ หมู่ที่ 3 หมู่ที่ 18 และหมู่ที่ 23 กลุ่มเป้าหมายในการเก็บข้อมูลได้แก่ กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้นำ และกลุ่มผู้ร่วมกิจกรรมทั่วไปเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ และแบบไม่เป็นทางการ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม ทำการวิเคราะห์ข้อมูล ได้สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ ตามมุ่งหมายของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของหมู่บ้านเชียงเหียน ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือจ่าง จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของหมู่บ้านเชียงเหียน ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือจ่าง จังหวัดมหาสารคาม

สรุปผล

ในการศึกษานี้ ผู้วิจัยจะสรุปผลการศึกษาค้นคว้าตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้คือ

1. ในการศึกษาศักยภาพของชุมชนบ้านเชียงเหียนทั้ง 10 ศักยภาพนั้น สรุปสาระได้ดังนี้

1.1 ด้านผลิตภัณฑ์หามาหมา

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับหามาหมา

ลักษณะทั่วไป

ต้นหามาหมาจัดเป็นพืชประเภทไม้ยืนต้นเกิดตามแหล่งธรรมชาติ ก้านใบใหญ่ ใบสีเขียวเรียวเป็นวงรี ลำต้นหนา ตรง แตกกิ่งสาขาออก เมล็ดเล็กเขียวเต็มที รับประทานได้รสชาติเปรี้ยวหวาน มี 2 พันธุ์ด้วยกัน คือ พันธุ์หามาหมาใหญ่ พันธุ์หามาหมาน้อย

บริเวณที่เกิดต้นหมากเหม้า

หมากเหม้า ส่วนมากจะเกิดตามธรรมชาติบริเวณสวน หุงนา ตามหมู่บ้าน วัด เฉพาะที่มีดินร่วน และปลูกในกระถาง

ประโยชน์ต้นหมากเหม้า

ใช้ในการทำพิน ก่อไฟ หุงข้าว ปรุงอาหาร ใช้เป็นยาสมุนไพรเพื่อรักษา โรคภัยไข้เจ็บชนิดต่างๆ เช่น แก้กิดสีดวงทวาร โรคกระเพาะ บำรุงเลือด ขับเลือด แก้โรคระดูขาว (โส รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

1.2 ด้านประเพณีพิธีกรรมที่หอแม่ย่านาง

สถานที่ตั้ง

ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของบึงสระแก้ว มีป่าไม้ล้อมรอบด้วย ถนนทางทิศ ตะวันออกติดกับโรงเรียน ทิศตะวันตกติดกับหมู่บ้าน และทิศใต้ติดกับสระน้ำสวนผักของชาวบ้าน หอแม่ย่านางจะอยู่มุมกึ่งกลางของป่าบ้านเชียงเหียนหมู่ที่ 23 ที่ดินจำนวน 2 ไร่

ตัวอาคาร

ลักษณะรูปทรงเป็นไม้ทั้งหลังตัวอาคารมีขนาด 3 x 3 เมตร วัตถุประสงค์ ประมาณ 1.50 เมตร ใช้ตั้งอยู่บนฐานคอนกรีตขนาด 6 x 10 เมตร เสาปูนจำนวน 6 ต้น หลังคา มุงด้วยสังกะสี พื้นของตัวอาคารจะมีอยู่ 2 ระดับคือ ระดับระเบียงซึ่งอยู่ต่ำกว่าระดับพื้นห้องที่อยู่สูงกว่าระดับประมาณ 1 คืบ ภายในระเบียงและภายในห้องเรือนจะเป็นฐานที่ยกพื้นขึ้นสูงที่ ประดิษฐานเครื่องบูชาชนิดต่าง ๆ (บุญทัน รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

บุคลากรประจำหอแม่ย่านาง

มีบุคลากรผู้ดูแลสถานที่หอแม่ย่านางเป็นประจำอยู่ 1 คน คือยายสุ่ม รัตนพลแสน อยู่บ้านเลขที่ 62 หมู่ที่ 23 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีหน้าที่ เป็นผู้ทรงพิธีหรือเรียกว่า กระจ่า และผู้ช่วย 1 คน คือ ยายตุ่ รักษาภักดี อยู่บ้านเลขที่ 30 หมู่ที่ 23 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีหน้าที่ ในการจัดเตรียมดอกไม้ธูปเทียน (สุ่ม รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

ประเพณีที่หอแม่ย่านาง

การจัดงานประเพณีที่หอแม่ย่านางนั้นจะมีการจัดอยู่ 2 แบบ คือ การบ่าบน และงานประจำปี

ในพิธีกรรมบ่าบนจะมีการจัดในวันพุธทุกวันตลอดทั้งปี เวลามีคนมาบ่าบน ก็มาหากระจ่า แล้วไปที่ศาลก็จะมีการเตรียมธูป 5 คู่ เทียน 5 คู่ ไปบ่าบนเรื่องที่ยากจะบนมีทั้ง ให้ตัวเองคลาดแคล้วจากภัยอันตรายและประสบความสำเร็จในชีวิต ส่วนการแก้บนจะทำวันไหนก็ได้

งานประเพณีประจำปีที่หอแม่ย่านางจัดขึ้นในวันพุธที่ 2 ของเดือน 7 ในแต่ละปี เพื่อบวงสรวงแม่ย่านางให้ชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุขบันดาลให้ฝนตกตามฤดูกาลจะได้ทำนาเมื่อถึงวันงานกระจำและผู้ช่วยพร้อมทั้งชาวบ้านจะมาทำพิธีเช่นไหว้ โดยมีทั้งเครื่องสังเวยทั้งของกินและของใช้ และเครื่องบูชา คือ ดอกไม้ ธูปเทียน เมื่อกระทำพิธีเสร็จแล้วกระจำจะได้ทำเครื่องสังเวยประเภทอาหารคาวหวานมาแจกจ่ายให้ชาวใต้กินกันโดยทั่วหน้า (สุ่ม รัตนพลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

1.3 ด้านหมอยาสมุนไพร

สมุนไพรที่ปลูกนั้นจะมีทั้งภายในบ้านเชียงเหียนและนอกบ้านเชียงเหียน ทั้ง 2 แหล่งนี้ ผู้เก็บยาสมุนไพรมีวิธีการเก็บดังนี้

1. โคน เช่น ไม่ปรากฏสมุนไพรที่ปลูกไว้ทั้งที่บ้านเชียงเหียนและบ้านอื่น ๆ
2. ขุด เช่น ต้นขมิ้นชัน ต้นขมิ้นขาว ต้นขมิ้นเหลือง ต้นว่าน ต้นไพล ต้นข่า ต้นกระชาย ต้นกระชายขาว ต้นตะไคร้
3. ตัด, เด็ด เช่น ต้นตะไคร้ ต้นกะเพรา ต้นจิง
4. ถอน เช่น ต้นแห้วหมู ต้นหอม ต้นกระเทียม
5. ถาก เช่น ต้นแก่นมะขาม ต้นแคร์ ต้นทับทิม (บุญจิต พลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

วิธีการปรุงยาสมุนไพร

วิธีการปรุงยาสมุนไพรเป็นการนำเอายามาหั่นมาฝาน ตากแดด ให้แห้งแล้ว ตวง ชั่ง หาปริมาณของยา โดยมีตัวยา 4 ขนาน คือ ยาต้ม ยาลูกกลอน ยาฝน ยาผง (บุญจิต พลแสน. 2549 : สัมภาษณ์)

การบรรจุหีบห่อยาสมุนไพร

วิธีการบรรจุห่อใส่กระดามัดดอกอย่างดีและแยกประเภทยาเขียนฉลากยาไว้ในห่อ แยกเป็น 4 ขนาน คือ

ยาต้ม บรรจุโดยห่อถุงพลาสติกแล้วมัดด้วยดอ

ยาลูกกลอน บรรจุลงซองพลาสติก

ยาผง บรรจุลงซองพลาสติก

ยาฝน บรรจุการห่อกระดามันสีขาวแก้วมัดด้วยดอหรือยางรัด

การจำหน่ายยาสมุนไพร

การจำหน่ายยาสมุนไพรของชาวบ้านเชียงเหียนจะจำหน่ายภายในชุมชน บริเวณภาคอีสานและภายนอกชุมชนในบริเวณภาคอื่นๆ ของประเทศ ในการจำหน่ายสมุนไพร ในหมู่บ้านเชียงเหียนมีวิธีการจำหน่าย 2 แบบ คือ จำหน่ายที่บ้านและนอกหมู่บ้าน

การจำหน่ายที่บ้านจะมี 2 ลักษณะ คือ

1. จัดวางจำหน่ายที่บ้าน ได้แก่ นายประยงค์ พลเสน บ้านเลขที่ 100 หมู่ 18 ตำบลเขวาสินรินทร์ จังหวัดมหาสารคาม

2. เดินจำหน่ายภายในหมู่บ้านหมอยาบางคน เช่น บุญจิต พลเสน บ้านเลขที่ 74 หมู่ 3 ตำบลเขวาสินรินทร์ จังหวัดมหาสารคาม ถ้ามีเวลาว่างก็จะเดินไปได้ตามเพื่อนบ้าน ว่ามีความเจ็บไข้อย่างไรบ้าง ต้องการยาชนิดใดบ้าง เมื่อทราบความประสงค์แล้วก็จะปรุงยามาให้ตามความต้องการ (อ่อน จำปาศรี. 2549 : สัมภาษณ์)

การจำหน่ายนอกหมู่บ้านจะมี 3 ลักษณะ คือ

1. การจำหน่ายในตัวเมืองมหาสารคาม
2. การจำหน่ายนอกมหาสารคาม
3. จำหน่ายที่ภาคอื่นๆ ของประเทศไทย

1.4 ด้านสภาวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียน

สถานที่ตั้ง

การประชุมสภาวัฒนธรรมชาวบ้านจะนัดกันประชุมทั้ง 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 3 หมู่ที่ 18 และหมู่ที่ 23 ร่วมกันประชุม ณ ที่ศาลาการเปรียญวัดโพธิ์ศรีบ้านเชียงเหียน จะตั้งอยู่หน้าถนนแจ้งสนิท มหาสารคาม-ร้อยเอ็ด มีเนื้อที่ประมาณ 9 ไร่

ตัวอาคาร

ศาลาการเปรียญนี้ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของบริเวณวัดโพธิ์ศรี เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก จำนวน 2 ชั้น มีขนาด 15 x 30 เมตร ชั้นบนใช้เป็นที่อยู่จำพรรษาของพระภิกษุสามเณร ชั้นล่างส่วนหนึ่งใช้เป็นพิพิธภัณฑสถานบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียนและพื้นที่ส่วนใหญ่ของชั้นล่างจะประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นอาสน์สงฆ์ ยกสูงขึ้นไปประมาณ 1 เมตร พื้นที่ที่เหลือใช้เป็นที่นั่งสำหรับการประชุมของชาวบ้านเชียงเหียน (สากล พลเสน. 2549 : สัมภาษณ์)

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการวัฒนธรรมหมู่บ้าน

การประชุมสามัญภายในหมู่บ้านเชียงเหียนจะมีปีละ 1 ครั้ง โดยจะประชุมที่ศาลาการเปรียญวัดโพธิ์ศรีบ้านเชียงเหียน ในการประชุมคณะกรรมการจะต้องไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมด

โครงการที่ลงมติ มีดังนี้

โครงการปี 47-48 มีดังนี้

1. โครงการจัดตั้งสภาวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียน
2. โครงการหมู่บ้านวัฒนธรรมจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด
3. โครงการจะให้หมู่บ้านโฮมสเตย์

4. โครงการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมบุญบั้งไฟ

โครงการปี 49 มีดังนี้

1. โครงการสร้างพิพิธภัณฑสถานสำหรับเก็บรักษาโบราณวัตถุ
2. โครงการจัดซื้อที่ดินเวนคืนที่วัดเดิมเพื่อจัดสร้างพิพิธภัณฑสถาน
3. โครงการของบประมาณจากกรมศิลปากรมาสร้างพิพิธภัณฑสถาน

1.5 ด้านการสวดมนต์ไหว้พระ

สถานที่ตั้ง

การสวดมนต์ในวันพระชาวบ้านจะมารวมตัวกันที่ศาลาการเปรียญวัดโพธิ์ศรี บ้านเชียงเหียน ตั้งอยู่หน้าถนนแจ้งสนิท สายมหาสารคาม-ร้อยเอ็ด

ตัวอาคาร

ศาลาการเปรียญนี้ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของบริเวณวัดโพธิ์ศรี เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก จำนวน 2 ชั้น มีขนาด 15 x 30 เมตร ชั้นบนใช้เป็นที่อยู่จำพรรษาของพระภิกษุสามเณร ชั้นล่างส่วนหนึ่งใช้เป็นพิพิธภัณฑสถานบ้านเชียงเหียนและพื้นที่ส่วนใหญ่ของชั้นล่างจะประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นอาสน์สงฆ์ยกสูงขึ้นประมาณ 1 เมตร พื้นที่ที่เหลือใช้เป็นที่นั่งสำหรับอุบาสก อุบาสิกา ผู้มาทำบุญฟังธรรมในวันธรรมสวนะ บริเวณนี้เองใช้เป็นที่สวดมนต์ไหว้พระของชาวบ้านเชียงเหียนนั้น (บุรี ขัตติยะวงศ์. 2549 : สัมภาษณ์)

กิจกรรมการสวดมนต์

ในการสวดมนต์จะใช้บทสวด 2 บท

ในภาคเช้าจะใช้บทสวดชุดเล็ก สวดภาคเช้ามีบทสวด 8 บท

ใช้เวลาประมาณ 30 นาที

ในภาคบ่ายจะใช้บทสวดใหญ่ สวดภาคบ่ายมีบทสวด 14 บท

ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง 30 นาที

สวดมนต์บทพิเศษ (ถ้ามีเวลา)

บทบาทหน้าที่ประจำได้แก่ การสวดมนต์เช้า-เย็น ทุกวันพระ 8 ค่ำ และ 15 ค่ำ ทั้งข้างขึ้นข้างแรม นั่งสมาธิและฟังการบรรยายธรรม การถือศีลข้อห้ามต่างๆ อย่างเคร่งครัด

บทบาทหน้าที่พิเศษ ได้แก่ การสวดมนต์ในงานเทศกาลนอกเหนือจากวันพระ คือ พิธีทำบุญเนื่องด้วยประเพณีในครอบครัวเป็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของคนไทยทั่วไปส่วนมากทำกันเกี่ยวกับเรื่องฉลองบั้ง เรื่องสิริมงคลบ้าง ในเรื่องเหล่านี้จะนิยมทำกันในพิธีเลี้ยงพระและตักบาตรจึงมีการสืบทอดจนมาถึงปัจจุบันนี้

1.6 ด้านประเพณีพิธีกรรมที่ดอนปู่ตา

บริเวณที่ตั้ง

ศาลปู่ตาจะอยู่บริเวณตอนเหนือของหมู่ที่ 3 ที่ตั้งของศาลอยู่ในเนื้อที่สาธารณะประมาณ 10 ไร่ ด้านทิศเหนือติดกับบึงสิม ด้านทิศใต้ติดกับถนนภายในหมู่บ้านที่ 3 ทิศตะวันออกติดกับที่ดินของชาวบ้านและทิศตะวันตกติดกับถนนที่เชื่อมกับถนนภายในหมู่บ้าน

ตัวอาคาร

ศาลปู่ตานี้จะมีส่วนประกอบอยู่ 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นกำแพงแก้วรอบนอกจะมีพื้นที่เท่ากับ 10 x 10 เมตร และตัวอาคารด้านในจะก่อรูปขึ้นไปเป็นลักษณะมณฑป 4 หน้า มีขนาดสี่เหลี่ยมจัตุรัส 4.5 x 4.5 เมตร บริเวณกำแพงแก้วจะประกอบด้วยลูกกรงคอนกรีตรอบๆ แล้วเทพื้นคอนกรีตปูทับด้วยกระเบื้องปูพื้น ที่บริเวณตัวอาคารมณฑปจะสร้างอยู่กึ่งกลางของพื้นที่กำแพงแก้วนั้นโดยมีความสูงของตัวอาคารประมาณ 10 เมตร ภายในอาคารจะมีฐานที่ยกพื้นขึ้นไปสูงจากพื้นประมาณ 5 เมตร ที่ห้องสี่เหลี่ยมบนฐานจะมีสิ่งของเครื่องบูชาและเครื่องสังเวดต่างๆ เช่น รูปคน รูปสัตว์ พวงมาลัย และเครื่องใช้สอยสำหรับผีปู่ตาวางไว้ (บุญหนา โคตรมุงคุณ. 2549 : สัมภาษณ์)

บุคลากรประจำที่ดอนปู่ตา

ผู้เฝ้ารักษาศาลดอนปู่ตาคือ นายบุญมา อุทัยศรี อยู่บ้านเลขที่ 96 หมู่ที่ 3 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม ทำหน้าที่เป็นเจ้า ส่วนผู้ชาย 2 คน นาย ชาลี โคตรมุงคุณ อยู่บ้านเลขที่ 218 หมู่ที่ 18 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม และนาย บุญหนา โคตรมุงคุณ อยู่บ้านเลขที่ 25 หมู่ที่ 18 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม ทำหน้าที่ในการเตรียมดอกไม้ธูปเทียน (บุญมา อุทัยศรี. 2549 : สัมภาษณ์)

พิธีกรรมที่ชาวบ้านกระทำกันเป็นประจำที่ดอนปู่ตามี 2 งานคือ

การบ่าบและงานประจำปี สำหรับพิธีบ่าบนั้นทำในวันพุธของทุกวัน ส่วนการแก้บนวันไหนก็ได้

ชาวบ้านเขียงเหียนจะกระทำเพื่อประโยชน์ 2 ประการ คือ

1. บ่าหรือบนเพื่อให้ตลาดแคล้วจากภัยอันตราย
2. บ่าหรือบนเพื่อให้ประสบความสำเร็จในชีวิต

ในการบ่าหรือบนทั้ง 2 ประเด็นนั้น สามารถทำได้ทุกวันที่ศาลดอนปู่ตา โดยมีกิจกรรม 2 ขั้นตอน คือ ทำการบน และแก้บน ซึ่งจะต้องใช้เครื่องบูชาและเครื่องสังเวดดังนี้

1. เครื่องบูชามีดอกไม้ ธูป เทียน เป็นต้น ใช้สำหรับการบน
2. เครื่องสังเวดมี เหล้า 1 ไห ไก่ 1 ตัว เป็นต้น ใช้สำหรับการแก้บน

สำหรับพิธีกรรมในงานประจำปีชาวบ้านจะจัดกันปีละ 1 ครั้ง คือ
ในวันพุธที่ 2 ของเดือนพฤษภาคมของทุกปี

1.7 ด้านประเพณีงานบุญบั้งไฟ

สถานที่ตั้ง

บริเวณการจัดพิธีกรรมบุญบั้งไฟชาวบ้านจะนัดชุมนุมกันที่วัดโพธิ์ศรี
บ้านเชียงเหียนตั้งอยู่หน้าถนนแจ้งสนิท สายมหาสารคาม – ร้อยเอ็ด ภายในบริเวณวัดทิศเหนือ
ติดกับหมู่ที่ 2 ทิศใต้ติดกับหมู่ที่ 23 ทิศตะวันออกติดกับพิพิธภัณฑน์หมู่ที่ 18 และทิศตะวันตก
ติดกับหมู่ที่ 3 (สากล พลเสน. 2549 : สัมภาษณ์)

ชาวบ้านจะใช้เวลาเตรียมงานประมาณ 15 วัน โดยมีกรเตรียมการต่างๆ ดังนี้

1. จัดทำบั้งไฟของแต่ละหมู่บ้าน
2. จัดเตรียมฝักซ้อมเชิงบั้งไฟประกอบดนตรีพื้นบ้าน
3. จัดการตกแต่งรถเอंबั้งไฟและรถในขบวน
4. จัดเตรียมเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกายของนางพื่อน
5. บุญบั้งไฟส่วนหนึ่งได้มาจากการบริจาคของชาวบ้านหลังคาละ 50 บาท

และอีกส่วนหนึ่งได้จากการบริจาคของ ส.ส., อบจ., อ.บ.ต.

6. เตรียมกรรมการตัดสินบั้งไฟจำนวน 5 คน ได้แก่

1. นายบุญดี โคตรมุงคุณ
2. นายอรุณ รัตนพลเสน
3. นายสากล พลเสน
4. นายสำรอง โสภชาติรี
5. นายสวาท โคตรมุงคุณ

ในการดำเนินงานระหว่างวันที่ 25-27 กุมภาพันธ์ 2548 มีรายละเอียดดังนี้

25 กุมภาพันธ์ 2548 มีการจัดการประกวดแห่ขบวนบั้งไฟจาก 6 หมู่บ้าน
คือ บ้านเชียงเหียน 3 หมู่ บ้านหัน บ้านร่วมใจ และบ้านดิว โดยจัดการประกวดกันที่โรงเรียน
บ้านหันเชียงเหียนระหว่างเวลา 09.00 น. ถึง 15.00 น.

26 กุมภาพันธ์ 2548 มีรายละเอียดดังนี้

ภาคเช้า นำขบวนแห่บั้งไฟไปคารวะหอปู่ตาและหอแม่ย่านางเพื่อถวายบั้ง
ไฟเสี่ยงทายพร้อมทั้งเครื่องสังเวยและเครื่องบูชา

ภาคบ่ายจัดการประกวดการจุดบั้งไฟที่บริเวณทุ่งนาหมู่ที่ 18 ระหว่างเวลา
15.00 น. ถึง 17.00 น.

27 กุมภาพันธ์ 2548 มีการจัดเก็บวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ พร้อมทั้งความสะอาด
ที่บริเวณหมู่บ้าน

2. ด้านตำนานและโบราณคดีพบว่ามัสกัภาพด้านตำนานและโบราณคดีที่สำคัญอยู่
3 ประเด็น คือ

2.1 ด้านพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียนของอาจารย์ บุญหมั่น คำสะอาด
สถานที่ตั้ง

พิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียนตั้งอยู่บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 18 ตำบลเขวา
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ห่างจากตัวเมืองประมาณ 7 กิโลเมตร บนถนนแจ้งสนิท
เส้นทางสายมหาสารคาม-ร้อยเอ็ด

ตัวอาคาร

ตัวอาคารพิพิธภัณฑ์เป็นอาคาร 2 ชั้น ประกอบด้วยห้องจัดแสดงผลงาน
ด้านศิลปวัตถุและโบราณวัตถุ จำนวน 3 ห้อง คือ ชั้นล่างเป็นห้องโถงใหญ่ 1 ห้อง ชั้นบน
เป็นห้องพิเศษ แสดงศิลปวัตถุอันมีค่า 1 ห้อง และห้องโถงอีก 1 ห้อง (สันติภาพ คำสะอาด.
2549 : สัมภาษณ์)

จำนวนห้องพิพิธภัณฑ์ มี 3 ห้อง

โดยชั้นล่าง 1 ห้องและชั้นบนอีก 1 ห้อง ในแต่ละห้องจะจัดแสดงผลวัตถุ
และโบราณวัตถุต่างๆ ดังนี้

ห้องชั้นบน (ห้องใหญ่) แสดงเกี่ยวกับอาวุธยุทโธปกรณ์ ศิลปหัตถกรรม
โบราณ เครื่องดนตรี ดิด สี ดี เป่า ของเก่าโบราณ และเครื่องหนัง

ห้องชั้นบน (ห้องเล็ก) แสดงเกี่ยวกับซากสัตว์ วัตถุมงคล และงาน
ประติมากรรม

ห้องชั้นล่าง จัดแสดงผลงานศิลปกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นผลงานของอาจารย์บุญหมั่น
โดยเฉพาะมีชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า (Boonman Contemporary Art Gallery)

2.2 ด้านพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน โบราณคดีบ้านเชียงเหียน

สถานที่ตั้ง

ที่จัดแสดงโบราณคดีในปัจจุบันจัดที่ศาลาการเปรียญวัดโพธิ์ศรีและกุฏิ
เจ้าอาวาสซึ่งตั้งอยู่ในหมู่บ้านเชียงเหียน

ห้องเก็บของโบราณคดีแยกออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

แห่งแรกอยู่ชั้นบนของกุฏิเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีบ้านเชียงเหียนจะเก็บของ
โบราณไว้บนกุฏิวัดตั้งแต่ พ.ศ. 2544 ไว้ในชั้นบนของวัดจะเป็นโบราณวัตถุที่เก่าแก่ค้นพบ

ในหมู่บ้านเชียงเหียน เช่น เรือโบราณ ฆ้อง เศษหินโบราณ ส่วนของโบราณบางชิ้นก็แตกหักพังไม่เป็นชิ้นเป็นอันเก็บไว้บนโต๊ะตัวเดียวกองทับถมกันได้มาจากหมู่ 23 แล้วนำมาเก็บไว้โดยไม่มีใครมาดูแลปล่อยทิ้งไว้

แห่งที่สองอยู่ชั้นล่างของศาลาการเปรียญวัดโพธิ์ศรี

จะเก็บไหโบราณทั้ง 27 ใบไว้ในห้องกรงเหล็กอย่างดีโดยจะเรียงไหตามลำดับจากทิศเหนือลงมาทิศใต้เก็บรักษาไว้ที่ศาลาการเปรียญภายในวัดโพธิ์ศรี โดยจะให้คนเข้าชมได้แต่ห้ามแตะต้อง

คณะกรรมการดูแลรักษาโบราณวัตถุคือ ไหโบราณมีทั้งหมด 18 คน โดยจะมีประธานกรรมการ 1 คน รองประธานกรรมการ 2 คน กรรมการ 15 คน โดยกลางวัน 2 คน กลางคืน 3 คน

2.3 ด้านตำนานกระรอกค่อนผาแดงนางไอ่

ประวัติผาแดงนางไอ่

ตามตำนานผาแดงนางไอ่ทำวังกีลูกชายสุทโชนาค ได้แปลงกายมาร่วมงานบุญบั้งไฟและหลงรักนางไอ่คำ แต่ไม่มีโอกาสเข้าใกล้นางได้จึงพกเอาความรักกลับไป ครั้นถึงเมืองศรีสัตตนาคนหุตแล้วก็ไม่เป็นอันกินอันนอนจึงลาพ่อเพื่อจะมาหานางไอ่คำอีก ทำวสุทโชนาคได้ห้ามไว้แต่ก็ไม่สามารถจะห้ามปรามได้ เมื่อมาถึงเมืองเอกธิดาแล้วทำวังกีแปลงกายเป็นกระรอกค่อน (กระรอกเผือก) ส่วนบริวารก็แปลงเป็นสัตว์ต่างๆ กระรอกค่อนงัดกีเขวนกระดิ่งทองคำไว้ที่คอด้วย ได้ปีนป่ายกระโดดไปตามต้นไม้ใกล้ปราสาทของนางไอ่คำ นางไอ่คำเห็นกระรอกค่อนก็อยากได้จึงให้ตามนายพรานมาจับกระรอกค่อน นายพรานได้ยิงกระรอกค่อนทำให้กระรอกค่อนตาย

ที่อยู่ของกระรอกค่อนในปัจจุบันจะอยู่ในบริเวณต่อไปนี้

กระรอกค่อนจะอาศัยอยู่ตามโพรงไม้และบริเวณสวนผลไม้ของชาวบ้าน

1. ศาลปู่ตา

ตามตำนานกล่าวว่า กระรอกค่อนจะอาศัยตามต้นไม้โดยการสร้างรังโดยใช้ใบไม้สร้างรังแบบรังนกบางครั้งก็สร้างอยู่ในโคนต้นไม้ มีปล้องเข้าไปหลบ ในช่วงการบำบ่นและการแก้บนจะมีการเลี้ยงกระรอกค่อน มีข้าว กกล้วย จะนำไปวางไว้ตามต้นไม้กระรอกค่อนก็จะลงมากินข้าวและกล้วยที่ชาวบ้านวางไว้

2. หอแม่ย่านาง

กระรอกค่อนที่หอแม่ย่านางนั้นจะมากสักหน่อยเพราะต้นไม้อุดมสมบูรณ์กระรอกค่อนจะอาศัยอยู่ตามโพรงไม้โดยในวันสี่และวันบ่าบ่นและแก้บนกับงานประจำปี

ชาวบ้านก็จะนำกล้วย ข้าวไปเลี้ยงกระรอกก่อนทุกครั้ง โดยเอาไปวางไว้ที่โคนต้นไม้ให้กระรอก
ก่อนลงมากินอาหารที่ชาวบ้านวางไว้

วิถีชีวิตของชาวบ้านเชิงเหียนที่เกี่ยวข้องกับกระรอกก่อนในปัจจุบัน

พวกที่เชื่อถือ

1. เชื่อ และเลี้ยงดู

ในพิธีบ่าบและงานประจำปีช่วงนี้กระรอกก่อนจะได้รับเศษอาหาร
จากปู่ตา และแม่ย่านางในช่วงที่ถวายของเสร็จโดยชาวบ้านจะนำข้าว กล้วยให้จ้ำหรือชาวบ้าน
เอาไปวางไว้บนต้นไม้

2. เชื่อ แต่ไม่เลี้ยงดู

ชาวบ้านเชิงเหียนก็ไม่คิดใจจะปล่อยให้กระรอกก่อนเป็นอิสระ
เพราะกระรอกก่อนถ้าใครลบหลู่หรือทำอันตรายก็จะมีอันเป็นไปถึงกับเสียชีวิต

พวกที่ไม่เชื่อถือ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ไม่เชื่อ แล้วไม่ทำร้าย

กระรอกก่อนจะทำร้ายคนถ้าใครไปรังแกมันหรือฆ่าเอามาเป็น
อาหารก็จะเกิดอุบัติเหตุหรือบางครั้งนอนไหลตายก็เป็นได้ แต่คนเหล่านี้ไม่เชื่อโดยจะให้กระรอก
ก่อนหากินเองตามธรรมชาติ

2. ไม่เชื่อ+ทำร้าย

กรณีนายบุรี ชัดิยะวงศ์ อายุ 70 ปี ผู้ไม่เชื่อถือว่ากระรอกก่อน
จะศักดิ์สิทธิ์ เคยทานกระรอกก่อนเมื่ออายุ 15 ปี แต่รู้สึกรสชาติไม่อร่อยทำให้คลื่นเหียนอาเจียน
ออกมานับจากนั้นไม่เคยกินกระรอกก่อนอีกเลย

ชาวบ้านเชิงเหียนจะปล่อยให้กระรอกก่อนหากินเอง
ตามธรรมชาติ เพราะถือเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้านและเป็นสัตว์ที่สวยงาม

กระรอกก่อนถือเป็นสัตว์ที่สวยงาม ตัวเล็ก ที่นักท่องเที่ยว
จากภายนอกก็สนใจมาดูกระรอกก่อนว่าหากิน อาศัยอยู่อย่างไร

ในบางครั้งชาวบ้านเชิงเหียนก็มาบ่าบ โดยให้ตัวเองอยู่เย็น
เป็นสุข บางครั้งก็บ่าบไปทำงานจนประสบผลสำเร็จมาหลายคนแล้ว

อภิปรายผล

การอภิปรายผลคือ การนำเอาผลของวิจัยเรื่องศักยภาพและการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านเชียงเหียน ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคามไปเทียบเคียงกับผลการศึกษาคงของคนอื่นๆ ที่ผู้วิจัยได้รวบรวมไว้ในบทที่ 2 โดยแยกประเด็นของการอภิปรายผลออกเป็น 6 ประเด็น คือ

1. สภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่บ้านเชียงเหียน
2. สภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
3. แนวทางจัดเก็บ โบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์
4. การรวบรวมโบราณวัตถุศิลปวัตถุมาจัดตั้งพิพิธภัณฑ์
5. แนวทางการจัดแสดงโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ
6. ประเพณีพิธีกรรมที่หอคอนปู่ตา

รายละเอียดการอภิปรายผลมีดังต่อไปนี้

ความสอดคล้อง 4 ประเด็น ความแตกต่าง 1 ประเด็น และคล้ายคลึง 1 ประเด็นตามหัวข้อดังต่อไปนี้

ในด้านศักยภาพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่บ้านเชียงเหียนนั้น ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 เรื่องใหญ่ๆ คือ 1) ศักยภาพด้านโบราณคดี 2) ศักยภาพด้านวิถีชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานของ รัฐทิติยา หิรัญยหาค (2544 : 13) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวบ้านหนองขาว สรุปสาระว่า วัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับการท่องเที่ยว ได้แก่ โบราณวัตถุสถาน สถานที่สำคัญทางศาสนา งานเทศกาล ประเพณี สยามล ชัยรัตนอุดมกุล (2544) ได้วิจัยความรู้และความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของนักท่องเที่ยวชาวไทย : กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการท่องเที่ยวทางเลือก ได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว สรุปสาระว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือ การท่องเที่ยวที่มุ่งเสนอลักษณะทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น และเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม ทองสร ไชยมูล (2545) ได้ศึกษาโรงเรียนบ้านเชียงเหียน ตำบลบ้านเชียงเหียนซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้กล่าวถึงเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสถานที่ สรุปสาระว่า พื้นที่ของชุมชนหมู่บ้านเชียงเหียนหมู่ที่ 3 หมู่ที่ 18 และหมู่ที่ 23 พบว่าสามารถจำแนกแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนออกเป็น 2 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่บ้านเชียงเหียนนี้ผู้วิจัย พบว่า บุคลากรผู้ดูแลพิพิธภัณฑสถานที่บ้านวัดโพธิ์ศรีนั้นชาวบ้านทั้ง 3 หมู่บ้าน จะจัดตั้งคณะกรรมการดูแลรักษาโบราณวัตถุคือ ไหโบราณมีทั้งหมด 18 คน โดยจะมีประธานกรรมการ 1 คน รองประธานกรรมการ 2 คน กรรมการ 15 คน โดยกลางวัน 2 คน กลางคืน 3 คน จะสลับกันอยู่อย่างนี้ทุกวันและคอยให้คำปรึกษาและคำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชม ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลงานของ นภัค วัฒนคุณ (2545 : 11) ได้ศึกษาความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว : กรณีเวียงท่ากาน ตำบลบ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีมานุษยวิทยาได้กล่าวถึงเรื่อง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่เวียงท่ากาน สรุปสาระว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการเปิดโอกาสให้แก่สมาชิกของชุมชนท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมกัน

จากการศึกษาเรื่องพิพิธภัณฑสถานที่บ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียนที่บ้านเชียงเหียน พบว่า มีการเก็บโบราณวัตถุ คือ ไหโบราณทั้ง 27 ใบไว้ในห้องกรงเหล็ก โดยใส่กุญแจไว้ อย่างแน่นอนหนาจะเรียงไหตามลำดับจากทิศเหนือลงมาทิศใต้เก็บรักษาไว้ที่ศาลาการเปรียญภายในวัดโพธิ์ศรี ซึ่งจะมีประตูชั้นนอกคือไว้อีกชั้นหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับ บุญผา จิระพงษ์ (2544) ในการศึกษาพิพิธภัณฑสถานหลวงฮอด เพื่อเก็บโบราณวัตถุของวัด ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการท่องเที่ยวทางเลือกสรุปสาระว่า พิพิธภัณฑสถานตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2516 เพื่อเก็บรักษาโบราณวัตถุของทางวัดที่มีมากมายหลายชิ้น โดยเก็บรักษาไว้ในอาคารกุฏิสงฆ์ ซึ่งมีตู้เหล็กใส่กุญแจหลายชั้นรักษาอยู่ และมีผู้ถือกุญแจเป็นกรรมการวัดจำนวน 20 คน

จากการศึกษาเรื่องพิพิธภัณฑสถานบ้านเชียงเหียนของอาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด ผู้วิจัย ได้พบว่า อาจารย์บุญหมั่น ได้สะสมสิ่งประดิษฐ์คิดค้นจากฝีมือคนอีสาน เช่น อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ในการทำนา การหาปลา ตลอดจนงานหัตถกรรมต่างๆ มารวบรวมไว้แล้วจัดแสดงที่บ้านพักของตนเอง ซึ่งแตกต่างจากผลงานของ ศรีศักร วัลลิโภดม (2546) ในการศึกษาพิพิธภัณฑสถานที่บ้านวัดม่วงได้กล่าวถึงเรื่อง เกี่ยวกับบ้านวัดม่วง ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการท่องเที่ยวทางเลือกสรุปสาระว่า หลังจากสร้างและเปิดพิพิธภัณฑสถานแล้วมีชาวบ้านเห็นคุณค่าและความสำคัญจึงนำเอาโบราณวัตถุทางโบราณคดีและชาติพันธุ์มาอุทิศให้กับทางวัด เพื่อให้เก็บไว้จัดแสดงอีกมากมาย ข้อแตกต่างนั้นอยู่ตรงที่ว่า โบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่พิพิธภัณฑสถานของอาจารย์ บุญหมั่น นั้นเป็นผู้จัดหารวบรวมมาเองทั้งสิ้น แต่วัตถุสิ่งของที่พิพิธภัณฑสถานบ้านท่าม่วงนั้นมีทั้งที่ทางวัดจัดหาเอง และที่ชาวบ้านนำมาบริจาค

จากการศึกษาเรื่องพิพิธภัณฑสถานบ้านเชียงเหียนอาจารย์ของบุญหมั่น คำสะอาด พบว่า ตัวพิพิธภัณฑสถานในปัจจุบันเป็นอาคารครึ่งตึก ครึ่งไม้ 2 ชั้น ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ประมาณ 1 ไร่ จำนวนห้องพิพิธภัณฑสถานมี 3 ห้อง โดยอยู่ชั้นล่าง 1 ห้อง และชั้นบนอีก 2 ห้อง ในแต่ละห้อง

จะจัดแสดงศิลปวัตถุและโบราณวัตถุ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานของ สุทธิคุณ กองทอง (2546) ในการศึกษาพิพิธภัณฑ์พระพุทธรูปวิจิตร ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการท่องเที่ยวทางเลือก ได้กล่าวถึง เรื่องการจัดแสดง สรุปสาระว่า อาคารพิพิธภัณฑ์เป็นอาคาร 3 ชั้น ชั้นล่างแบ่งการจัดแสดงออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนพระพุทธรูปวิจิตร จัดแสดงประวัติและข้าวของเครื่องใช้ของหลวงปู่บุญและหลวงปู่เพิ่ม ส่วนที่ 2 จัดแสดงคัมภีร์ไบเบิลจารึกด้วยตัวอักษรขอมเป็นส่วนใหญ่ ห่อด้วยผ้าห่อคัมภีร์เก่า บรรจุในถักไม้และหีบพระธรรม

จากการศึกษาเรื่องประเพณีพิธีกรรมที่หอคอนปูตาของหมู่บ้านเชียงเหียนนี้ ผู้วิจัยพบว่า ในการเช่นไหว้ผีปูตาแต่ละครั้งนั้นจะต้องใช้เครื่องบูชาและเครื่องสังเวย คือ เครื่องบูชา ได้แก่ ธูป เทียน ส่วนเครื่องสังเวยคือ เหล้า ไก่ ซึ่งคล้ายคลึงกับงานของ วัฒนชัย พุทธิสสะ (2536 : 5-22-53) ได้ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับผีปูตาของชาวบ้านเชียงเหียน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีมานุษยวิทยา ได้กล่าวถึงเรื่อง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน สรุปสาระว่า ชาวบ้านจะอัญเชิญผีปูตามาคุ่มครองรักษาคคนในหมู่บ้านโดยสร้างศาลให้เป็นที่อยู่อาศัยและมีการสังเวยด้วยเครื่องสังเวย คือ เหล้า และ ไก่

ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง ศักยภาพและการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านเชียงเหียน ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ไว้ทั้งในประเด็นของศักยภาพชุมชนบ้านเชียงเหียนและแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวที่ชุมชนบ้านเชียงเหียนนั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนี้ เรียกว่า ข้อเสนอแนะโดยทั่วไป และมีข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไปของผู้วิจัยที่สนใจจะทำงานวิจัยดังนี้ มีรายละเอียดต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์แก่สังคม

1. ข้อเสนอแนะสำหรับกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ผู้วิจัยเห็นว่าทางกระทรวงฯ สมควรดำเนินการให้หมู่บ้านเชียงเหียนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพราะมีศักยภาพในด้านต่างๆ อย่างหลากหลาย เช่น โบราณวัตถุที่ขุดค้นพบ ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านอันน่าสนใจทั้งในด้านการประกอบอาชีพ ยาสมุนไพร และด้านประเพณีพิธีกรรมงานบุญบั้งไฟ และประเพณีเลี้ยงผีที่คอนปูตาและหอแม่ย่านาง ทางกระทรวงอาจจะเชื่อมโยงการท่องเที่ยวทางโบราณคดี ซึ่งมีหลายๆ จุดในจังหวัดมหาสารคาม กล่าวคือจากพระธาตุนาคูนที่อำเภอโนนาคูนมาที่ภูบ้านเขวาและมาสู่บ้านเชียงเหียนแล้วเลยไปเยี่ยมชมโบราณวัตถุที่อำเภอกันทรวิชัย

2. ข้อเสนอแนะสำหรับสภาวัฒนธรรมจังหวัด ผู้วิจัยเห็นว่า ทางสภาวัฒนธรรมจังหวัดสมควรจะเข้าไปดูแลและสืบต่องานวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียน ซึ่งได้จัดตั้งไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 แต่ปัจจุบันการทำงานของสภาวัฒนธรรมได้ขาดตอนไป จึงเห็นว่าสภาวัฒนธรรมจังหวัดควรเข้าไปฟื้นฟูโครงการต่างๆ ของสภาวัฒนธรรมบ้านเชียงเหียนและดำเนินการต่อไป

3. ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานกรมศิลปากร ผู้วิจัยเห็นว่า หน่วยงานกรมโบราณคดีควรเข้าไปให้คำแนะนำองค์ความรู้เกี่ยวกับโบราณวัตถุที่ขุดค้นพบ ณ บริเวณบ้านเชียงเหียนตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบัน เช่น เครื่องมือสำริด โครงกระดูก ไหโบราณ เพื่อชาวบ้านเชียงเหียนจะได้อธิบายให้แก่ผู้มาเยี่ยมชมโบราณวัตถุได้ถูกต้องตามความเป็นจริงนอกจากนี้ กรมโบราณคดีพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติควรจะเข้ามาแนะนำวิธีการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียนที่ให้ถูกต้องเหมาะสมตามหลักวิชาการ

4. ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล ก้านัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้วิจัยเห็นว่า ปัจจุบันนี้หน่วยงานบริหารส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับบ้านเชียงเหียนได้มาดำเนินการดูแลรักษาโบราณวัตถุที่ขุดค้นพบอยู่บ้างแล้วและหน่วยงานดังกล่าวยังไม่ได้จัดสรรงบประมาณสนับสนุนงานประเพณีบางส่วน เช่น บั้งไฟ เป็นต้น แต่ผู้วิจัยเห็นว่า การสนับสนุนงานพิธีกรรมอื่นๆ เช่น งานเลี้ยงที่คอนปู้ตา และห่อแม่ย่านางยังขาดการสนับสนุนหรือแม้แต่วัฒนธรรมหมู่บ้านทางองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นก็ไม่ได้จัดงบประมาณสนับสนุนแต่อย่างใด ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะว่า องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นซึ่งได้งบประมาณจากส่วนกลางเป็นจำนวนมากนั้นควรจัดสรรงบประมาณมาส่งเสริมสนับสนุนงานประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ทางด้านวัฒนธรรมอื่นๆ เช่น สภาวัฒนธรรมและการสวดมนต์หรือแม่แตงงานอาชีพ เช่น การค้าขายยาสมุนไพร ก็ควรจะมีงบประมาณส่งเสริมด้วย

5. ข้อเสนอแนะสำหรับสื่อมวลชนประจำท้องถิ่น ผู้วิจัยเห็นว่า สื่อสารมวลชนประจำท้องถิ่นได้แก่ หนังสือพิมพ์ประจำท้องถิ่น เช่น หนังสือพิมพ์มหาชัย เป็นต้น และวิทยุประจำท้องถิ่นหลายๆ แห่งของจังหวัดมหาสารคามนี้ สมควรจะช่วยกันเผยแพร่ศักยภาพต่างๆ ของบ้านเชียงเหียนให้คนทั่วไปได้รับรู้เพื่อจะได้ชักนำให้มาท่องเที่ยวบ้านเชียงเหียนเพราะในปัจจุบันนี้ผู้คนที่มาเที่ยวบ้านเชียงเหียนมีจำนวนน้อยเกินไป เนื่องจากขาดการโฆษณาประชาสัมพันธ์จากสื่อสารมวลชน

6. ข้อเสนอแนะสำหรับคหบดี นักธุรกิจ ผู้วิจัยเห็นว่า ควรส่งเสริมศักยภาพบ้านเชียงเหียนโดยการจำหน่ายวัสดุก่อสร้างที่จำเป็นก่อสร้างอาคารสถานที่อันเป็นส่วนรวมด้วยราคาย่อมเยาและเป็นธรรม สำหรับคหบดีผู้ใจบุญโดยเฉพาะคหบดีที่อยู่ในบ้านเชียงเหียนนั่นเอง เมื่อเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ส่วนรวมของชาวบ้านเชียงเหียนแล้วสมควรบริจาค เช่น สมทบในการก่อสร้าง เช่น อาคารพิพิธภัณฑสถานหมู่บ้านเชียงเหียน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งต่อไปที่เกี่ยวข้องกับบ้านเชียงเหียนนี้ ผู้วิจัยเสนอแนะว่า ควรวิจัยเรื่องยาสมุนไพรพื้นบ้าน โดยเปรียบเทียบระหว่างบ้านเชียงเหียนกับหมู่บ้านอื่นๆ
2. สมควรวิจัยเรื่อง ประเพณีพิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับผีปู่ตาและหอแม่ย่านาง โดยเปรียบเทียบระหว่างบ้านเชียงเหียนกับหมู่บ้านอื่นๆ เช่น บ้านท่าขอนยาง เป็นต้น
3. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับตำนานผาแดงนางไอ่ ในอาณาบริเวณภาคอีสานทั้งหมด
4. ควรศึกษาวิจัยเรื่อง โบราณคดีที่บ้านเชียงเหียน โดยเปรียบเทียบกับแหล่งโบราณคดีอื่นๆ เช่น ที่บ้านเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด
5. ควรศึกษาวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมหมู่บ้านในเขตอำเภอเมืองจังหวัดมหาสารคาม
6. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟในจังหวัดมหาสารคาม

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กมลวรรณ กาญจนกิตติ. ศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงกีฬาในจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- กรมศิลปากร. พิพิธภัณฑ์วังสวนผักกาดสถาบันศิลปกรรม. นครปฐม : กรมศิลปากร, 2546.
- กฤษดา ะการ. ความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชน ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- กัตติกา ธนะขว้าง. มิติทางสังคมวัฒนธรรมในการใช้สารไอโอดีนเพื่อป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนของหญิงตั้งครรภ์ อำเภอปัว จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- ขวัญฤทัย บุญยะเสนา. การวิเคราะห์อุปสงค์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก. วิทยานิพนธ์ ศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- คมสัน วาฤทธิ์. ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาชุมชนลำน้ำว่า อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- จรัลภัส อินทยนต์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านโป่งร้อน ตำบลใหม่พัฒนา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- จักรพันธ์ เพ็ชรพนัสสัก. ภูมิปัญญาชาวบ้านในพิธีกรรมของชุมชนกะเหรี่ยง. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- จตุเทพ ยาสุมทร. ทุนทางสังคมในชุมชนชนบทภาคเหนือ. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- เจริญ ศิริวงศ์. การปรับตัวด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนเนื่องจากการอพยพ. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- ชานนท์ อุ้ย. พิพิธภัณฑ์ภาพยนตร์ไทย พิมพ์สถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2542.
- ชุตินา เวทการ. พิพิธภัณฑ์วัดไหล่หินหลวง วัดไหล่หินหลวง หมู่ 2 บ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง 52130. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2545.

- ดารุณี บุญธรรม. ศักยภาพของชุมชนมั่งในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา บ้านน้ำคะ ตำบลผาช้างน้อย อำเภอปง จังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- ตุลวัตร ทานิชเจริญ. การกล่อมเกลாதองศาสังคมในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง. แม่ฮ่องสอน : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2536.
- ทองสร ไชยมูล. โรงเรียนเรียนบ้านหันเชิงเทียนตำนานเชียงเทียนมหาสารคาม สมส. มหาสารคาม : บ้านเชียงเทียน, 2545.
- รงทอง จันทรางศุ. พระที่นั่งวิมารเมฆ. กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์, 2526.
- นครินทร์ ชัยแก้ว. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ : พัฒนาการรูปแบบ การจัดการและศักยภาพในการพัฒนาที่ยั่งยืน. วิทยานิพนธ์ วท.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- นงเยาว์ ใจหื้อ. ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องเรื่องศักยภาพของศูนย์ศึกษาการพัฒนา ห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- นภัค วัฒนคุณ. ความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว : กรณี เวียงท่ากาน ตำบลบ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- นวพรรณ เนตรคำ. การศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยในชนบทภาคเหนือ และภาคใต้ : กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ ร.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- นิติ เอียวศรีวงศ์. ทิศทางไทย. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- เน่งน้อย ศักดิ์ศรี. พระบรมมหาราชวัง และวัดศรีรัตนศาสดาราม. กรุงเทพฯ : ริเวอร์บุ๊คส์, 2543.
- บุญทา ชัยเลิศ. แผนการตลาดการท่องเที่ยวของบ้านควายไทย อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- บุปผา จิระพงษ์. รายงานวิจัย สถานภาพของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : สำนักวิจัยและบริการวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏ เชียงใหม่, 2546.
- บุปผา วงษ์พันธุ์ทา. การประเมินศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.

- เบญจา จันทร์. แนวทางการพัฒนาตลาดคอนกรีตอัดฉีด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีการศึกษาผู้เข้าอบรมการฝึกอบรมมัคคุเทศก์เดินป่าในจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- ประกอบศิริ กัดดีพินิจ. ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนริมกว๊านพะเยา : กรณีศึกษาชุมชน บ้านร่องไฮ ตำบลแม่ใส อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- ประกิจ พันธุ์จวรรณ. ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในมหาวิทยาลัยนครสวรรค์วิทยาเขตสารสนเทศพะเยา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- ประชุม ชุ่มประพันธ์. ประวัติศาสตร์อารยธรรมภาคใต้ : แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่สำคัญในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2545.
- ปวีตรา พูลบุตร. การศึกษาคุณภาพทางจิตชีวิตวิทยาของคำรับยาสมุนไพรของหมู่บ้านเชียงเหียน จังหวัดมหาสารคาม. มหาสารคาม : คณะเภสัชศาสตร์และวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2547.
- ปวีณา โทนแก้ว. ปัจจัยที่กำหนดรูปแบบการใช้จ่ายในการท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวภายในประเทศของคนไทย. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.
- พนิตดา สิงห์ครา. ศักยภาพของชุมชนบ้านห้วยฮี้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- พรพรรณ ทิพสิงห์. การท่องเที่ยวและการโรงแรม. มหาสารคาม : คณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2548.
- พัชราภรณ์ อินทะนาค. กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานสำหรับวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยว. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546.
- พัชรี ศรีมัชกุล. “พิพิธภัณฑสถานบ้านฝั้น,” ผู้จัดการรายวัน. 11(19) : 1 ; มีนาคม, 2547.
- พิพัฒน์ สุนทรสุด. หนังใหญ่วัดขนอน ตำบลสร้อยฟ้า อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี. ราชบุรี : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2532.
- พิมพ์พรรณ ขอดเฟื้อ. การจัดการสถานพักแรมราคาประหยัด : กรณีศึกษาศูนย์ฝึกอบรมและปฏิบัติการสาขาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวสถาบันราชภัฏเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.

- พุทธรักษ์ พิจิตร. ศักยภาพการท่องเที่ยวในด้านการแข่งขันและการเป็นตลาดท่องเที่ยวแห่งใหม่
ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. วิทยานิพนธ์ ศ.ม. เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- เพียงจันทร์ ลิขิตเอกราช. การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยว : กรณีศึกษางานมหกรรม
ไม้ดอกประดับในจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
2535.
- ภาวินี เวชสิทธิ์นิตย์. ศักยภาพและปัญหาของการท่องเที่ยวเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่.
วิทยานิพนธ์ วท.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- ภูธร ภูมะชน. ที่ระลึกในวโรกาส สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เสด็จพระราชดำเนินเปิดพิพิธภัณฑ์หอโสภณศิลป์ วัดเชิงท่า อำเภอเมืองลพบุรี
จังหวัด ลพบุรี 30 ม.ค. 2545 ลพบุรี : วัดเชิงท่าม. กรุงเทพฯ : พี.เอ.ลิฟวิ่ง, 2545.
- มนตรี พลธานี. โครงการศึกษาข้อมูลท้องถิ่น บ้านเชียงเหียน ตำบลเขวา อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม. มหาสารคาม : บ้านเชียงเหียน, 2549.
- มานุพันธ์ พ่วงพลับ. ศักยภาพและข้อจำกัดสำหรับการใช้พื้นที่บางกระเจ้า อำเภอพระประแดง
จังหวัดสมุทรปราการ. สมุทรปราการ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2538.
- วิชญดา ทองแดง. พิพิธภัณฑ์วัดปรมัยยิกาวาส หมู่ 7 ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี. 11 พฤศจิกายน 2547. <<http://www.Muangboranjournal.Com>>
2547.
- รวิภา หอมเศรษฐี. ประสิทธิผลของการนำนโยบายส่งเสริมเสริมการท่องเที่ยวไปปฏิบัติ :
กรณีศึกษา จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ ปร.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
2541.
- รัฐทิศา หิรัณยหาด. แนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว :
กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.
เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- รัมภา ศิริวงศ์. การดำรงอยู่ของวัฒนธรรมอาหารล้านนาใจ. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- รุ่งทิพย์ กล้าหาญ. การขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อโดยผ่านพิธีกรรมในชุมชนชนบท.
วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539.

- วรรณอุบล อภิษฐ์. การบูรณาการอังกฤษและเนื้อหาวิชาในการสอนวิชาการการจัดการท่องเที่ยว
ในเชิงอนุรักษ์สำหรับนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- วสัน อุปแสน. แผนชุมชนภายใต้โครงการบูรณาการแผนชุมชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนและ
เอาชนะความยากจน. มหาสารคาม : ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยี
การเกษตรประจำตำบลเขวา, 2547.
- วิฒนชัย พุทธิสสะ. ความเชื่อเกี่ยวกับผีปอบตาของชาวบ้านเชียงเหียน ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อ
เรื่องผีปอบตา ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2536.
- วิชัย มงคลพันธ์. ความต้องการและความพร้อมของประชาชนท้องถิ่นในการเข้าร่วมพัฒนา
การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่ปิง อำเภอเถิน จังหวัดลำพูน.
ลำพูน : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. “อีสานสมัยต่างๆ,” ใน อีสาน. หน้า 143-145. กรุงเทพฯ :
ธนวิซการพิมพ์, ม.ป.ป.
- . “พิพิธภัณฑสถานบ้านวัดม่วง ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี,”
ศูนย์มอญศึกษาที่พิพิธภัณฑสถานบ้านวัดม่วงศิลปวัฒนธรรม. 24(11) กันยายน. 2546.
- ศิริพันธุ์ ไพโรจน์รัตน์. ความพร้อมของผู้นำองค์กรบริหารส่วนตำบลในการจัดการทรัพยากร
การท่องเที่ยวเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่
: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- สุทธิคุณ กองทอง. พิพิธภัณฑสถานพระพุทธรูปวิชัยกพิพิธภัณฑสถานพระพุทธรูปวิชัยกวัดกลางบางแก้ว
นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม. นครปฐม : คมชัดลึก, 2546.
- สมพร คนชม. เครื่องมือในการทำนาของชาวบ้านเชียงเหียน ตำบลเขวา อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2540.
- สยามกล ชัยรัตน์อุดมกุล. ความรู้และความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวชาวไทย :
กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
2544.
- สวิง บุญเจิม. มรดกอีสาน คลองสิบสี่. กรุงเทพฯ : อีสานการพิมพ์ออฟเซต, 2536.
- สัญญา สุดคำเลิศ. พิพิธภัณฑสถานวัดท่าพุด ตำบลไร่จิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
เมืองโบราณ. นครปฐม : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2542.

- ศักดิ์ เสริมศรี และคณะ. ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรม : กรณีศึกษา
จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2529.
- สาคริน บุญพิทักษ์. กิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืนกับการเปลี่ยนแปลง
ทางการเมืองของแม่บ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่.
วิทยานิพนธ์ ร.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546.
- สุพิศ จันทะพิงค์. การแก้ไขปัญหาเสียดิจโดยกระบวนการประชาสังคม : ศึกษากรณี
บ้านเขาโคกแผ่นดิน ตำบลท่าบ่อ อำเภอสะเมิง จังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม.
เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล. พิพิธภัณฑ์วังสวนผักกาดศิลปวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : แพลนพรีนติ้งแอนด์
พับลิชิ่ง, 2546.
- สุภาพ กุมาพันธ์. กระบวนการสังคมประกิตทางการเมืองของนักเรียนประถมศึกษาจังหวัดลำพูน.
วิทยานิพนธ์ ร.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- อรวรรณ บัณฑิตกุล และบันรส บัวคลี่. “พิพิธภัณฑ์บ้านแฮร์ริส,” นิตยสารผู้จัดการ. 2(4) : 1 ;
กุมภาพันธ์, 2549 ก.
- . พิพิธภัณฑ์บ้านแฮร์ริสโรงเรียนปิ่นสรวงแยลส์วิทยาลัย. เชียงใหม่ : ผู้จัดการ,
2549 ข.
- อรุณี กายไชย. บริบททางวัฒนธรรมที่กำหนดการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพ
ระดับครอบครัวและชุมชน. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
2545.
- อุบล ชัดยะวงศ์. ตำนานบ้านเชียงเหียน. มหาสารคาม : หมู่บ้านเชียงเหียน, 2549.
- อุไรวรรณ ทองกาย. ศักยภาพในการพัฒนาสวนพฤกษศาสตร์วรรณคดีภาคเหนือจังหวัดเชียงใหม่
แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- Aspinall, Alison Jean, “Communities in Change : Social Sustainability and Tourism
Development,” Maters Abstracts International. 45(1) : 131 ; February, 2006.
- Boonyobhas, Angsana. “Tourism Planning Concept for KoSamui, Thailand : A Sustainable
Environment Development Approach,” Dissertation Abstracts International. 57(6) :
2701-A ; December, 2006.
- Casellas, Antonia P. “The Barcelona Model? Agents, Policies and Planning Dynamics in
Tourism Development,” Dissertation Abstracts International. 64(6) : 2282-A ;
December, 2003.

- Diedrich, Amy. "Assessment of the Impacts of Tourism Development in Coastal Communities in Belize," Dissertation Abstracts International. 67(11) : 295 ; May, 2006.
- Harron, Sylvia Grace. Trekking Among The Hill Tribes of Northern Thailand : Analyzing an Alternative Tourism Segment. University of Victoria (Canada), 1991.
- Hurlbert, Diana H. "Learning From Those Who Have Gone Before : Three Case Studies of Planning Strategie to Manage Tourism as Development in the Western United States," Maters Abstracts International. 41(2) : 407 ; April, 2003.
- Lu, Shiau-Yun. "Control Power, Tourism Development and Conservation : Planning an Island with a Traditional Culture," Dissertation Abstracts International. 67(4) : 203 ; October, 2006.
- Liu, Abby Yi-chun. "Human Resources Development and Planning for Tourism : Case Studies From PR China and Malaysia," Dissertation Abstracts International. 63(8) : 2934-A ; February, 2006.
- Lee, Wiwat. Institutional Analyses of Tourism Development in Phang Nga. Island : Thailand The University of Rhode Island, 1997.
- McKenna, Juanita Christine. Sustainable Ethnic Tourism in Northern Thailand : Challenges and Strategies. Canada : University of Alberta Canada, 1999.
- Michaud, Jean. Resistance ET Flexibilite : LE Changement Social ET LE Tourisme Dans Uni Village Hmong DE Thaïlande (French Text, Tourism, Hmong, Thailand, Social Change). Canada : University de Montreal Canada, 1995.
- Mitz, Robyn. "A Community's Perspective on Tourism Development," Maters Abstracts International. 45(3) : 72 ; June, 2007.
- Prasirtsuk, Wannapa. Education, Training Manpower Planning and the Persistence of Manpower Shortages : The Case of Thailand's Tourism Industry. Columbia : The University of British Columbia, 1993.
- Stem, Caroline Jeanine. "The Role of Local Development in Protected Area Management : A Comparative Case Study of Ecotourism in Costa Rica," Dissertation Abstracts International. 62(7) : 3009-B ; January, 2002.

Tangsupvattana, Ake. Social Causality, Sex Tourism and Environmental Degradation in Thailand : An Application of the Philosophy of the Social Sciences to Relations Between the Thai State and the Business of Tourism. Kingdom : University of Essex Uniter Kingdom, 2000.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง

(Formal Interview)

ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ปรับปรุงเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้างให้ตรงประเด็นที่ศึกษาทั้ง 10 ศักยภาพและปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงที่ได้ค้นพบในภาคสนาม โดยมีเนื้อหาสาระรายละเอียดดังต่อไปนี้

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1

สนามหมู่บ้าน.....

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียนใช้สัมภาษณ์

ผู้นิสิตฝึก

ชาวบ้าน

เจ้าอาวาส

อื่นๆ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ใช้สัมภาษณ์

1. ชื่อ นามสกุล อายุ..... ปี
2. อาชีพ / ตำแหน่ง /หน้าที่
3. ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ หมู่ที่..... บ้าน
- ตำบลอำเภอ จังหวัด.....
4. วันเดือนปีที่สัมภาษณ์
5. ระดับการศึกษาสูงสุด
6. อาศัยพักอยู่ที่ปี

ตอนที่ 2 เนื้อหาที่สัมภาษณ์

ในการสัมภาษณ์นี้ผู้วิจัยได้จัดแบ่งการสัมภาษณ์ออกเป็นขั้นตอนดังนี้คือ

1. สัมภาษณ์ประวัติที่มาของไหโบราณ
2. พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียน
3. สัมภาษณ์สภาพการท่องเที่ยวที่พิพิธภัณฑ์

รายละเอียดการสัมภาษณ์แต่ละขั้นตอนเป็นดังนี้

1. สัมภาษณ์ประวัติที่มาของไหโบราณวัตถุประสงค์จะแยกออกเป็น 3 ส่วน คือ
 - 1.1 บุคลากรผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่
 - ก. นางคม รักษาภักดี
 - ข. ชาวบ้านผู้รู้เห็นเหตุการณ์
 - ค. เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรี
 - 1.2 เนื้อหาที่สัมภาษณ์ มีดังนี้
 - 1.2.1 สัมภาษณ์ยายคม รักษาภักดี

1. คุณขายนิมิตฝันเมื่อวันที่.....
เวลา.....ที่ไหน.....
 2. เนื้อหาความฝันของคุณขายเป็นอย่างไร
 3. รุ่งเช้าตื่นขึ้นมาคุณขายทำอะไร
 4. เมื่อคุณขายชุดไหมขึ้นแล้วจัดการอย่างไร.....
- 1.2.2 สัมภาษณ์ชาวบ้าน (นายสากล พลเสน)
1. ท่านได้ไปสังเกตการณ์ชุดไหมโบราณกี่ครั้ง
.....
 2. แต่ละครั้งท่านสังเกตเห็นลักษณะการชุดและการพบอย่างไร
.....
โดยใคร
 3. ท่านเห็นว่าเมื่อชุดขึ้นมาแล้วได้มีการจัดการอย่างไร
.....
 4. ท่านได้มีส่วนร่วมในการชุดหรือไม่อย่างไร
.....
- 1.2.3 สัมภาษณ์เจ้าอาวาส (พระอธิการ สมบัติ ฐม.มานน.โท)
1. ท่านเจ้าอาวาสคิดอย่างไร กับความฝันของยายคม
.....
 2. ท่านเจ้าอาวาสได้ไปสังเกตการณ์ที่ยายคมชุดไหมโบราณหรือไม่
.....
 3. ท่านเจ้าอาวาสพบไหมโบราณแล้วรู้สึกรังเกียจอย่างไร
.....

4. ท่านเจ้าอาวาสได้ไปดูสถานที่ขุดไหโบราณบ้างไหม

.....

ในทุกครั้งท่านสังเกตอย่างไร

.....

.....

5. ท่านเห็นว่าเมื่อเอาไหขึ้นมาแล้วมีวิธีการจัดการอย่างไร

.....

.....

2. สัมภาษณ์แนวทางในการจัดพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียนจะแบ่งออกเป็น

2 ส่วน คือ

2.1 บุคลากรผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่

ก. นายชุมพล สานิพันธ์

ข. นายบุญมี พลลาภ

ค. นายบุญเหลือ พลเสน

2.2 เนื้อหาผู้ให้สัมภาษณ์บุคลากรทั้ง 3 คน ตามหัวข้อต่อไปนี้

1. ท่านคิดว่าไหโบราณมีความสำคัญอย่างไร

.....

2. ท่านคิดว่าไหโบราณวัตถุควรเก็บไว้ที่ไหน

.....

3. ท่านเป็นคณะกรรมการคนหนึ่งในการเก็บรักษาไหโบราณวัตถุใช่หรือไม่

.....

4. คณะกรรมการได้ปรึกษาหารือกันอย่างไร

.....

5. ทำไมคณะกรรมการจึงเห็นสมควรให้เก็บโบราณวัตถุไว้ในวัด

.....

6. ท่านคิดว่าไหโบราณวัตถุควรเก็บไว้ที่ไหน

.....

7. ท่านคิดว่ามีสิ่งใดบรรจุในไหโบราณนั้น

.....

8. ท่านคิดว่าจะเก็บรักษาไหโบราณให้ปลอดภัยได้อย่างไร

.....

9. ท่านมีแนวคิดในการจัดสร้างพิพิธภัณฑ์ให้โบราณหรือไม่ อย่างไร

.....

10. ท่านมีแนวคิดในการจัดการเวรยาม รักษาให้โบราณมีความเหมาะสมหรือไม่....

.....

3. สัมภาษณ์สภาพการท่องเที่ยวที่พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียน

3.1 บุคลากรผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่

ก. นายเบิ่ง รัตนพลแสน

ข. นายชาญชัย อินทรเรืองศรี

ค. นายสากล พลแสน

3.2 เนื้อหาที่สัมภาษณ์บุคลากรทั้ง 3 มีดังนี้

1. คณะกรรมการได้มอบหมายให้ท่านปฏิบัติหน้าที่อย่างไร.....

.....

2. ท่านมาปฏิบัติงานสัปดาห์ละกี่ครั้ง.....ครั้งละกี่ชั่วโมง

.....

3. ท่านทำหน้าที่อย่างไรบ้าง

.....

4. ท่านสามารถอธิบายให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวได้มากน้อยเพียงใด

.....

5. นักท่องเที่ยวที่มาชมพิพิธภัณฑ์จะต้องทำอะไรบ้าง

.....

6. ท่านให้ความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง

.....

7. ในกรณีใดที่ท่านจะเปิดคู่มือให้นักท่องเที่ยวเข้าไปชมภายในได้

.....

8. ท่านจะระมัดระวังป้องกันไม่ให้นักท่องเที่ยวทำอันตรายแก่โบราณวัตถุหรือ
หีบถวญชิ้นส่วนโบราณวัตถุติดมือไปได้ได้อย่างไร

.....

9. เงินบริจาคในแต่ละวันท่านได้รวบรวมแล้วส่งไปที่ไหนอย่างไร

.....

10. เมื่อท่านหมดภาระหน้าที่ในแต่ละครั้งได้มีการส่งมอบภาระหน้าที่แก่ผู้เข้ามารับเวรต่อจากท่านหรือไม่อย่างไร

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ
นายสุรัช ชนะบูรณ์
นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (เอกการท่องเที่ยว)
บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
(ผู้สัมภาษณ์)

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2

สนามหมู่บ้าน.....

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียนของอาจารย์ บุญหมั่น คำสะอาด

ใช้สัมภาษณ์บุคคลกรต่าง ๆ คือ

1. นายสันติภาพ คำสะอาด
2. นางสงวนจิต คำสะอาด
3. นางสาวนิตยา เสนเจ็ด
4. เด็กหญิงวราพร คำสะอาด
5. ผู้รู้อื่น ๆ

แบบสัมภาษณ์จะแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อนามสกุลอายุปี
2. อาชีพ / ตำแหน่ง /หน้าที่
3. ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ หมู่ที่..... บ้าน
- ตำบลอำเภอจังหวัด.....
4. วันเดือนปีที่สัมภาษณ์
5. ระดับการศึกษาสูงสุด
6. อาศัยพักอยู่ที่ปี

ตอนที่ 2 เนื้อหาสาระที่สัมภาษณ์จะแบ่งออกเป็น 2 ชุด คือ

ชุดสัมภาษณ์ผู้ใหญ่และชุดสัมภาษณ์เด็ก

ชุดสัมภาษณ์ผู้ใหญ่ (นายสันติภาพ นางสงวนจิต คำสะอาด และผู้รู้อื่น ๆ)

มีเนื้อหาต่อไปนี้

1. ท่านเกี่ยวข้องกับอาจารย์บุญหมั่น คำสะอาดอย่างไร
-
2. ท่านทราบอุปนิสัยและความมุ่งมั่นในวิชาการด้านศิลปวัฒนธรรมของอาจารย์
บุญหมั่นอย่างไรบ้าง
-

3. ท่านสังเกตเห็นการรวบรวมสะสมโบราณวัตถุ ศิลปะวัตถุและเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพของชาวอีสานที่อาจารย์บุญหมั่นรวบรวมไว้อย่างไรบ้าง.....
-
4. ท่านมีความมุ่งมั่นที่จะสืบสานเจตนารมณ์ของอาจารย์บุญหมั่นอย่างไรบ้าง
-
5. ท่านได้จัดสร้างอาคารสถานที่เพื่อรองรับโบราณศิลปวัตถุที่อาจารย์บุญหมั่นรวบรวมไว้
อย่างไร.....
-
6. ท่านจัดกระทำพิพิธภัณฑ์ทั้งชั้นล่างและชั้นบนของบ้านหลังนี้โดยมีแนวคิดอย่างไร.....
-
7. ท่านให้บริการแก่ผู้เข้าชมแก่ผู้มาเข้าชมพิพิธภัณฑ์อย่างไรบ้าง
-
8. ท่านได้จัดสรรเงินบริจาคที่ได้รับจากนักท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง
-
9. ท่านคิดจะจัดกระทำงานเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์นี้สืบไปในอนาคตอย่างไร
-
10. ท่านมองเห็นประโยชน์จากการจัดพิพิธภัณฑ์นี้อย่างไรบ้าง
-
11. ท่านต้องการความช่วยเหลือในเรื่องใดบ้าง ในด้านใดบ้าง
-
12. ท่านมีความสุขในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใด
-
13. ท่านประชาสัมพันธ์แก่นักท่องเที่ยวอย่างไร
-
14. ท่านให้คำอธิบายด้านความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์แก่นักท่องเที่ยวได้มากน้อยเพียงใด.....
-

ตอนที่ 3 คำสัมภาษณ์สำหรับเด็ก (นางสาวนิตยา เสนเข็ด เด็กหญิงวราพร คำสะอาด)
มีเนื้อหาต่อไปนี้

1. เธอได้ช่วยงานพิพิธภัณฑ์อย่างไรบ้าง.....
.....
2. เธอมีความรู้เกี่ยวกับวัตถุสิ่งของในพิพิธภัณฑ์อย่างไรบ้าง
.....
3. เธอสามารถให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวได้หรือไม่
.....
4. เธอช่วยจัดการด้านสมุดเยี่ยมชมบ้างหรือไม่
.....
5. เธอได้รับรางวัลจากนักท่องเที่ยวบ้างไหม
.....
6. เธอรู้จักคุณปู่(อาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด) หรือไม่ และเห็นว่าคุณปู่มีความดีอย่างไร
บ้าง.....
7. เธอคิดจะช่วยงานพิพิธภัณฑ์ต่อไปเมื่อศึกษาจบแล้วอย่างไรบ้าง
.....
8. เธอสนใจเพื่อศึกษางานศิลปะและโบราณคดีหรือไม่
.....

ตอนที่ 4 ใช้สัมภาษณ์ผู้อื่น ๆ

1. ผลงานดีเด่นด้านงานศิลปะมีอะไรบ้าง
.....
2. ในแต่ละครั้งที่ส่งผลงานเข้าประกวดได้รับรางวัลหรือไม่
.....
3. งานด้านศิลปะแต่ละอย่างที่จัดแสดงเป็นผลงานของใครบ้าง
.....
4. ห้องจัดแสดงผลงานต่าง ๆ แบ่งเป็นกี่ห้อง
.....
5. แต่ละห้องเก็บสิ่งของอะไรไว้บ้าง
.....

6. นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียนมาจากที่ไหน
-
7. นักท่องเที่ยวที่มาศึกษาผลงานด้านศิลปะมาเพื่ออะไร
-
8. ส่วนมากนักท่องเที่ยวจังหวัดใดมามากที่สุด
- ภาคใด.....
9. ใครเป็นคนให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยว
-
10. นักท่องเที่ยวที่มาชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจะมาเป็นกลุ่มหรือครอบครัว
-
11. นักท่องเที่ยวมีทั้งชาวไทยและคนต่างชาติใช่หรือไม่
12. เวลาทำการเปิดให้เข้าชมพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียนตั้งแต่เวลา
- ถึงเวลา.....
13. พิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียนตั้งอยู่บ้านเลขที่
- ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ
 นาย สุรัชย์ ชนะบุรณ์
 นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (เอกการท่องเที่ยว)
 บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
 (ผู้สัมภาษณ์)

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 3

สนามหมู่บ้าน.....

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 3 เกี่ยวกับหมากเหม้าผลิตผลจากหมากเหม้า

ใช้สัมภาษณ์บุคลากรต่าง ๆ คือ

1. นายบุญจิต รัตนพลแสน
2. นายโส รัตนพลแสน
3. นายบุญสวน คำสีแก้ว
4. นายสงวน พลชำนาญ
5. เจ้าอาวาสวัดป่าประชาสงเคราะห์

แบบสัมภาษณ์จะแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อนามสกุลอายุปี
2. อาชีพ / ตำแหน่ง / หน้าที่
3. ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ หมู่ที่..... บ้าน
- ตำบลอำเภอจังหวัด.....
4. วันเดือนปีที่สัมภาษณ์
5. ระดับการศึกษาสูงสุด
6. อาศัยพักอยู่ที่ปี

ตอนที่ 2

1. ต้นหมากเหม้ามีลักษณะอย่างไร
- ลำต้น.....กิ่งก้าน.....ใบ.....
- ดอกผล.....
2. ในหมู่บ้านเชียงเหียนมีต้นหมากเหม้าบริเวณใดบ้าง
- บริเวณบ้าน.....
- บริเวณไร่นาสวน.....
- บริเวณวัด.....
- บริเวณที่สาธารณะ.....
3. หมากเหม้าบ้านเชียงเหียนขึ้นเองตามธรรมชาติหรือชาวบ้านปลูกไว้.....
-

4. ชาวบ้านเชียงเหียนใช้ประโยชน์จากต้นหมากเหมาในส่วนไหนบ้าง
-
5. ชาวบ้านนำหมากเหมาไปใช้ประโยชน์อย่างไร.....
-
6. ชาวบ้านใช้หมากเหมาในเชิงอนุรักษ์หรือไม่.....
-
7. ใช้หมากเหมาเป็นอาหารอย่างไร.....
-
8. ใช้หมากเหมาในการทำสมุนไพรอย่างไร.....
-

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ
 นายสุรัช ชนะบุรณ์
 นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (เอกการท่องเที่ยว)
 บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
 (ผู้สัมภาษณ์)

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 4

สนามหมู่บ้าน.....

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 4 เกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรมที่หอแม่ย่านาง

ใช้สัมภาษณ์บุคคลกรต่าง ๆ คือ

1. นายสุ่ม รัตนพลแสน
2. นางตุ รักษากักดี
3. นายทองสุข มหาวงศ์
4. หนูดี รัตนพลแสน
5. ผู้รู้อื่น ๆ

แบบสัมภาษณ์จะแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อนามสกุลอายุปี
2. อาชีพ / ตำแหน่ง /หน้าที่
3. ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ หมู่ที่..... บ้าน
- ตำบลอำเภอจังหวัด.....
4. วันเดือนปีที่สัมภาษณ์
5. ระดับการศึกษาสูงสุด
6. อาศัยพักอยู่ที่ปี

ตอนที่ 2 เนื้อหาสาระที่สัมภาษณ์จะแบ่งออกเป็น 3 ชุด คือ

2.1 ชุดสัมภาษณ์ผู้ช่วย (นายสุ่ม รัตนพลแสน นางตุ รักษากักดี ผู้รู้อื่น ๆ)

1. ท่านเข้าใจว่าแม่ย่านางคือผู้ใด
-(ถามได้ทั้ง 2 คน)
2. แม่ย่านางเกี่ยวข้องกับชาวบ้านเชียงเหนืออย่างไร
-(ถามได้ทั้ง 2 คน)
3. ท่านได้รับตำแหน่งกระจำสืบทอดมาจากผู้ใด
-

4. ก่อนจะเป็นกระเจ้าท่านเป็นผู้ช่วยมาก่อนใช่หรือไม่
-
5. ท่านเป็นกระเจ้ามาตั้งแต่เมื่อใด
-
6. ท่านรับหน้าที่เกี่ยวข้องประเพณีของแม่ย่านางอย่างไรบ้าง
-
7. หากท่านพ้นวาระแล้วคิดว่าใครควรเป็นกระเจ้าคนต่อไป
-

2.2 ชุดสัมภาษณ์(ผู้ช่วยกระเจ้า นางตุ รักษาภักดี)

1. ท่านมาช่วยเหลือกระเจ้าในงานใดบ้าง
-
2. ท่านคิดจะเลิกเป็นผู้ช่วยหรือไม่
-
3. หากกระเจ้าสิ้นวาระลงท่านยินดีเป็นกระเจ้าคนต่อไปหรือไม่.....
-
4. ท่านเห็นว่ามีผู้ใดจะมาเป็นผู้ช่วยกระเจ้าคนต่อไป
-
5. ตำแหน่งผู้ช่วยกระเจ้ามีท่านใดหรือมีท่านผู้ใดอีก
-
6. ตำแหน่งผู้ช่วยกระเจ้าควรมีหลาย ๆ คนมาช่วยกันใช่หรือไม่
-
7. ท่านได้รับค่าตอบแทนจากการทำงานเป็นผู้ช่วยกระเจ้าหรือไม่อย่างไร
-
8. ท่านมีความพึงพอใจที่ได้มาทำหน้าที่ผู้ช่วยกระเจ้ามากน้อยเพียงใด
-

ตอนที่ 3 ชุดสัมภาษณ์ (ผู้มาบ้านให้ประสบผลสำเร็จในชีวิต นายทองสุข มหาวงษ์)

1. ท่านเคยมีอาชีพค้าขายสิ่งใดบ้าง.....
.....
2. ท่านมีอาชีพขายรองเท้าตั้งแต่เมื่อใด
3. การมาขายรองเท้าของท่านไม่ประสบผลสำเร็จใช่หรือไม่
4. ผู้ใดแนะนำให้ท่านมาทำการบ้าน.....
.....
5. ท่านมีความเชื่อตามที่เขาแนะนำหรือต้องการมาทดลองมาดูว่าเป็นจริงหรือไม่
6. ท่านเตรียมวัสดุสิ่งของมาบ้านอย่างไรบ้าง
7. วิธีการบ้านทำอย่างไร
8. หลังจากการบ้านแล้วท่านประสบผลสำเร็จในการขายรองเท้าหรือไม่หรือไม่
9. การแก้ผ้าหรือแก้บนมีวิธีการกระทำอย่างไรบ้าง
10. ท่านคิดว่าจะมาบ้านในครั้งต่อไปหรือไม่

3.1 ชุดสัมภาษณ์ (ถามผู้มาบ้านผู้ให้พ้นจากทุกข์โศกโรคภัย นางหนูดี รัตนพลแสน)

1. ก่อนมาบ้านท่านมีความทุกข์ด้วยเรื่องอะไร
2. ผู้ใดแนะนำท่านให้มาบ้าน
3. ท่านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหอมแม่ย่านางหรือไม่
4. กระจ้าได้ช่วยเหลือท่านอย่างไรบ้าง

5. เครื่องสังเวชและเครื่องบูชาประกอบด้วยสิ่งใดบ้าง
-
6. ขั้นตอนในการทำบ้านมีอะไรบ้าง
-
7. หลังจากบ้านแล้วท่านผ่อนคลายจากความทุกข์หรือไม่
-
8. หากผ่อนคลายท่านกลับมาเก็บนหรือไม่ว
-
9. เครื่องเก็บนมีสิ่งใดบ้าง
-
10. ท่านเก็บนด้วยสิ่งใด
-
11. ท่านคิดจะมาบ้านอีกหรือไม่
-
12. ท่านมีความเชื่อมั่นในความศักดิ์สิทธิ์ของแม่ย่านางมากน้อยเพียงใด
-

3.2 ชุดสัมภาษณ์ (ผู้รู้ทั่วไป นายเบ้ง รัตนพลแสน)

1. ประวัติความเป็นมาของแม่ย่านางเป็นอย่างไร
-
2. ท่านรู้จักผู้ทำหน้าที่ในปัจจุบันมากน้อยเพียงใด
-
3. ท่านเห็นว่ากระจำและผู้ช่วยทำหน้าที่ได้สมบูรณ์เรียบร้อยเพียงใด.....
-
4. ท่านได้เข้าร่วมในประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับแม่ย่านางมากน้อยเพียงใด
-
5. ท่านเห็นว่าแม่ย่านางมีประโยชน์ต่อชาวบ้านอย่างไร
-
6. ท่านเห็นว่าบริเวณที่ตั้งของแม่ย่านางเหมาะสมหรือไม่อย่างไร
-
7. ท่านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเครื่องสังเวชเครื่องบูชาที่หอแม่ย่านางอย่างไรบ้าง
-

8. ท่านคิดว่าผู้ใดจะดำรงตำแหน่งหน้าที่คนต่อไป.....

9. ท่านคิดว่าจะชักชวนนักท่องเที่ยวมาชมประเพณีเกี่ยวกับหอยแม่อ้วนอย่างไร

10. หอยแม่อ้วนมีความเกี่ยวข้องกับวัดทางพระพุทธศาสนาอย่างไร.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ
 นาย สุรัชย์ ชนะบุรณ์
 นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (เอกการท่องเที่ยว)
 บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
 (ผู้สัมภาษณ์)

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 5

สนามหมู่บ้าน.....

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 5 เกี่ยวกับสภาวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียน

ใช้สัมภาษณ์บุคคลกรต่าง ๆ คือ

1. นายสากล พลเสน ประธานสภา
2. นายสวาท โคตรมุงคุณ รองประธาน
3. นายสำรอง โสภชาติ รองประธาน
4. ผศ.พรชัย ศรีสารคาม (Key Informants) ตำแหน่งสภาจังหวัดมหาสารคาม

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ นามสกุล อายุ..... ปี
2. อาชีพ / ตำแหน่ง /หน้าที่
3. ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ หมู่ที่..... บ้าน
- ตำบล อำเภอ จังหวัด.....
4. วันเดือนปีที่สัมภาษณ์
5. ระดับการศึกษาสูงสุด
6. อาศัยพักอยู่ที่.....

ตอนที่ 2 เนื้อหาสาระที่สัมภาษณ์แบ่งเป็น 2 ชุด คือ ชุดสัมภาษณ์คณะกรรมการและ

ชุดสัมภาษณ์ผู้รู้

เนื้อหาชุดสัมภาษณ์คณะกรรมการ มีดังต่อไปนี้

1. หน่วยงานใดที่รับผิดชอบงานด้านสภาวัฒนธรรมบ้านเชียงเหียน
-
2. ผู้เข้ามาจัดตั้งสภาวัฒนธรรมในบ้านเชียงเหียนเป็นคนแรกคือใคร.....
-
3. ได้รับแต่งตั้งเป็นสภาวัฒนธรรมเมื่อใด
-
4. คณะกรรมการหมู่บ้านเชียงเหียนมีกี่คน
-

5. ผู้ใดเป็นประธานสภาวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียน.....
.....
6. สภาวัฒนธรรมมีขึ้นเพื่ออะไร
.....
7. คณะกรรมการสภาวัฒนธรรมประชุมกันที่ใด
.....
8. เนื้อหาสาระในการประชุมมีอย่างไร
.....
9. คณะกรรมการสภาวัฒนธรรมประชุมร่วมกันทั้งหมดกี่ครั้ง
.....
10. ที่ประชุมลงมติกันว่าอย่างไร
.....
11. โครงการทั้งหมดมีกี่โครงการ.....อะไรบ้าง
.....
12. โครงการต่าง ๆ ได้ดำเนินการไปมากน้อยเพียงใด
.....
13. ปัจจุบันนี้สภาวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียนยังคงดำเนินการอยู่หรือไม่อย่างไร
.....

ชุดที่ 2 สัมภาษณ์ผู้รู้มีเนื้อหาดังนี้

1. ท่านคิดอย่างไรในการจัดตั้งสภาวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียน
.....
2. ในการเปิดดำเนินการสภาวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียนท่านได้ไปเกี่ยวข้องหรือไม่
อย่างไร
.....
3. ท่านทราบข่าวคราวการดำเนินงานสภาวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียนมากน้อยเพียงใด
.....
.....
4. ความล้มเหลวในการปฏิบัติงานของสภาวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียนเนื่องจาก
สาเหตุใด.....
.....

5. ความเข้มแข็งของสภาวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียนขึ้นอยู่เหตุปัจจัยอะไรบ้าง

6. สภาวัฒนธรรมทั้งระดับจังหวัดอำเภอตำบลและหมู่บ้านสมควรได้รับการสนับสนุน
 อย่างไรบ้าง.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ
 นาย สุรัชย์ ชนะบุรณ์
 นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (เอกการท่องเที่ยว)
 บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
 (ผู้สัมภาษณ์)

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 6

สนามหมู่บ้าน.....

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 6 เกี่ยวกับการสวดมนต์ไหว้พระใช้สัมภาษณ์บุคลากรต่าง ๆ คือ

1. นายบุรี ชัยยะวงษ์ มัคทายก
2. นายโส รัตนพลแสน ผู้ช่วยมัคทายก
3. นายบุญ รัตนพลแสน ผู้ช่วยมัคทายก
4. พระอธิการสมบัติ ฐม.มานน.โท (ผู้รู้) และผู้นำสวดมนต์

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ นามสกุล อายุ..... ปี
2. อาชีพ / ตำแหน่ง /หน้าที่
3. ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ หมู่ที่..... บ้าน
- ตำบลอำเภอ จังหวัด.....
4. วันเดือนปีที่สัมภาษณ์
5. ระดับการศึกษาสูงสุด
6. อาศัยพักอยู่ที่.....

ตอนที่ 2 เนื้อหาสาระที่สัมภาษณ์แบ่งเป็น 2 ชุด คือ ชุดสัมภาษณ์คณะกรรมการ

และชุดสัมภาษณ์ผู้รู้

เนื้อหาชุดสัมภาษณ์ผู้นำสวดมนต์ มีเนื้อหาสาระได้ดังนี้

1. สถานที่สวดมนต์ไหว้พระคือที่ไหน
-
2. สวดมนต์กันวันใดบ้าง
-
3. ผู้สวดมนต์แต่งกายอย่างไร
-
4. เครื่องบูชาพระรัตนตรัยมีสิ่งใดบ้าง.....
-
5. ผู้นำสวดมนต์คือใคร.....
-

6. ผู้ช่วยคือใคร.....
-
7. ผู้เข้าร่วมสวดมนต์มีจำนวนประมาณเท่าไร.....
-
8. ผู้สวดมนต์สวดจากการท่องจำหรือสวดจากหนังสือ
-
9. สวดมนต์ทำนองเสนาะหรือสวดมนต์ธรรมดา.....
-
10. สวดมนต์เล็กมีบทสวดกี่บท..... ใช้สวดระหว่างใด..... ถึงเวลาใด.....
-
11. สวดมนต์ใหญ่มีบทสวดกี่บท..... ใช้สวดระหว่างใด..... ถึงเวลาใด.....
-
12. นอกพรรษามีการสวดหรือไม่.....
-
13. สวดมนต์ร่วมกับพระภิกษุสามเณรหรือไม่
-
14. ผู้สวดมนต์ทั้งหมดต้องจำศีลภาวนาตลอด 1 วัน 1 คืน ใช่หรือไม่
-
15. ศีลที่ผู้สวดมนต์ถือครองตลอด 1 วัน 1 คืน ได้แก่อะไรบ้าง
-
16. มีการลาศีลหรือไม่ ด้วยวิธีการอย่างไร
-

ตอนที่ 3 ชุดสัมภาษณ์ (พระอธิการสมบัติ ฐม.มานน.โท) มีเนื้อหาสาระดังนี้

1. ในระหว่างการเข้าพรรษาทั้ง 3 เดือนมีการทำบุญที่ศาลาการเปรียญ
กี่ครั้ง.....
2. ในวันพระแต่ละวันจะทำกิจกรรมใดบ้าง
-
3. ท่านมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้นอย่างไร.....
-

4. มีพระรูปใดทำหน้าที่แทนท่านได้บ้าง.....
.....
5. ท่านได้เทศน์โปรดญาติโยมในเรื่องใดบ้าง
.....
6. ท่านได้ชักชวนญาติโยมให้บำรุงวัดวาอารามอย่างไรบ้าง
7. การสวดมนต์ไหว้พระทั้งเวลาเช้าและเวลาเย็นท่านเห็นว่ามิประโยชน์อย่างไรบ้าง
.....
8. ท่านเห็นว่าชาวบ้านเชียงเหียนมีความเข้มแข็งในการสวดมนต์ไหว้พระหรือไม่อย่างไร
.....
9. จำนวนชาวบ้านที่มาจำศีลภาวนาส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชายหรือผู้หญิงเพราะเหตุใด.....
.....
10. นอกจากสวดมนต์ที่ศาลาการเปรียญแล้วชาวบ้านเหล่านี้ได้ไปสวดมนต์ในที่อื่น ๆ
บ้างหรือไม่อย่างไร
11. การกรวดน้ำและการแผ่เมตตามีประโยชน์อย่างไร
12. ถิ่นทำนองในการสวดมนต์ที่วัดโพธิ์ศรีนี้ได้แบบอย่างมาจากที่วัดใด

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ
นายสุรชัย ชนะบุรณ์
นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (เอกการท่องเที่ยว)
บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
(ผู้สัมภาษณ์)

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 7

สนามหมู่บ้าน.....

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 7 เกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรมที่หอดอนปู่ตา

ใช้สัมภาษณ์บุคคลกรต่าง ๆ คือ

1. นายบุญมา อุทัยศรี เฒ่าจ้ำ
2. นายชาติ โศตรมุงคุณ ผู้ช่วยเฒ่าจ้ำ
3. นายบุญหนา โศตรมุงคุณ ผู้ช่วยเฒ่าจ้ำ
4. นายสันติภาพ คำสะอาด (ผู้บ้านคนที่ 1)
5. นายชาย อัดนา (ผู้บ้านคนที่ 2)

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ นามสกุล อายุ..... ปี
2. อาชีพ / ตำแหน่ง /หน้าที่
3. ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ หมู่ที่..... บ้าน
- ตำบลอำเภอ จังหวัด.....
4. วันเดือนปีที่สัมภาษณ์
5. ระดับการศึกษาสูงสุด
6. อาศัยพักอยู่ที่ปี

ตอนที่ 2 เนื้อหาสาระที่สัมภาษณ์แบ่งเป็น 2 ชุด คือ ชุดสัมภาษณ์คณะกรรมการ

และชุดสัมภาษณ์ผู้รู้

- 2.1 ชุดสัมภาษณ์ เฒ่าจ้ำและผู้ช่วย
- 2.2 ชุดสัมภาษณ์ผู้บ้าน

2.1 ชุดสัมภาษณ์ เฒ่าจ้ำและผู้ช่วยมีเนื้อหาสาระได้ดังนี้

1. ศาลปู่ตามีประวัติความเป็นมาอย่างไร
-
2. บริเวณของพื้นที่ศาลปู่ตามีจำนวนกี่ไร่.....
-
3. ชาวบ้านเชียงเหียนมีความเชื่อในศาลปู่ตาอย่างไรบ้าง
-

4. ศาลปู่ตาหลังเดิมมีลักษณะอย่างไร
-
5. ศาลปู่ตาหลังใหม่สร้างขึ้นเมื่อใด.....
- มีลักษณะอย่างไร
- ด้วยจำนวนเงินเท่าใด.....
6. ศาลย่อย ๆ ที่ดอนปู่ตาได้มาจากไหน.....
- อย่างไร.....
7. บริเวณรอบ ๆ ศาลดอนปู่ตามีสิ่งใดบ้าง.....
-
8. งานบุญบั้งไฟมีความเกี่ยวข้องกับศาลปู่ตาอย่างไรบ้าง.....
-
9. งานประจำปีที่ศาลดอนปู่ตาจัดให้มีขึ้นระหว่างวันที่เท่าไรเดือนอะไร.....
-
10. กิจกรรมในการเลี้ยงประจำปีที่ศาลปู่ตามีวิธีการขั้นตอนอย่างไรบ้าง.....
-
11. ท่านมีส่วนเกี่ยวกับพิธีการบ๋าหรือบนที่ดอนปู่ตาอย่างไร
-
12. พิธีกรรมที่ดอนปู่ตามีพระภิกษุสงฆ์มาเกี่ยวข้องหรือไม่อย่างไร
-

2.2 ชุดสัมภาษณ์ผู้มาบ้านมีเนื้อหาดังนี้

1. ท่านมาบ้านต่อศาลปู่ตาด้วยเรื่องอะไร
-
2. มีผู้ใดช่วยท่านในการทำบ้าน.....
-
3. ท่านใช้วัสดุสิ่งของใดในการทำบ้าน.....
-
4. สถานที่ทำบ้านอยู่ที่ใด.....
-
5. หลังจากบ้านหรือบนแล้วหลังจากกี่วันท่านจึงประสบสิ่งที่ปรารถนา
- คืออย่างไร.....

6. หลังจากบ้านหรือบนแล้วหลังจากที่วันท่านจึงกลับมาทำพิธีแก้บ้านหรือแก้บน
.....
7. ท่านเชื่อมั่นในความศักดิ์สิทธิ์ของศาลปู่ตามากน้อยเพียงใด.....
.....
8. เครื่องสังเวยและเครื่องบูชาที่ท่านนำมาแก้บ้านหรือแก้บนมีสิ่งใดบ้าง
.....
9. วิธีการขั้นตอนในการแก้บนมีอย่างไรบ้าง
.....
10. ท่านคิดจะกลับมาบ้านหรือบนต่อศาลเจ้าปู่ตาหรือไม่อย่างไร.....
.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ
นาย สุรัชย์ ชนะบุรณ์
นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (เอก การท่องเที่ยว)
บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
(ผู้สัมภาษณ์)

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 8

สนามหมู่บ้าน.....

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 8 เกี่ยวกับประเพณีงานบุญบั้งไฟ

ใช้สัมภาษณ์บุคคลกรต่าง ๆ คือ

1. นายสากล พลเสน ประธานกรรมการจัดงานบุญบั้งไฟ
2. นายสำรอง โสภชาติ รองประธานจัดงานบุญบั้งไฟ
3. นายสวาท โคตรมุงคุณ รองประธานจัดงานบุญบั้งไฟ
4. นายบุตรี โคตรมุงคุณ กรรมการตัดสินบั้งไฟ
5. นายรุณ รัตนพลเสน กรรมการตัดสินบั้งไฟ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ นามสกุล อายุ..... ปี
2. อาชีพ / ตำแหน่ง /หน้าที่
3. ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ หมู่ที่..... บ้าน
- ตำบลอำเภอ จังหวัด.....
4. วันเดือนปีที่สัมภาษณ์
5. ระดับการศึกษาสูงสุด
6. อาศัยพักอยู่ที่ปี

ตอนที่ 2 เนื้อหาสาระที่สัมภาษณ์แบ่งเป็น 2 ชุด คือ ชุดสัมภาษณ์กรรมการจัดงาน และชุดสัมภาษณ์กรรมการตัดสินงานบุญบั้งไฟบ้านเชียงเหียน มีสาระดังต่อไปนี้

2.1 คำสัมภาษณ์คณะกรรมการจัดงาน มีดังนี้

1. งานประเพณีบุญบั้งไฟจัดขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ใด
-
2. บุญบั้งไฟที่บ้านเชียงเหียนจัดขึ้นประมาณวันไหน.....
- ของปี.....
3. งานนี้จัดขึ้นประจำทุกปีหรือเว้นบางปี.....
-
4. งานนี้มีชาวบ้านรวมตัวด้วยหรือไม่อย่างไร
-

5. บุญบั้งไฟมีพระสงฆ์เข้ามาเกี่ยวข้องกับค้ำหรือไม่ว่างไร
-
6. ขบวนแห่บุญบั้งไฟประกอบด้วยส่วนใดบ้าง
-
7. ก่อนถึงวันแห่บั้งไฟชาวบ้านเตรียมการใดบ้าง.....
-
8. การตกแต่งบั้งไฟใช้ช่างประจำหมู่บ้านหรือช่างบ้านอื่น ๆ มาจัดทำ.....
-
9. การฟ้อนหรือการแข่งบั้งไฟมีการฝึกซ้อมกันอย่างไร
-
10. การแต่งกายของนักฟ้อนและนักดนตรีพื้นบ้านเป็นอย่างไร
-
11. การฝึกซ้อมการฟ้อนการแข่งใช้เวลาไม่น้อยเพียงใด.....
-
12. การตกแต่งบั้งไฟใช้เวลาและเงินทุนไม่น้อยเพียงใด.....
-
13. ขบวนแห่บั้งไฟจะเริ่มจากบริเวณใดไปจบสิ้นที่บริเวณใด.....
-
14. การจุดบั้งไฟได้จุดที่บริเวณใด.....
-

2.2 คำสัมภาษณ์กรรมการตัดสินบั้งไฟ มีดังนี้

1. ท่านมีเกณฑ์ตัดสินให้คะแนนอย่างไรบ้าง
-
2. การฟ้อนไปตามหมู่บ้านใช้เวลานานเท่าไร.....
-
3. ระหว่างรถบั้งไฟกับขบวนบั้งไฟอย่างใดมีคะแนนมากกว่ากัน.....
-
4. รถผาแดงนางไอ่มีคะแนนเท่าใด.....
-
5. ขบวนผาแดงนางไอ่มีรถกระรอกค้อนรถพญาขอมบ้างหรือไม่.....
-

6. ในขบวนแห่บั้งไฟมีขบวนเชิงโบราณบ้างหรือไม่
-
7. มีการเล่นสัปคนในขบวนแห่ต่าง ๆ หรือไม่.....เช่น ชายแต่งตัวเป็นหญิง
หยาบปลัดจิกแต่งใหญ่ ๆ หรือมีหุ่นไม้แกะสลักแสดงการร่วมเพศระหว่างชาย
กับหญิง.....
8. บั้งไฟมีจุดแข่งขันเป็นบั้งไฟหมื่นหรือบั้งไฟแสน.....
-
9. เคยเกิดอุบัติเหตุในการจุดบั้งไฟหรือไม่อย่างไร.....
-
10. เคยถูกคัดค้านการตัดสินให้รางวัลหรือไม่อย่างไร.....
-

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ
นาย สุรัชย์ ชนะบุรณ์
นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (เอกการท่องเที่ยว)
บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
(ผู้สัมภาษณ์)

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 9

สนามหมู่บ้าน.....

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 9 เกี่ยวกับหมอยาสมุนไพร

ใช้สัมภาษณ์บุคลากรต่าง ๆ คือ

1. นายบุญจิต รัตนพลเสน หัวหน้าหมอยาสมุนไพร
2. นายบุญสวน คำสีแก้ว ผู้ช่วยหมอยาสมุนไพร
3. นายสงวน พลธานี ผู้ช่วยหมอยาสมุนไพร
4. นายสมศรี จัตติยะวงศ์ ผู้ช่วยหมอยาสมุนไพร
5. นายบุญมี พลลาภ ผู้ช่วยหมอยาสมุนไพร

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ นามสกุล อายุ..... ปี
2. อาชีพ / ตำแหน่ง /หน้าที่
3. ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ หมู่ที่..... บ้าน
- ตำบลอำเภอ จังหวัด.....
4. วันเดือนปีที่สัมภาษณ์
5. ระดับการศึกษาสูงสุด
6. อาศัยพักอยู่ที่ปี

ตอนที่ 2 เนื้อหาสาระที่สัมภาษณ์แบ่งเป็น 2 ชุด คือ ชุดสัมภาษณ์ผู้ปรุงยาสมุนไพรและชุดสัมภาษณ์ผู้ขายยาสมุนไพร

2.1 ชุดสัมภาษณ์ผู้ปรุงยาสมุนไพร

1. ท่านเก็บยาสมุนไพรจากที่ใดบ้าง
2. สมุนไพรที่เป็นพืชล้มลุกตัวอย่างมีอะไรบ้าง
3. สมุนไพรที่เป็นพืชยืนต้นตัวอย่างมีอะไรบ้าง
4. เก็บสมุนไพรโดยวิธีการอนุรักษ์มีวิธีการทำอย่างไร

5. วิธีเก็บสมุนไพรมีวิธีอย่างไรบ้าง
-
6. ก่อนปรุงเป็นยาต่าง ๆ ต้องจัดการกับสมุนไพรอย่างไรบ้าง
-
7. ยาสมุนไพรที่ปรุงแล้วมีกี่ชนิดอะไรบ้าง
-
8. ยาสมุนไพรมีสรรพคุณแก้โรคใดบ้าง
-

2.2 ชุดสัมภาษณ์ผู้ขายยาสมุนไพร

1. สมุนไพรที่ท่านนำไปขายมีกี่ชนิด อะไรบ้าง
-
2. สมุนไพรแต่ละอย่างมีราคาเท่าไรเท่าไร.....
3. ราคาที่ขายในเขตมหาสารคามแตกต่างจากราคาที่ขายในจังหวัดอื่น ๆ อย่างไรบ้าง
-
4. จังหวัดอื่นๆ ที่ท่านไปเร่ขายไกลที่สุดจังหวัดอะไร.....
-
5. บริเวณใดที่ขายสมุนไพรดีที่สุดที่สุด.....
-
6. การนำสมุนไพรไปขายในแต่ละครั้งใช้เวลานานเท่าใด.....
-
7. ในแต่ละครั้งนั้นท่านได้กำไรมากน้อยเพียงใด.....
-
8. ทุกท่านที่นำสมุนไพรไปขายได้หมดหรือไม่หรือนับกลับมา.....
-
9. มีคนภายนอกติดต่อซื้อสมุนไพรที่บ้านเชียงเหียนหรือไม่.....
-
10. ให้ท่านเปรียบเทียบราคาขายปลีกในจังหวัดมหาสารคามกับจังหวัดอื่น ๆ.....
-

11. ท่านคิดว่ายาสมุนไพรเป็นที่ต้องการของชาวบ้านมากน้อยเพียงใด

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ
นายสุรชัย ชนะบุรณ์
นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (เอกการท่องเที่ยว)
บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
(ผู้สัมภาษณ์)

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 10

สนามหมู่บ้าน.....

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 10 เกี่ยวกับตำนานกระรอกดอนผาแดงนางไอ่

ใช้สัมภาษณ์บุคคลกรต่าง ๆ คือ

1. นายบุรี จัตติวงค์ ผู้เล่าประวัติผาแดงนางไอ่
2. นายบุญมา อุทัยศรี ผู้เลี้ยงดูกระรอกดอนบริเวณดอนปู่ตา
3. ยายสุ่ม รัตนพลแสน ผู้เลี้ยงดูกระรอกดอนบริเวณหอแม่ย่านาง
4. นายทองสุข ทำเนบ ผู้สังเกตการณ์กระรอกดอน
5. นายบุรี จัตติวงค์ ผู้กินกระรอกดอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ นามสกุล อายุ..... ปี
2. อาชีพ / ตำแหน่ง /หน้าที่
3. ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ หมู่ที่..... บ้าน
- ตำบลอำเภอ จังหวัด.....
4. วันเดือนปีที่สัมภาษณ์
5. ระดับการศึกษาสูงสุด
6. อาศัยพักอยู่ที่ปี

ตอนที่ 2 เนื้อหาสาระที่สัมภาษณ์แบ่งเป็น 2 ชุด คือ

2.1 ชุดสัมภาษณ์เฒ่าจ๋าและกระจាំมีดังนี้

1. ท่านสังเกตเห็นกระรอกดอนมีจำนวนมากน้อยเพียงใด.....
-
2. นอกจากกระรอกดอนแล้วมีกระรอกดอนสีอื่น ๆ หรือไม่อย่างไร.....
-
3. กระรอกดอนจะมากากินในเวลาใด.....
- และกินครั้งละกี่ตัว.....
4. ท่านเตรียมอาหารชนิดใดให้กระรอกดอนบ้าง.....
-
5. ท่านเชื่อว่ากระรอกดอนเหล่านี้ เกี่ยวข้องกับตำนานผาแดงหรือไม่อย่างไร.....
-

6. ที่หลับนอนหรือรังของกระรอกค่อนเหล่านี้อยู่บริเวณใด.....
.....
7. ขนาดของกระรอกค่อนส่วนใหญ่ตัวเล็กกว่ากระรอกทั่ว ๆ ไปหรือไม่.....
.....
8. กระรอกค่อนเหล่านี้รับกวนผลไม้ของชาวบ้านมากน้อยเพียงใด
.....
9. ท่านได้อาหารมาจากไหนในการเลี้ยงกระรอกค่อนในแต่ละวัน.....
.....
10. ท่านเคยเห็นใครทำร้ายกระรอกค่อนบ้างหรือไม่.....
.....

2.2 ชุดสัมภาษณ์ ผู้สังเกตการณ์กระรอกค่อน ดังนี้

1. ท่านเห็นว่ากระรอกค่อนในบ้านเชียงใหม่มีชุกชุมหรือไม่อย่างไร
.....
2. ท่านมีความเชื่อว่ากระรอกค่อนมีความเกี่ยวข้องกับผาแดงนางไอ่หรือไม่อย่างไร
.....
3. ท่านเคยทำร้ายกระรอกค่อนเหล่านี้หรือไม่.....
.....
4. ท่านเคยรับประทานกระรอกค่อนหรือไม่อย่างไร.....
.....
5. เมื่อรับประทานแล้วมีผลเป็นอย่างไร.....
.....
7. ท่านยังคิดจะรับประทานกระรอกค่อนอีกหรือไม่
.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ
นายสุรชัย ชนะบุรณ์
นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (เอกการท่องเที่ยว)
บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
(ผู้สัมภาษณ์)

ภาคผนวก ข
แบบสังเกต

แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม
(Non Participant Observation)

แบบสังเกตที่ผู้วิจัยใช้นี้ มีทั้งแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วมนั้นผู้วิจัยใช้สังเกตในศักยภาพ คือ

1. ด้านพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน โบราณคดีบ้านเชียงเหียน
2. ด้านพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียนของอาจารย์ บุญหมั่น คำสะอาด
3. ด้านประเพณีพิธีกรรมที่หอแม่ย่านาง
4. ด้านประเพณีพิธีกรรมที่หอเจ้าปู่ตา

ส่วนแบบสังเกตชนิดมีส่วนร่วมนั้นผู้วิจัยใช้ใน 1 ศักยภาพ ได้แก่ ด้านกระรอกค่อนผาแดงนางไอ่ รายละเอียดเนื้อหาสาระที่ได้มาจากการสังเกต มีดังต่อไปนี้

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเชียงเหียนของอาจารย์ บุญหมั่น คำสะอาด มีดังนี้

1. สังเกตการชุกไห รุ่นที่ 2 จำนวน 4 ใบ ที่บริเวณริมถนนแจ้งสนิท เมื่อ วันที่ 4 พฤษภาคม 2549 เวลาประมาณ 10.00 น. โดยสังเกตเห็นว่า
 - ก. ไหทั้ง 4 ใบนั้น ฝังอยู่ในพื้นดินมีระยะห่างกันประมาณ 1 ฟุต
 - ข. ไहनั้นอยู่ลึกจากผิวดินประมาณ 3 เมตร
 - ค. ไहनั้นมีขนาดเท่า ๆ กัน คือ เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 45 เซนติเมตร
 - ง. ไหบางลูกมีลักษณะคล้ายกันแต่บางลูกคล้ายหม้อดินหุงข้าว
 - จ. เครื่องมือการชุกไหจะใช้รถแมคโครชุกภายนอกใช้จอบและเสียมขุดรอบ ๆ หลุมอีกครั้งหนึ่ง
 - ช. ใช้เวลาในการชุกนี้ประมาณ 2 ชั่วโมง
2. สังเกตการบริการแก่นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน โบราณคดีบ้านเชียงเหียนที่ศาลาการเปรียญวัดโพธิ์ศรี ระหว่างเดือนมิถุนายน พ.ศ.2549 ถึงเดือน มกราคม พ.ศ.2550 โดยสังเกตเห็นว่า
 - ก. สังเกตการจัดไหโบราณทั้ง 27 ใบ ฝ่ายจัดการบ้านเชียงเหียนได้จัดวางไหที่ชุกค้นพบทั้ง 3 ครั้ง โดยเรียงลำดับดังนี้
 - ข. มีการสร้างลูกกรงเหล็กครอบไหโบราณเหล่านี้ไว้

- ก. มีการจัดสมุดเยี่ยมชมให้นักท่องเที่ยวได้ลงนามและจำนวนเงินที่บริจาค
- ง. มีการจัดโต๊ะหมู่บูชาให้นักท่องเที่ยวได้จุดธูปเทียนเพื่อคารวะดวงวิญญาณ
ผู้เป็นเจ้าของไหโบราณเหล่านั้น
- จ. ฝ่ายบริการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว
- ช. สังเกตเห็นว่าผู้มาเยี่ยมชมมีทั้งจากบริเวณใกล้เคียงและจากที่ห่างไกลออกไป
ทั้งภาคกลาง ภาคเหนือ และ ภาคใต้ของประเทศไทย
- ซ. นักท่องเที่ยวเหล่านี้มีทั้งพระภิกษุสามเณร ชาวบ้านทั่วไป และนักวิชาการ
ผู้สนใจศึกษาหาความรู้แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ

นาย สุรัชย์ ชนะบุรณ์

นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (เอกการท่องเที่ยว)

บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(ผู้สัมภาษณ์)

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม
(Non Participant Observation)

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเกี่ยวกับพิธีกรรมที่บ้านเชียงเหียนของ (อาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด) มีดังนี้

1. สังเกตการจัดการพิธีกรรม เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2549 ระหว่างเวลา 08.30 น. - 16.30 น. โดยสังเกตเห็นว่า

ก. ตัวอาคารพิธีกรรมเป็นบ้านครึ่งตึกครึ่งไม้ 2 ชั้น ตั้งอยู่ในพื้นที่ประมาณ 200 ตารางวา

ข. ภายนอกของตัวอาคารจะจัดทำสนามหญ้าและปลูกไม้ดอกไม้ประดับไว้ โดยรอบนอกจากนั้นยังมีการนำเอาข้าวโพด กล้วย มาประดับรอบ ๆ อาคารจำนวนนับร้อย

ค. ด้านหลังพิธีกรรมได้จัดบริการห้องน้ำห้องส้วมที่มีความสะอาดถูกสุขอนามัยไว้บริการแก่ผู้เข้าเยี่ยมชมอย่างเป็นสัดส่วน

ง. ชั้นล่างของอาคารพิธีกรรมจัดแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่อยู่อาศัยของผู้ที่เฝ้าพิธีกรรมกับส่วนที่เป็นห้องพิธีกรรม สำหรับห้องพิธีกรรมนั้นจะจัดแสดงประวัติและผลงานของอาจารย์ บุญหมั่น คำสะอาด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลงานด้านจิตรกรรม คือการวาดภาพต่าง ๆ ที่อาจารย์บุญหมั่นเคยได้รับรางวัล

จ. ชั้นบนของอาคารพิธีกรรมพิธีกรรมพิธีกรรมจัดแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ห้องพิเศษสำหรับจัดแสดงของมีค่า เช่น พระเครื่องสมัยโบราณ พระพุทธรูปสมัยโบราณต่าง ๆ ห้องโถงใหญ่จะจัดแสดงวัตถุต่าง ๆ เช่น ไหโบราณ 2 ใบ รุ่นเดียวกับพิธีกรรมวัดโพธิ์ศรีจำนวน 2 ใบ อาวุธโบราณ เช่น ดาบ หอก ไม้ตะพด เครื่องดนตรีพื้นบ้าน เช่น แคน พิณ เครื่องทำมาหากิน ต่าง ๆ เช่น เกวียน เกียว ลอบ ไซดักปลา เป็นต้น

การสังเกตการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมพิธีกรรมที่บ้านเชียงเหียน ระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549 ถึงเดือน มีนาคม พ.ศ.2550 โดยสังเกตเห็นว่า

ก. สังเกตเห็นว่า การจัดสภาพพิธีกรรมนั้นได้จัดอยู่ในสภาพหนึ่ง คือ ไม่มีการปรับเปลี่ยนวัตถุเคลื่อนไหววัตถุสิ่งของในพิธีกรรม

ข. สังเกตเห็นว่า วันเวลาที่มีการเปิดให้บริการให้นักท่องเที่ยวเข้าชมบ้างทุกวัน ระหว่างเวลา 8.30 - 16.30 น.

ค. เมื่อนักท่องเที่ยวมาถึงสถานที่จะต้องร้องเรียกผู้เฝ้าพิธีกรรมเพื่อขออนุญาตเข้าชม

ง. ผู้เฝ้าพิพิธภัณฑ์ คือ นางสงวนจิต คำสะอาด จะออกมาต้อนรับแล้วพาเยี่ยมชม วัตถุสิ่งของในพิพิธภัณฑ์ทั้งชั้นบนและชั้นล่างพร้อมทั้งตอบคำถามบางประการที่นักท่องเที่ยว ประสงค์จะรู้

จ. หลังจากเยี่ยมชมเสร็จแล้วนักท่องเที่ยวจะลงนามและเงินบริจาคพร้อมทั้ง แสดงทัศนะต่าง ๆ ในสมุดเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์

ข. สังเกตเห็นว่าผู้เฝ้าพิพิธภัณฑ์คือ นางสงวนจิต คำสะอาด นั้นมีความรู้ เกี่ยวกับที่มาที่ไปของวัตถุในพิพิธภัณฑ์ไม่มากนัก เพราะไม่มีความสนใจในเรื่องเหล่านี้ผู้รู้เรื่องดี ก็คือ อาจารย์บุญหมั่น คำสะอาดและ นายสันติภาพ คำสะอาด (บุตรชายคนเล็ก) ปัจจุบันได้ ไปประกอบอาชีพที่จังหวัดระยอง

ข. ผู้ช่วยดูแลอีก 2 คน คือนางสาวนิตยา เสนะเช็ด และเด็กหญิงวราพร คำสะอาด มีส่วนช่วยเหลือนางสงวนจิต ในด้านพาเยี่ยมชมและจัดเตรียมการเกี่ยวกับสมุดบันทึกของผู้มา เยี่ยมชม

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ
นาย สุรชัย ชนะบูรณ์
นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (เอกการท่องเที่ยว)
บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
(ผู้สัมภาษณ์)

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม
(Non Participant Observation)

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเกี่ยวกับแม่ย่านางมีดังนี้

1. สังเกตสถานที่ตั้งและลักษณะของหอแม่ย่านาง เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2549 ระหว่างเวลา 10.00 - 15.00 น. โดยสังเกตเห็นว่า

ก. พบว่าหอแม่ย่านางอยู่ในพื้นที่ หมู่ที่ 23 โดยมีอาณาเขตประมาณ 5 ไร่ เป็นบริเวณป่า ลักษณะคล้ายคอนปู้ตา มีต้นไม้ขนาดใหญ่ขึ้นอยู่ทั่วบริเวณ

ข. ด้านทิศใต้ของอาณาบริเวณหอแม่ย่านางติดกับคูน้ำชื่อว่า บึงหว้า ทิศเหนือกับทิศตะวันออก ติดกับที่ดินของชาวบ้าน ส่วนทิศตะวันตกติดกับถนนที่ตัดผ่านหมู่บ้านเชียงเหียน เพื่อไปยังหมู่บ้านรวมใจ

ค. ลักษณะหอแม่ย่านางตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลางของที่ดินพื้นที่นั้น โดยสร้างขึ้นใหม่เมื่อปี พ.ศ.2548 เป็นลักษณะบ้านโบราณของชาวอีสาน โดยเป็นตัวอาคารไม้ขนาด 3 x 3 เมตร ความสูง 1.5 เมตร อันประกอบด้วยชั้นระเบียงและห้องข้างในตัวอาคาร

ง. รอบ ๆ บริเวณตัวอาคารจะมีศาลขนาดเล็ก ศาลพระภูมิ บ่อน้ำบาดาล ที่ผู้บ้านมาขุดไว้เพื่อทำการแก้บนและมีต้นไม้ขนาดใหญ่ ล้อมรอบหอแม่ย่านางโดยเฉพาะ ต้นมะขามขนาดใหญ่ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตก ช่วงวันเวลาที่ทำการสังเกตการอยู่นั้น ได้มีชาวบ้านมาเก็บมะขามไปใช้ประโยชน์คล้ายกับเป็นของสาธารณะ โดยไม่มีการหวงห้ามแต่อย่างใด

2. สังเกตการทำพิธีกรรมที่หอแม่ย่านาง เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ.2549 เวลา 07.00 น. และมาแก้บนเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ.2549 โดยสังเกตเห็นว่า

ก. ชาวบ้านผู้บ้านได้เตรียมการเครื่องสังเวยและเครื่องบูชาที่บ้านกระจำ หรือนางสุม รัตนเสน

ข. กระจำพาผู้บ้าน ทั้งเครื่องสังเวยและเครื่องบูชาไปยังหอแม่ย่านาง

ค. กระจำได้ทำพิธีบ้านพร้อมกับผู้บ้านที่หอแม่ย่านางนั้น

ง. เครื่องสังเวยและเครื่องบูชาประกอบด้วย ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่ ข้าวหวี 2 อัน ตลับแป้ง 1 ตลับ ลิปสติก 2 อัน กระจก 2 บาน กล้วย 2 หวี ยาทาเล็บ 2 ขวด ผ้าสไบ 2 ผืน

จ. การกล่าวถ้อยคำในการสังเวย และการบูชา กระจำจะเป็นผู้กล่าวทั้งหมด โดยผู้บ้านผู้บ้านไม่ได้กล่าวแต่อย่างใด

ข. ในวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ.2549 หลังจากผู้บ้านประสบความสำเร็จสมความปรารถนาได้กลับมาทำพิธีแก้บนที่หอแม่ย่านาง

๕. เครื่องสังเวทและเครื่องบูชาในการแก้บนส่วนใหญ่จะตรงกับสิ่งของเครื่องใช้
ที่นำมาใช้ในการบนแต่จะเพิ่มเติมบางอย่างขึ้นมา คือ รongเท้าจำนวน 4 คู่ (ผู้ทำการบําหรือบนรายนี้
คือ นายทองสุข มหาวงษ์)

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ
นาย สุรัชย์ ชนะบุรณ์
นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (เอกการท่องเที่ยว)
บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
(ผู้สัมภาษณ์)

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม
(Non Participant Observation)

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเกี่ยวกับหอเจ้าปู่ตา มีดังนี้

1. สังเกตสถานที่ตั้งและลักษณะของหอเจ้าปู่ตา เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2549 ระหว่างเวลา 12.00 - 16.00 น. โดยสังเกตเห็นว่า
 - ก. พบว่าหอคอนปู่ตาอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 18 โดยมีอาณาเขตประมาณ 4 ไร่ เป็นบริเวณป่า มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นเรียงรายอยู่ข้างแต่หลายต้นถูกชาวบ้านบุกรุกทำลาย เพื่อใช้ที่ดินทำการเกษตร เป็นเหตุให้ต้นไม้ใหญ่ในบริเวณหลงเหลืออยู่เพียงไม่กี่ต้นในปัจจุบัน
 - ข. ด้านทิศเหนือของอาณาเขตหอเจ้าปู่ตาติดกับคูน้ำ ชื่อว่า บึงสิม ทิศตะวันออกติดกับที่ดินของชาวบ้าน ทิศใต้และตะวันตกติดกับถนนภายในหมู่บ้าน
 - ค. ที่ดินบางส่วนของคอนปู่ตานี้ หน่วยราชการบางหน่วยได้นำไปใช้ในโครงการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ เช่น ต้น ปาล์ม ต้นราชพฤกษ์ ต้นหางนกยูง เป็นต้น
 - ง. ตัวอาคารในปัจจุบันเป็นลักษณะมณฑปศาลาสีหน้าเป็นอาคารที่สร้างด้วยอิฐและปูนมีขนาด 4.5 x 4.5 เมตร ตั้งอยู่ในบริเวณศูนย์กลางของกำแพงแก้วขนาด 10 x 10 เมตร
 - จ. ประตูทางเข้าสู่ประตุมณฑปมี 3 ด้าน คือ ด้านทิศตะวันออก ด้านทิศใต้ และด้านทิศตะวันตก โดยตัวอาคารมณฑปมีความสูงประมาณ 5 เมตร โดยมีเครื่องสังเวศและเครื่องบูชาวางไว้ที่ห้องสี่เหลี่ยมบนฐานของมณฑปนั้น
 - ช. รอบ ๆ มณฑปนั้นจะมีวัตถุสิ่งของคือ มีศาลขนาดเล็กศาลพระภูมินอกจากนั้นยังมีศาลาขนาด 10 x 10 เมตร สำหรับการทำบุญเลี้ยงภัตตาหารแก่พระภิกษุสงฆ์และด้านหน้าของมณฑปที่บริเวณทิศใต้นั้นมีแปลงดอกไม้ประดับอยู่ชิดกับบริเวณมณฑปในบริเวณที่ดินประมาณ 1 ไร่
2. การสังเกตการทำพิธีกรรมที่ศาลคอนปู่ตา เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2549 โดยสังเกตเห็นว่า
 - ก. ชาวบ้านผู้บ้านได้เตรียมการเครื่องสังเวศและเครื่องบูชาไปยังหอคอนปู่ตา คือ นายบุญมา อุทัยศรี
 - ข. เฒ่าจ๋านำผู้บ้านพร้อมทั้งเครื่องสังเวศและเครื่องบูชาไปยังหอคอนปู่ตา
 - ค. เฒ่าจ๋านำได้ทำพิธีบ้านพร้อมกับผู้บ้านที่หอคอนเจ้าปู่ตา
 - ง. เครื่องสังเวศและเครื่องบูชาประกอบด้วย ดอกไม้ธูปเทียน 5 คู่ เหล้าขาว 1 ขวด ไก่ปิ้ง 1 ตัว

จ. การกล่าวคำในการสังเวชและการบูชา เฒ่าจ๋าจะเป็นผู้กล่าวทั้งหมด โดยผู้บ่าวผู้บนจะนั่งรับฟังอย่างสงบ

ข. เสร็จจากการบนแล้วเฒ่าจ๋าได้แบ่งของสังเวชบางส่วน คือ หนองไก่ 1 หนองกับเครื่องในบางส่วนกลับไปบ้าน ที่เหลือทั้งเหล่าและไก่อี้ให้ นายชาย อัดนา ผู้บ้านนำกลับไปกินที่บ้าน

ค. หลังจากนั้นอีก 7 วัน คือ วันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ.2549 นายชาย อัดนาได้กลับมาทำพิธีแก้บน เพราะประสบสิ่งที่ปรารถนา คือ หายจากอาการเจ็บป่วย

ง. วัตถุสิ่งของที่นำมาแก้บนคือ เหล้าขาว 1 ขวด ปิ้งไก่ 1 ตัว พร้อมเครื่องในคอกไม้รูปเทียน 5 คู่

ฉ. เมื่อการแก้บนเสร็จแล้วเฒ่าจ๋าจึงขอวัตถุสิ่งของที่ใช้แก้บนจากเจ้าปู่ตา โดยตนเองได้นำเอาเหล้าขาว 1 ขวด หนองไก่ 1 หนอง พร้อมทั้งเครื่องใน ส่วนที่เหลือได้มอบให้ ผู้แก้บนคือ นายชาย อัดนา นำกลับบ้านไป

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ

นาย สุรัชย์ ชนะบุรณ์

นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (เอกการท่องเที่ยว)

บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(ผู้สัมภาษณ์)

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม
(Non Participant Observation)

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเกี่ยวกับกระรอกควน มีดังนี้

1. สถานที่ทำการสังเกต คือ ที่หอแม่ย่านาง เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ.2549 ระหว่างเวลา 09.00 น. - 11.00 น. โดยมีกิจกรรมที่ผู้วิจัยได้เข้าสังเกตและมีส่วนร่วมดังนี้

ก. การเตรียมอาหารสำหรับกระรอกควน ผู้ตระเตรียมอาหาร คือ กระจู้ และผู้มาบ้าน ผู้วิจัยได้ช่วยเหลือในการจัดเตรียมอาหารด้วย

ข. การจัดอาหารที่ตระเตรียมเพื่อนำไปเลี้ยงกระรอกควน นั้นคือ ข้าวเหนียว และกล้วย โดยจะนำ 2 สิ่งนี้ไปวางไว้บนหิ้งที่จัดทำไว้ ณ โคน ต้นไม้ใหญ่ โดยผู้วิจัยได้ร่วมนำของ 2 สิ่งนี้ไปวางไว้ด้วย การเลี้ยงอาหารกระรอกควนนี้จะกระทำหลังจากการบนได้จบสิ้นแล้ว ผู้วิจัยได้เฝ้าสังเกตพฤติกรรมของกระรอกควนที่พากันมากินกล้วยและข้าวเหนียวโดยนั่งนิ่ง ๆ อยู่ห่างจากจุดที่ให้อาหารประมาณไม่เกิน 5 เมตร

ค. หลังจากผู้วิจัยนำข้าวเหนียวและกล้วยไปวางไว้ประมาณ 15 นาที ผู้กระรอกควนนับ 10 ตัว พร้อมทั้งกระแตก็พากันลงมากินอาหารเฉพาะข้าวเหนียวผู้กระรอกควนจะพากันกินอยู่ในบริเวณนั้นประมาณ 20 นาที ส่วนกล้วยบางครั้งกระรอกควนก็จะเจาะกินอยู่บริเวณนั้น แต่บางครั้งกระรอกควนจะคาบกล้วยขึ้นไปกินบนยอดไม้สูง ๆ

2. สังเกตวิธีการดำเนินชีวิตของกระรอกควนได้พบว่า

ก. กระรอกควนจะอาศัยอยู่ในโพรงไม้ต้นสูง ๆ เช่น กวางช้าง ต้นมะขาม ต้นมะพร้าว

ข. กระรอกควนเหล่านี้จะออกหาอาหารกันในเวลากลางวัน ส่วนเวลากลางคืนจะพักผ่อนหลับนอน

ค. กระรอกควนจะขยายพันธุ์ด้วยการออกลูกครั้งละ 1 ตัว ใช้เวลา 4 เดือน จะออกลูกแต่ละครั้ง

ง. อาหารที่กระรอกก่อนจะกินตามธรรมชาติ ก็คือ ผลิตผลต่าง ๆ ของชาวบ้าน เช่น ข้าวเปลือกในยุ้ง(เล้าข้าว) ผลไม้ต่าง ๆ เช่น กลิ้ว มะม่วง มะพร้าว น้อยหน่า และกินผลไม้ตามธรรมชาติ เช่น หมากเหม้า ตำลึง มะขามเทศ พุทรา

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ
นาย สุรัชย์ ชนะบุรณ์
นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (เอกการท่องเที่ยว)
บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
(ผู้สัมภาษณ์)

แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง

(Formal Interview)

ใช้สัมภาษณ์.....

โดยปรับปรุงมาจากแบบสัมภาษณ์ของ.....

จากงานวิจัยเรื่อง.....

แยกออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ นามสกุล.....

2. วัน เดือน ปีเกิด.....

3. ที่อยู่ปัจจุบัน.....

4. การศึกษา.....

5. อาชีพ / ตำแหน่ง.....

6. สถานภาพครอบครัว โสด แต่งงาน หม้าย หย่าร้าง

7. ความถนัดพิเศษ.....

ส่วนที่ 2 : เรื่องที่สัมภาษณ์

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ

นาย สุรัชย์ ชนะบุรณ์

นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (เอกการท่องเที่ยว)

บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(ผู้สัมภาษณ์)

ภาคผนวก ค
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

- ชาญชัย อินทรเรืองศรี, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 69 หมู่ 3 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2550.
- ชาญชัย อินทรเรืองศรี, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศูนย์การทองเที่ยวและกีฬาจังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2550.
- ชาติ วิเวงแก้ว, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2549.
- ชาติ โคตรมุงคุณ, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 218 หมู่ 18 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 3 มกราคม 2550.
- ชาย อัดนา, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 62 หมู่ 3 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2550.
- ศุภ รัชกาลดี, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 30 หมู่ 23 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน 2549.
- ทองพล รัตนพลแสน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 180 หมู่ 18 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2550.
- ทองสุข ท่าเนบ, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 19 หมู่ 3 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2550.
- ทองสุข มหาวงศ์, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 295 หมู่ 18 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน 2549.
- บุญจิต รัตนพลแสน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 74 หมู่ 18 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2549.
- บุญทัน อินทรเรืองศรี, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 118 หมู่ 3 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2550.
- บุญมา อุดยศรี, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 96 หมู่ 3 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2549.
- บุญสวน คำสีแก้ว, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 72 หมู่ 3 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน 2549.
- บุญหนา โคตรมุงคุณ, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 25 หมู่ 18 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2549.

- บุคดี อักษร, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชย์ ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 17
 หมู่ 3 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2550.
- บุรี ชัดยะวงศ์, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชย์ ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 125
 หมู่ 18 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2549.
- บุ รัตนพลแสน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชย์ ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 119
 หมู่ 18 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2549.
- เบ็ง รัตนพลแสน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชย์ ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 36
 หมู่ 23 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2550.
- ประยงค์ พลแสน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชย์ ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 100
 หมู่ 18 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2550.
- พรชัย ศรีสารคาม, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชย์ ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สถาบันวิจัยศิลปะ
 และวัฒนธรรมอีสาน เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2549.
- ไพโรจน์ เพชรสังหาร, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชย์ ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สถาบันวิจัยศิลปะ
 และวัฒนธรรมอีสาน เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2549.
- วรรณศักดิ์พิจิตร บุญเสริม, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชย์ ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สถาบันวิจัย
 ศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2549.
- วรวิมล ชัยรัต, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่พิพิธภัณฑ์วัดเกตการาม เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2547.
- สงวน พลขำนิ, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชย์ ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 210
 หมู่ 18 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2549.
- สงวนจิต คำสะอาด, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชย์ ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 1
 หมู่ 18 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2550.
- สมชาย ลำควน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชย์ ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สถาบันวิจัยศิลปะ
 และวัฒนธรรมอีสาน เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2549.
- สมบุรณ์ พลแสน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชย์ ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 2
 หมู่ 3 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2550.
- สังข์ รัตนพลแสน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชย์ ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 33
 หมู่ 23 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2549.
- สันติภาพ คำสะอาด, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชย์ ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 1
 หมู่ 18 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 11 มกราคม 2550.
- สากร พลแสน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชย์ ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 19
 หมู่ 3 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2549.

- สุข รัตนพลแสน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 62
 หมู่ 23 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2549.
- โส รัตนพลแสน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 208
 หมู่ 18 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2549.
- หนูดี รัตนพลแสน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 76
 หมู่ 23 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2549.
- อรุณ รัตนพลแสน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 288
 หมู่ 18 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2549.
- อ่อน จำปาศรี, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 246
 หมู่ 18 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2549.
- อุบล ขัตติยะวงศ์, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 90
 หมู่ 18 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2549.

ภาคผนวก ง

แสดงภูมิสำเนาของนักท่องเที่ยวยุคพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียน และแสดงทัศนะ
นักท่องเที่ยวกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถานบ้านเชียงเหียน ของอาจารย์บุญญวัฒน์ คำสะอาด

**แสดงภูมิฐานะของนักท่องเที่ยวยุคพิพิธภัณฑสถานบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเขียน
ระหว่างเดือนพฤษภาคม 2549 ถึง มีนาคม 2550**

ชื่อ	ที่อยู่	หมายเหตุ
1. นางอรสา ศรีชาติ	จังหวัดร้อยเอ็ด	มิถุนายน 2549
2. นายขวัญชัย ช่อตรง	จังหวัดสกลนคร	มิถุนายน 2549
3. นางหนูพลอย สีโมสาร	จังหวัดอุดรธานี	มิถุนายน 2549
4. นางสาวกาญจนา บรรพต	จังหวัดกาฬสินธุ์	มิถุนายน 2549
5. นายสามารถ ศิริวงศ์	จังหวัดนครพนม	มิถุนายน 2549
6. นายทิพย์ภรณ์ นันจนพดชา	จังหวัดเลย	มิถุนายน 2549
7. นางเนาวรัตน์ โทท่า	จังหวัดอุบลราชธานี	มิถุนายน 2549
8. พระคำหลาย อธิปัญญา	จังหวัดอุดรธานี	มิถุนายน 2549
9. นางมะลิวรรณ รักสุทนต์	จังหวัดกรุงเทพมหานคร	กรกฎาคม 2549
10. เด็กหญิงอินทร ทาทิวัน	จังหวัดสมุทรปราการ	กรกฎาคม 2549
11. นายศักดิ์สิทธิ์ โกทอง	จังหวัดยโสธร	กรกฎาคม 2549
12. นายกิตติพงษ์ พลนันท์	จังหวัดร้อยเอ็ด	กรกฎาคม 2549
13. นายวิชัย อุ่นเหมือน	จังหวัดนครราชสีมา	กรกฎาคม 2549
14. นายสมศักดิ์ ฟองทา	จังหวัดมหาสารคาม	กรกฎาคม 2549
15. นายสุรินทร์ กัญญาน้อย	จังหวัดขอนแก่น	กรกฎาคม 2549
16. นางน้อม ภูมิสรวย	จังหวัดกาฬสินธุ์	กรกฎาคม 2549
17. นางสาวสุพาชัย ไพรสุวรรณ	จังหวัดชลบุรี	กรกฎาคม 2549
18. นายสุพรรณ ศรีมุงคุณ	จังหวัดบุรีรัมย์	กรกฎาคม 2549
19. นางวิไลพร เสริมแก้ว	จังหวัดสุรินทร์	กรกฎาคม 2549
20. นางพรรณณี พิริยะคนานนท์	จังหวัดนนทบุรี	กรกฎาคม 2549
21. นางวาสนา บุญยาน	จังหวัดอุบลราชธานี	กรกฎาคม 2549
22. นางกตศรี บุญสา	จังหวัดสกลนคร	กรกฎาคม 2549
23. นางสุนิรัตน์ อุปพรรณ	จังหวัดเชียงราย	กรกฎาคม 2549
24. นางสมพงษ์ ไชยแก้ว	จังหวัดแพร่	กรกฎาคม 2549
25. นางอุทัย ปี่เหล็ก	จังหวัดปทุมธานี	กรกฎาคม 2549
26. พระอธิการสมบัติ ธรรมานนโท	จังหวัดชัยภูมิ	กรกฎาคม 2549

ชื่อ	ที่อยู่	หมายเหตุ
27. นายหัสณัย ป้อมศรี	จังหวัดจันทบุรี	กรกฎาคม 2549
28. นายวิชัย ทากุดเรือ	จังหวัดสมุทรสาคร	กรกฎาคม 2549
29. นายสุชาติ พงษ์เวียง	จังหวัดนครปฐม	กรกฎาคม 2549
30. นายเด่นกล้า รัตนพลแสน	จังหวัดระยอง	กรกฎาคม 2549
31. นางสาวคุณธรรักษ์ ยืนนาน	จังหวัดสระแก้ว	สิงหาคม 2549
32. นายอดิศักดิ์ อสระพงษ์	จังหวัดร้อยเอ็ด	สิงหาคม 2549
33. นางเพ็ญจันทร์ จันทนา	จังหวัดกรุงเทพมหานคร	สิงหาคม 2549
34. นายวันชัย มณีจันทร์	จังหวัดอุดรธานี	สิงหาคม 2549
35. นางจีระพร สิงห์เงา	จังหวัดขอนแก่น	สิงหาคม 2549
36. นางคำปุ่น จันทป	จังหวัดอุบลราชธานี	สิงหาคม 2549
37. นางสาวเอื้อ คำเพ็ง	จังหวัดนครพนม	สิงหาคม 2549
38. นางสมพร ไพรีชนราพร	จังหวัดชลบุรี	กันยายน 2549
39. นางสาวภัทริรา นีวงษา	จังหวัดนครพนม	กันยายน 2549
40. นางสุญ ศรีมุงคุณ	จังหวัดลพบุรี	กันยายน 2549
41. พระครูปลัดสัญญา กนตจาวโร	จังหวัดหนองคาย	กันยายน 2549
42. นายเหิร ศรีรักษ์	จังหวัดร้อยเอ็ด	กันยายน 2549
43. นางประทีป คุ่มภัย	จังหวัดกาฬสินธุ์	กันยายน 2549
44. นางสมพร ไพรีชนราพร	จังหวัดชลบุรี	กันยายน 2549
45. นายสุพล ขวัญสวัสดิ์	จังหวัดชัยภูมิ	กันยายน 2549
46. นายไพบิน พิลสูงเนิน	จังหวัดสกลนคร	กันยายน 2549
47. นางสาวขวัญจิรา ไชยคำภา	จังหวัดมหาสารคาม	กันยายน 2549
48. นางวาสนา บุญยาน	จังหวัดอุบลราชธานี	กันยายน 2549
49. นางบุญเลี้ยง ชื่นสำราญ	จังหวัดอุบลราชธานี	ตุลาคม 2549
50. พระครูปลัดสัญญา กนตจาวโร	จังหวัดหนองคาย	ตุลาคม 2549
51. นางจำรูญลักษณ์ เชมมาตรย์โพธิ์	จังหวัดร้อยเอ็ด	ตุลาคม 2549
52. นางอัคนา ศรีสุนาครวั	จังหวัดอุดรธานี	ตุลาคม 2549

ชื่อ	ที่อยู่	หมายเหตุ
53. เด็กชายปริญญา โขกบัณฑิต	จังหวัดชัยภูมิ	ตุลาคม 2549
54. นายราวี ไม้ลา	จังหวัดนครราชสีมา	ตุลาคม 2549
55. นางเพ็ญจันทร์ จันทา	จังหวัดกรุงเทพมหานคร	ตุลาคม 2549
56. นายสวิช ชวาล	จังหวัดขอนแก่น	ตุลาคม 2549
57. นางดวงใจ เจริญศรี	จังหวัดมุกดาหาร	ตุลาคม 2549
58. นายวิทยา มีทรัพย์คุณ	จังหวัดชลบุรี	ธันวาคม 2549
59. นายรัตนศักดิ์ อับนสิงห์	จังหวัดร้อยเอ็ด	ธันวาคม 2549
60. นางบุญเพ็ง รอดฮ้อย	จังหวัดสมุทรปราการ	ธันวาคม 2549
61. นางพรมษา ศรีโชติ	จังหวัดขอนแก่น	ธันวาคม 2549
62. นายภัทรารุช ดีเพิ่ม	จังหวัดสุรินทร์	ธันวาคม 2549
63. เด็กชายจตุรงค์ ทำเนบ	จังหวัดมหาสารคาม	ธันวาคม 2549
64. นายสมจิตร พวงกาญจนา	จังหวัดนครศรีธรรมราช	ธันวาคม 2549
65. นางจันจิรา ยานจรัส	จังหวัดกาฬสินธุ์	ธันวาคม 2549
66. นางชวาพร ศรีสุทธ	จังหวัดนครปฐม	ธันวาคม 2549
67. เด็กชายอนุชา แห่งศรีสาร	จังหวัดชุมพร	ธันวาคม 2549
68. นายประสิทธิ์ คำระกาย	จังหวัดเชียงราย	ธันวาคม 2549
69. นางสาวราพร จันทะราช	จังหวัดหนองคาย	ธันวาคม 2549
70. นางพันชยา แก้วมา	จังหวัดเพชรบูรณ์	ธันวาคม 2549
71. นายประวิทย์ จิตธมโม	จังหวัดกำแพงเพชร	ธันวาคม 2549
72. นางอุบล โศตรมุงคุณ	จังหวัดกรุงเทพมหานคร	กุมภาพันธ์ 2550
73. นางพัทธยา แก้วมา	จังหวัดเพชรบูรณ์	กุมภาพันธ์ 2550
74. พระปะยุทธ อตุโล	จังหวัดชุมพร	กุมภาพันธ์ 2550
75. พระแก้วจันทโสภโณ	จังหวัดบุรีรัมย์	กุมภาพันธ์ 2550
76. พระประสิทธิ์ จิตธมคม	จังหวัดกำแพงเพชร	กุมภาพันธ์ 2550
77. นางนริศา เกิดเพชร	จังหวัดอุดรธานี	กุมภาพันธ์ 2550
78. นายประดิษฐ์ วิมลจิตรานนท์	จังหวัดชัยนาท	กุมภาพันธ์ 2550
79. นายบันเทิง ไชยราช	จังหวัดร้อยเอ็ด	กุมภาพันธ์ 2550

ชื่อ	ที่อยู่	หมายเหตุ
80. นางบุญยอง ศรีพลเรือน	จังหวัดเชียงใหม่	กุมภาพันธ์ 2550
81. นางอรุณ ศรีพลเรือน	จังหวัดสกลนคร	กุมภาพันธ์ 2550
82. นายสมเกียรติ ทิพรราช	จังหวัดชลบุรี	มีนาคม 2550
83. นายเชิดชัย ภูนาใบ	จังหวัดกาฬสินธุ์	มีนาคม 2550
84. นางสาวเพ็ญมณี เกรียงไกร	จังหวัดยโสธร	มีนาคม 2550
85. นางสุภาพร ภูวงษ์	จังหวัดเพชรบูรณ์	มีนาคม 2550
86. นางสุพร นาสุบิน	จังหวัดพัทลุง	มีนาคม 2550
87. นางสรวิศ คำแพงศรี	จังหวัดร้อยเอ็ด	มีนาคม 2550
88. เด็กหญิงจิรวรรัตน์ รองทุ่ง	จังหวัดบุรีรัมย์	มีนาคม 2550
89. นางอำนวยการ แซ่ตั้ง	จังหวัดเชียงราย	มีนาคม 2550
90. นางเพลินจิต นิยมเทศ	จังหวัดกรุงเทพมหานคร	มีนาคม 2550
91. นางสาวสุกัญญา มออัน	จังหวัดขอนแก่น	มีนาคม 2550
92. นายวิชัย ยะปะตั้ง	จังหวัดมหาสารคาม	มีนาคม 2550
93. นายสาระวิน วังมฤค	จังหวัดมหาสารคาม	มีนาคม 2550

แสดงทัศนะนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียน ของอาจารย์บุญหมั่น
คำสะอาด ระหว่างเดือน พฤษภาคม 2549 ถึง มีนาคม 2550

รายชื่อ	ทัศนะของนักท่องเที่ยว	หมายเหตุ
1. นางสาวนิชนันท์ จะมณี	เป็นศิลปะที่ต้องรักษาถึงลูกหลานต่อไป	
2. นางรัตนกิจ เข้มศรีบัว	งานของพ่อผู้ยิ่งใหญ่ขอให้อนุรักษ์	
3. นางสาวณัฐยารัช ธรรมวงษา	ยินดีที่ได้พบและสัมผัสผู้อนุรักษ์สิ่งของที่	
4. นายสุทิน ทองสีเหลือง	เป็นมรดกของอีสานให้คงอยู่สืบไปละ	
5. นายกิตติธร ปลอดภัยระโทก	ขอการระสิดป็นผู้ยิ่งใหญ่	
6. นางสาวสาวตรี หารัญดา	ชีวิตสั้นศิลปะยืนยาว	
7. นางณัฐดยา ธรรมวงษา	ควรสืบทอดต่อไป	
8. นางสุจิรา พลลาภ	สุดยอด	
9. นางสาวพรรณธินา ม่วงดี	จัดเป็นสถานที่ที่ให้ความรู้แก่ชนรุ่นหลัง ได้ดีมาก สมควรจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ ตลอดไป ขอขอบคุณในความกรุณาของ เจ้าของบ้านที่ให้ความอนุเคราะห์ในการ เข้าชมในครั้งนี้	
10. นายสุรศักดิ์ พงษ์ผด	ชอบและประทับใจทุกครั้งที่มาค่ะ คิดถึง ปู่หมั่นประทับใจมาก ๆ	
11. นายอาทิตย์ เกสรพยศ	ควรส่งเสริมวัฒนธรรมอีสาน	
12. นายวิชาญ รูปพนม	ขอให้อนุรักษ์และส่งเสริมตลอดไป	
13. นางสาวจิต ศรีบุญเรือง	ประทับใจมาก ขอให้สืบทอดเป็นมรดก ให้ลูกหลานได้ศึกษาต่อไป	
14. นายเลิศชัย ตันตระกูลรัมย์	ประทับใจมาก ขอขอบคุณที่กรุณา อนุรักษไว้ในโอกาส คนรุ่นหลังให้ดู ให้ความรู้	
15. นางวิษชุดา อะเวลา	น่ารักจัง	
16. นางจารุณี รัตนพลแสน	เท่ห์สวยจังเลย	
17. นางเกศกนก สุดขเนย์	เท่ห์สวยและน่ารัก	

<p>18. นางมัลลิกา ไชยราช</p> <p>19. นางจารุพงษ์ กลชัยสมดี</p> <p>20. นางสมดี ภูมิเสน</p> <p>21. นายคมกฤษดิ์ สารภักดิ์</p> <p>22. นายปริยพนธ์ ประทุมมี</p> <p>23. นางชุตินา ขัตติยะวงศ์</p> <p>24. นางสาวศิริ ศรีชัย</p> <p>25. นางไพรวลัย มังกะรินทร์</p> <p>26. นายเอกชาติ กรุณา</p> <p>27. นายพนมพร แสงนาค</p> <p>28. นางสาวหัตถจร จากผา</p> <p>29. นางฐานิตา ระเบียบโพธิ์</p> <p>30. นางสาววนิดา แซ่เตียว</p> <p>31. นายภาณุวัตร มะลิวัลย์</p> <p>32. MR. HASOHNWIR YOOSUWAN</p> <p>33. นายพิเชษฐ์ กลิ่นสุคนธ์</p> <p>34. อาจารย์ พูนสุข ญาณอุทร</p>	<p>ดีมากครับ ควรแก่การอนุรักษ์ ภูมิใจที่ อีสานเรามีสถานที่นี้ให้ลูกหลานดู เป็นพระคุณอย่างยิ่งที่เปิดโอกาสให้เข้าชม สถานที่นี้มีความประทับใจที่สุดในทุก ๆ สิ่งที่อนุรักษ์ไว้มาก ประทับใจมากที่สุด ประทับใจมาก ๆ ครับ อาจารย์บุญหมั่น คำสะอาดเก่งจริง ประทับใจมากเลยขอชมเชยจัดได้เยี่ยมให้ คนรุ่นหลังได้ศึกษาและเยี่ยมชมต่อไป เขาควยท่านเท่มาก ๆ ลายตา ของเยอะ เป็นที่ภาคภูมิใจในหมู่บ้าน เป็นที่น่าชื่นชมประทับใจมาก ชื่นชมและประทับใจมาก ๆ ภูมิใจแทน คนทั้งประเทศ ขอขอบคุณ อาจารย์ที่ให้สิ่ง ดี ๆ เกิดขึ้นกับเราชาวอีสาน ชื่นชมในผลงานสวยงามมาก ได้ชมแล้วมีความรู้สึกภูมิใจในผลงานที่ ออกมาโดยได้เห็นความมุ่งมั่นและความ จริงใจของอาจารย์บุญหมั่นและครอบครัว ที่จะดำเนินการให้พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ยั่งยืน อยู่คู่บ้านเชียงเหียนตลอดไป รู้สึกประทับใจจริง ๆ ที่ได้มาเที่ยวและมา พักผ่อนสบายใจจริง ๆ ครับ เป็นสิ่งที่น่าทึ่งอีกทีของไทย ขอขอบคุณยายและขอชื่นชมและกล่าว สวัสดิ์คุณลุงที่เก็บสะสมของมีค่าที่อนุชน รุ่นหลังหาชมไม่ได้ในอนาคต</p>	
---	--	--

35. นางสาวพัชรมาศ คุณวงศ์	นักศึกษา พยาบาลศาสตร์ วิทยาลัย พยาบาลศรีมหาสารคาม ขอขอบคุณคุณ ยายที่กรุณาเขียนสิ่งที่มีค่ามหาศาลและ น่าประทับใจน่าศึกษาหาความรู้มาก ๆ ค่ะ	
36. นางสาวพัชรมาศ สิงห์คำ	รู้สึกว่างานศิลปะที่พบเป็นสิ่งที่น่าทึ่งและ ประทับใจในความพยายามของอาจารย์ มากค่ะ	
37. เด็กหญิงรินรต บำรุงศิลป์	ประทับใจมากค่ะ	
38. นางนันทนา รวยชัย	ประทับใจมากที่ได้ชม	
39. นางกรรณิการ์ สมจิตร	สวยมาก	
40. นายพิศุทธิ์ บัวผัน	งาม	
41. นายรังโรจน์ สิริินยา	ประทับใจ	
42. นางมยุรี รวงทุ่ง	ทักษะของนักท่องเที่ยวนะ	
43. นางวันเพ็ญ แว่นศิลา	ประทับใจชอบมาก	
44. ส.ต.อ. รัตนะ ทองพุง	เพลินดี	
45. นางจิรารัตน์ รวงทุ่ง	สนุกมีสาระน่าชม	
46. นางกนกวรรณ ถนอมนิรัชชัย	สนุก บ้านเย็นดี มีความสุข	
47. นางพรรณี อุตราช	ได้ความรู้ดี	
48. นายวิเชียร อินทะนันท์	รู้สึกประทับใจมาก	
49. นางสาวศิริพร โทดา	ประทับใจ	
50. นางสาวศิริลักษณ์ พรหมศรี	ประทับใจในความพยายามมากค่ะ	
51. นางสาววิยะดา ทามแสงทาง	ประทับใจในคุณค่าของรูปภาพและสีภาพ	
52. นายอติศ กนิกัตถุญ	ขอขอบพระคุณที่ให้เข้าชมผลงานที่ล้ำค่า	
53. นายบุญเลิศ น้อยอุษา	มากล้น สวยงาม น่าทึ่งน่าประทับใจ	
54. นายปิยะพงษ์ น้อยหลุมเสา	ขอบคุณแทนคนไทยที่อนุรักษ์ของเก่าให้	
	ชม	
	ประทับใจมากที่ได้มาชม	

<p>55. นายสุข ออยใจใส</p>	<p>พิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเขียนสวยงาม มีความประทับใจที่สุดในทุกๆ สิ่งที่ อนุรักษ์ไว้มากวัตถุสิ่งของที่อาจารย์บุญ หมั่น อนุรักษ์ไว้เป็นประโยชน์แก่ ลูกหลานปลื้มมาก</p>	
<p>56. จ.อ. สมอัย พลหาญ</p>	<p>ดีมาก</p>	

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง

(Formal Interview)

ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ปรับปรุงเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้างให้ตรงประเด็นที่ศึกษาทั้ง 10 ศักยภาพและปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงที่ได้ค้นพบในภาคสนาม โดยมีเนื้อหาสาระรายละเอียดดังต่อไปนี้

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1

สนามหมู่บ้าน.....

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียนใช้สัมภาษณ์

ผู้นิสิตฝึก

ชาวบ้าน

เจ้าอาวาส

อื่นๆ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ใช้สัมภาษณ์

1. ชื่อ นามสกุล อายุ..... ปี
2. อาชีพ / ตำแหน่ง /หน้าที่
3. ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ หมู่ที่..... บ้าน
- ตำบลอำเภอ จังหวัด.....
4. วันเดือนปีที่สัมภาษณ์
5. ระดับการศึกษาสูงสุด
6. อาศัยพักอยู่ที่ปี

ตอนที่ 2 เนื้อหาที่สัมภาษณ์

ในการสัมภาษณ์นี้ผู้วิจัยได้จัดแบ่งการสัมภาษณ์ออกเป็นขั้นตอนดังนี้คือ

1. สัมภาษณ์ประวัติที่มาของไหโบราณ
2. พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียน
3. สัมภาษณ์สภาพการท่องเที่ยวที่พิพิธภัณฑ์

รายละเอียดการสัมภาษณ์แต่ละขั้นตอนเป็นดังนี้

1. สัมภาษณ์ประวัติที่มาของไหโบราณวัตถุจะแยกออกเป็น 3 ส่วน คือ
 - 1.1 บุคลากรผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่
 - ก. นางคม รักษาภักดี
 - ข. ชาวบ้านผู้รู้เห็นเหตุการณ์
 - ค. เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรี
 - 1.2 เนื้อหาที่สัมภาษณ์ มีดังนี้
 - 1.2.1 สัมภาษณ์ยายคม รักษาภักดี

1. คุณขายนิมิตฝันเมื่อวันที่.....
เวลา.....ที่ไหน.....
 2. เนื้อหาความฝันของคุณขายเป็นอย่างไร
 3. รุ่งเช้าตื่นขึ้นมาคุณขายทำอะไร
 4. เมื่อคุณขายชุดไหมขึ้นแล้วจัดการอย่างไร.....
- 1.2.2 สัมภาษณ์ชาวบ้าน (นายสากล พลเสน)
1. ท่านได้ไปสังเกตการณ์ชุดไหมโบราณกี่ครั้ง
.....
 2. แต่ละครั้งท่านสังเกตเห็นลักษณะการชุดและการพบอย่างไร
.....
โดยใคร
 3. ท่านเห็นว่าเมื่อชุดขึ้นมาแล้วได้มีการจัดการอย่างไร
.....
 4. ท่านได้มีส่วนร่วมในการชุดหรือไม่อย่างไร
.....
- 1.2.3 สัมภาษณ์เจ้าอาวาส (พระอธิการ สมบัติ ฐม.มานน.โท)
1. ท่านเจ้าอาวาสคิดอย่างไร กับความฝันของยายคม
.....
 2. ท่านเจ้าอาวาสได้ไปสังเกตการณ์ที่ยายคมชุดไหมโบราณหรือไม่
.....
 3. ท่านเจ้าอาวาสพบไหมโบราณแล้วรู้สึกรังเกียจอย่างไร
.....

4. ท่านเจ้าอาวาสได้ไปดูสถานที่ขุดไหโบราณบ้างไหม

.....

ในทุกครั้งท่านสังเกตอย่างไร

.....

.....

5. ท่านเห็นว่าเมื่อเอาไหขึ้นมาแล้วมีวิธีการจัดการอย่างไร

.....

.....

2. สัมภาษณ์แนวทางในการจัดพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียนจะแบ่งออกเป็น

2 ส่วน คือ

2.1 บุคลากรผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่

ก. นายชุมพล สานิพันธ์

ข. นายบุญมี พลลาภ

ค. นายบุญเหลือ พลเสน

2.2 เนื้อหาผู้ให้สัมภาษณ์บุคลากรทั้ง 3 คน ตามหัวข้อต่อไปนี้

1. ท่านคิดว่าไหโบราณมีความสำคัญอย่างไร

.....

2. ท่านคิดว่าไหโบราณวัตถุควรเก็บไว้ที่ไหน

.....

3. ท่านเป็นคณะกรรมการคนหนึ่งในการเก็บรักษาไหโบราณวัตถุใช่หรือไม่

.....

4. คณะกรรมการได้ปรึกษาหารือกันอย่างไร

.....

5. ทำไมคณะกรรมการจึงเห็นสมควรให้เก็บโบราณวัตถุไว้ในวัด

.....

6. ท่านคิดว่าไหโบราณวัตถุควรเก็บไว้ที่ไหน

.....

7. ท่านคิดว่ามีสิ่งใดบรรจุในไหโบราณนั้น

.....

8. ท่านคิดว่าจะเก็บรักษาไหโบราณให้ปลอดภัยได้อย่างไร

.....

9. ท่านมีแนวคิดในการจัดสร้างพิพิธภัณฑ์ให้โบราณหรือไม่ อย่างไร

.....

10. ท่านมีแนวคิดในการจัดการเวรยาม รักษาให้โบราณมีความเหมาะสมหรือไม่....

.....

3. สัมภาษณ์สภาพการท่องเที่ยวที่พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียน

3.1 บุคลากรผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่

ก. นายเบิ่ง รัตนพลแสน

ข. นายชาญชัย อินทรเรืองศรี

ค. นายสากล พลแสน

3.2 เนื้อหาที่สัมภาษณ์บุคลากรทั้ง 3 มีดังนี้

1. คณะกรรมการได้มอบหมายให้ท่านปฏิบัติหน้าที่อย่างไร.....

.....

2. ท่านมาปฏิบัติงานสัปดาห์ละกี่ครั้ง.....ครั้งละกี่ชั่วโมง

.....

3. ท่านทำหน้าที่อย่างไรบ้าง

.....

4. ท่านสามารถอธิบายให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวได้มากน้อยเพียงใด

.....

5. นักท่องเที่ยวที่มาชมพิพิธภัณฑ์จะต้องทำอะไรบ้าง

.....

6. ท่านให้ความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง

.....

7. ในกรณีใดที่ท่านจะเปิดคู่มือให้นักท่องเที่ยวเข้าไปชมภายในได้

.....

8. ท่านจะระมัดระวังป้องกันไม่ให้นักท่องเที่ยวทำอันตรายแก่โบราณวัตถุหรือ
หีบถวญชิ้นส่วนโบราณวัตถุติดมือไปได้ได้อย่างไร

.....

9. เงินบริจาคในแต่ละวันท่านได้รวบรวมแล้วส่งไปที่ไหนอย่างไร

.....

10. เมื่อท่านหมดภาระหน้าที่ในแต่ละครั้งได้มีการส่งมอบภาระหน้าที่แก่ผู้เข้ามารับเวรต่อจากท่านหรือไม่อย่างไร

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ
นายสุรัช ชนะบูรณ์
นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (เอกการท่องเที่ยว)
บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
(ผู้สัมภาษณ์)

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2

สนามหมู่บ้าน.....

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียนของอาจารย์ บุญหมั่น คำสะอาด

ใช้สัมภาษณ์บุคคลกรต่าง ๆ คือ

1. นายสันติภาพ คำสะอาด
2. นางสงวนจิต คำสะอาด
3. นางสาวนิตยา เสนเจ็ด
4. เด็กหญิงวราพร คำสะอาด
5. ผู้รู้อื่น ๆ

แบบสัมภาษณ์จะแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อนามสกุลอายุปี
2. อาชีพ / ตำแหน่ง /หน้าที่
3. ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ หมู่ที่..... บ้าน
- ตำบลอำเภอจังหวัด.....
4. วันเดือนปีที่สัมภาษณ์
5. ระดับการศึกษาสูงสุด
6. อาศัยพักอยู่ที่ปี

ตอนที่ 2 เนื้อหาสาระที่สัมภาษณ์จะแบ่งออกเป็น 2 ชุด คือ

ชุดสัมภาษณ์ผู้ใหญ่และชุดสัมภาษณ์เด็ก

ชุดสัมภาษณ์ผู้ใหญ่ (นายสันติภาพ นางสงวนจิต คำสะอาด และผู้รู้อื่น ๆ)

มีเนื้อหาต่อไปนี้

1. ท่านเกี่ยวข้องกับอาจารย์บุญหมั่น คำสะอาดอย่างไร
-
2. ท่านทราบอุปนิสัยและความมุ่งมั่นในวิชาการด้านศิลปวัฒนธรรมของอาจารย์
บุญหมั่นอย่างไรบ้าง
-

3. ท่านสังเกตเห็นการรวบรวมสะสมโบราณวัตถุ ศิลปะวัตถุและเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพของชาวอีสานที่อาจารย์บุญหมั่นรวบรวมไว้อย่างไรบ้าง.....
-
4. ท่านมีความมุ่งมั่นที่จะสืบสานเจตนารมณ์ของอาจารย์บุญหมั่นอย่างไรบ้าง
-
5. ท่านได้จัดสร้างอาคารสถานที่เพื่อรองรับโบราณศิลปวัตถุที่อาจารย์บุญหมั่นรวบรวมไว้
อย่างไร.....
-
6. ท่านจัดกระทำพิพิธภัณฑ์ทั้งชั้นล่างและชั้นบนของบ้านหลังนี้โดยมีแนวคิดอย่างไร.....
-
7. ท่านให้บริการแก่ผู้เข้าชมแก่ผู้มาเข้าชมพิพิธภัณฑ์อย่างไรบ้าง
-
8. ท่านได้จัดสรรเงินบริจาคที่ได้รับจากนักท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง
-
9. ท่านคิดจะจัดกระทำงานเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์นี้สืบไปในอนาคตอย่างไร
-
10. ท่านมองเห็นประโยชน์จากการจัดพิพิธภัณฑ์นี้อย่างไรบ้าง
-
11. ท่านต้องการความช่วยเหลือในเรื่องใดบ้าง ในด้านใดบ้าง
-
12. ท่านมีความสุขในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใด
-
13. ท่านประชาสัมพันธ์แก่นักท่องเที่ยวอย่างไร
-
14. ท่านให้คำอธิบายด้านความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์แก่นักท่องเที่ยวได้มากน้อยเพียงใด.....
-

ตอนที่ 3 คำสัมภาษณ์สำหรับเด็ก (นางสาวนิตยา เสนเข็ด เด็กหญิงวราพร คำสะอาด)
มีเนื้อหาต่อไปนี้

1. เธอได้ช่วยงานพิพิธภัณฑ์อย่างไรบ้าง.....
.....
2. เธอมีความรู้เกี่ยวกับวัตถุสิ่งของในพิพิธภัณฑ์อย่างไรบ้าง
.....
3. เธอสามารถให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวได้หรือไม่
.....
4. เธอช่วยจัดการด้านสมุดเยี่ยมชมบ้างหรือไม่
.....
5. เธอได้รับรางวัลจากนักท่องเที่ยวบ้างไหม
.....
6. เธอรู้จักคุณปู่(อาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด) หรือไม่ และเห็นว่าคุณปู่มีความดีอย่างไร
บ้าง.....
7. เธอคิดจะช่วยงานพิพิธภัณฑ์ต่อไปเมื่อศึกษาจบแล้วอย่างไรบ้าง
.....
8. เธอสนใจเพื่อศึกษางานศิลปะและโบราณคดีหรือไม่
.....

ตอนที่ 4 ใช้สัมภาษณ์ผู้อื่น ๆ

1. ผลงานดีเด่นด้านงานศิลปะมีอะไรบ้าง
.....
2. ในแต่ละครั้งที่ส่งผลงานเข้าประกวดได้รับรางวัลหรือไม่
.....
3. งานด้านศิลปะแต่ละอย่างที่จัดแสดงเป็นผลงานของใครบ้าง
.....
4. ห้องจัดแสดงผลงานต่าง ๆ แบ่งเป็นกี่ห้อง
.....
5. แต่ละห้องเก็บสิ่งของอะไรไว้บ้าง
.....

6. นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียนมาจากที่ไหน
-
7. นักท่องเที่ยวที่มาศึกษาผลงานด้านศิลปะมาเพื่ออะไร
-
8. ส่วนมากนักท่องเที่ยวจังหวัดใดมามากที่สุด
- ภาคใด.....
9. ใครเป็นคนให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยว
-
10. นักท่องเที่ยวที่มาชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจะมาเป็นกลุ่มหรือครอบครัว
-
11. นักท่องเที่ยวมีทั้งชาวไทยและคนต่างชาติใช่หรือไม่
12. เวลาทำการเปิดให้เข้าชมพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียนตั้งแต่เวลา
- ถึงเวลา.....
13. พิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียนตั้งอยู่บ้านเลขที่
- ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ
 นาย สุรัชย์ ชนะบุรณ์
 นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (เอกการท่องเที่ยว)
 บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
 (ผู้สัมภาษณ์)

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 3

สนามหมู่บ้าน.....

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 3 เกี่ยวกับหมากเหม้าผลิตผลจากหมากเหม้า

ใช้สัมภาษณ์บุคลากรต่าง ๆ คือ

1. นายบุญจิต รัตนพลแสน
2. นายโส รัตนพลแสน
3. นายบุญสวน คำสีแก้ว
4. นายสงวน พลชำนาญ
5. เจ้าอาวาสวัดป่าประชาสงเคราะห์

แบบสัมภาษณ์จะแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อนามสกุลอายุปี
2. อาชีพ / ตำแหน่ง / หน้าที่
3. ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ หมู่ที่..... บ้าน
- ตำบลอำเภอจังหวัด.....
4. วันเดือนปีที่สัมภาษณ์
5. ระดับการศึกษาสูงสุด
6. อาศัยพักอยู่ที่ปี

ตอนที่ 2

1. ต้นหมากเหม้ามีลักษณะอย่างไร
- ลำต้น.....กิ่งก้าน.....ใบ.....
- ดอกผล.....
2. ในหมู่บ้านเชียงเหียนมีต้นหมากเหม้าบริเวณใดบ้าง
- บริเวณบ้าน.....
- บริเวณไร่นาสวน.....
- บริเวณวัด.....
- บริเวณที่สาธารณะ.....
3. หมากเหม้าบ้านเชียงเหียนขึ้นเองตามธรรมชาติหรือชาวบ้านปลูกไว้.....
-

4. ชาวบ้านเชียงเหียนใช้ประโยชน์จากต้นหมากเหมาในส่วนไหนบ้าง
-
5. ชาวบ้านนำหมากเหมาไปใช้ประโยชน์อย่างไร.....
-
6. ชาวบ้านใช้หมากเหมาในเชิงอนุรักษ์หรือไม่.....
-
7. ใช้หมากเหมาเป็นอาหารอย่างไร.....
-
8. ใช้หมากเหมาในการทำสมุนไพรอย่างไร.....
-

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ
 นายสุรัช ชนะบุรณ์
 นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (เอกการท่องเที่ยว)
 บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
 (ผู้สัมภาษณ์)

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 4

สนามหมู่บ้าน.....

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 4 เกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรมที่หอแม่ย่านาง

ใช้สัมภาษณ์บุคคลกรต่าง ๆ คือ

1. นายสุ่ม รัตนพลแสน
2. นางตุ รักษากักดี
3. นายทองสุข มหาวงศ์
4. หนูดี รัตนพลแสน
5. ผู้รู้อื่น ๆ

แบบสัมภาษณ์จะแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อนามสกุลอายุปี
2. อาชีพ / ตำแหน่ง /หน้าที่
3. ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ หมู่ที่..... บ้าน
- ตำบลอำเภอจังหวัด.....
4. วันเดือนปีที่สัมภาษณ์
5. ระดับการศึกษาสูงสุด
6. อาศัยพักอยู่ที่ปี

ตอนที่ 2 เนื้อหาสาระที่สัมภาษณ์จะแบ่งออกเป็น 3 ชุด คือ

2.1 ชุดสัมภาษณ์ผู้ช่วย (นายสุ่ม รัตนพลแสน นางตุ รักษากักดี ผู้รู้อื่น ๆ)

1. ท่านเข้าใจว่าแม่ย่านางคือผู้ใด
-(ถามได้ทั้ง 2 คน)
2. แม่ย่านางเกี่ยวข้องกับชาวบ้านเชียงเหนืออย่างไร
-(ถามได้ทั้ง 2 คน)
3. ท่านได้รับตำแหน่งกระจำสืบทอดมาจากผู้ใด
-

4. ก่อนจะเป็นกระเจ้าท่านเป็นผู้ช่วยมาก่อนใช่หรือไม่
-
5. ท่านเป็นกระเจ้ามาตั้งแต่เมื่อใด
-
6. ท่านรับหน้าที่เกี่ยวข้องประเพณีของแม่ย่านางอย่างไรบ้าง
-
7. หากท่านพ้นวาระแล้วคิดว่าใครควรเป็นกระเจ้าคนต่อไป
-

2.2 ชุดสัมภาษณ์(ผู้ช่วยกระเจ้า นางตุ รักษาภักดี)

1. ท่านมาช่วยเหลือกระเจ้าในงานใดบ้าง
-
2. ท่านคิดจะเลิกเป็นผู้ช่วยหรือไม่
-
3. หากกระเจ้าสิ้นวาระลงท่านยินดีเป็นกระเจ้าคนต่อไปหรือไม่.....
-
4. ท่านเห็นว่ามีผู้ใดจะมาเป็นผู้ช่วยกระเจ้าคนต่อไป
-
5. ตำแหน่งผู้ช่วยกระเจ้ามีท่านใดหรือมีท่านผู้ใดอีก
-
6. ตำแหน่งผู้ช่วยกระเจ้าควรมีหลาย ๆ คนมาช่วยกันใช่หรือไม่
-
7. ท่านได้รับค่าตอบแทนจากการทำงานเป็นผู้ช่วยกระเจ้าหรือไม่อย่างไร
-
8. ท่านมีความพึงพอใจที่ได้มาทำหน้าที่ผู้ช่วยกระเจ้ามากน้อยเพียงใด
-

ตอนที่ 3 ชุดสัมภาษณ์ (ผู้มาบ้านให้ประสบผลสำเร็จในชีวิต นายทองสุข มหาวงษ์)

1. ท่านเคยมีอาชีพค้าขายสิ่งใดบ้าง.....
.....
2. ท่านมีอาชีพขายรองเท้าตั้งแต่เมื่อใด
3. การมาขายรองเท้าของท่านไม่ประสบผลสำเร็จใช่หรือไม่
4. ผู้ใดแนะนำให้ท่านมาทำการบ้าน.....
.....
5. ท่านมีความเชื่อตามที่เขาแนะนำหรือต้องการมาทดลองมาดูว่าเป็นจริงหรือไม่
6. ท่านเตรียมวัสดุสิ่งของมาบ้านอย่างไรบ้าง
7. วิธีการบ้านทำอย่างไร
8. หลังจากการบ้านแล้วท่านประสบผลสำเร็จในการขายรองเท้าหรือไม่หรือไม่
9. การแก้ผ้าหรือแก้บนมีวิธีการกระทำอย่างไรบ้าง
10. ท่านคิดว่าจะมาบ้านในครั้งต่อไปหรือไม่

3.1 ชุดสัมภาษณ์ (ถามผู้มาบ้านผู้ให้พ้นจากทุกข์โศกโรคภัย นางหนูดี รัตนพลแสน)

1. ก่อนมาบ้านท่านมีความทุกข์ด้วยเรื่องอะไร
2. ผู้ใดแนะนำท่านให้มาบ้าน
3. ท่านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหอมแม่ย่านางหรือไม่
4. กระจ้าได้ช่วยเหลือท่านอย่างไรบ้าง

5. เครื่องสังเวชและเครื่องบูชาประกอบด้วยสิ่งใดบ้าง
-
6. ขั้นตอนในการทำบ้านมีอะไรบ้าง
-
7. หลังจากบ้านแล้วท่านผ่อนคลายจากความทุกข์หรือไม่
-
8. หากผ่อนคลายท่านกลับมาเก็บนหรือไม
-
9. เครื่องเก็บนมีสิ่งใดบ้าง
-
10. ท่านเก็บนด้วยสิ่งใด
-
11. ท่านคิดจะมาบ้านอีกหรือไม่
-
12. ท่านมีความเชื่อมั่นในความศักดิ์สิทธิ์ของแม่ย่านางมากน้อยเพียงใด
-

3.2 ชุดสัมภาษณ์ (ผู้รู้ทั่วไป นายเบ้ง รัตนพลแสน)

1. ประวัติความเป็นมาของแม่ย่านางเป็นอย่างไร
-
2. ท่านรู้จักผู้ทำหน้าที่ในปัจจุบันมากน้อยเพียงใด
-
3. ท่านเห็นว่ากระจำและผู้ช่วยทำหน้าที่ได้สมบูรณ์เรียบร้อยเพียงใด.....
-
4. ท่านได้เข้าร่วมในประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับแม่ย่านางมากน้อยเพียงใด
-
5. ท่านเห็นว่าแม่ย่านางมีประโยชน์ต่อชาวบ้านอย่างไร
-
6. ท่านเห็นว่าบริเวณที่ตั้งของแม่ย่านางเหมาะสมหรือไม่อย่างไร
-
7. ท่านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเครื่องสังเวชเครื่องบูชาที่หอแม่ย่านางอย่างไรบ้าง
-

8. ท่านคิดว่าผู้ใดจะดำรงตำแหน่งหน้าที่คนต่อไป.....

9. ท่านคิดว่าจะชักชวนนักท่องเที่ยวมาชมประเพณีเกี่ยวกับหอยแม่อานางอย่างไร

10. หอยแม่อานางมีความเกี่ยวข้องกับวัดทางพระพุทธศาสนาอย่างไร.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ
 นาย สุรัชย์ ชนะบุรณ์
 นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (เอกการท่องเที่ยว)
 บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
 (ผู้สัมภาษณ์)

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 5

สนามหมู่บ้าน.....

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 5 เกี่ยวกับสภาวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียน

ใช้สัมภาษณ์บุคคลกรต่าง ๆ คือ

1. นายสากล พลเสน ประธานสภา
2. นายสวาท โคตรมุงคุณ รองประธาน
3. นายสำรอง โสภชาติ รองประธาน
4. ผศ.พรชัย ศรีสารคาม (Key Informants) ตำแหน่งสภาจังหวัดมหาสารคาม

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ นามสกุล อายุ..... ปี
2. อาชีพ / ตำแหน่ง /หน้าที่
3. ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ หมู่ที่..... บ้าน
- ตำบล อำเภอ จังหวัด.....
4. วันเดือนปีที่สัมภาษณ์
5. ระดับการศึกษาสูงสุด
6. อาศัยพักอยู่ที่.....

ตอนที่ 2 เนื้อหาสาระที่สัมภาษณ์แบ่งเป็น 2 ชุด คือ ชุดสัมภาษณ์คณะกรรมการและ

ชุดสัมภาษณ์ผู้รู้

เนื้อหาชุดสัมภาษณ์คณะกรรมการ มีดังต่อไปนี้

1. หน่วยงานใดที่รับผิดชอบงานด้านสภาวัฒนธรรมบ้านเชียงเหียน
-
2. ผู้เข้ามาจัดตั้งสภาวัฒนธรรมในบ้านเชียงเหียนเป็นคนแรกคือใคร.....
-
3. ได้รับแต่งตั้งเป็นสภาวัฒนธรรมเมื่อใด
-
4. คณะกรรมการหมู่บ้านเชียงเหียนมีกี่คน
-

5. ผู้ใดเป็นประธานสภาวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียน.....
.....
6. สภาวัฒนธรรมมีขึ้นเพื่ออะไร
.....
7. คณะกรรมการสภาวัฒนธรรมประชุมกันที่ใด
.....
8. เนื้อหาสาระในการประชุมมีอย่างไร
.....
9. คณะกรรมการสภาวัฒนธรรมประชุมร่วมกันทั้งหมดกี่ครั้ง
.....
10. ที่ประชุมลงมติกันว่าอย่างไร
.....
11. โครงการทั้งหมดมีกี่โครงการ.....อะไรบ้าง
.....
12. โครงการต่าง ๆ ได้ดำเนินการไปมากน้อยเพียงใด
.....
13. ปัจจุบันนี้สภาวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียนยังคงดำเนินการอยู่หรือไม่อย่างไร
.....

ชุดที่ 2 สัมภาษณ์ผู้รู้มีเนื้อหา ดังนี้

1. ท่านคิดอย่างไรในการจัดตั้งสภาวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียน
.....
2. ในการเปิดดำเนินการสภาวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียนท่านได้ไปเกี่ยวข้องหรือไม่
อย่างไร
.....
3. ท่านทราบข่าวคราวการดำเนินงานสภาวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียนมากน้อยเพียงใด
.....
.....
4. ความล้มเหลวในการปฏิบัติงานของสภาวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียนเนื่องจาก
สาเหตุใด.....
.....

5. ความเข้มแข็งของสภาวัฒนธรรมหมู่บ้านเชียงเหียนขึ้นอยู่เหตุปัจจัยอะไรบ้าง

6. สภาวัฒนธรรมทั้งระดับจังหวัดอำเภอตำบลและหมู่บ้านสมควรได้รับการสนับสนุน
 อย่างไรบ้าง.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ
 นาย สุรัชย์ ชนะบุรณ์
 นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (เอกการท่องเที่ยว)
 บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
 (ผู้สัมภาษณ์)

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 6

สนามหมู่บ้าน.....

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 6 เกี่ยวกับการสวดมนต์ไหว้พระใช้สัมภาษณ์บุคลากรต่าง ๆ คือ

1. นายบุรี ชัยยะวงษ์ มัคทายก
2. นายโส รัตนพลแสน ผู้ช่วยมัคทายก
3. นายบุญ รัตนพลแสน ผู้ช่วยมัคทายก
4. พระอธิการสมบัติ ฐม.มานน.โท (ผู้รู้) และผู้นำสวดมนต์

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ นามสกุล อายุ..... ปี
2. อาชีพ / ตำแหน่ง /หน้าที่
3. ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ หมู่ที่..... บ้าน
- ตำบลอำเภอ จังหวัด.....
4. วันเดือนปีที่สัมภาษณ์
5. ระดับการศึกษาสูงสุด
6. อาศัยพักอยู่ที่.....

ตอนที่ 2 เนื้อหาสาระที่สัมภาษณ์แบ่งเป็น 2 ชุด คือ ชุดสัมภาษณ์คณะกรรมการ

และชุดสัมภาษณ์ผู้รู้

เนื้อหาชุดสัมภาษณ์ผู้นำสวดมนต์ มีเนื้อหาสาระได้ดังนี้

1. สถานที่สวดมนต์ไหว้พระคือที่ไหน
-
2. สวดมนต์กันวันใดบ้าง
-
3. ผู้สวดมนต์แต่งกายอย่างไร
-
4. เครื่องบูชาพระรัตนตรัยมีสิ่งใดบ้าง.....
-
5. ผู้นำสวดมนต์คือใคร.....
-

6. ผู้ช่วยคือใคร.....
.....
7. ผู้เข้าร่วมสวดมนต์มีจำนวนประมาณเท่าไร.....
.....
8. ผู้สวดมนต์สวดจากการท่องจำหรือสวดจากหนังสือ
.....
9. สวดมนต์ทำนองเสนาะหรือสวดมนต์ธรรมดา.....
.....
10. สวดมนต์เล็กมีบทสวดกี่บท..... ใช้สวดระหว่างใด..... ถึงเวลาใด
.....
11. สวดมนต์ใหญ่มีบทสวดกี่บท..... ใช้สวดระหว่างใด..... ถึงเวลาใด
.....
12. นอกพรรษามีการสวดหรือไม่.....
.....
13. สวดมนต์ร่วมกับพระภิกษุสามเณรหรือไม่
.....
14. ผู้สวดมนต์ทั้งหมดต้องจำศีลภาวนาตลอด 1 วัน 1 คืน ใช่หรือไม่
.....
15. ศีลที่ผู้สวดมนต์ถือครองตลอด 1 วัน 1 คืน ได้แก่อะไรบ้าง
.....
16. มีการลาศีลหรือไม่ ด้วยวิธีการอย่างไร
.....

ตอนที่ 3 ชุดสัมภาษณ์ (พระอธิการสมบัติ ฐม.มานน.โท) มีเนื้อหาสาระดังนี้

1. ในระหว่างการเข้าพรรษาทั้ง 3 เดือนมีการทำบุญที่ศาลาการเปรียญ
กี่ครั้ง.....
2. ในวันพระแต่ละวันจะทำกิจกรรมใดบ้าง
.....
3. ท่านมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้นอย่างไร.....
.....

4. มีพระรูปใดทำหน้าที่แทนท่านได้บ้าง.....
.....
5. ท่านได้เทศน์โปรดญาติโยมในเรื่องใดบ้าง
.....
6. ท่านได้ชักชวนญาติโยมให้บำรุงวัดวาอารามอย่างไรบ้าง
.....
7. การสวดมนต์ไหว้พระทั้งเวลาเช้าและเวลาเย็นท่านเห็นว่ามิประโยชน์อย่างไรบ้าง
.....
8. ท่านเห็นว่าชาวบ้านเชียงเหียนมีความเข้มแข็งในการสวดมนต์ไหว้พระหรือไม่อย่างไร
.....
9. จำนวนชาวบ้านที่มาจำศีลภาวนาส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชายหรือผู้หญิงเพราะเหตุใด.....
.....
10. นอกจากสวดมนต์ที่ศาลาการเปรียญแล้วชาวบ้านเหล่านี้ได้ไปสวดมนต์ในที่อื่น ๆ
บ้างหรือไม่อย่างไร
.....
11. การกรวดน้ำและการแผ่เมตตามีประโยชน์อย่างไร
.....
12. ถิ่นทำนองในการสวดมนต์ที่วัดโพธิ์ศรีนี้ได้แบบอย่างมาจากที่วัดใด
.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ
นายสุรชัย ชนะบูรณ์
นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (เอกการท่องเที่ยว)
บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
(ผู้สัมภาษณ์)

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 7

สนามหมู่บ้าน.....

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 7 เกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรมที่หอดอนปู่ตา

ใช้สัมภาษณ์บุคคลกรต่าง ๆ คือ

1. นายบุญมา อุทัยศรี เฒ่าจ้ำ
2. นายชาติ โศตรมุงคุณ ผู้ช่วยเฒ่าจ้ำ
3. นายบุญหนา โศตรมุงคุณ ผู้ช่วยเฒ่าจ้ำ
4. นายสันติภาพ คำสะอาด (ผู้บ้านคนที่ 1)
5. นายชาย อัดนา (ผู้บ้านคนที่ 2)

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ นามสกุล อายุ..... ปี
2. อาชีพ / ตำแหน่ง /หน้าที่
3. ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ หมู่ที่..... บ้าน
- ตำบลอำเภอ จังหวัด.....
4. วันเดือนปีที่สัมภาษณ์
5. ระดับการศึกษาสูงสุด
6. อาศัยพักอยู่ที่ปี

ตอนที่ 2 เนื้อหาสาระที่สัมภาษณ์แบ่งเป็น 2 ชุด คือ ชุดสัมภาษณ์คณะกรรมการ

และชุดสัมภาษณ์ผู้รู้

- 2.1 ชุดสัมภาษณ์ เฒ่าจ้ำและผู้ช่วย
- 2.2 ชุดสัมภาษณ์ผู้บ้าน

2.1 ชุดสัมภาษณ์ เฒ่าจ้ำและผู้ช่วยมีเนื้อหาสาระได้ดังนี้

1. ศาลปู่ตามีประวัติความเป็นมาอย่างไร
-
2. บริเวณของพื้นที่ศาลปู่ตามีจำนวนกี่ไร่.....
-
3. ชาวบ้านเชียงเหียนมีความเชื่อในศาลปู่ตาอย่างไรบ้าง
-

4. ศาลปู่ตาหลังเดิมมีลักษณะอย่างไร
-
5. ศาลปู่ตาหลังใหม่สร้างขึ้นเมื่อใด.....
- มีลักษณะอย่างไร
- ด้วยจำนวนเงินเท่าใด.....
6. ศาลย่อย ๆ ที่ดอนปู่ตาได้มาจากไหน.....
- อย่างไร.....
7. บริเวณรอบ ๆ ศาลดอนปู่ตามีสิ่งใดบ้าง.....
-
8. งานบุญบั้งไฟมีความเกี่ยวข้องกับศาลปู่ตาอย่างไรบ้าง.....
-
9. งานประจำปีที่ศาลดอนปู่ตาจัดให้มีขึ้นระหว่างวันที่เท่าไรเดือนอะไร.....
-
10. กิจกรรมในการเลี้ยงประจำปีที่ศาลปู่ตามีวิธีการขั้นตอนอย่างไรบ้าง.....
-
11. ท่านมีส่วนเกี่ยวกับพิธีการบ๋าหรือบนที่ดอนปู่ตาอย่างไร
-
12. พิธีกรรมที่ดอนปู่ตามีพระภิกษุสงฆ์มาเกี่ยวข้องหรือไม่อย่างไร
-

2.2 ชุดสัมภาษณ์ผู้มาบ้านมีเนื้อหาดังนี้

1. ท่านมาบ้านต่อศาลปู่ตาด้วยเรื่องอะไร
-
2. มีผู้ใดช่วยท่านในการทำบ้าน.....
-
3. ท่านใช้วัสดุสิ่งของใดในการทำบ้าน.....
-
4. สถานที่ทำบ้านอยู่ที่ใด.....
-
5. หลังจากบ้านหรือบนแล้วหลังจากกี่วันท่านจึงประสบสิ่งที่ปรารถนา
- คืออย่างไร.....

6. หลังจากบ้านหรือบนแล้วหลังจากที่วันท่านจึงกลับมาทำพิธีแก้บ้านหรือแก้บน
.....
7. ท่านเชื่อมั่นในความศักดิ์สิทธิ์ของศาลปู่ตามากน้อยเพียงใด.....
.....
8. เครื่องสังเวยและเครื่องบูชาที่ท่านนำมาแก้บ้านหรือแก้บนมีสิ่งใดบ้าง
.....
9. วิธีการขั้นตอนในการแก้บนมีอย่างไรบ้าง
.....
10. ท่านคิดจะกลับมาบ้านหรือบนต่อศาลเจ้าปู่ตาหรือไม่อย่างไร.....
.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ
นาย สุรัชย์ ชนะบุรณ์
นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (เอก การท่องเที่ยว)
บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
(ผู้สัมภาษณ์)

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 8

สนามหมู่บ้าน.....

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 8 เกี่ยวกับประเพณีงานบุญบั้งไฟ

ใช้สัมภาษณ์บุคคลกรต่าง ๆ คือ

1. นายสากล พลเสน ประธานกรรมการจัดงานบุญบั้งไฟ
2. นายสำรอง โสภชาติ รองประธานจัดงานบุญบั้งไฟ
3. นายสวาท โคตรมุงคุณ รองประธานจัดงานบุญบั้งไฟ
4. นายบุตรี โคตรมุงคุณ กรรมการตัดสินบั้งไฟ
5. นายรุณ รัตนพลเสน กรรมการตัดสินบั้งไฟ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ นามสกุล อายุ..... ปี
2. อาชีพ / ตำแหน่ง /หน้าที่
3. ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ หมู่ที่..... บ้าน
- ตำบลอำเภอ จังหวัด.....
4. วันเดือนปีที่สัมภาษณ์
5. ระดับการศึกษาสูงสุด
6. อาศัยพักอยู่ที่ปี

ตอนที่ 2 เนื้อหาสาระที่สัมภาษณ์แบ่งเป็น 2 ชุด คือ ชุดสัมภาษณ์กรรมการจัดงาน และชุดสัมภาษณ์กรรมการตัดสินงานบุญบั้งไฟบ้านเชียงเหียน มีสาระดังต่อไปนี้

2.1 คำสัมภาษณ์คณะกรรมการจัดงาน มีดังนี้

1. งานประเพณีบุญบั้งไฟจัดขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ใด
-
2. บุญบั้งไฟที่บ้านเชียงเหียนจัดขึ้นประมาณวันไหน.....
- ของปี.....
3. งานนี้จัดขึ้นประจำทุกปีหรือเว้นบางปี.....
-
4. งานนี้มีชาวบ้านรวมตัวด้วยหรือไม่อย่างไร
-

5. บุญบั้งไฟมีพระสงฆ์เข้ามาเกี่ยวข้องกับค้ำหรือไม่ว่างไร
-
6. ขบวนแห่บุญบั้งไฟประกอบด้วยส่วนใดบ้าง
-
7. ก่อนถึงวันแห่บั้งไฟชาวบ้านเตรียมการใดบ้าง.....
-
8. การตกแต่งบั้งไฟใช้ช่างประจำหมู่บ้านหรือช่างบ้านอื่น ๆ มาจัดทำ.....
-
9. การฟ้อนหรือการแข่งบั้งไฟมีการฝึกซ้อมกันอย่างไร
-
10. การแต่งกายของนักฟ้อนและนักดนตรีพื้นบ้านเป็นอย่างไร
-
11. การฝึกซ้อมการฟ้อนการแข่งใช้เวลาไม่น้อยเพียงใด.....
-
12. การตกแต่งบั้งไฟใช้เวลาและเงินทุนไม่น้อยเพียงใด.....
-
13. ขบวนแห่บั้งไฟจะเริ่มจากบริเวณใดไปจบสิ้นที่บริเวณใด.....
-
14. การจุดบั้งไฟได้จุดที่บริเวณใด.....
-

2.2 คำสัมภาษณ์กรรมการตัดสินบั้งไฟ มีดังนี้

1. ท่านมีเกณฑ์ตัดสินให้คะแนนอย่างไรบ้าง
-
2. การฟ้อนไปตามหมู่บ้านใช้เวลานานเท่าไร.....
-
3. ระหว่างรถบั้งไฟกับขบวนบั้งไฟอย่างใดมีคะแนนมากกว่ากัน.....
-
4. รถผาแดงนางไอ่มีคะแนนเท่าใด.....
-
5. ขบวนผาแดงนางไอ่มีรถกระรอกค้อนรถพญาขอมบ้างหรือไม่.....
-

6. ในขบวนแห่บั้งไฟมีขบวนเชิงโบราณบ้างหรือไม่
-
7. มีการเล่นสัปคนในขบวนแห่ต่าง ๆ หรือไม่.....เช่น ชายแต่งตัวเป็นหญิง
หอบปลัดจิกแทงใหญ่ ๆ หรือมีหุ่นไม้แกะสลักแสดงการร่วมเพศระหว่างชาย
กับหญิง.....
8. บั้งไฟมีจุดแข่งขันเป็นบั้งไฟหมื่นหรือบั้งไฟแสน.....
-
9. เคยเกิดอุบัติเหตุในการจุดบั้งไฟหรือไม่อย่างไร.....
-
10. เคยถูกคัดค้านการตัดสินให้รางวัลหรือไม่อย่างไร.....
-

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ
นาย สุรัชย์ ชนะบุรณ์
นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (เอกการท่องเที่ยว)
บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
(ผู้สัมภาษณ์)

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 9

สนามหมู่บ้าน.....

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 9 เกี่ยวกับหมอยาสมุนไพร

ใช้สัมภาษณ์บุคลากรต่าง ๆ คือ

1. นายบุญจิต รัตนพลเสน หัวหน้าหมอยาสมุนไพร
2. นายบุญสวน คำสีแก้ว ผู้ช่วยหมอยาสมุนไพร
3. นายสงวน พลธานี ผู้ช่วยหมอยาสมุนไพร
4. นายสมศรี จัตติยะวงศ์ ผู้ช่วยหมอยาสมุนไพร
5. นายบุญมี พลลาภ ผู้ช่วยหมอยาสมุนไพร

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ นามสกุล อายุ..... ปี
2. อาชีพ / ตำแหน่ง /หน้าที่
3. ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ หมู่ที่..... บ้าน
- ตำบลอำเภอ จังหวัด.....
4. วันเดือนปีที่สัมภาษณ์
5. ระดับการศึกษาสูงสุด
6. อาศัยพักอยู่ที่ปี

ตอนที่ 2 เนื้อหาสาระที่สัมภาษณ์แบ่งเป็น 2 ชุด คือ ชุดสัมภาษณ์ผู้ปรุงยาสมุนไพรและชุดสัมภาษณ์ผู้ขายยาสมุนไพร

2.1 ชุดสัมภาษณ์ผู้ปรุงยาสมุนไพร

1. ท่านเก็บยาสมุนไพรจากที่ใดบ้าง
.....
2. สมุนไพรที่เป็นพืชล้มลุกตัวอย่างมีอะไรบ้าง
-
3. สมุนไพรที่เป็นพืชยืนต้นตัวอย่างมีอะไรบ้าง
-
4. เก็บสมุนไพรโดยวิธีการอนุรักษ์มีวิธีการทำอย่างไร
-

5. วิธีเก็บสมุนไพรมีวิธีอย่างไรบ้าง
-
6. ก่อนปรุงเป็นยาต่าง ๆ ต้องจัดการกับสมุนไพรอย่างไรบ้าง
-
7. ยาสมุนไพรที่ปรุงแล้วมีกี่ชนิดอะไรบ้าง
-
8. ยาสมุนไพรมีสรรพคุณแก้โรคใดบ้าง
-

2.2 ชุดสัมภาษณ์ผู้ขายยาสมุนไพร

1. สมุนไพรที่ท่านนำไปขายมีกี่ชนิด อะไรบ้าง
-
2. สมุนไพรแต่ละอย่างมีราคาเท่าไรเท่าไร.....
3. ราคาที่ขายในเขตมหาสารคามแตกต่างจากราคาที่ขายในจังหวัดอื่น ๆ อย่างไรบ้าง
-
4. จังหวัดอื่นๆ ที่ท่านไปเร่ขายไกลที่สุดจังหวัดอะไร.....
-
5. บริเวณใดที่ขายสมุนไพรดีที่สุดที่สุด.....
-
6. การนำสมุนไพรไปขายในแต่ละครั้งใช้เวลานานเท่าใด.....
-
7. ในแต่ละครั้งนั้นท่านได้กำไรมากน้อยเพียงใด.....
-
8. ทุกท่านที่นำสมุนไพรไปขายได้หมดหรือไม่หรือนับกลับมา.....
-
9. มีคนภายนอกติดต่อซื้อสมุนไพรที่บ้านเชียงเหียนหรือไม่.....
-
10. ให้ท่านเปรียบเทียบราคาขายปลีกในจังหวัดมหาสารคามกับจังหวัดอื่น ๆ.....
-

11. ท่านคิดว่ายาสมุนไพรเป็นที่ต้องการของชาวบ้านมากน้อยเพียงใด

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ
นายสุรชัย ชนะบุรณ์
นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (เอกการท่องเที่ยว)
บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
(ผู้สัมภาษณ์)

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 10

สนามหมู่บ้าน.....

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 10 เกี่ยวกับตำนานกระรอกดอนผาแดงนางไอ่

ใช้สัมภาษณ์บุคคลกรต่าง ๆ คือ

1. นายบุรี จัตติยะวงศ์ ผู้เล่าประวัติผาแดงนางไอ่
2. นายบุญมา อุทัยศรี ผู้เลี้ยงดูกระรอกดอนบริเวณดอนปู่ตา
3. ยายสุ่ม รัตนพลแสน ผู้เลี้ยงดูกระรอกดอนบริเวณหอแม่ย่านาง
4. นายทองสุข ทำเนบ ผู้สังเกตการณ์กระรอกดอน
5. นายบุรี จัตติยะวงศ์ ผู้กินกระรอกดอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ นามสกุล อายุ..... ปี
2. อาชีพ / ตำแหน่ง /หน้าที่
3. ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ หมู่ที่..... บ้าน
- ตำบลอำเภอ จังหวัด.....
4. วันเดือนปีที่สัมภาษณ์
5. ระดับการศึกษาสูงสุด
6. อาศัยพักอยู่ที่ปี

ตอนที่ 2 เนื้อหาสาระที่สัมภาษณ์แบ่งเป็น 2 ชุด คือ

2.1 ชุดสัมภาษณ์เฒ่าจ๋าและกระจាំมีดังนี้

1. ท่านสังเกตเห็นกระรอกดอนมีจำนวนมากน้อยเพียงใด.....
-
2. นอกจากกระรอกดอนแล้วมีกระรอกดอนสีอื่น ๆ หรือไม่อย่างไร.....
-
3. กระรอกดอนจะมากากินในเวลาใด.....
- และกินครั้งละกี่ตัว.....
4. ท่านเตรียมอาหารชนิดใดให้กระรอกดอนบ้าง.....
-
5. ท่านเชื่อว่ากระรอกดอนเหล่านี้ เกี่ยวข้องกับตำนานผาแดงหรือไม่อย่างไร.....
-

6. ที่หลับนอนหรือรังของกระรอกค่อนเหล่านี้อยู่บริเวณใด.....
.....
7. ขนาดของกระรอกค่อนส่วนใหญ่ตัวเล็กกว่ากระรอกทั่ว ๆ ไปหรือไม่.....
.....
8. กระรอกค่อนเหล่านี้รับกวนผลไม้ของชาวบ้านมาน้อยเพียงใด
.....
9. ท่านได้อาหารมาจากไหนในการเลี้ยงกระรอกค่อนในแต่ละวัน.....
.....
10. ท่านเคยเห็นใครทำร้ายกระรอกค่อนบ้างหรือไม่.....
.....

2.2 ชุดสัมภาษณ์ ผู้สังเกตการณ์กระรอกค่อน ดังนี้

1. ท่านเห็นว่ากระรอกค่อนในบ้านเชียงใหม่มีชุกชุมหรือไม่อย่างไร
.....
2. ท่านมีความเชื่อว่ากระรอกค่อนมีความเกี่ยวข้องกับผาแดงนางไอ่หรือไม่อย่างไร
.....
3. ท่านเคยทำร้ายกระรอกค่อนเหล่านี้หรือไม่.....
.....
4. ท่านเคยรับประทานกระรอกค่อนหรือไม่อย่างไร.....
.....
5. เมื่อรับประทานแล้วมีผลเป็นอย่างไร.....
.....
7. ท่านยังคิดจะรับประทานกระรอกค่อนอีกหรือไม่
.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ
นายสุรชัย ชนะบุรณ์
นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (เอกการท่องเที่ยว)
บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
(ผู้สัมภาษณ์)

ภาคผนวก ข
แบบสังเกต

แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม
(Non Participant Observation)

แบบสังเกตที่ผู้วิจัยใช้นี้ มีทั้งแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วมนั้นผู้วิจัยใช้สังเกตในศักยภาพ คือ

1. ด้านพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน โบราณคดีบ้านเชียงเหียน
2. ด้านพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียนของอาจารย์ บุญหมั่น คำสะอาด
3. ด้านประเพณีพิธีกรรมที่หอแม่ย่านาง
4. ด้านประเพณีพิธีกรรมที่หอเจ้าปู่ตา

ส่วนแบบสังเกตชนิดมีส่วนร่วมนั้นผู้วิจัยใช้ใน 1 ศักยภาพ ได้แก่ ด้านกระรอกค่อนผาแดงนางไอ่ รายละเอียดเนื้อหาสาระที่ได้มาจากการสังเกต มีดังต่อไปนี้

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเชียงเหียนของอาจารย์ บุญหมั่น คำสะอาด มีดังนี้

1. สังเกตการชุกไห รุ่นที่ 2 จำนวน 4 ใบ ที่บริเวณริมถนนแจ้งสนิท เมื่อ วันที่ 4 พฤษภาคม 2549 เวลาประมาณ 10.00 น. โดยสังเกตเห็นว่า
 - ก. ไหทั้ง 4 ใบนั้น ฝังอยู่ในพื้นดินมีระยะห่างกันประมาณ 1 ฟุต
 - ข. ไहनั้นอยู่ลึกจากผิวดินประมาณ 3 เมตร
 - ค. ไहनั้นมีขนาดเท่า ๆ กัน คือ เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 45 เซนติเมตร
 - ง. ไหบางลูกมีลักษณะคล้ายกันแต่บางลูกคล้ายหม้อดินหุงข้าว
 - จ. เครื่องมือการชุกไหจะใช้รถแมคโครชุกภายนอกใช้จอบและเสียมขุดรอบ ๆ หลุมอีกครั้งหนึ่ง
 - ช. ใช้เวลาในการชุกนี้ประมาณ 2 ชั่วโมง
2. สังเกตการบริการแก่นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน โบราณคดีบ้านเชียงเหียนที่ศาลาการเปรียญวัดโพธิ์ศรี ระหว่างเดือนมิถุนายน พ.ศ.2549 ถึงเดือน มกราคม พ.ศ.2550 โดยสังเกตเห็นว่า
 - ก. สังเกตการจัดไหโบราณทั้ง 27 ใบ ฝ่ายจัดการบ้านเชียงเหียนได้จัดวางไหที่ชุกค้นพบทั้ง 3 ครั้ง โดยเรียงลำดับดังนี้
 - ข. มีการสร้างลูกกรงเหล็กครอบไหโบราณเหล่านี้ไว้

- ก. มีการจัดสมุดเยี่ยมชมให้นักท่องเที่ยวได้ลงนามและจำนวนเงินที่บริจาค
- ง. มีการจัดโต๊ะหมู่บูชาให้นักท่องเที่ยวได้จุดธูปเทียนเพื่อคารวะดวงวิญญาณ
ผู้เป็นเจ้าของไหโบราณเหล่านั้น
- จ. ฝ่ายบริการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว
- ช. สังเกตเห็นว่าผู้มาเยี่ยมชมมีทั้งจากบริเวณใกล้เคียงและจากที่ห่างไกลออกไป
ทั้งภาคกลาง ภาคเหนือ และ ภาคใต้ของประเทศไทย
- ซ. นักท่องเที่ยวเหล่านี้มีทั้งพระภิกษุสามเณร ชาวบ้านทั่วไป และนักวิชาการ
ผู้สนใจศึกษาหาความรู้แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ

นาย สุรัชย์ ชนะบุรณ์

นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (เอกการท่องเที่ยว)

บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(ผู้สัมภาษณ์)

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม
(Non Participant Observation)

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเกี่ยวกับพิธีกรรมที่บ้านเชียงเหียนของ (อาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด) มีดังนี้

1. สังเกตการจัดการพิธีกรรม เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2549 ระหว่างเวลา 08.30 น. - 16.30 น. โดยสังเกตเห็นว่า

ก. ตัวอาคารพิธีกรรมเป็นบ้านครึ่งตึกครึ่งไม้ 2 ชั้น ตั้งอยู่ในพื้นที่ประมาณ 200 ตารางวา

ข. ภายนอกของตัวอาคารจะจัดทำสนามหญ้าและปลูกไม้ดอกไม้ประดับไว้ โดยรอบนอกจากนั้นยังมีการนำเอาข้าวโพด ข้าวคั่ว มาประดับรอบ ๆ อาคารจำนวนนับร้อย

ค. ด้านหลังพิธีกรรมได้จัดบริการห้องน้ำห้องส้วมที่มีความสะอาดถูกสุขอนามัยไว้บริการแก่ผู้เข้าเยี่ยมชมอย่างเป็นสัดส่วน

ง. ชั้นล่างของอาคารพิธีกรรมจัดแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่อยู่อาศัยของผู้ที่เฝ้าพิธีกรรมกับส่วนที่เป็นห้องพิธีกรรม สำหรับห้องพิธีกรรมนั้นจะจัดแสดงประวัติและผลงานของอาจารย์ บุญหมั่น คำสะอาด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลงานด้านจิตรกรรม คือการวาดภาพต่าง ๆ ที่อาจารย์บุญหมั่นเคยได้รับรางวัล

จ. ชั้นบนของอาคารพิธีกรรมพิธีกรรมพิธีกรรมพิธีกรรมจัดแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ห้องพิเศษสำหรับจัดแสดงของมีค่า เช่น พระเครื่องสมัยโบราณ พระพุทธรูปสมัยโบราณต่าง ๆ ห้องโถงใหญ่จะจัดแสดงวัตถุต่าง ๆ เช่น ไหโบราณ 2 ใบ รุ่นเดียวกับพิธีกรรมวัดโพธิ์ศรีจำนวน 2 ใบ อาวุธโบราณ เช่น ดาบ หอก ไม้ตะพด เครื่องดนตรีพื้นบ้าน เช่น แคน พิณ เครื่องทำมาหากิน ต่าง ๆ เช่น เกวียน เกียว ลอบ ไซดักปลา เป็นต้น

การสังเกตการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมพิธีกรรมที่บ้านเชียงเหียน ระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549 ถึงเดือน มีนาคม พ.ศ.2550 โดยสังเกตเห็นว่า

ก. สังเกตเห็นว่า การจัดสภาพพิธีกรรมนั้นได้จัดอยู่ในสภาพหนึ่ง คือ ไม่มีการปรับเปลี่ยนวัตถุเคลื่อนไหววัตถุสิ่งของในพิธีกรรม

ข. สังเกตเห็นว่า วันเวลาที่มีการเปิดให้บริการให้นักท่องเที่ยวเข้าชมบ้างทุกวัน ระหว่างเวลา 8.30 - 16.30 น.

ค. เมื่อนักท่องเที่ยวมาถึงสถานที่จะต้องร้องเรียกผู้เฝ้าพิธีกรรมเพื่อขออนุญาตเข้าชม

ง. ผู้เฝ้าพิพิธภัณฑ์ คือ นางสงวนจิต คำสะอาด จะออกมาต้อนรับแล้วพาเยี่ยมชม วัตถุสิ่งของในพิพิธภัณฑ์ทั้งชั้นบนและชั้นล่างพร้อมทั้งตอบคำถามบางประการที่นักท่องเที่ยว ประสงค์จะรู้

จ. หลังจากเยี่ยมชมเสร็จแล้วนักท่องเที่ยวจะลงนามและเงินบริจาคพร้อมทั้ง แสดงทัศนคติต่าง ๆ ในสมุดเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์

ข. สังเกตเห็นว่าผู้เฝ้าพิพิธภัณฑ์คือ นางสงวนจิต คำสะอาด นั้นมีความรู้ เกี่ยวกับที่มาที่ไปของวัตถุในพิพิธภัณฑ์ไม่มากนัก เพราะไม่มีความสนใจในเรื่องเหล่านี้ผู้รู้เรื่องดี ก็คือ อาจารย์บุญหมั่น คำสะอาดและ นายสันติภาพ คำสะอาด (บุตรชายคนเล็ก) ปัจจุบันได้ ไปประกอบอาชีพที่จังหวัดระยอง

ข. ผู้ช่วยดูแลอีก 2 คน คือนางสาวนิตยา เสนะเช็ด และเด็กหญิงวราพร คำสะอาด มีส่วนช่วยเหลือนางสงวนจิต ในด้านพาเยี่ยมชมและจัดเตรียมการเกี่ยวกับสมุดบันทึกของผู้มา เยี่ยมชม

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ

นาย สุรชัย ชนะบูรณ์

นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (เอกการท่องเที่ยว)

บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(ผู้สัมภาษณ์)

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม
(Non Participant Observation)

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเกี่ยวกับแม่ย่านางมีดังนี้

1. สังเกตสถานที่ตั้งและลักษณะของหอแม่ย่านาง เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2549 ระหว่างเวลา 10.00 - 15.00 น. โดยสังเกตเห็นว่า

ก. พบว่าหอแม่ย่านางอยู่ในพื้นที่ หมู่ที่ 23 โดยมีอาณาเขตประมาณ 5 ไร่ เป็นบริเวณป่า ลักษณะคล้ายคอนปู้ตา มีต้นไม้ขนาดใหญ่ขึ้นอยู่ทั่วบริเวณ

ข. ด้านทิศใต้ของอาณาบริเวณหอแม่ย่านางติดกับคูน้ำชื่อว่า บึงหว้า ทิศเหนือกับทิศตะวันออก ติดกับที่ดินของชาวบ้าน ส่วนทิศตะวันตกติดกับถนนที่ตัดผ่านหมู่บ้านเชียงเหียน เพื่อไปยังหมู่บ้านรวมใจ

ค. ลักษณะหอแม่ย่านางตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลางของที่ดินพื้นที่นั้น โดยสร้างขึ้นใหม่เมื่อปี พ.ศ.2548 เป็นลักษณะบ้านโบราณของชาวอีสาน โดยเป็นตัวอาคารไม้ขนาด 3 x 3 เมตร ความสูง 1.5 เมตร อันประกอบด้วยชั้นระเบียงและห้องข้างในตัวอาคาร

ง. รอบ ๆ บริเวณตัวอาคารจะมีศาลขนาดเล็ก ศาลพระภูมิ บ่อน้ำบาดาล ที่ผู้บ้านมาขุดไว้เพื่อทำการแก้บนและมีต้นไม้ขนาดใหญ่ ล้อมรอบหอแม่ย่านางโดยเฉพาะ ต้นมะขามขนาดใหญ่ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตก ช่วงวันเวลาที่ทำการสังเกตการอยู่นั้น ได้มีชาวบ้านมาเก็บมะขามไปใช้ประโยชน์คล้ายกับเป็นของสาธารณะ โดยไม่มีการหวงห้ามแต่อย่างใด

2. สังเกตการทำพิธีกรรมที่หอแม่ย่านาง เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ.2549 เวลา 07.00 น. และมาแก้บนเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ.2549 โดยสังเกตเห็นว่า

ก. ชาวบ้านผู้บ้านได้เตรียมการเครื่องสังเวยและเครื่องบูชาที่บ้านกระจำ หรือนางสุม รัตนเสน

ข. กระจำพาผู้บ้าน ทั้งเครื่องสังเวยและเครื่องบูชาไปยังหอแม่ย่านาง

ค. กระจำได้ทำพิธีบ้านพร้อมกับผู้บ้านที่หอแม่ย่านางนั้น

ง. เครื่องสังเวยและเครื่องบูชาประกอบด้วย ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่ ข้าวหวี 2 อัน ตลับแป้ง 1 ตลับ ลิปสติก 2 อัน กระจก 2 บาน กล้วย 2 หวี ยาทาเล็บ 2 ขวด ผ้าสไบ 2 ผืน

จ. การกล่าวถ้อยคำในการสังเวย และการบูชา กระจำจะเป็นผู้กล่าวทั้งหมด โดยผู้บ้านผู้บ้านไม่ได้กล่าวแต่อย่างใด

ข. ในวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ.2549 หลังจากผู้บ้านประสบความสำเร็จ ความปรารถนาได้กลับมาทำพิธีแก้บนที่หอแม่ย่านาง

๕. เครื่องสังเวทและเครื่องบูชาในการแก้บนส่วนใหญ่จะตรงกับสิ่งของเครื่องใช้
ที่นำมาใช้ในการบนแต่จะเพิ่มเติมบางอย่างขึ้นมา คือ รongเท้าจำนวน 4 คู่ (ผู้ทำการบําหรือบนรายนี้
คือ นายทองสุข มหาวงษ์)

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ
นาย สุรัชย์ ชนะบุรณ์
นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (เอกการท่องเที่ยว)
บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
(ผู้สัมภาษณ์)

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม
(Non Participant Observation)

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเกี่ยวกับหอเจ้าปู่ตา มีดังนี้

1. สังเกตสถานที่ตั้งและลักษณะของหอเจ้าปู่ตา เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2549 ระหว่างเวลา 12.00 - 16.00 น. โดยสังเกตเห็นว่า
 - ก. พบว่าหอคอนปู่ตาอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 18 โดยมีอาณาเขตประมาณ 4 ไร่ เป็นบริเวณป่า มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นเรียงรายอยู่ข้างแต่หลายต้นถูกชาวบ้านบุกรุกทำลาย เพื่อใช้ที่ดินทำการเกษตร เป็นเหตุให้ต้นไม้ใหญ่ในบริเวณหลงเหลืออยู่เพียงไม่กี่ต้นในปัจจุบัน
 - ข. ด้านทิศเหนือของอาณาเขตหอเจ้าปู่ตาติดกับคูน้ำ ชื่อว่า บึงสิม ทิศตะวันออกติดกับที่ดินของชาวบ้าน ทิศใต้และตะวันตกติดกับถนนภายในหมู่บ้าน
 - ค. ที่ดินบางส่วนของคอนปู่ตานี้ หน่วยราชการบางหน่วยได้นำไปใช้ในโครงการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ เช่น ต้น ปาล์ม ต้นราชพฤกษ์ ต้นหางนกยูง เป็นต้น
 - ง. ตัวอาคารในปัจจุบันเป็นลักษณะมณฑปศาลาสีหน้าเป็นอาคารที่สร้างด้วยอิฐและปูนมีขนาด 4.5 x 4.5 เมตร ตั้งอยู่ในบริเวณศูนย์กลางของกำแพงแก้วขนาด 10 x 10 เมตร
 - จ. ประตูทางเข้าสู่ประตุมณฑปมี 3 ด้าน คือ ด้านทิศตะวันออก ด้านทิศใต้ และด้านทิศตะวันตก โดยตัวอาคารมณฑปมีความสูงประมาณ 5 เมตร โดยมีเครื่องสังเวศและเครื่องบูชาวางไว้ที่ห้องสี่เหลี่ยมบนฐานของมณฑปนั้น
 - ช. รอบ ๆ มณฑปนั้นจะมีวัตถุสิ่งของคือ มีศาลขนาดเล็กศาลพระภูมินอกจากนั้นยังมีศาลาขนาด 10 x 10 เมตร สำหรับการทำบุญเลี้ยงภัตตาหารแก่พระภิกษุสงฆ์และด้านหน้าของมณฑปที่บริเวณทิศใต้นั้นมีแปลงดอกไม้ประดับอยู่ชิดกับบริเวณมณฑปในบริเวณที่ดินประมาณ 1 ไร่
2. การสังเกตการทำพิธีกรรมที่ศาลคอนปู่ตา เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2549 โดยสังเกตเห็นว่า
 - ก. ชาวบ้านผู้บ้านได้เตรียมการเครื่องสังเวศและเครื่องบูชาไปยังหอคอนปู่ตา คือ นายบุญมา อุทัยศรี
 - ข. เฒ่าจ๋านำผู้บ้านพร้อมทั้งเครื่องสังเวศและเครื่องบูชาไปยังหอคอนปู่ตา
 - ค. เฒ่าจ๋านำได้ทำพิธีบ้านพร้อมกับผู้บ้านที่หอคอนเจ้าปู่ตา
 - ง. เครื่องสังเวศและเครื่องบูชาประกอบด้วย ดอกไม้ธูปเทียน 5 คู่ เหล้าขาว 1 ขวด ไก่ปิ้ง 1 ตัว

จ. การกล่าวคำในการสังเวชและการบูชา เฒ่าจ๋าจะเป็นผู้กล่าวทั้งหมด โดยผู้บ่าวผู้บนจะนั่งรับฟังอย่างสงบ

ข. เสร็จจากการบนแล้วเฒ่าจ๋าได้แบ่งของสังเวชบางส่วน คือ หนองไก่ 1 หนอง กับเครื่องในบางส่วนกลับไปบ้าน ที่เหลือทั้งเหล่าและไก่อี้ให้ นายชาย อัดนา ผู้บ้านนำกลับไปกินที่บ้าน

ค. หลังจากนั้นอีก 7 วัน คือ วันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ.2549 นายชาย อัดนา ได้กลับมาทำพิธีแก้บน เพราะประสบสิ่งที่ปรารถนา คือ หายจากอาการเจ็บป่วย

ง. วัตถุสิ่งของที่นำมาแก้บนคือ เหล้าขาว 1 ขวด ปิ้งไก่ 1 ตัว พร้อมเครื่องใน ดอกไม้รูปเทียน 5 คู่

จ. เมื่อการแก้บนเสร็จแล้วเฒ่าจ๋าจึงขอวัตถุสิ่งของที่ใช้แก้บนจากเจ้าปู่ตา โดยตนเองได้นำเอาเหล้าขาว 1 ขวด หนองไก่ 1 หนอง พร้อมทั้งเครื่องใน ส่วนที่เหลือได้มอบให้ ผู้แก้บนคือ นายชาย อัดนา นำกลับไปบ้านไป

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ

นาย สุรัชย์ ชนะบุรณ์

นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (เอกการท่องเที่ยว)

บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(ผู้สัมภาษณ์)

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม
(Non Participant Observation)

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเกี่ยวกับกระรอกควน มีดังนี้

1. สถานที่ทำการสังเกต คือ ที่หอแม่ย่านาง เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ.2549 ระหว่างเวลา 09.00 น. - 11.00 น. โดยมีกิจกรรมที่ผู้วิจัยได้เข้าสังเกตและมีส่วนร่วมดังนี้

ก. การเตรียมอาหารสำหรับกระรอกควน ผู้ตระเตรียมอาหาร คือ กระจี่ และผู้มาบ้าน ผู้วิจัยได้ช่วยเหลือในการจัดเตรียมอาหารด้วย

ข. การจัดอาหารที่ตระเตรียมเพื่อนำไปเลี้ยงกระรอกควน นั้นคือ ข้าวเหนียว และกล้วย โดยจะนำ 2 สิ่งนี้ไปวางไว้บนหิ้งที่จัดทำไว้ ณ โคน ต้นไม้ใหญ่ โดยผู้วิจัยได้ร่วมนำของ 2 สิ่งนี้ไปวางไว้ด้วย การเลี้ยงอาหารกระรอกควนนี้จะกระทำหลังจากการบนได้จบสิ้นแล้ว ผู้วิจัยได้เฝ้าสังเกตพฤติกรรมของกระรอกควนที่พากันมากินกล้วยและข้าวเหนียวโดยนั่งนิ่ง ๆ อยู่ห่างจากจุดที่ให้อาหารประมาณไม่เกิน 5 เมตร

ค. หลังจากผู้วิจัยนำข้าวเหนียวและกล้วยไปวางไว้ประมาณ 15 นาที ฟุงกระรอกควนนับ 10 ตัว พร้อมทั้งกระแตก็พากันลงมากินอาหารเฉพาะข้าวเหนียวฟุงกระรอกควนจะพากันกินอยู่ในบริเวณนั้นประมาณ 20 นาที ส่วนกล้วยบางครั้งกระรอกควนก็จะเจาะกินอยู่บริเวณนั้น แต่บางครั้งกระรอกควนจะคาบกล้วยขึ้นไปกินบนยอดไม้สูง ๆ

2. สังเกตวิธีการดำเนินชีวิตของกระรอกควนได้พบว่า

ก. กระรอกควนจะอาศัยอยู่ในโพรงไม้ต้นสูง ๆ เช่น กวางช้าง ต้นมะขาม ต้นมะพร้าว

ข. กระรอกควนเหล่านี้จะออกหาอาหารกันในเวลากลางวัน ส่วนเวลากลางคืนจะพักผ่อนหลับนอน

ค. กระรอกควนจะขยายพันธุ์ด้วยการออกลูกครั้งละ 1 ตัว ใช้เวลา 4 เดือน จะออกลูกแต่ละครั้ง

ง. อาหารที่ระรอกก่อนจะกินตามธรรมชาติ ก็คือ ผลิตผลต่าง ๆ ของชาวบ้าน เช่น ข้าวเปลือกในยุ้ง(เล้าข้าว) ผลไม้ต่าง ๆ เช่น กัลยัย มะม่วง มะพร้าว น้อยหน้า และกินผลไม้ตามธรรมชาติ เช่น หมากเหม้า ตำลึง มะขามเทศ พุทรา

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ
นาย สุรัชย์ ชนะบูรณั
นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (เอกการท่องเที่ยว)
บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
(ผู้สัมภาษณ์)

แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง

(Formal Interview)

ใช้สัมภาษณ์.....

โดยปรับปรุงมาจากแบบสัมภาษณ์ของ.....

จากงานวิจัยเรื่อง.....

แยกออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ นามสกุล.....

2. วัน เดือน ปีเกิด.....

3. ที่อยู่ปัจจุบัน.....

4. การศึกษา.....

5. อาชีพ / ตำแหน่ง.....

6. สถานภาพครอบครัว โสด แต่งงาน หม้าย หย่าร้าง

7. ความถนัดพิเศษ.....

ส่วนที่ 2 : เรื่องที่สัมภาษณ์

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ

นาย สุรัชย์ ชนะบุรณ์

นิสิตปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ (เอกการท่องเที่ยว)

บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(ผู้สัมภาษณ์)

ภาคผนวก ค
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

- ชาญชัย อินทรเรืองศรี, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 69 หมู่ 3 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือจ่าง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2550.
- ชาญชัย อินทรเรืองศรี, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศูนย์การทองเที่ยวและกีฬาจังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2550.
- ชาติวี เวียงแก้ว, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2549.
- ชาติ โคตรมุงคุณ, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 218 หมู่ 18 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือจ่าง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 3 มกราคม 2550.
- ชาย อัดนา, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 62 หมู่ 3 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือจ่าง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2550.
- ศุภ รัชกาลดี, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 30 หมู่ 23 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือจ่าง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน 2549.
- ทองพูล รัตนพลแสน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 180 หมู่ 18 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือจ่าง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2550.
- ทองสุข ท่าเนบ, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 19 หมู่ 3 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือจ่าง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2550.
- ทองสุข มหาวงศ์, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 295 หมู่ 18 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือจ่าง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน 2549.
- บุญจิต รัตนพลแสน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 74 หมู่ 18 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือจ่าง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2549.
- บุญทัน อินทรเรืองศรี, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 118 หมู่ 3 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือจ่าง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2550.
- บุญมา อุดยศรี, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 96 หมู่ 3 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือจ่าง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2549.
- บุญสวน คำสีแก้ว, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 72 หมู่ 3 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือจ่าง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน 2549.
- บุญหนา โคตรมุงคุณ, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 25 หมู่ 18 ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือจ่าง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2549.

- บุคดิ อักษร, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชย์ ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 17
 หมู่ 3 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2550.
- บุรี ชัดยะวงศ์, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชย์ ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 125
 หมู่ 18 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2549.
- บุ รัตนพลแสน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชย์ ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 119
 หมู่ 18 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2549.
- เบ็ง รัตนพลแสน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชย์ ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 36
 หมู่ 23 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2550.
- ประยงค์ พลแสน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชย์ ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 100
 หมู่ 18 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2550.
- พรชัย ศรีสารคาม, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชย์ ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สถาบันวิจัยศิลปะ
 และวัฒนธรรมอีสาน เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2549.
- ไพโรจน์ เพชรสังหาร, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชย์ ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สถาบันวิจัยศิลปะ
 และวัฒนธรรมอีสาน เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2549.
- วรรณศักดิ์พิจิตร บุญเสริม, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชย์ ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สถาบันวิจัย
 ศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2549.
- วรวิมล ชัยรัต, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ที่พิพิธภัณฑ์วัดเกตการาม เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2547.
- สงวน พลขำนิ, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชย์ ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 210
 หมู่ 18 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2549.
- สงวนจิต คำสะอาด, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชย์ ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 1
 หมู่ 18 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2550.
- สมชาย ลำควน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชย์ ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สถาบันวิจัยศิลปะ
 และวัฒนธรรมอีสาน เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2549.
- สมบุรณ์ พลแสน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชย์ ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 2
 หมู่ 3 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2550.
- สังข์ รัตนพลแสน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชย์ ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 33
 หมู่ 23 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2549.
- สันติภาพ คำสะอาด, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชย์ ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 1
 หมู่ 18 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 11 มกราคม 2550.
- สากร พลแสน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชย์ ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 19
 หมู่ 3 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2549.

- สุข รัตนพลแสน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 62
 หมู่ 23 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2549.
- โส รัตนพลแสน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 208
 หมู่ 18 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2549.
- หนูดี รัตนพลแสน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 76
 หมู่ 23 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2549.
- อรุณ รัตนพลแสน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 288
 หมู่ 18 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2549.
- อ่อน จำปาศรี, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 246
 หมู่ 18 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2549.
- อุบล ขัตติยะวงศ์, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สุรัชชัย ชนะบุรณ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 90
 หมู่ 18 ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2549.

ภาคผนวก ง

แสดงภูมิสำเนาของนักท่องเที่ยวยุคพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเหียน และแสดงทัศนะ
นักท่องเที่ยวกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถานบ้านเชียงเหียน ของอาจารย์บุญญวัฒน์ คำสะอาด

**แสดงภูมิฐานะของนักท่องเที่ยวยุคพิพิธภัณฑสถานบ้านโบราณคดีบ้านเชียงเขียน
ระหว่างเดือนพฤษภาคม 2549 ถึง มีนาคม 2550**

ชื่อ	ที่อยู่	หมายเหตุ
1. นางอรสา ศรีชาติ	จังหวัดร้อยเอ็ด	มิถุนายน 2549
2. นายขวัญชัย ช่อตรง	จังหวัดสกลนคร	มิถุนายน 2549
3. นางหนูพลอย สีมอสาร์	จังหวัดอุดรธานี	มิถุนายน 2549
4. นางสาวกาญจนา บรรพต	จังหวัดกาฬสินธุ์	มิถุนายน 2549
5. นายสามารถ ศิริวงศ์	จังหวัดนครพนม	มิถุนายน 2549
6. นายทิพย์ภรณ์ นันจนพดชา	จังหวัดเลย	มิถุนายน 2549
7. นางเนาวรัตน์ โทท่า	จังหวัดอุบลราชธานี	มิถุนายน 2549
8. พระคำหลาย อธิปัญญา	จังหวัดอุดรธานี	มิถุนายน 2549
9. นางมะลิวรรณ รักสุทนต์	จังหวัดกรุงเทพมหานคร	กรกฎาคม 2549
10. เด็กหญิงอินทร ทาทิวัน	จังหวัดสมุทรปราการ	กรกฎาคม 2549
11. นายศักดิ์สิทธิ์ โกทอง	จังหวัดยโสธร	กรกฎาคม 2549
12. นายกิตติพงษ์ พลนันท์	จังหวัดร้อยเอ็ด	กรกฎาคม 2549
13. นายวิชัย อุ่นเหมือน	จังหวัดนครราชสีมา	กรกฎาคม 2549
14. นายสมศักดิ์ ฟองทา	จังหวัดมหาสารคาม	กรกฎาคม 2549
15. นายสุรินทร์ กัญญาน้อย	จังหวัดขอนแก่น	กรกฎาคม 2549
16. นางน้อม ภูมิสรวย	จังหวัดกาฬสินธุ์	กรกฎาคม 2549
17. นางสาวสุพาชัย ไพรสุวรรณ	จังหวัดชลบุรี	กรกฎาคม 2549
18. นายสุพรรณ ศรีมุงคุณ	จังหวัดบุรีรัมย์	กรกฎาคม 2549
19. นางวิไลพร เสริมแก้ว	จังหวัดสุรินทร์	กรกฎาคม 2549
20. นางพรรณณี พิริยะคนานนท์	จังหวัดนนทบุรี	กรกฎาคม 2549
21. นางวาสนา บุญยาน	จังหวัดอุบลราชธานี	กรกฎาคม 2549
22. นางกตศรี บุญสา	จังหวัดสกลนคร	กรกฎาคม 2549
23. นางสุนิรัตน์ อุปพรรณ	จังหวัดเชียงราย	กรกฎาคม 2549
24. นางสมพงษ์ ไชยแก้ว	จังหวัดแพร่	กรกฎาคม 2549
25. นางอุทัย ปี่เหล็ก	จังหวัดปทุมธานี	กรกฎาคม 2549
26. พระอธิการสมบัติ ธรรมานนโท	จังหวัดชัยภูมิ	กรกฎาคม 2549

ชื่อ	ที่อยู่	หมายเหตุ
27. นายหัตสนัย ป้อมศรี	จังหวัดจันทบุรี	กรกฎาคม 2549
28. นายวิชัย ทากุดเรือ	จังหวัดสมุทรสาคร	กรกฎาคม 2549
29. นายสุชาติ พงษ์เวียง	จังหวัดนครปฐม	กรกฎาคม 2549
30. นายเด่นกล้า รัตนพลแสน	จังหวัดระยอง	กรกฎาคม 2549
31. นางสาวคุณธรรักษ์ ยืนนาน	จังหวัดสระแก้ว	สิงหาคม 2549
32. นายอดิศักดิ์ อสระพงษ์	จังหวัดร้อยเอ็ด	สิงหาคม 2549
33. นางเพ็ญจันทร์ จันทนา	จังหวัดกรุงเทพมหานคร	สิงหาคม 2549
34. นายวันชัย มณีจันทร์	จังหวัดอุดรธานี	สิงหาคม 2549
35. นางจีระพร สิงห์เงา	จังหวัดขอนแก่น	สิงหาคม 2549
36. นางคำปุ่น จันทป	จังหวัดอุบลราชธานี	สิงหาคม 2549
37. นางสาวเอื้อ คำเพ็ง	จังหวัดนครพนม	สิงหาคม 2549
38. นางสมพร ไพรีชนราพร	จังหวัดชลบุรี	กันยายน 2549
39. นางสาวภัทริรา นีวงษา	จังหวัดนครพนม	กันยายน 2549
40. นางสุญ ศรีมุงคุณ	จังหวัดลพบุรี	กันยายน 2549
41. พระครูปลัดสัญญา กนตจาโร	จังหวัดหนองคาย	กันยายน 2549
42. นายเหิร ศรีรักษ์	จังหวัดร้อยเอ็ด	กันยายน 2549
43. นางประทีป คุ่มภัย	จังหวัดกาฬสินธุ์	กันยายน 2549
44. นางสมพร ไพรีชนราพร	จังหวัดชลบุรี	กันยายน 2549
45. นายสุพล ขวัญสวัสดิ์	จังหวัดชัยภูมิ	กันยายน 2549
46. นายไพบิน พิลสูงเนิน	จังหวัดสกลนคร	กันยายน 2549
47. นางสาวขวัญจิรา ไชยคำภา	จังหวัดมหาสารคาม	กันยายน 2549
48. นางวาสนา บุญยาน	จังหวัดอุบลราชธานี	กันยายน 2549
49. นางบุญเลี้ยง ชื่นสำราญ	จังหวัดอุบลราชธานี	ตุลาคม 2549
50. พระครูปลัดสัญญา กนตจาโร	จังหวัดหนองคาย	ตุลาคม 2549
51. นางจำรูญลักษณ์ เชมมาตรย์โพธิ์	จังหวัดร้อยเอ็ด	ตุลาคม 2549
52. นางอัคนา ศรีสุนาครวั	จังหวัดอุดรธานี	ตุลาคม 2549

ชื่อ	ที่อยู่	หมายเหตุ
53. เด็กชายปริญญา โขกบัณฑิต	จังหวัดชัยภูมิ	ตุลาคม 2549
54. นายราวี ไม้ลา	จังหวัดนครราชสีมา	ตุลาคม 2549
55. นางเพ็ญจันทร์ จันทา	จังหวัดกรุงเทพมหานคร	ตุลาคม 2549
56. นายสวิช ชวาล	จังหวัดขอนแก่น	ตุลาคม 2549
57. นางดวงใจ เจริญศรี	จังหวัดมุกดาหาร	ตุลาคม 2549
58. นายวิทยา มีทรัพย์คุณ	จังหวัดชลบุรี	ธันวาคม 2549
59. นายรัตนศักดิ์ อับนสิงห์	จังหวัดร้อยเอ็ด	ธันวาคม 2549
60. นางบุญเพ็ง รอดฮ้อย	จังหวัดสมุทรปราการ	ธันวาคม 2549
61. นางพรมษา ศรีโชติ	จังหวัดขอนแก่น	ธันวาคม 2549
62. นายภัทรารุช ดีเพิ่ม	จังหวัดสุรินทร์	ธันวาคม 2549
63. เด็กชายจตุรงค์ ทำเนบ	จังหวัดมหาสารคาม	ธันวาคม 2549
64. นายสมจิตร พวงกาญจนา	จังหวัดนครศรีธรรมราช	ธันวาคม 2549
65. นางจันจิรา ยานจรัส	จังหวัดกาฬสินธุ์	ธันวาคม 2549
66. นางชวาพร ศรีสุทธ	จังหวัดนครปฐม	ธันวาคม 2549
67. เด็กชายอนุชา แห่งศรีสาร	จังหวัดชุมพร	ธันวาคม 2549
68. นายประสิทธิ์ คำระกาย	จังหวัดเชียงราย	ธันวาคม 2549
69. นางสาวราพร จันทะราช	จังหวัดหนองคาย	ธันวาคม 2549
70. นางพันชยา แก้วมา	จังหวัดเพชรบูรณ์	ธันวาคม 2549
71. นายประวิทย์ จิตธมโม	จังหวัดกำแพงเพชร	ธันวาคม 2549
72. นางอุบล โศตรมุงคุณ	จังหวัดกรุงเทพมหานคร	กุมภาพันธ์ 2550
73. นางพัทธยา แก้วมา	จังหวัดเพชรบูรณ์	กุมภาพันธ์ 2550
74. พระปะยุทธ อตุโล	จังหวัดชุมพร	กุมภาพันธ์ 2550
75. พระแก้วจันทโสภโณ	จังหวัดบุรีรัมย์	กุมภาพันธ์ 2550
76. พระประสิทธิ์ จิตธมคม	จังหวัดกำแพงเพชร	กุมภาพันธ์ 2550
77. นางนริศา เกิดเพชร	จังหวัดอุดรธานี	กุมภาพันธ์ 2550
78. นายประดิษฐ์ วิมลจิตรานนท์	จังหวัดชัยนาท	กุมภาพันธ์ 2550
79. นายบันเทิง ไชยราช	จังหวัดร้อยเอ็ด	กุมภาพันธ์ 2550

ชื่อ	ที่อยู่	หมายเหตุ
80. นางบุญยอง ศรีพลเรือน	จังหวัดเชียงใหม่	กุมภาพันธ์ 2550
81. นางอรุณ ศรีพลเรือน	จังหวัดสกลนคร	กุมภาพันธ์ 2550
82. นายสมเกียรติ ทิพรราช	จังหวัดชลบุรี	มีนาคม 2550
83. นายเชิดชัย ภูนาใบ	จังหวัดกาฬสินธุ์	มีนาคม 2550
84. นางสาวเพ็ญมณี เกรียงไกร	จังหวัดยโสธร	มีนาคม 2550
85. นางสุภาพร ภูวงษ์	จังหวัดเพชรบูรณ์	มีนาคม 2550
86. นางสุพร นาสุบิน	จังหวัดพัทลุง	มีนาคม 2550
87. นางสรวิศ คำแพงศรี	จังหวัดร้อยเอ็ด	มีนาคม 2550
88. เด็กหญิงจิรวรรัตน์ รองทุ่ง	จังหวัดบุรีรัมย์	มีนาคม 2550
89. นางอำนวยการ แซ่ตั้ง	จังหวัดเชียงราย	มีนาคม 2550
90. นางเพลินจิต นิยมเทศ	จังหวัดกรุงเทพมหานคร	มีนาคม 2550
91. นางสาวสุกัญญา มานัน	จังหวัดขอนแก่น	มีนาคม 2550
92. นายวิชัย ยะปะตั้ง	จังหวัดมหาสารคาม	มีนาคม 2550
93. นายสาระวิน วังมฤค	จังหวัดมหาสารคาม	มีนาคม 2550

แสดงทัศนะนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเหียน ของอาจารย์บุญหมั่น
คำสะอาด ระหว่างเดือน พฤษภาคม 2549 ถึง มีนาคม 2550

รายชื่อ	ทัศนะของนักท่องเที่ยว	หมายเหตุ
1. นางสาวนิชนันท์ จะมณี	เป็นศิลปะที่ต้องรักษาถึงลูกหลานต่อไป	
2. นางรัตนกิจ เข้มศรีบัว	งานของพ่อผู้ยิ่งใหญ่ขอให้อนุรักษ์	
3. นางสาวณัฐยารัช ธรรมวงษา	ยินดีที่ได้พบและสัมผัสผู้อนุรักษ์สิ่งของที่	
4. นายสุทิน ทองสีเหลือง	เป็นมรดกของอีสานให้คงอยู่สืบไปละ	
5. นายกิตติธร ปลอดภัยระโทก	ขอการระสิดป็นผู้ยิ่งใหญ่	
6. นางสาวสาวตรี หารัญดา	ชีวิตสั้นศิลปะยืนยาว	
7. นางณัฐดยา ธรรมวงษา	ควรสืบทอดต่อไป	
8. นางสุจิรา พลลาภ	สุดยอด	
9. นางสาวพรรณธินา ม่วงดี	จัดเป็นสถานที่ที่ให้ความรู้แก่ชนรุ่นหลัง ได้ดีมาก สมควรจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ ตลอดไป ขอขอบคุณในความกรุณาของ เจ้าของบ้านที่ให้ความอนุเคราะห์ในการ เข้าชมในครั้งนี้	
10. นายสุรศักดิ์ พงษ์ผด	ชอบและประทับใจทุกครั้งที่มาค่ะ คิดถึง ปู่หมั่นประทับใจมาก ๆ	
11. นายอาทิตย์ เกสรพยศ	ควรส่งเสริมวัฒนธรรมอีสาน	
12. นายวิชาญ รูปพนม	ขอให้อนุรักษ์และส่งเสริมตลอดไป	
13. นางสาวจิต ศรีบุญเรือง	ประทับใจมาก ขอให้สืบทอดเป็นมรดก ให้ลูกหลานได้ศึกษาต่อไป	
14. นายเลิศชัย ตันตระกูลรัมย์	ประทับใจมาก ขอขอบคุณที่กรุณา อนุรักษไว้ในโอกาส คนรุ่นหลังให้ดู ให้ความรู้	
15. นางวิษชุดา อะเวลา	น่ารักจัง	
16. นางจารุณี รัตนพลแสน	เท่ห์สวยจังเลย	
17. นางเกศกนก สุดขเนย์	เท่ห์สวยและน่ารัก	

<p>18. นางมัลลิกา ไชยราช</p> <p>19. นางจารุพงษ์ กลชัยสมดี</p> <p>20. นางสมดี ภูมิเสน</p> <p>21. นายคมกฤษดิ์ สารภักดิ์</p> <p>22. นายปริยพนธ์ ประทุมมี</p> <p>23. นางชุตินา ขัติยะวงศ์</p> <p>24. นางสาวศิริ ศรีชัย</p> <p>25. นางไพรวลัย มังกะรินทร์</p> <p>26. นายเอกชาติ กรุณา</p> <p>27. นายพนมพร แสงนาค</p> <p>28. นางสาวหัตถจร จากผา</p> <p>29. นางฐานิตา ระเบียบโพธิ์</p> <p>30. นางสาววนิดา แซ่เตียว</p> <p>31. นายภาณุวัตร มะลิวัลย์</p> <p>32. MR. HASOHNWIR YOOSUWAN</p> <p>33. นายพิเชษฐ์ กลิ่นสุคนธ์</p> <p>34. อาจารย์ พูนสุข ญาณอุทร</p>	<p>ดีมากครับ ควรแก่การอนุรักษ์ ภูมิใจที่ อีสานเรามีสถานที่นี้ให้ลูกหลานดู เป็นพระคุณอย่างยิ่งที่เปิดโอกาสให้เข้าชม สถานที่นี้มีความประทับใจที่สุดในทุก ๆ สิ่งที่อนุรักษ์ไว้มาก ประทับใจมากที่สุด ประทับใจมาก ๆ ครับ อาจารย์บุญหมั่น คำสะอาดเก่งจริง ประทับใจมากเลยขอชมเชยจัดได้เยี่ยมให้ คนรุ่นหลังได้ศึกษาและเยี่ยมชมต่อไป เขาควยท่านเท่มาก ๆ ลายตา ของเยอะ เป็นที่ภาคภูมิใจในหมู่บ้าน เป็นที่น่าชื่นชมประทับใจมาก ชื่นชมและประทับใจมาก ๆ ภูมิใจแทน คนทั้งประเทศ ขอขอบคุณ อาจารย์ที่ให้มสิ่ง ดี ๆ เกิดขึ้นกับเราชาวอีสาน ชื่นชมในผลงานสวยงามมาก ได้ชมแล้วมีความรู้สึกภูมิใจในผลงานที่ ออกมาโดยได้เห็นความมุ่งมั่นและความ จริงใจของอาจารย์บุญหมั่นและครอบครัว ที่จะดำเนินการให้พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ยั่งยืน อยู่คู่บ้านเชียงเหียนตลอดไป รู้สึกประทับใจจริง ๆ ที่ได้มาเที่ยวและมา พักผ่อนสบายใจจริง ๆ ครับ เป็นสิ่งที่น่าทึ่งอีกทีของไทย ขอขอบคุณยายและขอชื่นชมและกล่าว สวัสดิ์คุณลุงที่เก็บสะสมของมีค่าที่อนุชน รุ่นหลังหาชมไม่ได้ในอนาคต</p>	
--	---	--

35. นางสาวพัชรมาศ คุณวงศ์	นักศึกษา พยาบาลศาสตร์ วิทยาลัย พยาบาลศรีมหาสารคาม ขอขอบคุณคุณ ยายที่กรุณาเขียนสิ่งที่มีค่ามหาศาลและ น่าประทับใจน่าศึกษาหาความรู้มาก ๆ ค่ะ	
36. นางสาวพัชรมาศ สิงห์คำ	รู้สึกว่างานศิลปะที่พบเป็นสิ่งที่น่าทึ่งและ ประทับใจในความพยายามของอาจารย์ มากค่ะ	
37. เด็กหญิงรินรต บำรุงศิลป์	ประทับใจมากค่ะ	
38. นางนันทนา รวยชัย	ประทับใจมากที่ได้ชม	
39. นางกรรณิการ์ สมจิตร	สวยมาก	
40. นายพิศุทธิ์ บัวผัน	งาม	
41. นายรังโรจน์ สิริินยา	ประทับใจ	
42. นางมยุรี รวงทุ่ง	ทักษะของนักท่องเที่ยวนะ	
43. นางวันเพ็ญ แว่นศิลา	ประทับใจชอบมาก	
44. ส.ต.อ. รัตนะ ทองพุง	เพลินดี	
45. นางจิรารัตน์ รวงทุ่ง	สนุกมีสาระน่าชม	
46. นางกนกวรรณ ถนอมนิรัชชัย	สนุก บ้านเย็นดี มีความสุข	
47. นางพรรณี อุตราช	ได้ความรู้ดี	
48. นายวิเชียร อินทะนันท์	รู้สึกประทับใจมาก	
49. นางสาวศิริพร โทดา	ประทับใจ	
50. นางสาวศิริลักษณ์ พรหมศรี	ประทับใจในความพยายามมากค่ะ	
51. นางสาววิยะดา ทามแสงทาง	ประทับใจในคุณค่าของรูปภาพและสีภาพ	
52. นายอติศ กนิกัตถุญ	ขอขอบพระคุณที่ให้เข้าชมผลงานที่ล้ำค่า	
53. นายบุญเลิศ น้อยอุษา	มากล้น สวยงาม น่าทึ่งน่าประทับใจ	
54. นายปิยะพงษ์ น้อยหลุมเสา	ขอบคุณแทนคนไทยที่อนุรักษ์ของเก่าให้	
	ชม	
	ประทับใจมากที่ได้มาชม	

55. นายสุข ออยใจใส	พิพิธภัณฑ์บ้านเชียงเขียนสวยงาม มีความประทับใจที่สุดในทุกๆ สิ่งที่ อนุรักษ์ไว้มากวัตถุสิ่งของที่อาจารย์บุญ หมั่น อนุรักษ์ไว้เป็นประโยชน์แก่ ลูกหลานปลื้มมาก	
56. จ.อ. สมอัย พลหาญ	ดีมาก	

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ	นายสุรชัย ชนะบูรณ์
วันเกิด	วันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2522
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 4 ถนนมหาชัยดำริ ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม 44000
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	-
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	-
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2537	มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสารคามพิทยาคม อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
พ.ศ. 2540	มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสารคามพิทยาคม อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
พ.ศ. 2544	ปริญญาการศึกษาบัณฑิต (กศ.บ.) สาขาวิชาการประถมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
พ.ศ. 2550	ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

